ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI 2 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10675 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — N° 10.675

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉՈՊՎ ԿԸ ՍՆԱՆԻՆ

Բացատրէ՞ինք թէ հարցը մտաւոր սնունդի մասին է : Յաճախ ուղղած ենք այս հարցումը : Մանաւանդ անոնց համար որ արեւմտեան Եւրոպա կը բնակին : Հարցումին պատասխանն ալ գաղտնիք մը չէ մեզի համար :

Եւ սակայն, պարտականութիւն կը սեպենք արծարծել պարբերաբար :

Վասնզի, կը գտնուինք իրականութեան մը առջեւ, որ չարագուշակ է վաղուան համար :

Այսօր կ'ուզէինք ամփոփուիլ ուսումնական կոչուած դասուն վրայ, տարեց ըլլան թէ երիտասարդ :

Ի՞նչով կը նորոգեն իրենց մտաւոր պաշարը, հայերէն կարդան թէ Ֆրանսերէն կամ անգլերէն :

Գիտենք որ շատերը օրաթերթ մը ունին իրենց գրպանը : Թերեւս մէկէ աւելին :

Կը բաւէ՞ այդքանը, մանաւանդ երիտասարդութեան համար :

Կը փնտռե՞ն ընթերցումի ուրիշ նիւթեր ալ : Պարբերական հրատարակութիւններ կամ գիրքեր, յատկապէս պաշար ամբարելու կամ իրենց գեղարուեստական ճաշակը զարգացնելու համար :

Բազմաթիւ նոր գիրքեր հրատարակուեցան, վերջին տարիներու ընթացքին : Գրական, գիտական, պատմական եւն. : Տպագրական մեքենան անընդհատ կը բանի Միջին Արեւելքի եւ Հիւս. Ամերիկայի մէջ, ինչպէս այստեղ :

Պարբերական հրատարակութիւններն ալ՝ իրենց կարգին :

Երեւան եւս արժէքաւոր գիրքեր կ'արտածէ, ատենէ մը ի վեր :

Մեր գրոց – բրոցներէն հարիւրին քանի՞ն կ'օգտուին այս հրատարակութիւններէն, համաձայն իրենց նախասիրութեան եւ զարգացման :

Իսկ անոնք որ վերէն կը նային հայկական արտադրութեանց վրայ, դոնէ կը թղթատե՞ն իրենց ունեցած Ֆրանսերէն կամ անգլերէն հատորները :

Մասնաւորապէս երիտասարդները եւ ուսանողները կը հետեւի՞ն իմացական շարժումին :

Ոչ սերունդ կը հասնի, ոչ ալ մշակոյթ կը զարգանայ, եթէ պիտի գոհանանք պանիր – հաց գիտելիքներով :

Տարիներ առաջ, համրանքով ուսանողներ կուգային Եւրոպա : Պաշար կ'ամբարէին ու կը վերադառնային, ուսուցանելու կամ ստեղծագործելու համար :

Այժմ ազգովին կը գտնուինք համաշխարհային մշակոյթի ծովերուն դիմաց : Կը տեսնենք ու կը լսենք, ամէն օր, գրականութեան, գիտութեան, արուեստի եւ ընկերաբանութեան ալիքներուն շառաչաձայն թաւալումը :

Դժուա՞ր է հայկական առուակներն ալ ճոխացնել, այս համատարած յորձանքին մէջ, հետեւելով, պրպտելով, իւրացնելով եւ խորացնելով :

Օտարութեան երեսուն տարիներու ընթացքին անհետացան բազմազան վաստակաւորներ, որոնք ճոխ պաշար ու վաստակ ունէին :

Մեր այնքան փառաբանած մշակոյթը տժգոյն յիշատակ մը պիտի դառնայ աստիճանաբար, եթէ օրերը իրիկուն ընենք տրամադրելի զանձը մաշեցնելով :

Նոյնիսկ մեր հանրային – ընկերային կեանքը պաշար կը պահանջէ եւ ճիգ, եթէ չենք ուղեր կէս ճամբան մնալ, զոց եղած գիտելիքներով :

Թող չըսեն թէ եկան եւ միայն փոր շինեցին ու գորգ դիզեցին այս ափերուն վրայ :

Միտքն ալ յարատեւ սնունդ կը պահանջէ, մանաւանդ ներկայ դարուն :

1956

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՒ ԹԱՆ ՄՏԱՀՈԳ

ՄԱԿ-Ի ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷ ԿԸ ՎԱԽՆԱՅ

Մոսկուայէն վերադարձին ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը չէ ծածկած իր մտահոգութիւնը, Վիէթնամի պատերազմին մասին :

Ու Թան կը վախնայ որ Վիէթնամի պատերազմը ծաւալի : Նիւ Եորք հասնելուն յայտնած է թէ Մոսկուա ունեցած իր խօսակցութիւնները թոյլ չեն տուած որ որեւէ յառաջդիմութիւն կատարուի լուծումի մը բանակցութեան ճամբուն վրայ եւ թէ.— « Վիէթնամի պատերազմը շատ աւելի մեծ պատերազմի մը պիտի վերածուի, սահմանները անցնելով եթէ ներկայ յեղաշրջումը շարունակուի : Խորհրդային դիրքը ծանօթ է, աւելցուցած է Ու Թան, Խորհ. Միութեան ղեկավարները տրամադիր են կարելի բոլոր օգնութիւնները ընծայելու Վիէթնամի : ՄԱԿը ոչինչ կրնայ ընել : Միացեալ Նահանգները կը խորհին թէ հիւսիսային Վիէթնամն է յարձակողը, իսկ Խորհ. Միութիւն կ'ըսէ թէ յարձակողմը՝ Ամերիկան է : Շատ դժուար է հաշտեցնել այսքան ընդդիմադիր դիրքեր » :

Պատասխանելով կարգ մը հարցումներու Ու Թան յայտնած է թէ առաջարկներ չէ ըրած Մոսկուայի ղեկավարներուն, օգտակար չի նկատեր Հանոյ երթալ եւ թէ չի խորհիր որ Խորհ. Միութիւնը միջամըտէ հիւսիսային Վիէթնամի մօտ ամերիկացի դերի օդաչուներուն ի նպաստ : Ու Թան կը կարծէ նաեւ թէ Հանոյի կառավարութիւնը լաւ կը վարուի անոնց հետ : Գալով խորհրդային մասնակցութեան ՄԱԿի ծախքերուն, Ու Թան շեշտած է .— « Ինծի ըսին թէ խորհրդային կառավարութիւնը ներկայիս կը քննէ 14-երու կոմիտէին տեղեկագիրը (այս կոմիտէն ելմտական հարցերով կը զբաղի) եւ ոչ մէկ որոշում տուած է այդ առընչութեամբ » :

Ու Թան հերքած է թէ Մոսկուայի իր ճամբորդութիւնը որեւէ կապ ունեցած ըլլայ իր թեկնածութեան հետ եւ չէ ուզած նաեւ յայտնել թէ թեկնածութիւնը պիտի դնէ՞ թէ ոչ, երբ իր պաշտօնավարութեան շրջանը լրանայ, քանի մը ամիսէն :

× Միւս կողմէ ամերիկեան ռմբակոծութիւնները սաստկացած են Վիէթնամի վրայ եւ ըստ կարգ մը աղբիւրներու, պատերազմական սահմանը հիւսիսային եւ հարաւային Վիէթնամի միջեւ, այլ խօսքով 17րդ զուգահեռականի ապաղինուած շրջանը, ջնջուած է այլեւս ռմբաձութիւններուն հետեւանքով :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ աշխարհի բաժակին տիրացաւ Մեծն Բրիտանիա, արտակարգ ոգեւորութիւն ստեղծելով երկրին մէջ : Մըրցումը սկսած էր գերմանական առաջին կէտով, որուն անմիջապէս յաջորդեց անգլիական կէտ մը : Առաջին կիսախաղը կը վերջանար ուրեմն երկու խումբերու հաւասարութեամբ 1-1 : Երկրորդ կիսախաղին Անգլիա կը նշանակէր երկրորդ կէտ մը եւ մինչ անխուսափելի կը նկատուէր այլեւս անգլիական յաղթանակը, խաղի վերջաւորութենէն 25 երկվայրկեան մնացած կը նշանակուէր հաւասարեցնող երկրորդ կէտը : Այս պայմաններու մէջ, կը ստիպուէին խաղը կէս ժամով երկարաձգել : Անգլիացիները կը նշանակէին երրորդ կէտը, որ սակայն ընդունելի չէր նկատուեր բոլորէն եւ իրաւարարն իսկ կ'երթար ժիւժ տը Թուշին (Խորհրդային) կարծիքն առնելու : Խնդրոյ առարկայ կէտը կը տրուէր Անգլիոյ, յուսախաբութիւն պատճառելով Գերմանացիներուն եւ քիչ ետք, Անգլիա կը նշանակէր չորրորդ կէտ մը, եւ կը յաղթէր 2ի դէմ 4 կէտով :

ԻՐԱՔԻ վարչապետը, որ միշտ Խորհ. Միութիւն կը գտնուի Լենինկրատ գացած է, ուրկէ Պաքու պիտի անցնի : Այս առթիւ կ'ըսուի թէ վարչապետը Խորհ. Միութենէն զինուորական օժանդակութիւն ուզած է :

ՃԱՓՈՆԻ մէջ նախարարական փոփոխութիւններ կատարուած են, բայց գլխաւոր նախարարութեանց պատասխանատուները չեն փոխուած : Նման փոփոխութիւններ կը կատարուին քանի մը տարին անգամ մը, հաւասարակշռելու համար իշխանութիւնը ժողովրդավար ազատական կուսակցութեան զանազան հոսանքներուն միջեւ :

ՆԻԺԵՐԻՈՅ պետական հարուածէն ետք, հաստատ լուրեր չկան եւ ծանօթ ալ չէ թէ ի՞նչ ճակատագիր ունի վարչապետը՝ Զօր. Իրոնսի : Կ'ըսուի թէ յիսուն մեռեալ կայ :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Միութեան Պաշտպանութեան նախարարը մառեշալ Մալինովսկի ծովային ուժի օրուան առթիւ, ճառ մը խօսելով յայտարարած է թէ Խորհ. Միութիւնը միջոցներ ձեռք կ'առնէ ամրապընդելու համար իր զինուորական ուժը :

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ բացուած է համաշխարհային Հրեայ Քոնկրէի հինգերորդ լիակատար ժողովը, որ տասը օր պիտի տեւէ : Օրակարգի նիւթ է քաղաքական վիճաբանութիւն մը հրէականութեան ապագային մասին եւ մշակութային վէճ մը հրէական կազմակերպութեանց ներքին հարցերու վերաբերեալ : Հրէական Համաշխարհային Քոնկրէն 74 գաղութ կը համախմբէ : Արեւելեան կարգ մը երկիրներ ալ, ինչպէս Ռումանիա, Հունգարիա եւ Եուկոսլաւիա պատգամաւորներ ունին : Զունի սակայն Խորհ. Միութեան գաղութը :

ԿՈՐՏԸՆ ՔՐԷՅԿ, անգլիացի հանրածանօթ բեմադիրը, որ տիրապետող դէմք մը եղած է արդի թատրոնին մէջ, մեռաւ առջի օր Վանսի իր բնակարանը, 94 տարեկանին :

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ զինուորական կառավարութիւնը լուրջ հարուած մը տուած է համալսարաններուն, որոնք ցարդ որոշ ինքնավարութիւն մը կը վայելէին : Նոր վարչակարգը որոշած է իր հակակշռին ներքեւ առնել Համալսարանը, որու տեսուչը հրաժարած է ենթարկուիլ նոր վարչաձեւին : Երկու հարիւր ուսանողներ անմիջապէս գրաւած են Գիտութեանց կաճառը, իբրեւ բողոքի նշան :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Գերագոյն Խորհուրդը (խորհրդարան) նիստ կը դումարէ այսօր Երեքշաբթի : Այս առթիւ կ'ըսուի թէ կարեւոր փոփոխութիւններ կրնան կատարուիլ կառավարական մեքենային մէջ, նոյնիսկ կը խօսուի Կոսիգինի հրաժարման մասին, վարչապետի պաշտօնէն : Այս լուրը արտակարգ գտած է Լոնտոնի Օպզերվըրի մէջ :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԵՐԷ վերադարձան չորս միլիոն հոգի մինչ վեցեւկէս միլիոն ուրիշներ կը մեկնէին : Կառքի արկածներու առաջին հաշուեկշիռը բաւական ծանր է : Մինչեւ Կիրակի գիշեր 83 մեռեալ եւ 640 վիրաւոր կար, բայց այս թիւը դժբախտաբար վերջնական չէր :

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ Ալ Սաֆա օրաթերթին համաձայն, հաւանական է որ Իրաքի վարչապետը՝ Ալ Պաղաղ տեսակցութիւն մը ունենայ Քիւրտ պարագլուխ՝ Պարզանիի հետ, խորհրդային Ադրբէյջանի մէջ :

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՍԱՆԵՐԸ "ՅԱՌԱՋ,,Ի ՄԱՍԻՆ

(«Յառաջ»ի 41ամեակին առթիւ)

Ամէն հեղ՝ երբ առիթը կ'ունենամ հանդիպելու «Յառաջ»ի խմբագրատունը, անցած – գացած օրերու երանելի յիշատակներ կ'արթընան իմ մէջս :

Անցած օրերը, նոյնիսկ իրենց ցաւերովն ու հոգերովը, իրենց սեւ ու ճերմակ դառնութիւններովը, չես գիտեր ինչո՞ւ, յետագային, միշտ քաղցր ու հմայիչ կ'ըլլան : Յիշատակներ շատ ունիմ « Յառաջ»էն : Շատ բան,— չըսելու համար ամբողջութիւնը ինչ որ ունիմ— կը պարտիմ « Յառաջ »ին, անոր երկու անբաժան քուրմերուն, մեծ ու փոքր Շաւարշներուն, այլ մանաւանդ Մեծ Շաւարշին որ այսօր, աւա՛ղ, անդարձ բաժնուած է մեզմէ :

« Յառաջ », իր ծնած օրէն մինչեւ այսօր, մեր սրտին զարկերակը եղած է : Մենք, անոր շունչին ու շուքին տակ հասակ առինք, բարձրացանք, անոր դըպրոցին մէջ Ա. Բ. Գ. սորվեցանք : «Յառաջ»ը մասնաւորապէս մեր սերունդին համար, — անապատներու եւ որբանոցներու սերունդին — լոկ օրաթերթ մը ըլլալէ աւելի բան մըն է : Մեր առօրեայ սընունդն է անիկա, մեզ լոյսին ու յոյսին կապող ճամբան :

Երբ, մեր գաւառացիներուս տրեխաւոր ոտքերը լոյս քաղաքի սալայատակներուն դպան, այն ատեն «Յառաջ»ի խմբագրատունը դարձաւ մեր տունը իր լայնքովն ու երկայնքովը : Ո՛չ մէկ տեղ այնքան բարձր կը խօսինք, որքան հոն, անոր յարկին տակ : Ո՛չ մէկ տեղ խինդն ու ծիծաղը այնքան աշխոյժ ու մտերմիկ են որքան հոն : Ու, ո՛չ մէկ տեղ մեր տրտունջներն ու ցաւերը սրտբացօրէն կը մաղենք որքան այնտեղ :

Այսօր, «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ ճիշդ է չկայ հին օրերու եռուզեռը, խինդն ու ծիծաղը, (ոչ մէկ տեղ կայ) : Մեկնողներու ձգած պարապը չենք անտեսեր, — անոնց ձգած պարապը չի լեցուիր, վէրքը միայն կը դարմանուի : Մխիթարական է սակայն արձանագրել թէ հին, արժանաւոր պահակախումբին պարապ ձգած աթոռները գրաւած են այժմ ընտիր, երիտասարդ հերթափոխներ, որոնք սրբազան նուիրումով մը կը շարունակեն մե՛ծ, մե՛ծ Շաւարշներու գործը :

Անոնցմով «Յառաջ»ը Յառաջ է, ու պիտի մնայ Յառաջ : Ու խմբագրատունն ալ միշտ մեր տունը :

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Պելֆոնթէնէն կը հեռաձայնեն որ Օդափոխութեան կայանի Բ. խումբը ողջ – առողջ կայան հասած է :

×

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Սապլը տ'Օլոնէն կը հեռաձայնեն թէ բանակումի տղաքը հանդիստ ճամբորդութենէ մը ետք հասած են բանակումի վայրը :

ՕԳՈՍՏՈՍ մէկէն սկսեալ Ֆրանսայի մէջ յաւելում կը կրեն թղթատարական սակերը (թէլէֆոն, հեռագիր, ապահովագրուած նամակ եւն.), ինչպէս նաեւ կաղը, ելեկտրականութիւնը եւ ընկերային ապահովութեան գործատէրին բաժինը (14·25էն 15 առ հարիւր) :

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Ատեն ատեն կը խօսուի գրողներու համագումարի մը անհրաժեշտութեան մասին :

Համագումարը կրնայ ըլլալ պարզ խօսարան մը, ուր գրողները քով – քովի կուգան « դէսից — դէնից» խօսելու կամ հաշուետու զեկուցումներ կարդալու եւ լսելու համար: Կրնայ ըլլալ նաեւ այսպէս կոչուած «մշակարան» մը, ուր ազգին մտաւորական տարրը, ի մի հաւաքուած , գործունէութեան ծրագիրներ կը մշակէ, ուղի կը գծէ, հաստատումներ եւ ժխտումներ կ'ընէ, կը գովաբանէ կամ կը պարսաւէ, վերջապէս վերագնահատութեան կ'ենթարկէ ինչ որ արդէն ձեռք բերուած է եւ ինչ որ կրնայ ձեռք բերուիլ յետագային :

Օգտակար աշխատանք մըն է ասիկա անշուշտ, օգտակար թէ այն պարագային, երբ համագումարը խօսարանի պարզ դեր մը միայն կատարէ, եւ թէ այն պարագային, երբ կոչուի կատարելու աւելի բարդ դեր մը:

Գրիգոր Օտեան, մեր մտաւորականներուն մէջ ամէնէն բանիմացը եւ ամէնէն աւելի պատրաստուածը, կ'ըսէր իրաւամբ, թէ խօսիլը գործել է, իսկ Ռոստոմ առիթով մը կը յայտարարէր. — Այնքան շատ գործեցինք, որ խօսիլը մոռցանք : Կը հետեւի, որ խօսիլը մօտաւորապէս նոյնքան արժէք ունի, որքան գործելը : Ըսուած է, թէ գործը խօսքէն կը ծնի, ինչպէս խօսքը գործէն կը ծնի: Առանց գործի՝ խօսքը տեսութիւն է, առանց խօսքի՝ գործը խարխափանք է ու երկրայութիւն :

Այս մտածումով էր, որ ըսինք, թէ անօգուտ ձեռնարկ մը չէ գրողներու համագումարը, ուր միայն խօսքեր պիտի ըսուին ու լսուին կամ հաշուետու զեկուցումներ պիտի կարդացուին այն մասին, թէ, օրինակ, ինչ կը ներկայացնէ արդի հայ գրականութիւնը Սփիւռքի մէջ կամ թէ ինչ կարելի եղած է իրագործել մինչեւ հիմա եւ ինչ կարելի պիտի ըլլայ նաեւ իրագործել ասկէ ետք: Այսքանը մենք կը համարինք նպաստ մը՝ գրական տեսաբանութեան համար, բայց չենք վարանիր յայտարարելու, թէ այսքանը բաւարար չէ մեր ժամանակին եւ արդի պայմաններուն մէջ :

Մենք կը դաւանինք , որ մշակոյթներն ալ մարդոց եւ ազգերու կը նմանին: Եթէ առաջ չ'երթան, կը նշանակէ՝ ետ կ'երթան, եթէ չյաղթեն, կը նշանակէ՝ կը յաղթուին :

Ցաւը այն է, որ մեր այս վիթխարի դարուն մէջ մշակոյթները առաջ չեն երթար, ետ կ'երթան: Չեն յաղթեր, կը յաղթուին: Այսպէս՝ տասնեակ մը տարի առաջ կատարուած վիճակագրութեան մը համաձայն, Միացեալ Նահանգները իրենց ազգային եկամուտին 2·5 առ հարիւրը կը ծախսեն հանրային կրթութեան, իսկ չորս առ հարիւրը՝ ժամանցի եւ զբօսի համար :

Դարձեալ, 1951ին, ամէն կարգի ծանուցումներու համար, Ամերիկայի մէջ , ընտանիք գլուխ ծախսուած է 199 տոլար, իսկ տարրական ու երկրորդական վարժարաններու համար՝ ընդամէնը 152 տոլար: Եթէ ճիշդ են այս թիւերը ,— եւ կը կարծենք, թէ ճիշդ են ,— աշխարհի թիւ մէկ հզօրագոյն երկրին մէջ աւելի շատ դրամ կը յատկացնեն ժամանցի, զբօսի եւ ծանուցումի, քան հանրային կրթութեան, այլ խօսքով՝ մշակոյթի : Պէ՞տք է աւելցնել , որ անջրպետային մէկ թռիչքի համար քանի մը միլիոն տոլար կը ծախսուի մէկ – երկու օրուան մէջ: Իսկ այբուբենի՞ համար, իսկ դիրքի՞ համար... Ասոր հաշիւը մենք չենք գիտեր:

Կրնան առարկել , թէ գիտութիւնն ալ մշակոյթ է վերջին հաշուով: Այո, անշուշտ : Բայց զբօսը, ժամանցը, ծանուցումը · ասո՞նք ալ պէտք է մշակոյթ նկատել :

Տեղը եւ առիթը եկաւ հարցնելու , — մարզախաղերը մշակո՞յթ են թէ պարզապէս խաղ են... Ատեն – ատեն թերթերու մէջ կը կարդանք մարզախաղերու նուիրուած տեղեկութիւններ, յօդուածներ, քրոնիկներ եւ դուշակութիւններ, — ո՞վ պիտի յաղթէ, ո՞վ պիտի շահի առաջնութիւնը այս կամ այն մրցաշարքին մէջ , ի՞նչ մրցանիշներ պիտի կոտրեն մարզիկները, քանի՞ մեթր պիտի վազեն կամ ցատկեն, եւայլն :

Կը գնահատենք մարզական շարժումը , որ ուժի ցուցադրութիւն ըլլալէ աւելի՝ կորովի, եռանդի, աշխատանքի եւ հաւատքի ցուցադրութիւն մըն է: Կը գնահատենք մանաւանդ այս շարժումը վարողներուն խանդավառութիւնն ու անասելի, անհասանելի հաւատքը:

Խոստովանինք , որ մշակոյթի աշխատաւորները չունին մարզախաղերու վարիչներուն ոչ եռանդը, ոչ խանդավառութիւնը, ոչ կազմակերպելու շնորհը , ոչ ալ մանաւանդ անոնց անսասան հաւատքը:

Դառնութիւն չէ մեր զգացածը հիմա , այլ հիասթափութիւն է միայն :

Վաստակաւոր գրագէտ մը Զ. Մ. Որբունի կոչ մը ուղղած էր Սփիւռքի հայ գրողներուն, հրաւիրելով հանդիպում մը ունենալ, միասնաբար խօսելու եւ խորհելու համար գրական հարցերու շուրջ : Եւ կ'առաջարկէր ուսումնասիրել հանդիպման մը կարելիութիւնները Փարիզի կամ Պէյրութի մէջ :

Այս կոչը կը խօսի մեր սրտին: Առանց իսկ ամենադոյզն վերապահումի կամ առարկութեան մենք ալ փափաքող ենք , որ հանդիպումը տեղի ունենայ որքան կարելի է շուտ, որքան կարելի է լայն չափի վրայ: Գաղափարական խտրութեան հարց չկայ, չի կրնար ըլլալ: Գրողը, ուրիշ բան ըլլալէ առաջ, գրող է , հայ մշակոյթի վաստակաւոր կամ անվաստակ սպասարկու : Մօտաւորապէս նոյն մտահոգութիւնները ունինք ամէնքս ալ եւ նոյն բաղձանքը .— չէն ու պայծառ, ծաղկուն ու դալար տեսնել հայ մշակոյթի անդաստանը :

Ըսելիք շատ բան ունինք գրողներու համագումարի մը առիթով, բայց մանաւանդ այդ համագումարին մէջ :

Տարիներ առաջ, այս նոյն սիւնակներուն մէջ, խօսած էինք երկու անհրաժեշտ եւ անմիջական ձեռնարկներու մասին , որոնք պիտի քննարկուէին « Համազգային»ի նախաձեռնութեամբ կայանալիք համագումարին մէջ, ասկէ ճիշդ ութ տարի առաջ: Համագումարը տեղի չունեցաւ , եւ քննելի նիւթերը մնացին ... քննելի :

Առաջարկած էինք պատրաստել .

Ա) Հայկական համայնագիտարան մը:

Բ) Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ յատուկ անուններու բառարաններ :

Ետքէն, այս երկուքին վրայ աւելցուցինք նաեւ կենսագրական բառարանի մը պատրաստութեան անհրաժեշտութիւնը :

Մեր այս առաջարկները, ինչպէս կը տեղեկանանք թերթերէն, արդէն իրագործուած են կամ իրագործուելու վրայ են Հայաստանի մէջ: Երրորդը, կենսագրական բառարանը, պատրաստուած եւ հրատարակութեան իսկ տրուած է Երեւանի մէջ, Գ. Ստեփանեանի նախաձեռնութեամբ :

Մեղի կը մնայ այժմ պատրաստել ըՍփիւռքի հայ գրողներուն «կենսագրական բառարանը »: Սփիւռքի մէջ մենք ունինք հաւանաբար 150 – 200 հայ գրողներ, թերեւս աւելի պակաս: Արդ պէտք է կազմել յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ պատրաստել այդ բառարանը՝ հետեւեալ բաժանումներով .

1.— Գրողին կենսագրութիւնը, որքան կարելի է լրիւ :

2.— Ցանկը իր հրատարակած կամ անտիպ գործերուն, բովանդակութեան համառօտ ուրուագիծով :

3.— Նմոյշ մը իր գրականութենէն:

4.— Հին ու նոր քանի մը լուսանկարներ, ի հարկին նաեւ խմբանկարներ :

Ծանր, անկարելի աշխատանք մը չէ ասիկա: Օրինակ առնենք մարզական շարժումի վարիչներուն եռանդէն, կորովէն, նախաձեռնութեան ոգիէն, խանդավառութենէն, մանաւանդ անոնց աննահանջ հաւատքէն :

« ՅՈՒՍԱԲԵՐ »

ԲԱՆԱՀԻՒՍԱԿԱՆ ՆԻԻԹԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՒՄ

Դարերու ընթացքին հայ ժողովուրդը խաղաղ աշխատանքով ստեղծած է քաղաքներ եւ գիւղեր, հերկած խոպան , քարքարոտ դաշտեր եւ մշակած այգիներ, կերտած ճարտարապետական հոյակապ կոթողներ : Պատմական հանգամանքներու բերումով հայ ժողովուրդը սուրը ձեռքին մարտնչած է նաեւ թշնամիներու դէմ՝ պաշտպանելով իր ազատութիւնն ու անկախութիւնը, իր նիւթական եւ հոգեւոր մշակոյթին յուշարձանները : Օտար տիրապետողներուն եւ ներքին հարստահարիչներուն լուծին տակ , ստրկական պայմաններու մէջ իսկ հայ ժողովուրդը պայծառ լաւատեսութեամբ նայած է դէպի ապագան, յուսալով , որ երկրին վրայ կը թագաւորէ արդարութիւնը : Այդ երազներն ու իղձերը արձագանգ գտած են ժողովրդական բանահիւսութիւններու մէջ՝ հերոսական դիւցազնավէպեր, կախարդական հէքեաթներ , ծիսական երգեր, զուարճալի առակներ , զրոյցներ, իմաստուն առածներ եւն.:

Հայկական բանահիւսութիւնը իր կարեւոր տեղը ունի մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ : Հինգերորդ դարուն Մ. Խորենացի հասկցած եւ գնահատած է ժողովրդական անդիր զրոյցներուն եւ երգերուն արժէքն ու նշանակութիւնը , առատօրէն օգտագործելով զանոնք իր « Հայոց պատմութեան » մէջ: Խորենացիին շնորհիւ փրկուած են հայ հին առասպելները, վիպասանական երգերն ու զրոյցները «Վահագնի ծնունդը», «Հայկ եւ Բել», « Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ», «Տորք Անգեղ» եւայլն : Յետագային աստիճանաբար բանահիւսութիւնը մուտք կը գործէ միջնադարեան գրականութեան մէջ եւ արձակի ասպարէզին մէջ հրապարակ կուգան տաղանդաւոր հրապարակագիրներ՝ Մխիթար Գօշ եւ Վարդան Այգեկցի, իսկ բանաստեղծութեան մէջ՝ տաղերգուներու հոյլ մը , որոնց ստեղծագործութիւնը, բանահիւսութեան ազդեցութեան ներքեւ կը շնչեն աշխարհիկ տրամադրութիւններ :

Որքան ալ տարօրինակ թուի, այնուամենայնիւ միայն ԺԹ. դարուն երկրորդ կէսէն սկսեալ, երբ Եւրոպայի մէջ ծայր կուտայ ազգային մշակոյթի եւ գրականութեան զարթօնքը , հայկական իրականութեան մէջ նոյնպէս կը սկսի բուռն հետաքրքրութիւն ժողովրդական բանահիւսութեան նկատմամբ : 1860էն սկսեալ պարբերականներ եւ հանդէսներ կը հրապարակեն ժողովրդական բանահիւսութեան նմոյշներ եւ կոչ կ'ուղղեն հայ մըտաւորականութեան՝ իրենց շրջաններուն մէջ հաւաքելու բանաւոր գրականութեան այդ ստեղծագործութիւնները: Հրապարակ կուգան լուսամիտ եւ հայրենասէր մտաւորականներ, որոնք մեծ եռանդով ու սիրով կը նուիրուին այդ ազգօգուտ գործին, դառնալով առաջին հայ բանահաւաքները :

Առաջին նշանաւոր բանահաւաքներէն էր Գարեգին Սրուանձտեանց, որ Արեւմըտեան Հայաստանի մէջ երկարատեւ շրջագայութիւններու ընթացքին կը հաւաքէ հարուստ նիւթեր: 1873ին Մշոյ դաւառի Առնիստ գիւղացի Կրպոյէն գրի կ'առնէ «Սասնա ծռեր» հերոսական վէպին առաջին տարբերակը եւ իր այդ յայտնագործութիւնը « Սասունցի Դաւիթ կամ Մհեռի դուռ » խորագրով կը հրատարակէ « գրոց – բրոց « հաւաքածոյին մէջ: Գ. Սրուանձտեանցի հաւաքած ժողովրդական նիւթերը աստիճանաբար լոյս կը տեսնեն անոր «Մանանա», « Համովհոտով »եւ այլ հաւաքածոներու մէջ :

Մեծ աշխատանք կատարած է Տիգրան Նաւասարդեանց Արեւելեան Հայաստանի ժողովրդական բանահիւսութեան նիւթերու հաւաքման գործին մէջ : Անձնական զոհողութիւններով կը հրատարակէ «Հայ ժողովրդական հէքեաթներու » տասը գրքոյկներ, ուր ամփոփուած են Արարատեան դաշտի եւ ուրիշ վայրերու հէքեաթներու, երգերու, առածներու, հանելուկներու եւ այլ նիւթերու ընտիր նմոյշներ : Յիշատակութեան արժանի են Գ. Տէր – Աղեքսանսրեանցի «Թիֆլիսեցոց մտաւոր կեանքը», Հ. Ճանիկեանի «Հնութիւնք Ակնայ», Աղ. Մխիթարեանցի «Փշրանքներ Շիրակի ամբարներից», «Տաղեր ու խաղեր» , Գ. Շերենցի «Վանայ սաղ», Ս. Հայկունիի եւ ուրիշներու բանահիւսական հաւաքածոները : Հայ բանահիւսութեան ասպարէզին մէջ մեծ գործ կատարած է բազմավաստակ ազգագրագէտ-բանահաւաք Երուանդ Լալայեանը իր

ԿՍՄԻԹՆԵՐ

Այս տողերը գրելու հարկ ալ չկայ , որովհետեւ եթէ Դարդանէլի նեղուցը վեց Անդղիական զրահաւոր չկլնէր, Ռուսիա մայրաքաղաքիս այսչափ չէր մօտենար, ինչպէս որ Անդղիան ալ իր վեց զրահաւորները Դարդանելէն չէր անցուներ՝ եթէ Ռուսիան մեզի այսչափ չմօտենար : Եւ որովհետեւ մին բարեկամութեամբ մօտեցաւ մեզի, միւսը չէր կրնար իր բարեկամութիւնը չյայտնել ու մեզմէ հեռու մնալ : Ի՞նչ կ'ուզէք, այսօրուան օրս բարեկամներու մէջ մնացինք :

Աստուած զմեզ իրարմէ չբաժնէ, բարեկամութիւննիս հաստատ եւ անսասան պահէ. մեր բարեկամաց երկար օրեր պարգեւէ, անոնց մէկ օրը հազար ընէ. մէկտեղ աղէկ օրեր անցունենք ... Աստուած Աւստրիայի ալ ասանկ բարեկամներ շնորհէ ...:

×

Աղեքսանդրիայէն կը գրեն թէ՝ Եդիպտական արժեթուղթ ունեցողները ժողով մը ընելով՝ պատուիրակներ ընտրեցին որպէսզի Եդիպտոսի Ելմտական վիճակը դեսպանախորհրդին ներկայացնեն :

Նախ եւ առաջ՝ Եդիպտոսի ելմտական վիճակը դեսպանական խորհրդին ներկայանալու բան չէ ... որովհետեւ Եդիպտոսի ելմտական վիճակը քրիստոնեայ չէ որ բարւոքմանը աշխատուի :

Երկրորդ՝ դեսպանախորհուրդը գլխաւորաբար Փարիզի դաշնագրութեան վերաբերեալ խնդրոց զբաղելու պաշտօն ունենալով ՝եւ Եդիպտոսի ելմտական վիճակը Փարիզի դաշնագրութեան մէջ նշանակուած չըլլալով, Եդիպտոսի ելմտական վիճակը դեսպանախորհրդին ներկայանալու իրաւունք չունի :

Երրորդ՝ Եդիպտոսի ելմտական վիճակը եթէ աղէկ չէ , իբրեւ հաղուագիւտ մէկ վիճակ մը՝ աւելի Փարիզի արուեստահանդէսին ներկայանալու է՝ քան թէ Պատէնի դեսպանախորհրդին :

Չորրորդ՝ եթէ օր մը դեսպանախորհրդոյ մը առջեւ ելմտական վիճակ մը ներկայանալ հարկ ըլլայ, Եդիպտոսի ելմտական վիճակը թող տեղը հանդիստ նստի. մեր ելմտական վիճակը նախ եւ առաջ պիտի ներկայանայ հոն, իբրեւ մեծ եղբայր Եդիպտոսի ելմտական վիճակին:

×

Աղէկ միտքս ինկաւ :

Վարդովեան էֆէնտիի եւ Օրթագիւղի թատրոնի խմբին ելմտական վիճակները չեմ կարծեր որ Եդիպտոսի ելմտական վիճակէն աղէկ ըլլան :

Պատիւ ունեցայ դիշեր մը Օրթագիւղի թատրոնը երթալու :

Ներկայացումը Քաթէրին Հուարտ էր: Դերասանաց թիւը հանդիսականաց թիւէն աւելի էր. հետեւաբար դերասանները կը քաջալերէին զհանդիսականս , մինչդեռ ասոնց պարտքն էր զանոնք քաջալերել :

Դերասանաց ընթացքէն կռահեցի որ դժգոհ էին, եւ սակայն հաստատամտութեամբ կը շարունակեն իրենց ներկայացումներն ու վնասները :

Կ'երեւայ որ ներկայացուած խաղերը դիւղացւոց ճաշակին չեն համապատասխաներ. եթէ վիսթի կամ բրէֆայի վերաբերեալ ներկայացումներ տրուին, թէ դերասանները կը վաստկին, թէ հանդիսականները եւ թէ դպրոցը :

Վերջէն իմացանք որ Օրթագիւղի Թաղ. Խորհուրդն առաջարկեր է թուղթ խաղացողներուն, որ զոնէ շաբաթը անգամ մըն ալ ի նպաստ դիւղի վարժարանին վիսթ խաղան :

Եթէ այս առաջարկութիւնն ընդունուի, թատրոնին դռները կը գոցուին եւ գեղացիք ալ յակամայս թատրոն երթալէ կը խալսին :

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(15 եւ վերջ)

հիմնադրած «Ազգապրական հանդէս»ով : Կարեւոր դեր խաղաց «Լմմինեան ազգա – գրական ժողովածուն» , որ կը հրատա – րակէր Մոսկուայի Լազարեան ճեմա – րանի կողմէն, նշանաւոր ազգագրագէտ – բանասէր Գրիգոր Գ. Խալաթեանցի խմբ – րագրութեամբ :

1930ական թուականներէն սկսեալ ժո – ղովրդական բանահիւսութեան բնագաւա – ռը կը գլխաւորէին մեծանուն դիտնա – կաններ Մ. Աբեղեանն ու Եր. Լալայեա – նը : Հայաստանի գանազան շրջանները կը դրկուէին գիտական արշաւախումբեր եւ անտա բանահաւաքներ , որոնք կը հա – ւաքէին շրջանի բանահիւսական, երաժշ – տական եւ պարային ֆոլքլորը : Բանա – հաւաքչական այդ աշխատանքները կը գեկավարէին հմուտ մասնագէտներ Կ. Մելիք – Օհանջանեան, Սպ. Մելիքեան, Սրբուհի Լիսիցեան եւ ուրիշներ :

Այժմ բանահաւաքչական աշխատանք – ները կեդրոնացած են Հայաստանի գի – տութիւններու ակադեմիայի հնագիտու – թեան եւ ազգագրութեան հիմնարկու – թեան մէջ : Անցեալին բանահիւսութեան նիւթերու հաւաքումի գործը անհատնե – րու հայրենասիրական նախաձեռնութեան արդիւնք էր, մինչդեռ հիմա ան գործած է ծրագրուած եւ տեւական գիտական գործունէութեան ասպարէզ : Շրջանները կը մեկնին խումբեր, որոնք մանրամասն եւ հանգամանօրէն կը ծանօթանան տե – ղացի բանասացներուն, երգիչներուն եւ նուագողներուն, գրի կ'առնեն անոնց պատմած հէքեաթները եւ դրոյցները, կը ձայնագրեն երգերը ու մեղեդիները , կը լուսանկարեն ժողովրդական պարերը , թատերական – ծիսական արարողութիւն – ները եւայլն :

Հետազօտական այդ աշխատանքը հնա – րաւորութիւն կ'ընձեռէ ժողովրդական ստեղծագործութեան այդ երեք բնագա – ւառները՝ բանարուեստը, երգարուեստը եւ պարարուեստը հետազօտելու իրենց օրգանական միասնութեան եւ կապակ – ցութեան մէջ: Մեծ գործ կատարած են նաեւ անհատ բանահաւաքները : Հայաս – տանէն դատ կ'այցելեն նաեւ օտար երկիր – ներու հայաբնակ վայրերը : Պաքուցի Մարգարիտ Գրիգորեան շրջելով Լեռնա – յին Ղարաբաղի գիւղերը, տարիներու ըն – թացքին հաւաքած է հէքեաթներ, որոնք այս տարի լոյս կը տեսնեն առանձին հա – տորով: Նոյն ձեւով հաւաքուած եւ ար – դէն լոյս տեսած է Նոր Նախիջեւանի Հայերուն ժողովրդական բանահիւսու – թեան նիւթերը : Մեծ եղեռնին վերաբե – րող բանահիւսական ուշագրաւ նիւթեր հաւաքած է լեզուաբան Ն. Մկրտիչեա – ն : Վերջին հինգ տարուան ընթացքին տարբեր եղանակներով գրի առնուած են երեք հազար տեղազատկութիւն (պար, երգ եւայլն):

Ազգանուէր եւ հանրօգուտ այդ աշ – խատանքներուն անմասն չէ նաեւ Սփիւռ – քի մտաւորականութիւնը : Կոմիտասի ա – շակերտներէն մէկը՝ Միհրան Թումա – ճեան (Մ. Նահանդներ), շուրջ քառասուն տարուան ընթացքին հաւաքած եւ նոթա – գրած է Արեւմտեան Հայաստանի տարբեր գաւառներէն գաղթած Հայերու երգերն ու ասացուածքները: Բանահիւսական գա – նձատան տեսակի նիւթերու հաւաքածոներ Հայաստան ուղարկած են Ռ. Ճէպէճեան, Կ. Սաֆարեան (Հալէպ), Արմենուհի Գե – ւոնեան (Փարիզ) եւ ուրիշներ :

Սփիւռքի մէջ բանահիւսութեան նիւ – թերու հաւաքումը հրատապ եւ հայրենա – նուէր գործ է, որ պէտք է ուշադրութեան առարկան դառնայ մեր մտաւորականու – թեան :

Ա. ՆԱԶԻՆԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—o—

Հայաստան դարերէ ի վեր սերտ յա – րաբերութիւններ պահած է Հնդկաստա – նի հետ : Հայաստանի մէջ հնդկական դպրոցներ գոյութիւն ունեցած են Ք.Ա. երկրորդ դարուն: Իրրեւ օտար առեւ – տրականներ, Հայերը ծանօթ էին Հընդ – կաստանի բնակչութեան լայն խաւերուն: Անոնք մուտք գործած են Հնդկաստան Պարսկաստանի եւ Աֆղանիստանի ցամա – քային ճամբով: Հնդկաստանի պատմու – թեան բնորոշ երեք դարաշրջաններուն ալ՝ հին, միջին եւ ժամանակակից, Հա – յերը կարեւոր դեր խաղացած են երկրին առեւտրական , քաղաքական, ընկերային եւ մշակութային կեանքին մէջ :

Աքսար մեծի օրով չատ Հայեր բարձր դիրքեր զբաւեցին : Այս վերջնոյն օրով Հայ մը, Ալեքսանդր կամ Միրզա Զուլ – ֆուրամ անունով, բարձրացաւ մինչեւ Մուղալ դատարանի դատախազի պաշտօ – նին, պարզապէս իր արժանիքներուն չը – նորհիւ : Հայ բարձրաստիճան դատական պաշտօնեան կ'օգտուէր մեծ մենաշնորհ – ներէ նոյնիսկ Զեհանդերի եւ Շահանջա – նի՝ Ալքարի զաւկին եւ թոռան, իշխա – նութեան օրերուն: Ալքարի դատարա – նին գլխաւոր դատաւորը՝ Միր Ասլը նոյնպէս Հայ էր : Անոր իսկական անու – նը Ասլատուլ Հայ էր :

Մուղալի իշխանութեան աւելի ուշ ժա – մանակաշրջանին (ԺԷ – ԺԸ) Հայերը խոր արմատներ ձգեցին Հնդկաստանի քաղա – քական կեանքին մէջ : Կան բազմաթիւ վիճաոեր, որոնք կը վկայեն երկրին քա – ղաքական գործերուն անոնց մասնակցու – թեան մասին : Երբեմն կ'օգնէին անգլիա – կան Արեւելահնդկական ընկերութեան : Բնակութիւն հաստատած են Կալկաթայի մէջ մինչեւ այդ քաղաքին հիմնադիր Ճոփ Չարնոքի ժամանակը : Կալկաթայի այ – սօրուան հայկական եկեղեցին մէջ կայ հայ կնոջ մը գերեզմանը, որ կառուցուած է 1724ին Նաղարէթի՝ ԺԸ. դարու սկիզ – բը Սպահանէն գաղթած Հայու մը կողմէ : Նոյնիսկ անկէ առաջ Զինաուրան հայ առեւտրականներու մեծ կեդրոն մըն էր : Պ. Աւտալ իր ղրքոյկին մէջ կը նշէ , որ « Զինաուրայի հայ բնակչութիւնը ժամա – նակ մը այնքան էր, որքան Կալկաթայի – նը » : 1695ին հայ հաւատացեալներու կողմէ հոս կառուցուած է Ս. Յակոբ Ե – կեղեցին : Հնդկաստանի գանազան մա – սերուն մէջ հայկական գաղութներու գո – յութեան մասին կարելի է դատել փողոց – ներու անուններէն եւ գերեզմաններէն ու եկեղեցիներէն : Շատ Հայեր մեծ ծառա – յութիւններ մատուցած են անգլիական Ա – րեւելահնդկական ընկերութեան : Անոնց մէ Հայ մը Պենկալէն՝ Խոճա Իսրայէլ Սարհադ, վերոյիշեալ ընկերութեան կայանի Սուրնամի պատասխանատուութեան անդամ էր: Փաստօրէն անոր ջանքերով էր, որ հնարաւոր դարձաւ 1715ին Մու – ղալի թագաւոր Ֆարոքսիյաբէն ընկե – րութեան համար ապահովել «Կրկնա Ֆըրմէն»ը (առեւտրական արտօնութիւն – ները) : Կալկաթայի ուրիշ հայ վաճառա – կան մը՝ Խոճա Պետրոս, Անգլիացիներու մեծ բարեկամն էր :

Հայերը մեծ ծառայութիւններ մատու – ցանեցին Հնդիկներուն: Խոճա Գրիգոր՝ կատրեղէնի աննման վաճառական մը Հուհլիի մէջ, Միր Քասիմի օրով բարձ – րացաւ մինչեւ Պենկալի բանակի պերա – պոյն հրամանատարի պաշտօնին : Պեն – կալի պատմութեան մէջ ան ծանօթ է , իրրեւ Գորգի խան : Անգլիացի պատմա – բան Մարշման Ջեմս խօսքերով կը նկա – րագրէ Գորգի խանին ծառայութիւնները:

Անգլիացիներու տիրապետութեան օրե – րուն մեծ թիւով Յոյներ եւ Հայեր կը դրաւէին Արեւելեան Հնդկաստանի ներ – քին առեւտուրով : Անոնք կը նկատուէին Ախահպատակներ եւ երկրին խորքերը ա – նոնց բնակութիւն հաստատելու արգելք – ներ չկային :

Այս համառօտ ակնարկէն կ'երեւի, որ Հնդկաստանի հետ եւրոպական առեւտու – րին, ինչպէս նաեւ Հնդկաստանի պատ – մութեան լուսաբանումը թերի կ'ըլլայ, եթէ չանդրադառնանք Հնդկաստանի Հայ առեւտրականներու գործունէութեան : Կը թուի, թէ այս հարցին վերաբերեալ բաւականաչափ նիւթեր կարելի է ձեռք ձգել բուն Հայաստանի մէջ: Շատ հաւա – նական է, որ Հայ առեւտրականները իրենց գործարքային տեղեկագիրներէն զատ, Հայաստան ուղարկած ըլլան Հնդ – կաստանի կեանքին վերաբերող օգտակար տեղեկութիւններ :

ՓԱՆՋԱՆԱՆ ՍԱՀԱԿ

ՍՏԱՅԱՆՔ

« ԲԱԶՄԱՎԷՊ» , թիւ 4–6, Ապրիլ – Յունիս 1966, Հանդիսարան, բանասիրա – կան , գրական , գիտական, բարոյական, Ս. Ղազար, Վենետիկ :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՄՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

—o—

ԼԻՈՆ.— Այս տարի բացառիկ յաջողու – թեամբ տօնեցինք Խանասորի Աբշատան – քին 69րդ տարեդարձը Փոն տը Շէրլի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վա – րանդեան» կոմիտէի եւ գործօն մասնակ – ցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի « Սիամանթօ » խումբին :

Հայրենակիցներ եկած էին մօտիկ վայ – րերէն եւս : Հանդէսին պաշտօնական բա – ցումը կատարեցին Նոր Սերնդականները՝ « Կարկուտ տեղայ »ով :

Ապա օրուան խօսնակը յաջորդաբար բեմ հրաւիրեց հետեւեալները, Հ. Կէնճ – եան , փոքրիկն Զերչեան, Տիկին Մ. Ա – բէլեան, Պ. Ահարոնեան, Ա. Սարը – կարապետեան, Վ. Սահակեան, Յ. Պետ – րոսեան, Յ. Գուլումճեան, Ե. Վարդան – եան, Կ. Փափազեան եւ փոքրիկն Ս. Ա – ղիկեան: Երգով, արտասանութիւնով ի – րենց մասնակցութիւնը բերին գեղար – ուեստական բաժնին :

Օրուան բանախօսն էր Ընկեր Տ. Զէք – եան , որ ընդհանուր ակնարկով մը ոգե – կոչեց յիշատակը մեր ծանօթ եւ անանուն հերոսներուն, պանծացուց մեր ժամանա – կակից պատմութեան հերոսական դէմ – ուագները, որոնց մղիչ ուժը հանդիսա – ցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը : Հերոսա – կան պայքարը մղուեցաւ ի նպաստ հայ – բնիկի ազատութեան եւ հայ ժողովուր – դի բարօրութեան :

Խօսք առաւ նաեւ ընկեր Մխսք Միրզէ : Պանծացուց Հայուհիներու սխրանքները : Խօսք առաւ նոյնպէս ընկեր Ա. Աղիկեան, Փոն տը Շէրլիի Հայ Ազգային Միութեան առենապետը, որ փառաբանեց հիւսեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան :

Ինքնաբուխ նուէրներէ դոյացաւ 450 ֆրանք :

« Մշակ բանուոր»ով վերջ դրաւ այս յիշատակելի դաշտահանդէսը :

Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԿԻԶ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

—o—

Երկու Մարսիլիացիներ կը զրուցեն .

— Անցեալ օր, այնքան խոշոր ձուկ մը բռնեցի, որ տասը հոգիով հազիւ կրցանք ծովէն դուրս հանել, կ'ըսէ առաջինը :

— Ատիկա բան մը չէ, կը յարէ երկ – րորդը : Անցեալ շաբթու ես բռնեցի այն – պիսի հսկայ ձուկ մը, զոր երբ ծովէն դուրս քաշեցի, ծովուն ջուրը երեք մեթր վար իջաւ :

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱԻ

—o—

Մեզմէ կախում չունի թէ մէ՞ջն ենք, թէ չենք յեղափոխութեան, ընդունելով ա – պիա, ինչ կ'ըսէք դուք : — Բայց ձեր պատմական իրողութիւնը ինչ տեւողու – թիւն պիտի ունենայ : Երկու ամիսէ ի վեր էշխանութիւն ունինք: Որքա՞ն պիտի ձգտք , դէպքերը չտան կուգան մեր մէջ: Կերպնազին որ Ռուսիոյ ամէնէն ժողո – վրդական մարդն էր , փոթորիկին մէջ վեց ամիս միայն կեցաւ : Ով կրնայ ըսել, ինծի թէ թեւրեւս մէկ քանի ամիս ալ ես ու Թրոցքի փախչելու համ կախուելու ... վրայ պիտի չըլլան : Հարկ թէ այս վերջին խօսքը ըսեր էր ան առնել ուղեց :

Սէմճօնով ժպտեցաւ իր չոր շրթներով, երեսն ընտանի շարժումով մը երկու ձեռ – քերը բացաւ եւ երբ խօսակիցին ուղղակի — Իրաւունք ունիք մէկ կէտի վրայ , նիքոլա Վլատիմիրովիչ, մարդու մը կեանքը շատ սուղ չարժեր հիմա Ռուսիոյ մէջ, թող չմոռցուի ասիկա :

Եւ այս թեւաթռիչ խորհրդածութիւնը արձակելէ ետք կանգ առաւ զայն իր նը – պատակին հասցնելու համար :

Խօսակցութիւնը աւելի հաճոյական ձայն մը վերստացաւ .

— Եթէ կը ճանչնաք մեր երկիրը, պէտք է հասկնաք թէ մեզի հետ է եւ յարատեւ՝ պիտի ըլլայ, որովհետեւ մենք կը բե – րենք այս մարզուն որ Ռուսն է — եւ որ բոլորովին անհասկնալի կը թուի օտարա – կաններու — աշխարհի վրայ ամէնէն ա – ւելի սիրած երկու բաները :

Ռուսը բացարձակին ճաշակը ունի, ա – ղկի չեմ բացատրեր, անոր կիրքը ունի ... : Եւ կը պաշտէ փոփոխութիւնը , հոս ալ ճշմարտութենէն հեռու եմ, տակնուվրա – յութիւնն է որ կը սիրէ, տապալումը բո – լոր արժէքներու : Իրեն կ'ընծայէ՞ք այս երկու կուռքերը : Նախկին ընկերութենէն ոչինչ պիտի դիմանայ եւ մենք իրեն պի – տի ներկայացնենք նոր դրութիւն մը, բացարձակ մը՝ որուն երբեք ծառայած չէ, եւ որմէ առաջին ուրախացողը պիտի ըլլայ, համաձայնավարութիւնը : Ինչ հը – պարտութիւն մեծ ժողովուրդի մը հա – մար խորհիլը թէ ինք կը պարտադրէ աշ – խարհի նոր ճշմարտութիւն մը :

Այսպէս, հետեւն պիտի երթայ տաք Ռուսիին: Ասոր համար, անոր չատ դըր – կումներ կրել պիտի տանք ... եւ Աստ – ուած դիտէ թէ իր համբերութիւնը ինչ փորձի պիտի ենթարկուի ... աւելցուց սառուցեալ ժպիտով մը: Աչխարհքը պի – տի զարմացնէ ռուսը թէ կրնայ տպրել ո – չինչով , բայց զալափարի մը համար, մենք երկիւղած ժողովուրդ ենք, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ : Բայց նախկին կրօնքին կանոնները դատարկ են իրենց պարունա – կութենէն : Կը տապալեն եւ փոչիի կը վերածուին : Մեզի հետ նոր աւետարան մըն է որ աշխարհի կը պարտադրուի :

Կը չարունակէր այսպէս ճառախօսել, բայց Սավինոքի դինքը մտիկ չէր ըներ այլեւս : Կը խորհէր թէ քանիերորդ ժա – մէ ի վեր Լիտիան չէր տեսած :

Աստուան թղթաբերով, Վօլինոքի իշ – խանը, երկու բառով կը խնդրէր իրմէ որ իրիկունը երթայ զինքը տեսնելու :

« Ճամբորդութեան նոր ցնորական ծը – րագիր » խորհեցաւ: Իրողութիւնը տար – բեր էր: Լիտիայի մասին էր խնդիրը : Իշխանը որ չէր անպիտանար աղջիկը ունեցած վատահութիւնը Սավինոքիի հա – մար , կ'ուզէր իրեն հետ խօսիլ Լորա Տըկլասի հետ Լիտիայի ամուսնութեան մասին : Ծերունին, որ կը պաշտէր իր աղջիկը, անկէ բաժնուելու գաղափարէն չատ կը տառապէր : Սակայն ներկայ պարագաներուն մէջ, ի՞նչպէս մերժել Անգլիացիին առաջարկը: Ուրեմն, իշխա – նը կը փափաքէր որ Սավինոքի խօսի Լի – տիայի որ ցարդ կը մերժէր այս ամուս – նութիւնը : Դժուար բացատրեց ուղածը Սավինոքիի : Ցուզուեցաւ, լացաւ: Վեր – ջապէս խնդրեց Սավինոքիէն որ նոյն պա – հուն իսկ աղջիկը տեսնէր :

Քանի մը րոպէ ետք առաջին անգամ ըլլալով Սավինոքի կը մտնէր Լիտիայի սենեակը : Մեծ սենեակ մըն էր որուն երկու պատուհանները կը նայէին Նե – վայի վրայ: Զեղուն էն առկախ ելեքտրա – կան լամբար մը սկար լոյս մը կ'արձակ – կէր, քանզի ելեքտրականութեան դոր – ծարանին մէջ, ամբողջ պակասած ըլլալով անբաւական հոսանք մը միայն կրնար արտադրել :

Սեղանին վրայ դրուած, քարիւղի լամ – բար մը մեծ լուսամփոփի մը տակ կը լուսաւորէր Լիտիան , որ երկարած էր վաղեմի ցիսիով մը ծածկուած բազմոցի մը վրայ : Մազերը քակած էր եւ երբ ոտքի ելաւ դիմաւորելու համար իր բա – րեկամը, ծածանեցան իր չուրջը, կ'ին – չէին մինչեւ ազդրերը սիրուցի պէս, թե – թեւ, ալեծուփ ոսկեզոյն , որ կարծես կ'ըմպէին սենեակին մէջ եղած ամբողջ լոյսը: Զայն այսպէս տեսնելով, Սավինո – քիի սիրտը կարծես պիտի կենար : Առա – ջին անգամ ըլլալով զգաց որ անանուն եւ ուժգին ցանկութիւն մը կ'արթննայ իր մէջ զայն թեւերուն մէջ առնելու եւ մի – այն իրեն պահելու համար :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

Այրի Տիկին Մխիթար Պախթիարեան , Տէր եւ Տիկին Ռուժէ Թադեւոսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Յակոբ Սէմէրճեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Այրի Տիկին Սերովբէ Պախթիարեան, Օր· Ա· Թաքսի Պախթիարեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան եւ զաւակները , Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Պախթիարեան, Պ· Սերովբէ Գարագաշեան (Լոնտոն), Պ· Ա· Քամ Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Արթա Համեան , Այրի Տիկին Ս· Քիւշիւքեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, մօրեղբօր , տաքրոջ, հօրեղբօր եւ աղգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ՊԱԽԹԻԱՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահը որ պատահեցաւ Շաբաթ, Յուլիս 30ին, իր բնակարանը :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ձորեքշաբթի ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէլօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը ամփոփ – ուելու համար ընտանեկան դամբարանը :

Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ըստացած է Տէր եւ Տիկին Աղասի Պալեանէ յիսուն ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ ընկերուհի Էլիզ Քիւրքեանի մահուան առթիւ յատկացուելու կարիքաւորներու :

ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀ· ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները յատկացուելու համար եկեղեցւոյ նորոգութեան :

	Ֆ·
Նախորդ ցանկի գումարը	127·640
Տէր եւ Տիկին Վահան Մալէդեան (Նիս)	500
Պ· Պարդեւ Սէյրէն	100

Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Կիւմիւշեան , Տէր եւ Տիկին Միշէլ Կիւմիւշեան , Տէր եւ Տիկին Լաֆոն, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ինճուճեան, Պ· Ա· Կէվրէկեան ի յիշատակ (Ռիօբնակ) Տիկին Արեւնակ Մարտիրոսեանի, Տիկին Վարդանոյշ Յակոբեան (Պանէլօ), Պ· Վահրամ Ինճէյեան – Կոբեան յիսունական ֆրանք :

Ընդհ· գումար 128·590 ֆրանք :

ՊՏՈՒՏ (ՏԻՍԻՆ)

Օգոստոս 21ի Կիրակի օր Ֆ· Կ· Խաչի Տիսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած է պտոյտ մը, օթոքառով դէպի Պէլֆոնթէյն Կապ· Խաչի կայանը, Աստուածածնայ տօնի առթիւ :

Արձանագրուելու համար դիմել ընկերուհիներու Ք· Պառաւեանի, Մ· Կարապետեանի եւ ընկեր· Ս· Առաքելեանի :

ԼՈՒՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՁԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵ – ԶՈՒԽՆ ԻՐՐԵԻ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱ– ՏՈՒԻ ՄԸ ՁԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱ – ՁԱՌՆԵՐ, ԶԳՈՒՇԵ :

Գին 15 ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՑԱՌԱՉի հասցէով :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Օգոստ· 7ին, Շրմէն տը լա Ֆոռէ ծառաստանին մէջ :

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ դաղութէն հանդանակուած նուէրներու վիճակահանութիւնը :

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի :

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ
ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ»
ԵՒ
«ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՑ»

Տաղաչափեալ թատերդութիւնը պարունակող դրքոյկը՝ 10 ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ· ԽԱՉի ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր կապոյտ Խաչի դրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ· Առաջնորդարանի դրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ· 22 բաց կը մնայ միայն Ձորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սոսկ հոգածներու համար :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ

Ամէն կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղէտախնամի *Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յաւտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :*

Աղէտախնամի *վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :*

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուակաները :

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Մխրճական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր·

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան : Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ· Ց· Դ· Նիսի «Դէորդ Զաւուչ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ· 21ին, փարք Վօկրընիէ , Ռուտ Նասիոնալ 7, Վիլնէվ – Լուպէ , Պառ – Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրութիւն ըլլով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինէրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ· Տիւ Նօո, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր·, առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՑԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիք — Ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղջ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ԱՃԱՊԱՐԵՑԷՔ ԱՐՋԱՆԱԳՐՈՒԻԼ

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ

13 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԳԻՆ ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ 1950 ՖՐԱՆՔ

Երթ ու դարձ օդանաւով, մեկնում Սեպտ· 2ին, վերադարձ Սեպտ· 17ին

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ *Ամէն Շաբաթ օր ժամը 15էն18*

TRANSTOURS
22, Rue du 4-Septembre, Paris — Tél. RIC. 77-40 — C. C. P. 5974-66 Paris.

Թղթակցութիւն՝ ԿԱՐՊԻՍ ՈՒՆՃԵԱՆի անուան, վերոյիշեալ հասցէով :
ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ դիմել՝ Ե· ՄԻՀՐԱՆԵԱՆի, 23, Րիւ Պեռնար տիւ Պառ :
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն· ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի, 13 Րիւ Ամպրուազ Փարէ :

ՀԱՄԱՂԱՅՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
3
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
3 AOUT
1966

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10676

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — N° 10.676

ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ՈԳԻՆ

Ստեղծագործ բոլոր ժողովուրդներու պէս, Հայութիւնը եւս եղած է շինարար ազգ մը :

Դարաւոր իր պատմութեան ընթացքին, շինարարութիւնը եղած է հայ հոգեբա – նութիւնը յատկանշող առաքինութիւն մը :

Հեթանոսական շրջանին ըլլայ թէ քր – իստոնէական շրջանին, օտար ոխրապե – տութեան օրով թէ սեփական անկախու – թեան մէջ, Հայը եղած է շինարարու – թեան կապուած ժողովուրդ մը :

Օտար արշաւանքներու բարբարոս լու – ծին տակ ինկած քիչ ազգեր կան իրենց շինարարութեամբ համբաւուած :

Քաղաքական աննպաստ պայմաններու տակ անգամ, Հայը մտածեր է իր զո – յութիւնը յաւերժացնելու կոչուած կա – ուցմաններու մասին :

Մէկ ծայրէն միւսը Հայոց աշխարհին, լեցուն է շինարարութեան ապացոյց կա – թողական յիշատակարաններով , — վան – քեր, եկեղեցիներ, մենաստաններ եւ բեր – դեր :

Զանց առնելով ինչ որ նախաքրիստո – նեական դարաշրջաններու սեփականու – թիւնը եղաւ, ու դեռ կը մնայ ընդյա – տակեայ պեղումներու կարօտ հարստու – թիւն, յիշենք Վարագայ վանքը ,Զուարթ – նոցը, Գառնին, Ս. Հռիփսիմէ տաճարը , Էջմիածինը եւայլն :

Աշխարհի քաղաքակրթութեան պատ – մութեան մէջ, Անիները բացառիկ երե – ւոյթներ են :

Հայութիւնը չինեց բազրատունիներու դմայլելի այս քաղաքը՝ իբրեւ վկայու – թիւն իր ստեղծագործ հանճարին ու կա – ուցողական ոգիին :

Աւելի կանուխ, Արշակ Բ. չինեց իր ա – նունով քաղաք մը, զոր կ'ուզէր դարձնել դէպի արեւմուտք արշաւող պարսկական բանակներու դրոհը խորտակող հզօր ար – գելք մը :

Մեր բարձրաբերձ լեռներու եւ բլուր – ներու ծմակներուն վրայ, ձորերու եւ քաղաքամերձ վայրերու մէջ կանգնած հարիւրաւոր վանքերն ու տաճարները ,կը մնան վկայութիւն Հայուն ստեղծագործ եւ շինարար ոգիին :

Քաղաքական դէպքերու հետեւանքով , ժամանակի ընթացքին երբ հարկադրուե – ցանք հեռանալ մեր երկրէն, տարինք մե – զի հետ մեր նախահայրերու մաղաղաթ – եայ սրբութիւնները, արծաթէ ու ոսկիէ խաչերն ու բուրվառները, սկիհներն ու անօթները :

Ուր որ գացինք, բարձրացուցինք նոր աղօթատեղիներ: Աչխատեցանք հայրենի երկիրը յիշեցնել՝ փնտռել քարուկիր տա – ճարներու մէջ մեր հատաքանութեան անկորնչելին հոյակերտող իրաւունքները :

Այս ճանապարհով է որ Երիմէն մինչեւ Մալտավիա, Պալքաններէն մինչեւ Լեհաս – ան, ու զուգահեռաբար՝ Կիլիկիայէն մինչեւ Պաղեստին ու Եգիպտոս, մինչեւ Կիպրոս եւ Իտալիա, դոյատեւման ի նը – պաստ բարձրացուցինք նոր վանքեր ու ե – կեղեցիներ, նոր հատաքատեղիներ ու ա – նութներ :

Շինարարութիւնը դարձաւ ազգային նկարագրի մէկ գիծը եւ առհասարակ ա – ռաքինութիւն :

Ապրիլեան Եղեռնէն այս կողմ, հայկա – կան Սփիւռքի մէջ ըլլայ թէ հայրենի հո – ղին վրայ, շինարարութիւնը վերածուած է այլեւս կիրքի :

Ինչ որ կատարուեցաւ անցնող քառա – սուն տարիներու ընթացքին հայրենիքի մէջ ու ինչ որ տեղի կ'ունենայ այս մար – զին վրայ արտասահմանի մէջ, միայն պատիւ կրնայ բերել Հայութեան անու – նին :

Մշակութային եւ տնտեսական գետնի

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԱՏՆԱՆ ՄԵՆԵՏԷՐԷՍ ԳԱՂՏՆԻ ՎԱՐԿԷՆ ԴՐԱՄ ՁԷ ԻՐԱՑՈՒՑԱԾ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն ·—

Նախկին վարչապետ Ատնան Մենտէրէս – ի ընտանեկան վաստատանը, Օրհան Ձէ – մալ Ֆէրսոյ մամուլի ասուլիս մը սարքեց եւ կարեւոր յայտնութիւնները ըրաւ մա – հապարտ վարչապետին անձնական ծախ – քերու մասին : Օրհան Ձէմալ Ֆէրսոյ յայտնեց թէ Ատնան Մենտէրէս ամենեւին դրամ չէ առած պետական գաղտնի վար – կէն, իր անձին, ընտանիքին եւ զաւակնե – րուն ծախքերուն համար : Արդարութեան Բարձրագոյն Ատեանը 234 հազար ոսկիի պարտք մը հանած է Մենտէրէսի հաշ – ւոյն, մինչդեռ Մենտէրէսի չէֆի ատոր – կէն հաստատուած է թէ ան իր ամբողջ անձնական ծախքերը վճարած է Օսման – եան Պանքայի եւ Իշ Պանքայի հետ ունե – ցած հաշուընթացներուն միջոցաւ, եւ չէֆերու կտրօններով ստուգուած է այս պարագան : Մենտէրէս տասը տարուան ընթացքին հինգ միլիոն 4000 ոսկիի հա – սոյթ մը ապահոված է իր աղարակէն, կալուածներէն եւ թոշակներէն, եւ այդ դրամարկղն տասնոց մը իսկ փոխանցուած չէ իր ժառանգորդներուն : Եասսը–ատայի Ատեանը նկատի չէ առած այս իրողու – թիւնը եւ չէ քննած Ատնան Մենտէրէսի

վրայ մեր կատարած բոլոր տեսակի նը – ւաճումներուն առընթեր, շինարարու – թիւնը դարձաւ մեր վերելքին եւ ապրելու անտեղիտալի կամքին նոր վկայութիւն մը :

Շինարարական այդ աշխատանքը կը չարունակուի նոր թափով :

Իրարու հետեւ կը բարձրանան ակումբ – ները, սրահներ, եկեղեցիներ ու դպրոց – ներ, նիւթերէն չխնքերով պահելու հա – մար հոգեկան մեր հարստութիւնները :

Այս յախուռն նախաձեռնութեանց ըն – թացքին չռայլանքներ եւ դուցէ խաչաձե – ւոյ մսխումներ եւս եղան, չենք ժխտեր, բայց անոնք ամէնը կուգան փաստելու, թէ Հայը եղածով բաւարարուիլ չի դի – տեր :

Աւելի լաւը, աւելի գեղեցիկն ու կա – տարեալը կը մնան դինք խթանող դրդիռ մը ,ու ան տարուած լուսաւոր տեսակա – նէ մը, կ'ընէ կարելին, ի խնդիր ապագա – յի նուաճման :

Շինարարական ոգին կը գործէ անհա – տական գետնի վրայ եւս :

Երբեմնի խոնարհ բնակարաններու ան – կիւնը թխմուած արհնակիցներ, կ'ապրին վայելուչ բնակարաններու մէջ այսօր :

Կերպարանափոխուած են ներքին մա – սերը եւս բնակարաններու, ստանալով առաջմ արտաքինը՝ սովորական ընչիզը յատկանշող ջոջերու կենցաղին: Սերունդ մը եւս, ու մենք կ'ունենանք քաղաքա – կիրթ բարեկեցիկը յատկանշող Հայեր , օժտուած մտաւորական անձերէ պահան – ջուած կենցաղի գործօններ, — դրապա – րան, նկարներ, երաժշտական ճաշակը խորացնող առորդելիներ, եւն. :

Այս ուղիով կոչուած է ընթանալու շի – նարարական գործը եւ ճաշակը մեր ժո – ղովուրդին առանձնապէս Սփիւռքի մէջ , ուր կան անտեսական վերելքի ազատ պայմաններ : Այսպէս պիտի ըլլայ վաղը նաեւ երկրաբնակ Հայութեան կենցաղը , երբ փոխուին կաշկանդիչ արդի պայման – ները :

Ցեղին շինարարական ոգին դեռ կը մը – նայ կենդանի ու անմեռ :

Վկայ տասը հայրենիքն ու արտասահ – մանը :

ԱՐՄԵՆԻԱ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Գերագոյն Խորհուրդի նստաշրջանէն առաջ, կեդրոնական կոմիտէի նիստ մը տեղի ունեցած է, որ վաւերացուցած է Կոսիկինի տեղեկագիրը, զոր վարչապե – տը կը ներկայացնէ Գերագոյն Խորհուր – դին : Ըստ կարգ մը տեղեկութիւններու , այս տեղեկագիրը կը վերաբերի մէկ կող – մէ տնտեսական հարցերու, միւս կողմէ Խորհ. Միութեան արտաքին քաղաքակա – նութեան :

Տնտեսական գետնի վրայ, Կոսիկին կը պաշտպանէ վերջին ամիսներուն սկսած բարենորոգումները, զարկ տալու համար արտադրութեան : Կը ներկայացնէ նաեւ այն որոշումները զորս նոր հնգամեայ ծը – րագիրը կը պարտադրէ :

չէֆերու տեսրակին կտրօնները, որոնք կը հաստատեն թէ ան իր բոլոր անձնական ծախքերը վճարած է այն դրամատունէ – րէն, որոնց հետ հաշուընթաց ունէր : Ատեանը ուղղակի պարտադրանք նկատած է Ատնան Մենտէրէսը եւ խորհած է թէ իր անձնական ծախքերը հոգալու համար խնդրոյ առարկայ դրամարը առած է գաղտնի վարկէն :

Օրհան Ձէմալ Ֆէրսոյ ըսաւ այս առ – թիւ. — Այս վճիռը տուող դատարանը պատմութեան փոխանցուած է այսօր, եւ մենք կարելիութիւն չունինք վերաքննու – թիւն պահանջելու եւ դատական որոշման սրբագրութիւն ուզելու : Ձեռքս դնուած այս փաստաթուղթերը բաւական են մեր առարկութիւնները հաստատելու եւ զոր – ծուած դատական սխալը մատնանշելու : Այն ատենուան պայմաններն ալ տարբեր էին եւ մենք չկրցանք աւելի բան մը ը – նել : Անոնք որոնք պիտի քրթմնջեն մեր այս յայտնութիւններուն դէմ, թող դիտ – նան թէ մենք ալ պիտի փոխադարձենք Զօրլու պիտի թաղուի Ֆաթիհի Թիւրպէին սրատայի Ատեանը նաեւ վճռած էր թէ Տէմօքրաթ կուսակցութիւնը մէկ միլիոն 332 հազար ոսկիի դրամար մը իւրացու – ցած է ապօրինի կերպով : Այս ալ սխալ է, որովհետեւ Տէմօքրաթ կուսակցութիւ – նը իշ Պանքայիին մէջ 9·5 միլիոն ոսկիի դրամար մը ունէր եւ այդ դրամը պլոֆէ եղած էր, կարելի էր խնդրոյ առարկայ պահանջը դանձել այդ դրամարէն :

ԵՐԵՔ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐԸ Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ԹԱՂՈՒԻՆ

Օրհան Ձէմալ Ֆէրսոյ չարունակեց ·— Ցաւալի է որ Եասսըատայի Ատեանը իրր վկայ չկանչեց ողբացեալ Մենտէրէսի մտանուր դիւանի անօրէններէն էրճիւ – մէնտ Եավուզալիը, որ ծանօթ էր այս խնդիրներուն : Անոր փոխարէն, իրր վկայ լսուեցան այնպիսի անձեր, որոնք բան մը չէին դիտեր, եւ բուն իրականու – թիւնը մութին մէջ թաղուեցաւ : Այժմ ե – րեք մեռեալները կը հանդչին Իմրալըի մէջ, վարչապետ Մենտէրէս, Արտաքին նախարար Ֆաթին Րիւշտիւ Զօրլու եւ Ե – մտական նախարար Հասան Փոլաթքան : Երկու չարաթ առաջ այս խնդիրն ալ պիտի կարզադրուի եւ պիտի առանձնաբ երեքնե – րուն մարմինները: Ֆաթին Րիւշտիւ Զօրլու պիտի թաղուի Ֆաթհ Թիւրքէին մէջ, ուր ընտանեկան դամբարան ունի : Փոլաթքանի ընտանիքը կը փափաքի որ Էսկիշէհիր թաղուի ան, իսկ Ատնան Մեն – տէրէս պիտի թաղուի կամ Այտըն, իր ծննդավայրը, եւ կամ Էյուպ Սուլթան , զոր շատ կը սիրէր : Մենք ալ Ատաուծոյ յանձնեցինք էկէկէլը, որ տեղին մերժել յանձնել երեք մեռեալներու մարմինները:

Արտաքին ճակատի վրայ, կը սպասուի անշուշտ որ անդամ մը եւս, վարչապե – տը պարզէ խորհրդային դիրքը Վիէթնա – մի պատերազմի նկատմամբ : Նիստէն ա – ռաջ իսկ, կառավարական պաշտօնա – թերթ՝ Իզվեստիա եւ կուսակցական պաշ – տօնաթերթ՝ Պրաւդա կը չեշտեն թէ մի – ջազգային ինչ բացառիկ կացութեան մէջ տեղի կ'ունենայ Գերագոյն Խորհուրդի նիստը : «Միացեալ Նահանգները, կը գրէ Պրաւդա, ապատկացնելով իրենց յարձա – կումը Հնդկաչինի, խնդրոյ առարկայ կ'ը – նեն Ասիոյ խաղաղութիւնը մինչ Եւրո – պայի իրենց դաշնակիցները, ա – րեւմտեան – գերման վրէժխնդիրները նոր հողամասեր կ'ուզեն, հիւլէական զէնք կ'ուզեն եւ կը սպառնան եւրոպական ա – պահովութեան » :

«Իզվեստիա» ալ նոյն ուղղութեամբ կը գրէ, ինչ որ կը փաստէ թէ Գերագոյն Խորհուրդի այս նիստը դիմաւորաբար արտաքին քաղաքականութեամբ պիտի զբաղի :

Գալով կառավարութեան բարեփոխ – ման, վերջին լուրերու համաձայն, մեծ ծաւալ պիտի չստանայ :

Հաւանական է որ միայն երկրորդական նախարարութիւնները փոխուին, ինչ որ կը նշանակէ թէ Լոնտոնի Օպզերվըրի տը – ւած լուրը, Կոսիկինի հաւանական հրա – ժարման մասին, հիմնուած չէ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Վիէթնամի վարչապետը՝ Զօր. Քի յայտարարած է Ուշինկթըն Փոսթի, որ թեկնածու պիտի չըլլայ նա – խագահական ընտրութեանց, յառաջիկայ տարի եւ իր պաշտօնին պիտի վերադառ – նայ օդային բանակին մէջ: Վարչապետը աւելցուցած է թէ հաւանական թեկնա – ծուն է Զօր. Վան Թիէօ, որ ներկայիս տասը զօրավարներու ղեկավար մարմնին նախագահն է :

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍի մէջ, տասնեւհինգ օրուան համար փակուած են բոլոր հա – մալսարանները, դիւրացնելու համար , նոր օրէնքին գործադրութիւնը եւ ար – գելք հանդիսանալու որ անցեալ չար – թուան խռովութիւնները վերսկսին :

ՔԱՄԹԻԼ ԿԱՆՏՈՒՖՈՑԻ ամարանոցը ուր կը գտնուի, Պապը ընդունած է Մի – ացեալ Նահանգներու նախկին փոխ–նա – խագահը՝ Նիքսըն, որ դէպի Իտալիա իր ճամբուն վրայ , Հռոմ հանդիպած էր:

ՓԱՔԻՍՏԱՆ կը յայտարարէ թէ Հնդ – կաստան պատրաստ է հիւլէական առա – ջին փորձնական պայթումի մը ձեռնարկելու : Այս լուրը հաղորդած է ՄԱԿի ընդհ. քարտուղար Ու Թանի, որ փոխանցած է ժընեւի ապազինման ժողովին :

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ մէկ արուարձանի եկե – ղեցիին մէջ, կարգինալ Վիչինսկի քարող մը արտասանած է ուր ըսած է ի մէջ այ – լոց · — «Կ'ուզենք ըսել որ մահավճիռ մը արուած է եկեղեցւոյ դէմ, բայց հակա – ռակ անոր որ աշխարհականացման եւ ա – նաստուածութեան ճոխ ծրագիր մը կայ, եկեղեցին պիտի չանհետանայ : Մի՛ հա – ւատաք անոնց որոնք կ'ըսեն թէ ծրագիր – ներ չկան, փաստեր ունինք եւ կը ներկա – յացնեմ յառաջիկային : Ոչ ոք Լեհաստա – նի մէջ կը հաւատայ թէ այդ ծրագիրները չկան » :

ՆԻԿՈՍԻՈՑ յոյն կիպրական Սիւնակեր – մոս թերթին խմբագիրը իր վրդովումը կը յայտնէ Փրանսական կառավարու – թեան այն որոշումին առթիւ որով Ֆը – րանսա կը մերժէ Կիպրոսի դեսպան մը ընդունիլ Փարիզ: Թերթը կը մեղադրէ Ֆրանսան որ «Փլերթ» կ'ընէ Անգարայի հետ եւ կը յայտարարէ թէ Ֆրանսա դէմ է Էնոսիսին այսինքն Կիպրոսի միացման Յունաստանի :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑ

(ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԾՐԱԳԻՐԸ)

Կոմիտաս հայկական երաժշտանոցի մը համար Եւրոպայէն կը դառնար նոր ոգեւորութեամբ : Ինչ որ ըրեր էր Պոլսոյ իր առաջին ամիսներեուն, սկիզբն էր միայն այն մեծ առաքելութեան, որուն սիրոյն հեռացեր էր ան Էջմիածնէն :

Ծանուցանելով Կոմիտասի դարձը Եգիտոսէն, թերթերը կ'աւելցնէին .

« Կոմիտաս վարդապետ որոշած է Պոլիս հաստատուիլ եւ հիմնել հոս երաժշտանոց մը : Բոլորովին նոր հիմնարկութիւն մը պիտի ըլլայ այս՝ Պոլսոյ եւ ամբողջ Տաճկաստանի համար, եւ վստահ ենք, թէ ոչ միայն գեղարուեստական յեղաշրջում մը յառաջ պիտի բերէ, այլ եւ մեծ յաջողութիւն պիտի գտնէ, շնորհիւ Կոմիտաս վարդապետի նման տաղանդաւոր արուեստագէտի մը » («Ազատամարտ » 1911 Դեկտ. 23/1912 Յունուար 5) :

Կոմիտասէն քիչ առաջ Պոլսոյ մէջ երաժշտանոց մը բանալու փորձը ըրեր էր ուրիշ հայ երաժիշտ մը, Լեւոն Եղիազարեան : Համեմատաբար աւելի համեստ էր անոր երաժշտական պատրաստութիւնը, թէեւ օժտուած էր ան ուրիշ արժանիքով մը, որ յանդգնութիւն կը կոչուի : Այնու ամենայնիւ պայմանները թոյլատու չեղան, որ ան յաջողութիւն գտնէ :

... Կոմիտաս Պոլիս կը յայտնուէր աւելի մեծ հմայքով, եւ աւելի նպաստաւոր պայմաններ կը գտնէր շուրջը : Առաջին իսկ պահէն խանդավառութեամբ ողջունեց Պոլիս երաժշտանոցի մը գաղափարը, եւ առաւելապէս մտաւորականութիւնն էր, որ ոգեւորուեցաւ : «Ազատամարտ » առաջինը կ'ըլլար ձեռնարկը ողջունող : Ան իր 1911 Մարտ 1/14 թիւին մէջ խմբագրական մը կը հրատարակէր « Հայկական երաժշտանոցի մը ձեռնարկը » խորագրին ներքեւ :

Սոյն խմբագրականը, որ ելած էր Ռուբէն Զարդարեանի իսկ գրչէն, արտայայտութիւնն էր հայ մտաւորականութեան մէջ ստեղծուած խանդավառութեան, եւ կ'արժէր ծանօթանալ անոր :

« Պոլսոյ մէջ հայկական երաժշտանոց մը հիմնարկելու գաղափարը սկսած է բռնել արդէն գործնական ճամբայ մը, ջերմապէս կը շնորհաւորենք այս գործը :

Մեզ համար հայկական երաժշտանոց մը՝ պերճանք, «լիւքս» չէ՝ ինչպէս տարուին մտածել թերեւս շատեր : Հայ գեղարուեստի զարգացումը եւ այդ զարգացման նպաստող ամէն մէկ քայլ, որոնցմէ մէկն է նաեւ երաժշտանոցը, մենք կ'ընդունինք հայ ժողովուրդի ազգային կեանքին եւ ցեղային քաղաքակրթութեան համար բարձրօրէն անհրաժեշտ :

Երաժշտութիւնը թարգմանն է ազգի մը հոգիին, անոր թափը դէպի գեղեցկութեան սահմանները, եւ արտայայտութիւնը՝ անոր ինքնուրոյնութեան : Եւ էապէս այս յատկանիշները կ'երեւան ժողովրդական երգերու եւ անոնց ներշնչման ու եղանակաւորման աղբիւրներուն մէջ :

Մինչեւ Եկմալեան , Կարա – Մուրզա եւ մանաւանդ Կոմիտաս վարդապետ՝ հայ երաժշտութեան մը ինքնատիպ գոյութիւնը եւ անոր մասնաւոր արժէքը անծանօթ էին, ոչ միայն Եւրոպացիներուն , այլ նոյնինքն Հայուն : Յատկապէս Կոմիտաս վարդապետն եղաւ , որ նուիրեց գրեթէ իր ամբողջ կեանքը այդ վերին աստիճանի ազնիւ նպատակին եւ կրցաւ, հայ գեղջկական երգերու գիտական համբերատար ուսումնասիրութեամբը՝ անոնցմէ զտել եւ յայտնագործել հայկական ինքնուրոյն երաժշտութիւնը : Բայց Կոմիտաս վարդապետը անհատ մըն է, որ գոյութիւն ունի այսօր եւ կրնայ չունենալ վաղը, ինչ որ ամէնէն աւելի էականն է, անոր կատարած այնքան յոգնապահանջ ուսումնասիրութեանց արդիւնքն ու յաջողութիւնները պէտք չէ մնան առանց լոյսի, պէտք չէ մնան առանց հետեւորդներու եւ հետեւաբար ենթակայ միշտ անակնկալ պատահարներու եւ կորուստի :

Ուրեմն երաժշտանոցի մը հիմնական նպատակը պիտի ըլլայ՝ մէկ կողմէ հասցընել երաժշտագէտներ, շարունակելու համար Կոմիտաս վարդապետի սկսած գործը, մշակելու հայ երաժշտութիւնը եւ եւրոպականին հետ տարածելու հայ ժողովուրդին մէջ, միւս կողմէն՝ տրամադրելի ժամանակ ու միջոցներ հայթայթելու Կոմիտաս վարդապետին՝ հրատարակելու դասագրքեր, իր մասնագիտական ուսումնասիրութեանց թանկարժէք արդիւնքը եւ այն բոլոր աշխատութիւնները, որ կարեւոր են համադրելու եւ ձեւակերպելու հայ երաժշտութիւնը իբրեւ արուեստ :

Իսկ այսպիսի ձեռնարկ մը պէտք է որ հասկցուի, թէ հայ ժողովրդի պատմութեան եւ անոր քաղաքակրթութեան գործին համար անգնահատելի ծառայութիւն մըն է : Ազգերը իրենց պատմութեան ճակտին շուրջը ոսկիէ եւ արծաթէ, ըսել կ'ուզենք նիւթական բարգաւաճութեան փառքը չէ, որ կը կրեն իբրեւ պսակ, հին Յունաստանը փոքր եւ աղքատ ժողովուրդ մըն էր, բայց իր «ճակատով աստղերու դպաւ», — որովհետեւ կրցաւ ունենալ հոգեկան ստեղծագործութիւն, գիտցաւ պահպանել իր մեծ քաղաքակրթութիւնը եւ անով դաստիարակել գալիք սերունդները :

Մենք հաւատացած ենք, թէ հայ երաժշտանոց մը, իր գործունէութեամբ ինքնին պիտի չսահմանափակուի միայն հայ հասարակութեան մէջ, այլ ակամայ իր ներգործութիւնը զգալի պիտի դարձնէ եւ պիտի տարածէ նաեւ բնակակից մանաւանդ մեր թուրք հայրենակիցներու հոգեկան աշխարհէն ալ ներս : Տեսէք Զուխաճեանի մը մէկ գործը, (Լէպլէպիճի Հօրհօրը) թէ ինչ ահագին բարեշրջական դեր է կատարած թուրք ժողովուրդին մէջ, ինչքան նպաստած է անոր հոգեկան ազնուացման եւ հանդիսացած մնայուն կապերէն մէկը՝ հայ եւ թուրք ժողովուրդներու զգացումի հաղորդակցութեան :

Հայ երաժշտանոցի մը հիմնարկութիւնը կոչուած է այդ դերն ալ կատարելու , կոչուած է բարձրացնելու արեւելքցիի հոգին, դարձնելու զայն ընդունակ ազնիւ յուզումներու եւ ներշնչելու անոր բարութիւն, քնքշութիւն եւ խանդաղատանք, ինչ որ աւա՛ղ, շատ է պակաս այս երկրին մէջ...» :

Խանդավառութեամբ չէ միայն, որ իրականութիւն կը գտնեն մեր ծրագիրները :

Երաժշտանոց մը իրականացնելու համար նիւթական միջոցներ եւս անհրաժեշտ էին, ու զանոնք ստեղծել այնքան ալ դիւրին չէր : Համերգներու հասոյթը չէր, որ պիտի ապահովէր զանոնք, ինչպէս կարծուեցաւ պահ մը :

Համերգը, զոր Կոմիտաս տուաւ 1911 Մարտ 20ին (Ապրիլ 2) Իւնիոն – Ֆրանսէզի սրահին մէջ, հիմնելի երաժշտանոցի օգտին էր : Այդ առթիւ թերթերուն տրուած ազգը կ'ըսէր, թէ «երաժշտանոցի նպատակն է պատրաստել կարող երաժիշտներ միաձայն կամ բազմաձայն, եկեղեցական կամ աշխարհիկ երաժշտական գեղարուեստական խումբեր կազմելու եւ վարելու, որպէս եւ մասնագէտ երգիչներու եւ նուագողներու ապագայ կատարելագործութիւնը դիւրացնելու համար » :

Կոմիտաս խօսելով օրուան յայտագրին մասին, կ'ըսէր, թէ «այս համերգը պէտք է պարունակէ զուտ հայ գեղջուկ երաժշտութիւն. ծանօթ ընտիր կտորներու վրայ աելցուած են տասը նոր գեղջուկ երգեր եւս. պիտի երգուին գութանի, սայլի, կալի, քաղհանի, երկաթուզւոյ, կաթ կթելու, սիրոյ, զաւեշտական, ծաղրական, վիպական, անտունի, հարսանեկան, պարի երգեր, առակերգ եւ քայլերգ» : Յայտագրի իւրաքանչիւր երգի կազմութիւնը՝ բանաստեղծութիւնը, եղանակը եւ դաշնաւորումը նախ Կոմիտաս վարդապետ պէտք է հակիրճ վերլուծէ եւ ապա բացատրուածները երգուին : Համերգին եւ Զեռաց տետրակին ամբողջ հասոյթը յատկացուած է հիմնելի հայ երաժշտանոցին : Հայ հասարակութեան դրական վերաբերմունքը դրաւական պէտք է համարուի հիմնելի Հայ երաժշտանոցին » :

Ոչ համերգներով , ոչ ալ Զեռաց տետրակներով կարելի պիտի ըլլար ստեղծել սակայն նիւթական անհրաժեշտ միջոցները երաժշտանոց մը հիմնելու համար Պոլսոյ մէջ : Մտաւորականութեան ծափերը եւ հանրութեան պղատոնական դուրգուրանքը եւս անզօր էին իրականացնելու Կոմիտասի ծրագիրը :

Այս անգամ եւս խօսքը կը մնար, աւա՛ղ, հայ մեծատունին :

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԴԱՏԸ ԵՒ ՀԱՅ ԻՐԱՒԱԲԱՆՆԵՐԸ

Կենսականը երկրորդականէն եւ անմիջականը՝ յետաձգելիէն զանազանելը հիմնական նախապայմաններն են որեւիցէ ձեռնարկի : Այս ճշմարտութիւնը մասնաւոր նշանակութիւն կը ստանայ քաղաքականութեան մէջ : Քաղաքական մտքին առջեւ պարզուած են բազմազան հարցեր, մէկը միւսէն դժուար ու կնճռոտ : Գործիչը դիտակցութիւնն ունի կացութեան, ծանօթ է խնդրին, սակայն իրեն կը պակսին զանոնք յաղթահարելու անհրաժեշտ բոլոր միջոցները, աւելի ճիշդ անբաւարար են ունեցած զէնքերը : Ուրեմն պարտաւոր է ընտրել թէ թիրախը եւ թէ յարմարագոյն զէնքը : Հոս է դիւանագէտին կարողութիւնը. չի կրնար սխալիլ, գոյութիւն չունի միջին ուղի, պարտի յաղթել կամ պարտուիլ, երկու պարագաներուն ալ ճակատագրական հետեւանքներով :

Հայ կեանքը լեցուն է հարցերով՝ սպասող իրենց արդար լուծման : Ասոնց մէջէն, առաջինը ու ամենակենսականը ռնրագործթուրքին ճանկերուն մէջ գտնուող մեր անվիճելի հողերն են, կամ՝ Հայ Դատի թիւ մէկ նպատակակէտը՝ Արեւմըտեան Հայաստանի ազատագրումը :

Այս համազգային տեսլականին իրականացման համար անհրաժեշտ ազդակները բազմաթիւ են, այսօր, սակայն, կ'ակնարկենք մեր համալսարանական բարձր կրթութիւն ստացած երիտասարդութեան եւ ի մասնաւորի հայ իրաւաբաններուն :

Հայ ժողովուրդը երբեք պիտի չդադրեցնէ իր պայքարը, մինչեւ վերջնական ազատագրումը օտարներուն ձեռքին տակ գտնուող իր հողերուն : Փոխուած են, սակայն, պայքարի միջոցները, զէնքերը եւ դերակատարները : Հասած ենք տեղ մը ու ստեղծուած են համաշխարհային այնպիսի պայմաններ, որոնք անվիճելի կերպով կը հաստատեն թէ Հայ Դատի նման դատերու լուծումը տեղի պիտի ունենայ այսուհետեւ ոչ թէ ռազմաճակատներու վրայ, այլ դիւանագիտական սեղանի շուրջ՝ քննելով, խօսելով, փաստելով, յարձակելով ու պաշտպանուելով , սակայն, միշտ միջազգային իրաւունքի ու դիւանագիտական անգիր կանոններու հիման վրայ :

Ընդունինք կամ ոչ, այս է ճշմարտութիւնը : Ցաւերը նոյնն են, փոխուած են

ՀՕՐԱՔՈՅՐԸ ՆՇԱՆԻՈՒՄ Է...

« Հայաստան » հրատարակչութիւնը վերջերս լոյս ընծայեց «պուլկարական պատմուածքներ» ընդհանուր խորագիրը կրող հատոր մը, ուր թարգմանաբար ներկայացուած են պուլկար գրագէտներու գործեր :

Ստորեւ պատմուածք մը այդ հատորէն :

Զմրան մի առաւօտ պապս անսովոր վաղ արթնացրեց մեզ : Խոշոր , կոշտուկաւոր բռունցքով նա այնպէս թխթխկացրեց լուսամուտի փեղկը, որ ապակու վրայի սառոյցը թափուեց գետնին :

— Մեռե՞լ էք, ինչ է, վեր կացէք :

Հայրս ու մայրս արթնացան, իսկ ես ու քոյրս էլ անհանդիստ շարժուեցինք մեր տեղերում : Յետոյ անմիջապէս վերցրինք շորներս եւ վազեցինք հարեւան սենեակը. այնտեղ տաք էր, վառարան էր վառուում : Տատիկն ու հօրաքոյրը շատ շուտ էին վեր կացել եւ այժմ ձեռ ու ոտ ընկած գործ էին անում վառարանի շուրջը : Մայրս էլ միացաւ նրանց, եւ երեք կանայք այնպէս դուրս թափեցին տունը, ասես մեծ տօն էր սպասւում :

Հօրաքոյրս մեզ օգնեց, որ հագնուենք, ապա քնքշագին շոյեց մեր գլուխներն ու տեղաւորեց վառարանի յետեւում :

— Ուտել ուզո՞ւմ էք, բալիկներս : Դէ եկէք : Հիմա հօրաքոյրը քեզ համար լաւ կաթնաբրդոչ կը սարքի :

Հօրաքոյրս անհանդիստ էր, ինչ որ ուրախ մի յուզմունքով էին փայլում նրա բաց – կապոյտ, վճիտ աչքերը : Եւ նա չէր թողնում, որ կաթներս խմենք, մէկ քրոջս այտն էր կսմթում, մէկ ինձ խուտուտ տալիս կամ բռնում էր գլուխներս ու կճուճների նման խփում իրար :

— Մա՛, այսօր, Ծնո՞ւնդ է, — հարցրեց քոյրս, եւ կանայք ուրախ քրքջացին :

— Օ՛, մինչեւ Ծնունդ դեռ շատ կայ, — ասաց մայրս, մօտեցաւ ու սրբեց նրա քթիկը : — Այսօր հօրաքոյրն է նշանւում, խնամախօսներ են գալու : Իսկ դու՝ տես ոնց ես թափթփուած : Դէ կեր վերջացրու, որ նոր զգեստդ հագցնեմ :

Քոյրս փայտէ մեծ զգալն այնպէս էր խրում ամանի մէջ, որ կաթի կէսը թափւում էր շապկին :

— Հօրաքոյր, իսկ նշանուելն ի՞նչ բան է : Ի՞նչ է լինելու, երբ դու նշանուես :

— Երբ նշանուեմ, հարսանիք է լինելու, անուշիկս , եւ ես գնալու եմ ուրիշի տանն ապրեմ, ուրիշ երեխաների հօրաքոյր լինեմ :

Քոյրս ձիթապտղի նման փայլուն աչիկները ոլորեց հօրաքրոջս վրայ, նրա ներքին շրթունքը թրթռաց դժգոհ, յետոյ գրեթէ ցնցուեց , ու սենեակը լցուեց սուր ծղրտոցով :

— Էլի ձայնդ գլուխդ զցեցի՞ր, — առանց բարկութեան յանդիմանեց տատս , գրկեց նրան ու սկսեց հանգստացնել . — Հօրաքոյրը նշանւում է, իսկ նա լաց է լինում : Լաց մի լինի, անուշիկս, հօրաքոյրը նոր շապիկ կը նուիրի քեզ իր հարսանիքին : Նոր, սիրուն շապիկ, եկ ցոյց տամ, նրա օժիտի սնտուկում է : Եկ, փոքրիկս, եկ :

Իսկ ես ուրախութիւնից չգիտէի ինչ անեմ : Մեր տանը հարսանիք էր լինելու, քի՞չ բան էր : Դուրս ցատկեցի բակ ու մինչեւ կուրծքս խրուեցի փափուկ ձեան մէջ : Սկսեցի ձնագնդիկներ սարքել ու նետել, բայց նրանք փշրւում էին օդում :

×

Խաղաղ, հաճելի ցուրտ էր , շնչելիս ռունդներս սառչում էին : Իմ դիմաց արեւը ծագում էր, եւ ես առանց աչքերս թարթելու նայում էի նրա մեղմ, կարմրաւուն ճառագայթներին : Տան առջեւի կլոր ու փուխր ձիւնակոյտերը , որ բարձրանում էին մինչեւ կտուրը, յանկարծ պղնձագոյն դարձան : Պապս ու հայրս ճանապարհ էին բացում պարտէզում : Եւ այդ ճանապարհով վազում էի պապիս մօտ, որ թին սպառնագին թափ էր տալիս ինձ վրայ , եւ ես նորից ետ էի դառնում : Մէկ էլ տատս դուրս եկաւ, կանգնեց դաւթում , ու ասես զգուշանալով որ հարեւանները կը լսեն , կամաց կանչեց պապիս : Սա թին խրեց ձեան մէջ ու եկաւ :

— Մարդիկ կը գան, իսկ ես բան չունեմ, որ առաջները դնեմ , — ասաց տատըս : — Գոնէ մի հաւ մորթէիր :

Պապս մթնեց, աչքերը մի պահ յառեց երկնքին ու մրթմրթաց :

— Էլ ո՞նց կը լինէր, անպայման պիտի հաւ լինի :

— Աստուած իմ, կեանքս կերաւ էս մարդը, — գրեթէ լաց եղաւ տատս ու, ծնկները ծեծելով , վրայ տուեց , — մարդ Աստծոյ , ախր հիւր է գալու տունըդ , խնամախօս է գալիս աղջկանդ ուզելու, այ քծիպ ...

Պապս առաջ պարզեց հաստ, դողդոջուն մատներն ու սկսեց տրորել , նա միշտ այդպէս էր անում, երբ տատանւում էր որեւէ հարցում :

ԻՎԱՅԼՕ ՊԵՏՐՈՎ

(1 Շար.)

ՎՈՑՔՈՄՈՒ ՆՎԻՐԱԿ

- Ե Ր Կ -

Ես այս կողմերն էի ուղարկված, որպեսզի ուսումնասիրեմ ամեն ինչ, ինչ վերաբերում է ոչխարաբուծությանը, և ես ուզում էի ամենից առաջ տեսնել Նոր Ֆրանսիայի ամենահարուստ ոչխարաբույծներից մեկին, որի անունը Ջոն Ռոբերտսն է։ Ես նրան գտա ոչխարների հոտերի մոտ։ Նա ինձ ընդունեց շատ ընկերական կերպով և հրավիրեց ինձ իր տունը։ Ես ընդունեցի հրավերը, և մենք միասին գնացինք։

Ռոբերտսն ամուսնացած էր, և ես ծանոթացա նաև նրա կնոջ հետ։

— Ձեր հյուրը, ասաց ինձ ներկայացնելով ամուսինը, ինձ ասել է, որ ինքը եկել է մեզ մոտ ոչխարների համար։

— Ոչխարների համար, կրկնեց տիկին Ռոբերտսը, ես ոչ մի անգամ չեմ լսել, որ մարդիկ գան ոչխարների համար։ Ինչ հետաքրքրական է։

Ես ասացի, որ ինձ ուղարկել են Նոր Ֆրանսիայի ոչխարաբուծության մասին տեղեկություններ հավաքելու համար։

— Ես ոչ մի կերպ չեմ կարող հասկանալ, ասաց տիկին Ռոբերտսը, թե ինչպես կարելի է ոչխարների մասին գրել։ Ես ոչխարներ չեմ սիրում։ Ես ատում եմ նրանց։ Ես ատում եմ նրանց հոտերը, նրանց բուրդը, նրանց միսը, նրանց կաթը, նրանց պանիրը։ Ես ատում եմ նրանց ամեն ինչ։

Ես ասացի, որ ես ոչխարներ չեմ սիրում, որ ես ատում եմ նրանց, և որ ես ինքս ոչխարաբույծ եմ։

— Ես ուրախ եմ, որ դուք ոչխարաբույծ եք, ասաց տիկին Ռոբերտսը, ես ուրախ եմ, որ դուք ատում եք ոչխարները։ Ես ուրախ եմ, որ դուք ատում եք նրանց հոտերը, նրանց բուրդը, նրանց միսը, նրանց կաթը, նրանց պանիրը։ Ես ուրախ եմ, որ դուք ատում եք նրանց ամեն ինչ։

Ես ասացի, որ ես ուրախ եմ, որ ինձ հաջողվեց գտնել մի կին, որը ոչխարներ չի սիրում։

— Ես ուրախ եմ, որ դուք ուրախ եք, ասաց տիկին Ռոբերտսը, ես ուրախ եմ, որ դուք ուրախ եք, որ ես ոչխարներ չեմ սիրում։ Ես ուրախ եմ, որ դուք ուրախ եք, որ ես ատում եմ նրանց հոտերը, նրանց բուրդը, նրանց միսը, նրանց կաթը, նրանց պանիրը։ Ես ուրախ եմ, որ դուք ուրախ եք, որ ես ատում եմ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տատուրեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Երամեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Դերձակեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՆԳԻՆԷ ՍԱՐԷԵԱՆԻ

մահը, որ պատահած է Յուլիս 25ին, 91 տարեկանին, Նիսի մէջ:

Ըստ հանգուցեալին փափաքին, յուղարկաւորութիւնը կատարուած է ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ:

«Յառաջ» — Մեր ցաւակցութիւնները:

Տէր եւ Տիկին Արմենակ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Վռամշապուհ Սարգիսեան, Այրի Տիկին Սրբուհի Էրնօ եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մեծ – մօր եւ կեսրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 31ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Չորեքշաբթի (Օգոստոս 3) ժամը 15·45 Շաւիլի Ս. Գրիգոր – Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Նաճարեանի ազարակը: Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը:

ՊՏՈՅՏ (ՏԷՍԻՆ)

Օգոստոս 21ի Կիրակի օր Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած է պտոյտ մը, օթոքառով դէպի Պէլֆոնթէն Կապ. Խաչի կայանը, Աստուածածնայ տօնի առիթով:

Արձանագրուելու համար դիմել ընկերուհիներու Ք. Պառաւեանի, Մ. Կարապետեանի եւ ընկեր. Ս. Առաքելեանի:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ:

ԾԱԽՈՒ Է

ԷՕՌԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶԷՆ 70 ՔԻԼՈՄԵԹՐ

Շատ գեղեցիկ տուն մը, 9200 քառակուսի մեթր, ութ սենեակ, ամէն յարմարութիւն, մեծ սեժուր եւ հիւրանոցներ, բաղնիք, տաք ջուր, արդիական կահաւորումով խոհանոց, առանձին պահապանի տուն մը: Նորմանտական ոճ: Կառատուն: Մրգաստան, (խնձորօղիի): Շէնքը շինուած է 1960ին:

Գրել կամ հեռաձայնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱ.-ՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ:

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Օգոստ. 7ին, Շըմէն տը լա Ֆօռէ ծառաստանին մէջ:

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ գաղութէն հանգանակուած նուէրներու վիճակահանութիւնը:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի:

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ
ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ»
ԵՒ
«ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարունակող գրքոյկը՝ 10 Ֆրանք:

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազդ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայն միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել:

Աղքատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ:

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն օրական 15 Ֆր.

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան: Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չավուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՄԵՐ ԱՇԽԱՐՀԷՆ"

(Տպաւորութիւններ Հայաստանէն)

Գրեց՝ ՎԵՐ. Յ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

Գին 3 Ֆրանք, մատենաշար «Վերելք»ի

Ստանալու համար դիմել՝

« JEUNESSE ET ACTION »
6, Place de la Rotonde
ST. JEROME — MARSEILLE 13

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին:

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

CONTES ET LEGENDES ARMENIENS

Ֆրանսերէնով պատրաստուած՝
Շ. Տէր – Մելքոնեանի կողմէ

Գունաւոր կողք, մաքուր տպագրութիւն, պատկերազարդ:

Գին՝ 5 Ֆրանք

Առաքման ծախքերով 6·50

Ստանալու համար դիմել Հ. Սամուէլեան գրատունը, եւ կամ՝

Mme C. DER-MELKONIAN
11, Rue Gabriel Péri
CHATILLON s/BAGNEUX (Seine
C. C. P. PARIS 19668-59

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել Յառաջի խմբագրութեան:

FOURRURES

Roger YOPIAN

PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37

Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 Ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 Ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 80 Ֆ· Հատը 0,30 Ֆ·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ JEUDI 4 AOUT 1966

Le Numéro : 0,30 Fr.

42րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10677 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — N° 10.677

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՄ ՀԵՌԱԽՕՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

—o—

Տարաբախտ երաժիշտ մը ըրեց երա – ժշտութիւնը այն քերթուածին, զոր ըս – տորագրած էր հմուտ վանական մը եւ որ կը կրէր նոյն խորագիրը :

Արդարեւ հեռաւոր է հայրենիքը, ոչ միայն աշխարհագրական դեռնի վրայ, այլեւ հոգեկան : Հեռու է այն բոլոր սե – րունդներէն, որոնք հասակ նետեցին ան – հարատած ափերու վրայ, դառնութեամբ սրսկեցան թէ Հայը ունի երկու հայրե – նիք, երբեմն երեք եթէ հաշուենք նաեւ ծննդավայրը եւ այդ պատճառով եղած է հայմաթլոս (անհայրենիք), վասնզի բազ – մաթիւ հայրենիքներ ունենալ ուրիշ բան չ՚եթէ ոչ հայրենիք չունենալ :

Հոգեկան հայրենիք մը մեծաշնորհը դարձաւ անոնց, որոնք կէս դար է կը քա – րոզեն , ջնջելու համար հայրենիքի գա – ղափարն իսկ :

Հոգեւոր հայրենիքը եղաւ Սփիւռքի ցիրուցան բազմութեան մը դառն մխի – թարութիւնը ու սերունդ մը զարդացաւ համայնակուռ ափերու վրայ, առանց հասկնալու թէ որն է՞ իր հայրենիքը :

Արեւը տուաւ հիւրընկալ երկրին, սիրտը պահեց իր հօրենական հողերուն, միտքը զարդացուց օտար դիրքերով եւ չհասկցաւ թէ ինչ է՞ իր առաքելութիւնը :

Ուզեց իրատես ըլլալ, քննել մաշած մտայնութիւնները , նոր ակնոցով դա – տել անցեալը, ապրիլ ներկան, կերտել ապագան : Բայց իրեն ըսուեցաւ թէ պէտք չ՚քննել, դատել, փորձել հասկնալ, տարկէ միայն զոյ սրսկած դասեր ար – տասանել, խուսափիլ ճշմարտութիւննե – րէն, եթէ տարկէ քննադատել , բայց եր – բէ՛ք, երբէ՛ք քննական միտք չունենալ , վանդի դաւաճանութիւն կը համարուի :

Սերունդները մեծցան , երբեմն յուսա – խաբ, յաճախ դառնացած, իրենց ցաւն ու տագնապը ուզեցին բացատրել, բայց դուռները զոյ մնացին , ականջները խուլցան :

Հայ երիտասարդը մնաց մինակ : Տար – նապալ առանձնութեան մը մէջ, կա – ծուրջ չգտաւ նախորդ սերունդին հետ, ամէն մէկը մնաց իր կեցած ափը, մէկը միւսէն դժդոհ : Ցուսահատեցաւ ասկայն : Աշխոյժ սերունդ մը հոլանաւորութիւնը վայելեց մեծ կուսակցութեան մը :

Հոն դաւ իր անցեալը, ձեւաւորեց իր ներկան ու գործունէութեան դաշտ փըն – տրեց պատրաստելու համար ապագան : Ուրիշ երիտասարդներ, աւելի յաւակ – նոտ, փորձեցին իրենց իւղով տապիկը – ւել, դոհ իրենցմէ , գժդոհ ուրիշներէն : Երրորդ հոսանք մը կռնակ դարձուց ա – մէն բանի, որ ապրային բնոյթ ունի , ակեալ Մայրենիքէն, երկերու համար միջազգայնական յանկերգներ :

Ու հայ երիտասարդութիւնը , այն որ առողջ մնացած է, ան որ մաքուր պահած է զաղափարականը որու ծառայած են իր հայրերը , որուն համար զոհուած են Քրիստափորներ , Զաւարեաններ , Ռու – բիններ, կը մնայ հաստատ, հաւատա – րիմ իր ժողովուրդին եւ իր հայրենիքին՝ հայրենիքին հեռաւոր :

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՈՍԻԳԻՆ ՎԱՐՁԱՊԵՏ ԿԸ ՄՆԱՅ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՌԱՋԻՆ ՆԻՍՏԸ

—o—

Գերագոյն Խորհուրդի 1517 երեսփո – խանները վաւերացուցին առջի օր, կոսի – գինի վերընտրութիւնը իբրեւ Նոր· Մի – ութեան վարչապետ : Ըստ սահմանադրա – կան կանոններուն, Կոսիգին իր եւ իր դահլիճին հրաժարականը ներկայացու – ցած էր նոտաչրջանի սկիզբն իսկ : Կ· Կո – սիգինի ընդհ· քարտուղար՝ Բրեժնեւն է , որ առաջարկած էր , յանուն Կ· Կոմիտէ – ին, Կոսիգինի վերընտրութիւնը, չորս տարուան նոր ժամանակաշրջանի մը հա – մար :

Ինչպէս երէկ դրեցինք, այս ձեւով բո – լորովին կը հերքուի Կոսիգինի հրաժար – ման հարցը :

Գերագոյն Խորհուրդի այս առաջին նիստին գլխաւոր դէպքը կարելի է նկա – տել այս վերընտրութիւնը : Ասկէ զատ, ժողովը զբաղած է ձեւական հարցերով, ինչպէս երեսփոխաններու լիազօրագրերու քննութիւն, դիւանի ընտրութիւն եւ օ – րակարգի քուէարկութիւն :

Դէպերու ուշադրութիւնը գրաւած է երկու կարեւոր կէտեր :

Պողպորնիի առաջարկը մշտական վեց նոր յանձնախումբեր ստեղծելու, որոնք պիտի բարդուին զոյութիւն ունեցող երեք յանձնախումբերուն վրայ (Ծրագիր եւ պիւտճէ, օրէնսդրական նախաձեռնու – թիւններ եւ արտաքին Գործեր), ստեղ – ծուած նախորդ նոստաչրջանին : Այս վեց նոր յանձնախումբերը պիտի զբաղին ճարտարարուեստով եւ Փոխադրութիւ – նով, Շինարարութեամբ, Հողագործու – թեամբ, առողջապահութեամբ եւ Ընկե – րային Ապահովութեամբ, Հանրային դաստիարակութեամբ եւ մշակոյթով ու վերջապէս՝ առեւտուրով :

Պողպորնի չէր ստած է թէ յանձնախում – բերը Գերագոյն Խորհուրդի աշխատանքի մշտականութեան դլխաւոր տարրերէն մէ – կըն է եւ թէ օրէնսդրական նախաձեռնու – թիւնէ կ՚օդտուին :

ԻԳ· համագումարի առեն, Բրեժնեւ նը – ման առաջարկ մը ըրած էր որպէսզի Գե – րագոյն Խորհուրդը աւելի մօտէն հա – կակշռէ նախարարներու եւ կառավարա – կան բարձր պաշտօնեաներու աշխատան – քը :

Երկրորդ կէտը կը վերաբերի Վիէթնա – մի պատերազմին : Հարցը ծեծուած է ե – րեք անգամ :

Նախ դրողներու միութեան նախագա – հը՝ Ֆեւտին իր բացման ճառին մէջ, ըսած է ,— « Գերագոյն Խորհուրդի երեսփո – խանները կը դատապարտեն Միացեալ Նահանգներու յարձակումը Վիէթնամի մէջ եւ կը պահանջեն որ միջամտող բոլոր ուժերը Վիէթնամէն քաշուին :

Քիչ յետոյ, Ազգութեանց Խորհուրդի երիցագոյն անդամներէն մէկը, որ նա – խագահն է Ուկրաինիոյ Գերագոյն Խոր – հուրդի Պրեզիւիումին, նոյն ձեւով ար – տայայտուած է :

Վերջապէս երկու ժողովներու հաւա – քական նիստին, Մոսկուայի կուսակցա – կան Ա· քարտուղարը, Ընորհաւորած է Կոսիգինի կառավարութիւնը այն վճռա – կանութեան համար զոր ցոյց տուած է յարձակումի դէմ տարած իր քաղաքա – կանութեան մէջ :

Այս միջամտութիւնները, արդէն ցոյց կուտան նոտաչրջանի մթնոլորտը եւ կը հաստատեն որ Կոսիգինի տեղեկագիրը պիտի չվաւերացուի : Ինչ որ կը մնայ պաշտօնապէս կը ծանրանայ արտաքին քաղաքականութեան վրայ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Փեքինի մամուլը կը հաստատէ թէ բանակին ընդհանուր սպայակոյտի պետը պաշտօնապէս ձերբակալուած է : Մամլոյ պատասխանատուին մէջ, կը չեշտուի թէ «քաղքենի տարրեր մտած են չին ժողովրդ· բանակին մէջ , ուր կարեւոր պաշտօններ տանձնած են: Այս տարրերը ընդդիմացած են կուսակ – ցութեան կեդրոնական կոմիտէին եւ Մաօ Ձէ Թունկի տեսակէտներուն :

ՕՐ ԸՍ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՈՒ ՁԵՐ

—

Ցառաջութիւ կը յիշեն, անշուշտ, տոմ – սը զոր գրած էի ուղեգրութեան մը առ – թիւ : Ստ· Վարդանեան կը պատմէր իր ճամբորդութիւնը դէպի «ուր մթնում է», երկիր մը որ «կոչւում է Ամերիկա » : Ու նաեւ իր այցելութիւնը Սփիւռքի հայ գը – րողին տունը, Համաստեղի մօտ :

Իրեն կ՚ընկերանար Վարդան Աճէմեան :

Ստ· Վարդանեան հայ գրողին կը ներ – կայացնէ Աճէմեան Վարդանը :

— Միայն անուն – ազգանուն տալով բաւարարւում եմ ես, կը գրէ Ստ· Վար – դանեան :

Բայց կ՚աւելցնէ ընդհատ ·

— Անմիջապէս համոզւում եմ, որ զրուցակիցս (Համաստեղ) չգիտի Վար – դան Աճէմեանին: Եթէ Աճէմեանին չգի – տի , ՄԵՐ հանրապետութեան մասին ու – րիշ բան գիտի՞ արդեօք պարոն Համա – տեղը :

Հրաշալի է սա ՄԵՐ բառը, այստեղ : Ըստ սովետ· իմպերիալիստական կամ մեծաբանութեան, «արտաքոյ Հայաստա – նի՝ ամենայն ոք... խոռ ու մոռ» :

Օ՛օ՛օ՛, բարի՛, բարի՛ Համաստեղ, ի՞նչ արմատան են բերեր էեզի, այս Հա – յաստանցիները :

Եկեր են տունդ, նկարագրելու՝ ածան – ցոց գործերդ, հնամաշ բազմոցներդ, հին դաշնամուրդ, (նման բաներ շինող ֆաբ – րիքներէն ո՞րը բերելու էիր արդեօք՝ ընդունելու համար այս բարձրապատիւ հիւրերը) : Եկեր են տունդ, նկարագրե – լու՝ կնոջդ դէմքին աւերածութիւնները , որ « շատ են » եղեր, (վէպ գրելու փո՞րձ կ՚ընեն արդեօք) : Եկեր են տունդ, ըսելու էեզի ·

— Դուն ոչինչ գիտես Հայաստանի մա – սին :

Ըսելու ձեւ մը ·— Քու երկիրդ չէ, քու հայրենիդ չէ, որ գիտնաս, դուն Ամե – րիկացի ես :

Օ՛օ՛օ՛, Հայաստանը իրենցն է, միայն իրենց երկիրը : Թերեւս Ստ· Վարդան – եան կը կարծէ թէ *պապային մալն է*, այ – գին կամ ագարակը :

Մեր հանրապետութիւնը, մեր այգին, մեր ագարակը :

Չէ պատասխանած Համաստեղ, ըսենք մենք ալ մեր կարգին՝ *մեր* Համաստեղը, *մեր* գրողը : Հիւրերուն երեսին չէ նետած սա խօսքը ·

— Ա՛յ տղայ, դուն գիտե՞ս թէ ո՛վ է տնկած այդ այգին, ո՞վ է տուած այդ ագարակը : Աւաւհովաբար դուն չէիր , բայց ձերո՛ներ էին, որ նետելով հրացան – ները՝ վազեցին «դէպի տո՛ւն», դէպի հիւսիս, մինչ վարը այգի կը տնկուէր , խաղողատունկ կ՚ոռոգուէր Հայոց արիւ – նով, որպէսզի գայիք եւ խաղողի արիւն խմէիք՝ «կեցցէ *մեր* հանրապետութիւնը, *մեր* խաղողը, *մեր* գինին» գոչելով :

Ամերիկայի մէջ եւս՝ Հայերը սովորու – թիւն ըրած են ըսել · « Մեր Ամերիկան» : Փոյթ չէ, սակայն : Ըսողը գիտէ թէ իրը չէ *քոս – քոճաման* Ամերիկան, վասնզի մինչեւ հոն չհասա՛ր Մեծն Տիգրան :

Խորհ· Միութեան մէջ եւս՝ երջանիկ Սովետները, իրենց կարգին, «մեծապե – տական » նոյն զգացումներն մշակելով « մեր մեծ – հայրենիքը» կ՚երգեն արդէն՝ կլլելով փոքր հայրենիքները մի ըստ միոջէ :

Մեզի ի՞նչ փոյթ ասոնց մերը, թող շունն ուտի հէրն ու մէրը : Բայց երբ Հայ մը «*մեր* հանրապետութիւնը » կ՚ըսէ՝ ու – զելով ըսել Սփիւռքի հայ գրողին թէ ոչ մէկ կապ ունի այդ հանրապետութեան հետ, ոչ ծանօթութիւն, ոչ հետաքրքրու – թիւն, ոչ իսկ հարազատութեան պայման, կ՚արժէ որ պատասխանուի ·

— Ի՞նչ , պատմութիւն չունեցող, ազ – գութիւն չունեցող, երկիրը ծախած ող – բալի էա՞կ մը կը կարծէէ Սփիւռքի հայ գրողը :

Դուք որ Ամերիկա հասաք եւ առաջի՛ն իսկ օրը այցելութեան գացիք անոնց մօտ, որոնք կը դաւանին թէ «ամէն ինչի շատ է լաւ, հայրենիքի շատը նոյնպէս», այն տրամաբանութեամբ թէ «մէկը միւսին չի խանգարում» : Ատոնք Հրեաներն են , — «նրանց հայրենիքը Ամերիկան է, բայց Իսրայէլը Հրեաների հայրենիքն է» :

Այդպէս չի մտածեր Սփիւռքի Հայը , Սփիւռքի հայ գրողը : Մէկ հայրենիք ու – նին, կը մտածէ հայ գրողը , — դուք կը հեռացնէք զայն՝ հայրենիքը սեփա – կանացնելով ձեզի, կամ չեմ գիտեր՝ ու – րիշ որո՛ւ :

Հանդիպեր էք մէկու մը , Ամերիկայի մէջ, որ ըսեր է ձեզի ·

— Ես ծնուել եմ Հայաստանում, գիտեմ ի՛նչ բան է ՁԵՐ երկիրը : Ես գերադասում եմ լաւ ապրել ուրիշի երկրում, քան մի կերպ *ֆարշ* տալ այն երկրում, որտեղ ծնուել են ծնողներս :

Ու դուք զարմացած նայեր էք «ցածրա – հասակ, ժամանակից շուտ ճարպակալած մօտ երեսնամեայ մի երիտասարդի», ձեր նայուածքները կը հանդիպին իրարու, «քշնամական է նրա աչքերի արտայայ – տութիւնը, բերնէբերան լիքը ատելու – թեամբ ու թոյնով » :

Ինչո՞ւ այդ ատելութիւնը :

ՁԵՐ Հայաստանէն փախստական մըն է այդ երիտասարդը, դժբա՛խտ, դժբա՛խտ Հայու կտոր մը , աւելի դժբախտ քան դուրսը ծնածը ,— մենք :

Եւ ահա կը ծագի նոր տեսութիւն մը , որ դասագիրքերու մէջ գրուած չէ դեռ : Հայրենիքը հող չէ միայն, որ չափուի հիլոմեթրով եւ դառնայ ձեր կամ ուրիշին սեփականութիւնը : Հայրենիքը պայման մը ունի, որ գինք կը դարձնէ անգրնա – բարելի :

Այդ մասին՝ ուրիշ անգամ :

Ա.ՐԱՋ

ՊՐԻՒՍԻԼԻ Համաշխարհային Հրեայ Քոնկրէսի բացման ճառին մէջ, կազմա – կերպութեան նախագահը՝ Նահում Կոլտ – ման չեշտած է · «Ոչ միայն պիտի պայ – քարինք հակահրէութեան դէմ արդիւք հանդիսանալու համար, որ ծաւալի եւ տարածուի, այլեւ պէտք է զօրակոչի են – թարկենք մեր բոլոր ուժերը պաշտպանե – լու համար հրեայ մնալու մեր իրաւուն – քը» : Կոլտման ծանրացած է նաեւ ձուլ – ման այն վտանգին վրայ, որ կը սպառնայ հրեայ երիտասարդ սերունդին :

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ մէջ, 1965ի ընթաց – քին երեսուն հազար Հոգի մեռած են թո – քերու խլիրդէ (fաճսեր) :

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԴԷՄՔԵՐ

ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

—o—

Ծննդավայրիս Ուրֆայի Ազգ. Կեդրոնական վարժարանի ուսուցիչներէս՝ Սարգիս Մանուկեան հայրենասէր ու պատրաստուած մշակ մըն էր: Իբրեւ յարգանքի տուրք՝ կ՚արժէ նշել անոր կեանքին յատկանշական դիծերը:

Ս. Մանուկեան բնիկ Էհնէշցի է (Հռոմկլայի մօտիկ գիւղ մը հայաբնակ), շինական ծանօթ դերդաստան՝ Մխտեսի Խաչերեաններու տունէն: Մանկութեան տարիքէն յայտնի՝ ըմբոստ ոգի եւ կըռուազան, մեծ դժուարութեամբ կ՚ընտելանայ տեղւոյն Ներսէսեան նախակրթարանի կարգապահութեան: Սակայն արագօրէն կը սկսի յառաջդիմել: Զարաճճի տղուն մէջ ուսման փափաքը բուռն խանդով կ՚արթննայ ու բացառիկ ուշիմութեամբ նախակրթարանի շրջանը կ՚աւարտէ փայլուն նիշեր ստացած:

Հայ աւետարանական քարոզիչ Աբրահամ Պանլիի այցելութեան առթիւ, իրեն կը ներկայացնեն Սարգիսը իբր ուշիմ, ուսումնատենչ աշակերտ: Շուտով կը փոխադրուի Այնթապի ամերիկեան գոլէճը, ուր կը հետեւի բարձրագոյն ուսման:

Հակառակ գոլէճի կրօնական մթնոլորտին, Սարգիս կը վարակուի յեղափոխական գաղափարներով, եւ իր բնականէն տրուած ըմբոստ նկարագրին միջավայրը գտած՝ կ՚ապրի ազգային քաղաքական եռագներով:

1908ին Թրքական Սահմանադրութեան օրերուն կը վերադառնայ ծննդավայրը Էհնէշ, ուր կը լծուի կրթական գործին:

Կարելի է զինք նախակարապետը նկատել Էհնէշի ազգային վերազարթնումին: Ո՞վ գիտէ, Շնորհալիի օրերէն ի վեր՝ այս յետամնաց, մոռցուած շրջանը ինչ հալածանքներու ականատես է եղած: Սարգիս կը նշանակուի Ներսէսեան դըպրոցի տնօրէն: Ոգի ի բռին կը լծուի վերակազմութեան ու կ՚աշխատի դպրոցական եւ ազգային գործերը նախանձելի մակարդակի մը բարձրացնել:

Տեղացի հայ ազգաբնակչութեան մէջ նախ պէտք էր զարգացումի եւ ազգային գիտակցութեան ոգին արթնցնել: Ուստի կը ձեռնարկէ ահաւոր դժուարութեամբ պարուրուած գործի մը, զոր հաւատքով կը տանէր, նկատի ունենալով Հայութեան ազգային զգացումներու թմրութիւնը:

Այս շարժումին տեղացի նենգ Թուրքն ու կառավարութիւնը հաշտ աչքով չէին նայեր: Կը նախանձէին Հայու մը հմտութեան Թուրքերէնի եւ իրաւաբանութեան: Կը շղթայազերծեն բուռն եւ խուլ պայքար մը, եւ սակայն կը նշանակուի իբր հարցաքննիչ դատաւոր: Պաշտօն մը, որ իր Հայու սրտին չէր խօսեր: Զրկուած էր իր հարազատ Հայու միջավայրէն: Այսուհանդերձ կատարեալ ձեռնհասութեամբ եւ անկողմնակալութեամբ կը վարէ այս պատասխանատու գործը: Շատ չանցած կը ցանկայ այս զզուելի, թունալի մթնոլորտէն հեռանալ: Հայութեան ծառայելու բուռն փափաքը կը կանչէ զինք: Կը փոթորկի ներաշխարհը:

Այդ օրերուն Ուրֆայի Ազգ. Կեդրոնական վարժարանի վարչութենէն կը ստանայ դիմում մը, Թուրքերէնի ուսուցչութեան պաշտօնի համար: Առիթը յարմար դատելով՝ հրաժարական կուտայ եւ կը մեկնի Ուրֆա:

Սարգիս Մանուկեան հասած էր իր փայփայած նպատակին: Հայ դպրոց, հայկականութեամբ օծուն միջավայր, հայ մատաղ սերունդի դաստիարակութիւն, հոգեկան անսահման վայելք մըն էր Հայութեամբ ապրող ու շնչող Հայորդիին համար:

Արդարեւ անոր ազգային ու քաղաքական եւս առաւել կրթական գործունէութիւնը 1912 – 1915 եղաւ աւելի քան բեղնաւոր: Իբր թրքագէտ, դաստիարակեց ու պատրաստեց սերունդ մը որ իր Հայու եւ ազգային բարձր ոգիով գերազանցեց նախորդ սերունդները, ատով ապացոյցը տուաւ իր գաղափարական ազնիւ ձգտումին ու ազատատենչ, ռազմունակ գիտակցութեան, Ուրֆայի փառաւոր հերոսամարտին մէջ 1915 Սեպտեմբերի սկիզբէն մինչեւ Հոկտեմբերի կէսը բերած անվեհեր քաջութեամբ եւ անսահման զոհաբերութեամբ:

Ուրֆայի հայկեան շունչով օծուն միջավայրը, ազգային առաքինութիւնը Սարգիս Մանուկեանի եռանդը բազմապատկեցին:

Մեր Էհնէշցի ուսուցիչը Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան գաղափարական ու պատրաստուած ղեկավարներէն էր: Այդ օրերուն Եդեսիոյ մէջ ալ, ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ, Հնչակեան կուսակցութիւնը իր շիջումի շրջանը կ՚ապրէր, ներքին հակառակութիւններն ու հակասական գործունէութիւնը մեր քաղաքին կազմը քայքայման ենթարկած էր, արտաքին աշխարհէ եկող գացող գործիչները իրենց անհատական յարափոփոխ տեսակէտներով ու գործունէութեամբ խորացուցած էին ընկերական ներքին վէրքերը: Կիրքերը այն աստիճան լարուած էին որ, Փարամազ իրական մահափորձէ մը կը ճողոպրէր ու Ուրֆայէն գաղտնի կը հեռանար Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի օգնութեամբ: Փարամազ յուսախաբ ու ձեռնունայն հեռացաւ կսկիծը սրտին:

Այս իրար յօշոտող ու խառնակ մթնոլորտին մէջ Սարգիս Մանուկեան, այս համեստ գիւղացին իր վճռական կամքով ու կազմակերպողի անզուգական հմտութեամբ, հեռատեսութեամբ ու համոզիչ ճարտար լեզուով յաջողեցաւ վերջ դնել ամէն անհասկացողութեան եւ հակառակութեան, եւ կազմակերպութիւնը լծել ազգային շինարար աշխատանքի՝ դիմադրաւելու համար ցեղին սպառնացող ապագայ փոթորիկին:

Սարգիս Մանուկեան լաւագոյն կերպով ծանօթ Թուրք հոգեբանութեան, մասնաւորաբար իր կուռ գաղափարական պատրաստութեամբ, յստակ բացատրութեամբ կը համոզէր ընկեր եւ համակիր, նոյնիսկ հակառակորդ, քարոզելով հաւատք չընծայել Թրք. նենգ քաղաքականութեան, մասնաւորաբար յայտարարելով թէ իթթիհատականները աւելի արիւնկզակ ու նենգամիտ են քան Կարմիր Սուլթանը: Պէտք է նախապատրաստուիլ քանի ուշ չէ, անակնկալները դիմադրաւել ի մտի ունենալով Ատանայի սպանդը երիտասարդ Թուրքերու կողմէ սարքուած:

Շինական Էհնէշցին հմուտ էր որքան Հայոց, նոյնքան Թուրքերու պատմութեան: Մեր դասաւանդութեան պահերը կը համեմէր ճարտարօրէն համեմատութեան դնելով երկու հակառակ նկարագրով ու բարոյականով ազգերու պատմութիւնը, հասնելով այն առողջ եզրակացութեան թէ «Հայը չի կրնար ապրիլ բարբարոս, քաղաքակրթութեան անընդունակ, անատակ Թուրքին հետ»:

Թէեւ ինծի անծանօթ կը մնան իր յետագայ կեանքին պարագաները, բայց այնքան որ ճանչցած եմ զինքը, իր գործունէութիւնը յարգանք կը պարտադրէ ու կը խոնարհիմ իր յիշատակին առջեւ:

Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ

Ն. ԲԻԻԶԱՆԴԱՑԻ ԵՒ ԻՐ ՍՏՈՐԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆԻ «ԲԱՌԳԻՐՔԸ»

—o—

1880ին, Կ. Պոլսոյ մէջ լոյս կը տեսնէ Նորայր Բիւզանդացիի «Հայկական բառաքննութիւն» (ուղղութիւնք ընթերցուածոց մատենագրութեանց նախնեաց եւ նշանակութեան բառից ինչ) խորագրով արժէքաւոր աշխատութիւնը: Իսկ 1884ին, դարձեալ Պոլսոյ մէջ, լոյս կը տեսնէ հայ դասական բառարանագրութեան անզուգական գործերէն մէկը, իր մէկ ուրիշ աշխատութիւնը, «Բառագիրք ի գաղղիերէն լեզուէ ի հայերէն» մեծածաւալ հատորը: Այդ բառարանին վրայ հեղինակը աշխատած է 14 տարի: Սակայն երկար տարիներու աշխատանքը ի զուր չէր անցած ոչ հեղինակին, եւ ոչ ալ հայ ժողովուրդին համար: Արդարեւ իր այդ աշխատանքով ան ոչ միայն կը հարստացընէ բազմադարեան պատմութիւն ունեցող հայ բառարանագրութիւնը մէկ նոր, իսկապէս, գլուխ – գործոց համարուող աշխատութեամբ, այլեւ իր վրայ կը բեւեռէ հայագիտութեամբ զբաղող հայ եւ օտար գիտնականներու ուշադրութիւնը: Այդ բառարանը, որ աւելի քան 1300 մեծադիր, երկսիւն էջերէ բաղկացած է, ուշադրաւ երեւոյթ մըն էր նախ ֆրանսերէն բառերն ու ոճերը ճշգրտութեամբ թարգմանելու, ապա Հայոց լեզուի հարուստ բառապաշարը վարպետօրէն օգտագործելու, նորակերտ բառեր կազմելու, հայերէնի բառակազմական օրէնքները խստօրէն պահպանելու տեսակէտէն: Այդ բառարանին մէջ առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուած է միջնադարեան հայ գունագեղ գրականութեան մէջ գործածուած քանի մը հազար բառ եւ բառակապակցութիւններ՝ համապատասխան վկայութիւններով:

Այդ ուշադրաւ բառարանը լոյս տեսնելէն 16 տարի ետք, 1900ին, Թիֆլիսի մէջ կը տպագրուի անոր մէկ ուրիշ հետաղօտութիւնը՝ «Կորիւն վարդապետ եւ նորին թարգմանութիւնք», որ նորութիւն կը բերէր հայագիտութեան պատմութեան մէջ: Այդ բարձրարժէք ուսումնասիրութեան էջերուն մէջ լեզուական մանրակրկիտ տեղեկութիւններու հիման վրայ, հեղինակը կը ճշդէ Ե. դարու հայ զանազան մատենագիրներու ոճին առանձնայատկութիւնները: Նոյնպէս կը հաստատէ չորս ոճերու գոյութիւնը յիշեալ դարուն՝ Եզնկեան, Եփրեմեան, Կիւրեղեան, Կորիւնեան: Ապա կը համեմատէ «Վարք Մաշտոցի» (Կորիւն) աշխատութիւնը Ագաթանգեղոսի, Բիւզանդի, Մակաբայեցւոց գիրքերուն եւ Եւթաղի գործերուն հետ եւ կը յանդի միանգամայն աներկբայելի եզրակացութիւններու՝ այդ երկերուն յօրինման հանգամանքներուն եւ յարաբերութեանց մասին:

Միևնոյն ժամանակ յիշատակենք որ այս աշխատութիւններէն զատ, Նորայր Բիւզանդացի պարբերաբար անդրադարձած է հայագիտական կնճռոտ հարցերուն՝ շահեկան յօդուածներով, որոնք լոյս տեսած են «Հանդէս Ամսօրեայ», «Փորձ», «Քննասէր», «Մշակ», «Բանասէր», եւ ուրիշ պարբերականներու մէջ: Ասոնցմէ յիշատակենք միայն հետեւեալները. «Իմ կարծիք զկրկին հայ թարգմանութեանց եկեղեցական պատմութեան Սոկրատայ Սքոլաստիկոսի եւ զնոցին թարգմանչաց» («Հանդէս Ամսօրեայ» 1893), «Տեղեկութիւն ի գիրս Պատմութեան Ստեփանոսի Տարօնեցւոյ Ասողիկ կոչեցելոյ» («Հանդէս գրական եւ պատմական», 1889), «Գրիգոր Մագիստրոսի Գամագտական թղթին մեկնութիւն ի նմին իսկ ի Մագիստրոսէ» («Բանասէր» 1900), «Քննադատութիւն Հայ Բուսակի» («Հանդէս Ամսօրեայ», 1921 – 1926) եւ այլ հայագիտական կարեւոր աշխատութիւններ:

Այս արժէքաւոր գործերուն կողքին կան նաեւ անտիպներ, որոնց արժէքը շատ աւելի մեծ է: Ինչպէս ծանօթ է, Նորայր Բիւզանդացի հայագիտական աշխատանքներու սկսած է ուսանողական տարիներէն: Արդարեւ երկար տարիներու ընթացքին մանրակրկիտ կերպով կ՚ուսումնասիրէ հայ հին եւ միջնադարեան ծովա-

ՀՕՐԱՔՈՅՐԸ ՆՇԱՆԻՈՒՄ Է...

—o—

— Ինչ է, աղջիկդ մի հա՞ւ էլ չարժի: Էսպիսի օրը որ կպչում ես հոգուս, աւելի լաւ է տաս՝ գլուխս ջարդես,— իսկական լաց եղաւ տատս:

Պապս դժկամ ուղղուեց դէպի հաւաբունը: Քիչ յետոյ վերադարձաւ մի աքաղաղի ջլուտ ոտքերից բռնած, կտրած վզից ծորում էր արիւնն ու կարմիր հետքերով նախշում գետնի ձիւնը:

— Առ, — ասաց նա աքաղաղը տատիս մեկնելով: — Գործը գլուխ եկած – չեկած հաւ ես ուզում մորթել: Ալքլորն էլ բաւական է. առանց այդ էլ ամբողջ օրը կամ կռիւ է տալիս ջահել աքաղաղների հետ, կամ թռչում – անցնում հարեւանի բակը: Մէկ էլ տեսար՝ մտաւ ուրիշի կաթսան ու ...

×

Ժլատ էր պապս, շատ ժլատ: Տօն օրերին, որ յանկարծ կանայք հաւ մորթէին, քթներից կը բերէր: Նա գիտէր դրանց իւրաքանչիւրի սովորութիւնն ու տարօրինակութիւնը: Ճիշդ է, հաւերի թիւը մեծ չէր, ե նրանք շատ ձու չէին ածում, ամռանն, օրինակ, մեր տանը միայն հիւանդի համար էր ձու տրւում, մնացածը պապս վաճառում էր եւ գընում աղ, նաւթ եւ ուրիշ մանր – մունր բաներ: Թէ բան է՝ բրիչ, մանդաղ, կամ գերանդի ջարդուէր կամ ծայրը բթանար, նա ինքն էր սարքում կամ սրում դրանք: Նստում էր ամբարի առաջ, բոպիկ ոտքերը այնպէս ծալում, որ կրունկները բարձի տեղ ծառայեն եւ, առաջն առնելով պարկուճի կտորը, մանդաղը վրան էր դնում ու սկսում ծեծել մուրճով: Այդ նա Օդրինի ճակատից էր հետը բերել, եօթը քիլօ էլ ծանրութիւն ունէր:

Կռիւը վերջանալուց յետոյ պապը պարկուճը դրել էր ուսապարկն ու քարշ տուել մինչեւ գիւղ, որպէսզի իր համար սալիկ սարքի: Դժուար էր ապրում պապըս, շատ դժուար, եւ նրա մօտ ամէն ինչը մի տեսակ կոշտ ու կոպիտ էր ստացւում, եւ բրիչը, որով փորում էր, եւ գերանդին, եւ մանդաղը, ամէն ինչը հին էր ու ժանգոտած, իր իսկ ձեռքով սարքած: Բայց պապս ոչնչից չէր դժգոհում: Մի շորն այնքան էր հագնում, մինչեւ զզգզւում, քուրջ էր դառնում, տանն էլ երբեք չէր հարցնի ճաշ եփուե՞լ է, չի եփուել: Մի կտոր չոր հաց ու երկու գլուխ սոխ, եւ ամբողջ օրն անց էր անցնում արտում: Սովորաբար նա հընձելու էր գնում այն ժամանակ, երբ միւս տնեցիները, մեր ցորենը հաւաքելով, շտապում էին ուրիշների արտերում փող վաստակելու: Վերադառնում էր երեկոյեան մութն ընկնելուց յետոյ, մի կըտոր հաց պոկում ու բարձրանում հին սալորենին: Մի պատառ հաց էր դնում բերանն ու մի սալոր պոկում, մի պատառ հաց ու մի սալոր:

Այստեղ արդէն հայրս չէր դիմանում, թուլանում էր ծիծաղից, ի ծնէ կատակասէր եւ ուրախ, նա չէր կարողանում հաշտուել այդ չքաւորութեան հետ: Երբեմն չարախնդում էր պապի վրայ:

— Հաւաքում է, հաւաքում, էլի էն է ու էն: Խլուրդ: Հաճիոլովները կռուից ոսկի են բերել, իսկ սա՝ պարկուճ:

Պապս վիրաւորւում էր:

— Թող ես մեռնիմ,— ասում է նա, — էն ժամանակ կը տեսնեմ քո հալը:

— Եղած – չեղածը կը ծախեմ ու կը գնամ քաղաքում աշխատելու, հօ չե՞մ մնայ այստեղ:

— Գնա, ինչո՞ւ իս մնացել: Դու որ ոտդ գիւղից դուրս դրեցիր, սոված կը մեռնես: Դուք աջ ու ձախ ծախսողներ էք միայն:

Այդպիսին էր պապս: Բայց արդեօ՞ք նա իրօք ժլատ էր: Արդեօ՞ք իրօք չէր ուզում մի հաւ մորթել այն առաւօտեան, երբ խնամախօսները գալու էին նրա մի հատիկ աղջկան ուզելու:

×

Խնամիները շատ շուտ եկան: Նրանցից մէկը բարձրահասակ ու խոշոր, նոր եփնջի զցած մի մարդ էր, իսկ միւսը կարճ ու դնդլիկ, նոր կապտաւուն անթերի ունէր հագին: Նրա կլոր դէմքը իր կարմրութեամբ կտրած ձմերուկ էր յիշեցնում: Ես հեռուից ճանաչեցի նրան: Կիրանչօ Դոսկովն էր: Գիւղը ամենայայտնի հարսնախօսը: Որտեղ նշանայնտեղ Կիրանչօ: Ինքը ծայրայեղ չքաւորութեան մէջ թաղուած, ետեւից էլ՝ մի տուն լիքը երեխայ, մէկը միւսից մանր, մէկը միւսից մերկ: Ամառ ժամանակ որ տեսնես, մեղքդ կը գայ. փափախը սեւ տապակի նման իւղոտ, շապիկը՝ միայն մի շերտ վզի շուրջը, մնացածը՝ կարկատան կարկատանի վրայից: Բայց ձմռան համար Կիրաչօն նոր անթերի ունի, որ հագնում է միայն նշանդրէքի գնալիս: Հէնց որ գիւղում երեւաց այդ մանուշակագոյն անթերին, մարդիկ արդէն սկսում են հարցնել իրար, թէ ո՞ւմ տանը նշանդրէք, կայ, եւ անհամբեր սպասում են հարսանիքի: Եւ չեն խաբւում, որով հետեւ Կիրանչօն օձի լեզու ունի:

ԻՎԱՅԼՕ ՊԵՏՐՈՎ

(2 Շար.)

ծաւալ գրականութիւնը, հայ մատենա-գիրներու երկերուն մէջ գրիչներու կողմէ մտցուած փոփոխութիւնները, կ'ուղղէ անոնց կատարած սխալները, կը վերա-կանգնէ բազմաթիւ բնագիրներ եւ, ամէ-նէն գլխաւորը, կը կազմէ միջին հայերէ-նի բառարանը, որ պատահաբար յայտ-նաբերուած է, անոր հեղինակին մահէն 30 տարի ետք, 1945ին:

×

Նորայր Բիւզանդացին (Ստեփան Գա-զէզեան – Ճիզմէճեան – Թէրզեան) ծնած է Բերա (Պոլիս), 1844 Մարտ 4: Իր կրթութիւնը ստացած է Ս. Ղազարի վանքին մէջ, ուր աշակերտած է Հայր Ղ. Ալիշանին: 1866 Ապրիլ ութին ձեռնա-դրուած է քահանայ եւ նոյն թուակա-նին նշանակուած է ուսուցիչ Վենետիկի Ռաֆայէլեան վարժարանին մէջ: 1867ին կը ստանձնէ «Բազմավէպ»ին, իսկ 1868-69ին՝ միաբանութեան մատենադարանին տեսչութիւնը: 1873ին դժտուելով Մխի-թարեան միաբաններուն հետ՝ կը վերա-դառնայ Պոլիս, ուր կ'ամուսնանայ Շուէ-տուհի Սելմա Եաքոփսընի հետ եւ 1882ին կը հաստատուի Սթոքհոլմ: Հոս անցեալ դարու վերջերը անոր խմբագրութեամբ լոյս կը տեսնէ «Քննասէր» հայագիտա-կան պարբերականը, որուն հրատարա-կութիւնը, հակառակ իր կարճատեւ դո-յութեան (լոյս տեսած է միայն 2 ան-գամ), աննախընթաց իրադարձութիւն մըն էր Սկանտինաւիոյ մէջ: «Քննասէր»ի առաջին պրակը լոյս կը տեսնէ 1887 Մա-յիս 15ին, իսկ երկրորդը՝ Դեկտեմբեր 3ին:

Մեռաւ 70 տարեկանին՝ 1915ին Վենե-տիկի մէջ, ճանչցուած իբրեւ ականաւոր հայագէտ մը: Անոր աճիւնները 1924ին կը փոխադրուին Սթոքհոլմ: Բիւզանդա-ցին ամբողջ ունեցածը, գրադարանն ու ձեռագիրները, համաձայն իր կտակին, սեփականութիւնը կը դառնան «Ֆրետրի-կա – Պրեմեր – Ֆորպունտես» բարեգոր-ծական ընկերութեան (Շուէտական): Վե-րոյիշեալ ընկերութիւնը հաճոյքով տէր կը դառնայ ամէնէն առաջ անոր 125 հա-զար շուէտական քրոնին, իսկ ձեռագիր-ները, որոնք տասնապատիկ աւելի արժէք կը ներկայացնէին, 1915էն մինչեւ 1923 կը զետեղուին ընկերութեան, ապա մին-չեւ 1946՝ Կէօտպորկ քաղաքին գրադա-րանին նկուղներուն մէջ՝ միանգամայն դէշ վիճակի մէջ: 1946ին Բիւզանդացիի դիւանը կը փոխադրուի Ուպսալայի հա-մալսարանը, ուր կը նկարահանուին եւ Հայաստան կ'ուղարկուին վաստակաւոր հայագէտին կարգ մը ձեռագիրներուն մանրալուսանկարները, որոնց մէջ ամէ-նէն արժէքաւորը անոր «Բառագիրք ստո-րին հայերէնի ի մատենագրութեանց ԺԱ. ԺԷ դարուց» ստուարածաւալ երկն է, ո-րուն վերջին հատորը կամ հատորները կը պակսին:

Հայաստանի մատենադարանին ուղար-կուած այդ աշխատութեան մանրալուսա-նկարները ամփոփուած են հինգ կոճերու մէջ, որոնցմէ առաջին կոճը կ'ընդգրկէ Ա – Գ տառերը (1038 էջ), երկրորդը՝ Դ.Լ տառերը (1157 էջ), երրորդը՝ Խ–Հ տառերը (1478 էջ), չորրորդը՝ Ձ–Շ տա-ռերը (1461 էջ) եւ հինգերորդը՝ Ո–Զ տառերը լրիւ եւ Պ. տառը մինչեւ Պետ-րոս բառը (738 էջ):

Նորայր Բիւզանդացին այն բացառիկ դիտնականներէն է, որուն իւրաքանչիւր աշխատութեան փաստական ճշգրտութեան վրայ, ինչպէս կ'ըսէ Հ. Աճառեան, կա-րելի է չկասկածիլ:

«Բառագիրք ստորին հայերէնի» գոր-ծին վրայ ան աշխատած է մօտաւորապէս երեսուն տարի: Այդ աշխատութեան հինգ հատորներուն մէջ ընդգրկուած են մօտաւորապէս քսան հազար բառայօդ-ուածներ, որոնց ամէն մէկը իր մշակուած ձեւով դիտական մեծ արժէք կը ներկա-յացնէ: Այսպէս, օրինակ, Պացխուն բա-ռին նուիրուած բառայօդուածին մէջ հե-ղինակը նախ կը ներկայացնէ բառը, կը նշէ անոր քերականական կարգը, կ'որոշէ անոր սկզբնական ձեւը՝ (պատասխուն (ի) բառին աղաւաղուած տեսակը), կը յիշատակէ աղբիւրը («Նորա պացխուն ի՞նչ բերեմ, եր կանաչ ծառն որ չորա-նայ», — Տաղ սիրոյ, 64) եւ միջին դա-րերուն գործածուած նոյն բառին այլ ձե-ւը՝ պատսխուն – համապատասխան վկա-յութեամբ, ապա կը բացատրէ, որ միջին դարերուն գրական լեզուին մէջ շատ յա-ճախ կան զանազան կարգի հնչիւնափո-խութիւններ եւ հնչիւնններու անկումներ, որոնց հետեւանքն ալ եղած է պատաս-խան բառին պացխուն ձեւը:

Բառարանին իւրաքանչիւր բառայօդ-ուածին կազմութիւնը կարելի է ներկա-յացնել հետեւեալ ձեւով.

Վերնագրային բառէն ետք կը տրուին հոլովումին եւ խոնարհումին ձեւերը, կը յիշատակուի քերականական կարգը, այ-նուհետեւ, եթէ բառը փոխ առնուած է, կը տրուի օտար աղբիւրը, ապա կը բա-ցատրուի բառը եւ միջնադարեան հայ մատենագրութենէն կը բերուին վկայու-թիւններ՝ բառին իւրաքանչիւր իմաստը եւ իմաստային նրբերանգը հաստատելու համար: Օրինակ.

Այդեակ,— եկան, Գ., «փոբր այգի»:
«Եղբայր, գիշերս յերազիս
Փոբրիկ այգի մի եմ տեսեր,
Փոբրիկ այգեկան միջին՝
Փոբրիկ հնձան մի եմ տեսեր.
Փոբրիկ հնձանին միջին՝
Բարակ առուակ մի եմ տեսեր»:

Տաղ, «Պետրոս երազ էր տեսեր», տա-ղարան, Ա. 593 (Տաղարանի 568 – 620 ե-րեսքն գրեալք են ի թուին ՌՃԴ–1655):

Բառարանին հեղինակը նոյնիսկ յաճախ դուրս եկած է սովորական բառարանի մը սահմաններէն եւ տուած է բառին բացա-տրութիւնը, երբեմն ստուգաբանութիւնը, սխալ գրչութիւնները, բարբառային ձե-ւերը եւայլն: Սակայն բոլոր բառերը չեն, որ բացատրուած են կամ վկայութիւնն-երով հաստատուած, յամենայն դէպս այն, ինչ որ կարելի է, ներկայացուցած է Բիւզանդացի: Եւ այդ ներկայացուցա-ծը հայագիտութեան համար մեծ արժէք ունի:

Նոր Հայկազեան բառարանին օրգանա-կան շարունակութիւնը կազմող այս աշ-խատութեան մեծ կարեւորութիւնը կը պահանջէ աւելի ուշադիր վերաբերում հայագիտութեան գլուխ գործոցներէն մէ-կուն նկատմամբ եւ ընդհանրապէս Նո-րայր Բիւզանդացիի ձգած դիտական ժա-ռանգութեան պահպանման, աւելի ճիշդ, կորուստէ փրկելու եւ անոր միակ օրի-նական ժառանգորդին՝ հայ հասարակու-թեան մատչելի դարձնելու գործին:

Ռ. Ս. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ, ռազմա-փորձի մը նախօրեակին, հարիւրապետ մը, իր զինուորները երկու հաւասար մա-սերու (64ական հոգի) կը բաժնէ ու կ'ը-սէ.

— Առաջին խումբը, Արեւելեան Գեր-մանիոյ բանակը պիտի ներկայացնէ, իսկ երկրորդը՝ դրամատիրական Արեւմտեան Գերմանիոյ բանակը: Վաղը առաւօտ ռազմափորձը պիտի սկսի:

Յաջորդ առաւօտուն, ռազմափորձէն առաջ, հարիւրապետը աչքէ կ'անցընէ «Արեւմտեան Գերմանիոյ բանակը» ներ-կայացնող խումբը եւ յիսնապետին կը հարցնէ.

— Ի՞նչպէս են զինուորները:

— Շատ լաւ, ընկեր հարիւրապետ: Հարիւր չորսին ալ բարոյական կորովը շատ բարձր է:

— Հարիւր չորսի՞ն, զարմացած հարց կուտայ հարիւրապետը: Երէկ չըսի՞ թէ վաթսունըչորսական հոգի պիտի ըլլայ ա-մէն մէկ կողմը:

— Այո, ընկեր հարիւրապետ, բայց, դիշերը, «Արեւելեան Գերմանիոյ բանա-կէն» քառասուն հոգի մեր կողմը անցան, կը յարէ յիսնապետը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲԱՆ ԵՒ ՆԱՄԱԿ ամերիկահայ բարեկամիս, գրեց Ժ. Նո-րունի, Պէյրութ, 1966:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ՔԱՐՈԶԻՉԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի Յառաջ, ցաւօք կարդացինք, ձեր 27 Յուլիս թիւին (Օրը Օրին) բաժնին մէջ Մարսիլիոյ գաղութի եկեղեցիներու շուրջ յարուցուած վէճե-րու քննադատութիւնը, այնքան արդար եւ սրտցաւօրէն արտայայտուած: Սոյն ա-ռիթով պարտք կը զգամ հանրային դա-տաստանի ներկայացնել ... հիւանդու-թիւն մը որ վարակած է Սէն թ'Անթուանի մեր եկեղեցին: Իր կոչումին դիտակցու-թիւնը չունեցող վեղաւոր մը, առանց զոհանալու որ հինգ տարուան պաշտօ-նավարութեան ընթացքին, այս խաղաղ— եւ համերաշխ գաղութը կատարեալ քա-ոսի վերածած է, ներկայիս ալ, անշուշտ վերէն տրուած հրահանգի մը համա-ձայն, Կիրակի օրերը, իր քարոզին նիւթ դարձուցած է կոչ ընել ժողովուրդին որ չվճարեն Առաջնորդարանի կողմանէ պա-հանջուած Ազգ. տուրքերը: Ահա ձեզի քարոզ եկեղեցւոյ բեմէն, — Չըլլայ որ մասնակցիք Ազգ. տուրքի վճարումնե-րուն:

Մինչդեռ թաղեցիներու օրինաւոր մե-ծամասնութիւնը, իրենց յօժար կամքով 125 ընտանիքներ մեր գաղութէն, ցարդ վճարած են իրենց Ազգ. տուրքերը: Ի բացառեալ քանի մը ...երեքերեսով ա-նուս, կարմրախօս եւ թրքախօս աքլոր-ներ, որոնք մինչեւ օրս եկեղեցւոյ շինա-բարութիւններուն մէկ սանթիմ մասնակ-ցութիւն չեն բերած:

Գ. Ա. Մ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Ամերիկա այցելած է վերջերս ընկեր Կարօ Սասունի, բանա-խօսութիւններ եւ դասախօսութիւններ տալով զանազան քաղաքներու մէջ: Սան-Փաւլոյի մէջ, գլխաւոր բանախօսը եղած է Մայիս 28ի տօնակատարութեան: Վե-թերան ընկերը շեշտած է ի մէջ այլոց. — «Այսօրուան Հայաստանը գոյութիւն չէր ունենար եթէ չըլլար Մայիս 28ը: Ար-դարեւ կը հպարտանանք մեր անցեալով, դիտենք թէ անցեալի այդ զոհաբերու-թեան գնով է որ կ'ապրինք այսօր»: Պուէնոս – Այրէսի մէջ, ընկեր Սասունի դասախօսութիւն մը տուած է հայ դատի շուրջ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

-ԵՐԲ-

ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Հիմա աւելի հանդարտ կ'երեւար, ա-ւելի զոհ, եւ խօսակցութիւնը փոխեց, հարցնելով որ ինչ ըրած էր Փեթրոկրատ վերադարձէն յետոյ:

Սրտաղեղումի յանկարծական պահանջի մը մէջ, Սավինսքի ըսաւ թէ նախորդ օ-րը, դրամատունին մէջ Սէմէոնովի այ-ցելութիւնը ընդունած էր, թէ այդ մար-դը զինքը զայրացուցած էր, պաղարիւնը կորսնցնել տուած էր ինչ որ պէտք չէր ընել. եւ կը վախնար թէ իրեն թշնամի դարձուցած էր զանիկա: Մարդու մը կեանքին արժէքին վրայ Սէմէոնովի խօս-քը յիշեց անոր:

Լիտիա որ շատ շահագրգռութեամբ մը-տիկ կ'ընէր ընդմիջեց եւ ըսաւ ոգեւորու-թեամբ:

— Այդ մարդը շատ չար կրնայ ըլլալ, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, չեմ սիրեր զայն, վախ կը պատճառէ ինծի: Զգուշացէք որ վրէժ առնել չմտածէ: Ամենակարող է, կ'երեւայ:

Սավինսքի ուսերը թօթվեց:

— Գործերը այսպէս են, ըսաւ, ճակա-տապաշտութիւնով Աստուծոյ ձեռքին մէ-ջըն ենք Լիտիա Սէրկէվնա: Թուեցաւ Լիտիայի թէ շատ յոգնած երեւոյթ ու-նէր: Բոպէ մը մտածեց: Նորէն դէմքը լուրջ արտայայտութիւն մը առաւ, շըր-թունքը կարկամեցաւ:

— Ձեզի հարցում մը եւս կ'ուզեմ ընել: Մի ծաղրէք զիս, Նիքոլա Վլատիմիրո-վիչ, եթէ այսօր ձեզի կը հարցաքննեմ այսպէս: Սէմէոնովի հետ ձեր ունեցած տեսակցութենէն վերջը չխորհեցա՞ք Ֆին-լանտա ելլել երթալ:

Սավինսքի անոր նայեցաւ զարմացած երեւոյթով մը, որպէս թէ չէր հասկնար մանկամարդուհիին հարցումը:

—Ֆինլանտա՞ փախիլ, ես, ինչո՞ւ, բնաւ չխորհեցայ այդ մասին, Լիտիա Սէրկէվ-նա:

Նորէն զուարթ դէմք մը առաւ, երբ որ ըսուեցաւ թէ ճաշը պատրաստ է, միասին վար իջան: Գաւիթին մէջ, երբ Սավինս-քի կը հեռանար անկէ, միայն սա ըսաւ անոր.

— Կրցի՞ք հաւատալ թէ Լորտ Տըկլա-սին հետ կրնայի ամուսնանալ:

Ու վազելէն փախաւ:

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

Սավինսքի ուշ արթնցաւ յաջորդ առ-տուն, դիշերը երկար ատեն անքուն մը-նալէ ետք: Մինչ կը հագուէր, դրան զան-գը հնչեց: Սենեկապանուհին մէկու մը այցաքարտը տուաւ որ զինք տեսնել կ'ու-զէր.

Այցաքարտին վրայ գրուած էր. «Պօկ-տանօֆ, Քաղանի թաղամասին փոխ – ոս-տիկան» յօնքերը պռստեց: Ի՞նչ կ'ուզէր իրմէ թաղին ոստիկանութինը:

— Ներս մտաւ կոմիսարը.— Փոքրա-հասակ հրեայ մըն էր, տժգոյն եւ ջղայնոտ, որ ակնոց կը կրէր: Շատ քա-ղաքավարութեամբ ինքզինքը բացատրեց: Երկու բառով, Սավինսքիի տեղեկացուց իր այցելութեան շարժառիթը, անցագի-րը կը վերաքննէին եւ Սավինսքիէն կը խնդրէր որ իրեն յանձնէ քիչ մը ժամա-նակի համար:

Սավինսքի բողոքեց: Չէր կրնար ա-ռանց անցագրի մնալ: Առանց ինքնու-թեան թուղթի մը ի՞նչ պիտի ըլլար քա-ղաքի մը մէջ ուր ամէն օր փողոցին մէջ ձերբակալուելու վտանգ կար: Ասկէ զատ — վիզա մը ունէր Ֆինլանտա անցնելու ուր իր ընտանիքը կը բնակէր եւ մէկ օրէն միւսը կրնար հոն կանչուիլ:

Պզտիկ կոմիսարը յարդանքով խոնար-հեցաւ, կը հասկնամ, Նիքոլա Վլատիմի-րովիչ, կը հասկնամ... շատ կը ցաւիմ, հաւատացէք, կ'ուզէի ձեզի այս տաղ-տուկը չպատճառել, բայց, ափս՛ոս, հրահանգը որոշ է եւ ընդհանուր, բոլոր անցագրերը պէտք է կրկին վաւերագրը-ուած ըլլան կոմիսէրէն ... շատ ցաւալի է, բայց շատ կեղծ անցագրեր կան շըր-ջաբերութեան մէջ: Ատոր համար է որ ստիպուեցանք այս զգուշութիւնը ձեռք առնել:

Սավինսքի պնդեց: Ուղղակի ինք պիտի հեռաձայնէր արտաքին նախարարու-թեան, գործը կարգադրելու համար:

Պզտիկ Հրեան առարկեց թէ այս գործը արտաքին գործերու իրաւասութեան մէջ չէր, այլ թաղին թաղային ոստիկանու-թեան կը վերաբերէր:

Սավինսքի հետզհետէ կը բարկանար: Կոմիսարը ժպտուն կը մնար, յարգալից բայց անդրդուելի.— Բայց եթէ նոյնին-քըն Սէմէոնո՞վէ հրահանգ մը ունենաք, ըսաւ Սավինսքի:

Պօկտանօֆ խոնարհեցաւ այս անունին առջեւ. դէմքը հեղնական արտայայտու-թիւն մը առաւ. ինչ որ չվրիպեցաւ խօ-սակիցին աչքէն:

— Անշուշտ, ըսաւ, անշուշտ եթէ Լէօն Սէմէոնով միջամտէ, գործը կարգին է: Կը վստահեցնեմ ձեզի, մեծ բացառու-թիւն մը պիտի ըլլայ, բայց, անձնապէս շատ զոհ պիտի ըլլամ, հաւատացէք, շատ զոհ:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՏԻԿԻՆ ՆԵՐԿԻԶԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պ. Տիգրան Ներկիզեան իր կնոջ Եւգինէ Ներկիզեանի մահուան առթիւ յիսունական Ֆրանք կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին, «Հայ-Բոյժ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Նաճարեանի ագարակը: Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը :

ՊՏՈՅՏ (ՏԷՍԻՆ)

Օգոստոս 21ի Կիրակի օր Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած է պտոյտ մը, օթոքառով դէպի Պէլֆոնթէն Կապ. Խաչի կայանը, Աստուածածնայ տօնի առիթով :

Արձանագրուելու համար դիմել ընկերուհիներու Ֆ. Պառաւեանի, Մ. Կարապետեանի եւ ընկեր. Ս. Առաքելեանի :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայն միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի *Յունիս 19ին կազմակերպած* դաշտահանդէսը *օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :*

Աղքատախնամի *վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս* դաշտահանդէսը, *որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :*

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ
ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Օգոստ. 7ին, Շըմէն տը լա Ֆօռէ ծառաստանին մէջ :

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ գաղութէն հանդանակուած նուէրներու վիճակահանութիւնը :

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի :

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ
ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ»
ԵՒ
«ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարունակող գրքոյկը՝ 10 Ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17 Բիւ Պլէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր.

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ՛ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան: Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93: *Հեռաձայն* 927 – 01 – 72 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չավուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ՛ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ - Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր :

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՅԱԼԷՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար· 60 Ֆ·	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ·
Արտասահման՝	Տար· 80 Ֆ·	Հատը	0,30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ
5
ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI
5 AOUT
1966

Le Numéro : 0,30 Fr.

42րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10678

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — N° 10.678

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽԱՂԱՂ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓԱՐՈՁԷ ԿՈՍԻԳԻՆ

—o—

ՋԻՆԱՍՏԱՆԸ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻ

Մոսկուայի մէջ վերջ գտաւ Գերագոյն Խորհուրդի նստաշրջանը, ուր Կոսիգինէն առ, Պոդկորնի վերընտրուեցաւ Գերա – գոյն Խորհուրդի Պրեզիտիումի նախագահ, այլ խօսքով նախագահ Խորհ. Միու – թեան:

Կոսիգին զլխաւորաբար ծանրացած է հետեւեալ կէտերուն վրայ.

Ա) ՎԻԵԹՆԱՄ.— Միացեալ Նահանգ – ներու յարձակումը Վիէթնամի վրայ, որ սկսած է տարածուիլ Լաոս եւ Քամպոճ, ուղղակի սպառնալիք մըն է ընդհանուր ապահովութեան համար: Խորհ. կառա – վարութիւնը ամէն բան պիտի ընէ օգնե – լու համար վիէթնամցի ժողովուրդին որ – պէսզի ժամ առաջ ջնջէ իր հողէն ամերի – կացի զրաւողները :

Բ) ՉԻՆԱՍՏԱՆ.— «Մեր բոլոր ջանքե – րը բարելաւելու համար մեր յարաբերու – թիւնները ապարդիւն կը մնան: Փեքինի եւ չին մամուլի յարձակումները Խորհ. Միութեան դէմ կապ չունին իրականու – թեան հետ եւ միայն մեծ ծառայութիւն մը կ'ընծայեն ամերիկացի աշխարհակալ – ներուն: Սակայն, խորհրդային կառավա – րութիւնը պիտի չարունակէ իր ջանքերը բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղ – ծելու համար Ժողովրդական Չինաստանի հետ :

Գ) ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ.— Ամե – րիկեան կառավարութիւնը պէտք է յայ – տակ կերպով հասկնայ որ Ծանրացնելով միջազգային կացութիւնը, կը վտանգէ խորհրդային եւ ամերիկեան յարաբերու – թիւնները: Կը խորհինք սակայն որ այս յարաբերութիւնները չեն կրնար տարբեր ըլլալ, Միացեալ Նահանգներու յանցան – քով : Անոնց բարելաւումը կը պահանջէ որ Միացեալ Նահանգները նկատի առնեն միջազգային օրէնքները եւ դադրին մի – ջամուխ ըլլալէ ուրիշ Պետութեանց ներ – քին հարցերուն »:

Դ) ՖՐԱՆՍԱ.— Մեծ կարեւորութիւն կուտանք Ֆրանքեւխորհրդային յարաբե – րութեանց, որոնք Եւրոպայի կացութեան բարելաւման կենսական մէկ տուեալն են: Փոխադարձ հասկացողութիւնը որու հա – մած են Ֆրանսա եւ Խորհ. Միութիւն դերագոյն չահերու կարգ մը հարցերու շուրջ, իր կարեւորութեամբ կը պլէ Կ'անցնի պարզ երկկողմանի յարաբերու – թիւններէն: Խորհրդային կառավարութիւ – նը պիտի շարունակէ աշխատիլ ամբա – ղնելու համար Ֆրանսայի հետ յարա – բերութիւնները :

քաղաքական տարբեր վարչաձեւեր ունին: Դրամատիրական երկիրներու հետ յարա – բերութիւնները կարեւոր նպատակ մըն է մեր արտաքին քաղաքականութեան մէջ եւ պատրաստ ենք զարգացնելու այս յարա – բերութիւնները խաղաղ համակեցութեան սկզբունքին վրայ : Միջազգային կացու – թեան ի տես, սակայն, պէտք է բոլոր համապատասխան միջոցները ձեռք առ – նենք ամրապնդելու համար մեր ռազմա – կան ուժը :

Է) ԱՊԱԶԻՆՈՒՄ.— Ներկայ կացութիւ – նը չատ ճգտուած է, եւ պահը ուր կը չարունակուի Վիէթնամի պատերազմը նը – պաստաւոր չէ ապազինման: Բայց նոյն – իսկ ներկայիս, մտահոգիչ միջոցներ պէտք է ձեռք առնուին այդ մարզին մէջ, առ – նուազն կասեցնելու համար զէնքերու ա – ճը :

Ը) ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.— Հնդամեայ ծրա – գիրը ի մօտոյ պիտի ամբողջանայ եւ նոր առաջարկները պիտի ըլլան Գերագոյն Խորհուրդին: Պիտի փորձենք իրագործել արտադրութեան աճումի քաղաքականու – թիւնը :

« ՏՈՒՊՈԼԵՒ » ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Գերագոյն Խորհուրդի նիստին փակու – մէն առաջ, ժողովը բանաձեւ մը քուէ – արկած է Վիէթնամի վրայ, զոր ներկա – յացուցած էր՝ Տուպոլեւ: Այս բանաձեւ – ւին մէջ կը չեշտուի թէ Խորհ. Միութիւ – նը ամէն բան պիտի ընէ օգնելու համար Վիէթնամցի հերոս ժողովուրդին ազա – տութեան եւ անկախութեան համար իր տարած պայքարին մէջ: Ամերիկեան կա – ռավարութիւնը ամբողջական պատաս – խանատուութիւնը կը կրէ Վիէթնամի պատերազմին տարածման եւ չարունա – կութեան, ինչպէս նաեւ անկէ ծագելիք հետեւանքներուն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հաղորդեն թէ Խորհ. Միութիւնը որոշած է վերսկսիլ պէնք հայթայթել Իրաքի : Այս յայտարարու – թիւնը ըրած է Իրաքի վարչապետը թէեւ Մոսկուա իր ճամբորդութեան առթիւ հը – րատարակուած զեկոյցին մէջ, ոչ մէկ ճշդրիտ ակնարկութիւն կայ այս մասին:

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ փիլիսոփայ Ռըսըլի ներ – կայացուցիչը , Նիւ Եորքի մէջ, յայտա – րարած է թէ Ռըսըլ ձեռնարկած է դա – տական մարմին մը կազմելու, դատելու համար « պատերազմի ոճրագործները »: Այս տեսանը պիտի դումարուի Փարիզի մէջ, Նոյեմբերին, վճռելու համար թէ կարելի է՞ Վիէթնամի պատերազմը մարդկութեան դէմ ոճիր մը նկատել: Այս տեսանին ընդունած են մաս կազմել Ժան – Փօլ Սարթր եւ Սիմոն տը Պո – վուար : Ատեանը իրաւական հիմ չունի : Ռըսըլի ներկայացուցիչը «պատերազմի ոճրագործ » որակած է Ճոնսընը , Տին Ռըսքը եւ Մք Նամարան: Ո՞ւր էին այս մարդիկը երբ ժողովուրդ մը կը ջարդը – ւէր Տէր – Զօրի անապատներուն մէջ...:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՑ համայնավար կուսակ – ցութեան պետը՝ եանոս Քատար տեսակ – ցութիւն մը չնորհած է Մոսկուայի Խու – Փի – Այի դրասենեակի անօրէնն՝ Շափիրո – յի եւ յայտարարած ի մէջ այլոց թէ խորհրդային զօրքին Հունգարիա մնալը անհրաժեշտ է միջազգային ներկայ կա – ցութեան մէջ: Եանոս Քատար ըսած է. «ով որ մեզի դէմ չէ մեզի հետ է» մինչ Սթալինի տեսակէտն էր «ով որ մեզի հետ չէ մեզի դէմ է »:

ԻՏԱԼԻՈՑ համայնավար կուսակցու – թեան ընդհ. քարտուղարը՝ Լուիճի Լոն – կօ Օտեսա զացած է իր արձակուրդը ան – ցընելու, խորհրդային զեկավարներու հը – րաւէրով :

Օ Ր Ը Օ Ր Ի Ն

ՄԵՐ TITRE DE PROPRIÉTÉ-Ն Է

Տարիներ առաջ, Ամերիկահայ հայրե – նակից մը կը գանգատէր թէ «մեր եկե – ղեցին գացողը բահանային կարդացած – ներէն բա՛ն չի հասկնար»:

— « Աստուածածին անհարսնացեալ գրանն անսկիզբն յղացար եւ զԱստուածն անիմանալի ծնար »... ես չհասկցայ , դուն հասկցա՞ր...

— Ի՞նչ կ'առաջարկես ...

— Կ'առաջարկեմ որ մեր աղօթքները Պայպլ Հաուսի հայերէնին թարգմանենք:

Մեր հայրենակիցը ըսել կ'ուզէր.

— Մայր Հայաստանի կուրծքէն հաշ – ցէք փրցուցէք սա ադամանդակուռ ապի – զակը եւ անոր տեղ դրէք... *թէնէքէ* ա – սեղ մը...

×

Ուրիշ ձեռնհաս հայրենակից մը, հմուտ իրաւագէտ, անձամբ ինծի անձանօթ , այս օրերս կը յանձնարարէ ազգին որ մ'ել չլսօսի Սեւռի դաշնագրին մասին եւ մոռ – նայ Ուիլսընեան սահմանագիծը, որովհե – տեւ երկուքն ալ դատարան տանիքէ, վր – բանիս պիտի խնդան :

Մեր հայրենակիցը , որուն գնահատու – թեամբ դաշնագրին մասին ունեցած մեր հաւատքը «բարբանջանք» է, ըսել կ'ուզէ, կարծեմ.

— Պատռեցէ՛ք նետեցէք... Տասնոց չ'արժեր ...

Մեր բարեկամը թող թոյլ տայ որ իրեն կամացուկ մը յիշեցնեմ թէ Անգարայի ա – դաներուն ուզածն ալ, ըսածն ալ ասկէ տարբեր բան մը չէ.

— *Վաթանտաչնե՛ր*, աչքերնիդ չորս բացէք, Սեւռի Դաշնագիր ըսուածը *չիֆոն տը փափիէ* մըն է (ականջը խօսի հան – գուցեալ Պէրման Հոլվէկի)... Անունը բերան չառնէք ...

×

Խմբագրութիւնը շատ յաւ ըրած էր տեղ տալով նման տեսակէտ ունեցող բա – րեկամի մը երկու յօդուածներուն : — Դաղափարներու բախտէն է որ լոյս կը ծագի ...

×

Այնքան շատ բան գրուած է Սեւռի դաշնագրին մասին որ դժուար թէ կարե – լի ըլլայ նորութիւն մը ըսել :

Բայց, ահաւասիկ փորձ մը եւս՝ իրրեւ լուսաբանութիւն :

Այո՛, շատ ճիշդ է որ այս դաշնագիրը խնդրոյ առարկայ երկիրներու խորհրդա – րանիներէն վաւերացուած չըլլալով, իրա – ւական արժէք չունի այսօր, ըստ միջազ – գային օրէնքին տրամադրութեանց :

Միջանկեալ, կ'ուզէի հարցնել պարոն Փորքուգալեանի թէ ինչո՞ւ կը սպասէր որ դաշնագիրը վաւերացուած ըլլար ստո – րագրող երկիրներու *կառավարութեանց* կողմէ ալ :

Ազատ երկիրներու մէջ, կառավարու – թիւնը — Գործադիր Իշխանութիւն—ինքն է որ կը մշակէ ու կը ստորագրէ իր դաշ – նագիրները: Հետեւաբար , տրամաբա – նական չէ որ իր «կերած ապուր»ը ինք վաւերացնէ : Այս պարտականութիւնը — իրաւունքը — կը պատկանի Օրէնսդիր Իշխանութեան, այսինքն խորհրդարանին: Այսմանը՝ իրրեւ ճշդում :

×

Դաշնագիրը, ստորագրուեցաւ Օգոս – տոս 10ին: Եթէ ստորագրուած չըլլար , օրինակ, Փետրուարին, հաւանաբար վա – ւերացուած ըլլար Մարտին :

Բայց, Օգոստոսը, մեզի համար եղաւ նախատագրական :

Պայմանադիր դաշնակից պետութեանց խորհրդարանները արձակուրդի մէջ էին այդ ամիսէն մինչեւ աշնան սկիզբները :

Այսինքն, ճիշդ այն շրջանին երբ Մուս – թաֆա Քեմալի շարժումը հետզհետէ թեւ ու թոիչք կը ստանար եւ զգայացունց դէպքեր տեղի կ'ունենային՝ Իզմիրի ա – փերէն մինչեւ Կարս: Պատմութիւնը կրկ – նելու պէտք չկայ, կարծեմ :

×

Եթէ Սեւռի պալատին մէջ ստորագըր – ուած «քուղթը» եղած ըլլար միմիայն *նախագիծը* ապագայ դաշնագիրի մը, ի հարկէ կարելի էր բոլորովին անգիտանալ անոր գոյութիւնը :

Եւ սակայն Սեւռի դաշնագիրը *դաչնա – գիր* էր՝ այս բառին իրական եւ իրաւա – կան իմաստով: Ամիսներով մշակուած է – ին անոր յօդուածները, իսկ ստորագր – րութեան արարողութիւնը տեղի ունեցած էր հանդիսաւոր կերպով :

Երբ միջազգային դաշնագրի մը նախա – գիծը միմիայն *փառաթղթ* պիտի ըլլայ խնդրոյ առարկայ պետութեանց արտա – քին նախարարներուն կամ ուրիշ նախա – րարներու կողմէ (համաձայն նիւթին), ո՛չ մէկ յիշատակութիւն կ'ըլլայ թէ ստո – րագրութիւնը տեղի կ'ունենայ այդ եր – կիրներուն Նախագահներուն կամ Վեհա – պետներուն անունով :

Մինչդեռ, Սեւռի դաշնագիրը ստորա – գրուած է ի դիմաց թագաւորներու եւ Նախագահներու: Միայն Աւետիս Ահա – րոնեանն էր որ կը ստորագրէր ի դիմաց Հայաստանի Հանրապետութեան պատ – ուիրակութեան, որովհետեւ մենք, այդ թուականին նախագահ չունէինք:

×

Եթէ թիւրիմացութեան մէջ չեմ, մեր պատուական բարեկամը ըսել կ'ուզէ թէ ճանի որ դաշնագիրը վաւերացուած չէր, ա՛լ իրաւունք չունինք անոր մասին խօ – սելու :

Հայոց ազգը կը յիշէ ուրիշ դաշնագիր մըն ալ — Սան Սթեֆանոյի դաշնագիրը, որ, նոյնպէս վաւերացուած չէր, բայց ահաւասիկ, 88 տարի է մեր մատը փաթ – թեր ենք անոր 16րդ յօդուածը եւ այս վերջնոյն գլխուն եկած փորձանքը, ի Պերլին :

Ձփաթթէի՞նք: Ջտայի՞նք անոր անունը պատմութեան մեր մատեանին մէջ :

×

Սեւռի դաշնագիրը, անկախաբար, իր վաւերացուած կամ չվաւերացուած ըլլա – լու հանգամանքէն, միջազգային միակ փաստաթուղթն է որ կը հաստատէ ու կը նուիրագործէ մեր իրաւունքը մեր սեփա – կան հողերուն վրայ :

Դաշնակիցները ինչո՞ւ մեզի հող չտը – ւին Չինաստանի կամ Հնդկաստանի մէջ : Որովհետեւ, Չինաստան ու Հնդկաստան մեզմէ հող խլած չեն :

Ինչո՞ւ մեզի պիտի տային Կարինը, Վանը եւ Բաղէշը: Որովհետեւ պատմու – թեան վկայութեամբ ստուգած էին թէ Հայոց աշխարհը — ամայի թէ մարդա – բնակ — կը պատկանէր Հայոց ազգին:

Ցոյց տուէ միջազգային ուրիշ փաս – տաթուղթ մը, որ այս պարագան ստուգէ եւ յայտարարէ, ու այն ատեն մենք մեր ձեռքով կը վառենք Սեւռի դաշնագիրը :

Ի բուժումն գայթակղեալ մտաց, կըր – նանք վճռապէս յայտարարել թէ Սեւռի դաշնագիրը մեզի համար այն *թիթռը տը փրոփրէթէն* է, զոր տանուտէրը կամ կալուածատէրը կղպանքի տակ կը պահէ:

Եթէ յիսուն տարի ետք, նորէն, դէմ դիմաց գանք Մեծերուն հետ, ա՛յս *թիթ – ռըն* է որ պիտի ունենանք մեր ձեռքը:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵՆՆ ԱՃԸ

Միացեալ Նահանգներու ելմտական նախարարութեան հրատարակած վիճակագրական տեղեկագիրը պերճախօս թիւեր կուտայ նահանգներու բնակչութեան մասին, միաժամանակ նշելով թէ ո՛ր նահանգը բնակչութեան ամէնէն մեծ աճը արձանագրած է:

Բնակչութեան աճի համեմատութիւն տեսնուած է 1960էն մինչեւ 1965: Այս հինգ տարիներու ընթացքին Քալիֆորնիա նահանգի բնակչութեան թիւը հասած է 18·756·000ի: Միացեալ Նահանգներու բնակչութեան ընդհանուր թիւն է՝ 190 միլիոն: Ուրեմն տասը Ամերիկացիներէն մէկը Քալիֆորնիացի է: Ամէնէն շատ բնակչութիւնը, յիսուն նահանգներու մէջ, Քալիֆորնիան ունի:

Իւրաքանչիւր տարի, արեւելեան եւ միջին արեւմուտքի նահանգներէն աւելի քան հինգ հարիւր հազար անձեր կը փոխադրուին Քալիֆորնիա եւ կը տարածուին նահանգին բոլոր շրջանները, աւելցընելով նոյն վայրերու բնակչութիւնը:

Ի բաց առեալ երկու – երեք վայրերէ, որոնց բնակչութիւնը չէ աւելցած կամ նոյնիսկ փոքր չափով նուազած է, մնացեալ բոլոր շրջանները 8 – 10 տոկոսէն մինչեւ 64 տոկոս աճ ունեցած են:

Թուենք գլխաւոր շրջանները իրենց բնակչութեան թիւով եւ աճման տոկոսով:

Լոս Անճէլըս գաւառը 1960ին ունէր 6,878,200 բնակիչ: Վերջին հինգ տարիներու ընթացքին աճ ունեցած է 839,429 անձ կամ 13·9 տոկոս:

Ֆրեզնօ գաւառի բնակչութիւնը հինգ տարիներու մէջ աճած է 42,455 անձ: Այժմ ունի 410 հազար բնակիչ:

Սաքրամենթօ գաւառը այժմ ունի 617 հազար բնակիչ: Հինգ տարիներու ընթացքին աւելցած է 114,422 անձ, այսինքն 22·8 տոկոս:

Սան Ֆրանսիսքօն ունի 750 հազար բնակիչ, հինգ տարիներու ընթացքին յաւելում ունեցած է 10,184, այսինքն 1·4 տոկոս:

Արենճ գաւառը այժմ ունի 1,157,900 բնակչութիւն: Վերջին հինգ տարիներու ընթացքին աճած է 453,975 անձ, այսինքն 64·5 տոկոս:

Վենթուրա գաւառը ունի 302,900 բնակիչ: Հինգ տարիներու ընթացքին աճած է 103,762 անձ, այսինքն 52·1 տոկոս:

Սանթա Պարպըրան ունի 243,100 բնակիչ: Հինգ տարիներու ընթացքին աճած է 74,138 անձ, այսինքն 43·9 տոկոս:

Սանթա Քլարան ունի 891,200 բնակիչ: Հինգ տարիներու ընթացքին աճած է 74–138 անձ, այսինքն 38·7 տոկոս:

Էլ Տորատօն ունի 40,500 բնակիչ: Հինգ տարիներու ընթացքին աճած է 11,110 անձ, այսինքն 37·8 տոկոս:

Մըրսէտ գաւառը ունի 107,200 բնակիչ: Աճած է 16,754 անձ կամ 18·5 տոկոս, 1960էն ի վեր:

Ալամետան ունի 1,033,100 բնակիչ: Աճած է 124,891 անձ, 1960էն ի վեր, այսինքն 13·8 տոկոս:

Աւելի մանրամասնութիւններու մէջ չենք մտներ, այսքանն ալ բաւ է տեսնելու համար որ Քալիֆորնիոյ բնակչութիւնը արագօրէն կ՚աճի: Կը նախատեսնուի որ 1970ի մարդահամարին Քալիֆորնիան պիտի ունենայ, մօտաւորապէս, 21,750,000 բնակիչ:

Միայն 1964 թուին Քալիֆորնիոյ բնակչութիւնը աճած է 522,000 անձ:

Հետեւաբար, մեծ է Քալիֆորնիոյ ապագան, երկու տարիներէ ի վեր ան Միացեալ Նահանգներու ամէնէն մեծ նահանգն է, մօտ 19 միլիոն բնակչութեամբ:

Քալիֆորնիոյ հրապոյրը իր պատճառներն ունի:

Նախ՝ կլիման, որ մեղմ է, ձիւն ու ձմեռ չունի, առողջարար է, եւ արեւելեան նահանգներու բժիշկները խորհուրդ կուտան հիւանդներուն, տկարներուն եւ ծերերուն՝ հաստատուիլ Քալիֆորնիա, մասնաւորապէս Ֆրեզնօ:

Երկրորդ՝ ամերիկացի ժողովուրդը բնակավայր փոխելու տկարութիւնն ունի: 1963ին 35 միլիոն Ամերիկացիներ իրենց բնակավայրը փոխած են: Անշուշտ, մաս մը Քալիֆորնիա եկած է:

Երրորդ՝ տնտեսական պատեհութիւններու հեռանկարներ ի Քալիֆորնիա կը հրապուրեն գործի եւ արկածախնդրութեան մարդիկ: Հարիւրամեակ մը առաջ «ոսկի փնտռողներու» հոսանք մը արշաւանքի բնոյթ ստացաւ:

Քալիֆորնիա հարուստ է ոսկիի, արծաթի, սնդիկի, պղինձի եւ քարիւղի հանքերով: Այլեւ Սան Ոգին Հովիտը աշխարհի ամէնէն բարեբեր վայրերէն մին է իր խաղողի ու չամիչի, դեղձի, խնձորի, թուզի, բամպակի եւ այլ գիւղատնտեսական արտադրութիւններով:

Չորրորդ՝ Խաղաղական ովկիանոսը, որ Քալիֆորնիոյ արեւմտեան ափերը կը ծեծէ, ունի կարեւոր նաւահանգիստներ, որոնք առեւտուրը կը զարգացնեն Ծայրագոյն Արեւելքի երկիրներու հետ:

Հինգերորդ՝ գիտական – հետազօտական այն հաստատութիւններն ու կայանները, զինուորական յենակէտերը, որ հիմնուած են վերջին տասնամեակներու ընթացքին, այլեւ բարձրագոյն կրթական – մասնագիտական համալսարաններ, որոնք դիտնականներ, ուսանողներ, զինուորներու եւ պաշտօնեաներու ընտանիքներ եւ բազմութիւններ կը բերեն Քալիֆորնիա:

Վեցերորդ՝ Քալիֆորնիան, տարածութիւններու տեսակէտէն, կրնայ տասնեակ միլիոնաւոր մարդիկ ընդունիլ եւ կերակրել, այնքան շատ են պատեհութիւնները:

Վերջին քառասուն տարիներու ընթացքին Քալիֆորնիոյ բնակչութիւնը աճած է 15 միլիոնով: 1925ին, 3,426,000 բնակչութիւն ունէր, իսկ այժմ՝ 18 միլիոն 756 հազար:

Քալիֆորնիոյ Հայերու թիւն է մօտաւորապէս ութսուն հազար, այս թիւէն 35 հազարը Լոս Անճէլըսի շրջանին մէջ, քառասուն հազարը Սան Ոգի Հովտի (25 հազարը Ֆրեզնոյի մէջ), իսկ հինգ հազար ալ Սան Ֆրանսիսքոյի, Օքլէնտի, Սաքրամենթոյի եւ միւս փոքր քաղաքներու մէջ:

Սան Ոգին Հովտի Հայութեան զբաղմունքը այգեգործութիւնն է եղած գերազանցօրէն, տասնեակ մը Հայեր «Փէքինկ հաուսներ» ունին: Միայն Սան Ոգին Հովտի մէջ 25 – 30 հայ միլիոնատէրներ կան (տոլարով), իսկ հինգ հարիւր հազար եւ աւելի նուազ կարողութիւն ունեցողներու թիւը հարիւրներու կը հասնի:

Սան Ոգին Հովտի մէջ Հայերը աւելի քան վաթսուն հազար հեկտար այգիներ ունին, այսինքն երեք անգամ աւելի՝ Հայաստանի այգիներէն:

Մեծ է Քալիֆորնիոյ ապագան, պատեհութիւններով եւ հրապոյրներով լի այս «ոսկէ նահանգ»ը:

«ԱՍՊԱՐԷԶ»

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄՈՎ

Գրիգոր Նարեկացիի բանաստեղծական հանճարը գրաւած է Ֆրանսացի գրողներու եւ բանաստեղծներու ուշադրութիւնը 19րդ դարի կէսերէն իսկ:

1840ին յայտնի արեւելագէտ Էօժէն Պորէ իր «Արեւելք ճամբորդի մը նամակագրութիւնը եւ յուշերը» գիրքին մէջ, Նարեկացին կը նկատէր հայ իրականութեան «ամենակատարեալ գրողը եւ ամենաջերմեռանդ Սուրբը»:

Անկէ քառասունեւվեց տարի յետոյ, ուրիշ նշանաւոր արեւելագէտ մը՝ Ֆելիքս Նէվ իր «քրիստոնեայ Հայաստանը եւ անոր գրականութիւնը» ստուար աշխատանքին մէջ Նարեկացին կը կոչէ Հայաստանի «ամենավճիտ փառքերէն մէկը» եւ կ՚ափսոսայ որ անոր ստեղծագործութիւնը Արեւմուտքի մէջ ոչ միայն իր արժէքին համեմատութեամբ չէ գնահատուած, այլեւ անոր անունը հազուագիւս անգամներ կը յիշուի եւրոպական պատմա – բանասիրութեան մէջ:

Ֆելիքս Նէվ կը շարադրէ Նարեկացիի կենսագրականը, անոր երկերու համառօտ բովանդակութիւնը եւ կը թարգմանէ «ողբերգութեան Մատեանի» 41րդ եւ 80րդ գլուխները:

Իսկ Ֆրանսացի վանական Ֆ. Վիքուրոփ 1903ին, լոյս ընծայած եռհատոր «Աստուածաշունչի հանրագիտական բառարանի» մէջ Նարեկացին կը ներկայացնէ որպէս «Մեկնութիւն Երգոց երգոյն Սողոմոնի» աշխատանքի հեղինակ: Ոչ մէկ խօսք «Ողբերգութեան Մատեանի» ու տաղերու մասին: Ահաւասիկ ինչ կը գրուի հոն .— «Անոր (Նարեկացիի) գրչին կը պատկանի «Մեկնութիւն Երգոց երգոյն Սողոմոնի» գիրքը, որ կը բաղկանայ ութ գլուխներէ եւ գրուած է 977 թուականին, Գուրգէն Արծրունի բարեպաշտ թագաւորի հրամանով ... Այդ գիրքը կը նկատուի գլուխ – գործոց մը.. անոր ոճը զուսպ եւ յստակ է, բացատրութիւնները հասկնալի են բոլորին»:

Գրիգոր Նարեկացիի ստեղծագործութիւնը Ֆրանսական հասարակութեան ծանօթացնելու գործին առաջին անգամ լրջօրէն ձեռնամուխ եղած է ականաւոր գրող, բանասէր, հրապարակախօս ու թարգմանիչ Արշակ Չօպանեանը:

... Նարեկացին ամէնէն շատ գնահատողներէն մէկը եղած է յայտնի գրող Կապրիէլ Մուրէն, որ 1902 Մայիս 29ին Փարիզի մեծ դահլիճներէն մէկուն մէջ հայ արուեստին նուիրուած երեկոյթին առթիւ, Ֆրանսացի մտաւորականներու համար կարդացած իր ծաւալուն դասախօսութեան մէջ մեծ բանաստեղծին մասին ըսած է հետեւեալը .—

«Միջնադարի ամենատարօրինակ, ամենահիւթեղ եւ բառիս արդիական իմաստով արուեստագէտ միստիկ բանաստեղծը Գրիգոր Նարեկացին է, որ դիտցաւ իր յոյզերը արտայայտել ամենաբուռն ուժգնութեամբ, ամենավառ գոյներով եւ ամենայն շօշափելիութեամբ:

«... Ոչինչ աւելի տարօրինակ, աւելի խռովայոյզ, բայց միաժամանակ աւելի թափանցող է, քան անոր տագնապի ճիչերը, յոյսի տուայտանքներըբ զղջման մորմոքները, գեհենի տեսիլքները, զարհուրանքները, թռիչքները, մոլեգնութեան այն վիճակները, որոնց ընթացքին հէք վանականը հոգիով ու մարմնով կը տարուբերուի, կը տանջուի, կը յափշտակուի: Անոր բանաստեղծութիւնը կարծես բորբոքուած է զառանցանքով, բայց միշտ կը մնայ մարդկային՝ արտայայտած զգայութիւններու ճշմարտատեսութեամբ, որոնք պատկերուած են ճշգրիտ ու համարձակ ռէալիզմով: Այդ բանաստեղծութիւնը կը յիշեցնէ միաժամանակ «Երգ երգոց»ը, «Յայտնութիւն»ը, Սուրբ Թերեզան, կը յիշեցնէ Ֆրա Անճելիկոյի ու Վան Էյքի գրախտները, Օրկանիայի ու Վան Բոսի դժոխքները»:

Կապրիէլ Մուրէի այս համեմատութիւնները պերճախօս ու նշանակալից են այն իմաստով, որ ըլլալով հմուտ կեր-

ՀՕՐԱՔՈՅՐԸ ՆՇԱՆԻՈՒՄ Է...

Նշանուելիք աղջիկը կարող է կոյր, տգեղ ու էլ չդիտեմ ինչ լինել, բայց հէնց որ Կիրանչօն սկսեց նրա գովեստն անել, ուրեմն վերջ: Ինը պորտը կը քրքրի, այն տեսակ գովեստներ կ՚անի, որ էլ կարո՞ղ ես ասել, թէ դա քեզ յարմար աղջիկ չէ:

Երբ իմացայ, որ խնամախօսները գալիս են, վաղ տուեցի տուն ու մի շնչով ասացի, «Տատիկ, գալիս են», — ու նորից սլացայ ետ՝ պապի ու հայրիկի մօտ: Իսկ խնամախօսները անցան դրան առջեւի խոր ձնակոյտի միջով ու մտան բակ:

— Բարի լուս, քեռի, — ձայն տուեց Կիրաչօն, կարճլիկ ոտքերը ճանապարհի վրայ թափ տալով:

Պապս դեռ ձիւնը մի կողմ նետելով պատասխանեց նրա բարեւին, իսկ հայրս յանկարծ կարմրեց ու հազիւ պահեց ծիծաղը իբր՝ տես դու, ինչպիսի ազդական ենք ունեցել ու չենք իմացել մինչեւ հիմա:

— Բարի լոյս, Իվան պապ, — ցածր ու յարգալից ողջունեց նաեւ միւսը՝ նոր եափնջիովը:

Նրան էլ ճանաչեցի, Բաբադալիաների Միթրին էր: Գիւղի ամենահարուստ մարդկանցից մէկը: Եւ ինչպէս վայել էր նրա դիրքին, նա միայն ծուռ ժպտաց ու հարցրեց.

— Անկոչ հիւրեր ուզո՞ւմ էք:

— Հիւրն էլ չուզելու բա՞ն է, — ասաց պապս ու նոր միայն գործը դադարեցնելով, թին խրեց ձեան մէջ: Ըստ երեւոյթին, հիւրերը ներս մտան թէ չէ, հարկ էր, որ նա ցած դնէր ձեռքի թին, բայց դէ պիտի իրեն մի քիչ թանկ ծախէ՞ր թէ չէ: Հապա ի՞նչ, հօ չի՞ դնա փողոցից դիմաւորի, իբր. «վաղուց ենք սպասում ձեզ»: Չէ, փնտռող են, թող դտնին:

Ես նկատեցի, որ տանն էլ բաւականին զուսպ դիմաւորեցին «անկոչ» հիւրերին: Այնտեղ էլ Միթրին նոյն ձեւով վրայից թափ տուեց ձիւնը եւ դեռ շեմից հարցրեց անկոչ հիւրեր ընդունո՞ւմ են, թէ ոչ, իսկ Կիրանչօն ձեռաց բարեկամացաւ տատիկի հետ, քեռակին անուանեց նրան ու համբուրեց ձեռքը: Նա այնպէս ներս մտաւ, ասես սեփական տունն էր մտնում եւ սկսեց լեզուի տակ եկածը դուրս տալ: Օրինակ, անցեալ տարի, երբ ճանապարհները փակուել են, նա իր սայլով մնացել էր անտառում, եւ գայլերը յարձակուել են վրան: Եւ կ՚ուզէք հաւատացէք, կ՚ուզէք չէ, գայլերից մէկը էշի չափ մեծ է եղել: Կանգնել է ճանապարհի մէջտեղում, եղների դիմաց ու չի շարժուել տեղից, իսկ միւս գայլը քիչ է մնացել ցատկի սայլի մէջ: Լաւ է, որ Կիրաչօն ինչպէս պէտքն է հասցրել է նրա գլխին իր մտրակով, եւ գայլի քթից արիւն է հոսել:

— Այս ի՞նչ էք անում, ինչո՞ւ էք նեղութիւն քաշում, — կմկմաց նա, երբ սկսեցին սեղանը գցել: — Ախր, քեռի, մենք հօ ուտելու չենք եկել այստեղ: — բայց միեւնոյն ժամանակ հանեց փափախը ու դրեց կողքին: Ապա, աւելի յարմար տեղաւորուելով ու լիզելով երշիկի նման հաստ շրթունքները, վրայ բերեց, — դէ որ նեղութիւն էք քաշել, պիտի ուտենք .— նրա՝ խնամախօսի փորձուած աչքն արդէն նկատել էր, որ մեծ կերուխում է սպասւում, եւ շատ հեռուից ըսկըսեց ակնարկել իրենց գալու նպատակի մասին: Թէեւ դրա կարծիքը չկար բոլորովին. տանը բոլորն էլ գիտէին, թէ ինչու էին եկել այս հիւրերը եւ անհամբերութեամբ էին սպասել նրանց: Բայց դա կարգ էր, Կիրանչօն դեռ պիտի նախ եւ առաջ խօսէր ցանքսերի, անասունի, լաւ բերքի մասին, որ այս տարի բազում հարսանիքներ պէտք է անէր:

Իսկ մինչ այդ սուփրան գցեցին: Կապոյտ սփռոցի վրայ հաստ շերտերով հաց շարեցին, ապուրով լիքը ամաններ, պանիր, դոշաբ, մի խօսքով, մենք դեռ մեր տանն այդպիսի սեղան չէինք տեսել: Բոլորս շարուեցինք սեղանի շուրջը, միայն հօրաքոյրս էր ոտքի եւ հեղ ու պատրաստակամ կանգնել էր մի կողմ: Բաւական էր տատիկի մի հայեացքը, որ պէսզի նա անմիջապէս կռանար սեղանի վրայ եւ մէկին հաց մեկնէր, միւսին ապուր աւելացնէր, երրորդի բաժակը գինի լցնէր:

Պապը նստել էր Միթրիի կողքին ու ծանր ծանր խօսում էր նրա հետ, նախապէս կշռադատելով ամէն մի բառը: Հայրիկն ու մայրիկը լուռ էին, միայն մէկ – մէկ գաղտագողի իրար էին նայում: Տատիկը նստել էր հնդկահաւի նման փքուած ու ամենայն ուշադրութեամբ ականջ էր դնում Կիրանչոյի փըչոցներին: Միաժամանակ նա ուշի – ուշով հետեւում էր, թէ ինչ է կատարւում շուրջն ու անտեսանելի ակնարկներով կարգադրութիւններ էր անում հօրաքրոջը:

Հերթը եկաւ, որ սեղան բերեն աքաղաղով եախնին: Տեսնելով կապտաւուն մեծ պուտը, Կիրանչօն լեզուն չփչփացրեց, մի բաժակ գինի լցրեց կոկորդն ու, թեթեւացած շունչ առնելով, վերջապէս անցաւ գործի էութեանը:

ԻՎԱՅԼՕ ՊԵՏՐՈՎ

(3 Շար.)

- Բ Ի Բ -
ԵՎԻՆ ՍԱՐՈՒՆԱԿ

Նրանք մեծ ուրախություն ապրեցին, երբ իմացան, որ Ռուսաստանի մայրաքաղաքում՝ Պետերբուրգում, հրատարակվում է «Ժողովրդի բարեկամ» անունով մի թերթ, որի խմբագրությունը ցանկանում է հրատարակել նաև հայերեն լեզվով մի հավելված։ Ամենքն էլ գիտեին, որ Պետերբուրգում ապրում է Սարունակի հայրենակից Գրիգոր Զոհրապը, որ հայ գրականության մեջ հռչակված անուն ունի։ Ամենքն էլ գիտեին, որ Զոհրապը ինքն է խմբագրելու այդ հավելվածը։ Ամենքն էլ գիտեին, որ Զոհրապը Սարունակի ծնունդ է, այնտեղ է անցկացրել իր մանկության տարիները, այնտեղ է ծանոթացել հայ գրականության հետ, այնտեղ է սկսել գրել

Այրի Տիկին Մարգար Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գալայճեան եւ զաւակը՝ Անահիտ, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Թորոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիրան Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Գոճամանեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ա–մուսնոյն, հօր, մեծ հօր, զարմիկին եւ աղգականին՝

ՄԱՐԳԱՐ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ· 2ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ Օգոստոս 5, ժամը 10ին, Փարիզի Ս· Յով· Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նանթեռի դերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամու – էլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ եռք ժամը 14·30էն 19։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի Հ· Յ· Դ· Քրիստափոր են – թակոմիտէն 50 ֆրանք կը նուիրէ «Յա – ռաջ»ի բարգաւաճման համար։

Օր· ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
եւ
Պ· ՅԱԿՈԲ ԱՒՏՈՅԵԱՆ
Նշանուած

Մարսէյլ, Յուլիս 1966

ՅԱՒԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ· Յ· Դ· Քրիստափոր Ենթակոմիտէի վարչութիւնը իր ցաւակ – ցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Նշան Նազաշեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց եղ – բօր եւ աղգականին, ողբացեալ Պարոյր Նազաշեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՒԱՐ· Հայր· Մխիթեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժո– ղովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Նաճարեանի ագարակը։ Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը։

ՊՕՈՑՏ (ՏԷՍԻՆ)

Օգոստոս 21ի կիրակի օր Ֆ· Կ· Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազ – մակերպած է պոոյտ մը, օթոքառով դէ– պի Պէլֆոնթէյն կազ· Խաչի կայանը, Աստուածածնայ տօնի առթիւ։

Ագրանագրուելու համար դիմել ընկե – րուհիներու Ք· Պառաւեանի, Մ· Կարա – պետեանի եւ ընկեր· Ս· Առաքելեանի։

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ադֆատախնամի Յունիս 19ին կազմա – կերպած դաշտահանդէսը օդի անբաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայ– տագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջու – թեան մէջ իրականացնել։

Ադֆատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտա – հանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուակա – նը։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ

Ամէն կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վը– րայ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ· Առաջնորդարանի դրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ· 22 բաց կը մնայ միայն Շաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ
ՁԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵ – ԶՈՒՆ ԻՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾՔ ԿԱ– ՏՈՒԻ ՄԸ ՁԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱ – ՁԱՌՆԵՐ, ԶԳՈՒՅՇ։

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Օգոստ· 7ին, Շըմէն տը լա Ֆոռէ ծառաստանին մէջ։

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ դաղութէն հանգանակուած նուէրներու վիճակահանութիւնը։

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի։

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ
ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ
«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ»
ԵՒ
«ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՑ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարու– նակող գրքոյկը՝ 10 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ԿԱՊ· ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Յուլիս 1էն ի վեր կապոյտ Խաչի գրա – սենեակը 17 Բիւ Պէօ, Փարիզ (9), բաց է միայն Հինգշաբթի օրերը, ժամը 16–18։

ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
Zell am See

Աւստրիական բարձր ալպեաններու սիրտը 758 մեթր բարձրութիւնէ։

ՄԵԿՆՈՒԻՄ.— Օգոստ· 17ին կառ տը լ'Էսթ էն ժամը 22ին։ Ժամանում յաջորդ օրը՝ ժամը 14·28ին։

Հանդստաւէտ պանդոկ, տաք եւ պաղ ջուր սենեակներուն մէջ, խնամուած ճաշ, տեսարան լիճին վրայ։

Ձեղ ամ զէ տեսարժան վայր մըն է, լի– ճին եզերքը։ Պոոյտներ, լողանք եւ ա – մէն տեսակ հաճելի զուարճութիւններ։

Շրջապտոյտներ՝ Քիցպուհըլ, Սալց – պուրկ եւն·։

Վերադարձ Օգոստոս 29ին, ժամանում յաջորդ օրը ժամը 8ին, Փարիզ, կառ տը լ'Էսթ։

ՎԻԵՆՆԱ ԱՅՑԵԼԵՂՈՒ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆ

Մասնակցութիւն 385 ֆրանք, 14 օր– ուան համար Փարիզէն Փարիզ։ Կանխա– վճար՝ 100 ֆրանք։ Տահմանափակ տե – ղեր։

Ամէնէն մատչելի պայմանները նման արձակուրդի մը համար։

Դիմել՝

RELATIONS
TOURISTIQUES - EDUCATIVES
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Délégué : E. DJEZIRIAN
Association sans but lucratif
régie par la loi du 1-7-901

Հեռաձայնել ժամը 15էն 19։

ՁԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՁԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը։ Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ։

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր։

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր.

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ու– սումնական ստեղծան։ Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

MUSEE DE L'ATHENEE
— GENEVE —

CARZOU

*

Du 7 Juillet au 30 Septembre

*

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսում– նական տարեշրջանին։

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն հա – մար իրենց զաւակը արձանագրել փափա– գողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ զը – բելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար– ձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն ա– նոնք որոնք կը փափաքինէրենց աղջիկնե– րը վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնու– թեան, 1 Պուլվ· Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93։ Հեռաձայն 927 – 01 – 72։

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր·, առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ·	միշէտ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ·	միշէտ	1/8	սիւնակ
ՅԱՒԱԿՅՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՑՈՒՔ	25 Ֆ·	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ·	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ·	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ·	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ձգանակուած ծառայով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ագդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ՀԱՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ

SAMEDI 6 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10679

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — N° 10.679

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Վերջին քսան տարիներու ընթացքին բազմաթիւ գրքեր լոյս տեսան քրտական հարցին մասին, զանազան լեզուներով, — Ֆրանսերէն, անգլերէն, ռուսերէն, պարսկերէն, քիւրտերէն, թուրքերէն, նոյնիսկ հայերէն :

Մեր օրերուն քրտական ազատագրական շարժումը սկսաւ 1925ին Տէրսիմի մէջ, ղեկավարութեամբ Շէյխ Սայիտի :

Քիւրտերը շատ ուշ արթնցան ճանչնալու համար իրենց բուն թշնամին, որ Թուրքն էր :

Սուլթան Համիտ եւ Իթթիհատ իրենց դիւային ծրագիրներուն գործիք դարձուցին Քիւրտերը տարիներով՝ բնաջնջելու համար Հայութիւնը իր հայրենի երկրին մէջ :

1914 – 18ի պատերազմի ամբողջ տեւողութեան Քիւրտերը հաւատարմօրէն ծառայեցին Թուրքերուն եւ առաջնակարգ օժանդակներ եղան ջարդարարներուն :

Հայկական Հարցը «լուծարք»ի ենթարկելէ ետք, թուրանական երազներով օրօրուող Թուրքերը իրենց զէնքը դարձուցին Քիւրտերու դէմ, զանոնք նկատելով վերջին խոչընդոտը իրենց ճամբուն վրայ :

Խալիֆա կարմիր սուլթանը իր համիսլամական քաղաքականութեան հետեւելով՝ քաջալերեց եւ իրեն կապեց Քիւրտերը՝ կրօնական զգացումը հրահրելով անոնց մէջ :

Պատուանշաններ ու պարգեւներ շնորհեց քիւրտ ցեղապետներուն : Օսմանեան բանակին մէջ բարձր դիրքեր տուաւ քրտական ծագումով զինուորականներուն : Բազմաթիւ քիւրտ «փաշա»ներ վարձատրեց կարեւոր պաշտօններով :

Օսմանեան հպատակ քիւրտը իսլամ էր ամէն բանէ առաջ : Եւ իբր այդպիսին չէր զանազանուեր մահմետական Թուրքէն :

Քառասուն տարի առաջ սկսած եւ 1930-ին վերջ շարունակուած ըմբոստական շարժումները Թուրքիոյ դէմ՝ արեան մէջ խեղդուեցան : « Ներքին խնդիր » մըն էր ան եւ միջազգային հանդամանք չըստացաւ :

Հաղարաւոր Քիւրտերու արիւնը ի զուր հոսեցաւ Անատոլուի մէջ : Քրտական հարց մը չդրուեցաւ աշխարհի ճակատագիրը տնօրինող պետութեանց սեղանին վրայ :

Ասկէ առաջ նոյնիսկ նկատի չէր առնուած Սեւրի դաշնագրին 62րդ յօդուածը, որ «տեղական ինքնավարութիւն» կը խոստանար Թուրքիոյ Քիւրտերուն՝ Եփրատի արեւելքէն մինչեւ Հայաստանի հարաւային սահմանները, հասնելով մինչեւ Թուրքեւսուրիական եւ Թուրքեւիրաքեան սահմանագլուխը :

Պատճառն այն էր, որ յիշեալ ծրագիրը պիտի կազմէր Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներէն բաղկացած յանձնախումբ մը՝ դաշնագրի գործադրութեան թուականէն վեց ամիս ետք միայն :

Ու քանի որ Սեւրի դաշնագիրը չգործադրուեցաւ, քրտական ինքնավարութեան հարցն ալ ինքնին ջուրն ինկաւ :

1942ին, պատերազմի ամէնէն սաստիկ տարիներուն դաշնագիր մը կնքուեցաւ Անգլիոյ, Խ. Միութեան եւ Իրանի միջեւ : Վերադարձ մը կատարուեցաւ դէպի հին օրերը, երբ Ռուսիա իր ազդեցութեան գօտին տարածած էր հիւսիսային Պարսկաստանի վրայ, մինչ Անգլիա իրեն կը վերապահէր հարաւային մասը :

Իրբեւ հետեւանք այս դաշնագրին, յաղթանակէն ետք պահ մը երկու «ինքնավար» հանրապետութիւններ ստեղծուեցան Իրանի հողին վրայ, մէկը Ատրպատականի մէջ, միւսը Ուրմիոյ լիճին շուրջ : Վերջինը՝ ստեղծուած 1946ին՝ կոչուեցաւ «քրտական հանրապետութիւն», մայրաքաղաք ունենալով Մահապատը (նախկին Սաուչպուլաք) :

Երկու հանրապետութիւններն ալ կազմուած էին Խորհրդային Միութեան կողմէ եւ կը վայելէին անոր հովանաւորութիւնը :

Իրանի կառավարութեան պահանջին վրայ խորհրդային զինուորները 1946 Մայիսին պարպեցին պարսկական հողը : Եօթը ամիս ետք երկու հանրապետութիւններն ալ հաշուեյարդարի ենթարկուեցան :

Մոսկուա ո՛չ մէկ փորձ ըրաւ պաշտպանելու եւ մահապատիժէ ազատելու այն պատասխանատու անձերն, որոնք իրեն ապաւինած վտանգաւոր ձեռնարկներ կատարած էին : Բոլորն ալ մահուամբ պատժուեցան :

Քրտական «հանրապետութիւն»ը, որ պահ մը յոյսեր ներշնչած էր նախկին « Հոյպուն»ի վարիչներուն եւ հայրենասէր բոլոր Քիւրտերուն ի սփիւռս աշխարհի, այսպիսի անփառունակ վախճան մը կ՛ունենար, շնորհիւ Կրեմլինի :

Թուրքիայէն ետք, Իրանի մէջ կատարուած փորձն ալ ձախողութեամբ կը վերջանար :

Ներկայիս Իրանի մէջ քրտական հարց կամ շարժում չկայ : Թեհրանի կառավարութիւնը ճկուն քաղաքականութեամբ մը սիրաշահած է Քիւրտերը :

Թուրքիոյ մէջ Քիւրտերը չեն մոռցած յանուն ազատութեան թափուած արիւնը : Անգարայի յիմար քաղաքականութիւնը օրէ օր աստիճան մը աւելի հրահրած է ազգայնական ոգին Թուրքիոյ Քիւրտերուն մէջ :

Թուրք կառավարութիւնը ահուդողի մէջ է : Կը վախնայ, որ Իրաքի շարժումները կրնան վարակել նաեւ իր հողին վրայ ապրող Քիւրտերը :

Պաշարման վիճակ յայտարարած է Իրաքի սահմանակից եօթը նահանգներու մէջ, որոնք կը նկատուին զինուորական արգիլուած գօտի : Անգարա եւ Պաղտատ կը գործակցին ապստամբական շարժումը սահմանափակելու եւ բոլորովին հաշուեյարդարի ենթարկելու համար :

Կը թուի թէ Իրաքի մէջ Քիւրտերը որոշ գոհացում ստացած են արդէն եւ վար պիտի դնեն զէնքերը :

Սակայն քրտական հարցը՝ վառ ու կենդանի կը մնայ Թուրքիոյ մէջ, ուր ապրող միլիոնաւոր Քիւրտերը թրքացնելու համար Անգարայի կառավարութեան տարած աշխատանքները ո՛չ մէկ արդիւնք տուած են ցարդ եւ յոյս ալ չկայ, որ պիտի տան ապագային :

Կարելի չէ արուեստական ու բռնի միջոցներով մարել ազատութեան հուրը, երբ անիկա բռնկած է ազգային գիտակցութեան հասած ժողովուրդի մը հոգիներուն մէջ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՈՒԻԼՍԸՆ ՄՏԱՀՈԳ

Կասկած չկայ անշուշտ որ Անգլիոյ Երեսփոխանական ժողովը չքուէարկէ օրինագիծը զոր կառավարութիւնը պատրաստած է ամսականներու եւ դիներու յաւելումը արգիլելու համար : Դժուար յաղթանակ մը պիտի ըլլայ, բայց եւ այնպէս յաղթանակ մը, Ուիլսընի համար : Ապա, կը սկսին երեսփոխանական արձակուրդները (երկու ամիս) եւ կառավարութիւնը հանդիստ կը շարունակէ խնայողութեան իր քաղաքականութիւնը :

Տարած պայքարին մէջ, դժուարութիւնները հարթելու համար, Ուիլսըն հաւանութիւնը ունի արդէն չորս գլխաւոր կազմակերպութեանց :

Թրէյտ Իունիընի տնօրէնութիւնը, աչք առնելով որ Սեպտեմբերի իր համագումարը կրնայ համաձայն չըլլալ, հաւանեցաւ, թէեւ վերապահութիւններով, կառավարութեան ծրագրին : Ծանօթ է որ Թրէյտ Իունիընը Անգլիոյ սենտիքաներու կազմակերպութիւնն է :

Նոյնքան վերապահ էր գործատէրերու համագաշնակցութիւնը, անշուշտ տարբեր պատճառներով, բայց ան ալ տուաւ իր համաձայնութիւնը :

Անգլիոյ գլխաւոր դրամատուներէն տասնեւութ հատը, ընդունած են Ուիլսընի ծրագրին անհրաժեշտութիւնը : Համաձայնած են նաեւ որ սթերլինը պէտք չէ արժեզրկուի :

Վերջապէս, խնայողութեան ծրագրին գլխաւոր կէտը, որ դիներու եւ ամսականներու յաւելումը կ՛արգիլէ, մէկ տարուան համար, քուէարկուած է ատ հոf յանձնախումբին կողմէ :

Առջի գիշեր, աշխատաւորական եւ սենտիքաներու ձախ թեւը ըմբոստացած է եւ այս առընչութեամբ պահպանողական բանաձեւ մը, որ կը դատապարտէր օրինագծին քննուեան ձեւը, մերժուած է 225ի դէմ 277 ձայնով :

Կառավարութեան այս երեսփոխանական յաղթանակը, իրականին մէջ քաղաքական պարտութիւն մըն է Ուիլսընի համար : Արդարեւ, Ուիլսընի մեծամասնութիւնը որ ցարդ 95 ձայն էր, իջած է 52ի : Աննախընթաց է նաեւ այն երեւոյթը որ Լէյպըրի ձախ թեւին 35 երեսփոխանները ձեռնպահ մնացած են, ինչ որ ծանր հարուած մըն է աշխատաւորական կուսակցութեան համար :

Ասկէ երեք շաբաթ առաջ, հանրային կարծիքի հետազօտութիւնը ցոյց կուտար թէ քուէարկողներու 70 առ հարիւրը գոհ էր Ուիլսընէն, նոր հետազօտութիւն մը ցոյց կուտայ թէ այս թիւը իջած է 57 առ հարիւրի եւ հաւանական կը նկատուի որ այս թիւը ալ աւելի իջնէ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը արգիլեց բրիտանական զինուորական օդանաւերուն, որ Սպանիոյ հողամասէն անցնին : Այս որոշումը հաղորդուած է անգլիական կառավարութեան Յուլիս քսանեւմէկին եւ ի զօրու դարձած է Օգոստոս 5ին :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ կարեւորագոյն օրաթերթերէն՝ «Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւն»ի եւրոպական հրատարակութիւնը իր բաժնեթուղթերէն 45 առ հարիւրը ծախած է Ուոշինկթըն Փոսթի : Նիւ Եորք Հերըլտ Եւրոպայի ամերիկեան ամէնէն հին թերթն է, Փարիզ կը հրատարակուի 1888էն ի վեր : Նոր թերթը որ պիտի կրէ հետեւեալ խորագիրը «Միջազգային հրատարակութիւն Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւն – Ուոշինկթըն Փոսթ», լոյս պիտի տեսնէ աշնան :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ կառքի արկածներէ Յուլիս 29էն Օգոստոս 1 մեռած են 167 հոգի, վիրաւորուած են 4831 հոգի, արկածներու թիւն է՝ 3206 :

« ՊԻԹԸԼՍ»ները պիտի չկարենան մասնակցիլ նախատեսուած կարգ մը համերգներու, Ամերիկա, տրուած ըլլալով որ յայտարարած են թէ Յիսուսէն աւելի ժողովրդական են, ինչ որ գայթակղութիւն ստեղծած է :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ երիտասարդներուն նախընտրած գրադէտներն են. — Սթենտալ, Սարթր, Քամիւ, Վիքթոր Իւկօ, Զոլա, Պալզաք :

ԱՓՐԻԿԵԱՆ ազբիւրներէ կը տեղեկացուի թէ եօթը հարիւր հազար տոլար արժած է ափրիկեան երկիրներուն, ափրիկեան հարաւ – արեւմտեան հարցը Լա Հէի միջազգային Ատեան տանիլն ու կորսնցընելը : Արդարեւ այս է պատուագինը զոր առած է ամերիկացի փաստաբան՝ Էտուըրտ Կրոս պաշտպանելու համար Եթովպիոյ եւ Լիպերիոյ ներկայացուցած հարցը Լա Հէի Ատեանին :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ նոր հրովարտակ մը հռչակած է, որով կը յայտնէ թէ այն օտարները եւ անհայրենիքները (ափաթրիտ) որոնք չեն յարգեր տեղափոխութեան օրէնքները խորհրդային սահմաններէն ներս, այսինքն կ՛երթան արգիլուած շրջաններ, կը հեռանան իրենց բնակութեան վայրէն առանց վիզայի եւ համապատասխան արտօնագրի, երկրորդ ազդարարութենէն ետք կրնան տարի մը բանտարկութեան դատապարտուիլ կամ տուգանքի :

ՔՈԹ ԹԻՎՈՒԱՌԻ եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ կը ստեղծուին յառաջիկայ Յունուարէն սկսեալ :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ խորհրդարանը վստահութեան քուէ տուաւ Տիկին Ինտիրա Կանտիի, 61ի դէմ 267 ձայնով, մերժելով արգելքի բանաձեւը զոր համայնավար խմբակը կը ներկայացնէր կառավարութեան դէմ : Ընդդիմադիր պահպանողական երեսփոխանները ձեռնպահ մնացին : Արգելքի առաջին բանաձեւն է Տիկին Կանտիի դահլիճին դէմ :

ՀՐԱՊԱՐԱԿՄԱՆ ԽՆԴՐԱՆՕՔ

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի դիւանը այսու լիազօրուած է ծանուցանելու ի գիտութիւն Հայ Եկեղեցւոյ նուիրապետական Աթոռներին եւ Ազգային – եկեղեցական մարմիններին, թէ Ամենայն Հայոց Հայրապետի վճիռով կարգալոյծ եղած է Արարատեան Թեմից Տ. Սարգիս քահանայ Անդրէասեանը, որ դրժել է իր ծառայութեան ուխտը ու լքել իրեն վստահուած հօտը առանց յարգելի պատճառի եւ առանց հոգեւոր վերին իշխանութեանց արտօնութեան եւ հակառակ վերջին մի տարուայ ընթացքում բազմիցս եղած յորդորներին եւ նախազգուշացումներին Արարատեան Թեմական Խորհուրդի եւ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի կողմից :

Վերոյիշեալ կարգազուրկ քահանան դասւում է աշխարհականների շարքը իր նախկին Սարգիս Անդրէասեան անունով :

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՅ
(ԿՆԻՔ)

25 Յուլիս 1966 թ.

Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ

ՎՐԻՊԱԿ. — Երէկուան Եւրոպացիի Օրը Օրինին մէջ (Ուրբաթ Օգոստոս 5) Ա. սիւնակի նախավերջին պարբերութիւնը պիտի ըլլայ. — «դաշնագիրը ստորագրուեցաւ Օգոստոս 10ին : Եթէ ստորագրուած ըլլար, օրինակ եւն», ինչպէս մեր ընթերցողները ինքնաբերաբար ճշդած են :

ԱԶԳԻ ՄԸ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Ա.

Ողբացեալ բժիշկ Նազարէթ Տաղաւարեան, բանասէր, հեղինակ բժշկական գործերու, սոյն վերնագրով յօդուած մը ունի պատմաբան Պասմաճեանի «Բանասէր» հանդէսին մէ(, (1906, թիւ 2, էջեր 19 – 34), ուր կը թուէ ժողովուրդի մը գոյութեան պայմանները :

Բնիկ Սեբաստացի, աշակերտ Սկիւտարի ճեմարանին, մասնագէտ երկրագործ Կրինեոնի երկրագործական վարժարանէն, ազատ ի գիտութեանց, վկայուած Փասթէօրեան Հաստատութենէն, հրատարակած է «Գիտական Շարժում» ամսաթերթը: Սահմանադրութեան հռչակումէն յետոյ վերադարձած է Պոլիս, ընտրուած է Օսմանեան խորհրդարանի անդամ, ատենապետ Ազգ. Ընդհանուր ժողովի: Հայ երեսփոխաններէն միակն էր որ մասնակցած էր Համիտի «կարմիր հացկերոյթ»ին՝ ի պատիւ խորհրդարանի անդամներուն :

Տաղաւարեան թունդ համակիր եղած է Իզմիրլեանի, նոյնքան թունդ հակառակորդ Օրմանեանի, մէկը միակ արժանին ընդհանրական հայրապետութեան, միւսը՝ անարժան :

Տաղաւարեանի համաձայն, ազգ մը պահպանուելու համար ունենալ պէտք է. — Աշխարհագրական նպաստաւոր դիրք, պատմութեան գիտակցութիւն, ուրոյն լեզու եւ գրականութիւն, ուրոյն կրօնք, ազգային ինքնայատուկ սովորութիւններ:

Բազմաթիւ ազգակներ պէտք են ուրեմն, որպէսզի գոյութիւն ունեցող ազգ մը պահպանուի: Գոյութիւն ունենալէ առաջ ազգ մը կազմուելու է, պետական կազմակերպութիւն ունենալու է :

Աշխարհագրական լաւագոյն դիրք մը յոյժ կը նպաստէ ազգի մը գոյութեան պահպանման, օրինակ Չինաստան, որ ունի լեռնաշղթայ մէկ կողմէն, ովկէան եւ պարիսպ միւս կողմերէն: Եգիպտոս անապատով շրջապատուած էր: Սպանիա, Ֆրանսա, Անգլիա, Իտալիա փոքր իշխանութիւններու բաժնուած էին, որովհետեւ աշխարհագրականօրէն բաժնուած էին: Հայաստանի դիրքը տկար է, բոլոր ժողովուրդները բաց դուռ դտած են հոն ընդունուելու համար: Հողի բերրիութիւնը պատճառ եղած է նախանձի, մօտաւոր եւ հեռաւոր աշխարհակալներ արշաւած ու աւերած են : Միւս կողմէ լեռներու շարքը, դետերու ընթացքը, լիճերը, բնական ստորաբաժանումները պատճառ եղած են նահանգներ կազմելու եւ ատկէ նախարարական իշխանութիւններու կազմութիւնը, ատկէ անմիաբանութիւնը, հինէն ի վեր բաժանումներ եղած են, պատճառը ուրեմն բնաղաւառն է :

Պատմութիւնը կը ներշնչէ ազգ մը, որուն անդամները պատմիչներու ազդեցութեան տակ իրարու կը կապուին եւ մարմին մը կը կազմեն: Հին պատմիչները ջերմ հայրենասէրներ էին : Ուստի պատմական աշխատութեանց մղում տալու է մրցանակներ հաստատելով, մրցանակ տալու է պատմական այս ինչ դէպքը լուսաբանող գործի մը: Այսպէս օգտակար է բարեյիշատակ Իզմիրլեանցի հաստատած մրցանակը :

Տաղաւարեան կը յիշէ եկեղեցական իշխանութեան դերակշիռ դիրքը, « Կաթողիկոսին ձայնը դերակշիռ արժէք ունէր, առանց անոր հաւանութեան բան մը չէին կրնար ընել : Կաթողիկոսութիւնն ունէր ընդարձակ հողեր, Տարօն անոր սեփականութիւնն էր, իշխանութիւնը որդիէ որդի էր »:

Համամարդկային, տիեզերական արժէք կուտայ Վարդանանց պատերազմին, նկատելով կրօնական պայքար մը, ոչ թէ նախարարական հակամարտութեան մը հետեւանք : « Վարդանանց եւ Ղեւոնդեանց կատարած դերը մեծ եւ տիեզերական նշանակութիւն առաւ: Արդիլեցին դէպի արեւմուտք առաջացող զրադաշտականութիւնը: Աւելի վերջերը թումբ եղան իսլամութեան առջեւ »:

« Մեր դպրոցներուն մէջ պատմութիւնը ըլլալու է ամէնէն կարեւոր դասը »:

Ազգի մը անհատները իրարու միացնող կապը լեզուն է, ուստի առանձին լեզու եւ գրականութիւն ունենալը կարեւորագոյն պայման է : Լեհերը, Հունդարները կը ջանան պահել իրենց լեզուները : «Արդէն դիր ունէինք դրերու գիւտէն առաջ, հայ այբուբենը վաղեմի փիւնիկեան այբուբենն է փոքր ինչ ձեւափոխուած »:

Կը յանձնարարէ գրաբարը սորվեցնել աշխարհաբարի հետ անբաժան : Ցոյց տալու համար գրաբարի կարեւորութիւնը, կը բերէ վկայութիւն մը. « Եթէ հայ ազգը ջնջուի ու միայն Աստուածաշունչը մնայ՝ ապագայ գայ գիտուններ ու գրագէտներ պիտի վկայեն, թէ Հայք մեծ ազգ մը եղած են»:

Ազգի մը պահպանութեան պայմաններէն մէկն է նաեւ ուրոյն դաւանանք մը ունենալը : Կրօնական զանազանութեամբ դրացի ցեղակից ազգեր կրնան անխառն մնալ նոյն լեզուն ունենալով իսկ: Հայ եկեղեցականութիւնը հալածեց Պաւղիկեանները, աքսորել տուաւ հայազգի Վասիլներու դիմելով: Այսօր ալ դեռ Ֆիլիպէի բոլորտիքը Պաւղիկեաններ կան, որոնք կաթոլիկ եղած են, անծանօթ են իրենց ծագումին, կը պահեն հայկական տիպարը : Մաքառած են Յոյներուն դէմ, կաթոլիկութեան դէմ: «Պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ Հայ Եկեղեցիէն հեռացողը կը ձուլուի, կ՚անհետանայ: Կաթոլիկները ձուլուած են, բողոքականները Ամերիկայի մօտ կը զգան »:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(1 Շար.)

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ԿԱՐԾԻՔԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Ցիւրիխի կարեւորագոյն թերթերէն՝ Տի Վելթվոխէ Անգլիոյ Պաշտպանութեան նախարարին դիմած է, որպէսզի իր տեսակէտներն յայտնէ Սուէզի արեւելեան կողմի պաշտպանութեան մասին :

×

Երբ «Վելթվոխէ»ի հրատարակիչները բրիտանական պաշտպանութեան նախարարը կը հրաւիրեն Սուէզի արեւելեան կողմի պաշտպանութեան շուրջ ստեղծուած առեղծուածներու մասին յօդուած մը գրելու, անշուշտ թէ այս պարագային անոնք որոշ բաներ լռելեայն արդէն իսկ նկատի առած են: Առաջինը՝ որ բրիտանական նախարար մը այս կալուածին մասնաւորապէս ծանօթ է: Երկրորդ՝ որ այս առեղծուածները առաւելապէս բրիտանական առեղծուածներ են : Երրորդ՝ եւրոպական ընթերցողներուն մեծամասնութիւնը բաւական շահախնդրութիւն կը յայտնաբերեն այս առեղծուածներուն շուրջ :

×

Իմ լրագրական տեղեկագիրս կարդալու համար, բացայայտ է որ ես իրաւունք չունիմ բրիտանական կառավարութեան Սուէզէն դէպի Արեւելք ունենալիք քաղաքականութեան հետ կապակցութիւն ունեցող որեւիցէ գաղտնիք երեւան հանելու:

Ես երրորդ պարագան մասնաւորապէս խրախուսական (ուրախացուցիչ) կը համարիմ : Ցամաքային Եւրոպան հասկնալի պատճառներով, տարիներու ընթացքին, նախ եւ առաջ — ես պիտի ըսէի գրեթէ միմիայն,— իր սեփական պաշտպանութեան եւ տնտեսական հարցերով զբաղած էր: Աշխարհի համար նախամեծար օգտակարութիւն մը մատուցուած պիտի ըլլայ, եթէ անոր ժողովուրդը այլեւս Ասիոյ եւ Ափրիկէի դէպքերուն աւելի ուշադրութիւն դարձնէր եւ գործնական կերպով զբաղէր այն հարցին հետ թէ՝ ի՞նչպէս Արեւմուտքի յառաջադէմ երկիրները կարող են Արեւելքի նուազ զարգացած երկիրներուն յառաջդիմութեան զօրավիգ ըլլալ : Մենք Բրիտանացիներս հեշտութեամբ կը խօսէինք «ճերմակ մարդուն բեռէն», որովհետեւ մեզի համար անձնապէս ձեռնտու էր: Սակայն լաւ պիտի ըլլար որ մենք ամէնքս ալ ապագայի համար «հարուստ մարդուն մենաշնորհը » որակէինք, օգնելու համար անոնց, որոնք առանց իրենց սեփական յանցանքին, այնպիսի կացութեան մը մատնուած են, որ օգնութեան կը կարօտին եւ այդ օգնութեան իրաւասութիւնը ձեռք բերած են :

Աներկբայ է որ այսօր Սուէզէն դէպի Արեւելքի մէջ գոյութիւն ունեցող առեղծուածներու հանդէպ որոշ հետաքրքրութիւն մը ցոյց կը տրուի, բայց եւ այնպէս անցեալ տարիներու ընթացքին Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ տիրող բացարձակ մտայնութիւնը այն էր ,որ եւրոպական միակ իշխանութիւնը որ միջոցներու տէրն է եւ պարտականութիւնը ունի իր զինեալ ուժերովը միջամտելու, Մեծն Բրիտանիան է: Այս մտայնութիւնը առ հասարակ Բրիտանացիները կը բաժնէին, եւ պէտք է ընդունիլ նաեւ որ մինչեւ որոշ աստիճան մը պարագաներն ալ կ՚արդարացնէին այս տեսակէտը :

Սակայն, անհրաժեշտ է որ իւրաքանչիւր մարդ յստակ տեսնէր թէ Սուէզէն դէպի Արեւելք բրիտանական պաշտպանութեան պարտականութիւնը ի՞նչ բանի մէջ կը կայանար, որո՞նք են անոր համար նախատեսուած սահմանները, ի՞նչ փոփոխութիւններ կրած են անոնք եւ տակաւին ի՞նչպիսի փոփոխութիւններու պիտի ենթարկուին, ապագայի պահանջներուն համապատասխան ըլլալու համար :

Թէեւ հանրածանօթ է, բայց եւ այնպէս ահա թէ սկզբնաւորութեան ի՞նչպէս Բրիտանացիները այդ պարտականութեան գիտակցութեանը հասած են : Առաջին համաշխարհային պատերազմին հարիւր յիսուն տարիներ առաջ, Մեծն Բրիտանիա օգտագործած էր իր առաջնակարգ ճարտարարուեստին եւ ծովային տիրապետութեան դիրքը, ինչպէս նաեւ յարաբերական ներքին ապահովութիւնը, յեղափոխական շարժումներու նկատմամբ, համաշխարհային կայսրութիւն մը ըստեղծելու համար, կայսրութիւն մը որ ամբողջ հնդկական Ովկիանոսի շրջապատէն մինչեւ Խաղաղականի ներսերը կը տարածուէր : Բրիտանական համաշխարհային կայսրութեան իրականացումը — ինչ որ վիթխարի իրականացում մը կը ներկայացնէ — եւ ինչ որ շարժառիթ դարձաւ մեծ պատահարի մը — այն պատրանքին որ անոր գոյութիւնը պիտի պաշտպանուէր արտաքոյ կարգի զինուորական իշխանութեան մը կողմէ, աշխարհը շրջապատող գօտիի մը շուրջ: Սակայն իրականութեան մէջ Մեծն Բրիտանիոյ կայսրութեան հիմը պէտք չէ վերագրել անոր զինուորական կարողութեանը — անոր դերը նուազ էր — այլ այն հանգամանքին որ իրեն միացուցած էր երկիրներուն զինուորական ողբալի տկարութիւնը , ինչպէս նաեւ որեւէ լուրջ մրցակցութեան մը բացակայութիւնը :

Դիւրաւ կարելի է հաստատել թէ մինչեւ առաջին համաշխարհային պատերազմը առհասարակ որեւիցէ «պաշտպանութեան առեղծուածներ Սուէզէն-Արեւելք» գոյութիւն չունէին, որովհետեւ պատերազմի համար միշտ երկու կողմերու պէտք կայ եւ ոչ ոք ի վիճակի էր Մեծն

ՀՕՐԱՔՈՅՐԸ ՆՇԱՆԻՈՒՄ Է...

— Դէ, քեռի Իվան, ախր մենք եկել ենք կարեւոր մի գործով,— ասաց նա ափը ծնկին զարկելով :

Բոլորը մի պահ լսեցին : Տատիկը համեստօրէն առաջ էր նայում, պապը խորիմաստ կերպով հայեացքը յառել էր ամանին , Միթրին, հանդիստ, ու անտարբեր, ձեռքը մեկնեց հացին, իսկ հօրաքոյրս ամբողջովին շիկնեց եւ, չգիտես ինչու, շուռ եկաւ դէպի վառարանը :

— Ուրեմն , քեռի , եկել ենք այսպիսի մի գործով ...

— Դէ որ եկել էք, ասացէք տեսնեմ մտքերնիդ ի՞նչ է,— իբր թէ հաղալով բերեց պապը :

— Բա գլխի չէ՞ք ընկնում, թէ ինչի ենք եկել, ձեր տանն՝ աղջիկ, մեր տանը՝ տղայ : Էլ ինչի՞ կարող ենք եկած լինել:

Պապս անմիջապէս չպատասխանեց. մըտածեց ծիծաղել, բայց կոկորդն այնպիսի կռնչոց արձակեց, ասես հին սայլ էր ճռնչում :

— Լաւ էք արել, լաւ էք արել ... բայց մեր աղջիկը դեռ շատ է փոքր :

— Հապա փոքր է դեռ, — հարկ համարեց վրայ բերել նաեւ տատս ու նորից փքուեց տեղում :

— Ծիտն էլ է փոքրիկ, բայց նա էլ է բուն շինում իր համար, — պատասխանեց Կիրանչօն, աքլորի ոտքը կրծելով :

— Չգիտեմ... դոնէ տասնեւինը լրացընէր ...

Բայց Կրանչօն ամէն ինչի համար պատրաստի պատասխան ունէր, նա կրծած պուտը մի կողմ դրեց, մի հատ « սաղ լինէք» ասաց ու, մի բաժակ եւս պարպելով դարձաւ պապիս :

— Գիտե՞ս ինչ, քեռի, — համոզիչ շեշտով սկսեց նա : — Աղջիկ ասուածը ծաղկի պէս բան է, որ թառամեց, էլ նըրանից փունջ կապել չի լինի :

— Այդպէս է,— վերջապէս ձայն տըւեց նաեւ Միթրին եւ այնպէս ժպտաց, որ բացուած շրթունքների միջոց հազիւ մի հինդ լեւանոց մացնէիր : — Թէ տալու էք, էլ ի՞նչ էք երկարացնում, տուէք պրծէք, իսկ մենք ...

Այս կիսաբերան պայմանը հնչեց որպէս սպառնալիք, կամ գուցէ պա՞պն այդպէս ընկալեց, չգիտեմ, բայց նա իսկականից կորցրեց իրեն: Դողդոջուն ձեռքով սրբեց ճակատի քրտինքը, յետոյ մի դատարկ բաժակ վերցրեց ու տարաւ բերանը : Հապա ի՞նչպէս չշփոթուէր , եկել են աղջիկն ուզելու, ճիշդ է, հարուստ տնից են եկել, բայց տէ, վերջ ի վերջոյ , ինքն էլ հայր է, պէտք է սակարկի : Բայց հօ այդպէս միանգամից չի տայ՝ թէ որ ուզում էք՝ առէք – տարէք:

— Մի բան կ՚ասեմ ձեզ միայն, քեռի : Ինչ տուն որ քո աղջիկը գնալու է, ուրիշները իսկի երազում էլ չեն կարող տեսնել, — բարձր ու ոգեւորուած ասաց Կիրանչօն: — Յարգ ու պատուով , մի խօսքըն երկուս չեն անի : Դէ ես ի՞նչ ասեմ, դու Բաբադալիյաններին չգիտե՞ս : Չգիտե՞ս ովքեր են Բաբադալիյաները : Տասը գիւղ այն կողմ մարդիկ փափախ են հանում նրանց առաջ, Բաբադալիյաների հողի նման հող ուրիշ ո՞վ ունի մեր գիւղում : Ոչ ոք: Նրանց ունեցած անասունի նման անասուն ո՞վ ունի : Էլի ոչ ոք : Ես զարմանում եմ քո խելքի վրայ, քեռի Իվան :

Պապս դողդոջուն ձեռքը տարաւ սրբոտին, եւ նրա աչքերը չգիտես դինուց, թէ մի ուրիշ բանից, յանկարծ խոնաւ, կարմրաւուն փայլ ստացան :

— Դէ ես ինչ ասեմ, շնորհակալ եմ, որ Գէորդի պապն այդպիսի պատիւ է արել ինձ, շնորհակալ եմ: Բայց դէ, տեսնենք աղջի՞կն ինչ կ՚ասի . մի նրան էլ լսենք , — այստեղ պապը մի արագ հայեացք գցեց հօրաքոյրի կողմն ու ասաց,— ասա, տեսնեմ, ի՞նչ կ՚ասես, էս մարդիկ եկել են քեզ հարս ուզելու :

Բոլորը դարձաւ դէպի հօրաքոյրս :

Ինչքան լաւ էր նա այդ օրը: Գարնան տերեւի նման թեթեւ ու թրթռուն, բարակ ու սլացիկ , նա կանգնած էր ուղիղ, ձեռքերը համեստօրէն ծալած: Ես երբեք չեմ մոռանայ նրա սպիտակ, ամօթից շառագունած դէմքը՝ քնքշօրէն ամփոփուած արծաթ երիզներով գլխաշորի մէջ, սպիտակ պլուզը՝ անհանդիստ ելեւէջող կրծքի վրայ, լայն ծալքերով վառ – կարմիր շրջազգեստը՝ մէջքին մուգ թաւշագոյն գօտիով եւ յատկապէս աչքերը, որ այդ բաց – կապոյտ խոշոր աչքերը, ամօթխած յառել էր դետնին :

Բացուած վարդի նման կարմիր, նա մօտեցաւ սեղանին ու կամաց արտասանեց .

— Թող քո ասածով լինի, հայր :

Կիրանչօն ոռնաց ամբողջ կոկորդով, մենք էլ թեթեւացած շունչ առանք, իսկ տատիկը լաց եղաւ : Ես ի՞նչ իմանում՝ ուրախութիւնից թէ ուրիշ բանից : Նրա թորշոմած այտերի վրայով արցունքի խոշոր կաթիլներ գլորուեցին, եւ նա գըրանք սրբեց զոգնոցի ծայրով : Բայց յետոյ սիրով ժպտաց հօրաքրոջս ու սկսեց պատմել , թէ ինչպէս մի անգամ Գէորդովիցա տատի հետ խօսել են այս ջահիլների մասին, եւ այսօր նրանք արդէն զըրել էին իրար :

ԻՎԱՅԼՕ ՊԵՏՐՈՎ

(4 Շար.)

Բրիտանիոյ դէմ պատերազմ յայտարա – րելու : Միջազգի էր, բայց եւ այնպէս թիւրիմացութիւն, որ այս կացութիւնը քը – նած տարի եւս կրցաւ շարունակել , չնո – հիւ առջին համաշխարհային պատե – րազմին : Սակայն այս պատերազմը երե – ւան բերաւ որ Մեծն Բրիտանիոյ անվի – տնի դերպահպանութիւնը թէ ճարտարար – ութեան եւ թէ ծովային զինքերուն մէջ եւ որոնք համաշխարհային կայսրու – թեան կազմութիւնը կարելի դարձուցած էին, այլեւս դադրած էին նպատակ : Բայց եւ այնպէս ան կարողա – ցաւ վերջի վերջոյ կործանել գինուորա – կան զօրութիւնը այն միակ երկրին որ պատնեշած էր Հնդկական Ովկիանոսի ափերուն չուրջ տիրապետող բրիտանա – կան գերպահպանութեան, այսինքն՝ Գեր – մանիոյ :

Որոշ իմաստով կայսրութիւնը միեւ – նոյն էր երկրորդ Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին : 1930ին, ճա – փոն՝ ապագայը տուաւ որ ոչ միայն բաական զօրաւոր էր Արեւմտեան դաշ – նակին իշխանութիւնները այդ ցամաքա – կան տարածութեան վրայ հարցական դար – ձնելու, այլ միեւնոյն ժամանակ Մեծն Բրիտանիոյ անկարողութիւնը փաստելու, իր կայսրութեան սահմանակից հողամա – սերու մէջ պինակալ ազդեցիկ ուժերով մի – ջամտելով : Ցետոյ, երբ Ճափոնցիները 1941 – 1942ին Հոնկկոնգ , Մալաքա, Սին – կափուր եւ Պուրմա արշաւեցին, լաւագոյն համարուն վրայ կը դնուէին Հնդկական հարաւային ցամաքամասն ալ գրաւելու համար, այնպէս կ'երեւէր թէ բրիտանա – կան համաշխարհային կայսրութեան պատրանքը այլեւս բոլոր ժամանակներու համար ոչնչացած էր : Սակայն, վերջ ի վերջոյ, Ճափոնն ալ — ինչպէս ասկէ ա – ռաջ Գերմանիան — պարտուեցաւ, Մեծն Բրիտանիա իր դաղթավայրերը եւս ստա – ցաւ : Բրիտանական իշխանութիւնը եւ բրիտանական ազդեցութիւնը Սուէզէն դէպի Արեւելք վերստին անվիճելի դար – ձան :

Սակայն երբ առաջին համաշխարհային պատերազմը միմիայն Եւրոպան կերպա – րանափոխեց, երկրորդ համաշխարհային պատերազմը ամբողջ աշխարհը այլափո – խեց : Վերջ ի վերջոյ մնացին միայն եր – կու մեծ գինուորական իշխանութիւններ եւ Մեծն Բրիտանիան անոնցմէ ոչ մէկին է : Առաջին անգամն էր որ համայնավար երկիրներն ու միւսները, որոնց վարչա – ձեւերը տարբեր էին , գինուորական գրե – թէ հաւասարակշիռ ուժ մը կը ներկայա – ցնէին նժարին մէջ : Երկրորդ համաշ – խարհային պատերազմը կը տարուէր, ճիշդ հակառակը առաջինին, մարդկային արժէքներու եւ արժանապատուութեան անունով :Այս իրականութիւնը, ինչպէս նաեւ Միացեալ Ազգերու հիմնարկութեան ծնունդը միասնաբար — սակայն այս կա – պակցութեամբ մասնաւորապէս Բրիտա – նիան, Հոլանտական եւ Ֆրանսական

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԳԱՆՁԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Անգլիացի եւ ամերիկացի փորձագէտ – ներ՝ աւելի քան երեք հարիւր քառասուն միլիոն կը հաշուեն Իտալիոյ նախկին բռնատէրին՝ Պենիթօ Մուսոլինիի անձ – նական հարստութիւնը :

Այսօր, քսան տարիներու փնտռտուքնե – րէ ետք, իտալական կառավարութիւնը

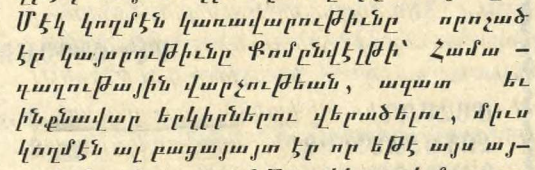

դաղթավայրերու կայսրութեանց ամբող – ջական փլուզումը Ծայր Արեւելքի մէջ 1941 – 1942 տարիներու ընթացքին — ար – թընցուց այն զազափարը որ ճերմակ ժո – ղովուրդներու իշխանութիւնը դունաւոր – ներու վրայ, բնական բարեկարգութեան մը մաս չէր կազմեր :

Ասիական եւ Ափրիկեան ժողովուրդնե – րու վազուց ի վեր առկախ մնացած փա – փաքը բորբոքեցաւ, որպէսզի անոնք ալ աշխարհի մէջ իրենց սեփական եւ ան – կախ տեղերը գրաւեն :

Այդ պահուն Մեծն Բրիտանիա դնուե – ցաւ մեծ թիւով հարցականներու առջեւ : Մէկ կողմէն կը թուէր թէ անոր աշխար – հի չորս ծագերուն վրայ դնուող զին – ուորական ուժերուն կարողութիւնը ի – րենց զազաթնակէտին վրայ կը դնուէր, միւս կողմէն ալ այս կարողութեան տըն – տեսական խարխոյը պատերազմին հետե – ւանքով ակարացած էր : Մէկ կողմէն պէտք էր խորհրդային համայնավարու – թեան յառաջխազացումը արգիլել, միւս կողմէն ալ աշխատաւորական կառավա – րութիւնը արամադիր չէր այդ յառաջ – խազացման արգելք հանդիսանալ, իր օ – ժանդակութիւնը բերելով ժամանակա – վրէպ եւ յետադիմական վարչաձեւի մը : Մէկ կողմէն կառավարութիւնը որոշած էր կայսրութիւնը Քոմընվէլթի՝ Համա – զազութային վարչութեան, ազատ եւ ինքնավար երկիրներու վերածելու, միւս կողմէն ալ բացայայտ էր որ եթէ այս այ – լափոխումը արագընթաց կերպով մը դոր – ծազրուէր, իրրեւ հետեւանք կրնային տեղի ունենալ քաղաքական եւ անտեսա – կան քայքայումներ եւ ցեղային կռիւներ : Նոյնպէս պէտք է ընդունիլ որ Բրիտանա – կիներու մեծամասնութեան համար զըժ – ուար էր երկրորդ համաշխարհային պա – տերազմին բուռն կռիւներով ձեռք բեր – ուած յաղթանակէն անմիջապէս վերջը , իսկոյն ընտելանալու այն զազափարին հետ թէ համաշխարհային կայսրութեան մեծ օրերը արդէն անցեալին կը պատկա – նէին, որ Բրիտանիան այլեւս ծովերու վրայ չէր իշխեր, որ Բրիտանացիք այլ – եւս ոչ իրաւունքը եւ ոչ ալ իշխանու – թիւնը ունէին Ափրիկէի եւ Ասիոյ ժողո – վուրդներուն ճակատագիրը անօրինելու :

(Մնացեալը յաջորդով)

տակաւին չի գիտեր թէ ի՞նչ եզած են ա – նոր ձգած զոհարեգէնները, պելժիական ֆրանքները, ոսկիները ու տոլարները : Ամէն անոնք՝ որոնք չանացին լուծել այս առեղծուածը՝ մեռան :

Արդարեւ, եօթանասունեւհինգ հոգի մեռան կամ անյայտացան, Տուչէի ձգած անիծեալ հարստութեան պատճառով : Եւ մաթեմաթիկական հաշիւներով սուտ – ուած է՝ թէ այս տարին չզրացած՝ ուրիչ – ներ ալ նոյն ճակատագիրը պիտի ունե – նան :

Միլիոններու այս պատմութիւնը սկը – սաւ 1945 Ապրիլ 28ի առաւօտուն , երբ իտալացի յեղափոխականները Մուսոլի – նին եւ իր զեզանի հոմանուհին՝ Քլարա Փեթաչին ձերբակալեցին Քոմօ լիճին մօ – տերը :

Նոյն օրուան երեկոյեան՝ Միլանօ հա – սաւ «գնդապետ Վալերիօ», որ ներկայիս իտալական Մորհրդարանի անդամ է եւ ո – րուն իրական անունն է՝ Վալթէր Ասն – տիլօ : Վալերիօ հրահանգ ստացած էր Մուսոլինիի եւ Փեթաչիի մահուան վը – ճիռը գործադրել, եւ այս հրահանգը գոր – ծադրեց անձամբ :

Միւս առաւօտ իտալացի բռնատէրին եւ իր հոմանուհիին դիակները փոխադրուե – ցան Միլանօ, ուր գլխիվայր կախուեցան Տուչէի ուրիշ ստոիճանաւորներու դիակ – ներուն հետ միասին :

Նոյն բեռնատար ինքնաշարժով «ապա – հով թաքստոց» մը փոխադրուեցաւ Պե – նիթոյի հարստութիւնը : Այն օրուընէ ըս – կըսաւ չարք մը ոճիրներու , որոնց առա – ջին զոհը եղաւ Աննա – Մարիա Պիանքի անուն յեղափոխական կին մը, որ հարըս – տութեան զոյութիւնը տեղեկացուցած էր իտալական թերթերուն :

Մահուան մէջ իրեն հետեւեցաւ ուրիշ դեղեցիկ յեղափոխական կին մը՝ Աննա – Մարիայի բարեկամուհի՝ Ճիանա Թուլ – սին, որուն հանդուցեալը յայտնած էր « զաղտնիքը » :

Շատ տարիներ ետք, 1964ի գարնան, իր լողարանին մէջ խորհրդաւոր պայմաննե – րու տակ խեղդամահ եղաւ հունգար յե – զափոխական Սաեֆան Մոսկովիք, որ « Իվօ» ծածկանունին տակ Իտալիոյ մէջ պատերազմած չքնաին Ճիանայի մտերիմ բարեկամն էր :

Քննութիւնները տակաւին կը չարու – նակուին՝ լուսաբանելու համար զազա – նիքը իր խորհրդաւոր մահուան, ինչպէս նաեւ սպանութեանը ուրիչ եօթանասուն – եւհինգ հոգիներու, որոնք ըստ իտալա – կան ոստիկանութեան տեղեկութեանց , կապ ունեցած են Տուչէի հարստութեան հետ :

Եղերական դէպքերը տեղի ունեցան հե – տեւեալ ձեւով. — Բեռնատար ինքնաչար – ժը՝ Մուսոլինիի եւ իր հոմանուհիին դի – ակները, Միլանոյի Լորեթօ հրապարակը գզելէ ետք , դէպի Քոմօ լիճը վերադար – ձի ճամբան բռնեց : Այդ ինքնաչարժին մէջ կային երեք հոգի ,— վարիչը՝ Գարլօ Մոնտերնա, որ յետագային խորհրդաւոր

պայմաններու տակ սպաննուեցաւ, սպայ Լուիճի Քանալի եւ Ճիանա Թուլին :

Լուիճի եւ Ճիանա ամայի փողոցի մը մէջ ինքնաչարժը կանգնեցուցին եղանձին արձանագրութիւնը կատարելու : Իրենց առած հրահանգներուն համաձայն, դանձը պէտք է յանձնէին Տանքէ Կորէրի անուն մէկուն, որ իրենց պիտի սպասէր Տոկոյի քաղաքապետարանին մէջ : 24 ժամ ետք, Կորէրի ոսկին եւ զոհարեգէնները բաժնած էր որոշ մարդոց եւ դրամատու – ներու : Այս բաժանումը կասկածելի թը – ւեցաւ Քանալիին, որ զայն (Կորէրին) ամբաստանեց՝ ըսելով որ «Հայրենիքի չահերուն դէմ կը գործէր» :

Գանձին անհետանալէն հինը օր ետք, սպայ Քանալին ալ անյայտացաւ : Ճիանա Թուլիսի զայն գտնելու համար թափած ճիգերու ընթացքին , ինքն ալ խեղդուած գտնուեցաւ Քոմօ լիճին մէջ, ուր քանի մը օր առաջ Աննա – Մարիա Պիանքիի մերկ դիակը գտնուած էր : Աննա Մարիա, — գանձին արձանագրութիւնը մեքենա – գրողն էր : Ցուզարկաւորութեան ընթաց – քին, Աննա – Մարիայի հայրը հրապա – րակաւ յայտարարեց, թէ գանձին ամբողջ զաղտնիքը ինք երեւան պիտի հանէ : Սա – կայն, մինչեւ գերեզմանատուն ողջ չհա – սաւ : Ցուզարկաւորներու թափօրին մօտէն անցնող ինքնաչարժի մը մէջէն՝ երկու զիմակաւորներ գնդացիրներով տեղն ու տեղը սպաննեցին զայն :

Երբ իրենց կարգին Աննա – Մարիայի երկու բարեկամուհիներն ալ խորհրդա – ւոր պայմաններու մէջ անյայտացան, Միլանոյի թերթերէն մէկուն թղթակիցը յայտարարեց՝ թէ զգայացունց յայտնու – թիւններ պիտի հրատարակէր Տուչէի գանձին առընչութեամբ :

Քանի մը օր ետք, թղթակիցը սպան – նուեցաւ եւ ձեռագիրներն ալ զողցուե – ցան :

Եւ մինչ ոճիրներու չարքը կը չարու – նակուէր, Քոմօ լիճին չրջակայքը քնակող տղաք կը խաղային ոսկի զրամներով՝ ո – րոնք Մուսոլինիի «գանձին» մաս կը կազ – մէին :

1957ին, իտալական կառավարութիւնը զօրավար Լէոնինէ Զիկալէսին պարտա – կանութիւն տուաւ քննել գանձին խնդիր – ը : Քանի մը օր ետք անոր ձեռք ձգած տեղեկութիւնները խորհրդաւոր կերպով անհետացան : Բայց եւ այնպէս, եւ հա – կառակ հեռաձայնով եղած սպառնալիք – ներուն՝ Զիկալէս չարունակեց իր զործը : Սակայն, երբ քանի մը կասկածելի անձեր ձերբակալեց, Հռոմէն սոխզոզական հը – րահանգներ եկան, որ ձերբակալուածնե – րը աղատ արձակուին :

Աւելի ուշ, երբ կառավարութիւնը իրեն հրահանգեց որ գանձին խնդրով չզբաղի այլեւս, Զիկալէս իր հրաժարականը ներ – կայացուց : Միեւնոյն ատեն, իր բարե – կամներէն երկու հոգի իրեն տեղեկացու – ցին թէ անունը «սեւ ցանկի» մը վրայ արձանագրուած էր եւ թէ ոճիրի մը զոհ երթալու սպառնալիքին տակ կը գտնուէր : Մէկ քանի օր ետք, իր տեղը՝ երկու բա – րեկամներէն մէկը ոճրագործներու զոհ զարձաւ, իսկ միւսն ալ առանց իր եռին որեւէ հետք ձգելու անհետացաւ :

1945 Ապրիլ 28էն ասդին՝ քանիւմէկ տարիներ անցած են, բայց եւ այնպէս , Պենիթօ Մուսոլինիի գանձը կը չարու – նակէ մութ զաղտնիք մը մնալ :

Թարգմ. Ն. Ա.

Կարծես երիտասարդացած էր քա – ռասն տարի : Բայց նոյնիսկ ամէնէն դէ – ռահաս տեսնը, ունեցա՞ծ էր կեանքին այն հրաշալի ճաշակը զոր հիմա կը զգար , այս յորդաղեղումը որ կը բխէր իր հոգ – ւոյն խորերէն : Իր անցեալը որու վրայ անտարբեր ակնարկ մը կը նետէր, ան – գոյն կ'երեւնար իրեն : Այն հրապուրիչ մանկամարդուհին որ քովն էր բաժակը լեցուցած էր այնպիսի արբեցուցիչ ըմպե – լիով մը որ ամբողջ աշխարհը զեղեցկու – թիւնով պարուրուած կ'երեւէր : Ներա – պամտութիւնով կը նայէր գինքը չրջապա – տող անձերուն : Լորա Տրկլասն իսկ իրեն սիրելի կ'երեւէր : Թիւրկի այս Անթինուսը ոչ մէկ քէն կը պահէր այն մերժումին հա – մար որով պատասխանած էր Լիսիա իր առաջարկին :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՈՆԸ (41)

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱԻ

Այն տեսնը, մտածեցի որ այսպէս պըզ – տիկ բանի մը համար, ինծի պիտի չնոր – հէր, ինչ որ ձեղի պիտի մերժէր, վերջա – պէս, թերեւս երկմէն բան մը խնդրելն ալ ձեղի պիտի տաղտկացնէր :

— Ոչ, ոչ, զոչեց Սավինաքի, այդ մա – սին խնդիր չկայ — իր եւ իմ մէջ եզած զործ մըն է, իրեն դէմ նեղացած եմ մա – նաւանդ որ արդէք եզաւ կէս օրէ ետք ձեղ տեսնելու ասիկա պիտի չներեմ իրեն : Օրուան մէջ Սավինաքի չյաջողեցաւ Սիմէնոնովի հանդիպիլ : Վերջապէս, բա – տական չոր պրուած տոմս մը ձգեց, անոր բնակարանը : վերադառնալով Արթիքէքս – քի ՌեչԼօջ,հանդիպեցաւ իր զրան առ – ջեւ բարեկամի մը որ, Ռուսխայէն հեռա – ցած կը կարծէր : Այս մարդը, որ իրեն հետ էր զործերու մէջ, Դոնի ճերմակ բանակին կուզար եւ Սավինաքին չահա – զրգռել տալ կ'ուզէր անոնց զասովը որ հոն վարը կը փորձէին ուժ մը կազմա – կերպել բոլշեւիկներէն տապալելու հա – մար, խօսակցութիւնը երկար տեւեց : Սավինաքի զրամ տուաւ եւ աջակցութիւ – նը խոստացաւ :

Յաջորդ օր Սիմէնոով զինքը հեռաձայ – նի կանչեց : Ակնիւ քաղաքավարական չեչտով մը ներողութիւն խնդրեց : Կարե – ւոր ժամադրութիւններ ունէր զերման պատգամաւորներու յանձնախումբին հետ : Գալով անցագիրի խնդրին, ար – դէն կարգադրուած էր : Պէտք եզած հրա – հանգները տուած էր : Կը խնդրէր Սա – վինաքիէն որ իրեն չնեղանայ : Աւաղ, դեռ շատ անկարգութիւն կար զրասենեակնե – րու մէջ : Այս ամէնքը պիտի կարգադըր – ուէին չնորհիւ աշխատանքի եւ բարեկա – մեցողութեան : Մէկ ժամ ետք պղտիկ Պոկատնոֆը կը վերադարձնէր անհրա – ժեշտ անցագիրը :

Այս միջադէպը յոսի տպաւորութիւն մը թողուց Սավինաքիի մտքին վրայ : Կա – տաւի եւ մուկի այս խաղը շատ անհաճոյ էր :Շատ որոշ զգացումը ունէր թէ որեւէ ազդեցութիւն չունէր Սիմէնոովի վրայ , քաղաքական պոչ մեքենայ մըն էր որուն չարժումը ոչինչ չէր կրնար կասեցնել :

— Սավինաքի Ծնունդը փեթրոկրատի մէջ անցուց : Երկարօրէն խօսակցած էին ծերունի Լամշօֆի հետ Տէօյչ Պանքէն : Տնտեսկութիւնը այնքան չահադրդռական եզած էր որ երկրորդ ժամադրութիւն մը տուած էին Ծնունդի ճիշդ նախօրեակին : Բացառիկ առիթ մըն էր պիտնալու հա –

ARCHIVE
http://Archivebeta.Sakhmet.net

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Խոսրովուհի (Լուիզ) Գույում-ճեան Ամերիկա իր վերջնական մեկնումին առթիւ հարիւր Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ նոյն առթիւ հրաժեշտ կուտայ իր բոլոր բարեկամներուն :

Կ'ՈՒՋՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն:

Չեքով վճարումները ընել

C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամուէլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Նաճարեանի ագարակը: Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը :

ՊՏՈՅՏ (ՏԷՍԻՆ)

Օգոստոս 21ի Կիրակի օր Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած է պտոյտ մը, օթոքառով դէպի Պէլֆոնթէն Կապ. Խաչի կայանը, Աստուածածնայ տօնի առիթով :

Արձանագրուելու համար դիմել ընկերուհիներու Ք. Պառաւեանի, Մ. Կարապետեանի եւ ընկեր. Ս. Առաքելեանի :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի *Յունիս 19ին կազմակերպած* դաշտահանդէսը *օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :*

Աղքատախնամի *վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս* դաշտահանդէսը, *որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :*

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայն միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈՒՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Օգոստ. 7ին, Շըմէն տը լա Ֆօռէ ծառաստանին մէջ :

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ գաղութէն հանգանակուած նուէրներու վիճակահանութիւնը :

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի :

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ

ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ» ԵՒ «ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարունակող գրքոյկը՝ 10 Ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN

53, Rue Richer — PARIS (9e)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ 4ՐԴ ԷՆ 17ՐԴ ԴԱՐ

(LES MONUMENTS ARMENIENS DU IVème au XVIIème SIECLE)

Գրեց՝ ԷՏՈՒԱՐ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

200 էջնոց

ֆրանսերէն փառաւոր հատոր մը

Գինն է 49 ֆրանք

Կարելի է արձանագրուիլ հետեւեալ հասցէներուն.—

EDITIONS ALBERT MORANCE

1, Rue Palatine — PARIS (6e)

C. C. P. PARIS 676-88

կամ հեղինակին.—

EDOUARD UTUDJIAN

94, Rue Sait-Lazare

PARIS (9e)

C. C. P. 2012-41

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չավուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօր, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)

Métro :

4 Septembre ou Opéra

Téléph. : RIC. 79-86

RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,

ժամը 9-12 եւ 14–18

բացի շաբաթէն,

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)

Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)

Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e

166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)

24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)

48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

H. PASDERMADJIAN

Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)

C. C. P. Paris 1278-35

Tél. : DANton 88-65

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՕԳՈՍՏՈՍ

DIMANCHE 7 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10680 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — N° 10.680

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՍԿ ՄԵ՞ՆՔ...

Քրտական քարոզչական մեքենան ան-դադար կը բանի :

Վերջերս Լոնտոնի մէջ անգլերէն լեզ-ուով լոյս տեսաւ նոր գիրք մը եւս Քիւր-տերու մասին, իբրեւ հրատարակութիւն Օքսֆորտի համալսարանին :

Գրքին անունն է՝ «Քիւրտերը· պատմա-կան եւ քաղաքական ուսումնասիրութիւն յը»: Կը բաղկանայ ԺԱ. + 178 էջերէ : Ունի չորս քարտէս եւ 13 լուսանկարներ, որոնցմէ մէկը կը ներկայացնէ յայտնի ցեղապետ Սմկօն, որ ժամանակին շատ խօսեցնել տուաւ իր վրայ (1918 Փետր· 25ին Քէօհնէ – Շէհրի մէջ դաւադրու-թեամբ սպաննած էր Ասորիներու — նես-տորական եկեղեցւոյ — պատրիարք Մար Շիմունը) :

Հեղինակը՝ Հասան Արֆա՝ Ատրպա-տականցի պարսիկ (ազէրի) զինուորական մըն է, որ 1944 – 46 եղած է Իրանի բա-նակին սպայակոյտի պետը եւ տարիներով կռիւ մղած է Քիւրտերուն դէմ սահմանա-գլուխի շրջաններուն մէջ: Ցետոյ դիւա-նագիտական ասպարէզը ընդգրկելով ե-ղած է դեսպան Փաքիստանի եւ Թուր-քիոյ (1958 – 61) : Մօտէն ճանչցած է Քիւրտերը՝ ապրած ըլլալով զանազան ցեղախումբերու մէջ եւ համակրութիւն կը տածէ անոնց հանդէպ՝ իբրեւ «ռազ-մասէր լեռնականներու, ազատատենչ, անհանդարտ եւ յաճախ ասպետական» մարդոց, որոնց հետ խօսած է բանակ-ցութեանց եւ զէնքի լեզուով :

Ինք պարսիկ, հետեւաբար հակառա-կորդ ըլլալով Քիւրտերուն՝ նախաբանին մէջ կը խոստանայ ըլլալ առարկայական :

Հակառակ իր խոստումին, չէ կրցած ձերբազատուիլ ենթակայական սայթա-քումներէ, երբ մանաւանդ կը խօսի Հա-յերու մասին :

Առաջին գլուխին մէջ կուտայ համա-ռօտ պատմութիւնը Քիւրտերուն, քաղե-լով ծանօթ աղբիւրներէ, որոնց շարքին նաեւ հայկականներէ : Կը յիշէ Շէյխ Ու-պէյտուլլահի 1880ի ապըստամբական շարժումը Թուրքերու դէմ : 1914 – 18ի պատերազմը, հասնելով մինչեւ 1920ի Սեւրի դաշնագիրը եւ մեծ պետութեանց բռնած դիրքը քրտական հարցին հանդէպ :

Երկրորդ գլուխը յատկացուած է Թուրքիոյ Քիւրտերուն : Կը յիշէ Շէյխ Սայիտի, Իհսան Նուրիի, Ճէլալիներու, ինչպէս նաեւ Սէյիտ Բըզայի Տէրսիմի ա-պըստամբական շարժումները եւ կը քննէ Թուրք կառավարութեան խստութիւնները Քիւրտերու դէմ : Ապստամբութիւնները արեան մէջ խեղդելէ ետք, Անդարայի կառավարութիւնը տարագրեց քիւրտ ցե-ղապետներն ու երեւելիները դէպի Թուր-քիոյ արեւմտեան նահանգները :

Նոյնիսկ 1960 Մայիս 27ի յեղափոխու-թենէն ետք, կրօնասէր Քիւրտերը դիրք բռնած ըլլալով նոր կառավարութեան դէմ, յիսուն քիւրտ Ազաներ քշուեցան դէպի Պրուսա եւ Իզմիր :

Ըստ հեղինակին, «Թուրքիոյ Քիւրտերը չեն հրաժարած ազատութեան եւ անկա-խութեան տենչանքէն եւ խորապէս կը հետաքրքրուին Իրաքի դէպքերով : ... Անոնք իրենք զիրենք կը նկատեն իբրեւ մասնիկը ազգի մը՝ անջատ տիրապետող ցեղէն այն երկրին, ուր կ՝ապրին »:

Կ՝ըսէ թէ Թուրքիոյ Քիւրտերը ցեղա-յին, մշակութային, լեզուական եւ զգա-ցական զօրաւոր կապերով կապուած են սահմաններով իրարմէ զատուած իրենց ցեղակիցներուն հետ :

Երրորդ գլուխին մէջ կը խօսի Իրանի Քիւրտերուն մասին : Կը յիշէ Իսմայիլ ա-զա Սմկոյի սխրագործութիւնները Ատըր-պատականի մէջ, Համա Բաշիտի առա-ջին ապստամբութիւնը երկրորդ աշխար-համարտի ընթացքին, 1945 – 46ի շար-ժումը եւ «Քրտական հանրապետու-թեան» ստեղծումը Մահապատի մէջ եւ ներկայ կացութիւնը :

Իրանի Քիւրտերը զոհ են իրենց վիճա-կէն : Ո՛չ մէկ նպատակ ունին ապստամբ-նելու Թէհրանի կառավարութեան դէմ : Սակայն կը համակրին Իրաքի քրտական շարժումին, որուն կ՝աջակցին որոշ չա-փով :

Հայերու մասին խօսած ատեն շատ շը-ռայլ չէ հեղինակը եւ տեղ տեղ կը խե-ղաթիւրէ դէպքերը՝ դիտակցաբար կամ ապիտութեամբ :

Շատ համակիր չի թուիր Անդրանիկին, որուն մասին տեղ մը կ՝ըսէ հայդուկային կռիւներու վարիչ, որ Թրքական բանա-կին առջեւէն՝ Երզնկայէն Էրզրում, ան-կէ մինչեւ Կարս նահանջելէ ետք, իր ջո-կատով մտած է իրանական հող եւ միա-նալով Ազա Պետրոսի հրամանատարու-թեան տակ գտնուող Ասորիներուն՝ Խոյի վրայ յարձակած է հիւսիսէն :

Խոյի բնակիչները դիմադրած են Անդ-րանիկի հայ զինուորներուն՝ մինչեւ Թուրք զինուորներու հասնիլը, որմէ ետք Անդրանիկ քաշուեր է դէպի Երեւան, մինչ Ազա Պետրոս վերադարձեր է Ռը-զայիէ (Ուրմիա) (էջ 54) :

Իր տգիտութեան հետ նաեւ Անդրանի-կի հանդէպ իր հակակրութեան ապացոյ-ցը կը տեսնուի, երբ խօսելով 1914ի ձը-մեռը Սարըքամիշի մէջ Թրքական բանակի կրած ջախջախիչ պարտութեան մասին, կ՝ըսէ թէ ռուսական բանակներուն կ՝ա-ռաջնորդէին Կովկասէն եւ Թուրքիայէն հայ կամաւորներու վաշտեր :

« Ատոնցմէ մէկուն հրամանատարն էր, կ՝ըսէ, մի ոմն Անդրանիկ, արիւնածա-բաւ արկածախնդիր մը, զոր այս գրքին հեղինակը տեսաւ 1920ին, երբ անիկա կը պաշտէր Փարիզ՝ Շան զ՝Էլիզէի պողո-տային վրայ, Կովկասեան քողաքի աւան-դական հագուստ հագած, ընկերակցու-թեամբ մինչեւ ակռաները զինուած երկու թիկնապահներու : Եկեր էր մասնակցելու Փարիզի Հաշտութեան Ժողովին, յանուն Հայաստանի, սակայն քանի մը ամիս ետք սպաննուած էր հայկական կանոնաւոր բանակի զինուորներուն կողմէ, երբ կը փորձէր ձեռք առնել իշխանութիւնը այդ երկրին մէջ» :

Որքան բառ, այնքան սուտ : «Ամենա-գէտ» եւ առարկայական հեղինակը կը դառնայ ծիծաղելի, երբ այնքան յիմար բաներ կը գրէ հանրածանօթ դէպքերու մասին :

Երբ Քիւրտերը շարժման մէջ կը դնեն քարոզչական մեքենան, ի՞նչ կ՝ընենք մենք : Քանի՞ դիրք հրատարակած ենք օտար լեզուներով, մեր դատը ծանօթա-ցնելու համար միջազգային հասարակու-թեան :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՊԷԼԵԱՆ մրցանակաւոր պատուելի Քինկ որ գլուխը կը գտնուէր սեւերու խաղաղ ցոյցի մը Շիքակոյի մէջ, թե-թեւօրէն վիրաւորուած է գլուխէն, քար մը ստանալով : Ծանօթ է որ Շիքակոյի որոշ թաղերու մէջ, Սեւերը ոչ կրնան բնակիլ ոչ ալ գործ հաստատել, այդ ար-գելքին դէմ է որ խաղաղ ցոյց մը կազ-յակերպած էին : Մօտ երեսուն վիրաւոր կայ :

ՆԻԿՈՍԻՈՅ մէջ երկու ազգային պա-հակազօրքեր վիրաւորուած են առջի գի-շեր, հրացանաձգութեան մը ընթացքին, որ տեղի ունեցած է Լեֆքայէն հինգ քիլո-մեթր դէպի արեւմուտք, ազգային պահա-կազօրքին եւ Թրքական դիրքերուն միջեւ : ՄԱԿի ուժեր միջամտած են :

ՄՈՍԿՈՒԱ բուռն բողոքագիր մը ներ-կայացուց Միացեալ Նահանգներու կա-ռավարութեան զոր կ՝ամբաստանէ թէ խորհրդային նաւ մը ռմբակոծած է Հայփոնկի նաւահանգիստին մէջ : Ուո-շինկթընի կողմէ, ամերիկեան դեսպանը մերժեց ընդունիլ իսկ նման բողոքագիր մը :

ՀԻՐՈՇԻՄԱՅԻ հիւլէական ռմբակոծու-թեան 22րդ տարեդարձին առթիւ, ռում-բը ինկած ժամուն իսկ հազարաւոր ա-ղաւնիներ արձակուեցան Ճափոնի երկին-քը, ի նշան խաղաղութեան :

ԱԼԺԷԻ արաբական վեհաժողովին յե-տաձգուիլը — նախատեսուած էր Սեպ-տեմբեր հինգին համար — պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ արաբական լիկայի անդամ երկիրներուն : Ցանձնուած նամակը կը շեշտէ թէ մասնակից 13 երկիրներ նը-պաստաւոր են յետաձգման, առարկած են միայն Սէուտի Արաբիա եւ Յորդա-նան : Ալժերիա, իբր հիւրընկալող երկիր, իր կարծիքը չէ յայտնած :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ եւ Թուրքիոյ յարաբե-րութիւնները կրկին ձգտուած են : Առա-ջին անդամ ըլլալով յունական մամուլը կը գրէ թէ կառավարութիւնը կրնայ վրէժի միջոցներ ձեռք առնել Յունաստան ապ-րող Թուրքերուն դէմ : Ցարդ Աթէնք չէր ուզեր որ Յունաստանի Թուրք փոքրամաս-նութիւնը «վճարէ» կիպրական հարցը, բայց կը թուի թէ Իմպրոս եւ Թենետոս կղզիներն ապրող Յոյներու դէմ ձեռք առնուած միջոցները ազդած են յոյն հանրային կարծիքին վրայ : Հռոդոսէն արդէն երկու Թուրքեր արտաքսուած են :

ՊՐԻՒՍԷԼԻ Հրէական Քոնկրէին ընդհ. ժողովին առջեւ կրցած է խօսք առնել Ա-րեւմտեան Գերմանիոյ՝ խորհրդարանին նախագահը՝ Տոքթ. Կերշթընմայըր, հա-կառակ բուռն ընդդիմադիրներու : Ասոնք կարգ մը ծանր խօսքերէ ետք Գերմանիոյ եւ գերման ժողովուրդին դէմ կը ձգեն դուրս կ՝ելլեն : Նախագահը՝ Նահում Կոլտման խօսք առնելով կ՝ուզէ հանդար-տեցնել միտքերը : Կը շեշտէ թէ ոչ Գեր-մանիոյ, ոչ ալ գերման ժողովուրդին հետ հաշտուելու հարց կայ, այլ միայն նկա-տի առնել մեծ պետութիւն մը :

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ Կ՝ԸՍԷ

Նիւ Եորքի Տէյլի Նիուզի Յուլիս 15ի թիւին մէջ Սիտնէյ Ֆիլտս հետեւեալ տո-ղերը նուիրած է Արամ Հայազի.—

Բարեկամս Արամ Զէքէնեան, հայ գրա-գէտ եւ բանաստեղծ, 46 տարի է կը գրէ եւ դեռ յափշտակուած է բառերու կա-խարդանքէն :

Գոհ եւ սակայն տարօրինակ մարդ մըն է : Եթէ որեւէ դժգոհութիւն կայ իր մէջ, այն ատեն է միայն՝ երբ իր օրը արդիւ-նաւէտ չէ եղած : Ամէն գիշեր, անկողին երթալէ առաջ, ինքն իրեն կուտայ սա հարցումը .— Այսօր բան մը սորվեցա՞յ» :

Արամ զինկոկրաֆ է եւ շաբաթը միայն քանի մը օր կ՝աշխատի, այնպէս որ կըր-նայ գրել եւ երբեմն ալ նկարել :

Երբ կ՝աշխատի, պատերուն վրայ կա-ւիճով կը գրէ իր հասուն իմաստութենէն կտորներ . —

« Ամէն ոք կրնայ երջանկութիւն գտնել այս սենեակին մէջ : Ոմանք ներս մտնե-լով, ոմանք դուրս ելլելով» :

« Աստուած աշխարհը ստեղծեց եւ հան-գըստացաւ : Մարդը ստեղծեց եւ հան-գըստացաւ : Բայց այն օրէն՝ երբ կինը ստեղծեց, ոչ Աստուած հանգստացաւ, ոչ ալ մարդը» :

Արամ կ՝ըսէ թէ նման բաներ կը գրէ ոչ այնքան ուրիշներու համար, բայց որ-պէսզի ինք իմանայ թէ կեանքը առանց հիւմըրի չ՝անցնիր, թէեւ շատ եղերական :

Համաստեղէն զատ, Արամ հաւանաբար ամէնէն շատ հրատարակուած հայ գրա-գէտն է Միացեալ Նահանգներու մէջ, ե-թէ ոչ բովանդակ հարաւային եւ հիւսի-սային Ամերիկայի մէջ :

« Համաստեղ մեծագոյն տաղանդն ու-նի » կ՝ըսէ Արամ ուրախութեամբ, առանց նախանձի : « Ներկայիս իր ծննդեան 70-ամեակը կը տօնենք եւ իր գրական վաս-տակին յիսնամեակը իբրեւ մեծարժէք գը-րագէտ » :

Արամի գործերը կը կարդացուին ամ-բողջ աշխարհի ցիրուցան Հայերուն կող-մը : 1963ին գրական Անահիտ մրցա-նակը ստացած է, որ իր ժողովուրդին համար կը համապատասխանէ Փուլիցըր մրցանակին :

Իր գրչանունն է Արամ Հայկազ : Հայ-կազ իր եղբօրն անունն է : Սպաննուած է 1915ի Թրքական մեծ ջարդին, իր մօրը, հօրը, երեք ուրիշ եղբայրներու, անոնց կիներուն եւ երախաներուն հետ : Միայն մէկ ուրիշ եղբայր ազատած է, որովհե-տեւ Ամերիկա կը գտնուէր : «Մեր գիւղին մէջ, հինգ հազար այր, կին ու երախայ բլուրներուն վրայ (բերդ) բարձրացան եւ 25 օր կռուեցան Թուրքերուն դէմ» կ՝ըսէ Արամ, «միայն քանի մը երախայ ազատե-ցաւ» :

Չորս տարի ապրած է իբրեւ Թուրք Թրքական անունի տակ, ողջ մնալու համար : 1918ի զինադադարէն ետք, որ-բանոց դրուած է : Աշխատած է Պոլիս, ուր հանդիպած է իր ապագայ կնոջ : Ցետոյ իր եղբայրը զինքը Ամերիկա բե-րածէ, դարձած է քաղաքացի, ապա գա-ցած է իր նշանածը բերելու :

Իրենց աղջիկը, Իրիս, գրականութեան լիսանս ունի եւ պարբերաթերթի հրատա-րակիչ է : Իրենց տղան՝ Հայկ, իրաւա-գէտ է :

Արամ չորս գիրք հրատարակած է, հա-րիւրաւոր պատմուածքներ : Գիրքի մը համար կարելի է կը շահի երեք հարիւր տոլար, պատմուածքի մը համար՝ ոչինչ, բացի եթէ անգլերէն հրատարակուած են, այդ պարագային կրնայ յիսուն կամ հա-րիւր տոլար առնել : Մօտ 15 հատ տըպ-ուած են անգլերէն : Նոր վերջացուցած է պատմուածքը չորս տարի իբրեւ Թուրք ապրած իր օրերուն մասին : Պիտի հը-րատարակուի Լիբանան, պարբերաթերթի մը մէջ եւ որու համար պիտի չվճարուի :

Երբ կը գրէ, չուզեր դրամական խըն-դիրներ նկատի առնել : Երջանիկ եւ ե-րախտապարտ է, երբ ընթերցող մը հա-ճոյք զգայ իր գրածէն ու մտածումներէն : Արամ արուեստագէտ է : «Մարդ մը գը-րամի համար պէտք չէ գրէ» կ՝ըսէ Արամ, «այլ միայն անոր համար որ պարտի գրել » :

Ամերիկայի չորս հարիւր հազար Հա-յերէն հազիւ ափ մը հին լեզուն կը խօ-սին : Արամ խոր եւ մեծ սէր մը ունի ա-նոր հանդէպ : Բայց նաեւ նոյն զգացումն ունի անգլերէնի համար եւ իր անգլերէ-նը կատարեալ է : Ինչո՞ւ անգլերէն չի գրեր : Այս պատմութիւնը կը պատմէ իբրեւ պատասխան . — « Երիտասարդ եւ օժտեալ հայ գրող մը նորավէպ մը կը պատմէ, նշանաւոր պելժիացի հեղի-նակ Մօրիս Մեթերլինկի եւ կ՝ըսէ . — « Ասիկա կրնամ հայերէն գրել, կամ գերմաներէն կամ Ֆրանսերէն : Լեզու-ներէն ո՞րը ամէնէն արտայայտիչը կ՝ըլ-լայ իմ նորավէպիս համար » : Մեթեր-լինկ կը պատասխանէ . — «Ի՞նչ լեզուով կ՝աղօթես» : «Մայրենի լեզուով, ան-շուշտ», կ՝ըսէ երիտասարդ գրողը : «Ու-րեմն պէտք է հայերէն գրես » կ՝ըսէ Մե-թերլինկ :

ԳԱՂՏՆԻՔ ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ... ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ

Չեմ յիշեր տարին, քա՛ր մը գտնուեցաւ Ֆրանսական գիւղի մը բերանը: Քար մը, որ ապահովաբար կը քնանար տարիներէ ի վեր, Աստուծոյ ճամբուն եզերքը:

Օր մը յանկարծ արթնցաւ այս քարը, քիթը վեր տնկեց՝ երբ ամենագէտ մը, հնագիտական բարձրագոյն վարժարանի վկայականը գրպանին մէջ, քամակը ծռեց եւ գլուխը կախեց վրան:

Սովորական քար, անունը քար, ամէն բանով քար, բայց մեծամիտ կը թուէր այս քարը, որ կարծես բաներ մը խօսեցաւ ամենագէտ պարոնին քթին, խօսեցաւ Վերսենժեթորիքսի մասին, Քրիստոսի ծննդեան թուականին մասին, բազմաթիւ պատմական դէպքերու մասին, ճիշդ դպրոցական աշակերտի պէս, որ թիւ ու թուական կը թափէ բերնէն: Մեղուի նման թռան հասան գիտնականները, հնագէտ, պատմագէտ, երկրաբան, ժեռաբան (լիթոլոկ):

Ակնոց, խոշորացոյց, մանրադիտակ, տարրալուծական գործիքներ: Մէկը կարծիք յայտնեց թէ երկրագունտին պատմութեան ամենահին թուականէն կը մնայ այս քարը, ուրիշ մը նախապատմական դարերուն կապեց նոյն քարին ծնունդը: Յանկարծ երեւան եկաւ, սակայն, որ ... իմ տարիքս ալ չունէր այս քարը եւ Ֆրանսացի ծաղրանկարիչները շատ խնդացին ու խնդացուցին մեզ ... այն հիւանդութեան վրայ, որ յատուկ է փրոֆեսիոնէլներուն: Արդարեւ, յիմարաբոյժներ կան որ յիմա՛ր միայն կը կարծեն տեսնել իրենց շուրջը: Ֆիզիկոսներ կան որ...

Արհե՛ստը կը բերէ, կ՚ըսէ ժողովուրդը:

×

Մեր մեծագոյն հայկաբանը, Հրաչեայ Աճառեան, փրոֆէսէօր լեզուաբանութեան, զոհ գացած է նման հիւանդութեան մը:

«Հայկականք» խորագրուած ստուգաբանական իր մէկ աշխատութեան մէջ (Տեղեկագիր, Հայաստանի գիտութիւնների ակադեմիա, 1946 թիւ 6) կը գրէ.—

« Հանրածանօթ մասնագէտ կնաբան եւ իմ սիրելի բարեկամ բժիշկ Գ. Յարութիւնեանը մի հետաքրքրական գրքոյկ ցոյց տուեց ինձ, որ հայ ընդհանուր բրժշկութեան պատմութեան համար մեծ արժէք է ներկայացնում: Գրքոյկի արտաքին շապկի վրայ գրուած է.

ԳԱՂՏՆԻՔ ԿԱՆԱՆՑ
Թարգմանուած 400 տարուան ձեռագրէ մը
Յովհաննէս անուն
Հայ արքեպիսկոպոսէ մը յօրինեալ
Տպ. Կոստանդնուպոլիս
1876

Հրատարակչի անունը, ինչպէս եւ տպարանի անունը չեն յիշատակուած:

Շապկի երկրորդ երեսում կայ հետեւեալ տպագիր նամակը.

Սիրելիդ իմ,

Թէպէտ քու թախանձելէդ ստիպեալ ձեռք զարկի «Կանանց Գաղտնեաց» վրայ գրել, բայց թեթեւաբարոյ մարդոց տկարութեանը նայելով՝ կը վախնամ թէ զուցէ քու բաղձանքդ կատարել ուզելով, ուրիշներուն գայթակղութեան առիթ տամ: Ուստի կը խնդրեմ եղբայրութենէդ, որ իբրեւ հաստատուն ծառայ Քրիստոսի, ողջախոհ ականջով, անբիծ մտօք եւ անյողդողդ սրտիւ կարդաս ինչ որ կը գրեմ եւ չհաղորդես զանոնք ծանծաղամիտ եւ վաւաշոտ մարդոց»:

Հրաչեայ Աճառեան կը դիմէ Զարբհանալեանի եւ Ղազիկեանի մատենագիտութեանց՝ «մի որեւէ տեղեկութիւն գտնելու յոյսով, բայց, կ՚ըսէ, ոչինչ դուրս չեկաւ»: Այսուհանդերձ կը տեսնէ որ «առաջինը (Զարբհանալեան) յիշում է նոյն գրքոյկը՝ սխալ դնելով տպագրութեան թուականը (1871), երկրորդը (Ղազիկեան) եւս յիշում է նոյն գրքոյկը՝ սխալ դնելով էջերի թիւը (20 փոխանակ 16 գրելու):

Զարմանալի՛ մարդ, երբեք չի կասկածիր՝ հարցնելու համար ինքն իրեն թէ արդեօ՞ք նոյն գործին մէկ ուրիշ տպագրութիւնը չէ Զարբհանալեանի կամ Ղազիկեանի յիշատակածը: Եթէ դոյզն կասկած ունենար, պիտի չփորձուէր, անշուշտ, սրբագրել անոնց տուած թուականը եւ էջերու թիւը:

Ու կը սկսի պատմութիւն հիւսել: «Ուրեմն, կը գրէ, ԺԵ. դարի կէսից յետոյ, Յովհաննէս անուն մի հայ եպիսկոպոս, իր բարեկամներից մէկի թախանձանքից ստիպուած՝ գրել կամ հեղինակել է այս գրքոյկը գրաբար լեզուով, որի աշխարհաբար թարգմանութիւնն է, որ հրատարակիչը հրատարակել է Պոլսում 1876 թուին»:

Թէ « Գաղտնիք Կանանց» խորագրեալ գրքոյկը, որ «հրատարակիչը հրատարակել է Պոլսում», նախ գրուած է գրաբար եւ «թարգմանութիւն »բառով պէտք է հասկնալ աշխարհաբարի վերածում եւ ոչ թէ օտար լեզուէ փոխադրութիւն, չկայ յիշատակութիւն: Բայց Աճառեան, մտածելով որ ԺԹ. դարուն տպուած եւ (չորս հարիւր տարի առաջ) ԺԵ. դարուն գործածուած ձեռագիր մը կրնայ գրաբար միայն ըլլալ, կը սկսի քննել բառերուն հնութիւնը՝ ճշդելու համար թէ «ե՞րբ էր գրուած բնագիրը, այսինքն ո՞ր դարից պէտք է դնել հեղինակին»:

Այստեղ յիշեցէք քարը, որ գտնուեցաւ Ֆրանսական գիւղի մը բերանը, հնութեան հոտ առնող գիտնական ... քիթերու երկար հետազօտութեանց առարկայ:

Նման քննութեանց իբրեւ օրինակ, Աճառեան կը յայտարարէ.

« Մեր բժշկական գրուածքները սովորաբար Կիլիկեան շրջանից են: Սրանք բոլորը մատնւում են իրենց միջին հայերէն լեզուով: Իսկ այն բնագիր ձեռագիրը, որից արտագրուած էր ԺԵ. դարի ձեռագիրը, միջին հայերէ՞ն էր»:

Յիշատակութիւն չկայ թէ ԺԵ. դարու ձեռագիրը ընդօրինակութիւն էր աւելի հին բնագրէ մը, բայց Աճառեան ի՛նք կը գրէ, ի՛նք կը հարցնէ եւ ի՛նք կը պատասխանէ.

« Վճռականապէս ոչ: Ուշադիր կերպով եւ մի քանի անգամ կարդալով աշխարհաբար թարգմանութիւնը, ոչ միայն չգտայ այնտեղ միջին հայերէնի հետքեր, այլ ընդհակառակն տեսայ, որ լեզուն շա՛տ աւելի հին հայերէն է»:

Ու քիչ կը մնայ որ Աճառեան այս գրքոյկին բնագիրը հասցնէ մինչեւ ... Ոսկեդար:

«Ոսկեդարեան ձեւեր» փնտռելով ու գտնելո՛վ հանդերձ, բարեբախտաբար եւ խոհեմաբար ետ կը դառնայ... շատ հեռուներէն ու կ՚ըսէ.

« Մենք շատ հեռու ենք կարծելուց թէ գրքոյկը Ոսկեդարից է: Նրա ոսկեդարեան ձեւերը ի հարկէ առաջացած են այն բանից, որ հեղինակը օգտուել է Ոսկեդարեան գրուածքներից եւ յատկապէս Վեցօրէից գրքից»:

Համարձակութի՞ւնը կը պակսի թէ խոհեմութիւնը ետ կը կանչէ, ի վերջոյ, Աճառեան, հիմնուելով «գործելի» բառին գործածութեան վրայ, որ «չի գտնւում գրաբարում, ինչպէս եւ մեր արդի աշխարհաբարում, այլ գործածուած է միջին հայերէնում, ամենահին գործածութիւնը՝ Վաստակոց գրքում», կ՚եզրակացընէ թէ Յովհաննէս արքեպիսկոպոսի « Գաղտնիք Կանանց » գիրքը գրուած է ԺԲ. դարու մէջ:

Եւ խորհիլ որ « Վաստակոց» գրքին շուրջ եւս կան վէճեր, որոնք լուծուած չեն դեռ, (այդ վէճերուն պիտի անդրադառնամ՝ ներկայացնելով իմ պրպտումներս, երբ խօսիմ Արմաշի ձեռագիրներուն մասին, Հրատարակութիւն Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, ուր ձեռագիր մը կայ, պատրուակ՝ հարցին քննութեան):

×

Աճառեանի գիւտին կամ հազուագիւտ գրքոյկին մասին վերջնական կարծիք մը յայտնելէ առաջ՝ հարկ է նկատի ունենալ թէ՝

Պոլսոյ Եազըճեան գրատան 1922 տարուան գրացուցակին ձեռագիրներու բաժնին մէջ, էջ 123, կը գտնեմ.

« Գաղտնի Գաղտնեաց Կանանց, Ալբերդ աստուածաբան վարդապետի, ընդօրինակութիւն Կարապետ դպիր Ալթունեանի, Ակնցի, 1859»:

Նոյն գրատան 1928 տարուան գրացուցակին ձեռագիրներու ցուցակին մէջ, էջ 139, կը գտնեմ.

« Գաղտնի Գաղտեաց Կանանց, Ալպերդ վարդապետ թարգմանութիւն Ակնցի Ալթունեան Կարապետ դպրէ, 1859»:

Ահաւասիկ «կնաբան» վարդապետ մը, որ ասպարէզ կը կարդայ «կնաբան» արքեպիսկոպոսի մը: Հարկ է դէմ յանդիման բերել այս երկու կնաբաններուն գործերը, նուիրուած «կանանց գաղտնեաց» (սեռային գործարաններու կազմախօսութիւն, բնախօսութիւն, կուսութեան խախտում, յղի մնալու եւ չմնալու պայմաններու պարզում, յղութեան նշաններու նկարագրութիւն, ծնելիք զաւկին մանչ կամ աղջիկ ըլլալը արդանդին մէջէն իսկ ճանչնալու հմտութիւն, եւ բանե՛ր բանե՛ր, որոնք եպիսկոպոսները սորվեր են, գոց ըրեր են այնքան լաւ՝ որքան ... Մանասէին աղօթքը, զարմացնելով մեզ որ ... տեսաբանակա՛նն ալ գիտեն):

Կը յետաձգեմ հեղինակութեան հարցը, հետեւելու համար Աճառեանի:

Եազըճեան գրատան 1922 տարուան գրացուցակին մէջ, էջ 66, կը գտնեմ նաեւ.

« Գաղտնիք Կանանց, Յովհ. արքեպիսկոպոս, 1876:

Այս գործը, խորագրով, տպագրութեան թուականով, հեղինակ ցոյց տրուած անունով հաշտ է Աճառեանի տեսած ու քննած օրինակին հետ: Բայց հաշտ չէ Զարբհանալեանի եւ Ղազիկեանի յիշատակած գործին հետ տպագրութեան թուականով, գիրքին էջերուն թիւով,— ահա թէ ինչո՛ւ Աճառեան սխալ կը յայտարարէ Մխիթարեան վարդապետներու տրուած թուականը, աւելի հին, 1871:

Արդ, ես ալ ունիմ.—

Գաղտնիք Կանանց, թարգմանուած չորս հարիւր տարուան ձեռագրէ Յովհաննէս անուն հայ արքեպիսկոպոսէ մը յօրինեալ, տպ. Կոստանդնուպօլիս, 1871:

Այս գործը, խորագրով, տպագրութեան թուականով, հեղինակ ցոյց տրուած անունով, նաեւ էջերու թիւով հաշտ է Մխիթարեանց վարդապետներուն յիշատակած գործին հետ:

Հետեւաբար կը սխալի Աճառեան, երբ կը սրբագրէ Մխիթարեանց վարդապետներուն յիշատակած գործին մատենագիտական մանրամասնութիւնները: Դեռ աւելին, — Աճառեանի տեսած ու քննած գործը ոչ միայն յետնորդ տպագրութիւն է, այլ եւ ... սխալաշատ տպագրութիւն մը: Եւ այդ սխալներուն վրայ է որ Աճառեան կը հիմնաւորէ իր տեսութիւնը, — յաջորդիւ՝ այդ մասին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀՕՐԱՔՈՅՐԸ ՆՇԱՆԻՈՒՄ Է...

Պապս չդիտեմ իսկականի՞ց էր շոգել թէ չէ, բայց նա կոճակներն էր արձակում ու եռանդագին ասում Միթրիին.

— Աստծոյ տուածի չափ մենք էլ ամօթով չենք մնայ, Միթրի: Ճիշդ է, հարուստ չենք, բայց մենք էլ ձեռքերս ծալած չենք նստել, քչից – շատից մի բան դրստել ենք մեր աղջկայ համար:

Իսկ Կիրանչօն արդէն կատաղել էր, լցնում էր բաժակ – բաժակի ետեւից եւ, ուռած շրթունքները լիզելով, ոռնում ամբողջ ձայնով.

— Ես ինչ բանի որ կպչեմ, քեռի Իվան, իմացած եղիր, որ գլուխ կը դայ: Ինձ շնորհակալ եղէք, որ ձեր աղջիկը արծաթ դդալով պիտի ճաշն ուտի, փափուկ գորգի վրայով ման դայ: Էհ, ինչ ասեմ, — նա վերցրեց կողքին դրուած փափախն ու խփեց խսիրին: — Չունեւորի հէրն էլ անիծած: Դէ, ես, քեռի... թող մենակ հարսանիք լինի, ես էլ ուրախանամ, թի՛ւյ...

Եւ Կիրանչօն լաց եղաւ, կարմրած աչքերից յորդեց արցունքը: Առանց դրանք սրբելու, նա կոնծում էր բաժակ – բաժակի ետեւից, անկապ խօսքեր մրմնջում ու փափախը խփում գետնին:

Միթրին արդէն վեր կացաւ տեղից: Վեր կացաւ եւ Կիրանչօն, նա օրօրւում էր, պատիպատ խփւում, բայց թոյլ չէր տալիս, որ իրեն բռնեն:

— Չէ՛է, Կիրանչօն չի ընկնի: Սա ի՞նչ է որ, ինչքան Կիրանչօն է գինի խմել, որ հաւաքես՝ մի ամբողջ ծով կը գոյանայ:

Մինչ նա այդպէս խօսում էր պատերի հետ, հօրաքոյրը սպիտակ ասեղնագործ մի թաշկինակ բերեց, մէջը գրեց այն ոսկէ պենդարը, որով պսակել էին տատիկին, կողքին էլ՝ կարմիր խորդենու մի փնջիկ եւ, այդ բոլորն իրար հետ կապելով, տուեց Միթրիին ու համբուրեց ձեռքը: Տատիկը խաչակնքեց նշանը եւ սկսեց մէկ – մէկ բարեւներ ուղարկել Բաբադալիյաների ցեղից ամէն մէկին:

— Ուրեմն եկող Ուրբաթ սպասէք մեզ, — ասաց Միթրին:— Այն ժամանակ մեծ նշանդրէքը կ՚անենք, իսկ Կիրակի օրն էլ, եթէ, ի հարկէ, պատրաստ էք, հարսանիքը:

Եւ խնամախօսները գնացին:

Կը հաւատա՞ք թէ չէ, բայց մի շաբաթուայ մէջ կեանքը մեր ընտանիքում հիմնովին վերափոխուեց: Տանը բոլորը մի տեսակ բարիացել էին: Մայրիկն ու տատիկն այլեւս չնչին բաների համար չէին նեղանում իրարից, այլ լուռ գործ էին անում կամ մինչեւ ուշ երեկոյ, վառարանի կողքին նստած, զրուցելով ու կատակելով բուրդ մանում: Պապիկն ու հայրիկը ամբողջ օրն աշխատում էին բակում, քիւն էին մաքրում, անասուներին կերակրում կամ ուրիշ գործ անում: Նրանք նոյնպէս ոչ մի անգամ չկռուեցին: Իսկ հօրաքոյրը տնից դուրս չէր գալիս, մինչեւ ուշ երեկոյ մնում էր օժիտի սնտուկի վրայ կռացած: Ինձ ու քոյրիկիս բոլորը երես էին տալիս: Մեզ լաւ լաւ շորեր հագցրին: Պապս էլ փոխեց շալվարը, իսկ տատիկը նոր, չալպրուրիկ գոգնոց կապեց: Մի խօսքով, կարծես ինքը երկնային երանութիւնն էր մուտք գործել մեր տուն:

Իսկ այդ «եկող Ուրբաթը»չէր գալիս: Չդիտեմ ուրիշների համար ինչպէս էր, բայց ինձ այդ եօթը օրը եօթը տարուայ չափ երկար թուաց: Ցերեկներն էլի մի կերպ անցնում էին, բայց գիշերները: Երբ մութն ընկնում էր, եւ մենք անկողին էինք մտնում, ոչ մի կերպ քունս չէր տանում: Ամբողջ ժամանակ հօրաքրոջս հարսանիքի մասին էի մտածում: Ես մեր թաղում շատ հարսանիքներ եմ տեսել, շատ եմ նախանձել ուրիշ երեխաներին: Եւ ի՞նչպէս չնախանձէի: Ամբողջ գիւղը հաւաքւում էր նրանց մօտ, երգում էին, նուագում, պարում: Իսկ երբ անցած աշնանը Միտկոյի քոյրը ամուսնացաւ, Միտկօն հարսնեղբայր էր: Կարմրերիզ գրպաններով սպիտակ շապիկ էին հագցրել, նոր փափախը զարդարել էին սիրուն ծաղիկներով: Նա այնպէս փքուած էր ման գալիս: «Խնամի Տիմիտր, խնամի Տիմիտր» կանչում էին ետեւից: Նա մի պահ միայն կանգ էր առնում մեր առաջ, այնքան որ զգեստները ցոյց տայ, եւ նորից գնում էր մեծերի մօտ: Բայց եթէ կ՚ուզէք ճիշդն ասեմ, ամէնէն շատը ես մտածում էի չստիկի մասին, որ հօրաքրոջս նշանածը պէտք է նուիրէր ինձ: Որովհետեւ տատիկը հօրաքոյրի հարսանիքի մասին պատմելիս միշտ հաւաստիացնում էր, որ փեսան հարուստ է եւ ինք անպայման չստիկներ կը նուիրի: Այս եօթը գիշերը ես եօթը անգամ չստիկներ տեսայ երազում ...

Ահա հարսանիք է... Տանը, դաւթում, բակում՝ լիքը ժողովուրդ, ասեղ գցելու տեղ չկայ: Իսկ հօրաքրոջս ընկերուհիները ներսում հարսին են զարդարում: Կանայք հաւաքուել են շուրջն ու նրան նայելով հիանում են. «Այս ինչ սիրունիկ հարս է. թի՛ւյ, թի՛ւյ, աչքով չտանք», եւ թքում են ձեռքներին: Մի ժամանակ բոլորն իրար են անցնում: Դուրս ես գալիս բակ ու կանչում. «եկա՛ն, եկա՛ն»:

ԻՎԱՅԼՕ ՊԵՏՐՈՎ

(5 Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒ ԹՂԹԱԾՐԱՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

—o—

«Պուտ մը խելք ունեցող Հայը դիտէ որ եթէ նոյնիսկ «Անդարան այդ ազայութիւնը ընէ (այսինքն՝ ինքնաբերաբար հայկական հողերը ետ տայ) Ամերիկան ու Անգլիան թոյլ չեն տար»:

Այդպէս կը գրէ Եւրոպացին Մայիս 29ի իր յօդուածին մէջ:

Փորձառութեամբ կը դատէ «Եւրոպացին» որ 1945 – 1948ին մասնակցած է հայկական հողային պահանջներու վերաբերմամբ կատարուած դիմումներուն ինչպէս կը յիշէ Հ. Թորոսեան իր «Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի պատմութեան» մէջ (Փարիզ, 1957, Ֆրանսերէն, գլուխ 19): Այդ դիմումները նշանակելի արձագանգ ունեցան միջազգային շրջանակներու մէջ:

Յատկանշական է որ «Եւրոպացի»ի գրածը գրեթէ բառացի կերպով կը համապատասխանէ Ֆրանսացի դիւանագէտ Շառլ Լիւսէի խօսքերուն: Շառլ Լիւսէ տարիներ շարունակ Ֆրանսական Արտաքին գործոց նախարարութեան քաղաքական ճիւղին պետ եղած է: Հազիւ ասկէ երկու – երեք ամիս առաջ Ուոշինկթըն դեսպան նշանակուեցաւ:

Անշուշտ Շառլ Լիւսէ նկատի չունէր հայկական պահանջները որոնք ընդունելութեան չէին արժանացած: 1945ին Խորհրդային Միութիւնը կը պահանջէր Կարսն ու Արտահանը ոչ Հայաստանին այլ Վրաստանին կցելու համար: Ինչո՞ւ Սթալինի այդ խորհրդախաղը: Քմահաճո՞յք թէ Հայաստանի ու Վրաստանի միջեւ կռուախնձոր ստեղծելու յետին նպատակ: Անցնինք, մեր նիւթին համար հաշիւը նոյնն է:

Շառլ Լիւսէի կարծիքը արձանագրուած է Ֆրանսացի դեսպան հանդուցեալ Ժաք Տիւմէնի յետ մահու հրատարակուած յուշերուն մէջ: Ժաք Տիւմէն Զօր. տը Կոլի –իր առաջին նախագահութեան ատեն – եւ յետոյ Վէնսան Օռիոլի ժամանակ, Հանրապետութեան նախագահին Շէֆ տիւ Փոթօֆօլ եղած է: Օրը օրին կը պատմէ իր տեսածն ու լսածը: Թարգմանենք մեզ հետաքրքրող հատուածները:

Էջ 47.— 25 Դեկտ. 1945.— Երեք դէպքեր, իրենց գուշակելի հետեւանքներով կը պղտորեն այս Ծննդեան տօնը:

Այդ դէպքերէն մին շատ մտահոգիչ է՝ ձգտում Թուրքիոյ եւ Սովետներու միջեւ, Կովկասեան սահմանի դիւղերուն առիթով: Խորհ. Միութիւնը այդ դիւղերը կը պահանջէ Վրաստանի նոր հանրապետութեան հողամասերը ամբողջացնելու համար: Անդարան կ՝ըսէ թէ պատրաստ է ընդդիմանալու: Արդեօ՞ք ստոյգ է: Արդեօ՞ք Սովետները կը փափաքին կրկին զէնքի դիմելու եւ պատերազմի վախճանին կրկին փորձելու ինչ որ սկիզբին փորձած էին: Հաստատ չէ: Դաշնակից երկու արտաքին նախարարները Պիռնզ եւ Պիվըն, որոնք ներկայիս Մոսկուա կը գտնուին արդեօ՞ք ի վիճակի են միջնորդութիւն մը առաջարկելու: Սովետական շօշափուկները կ՝արձակուին ամէն ուղղութեամբ: Բայց միթէ կարելի է ութբազկեան մը խառհերձել:

Եւ յուշագիր դեսպանը կը շարունակէ մէկուկէս ամիս ետք:

Էջ 65 .— 15 Փետրուար 1946.— Շառլ Լիւսէին հարցուցի թէ Թուրքերը ընդդիմանալո՞ւ են եթէ Սովետները պատուիրեն որ կովկասեան դիւղերը յանձնուին: «Անկասկած, պատասխանեց: Թուրքիոյ մէջ բոլշեւիկեան յարձակումի մը դէմ կռուելու միակամութիւն կը տիրէ: Անդարայի կառավարութիւնը տարհամողելու համար հարկ պիտի ըլլար արտաքին զօրաւոր ճնշում մը Միացեալ Նահանգներու եւ Անգլիոյ կողմէն, ինչ որ այդ երկու պետութիւնները դժուարաւ պիտի արդարացնէին: Այլապէս Ռուսերը տըրամադիր չեն երեւար այժմէն արկածախնդրութիւնը փորձելու: Առիթ ստեղծեցին դիտմամբ այդ հակակայութեան: Նոյնը ըրին Պարսկաստանի, Յունաստանի, Էնտոնէզիոյ մէջ: Մտադիր են նախընտրաբար կատարել շրջառիկ շարժում մը որ Թուրքիան կզգիացնէ: Պիտի յապաղեն ձեռնարկին պայմանաժամը: Սովետական ներկայացուցիչը Անդարայի մէջ վերջերս Թուրքերուն յայտարարեց: «Օր մը պիտի պնդենք որ ետ դարձնէք դիւղերը: Երկար ժամանակ եղաւ որ կը պահանջենք: Դեռ կրնանք սպասել»:

×

Միջազգային ճատրակի սեղանի վրայ Հայերը պղտիկ քար մըն են: Չի նշանակեր որ ձեռնթափ ըլլալու ենք կամ կրաւորական դիրքով մը գոհանալու ենք: Նախ միանգամ ընդ միշտ ըմբռնելու ենք որ պետութեանց մրցավայրին մէջ մեծաձայն գանգատները կամ բողոքները, պատմական ոգեկոչումները, բանաստեղծութիւնները, նոյնիսկ եթէ համակրութեամբ լսուին, վերջնականապէս ապարդիւն մնալու դատապարտուած են: Այդ կէտը, կարծեմ, տարակարծութիւն չի վերցներ: Կը մնայ մեզ քիչ մը միտք յոգնեցնել յաջողութեան հնարաւորութիւն ընծայող ընթացք մը կարգաւորելու համար մտաբերելով Ֆրանսացի մեծագոյն քարոզչի, Պօսիւէին յաճախ յիշուած պատգամը՝ «Չկայ աւելի ծանր հոգեկան խառնակութիւն քան հաւատալ որ իրականութիւնը մեր ուղածին պէս է եւ ոչ ինչպէս որ է իսկապէս»:

Դժուա՞ր գործ: Բայց անհրաժեշտ:

Վ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

"ՄԱՀ ՎԱՃԱՌՈՂՆԵՐԸ,,

Ընկերային ամէնէն ահարկու պատուհասն է հաշիշամոլութիւնը, որ չափազանց տարածուած է Հարաւ – արեւելեան Ասիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ: Թմրեցուցիչները միայն անձեր չէ որ խրտուիլակներու կը վերածեն, այլ ամբողջ հաւաքականութիւններու ալ կը սպառնան:

Ալքոլամոլութենէն աւելի, այս մոլութիւնը ունեցողներն են որ ամէն տեսակ չարագործութիւն եւ ոճիր գործելու կը մղուին, որպէսզի կարենան ձեռք ձգել մոգական այդ փոշին՝ որ երեւակայական դրախտի մը դռները կը բանայ իրենց առջեւ: Թմրեցուցիչ վաճառողները կ՝օգտագործեն անոնց այս մոլութիւնը:

Մահ վաճառողները այդ վտանգաւոր գործը կ՝ընեն հսկայ հարստութիւն մը դիզելու հրապոյրէն դիւթուած:

Յաջողելու համար, նախ կանոնաւոր կերպով պէտք է «ապրանքը» ստանան, ապա՝ իրենց յաճախորդները նորոգեն:

Այս երկրորդը իրենց գլխաւոր առաջադրանքն է:

Որովհետեւ, հաշիշամոլին տարիքը որքան յառաջանայ, մոլութիւնն այնքան իր թափը կը կորսնցնէ: Ուստի «վաճառականները», նոր յաճախորդներ ունենալու համար կը ստեղծեն «պրոպականտիստներու» յատուկ խումբեր, որոնք իրենց զոհերը կ՝որսան մեծ քաղաքներու երիտասարդութեան շարքերէն:

Ամէնէն սարսափելի ոճիրն է, զոր այդ մարդիկը կը գործեն, իրենց շահուն համար երիտասարդ կեանքերու ամբարոյացման եւ յաճախ մահուան պատճառ դառնալով:

Եւ պէտք չէ կարծել թէ թմրեցուցիչները հարուստներու կամ «սնոպ»ներու յատուկ մոլութիւն մըն են: Ընդհակառակըն, անոնց մեծ տարածումը տեղի կ՝ունենայ ժողովրդական լայն զանգուածներու մէջ, անոնց՝ որոնք կարիքը ունին երազանքներով ապրելու:

Չարիքին դէմ պայքարելու համար, անոր արմատը պէտք է հարուածել՝ եւ արմատը թմրեցուցիչներու արտադրութեանց վայրերուն մէջ կը գտնուի:

Թմրեցուցիչներուն մէջ ամէնէն վտանգաւորը «ափիոն» կոչուածն է, որմէ տարեկան ապօրէն կերպով հազարէն հազար երկու հարիւր թոն կ՝արտադրուի, (նոյնքան ալ օրինաւոր արտադրութիւնն է, որ դեղաշինութեան համար կ՝օգտագործուի):

Ապօրէն արտադրութեան ամբողջ քանակը թմրեցուցիչ վաճառողներու ձեռքը անցնելէն վերջ, յաւելեալ երկու հարիւր թոն ալ օրինաւոր արտադրութենէն կը գողցուի:

Սակայն, վաճառականները չեն շահագրգռուիր նախնական վիճակի մէջ գըտնուող ափիոնով: Այդ նիւթը իրենց ձեռքը կ՝անցնի մորֆինի կամ հերոյինի ձեւով, (ափիոնէ պատրաստուած թմրեցուցիչներ), որոնց փոխադրութիւնը շատ դիւրին է եւ հսկայ շահեր կ՝ապահովէ:

Տասը քիլօ ափիոն պէտք է մէկ քիլօ մաքուր մորֆին կամ հերոյին պատրաստելու համար:

Թայլանտի մայրաքաղաքին մէջ տեղի կ՝ունենայ զտումը եւ ափիոնը կը վերածուի մորֆինի կամ հերոյինի:

Բնական է պատրաստութենէն ետք տեղւոյն վրայ չի մնար, այլ կը փոխադրուի Հոնկ – Քոնկ:

Հոն է որ մեծ մաքսանենդները զիրար կը հալածեն: Անկէ կը սկսի կծիկը իրենց միջազգային կազմակերպութեան: Այս տեղէն է որ «ապրանքը» կը բաշխուի միջազգային շուկային վրայ:

Սաւառնորդներ, նաւաստիներ, երկաթուղային պաշտօնեաներ, զբօսաշրջիկներ, հազար տեսակ մեքենայութիւններ գործադրելով՝ թոյնը կը փոխադրեն դէպի Մերձաւոր Արեւելքի երկիրները, ուրկէ կը բռնէ Եւրոպայի եւ Միացեալ Նահանգներու ճամբան:

Բոլոր ասոնք, առատօրէն վճարուող մահուան վաճառականներու գործակիցներն են:

«Ապրանքը», երբ տեղ կը հասնի, զայն կ՝առնեն «մանր վաճառականները», որոնք իրենց «առեւտուրը» կ՝ընեն շարժանկարի սրահներու ճեմիշներուն, մեթրոյին կամ որեւէ մութ անկիւնի մէջ:

Հոն է որ կը գտնեն իրենց զոհերը, որոնց բարձր գիներու փոխարէն արուեստական դրախտը կը պարգեւեն: Եւ ան ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ աստիճանական տկարացումն ու դանդաղ մահը:

Այս ահաւոր չարիքը՝ թմրեցուցիչներու մահացու վտանգը դիմադրաւելու համար, բոլոր երկիրներու ոստիկանութիւնները կը լարեն իրենց ուժերը:

Սակայն, անոր ընձեռած անհաշիւ շահերը՝ պատճառ կը դառնան, որ թմրեցուցիչ վաճառողները յաճախ պաշտպանութիւն գտնեն կառավարական բարձր դիրքերու վրայ եղող անձնաւորութիւններու կողմէ:

Թմրեցուցիչներու դէմ պայքարը այս պատճառով չափազանց կը դժուարանայ: Արդիւնաւորելու համար զայն, անհրաժեշտ է զարկ տալ երիտասարդութիւնը լուսաբանելու եւ նախազգուշացնելու գործին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ կրօնական, դրական, բանասիրական, պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի հայ պատրիարքարանի, թիւ 6, Յունիս, 1966:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

-ԵՐԲ- ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

—o—

Արժէ՞ք չէր տար այդ մերժումին անշուշտ: Վստահաբար, կը խորհէր խաղը շահի՞լ ձեռքը ունեցած թուղթերով, թերեւս: Կը խնդար եւ կը կատակաբանէր դեռատի աղջկան հետ եւ Սավինսքի ոչ մէկ վրդովում կը զգար ատկէ, եւ նոյնիսկ երբ կէս գիշերի մօտ, երբ Լիտիան իր հօրը քով առաջնորդել պէտք էր, Սավինսքի առանց որեւէ յուզումի տեսաւ որ Լորտը անոր հետ կ՝երթայ, այնքան ուժեղ էր այն համոզումը թէ Լիտիայի պէս աղջիկ մը երբեք պիտի չամուսնանար այսքան տարբեր ցեղէ մարդու մը հետ:

Քանի մը օր ետք, Լիտիայի եւ իր մէջ տեղի ունեցաւ միջադէպ մը որ իրեն անհասկնալի թուեցաւ, այնքան բիրտ ուժգին հարուած մը եղաւ, որ անկէ խռոված մնաց:

Ահաւասիկ թէ ինչպէս պատահեցաւ: Դուրս ելած էր մանկամարդուհիին հետ պտըտելու համար Նէվսքիի վրայ, եւ երբ կ՝անցնէին խաղալիկներու խանութի մը առջեւէն, ներս մտան: Նոր տարիի առթիւ տղոցը համար նուէրներ ունէր առնելու: Մինչեւ այն ատեն Լիտիա շատ զուարթ նոյն շատ գորովալիր տրամադրութեան մէջ էր: Խանութին մէջ, Սավինսքիի թուեցաւ թէ ան մտազբաղ էր: Երբ զայն կը հարցաքննէր միավանկներով կը պատասխանէր եւ Սավինսքի անկարող էր հասկնալու այս յանկարծական փոփոխութիւնը: Դիպուածը բերաւ որ այդ պահուն Լորտ Տըկլաս ալ երեւայ այդ խանութին մէջ: Լիտիա սիրալիր եղաւ անոր հետ, Լորտ Տըկլաս, թեթեւ եւ ժպտուն՝ սովորականին պէս: Հետաքրքրուեցաւ այն խաղալիկներով զոր Սավինսքի կը քննէր: Լուրեր ուզեց կնոջը մասին եւ խնդակցեցաւ, զայն Ֆինլանտա տեղաւորած ըլլալուն թէեւ Փեթրոկրատ շատ շահեկան քաղաք մը եղած ըլլար այս պահուն, Սավինսքի իր յարգանքները պիտի ներկայացնէր երբ զանի տեսնէր: Սավինսքի շնորհակալ եղաւ եւ ըսաւ — Կազանդը անոնց հետ պիտի անցընեմ, երկու օրէն կը մեկնիմ:

Յետոյ նորէն սկսաւ նայիլ այն խաղալիկներուն զոր իրեն կը բերէին:

Վայրկեան մը ետք, Լիտիա ըսաւ Լորտ Տըկլասի բարձր ձայնով.

— Կ՝ուզէ՞ք ինծի տունս տանիլ: Ուշ է եւ ժամադրութիւն մը ունիմ:

Տըկլաս, ուրախացած ընդունեցաւ: Լիտիա յառաջացաւ այն ատեն Սավինսքիի մօտ ձեռքը երկարեց եւ ըսաւ.

— Յտեսութիւն, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, կը ցաւիմ ձեզ թողելուս, բայց ուշ մնացած եմ, շուտով կը տեսնուինք, այնպէս չէ:

Այս խօսքերը արտասանեց աշխարհիկ եւ պայմանադրական շեշտով մը, ինչպէս պիտի ըսէր Նաթալի Շուբօֆ – Քարամին եւ դուրս ելաւ, մինչ Սավինսքի այս անակնկալ դարձուածքէն ապշահար, չկարողացաւ զայն կեցնելու: Քանի մը հասարակ խօսքեր հազիւ կակազեց: Արդէն մեկնած էր, թողլով Սավինսքին շփոթած կասկարմիր այտերով շարք մը ռուսական պուպրիկներու դիմաց որ իրեն կը նայէին իրենց սեւեռուն աչքերով:

Ինչ կ՝անցնէր Լիտիայի մէջ: Ի՞նչպէս ընդունիլ որ այդ մասին իրենց մէջ անցած խօսակցութենէն ետք արձակ համարձակ զինքը թողու Լորտ Տըկլասին երթալու համար:

Ինչ էր այդ ժամադրութիւնը որու մասին, բնաւ չէր խօսած: Սավինսքի կ՝ընդունէր թէ անկարող էր հասկնալու այս դեռատի աղջկան հոգին... Անծանօթ գետնի վրայ էր ... Ի վերջոյ, ինչ դիտէր կիներու մասին: Ամուսնութեան երկար շրջան մը զինք բաժնած էր ընկերութենէ: Իր կինը բարդութիւններէ զերծ էր, առանց կեղծիքի, առանց դարձուածքներու: Բաց զիրքի մը պէս անոր մէջ կը կարդար եւ երբեք չէր պատահած որ անոր մասին հարց տար ինքզինքին: Իր նկարագիրին պարզութիւնը իր տրամադրութեան միակերպութիւնը տեղ չէին թողուր որեւէ առեղծուածի: Նախ, իր կինն էր, եւ երբեք ուրիշինը պիտի չըլլար, յետոյ, իր զաւակներուն մայրն էր զգացական կատարեալ հանդարտութեան մէջ, ամբողջ գործունէութիւնը տուած ըլլալով մեծ գործերու զորս վարել պէտք էր ... Անկէ առաջ քսանէն մինչեւ երեսուն տարեկան, շատ արկածախնդրութիւններ ունեցած էր. այն ատեն շատ գեղեցիկ տղայ մըն էր, բաւական աչքառու՝ մաքրակրօն սկզբունքներէ այնքան հեռու էի, որքան Նոր – Անգլիան հեռու էր ռուսական հողերէն: Ունեցած էր յաջողութիւններ՝ որոնցմով չէր պարծենցած որովհետեւ իրեն բան մը չէին արժած եւ խզումներ՝ որ վերագտնուած ազատութեան հաճելի զգացողութիւնը միայն թողած էին այդ ազատ մէկ քանի շարթուան կամ ամիսներու կորուստէն ետք: Երբեք բարդ խնդիրներու դէմ չէր գտնուած: Այն հաւասարութիւնները զոր պէտք ունէր լուծելու, մտաւոր ճիգ չէին պահանջեր, ասոր համար ապշած կը մընար Լիտիայի քմայքոտ շարժումին դէմ:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԼԻՈՆ.— Ս. ՅԱԿՈԲ

Կիրակի, (14 Օգոստ.) Ս. Աստուածած-նայ վերափոխման առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, յաւարտ պատարագի Խաղողօրհնէք եւ Մատաղօրհնու-թիւն : Ժամերգութիւն ժամը ութին, Ս. պատարագ ժամը տասնին :

Անոնք որոնք կը փափաքին մատաղօրհ-նութեան եւ խաղողօրհնէքի իրենց նիւ-թական մասնակցութիւնը բերել, թող հաճին արձանագրուիլ եկեղեցւոյ բան-կալը կամ պրասենեակը :

ՏԻՍԻՆ

Աստուածածնայ ծոնին առթիւ Ուրբաթ 12 Օգոստոս կէսօրէ ետք ժամը 2ին մա-տուղի օրհնութիւն եւ պենում :

Կիրակի (14 Օգոստ.) հանդիսաւոր պա-տարագ, սկիզբ ժամերգութեան առաւօտ ժամը 8·30ին Ս. պատարագ ժամը 10ին, երեկոյութիւն տեղւոյս երգչախումբին, մեներգ եւ երգեհոն Օր. Անժէլ Կարա-պետեանի կողմէ : Ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի : Հոգեհանդիստ , խաղողօրհնէք եւ Մա-տուղի բաշխում :

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Շնորհակալութեամբ ստացուած են կա-յանի այցելուներէ հետեւեալ նուիրա-տութիւնները : Տիկին եւ Օրիորդ Մամաս երեք հարիւր ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Կօչ-կակարեան երկու հարիւր, Տէր եւ Տիկին Պալթայեան հարիւր, Տէր եւ Տիկին Պերճ Մավեան, Տէր եւ Տիկին Փաւլոսեան, Օր-իորդներ Հ. եւ Ժ. Աճէմեան, հարիւրա-կան, Բժիշկ Մոմճեան յիսուն, Տէր եւ Տիկին Պարսամեան 45, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան քսան ֆրանք :

ՃՇԴՈՒՄ.— Կայանի «Օր»ուան ներկայ նուիրատուներու ցանկէն Տիկին Ակուճ-եան (Փարիզ) յիսուն ֆրանք :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՀԱՅՐԲ. Հայր. Մխիթեան Ֆրան-սայի Հրշեմի 25րդ պատգամ. Ժողովը պի-տի գումարուի 13 եւ 14 Օգոստոս, Շա-բաթ եւ Կիրակի օրերը, հայրենակից Թո-րոսեանի սրճարանին սրահը, Տէսին , 35 Ավրընիւ ժան Ժօրէս , Տէսին – իզէ : Առաջին նիստը կը բացուի Շաբաթ առա-ւօտ ժամը 9ին :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պօմոնէն Պ. Մանուկ Մասէքճեան 15 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին Խանասորի Հերոսներուն յիշատակին :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օդնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօն-եայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առա-ւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի :

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի պրասենեակը Օգոստոսի չորեքշաբթի կէսօրէ ետք, ժա-մը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն:

Ձեռով վճարումները ընել
C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամու-էլեան դրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19:

ՊՏՈՑՏ (ՏԻՍԻՆ)

Օգոստ. 15ի երկուշաբթի, Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազ-մակերպած է պտոյտ մը, օթոքառով դէպի Պէլֆոնթէյն կապ. Խաչի կայանը, Աստուածածնայ ծոնի առթիւ :

Արձանագրուելու համար դիմել ընկե-րուհիներու Ֆ. Պառաւեանի, Մ. Կարա-պետեանի եւ ընկեր. Ս. Առաքելեանի :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՁԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԷ – ԶՈՒՆ ԻՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱ-ՏՈՒԻ ՄԸ ՁԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱ – ՁԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՑԸ :

Գին 15 ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Օգոստ. 7ին, Շըմէն տը լա Ֆոռէ ծառաստանին մէջ :

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ դաղութէն հանդանակուած նուէրներու վիճակահանութիւնը :

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի :

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ

ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱԻՈՐՆԵՐ» ԵՒ «ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարու-նակող դրքոյկը՝ 10 ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղֆատախնամի Յունիս 19ին կազմա-կերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայ-տադիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջու-թեան մէջ իրականացնել :

Աղֆատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտա-հանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկայի :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուակա-նը :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ

Ամէն կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վը-րայ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի պրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Շաբաթի եւ Հինգշաբ-թի օրերը մինչեւ կէսօր՝ առիպողական գործերու համար :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Զաւուշ» խում-բի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ու-նենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռուտ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր :

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՁԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՁԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE
«Colonie de Vacances de la Chaume»
RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE
ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր.

ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
Zell am See

Աւստրիական բարձր ալպեաններու սիրտը 758 մեթր բարձրութիւնը :

ՄԵԿՆՈՒՄ.— Օգոստ. 17ին կառ տը լ'Էսթէն ժամը 22ին: Ժամանում յաջորդ օրը՝ ժամը 14·28ին:

Հանգստաւէտ պանդոկ, տաք եւ պաղ ջուր սենեակներուն մէջ, խնամուած ճաշ, տեսարան լիճին վրայ :

Ձեղ ամ զէ տեսարժան վայր մըն է, լի-ճին եզերքը : Պտոյտներ, լողանք եւ ա-մէն տեսակ հաճելի զուարճութիւններ :

Շրջապտոյտներ՝ Քիցպուհըլ, Սալց-պուրկ եւն.:

Վերադարձ Օգոստոս 29ին, ժամանում յաջորդ օրը ժամը 8ին, Փարիզ, կառ տը լ'Էսթ :

ՎԻԵՆՆԱ ԱՅՑԵԼԵԼՈՒ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆ

Մասնակցութիւն 385 ֆրանք, 14 օր-ուան համար Փարիզէն Փարիզ: Կանխա-վճար՝ 100 ֆրանք : Սահմանափակ տե-ղեր :

Ամէնէն մատչելի պայմանները նման արձակուրդի մը համար :

Դիմել՝

RELATIONS
TOURISTIQUES · EDUCATIVES
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Délégué : E. DJEZIRIAN
Association sans but lucratif
régie par la loi du 1-7-901

Հեռաձայնել ժամը 15էն 19 :

MUSEE DE L'ATHENEE
— GENEVE —

CARZOU

*

Du 7 Juillet au 30 Septembre

*

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար-ձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն նոնք որոնք կը փափաքինէրենց աղջիկնե-րը վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնու-թեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօո, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսում-նական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն հա-մար իրենց զաւակը արձանագրել փափ-քողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ ըս-րելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՆԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Շրջանակով 400 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱՃԱԴ	45 Ֆ.	միջնեւ 1/4 սիւմակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	միջնեւ 1/8 սիւմակ
ՅԱՒԱԿՅՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՑՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ՇԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ՇԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ ամսուան համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ագդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութիւն :

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI 9 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10681 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — N° 10.681

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԵԱՆ ՋԱՐԿ ՏԱԼ

Աւելի քան չորս տասնեակ տարիներէ ի վեր մոռացութեան տրուած է հայկական հարցը օտարներու կողմէ :

Չենք խօսիր «դաշնակից» մեծ պետութեանց մասին, որոնք երկար ատեն սին յոյսերով օրօրելէ ետք, 1923ին Լօզանի մէջ բոլորովին ուրացան մեզ եւ հայկական թղթակծրարը թանգարան զրկեցին, սրտի ամենայն հանդարտութեամբ :

Կ'ակնարկենք քաղաքական խնդիրներով զբաղող օտար պատմագիրներու, որոնք իրենց հրատարակութեանց մէջ հազի՛ւ թէ կը բարեհաճին քանի մը տողով յիշել Հայաստան եւ հայ անունները, այն ալ ուրիշ հարցերու կամ դէպքերու առընչութեամբ, ի մէջ այլոց :

Շատ փաստեր կան այս մասին: Հարկ չկայ մտնելու մանրամասնութեանց մէջ :

Վերջին փաստերէն մէկը՝ ա՛յն գիրքը, որ լոյս տեսած է 1965ին Լօզանի մէջ՝ «ժամանակակից պատմութիւն գաղտնի դիւանագիտութեան, 1914 – 1915» խորագրին տակ :

Հեղինակը՝ Ժաք տը Լօնէ՝ կը բնակի Պրիւսէլ եւ մասնաւոր ներկայացուցիչն է Սթէնֆըրտ համալսարանի (Քալիֆորնիա) Հուվըր հիմնարկութեան :

1964ին հրատարակած էր ուրիշ գիրք մը «Մեծ հակամարտութիւններ ժամանակակից պատմութեան, 1914 – 1945» անունով :

Այս հատորին մէջ ո՛չ մէկ յիշատակութիւն եղած ըլլալով Հայոց մասին, սրտցաւ հայրենակից մը, Մեծ Եղեռնի որբերէն, 1964 Ապրիլ 27ին նամակով մը հեղինակին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այս զանցառութեան վրայ եւ կը խնդրէ, որ ուրիշ առթիւ չմոռնայ յիշել նաեւ Հայոց կրած տառապանքները: Ու կ'առաջարկէ իրեն տրամադրել հայկական ջարդերու մասին հրատարակուած գրքեր :

Ժաք տը Լօնէ Մայիս 12ին պատասխանելով մեր հայրենակցի նամակին, կը գրէ.

«Թուրքերու կողմէ Հայերու ջարդուած ըլլալը վիճելի հարց մը չէ :

«Այս պատմական դէպքը դժբախտաբար անվիճելի է եւ ա՛յդ է պատճառը, որ զայն չէք գտներ գրքիս մէջ :

«Այս ըսելէ վերջ, ուրախ պիտի ըլլամ դիւանագիտական պատմութեան գրքերուս մէջ բան մը հրատարակելու այս մասին եւ երախտապարտ պիտի ըլլամ եթէ ինծի տրամադրէք, նոյնիսկ իբրեւ փոխ, այս հարցին շուրջ ձեր ունեցած գրաւոր իսկական բոլոր վաւերաթուղթերը:

«Իրաւունք ունիք մտածելու, որ այս հարցը բաւականաչափ ծանօթ չէ լայն հասարակութեան: Ահա՛ թէ ինչո՛ւ պիտի ուզէի այս ձեւին տակ իմ նպաստս բերելու Հայկական Հարցին»:

Հեղինակը շուտով ստացած է մեր հայրենակցին զրկած գրքերը եւ Օգոստոս 10 թուակիր նամակով մը յայտնած է թէ արդէն պատեհութիւն ունեցած է օգտագործելու զանոնք 1965ի դարնան Լօզանի մէջ լոյս տեսնելիք իր գրքին համար: Ա՛յն գիրքը, որուն ակնարկեցինք վերեւ:

Այսքան դեղեցիկ խոստումներէ ետք, հեղինակը Սեւրի դաշնագրին վերաբերեալ գլուխին մէջ կը բարեհաճի մէկ տող միայն յատկացնել մեր հարցին, ըսելու համար, որ «նկատի առնուած էր ստեղծել անկախ «հայկական պետութիւն մը» (էջ 172):

Ցետոյ նոյն էջին եւ յաջորդին տակ իբրեւ «Ծանօթութիւն» կուտայ կարգ մը տեղեկութիւններ Հայոց մասին, շատ թեթեւ կերպով եւ սխալ մեկնաբանութիւններով :

Իբրեւ թէ Հայերը ջարդուեր են, որովհետեւ չէին ուզած ձուլուիլ Թուրքերուն հետ : Հայ անկախ պետութեան մը ստեղծումը նկատի առնուեր է անոր համար, որ պատերազմի ատեն Հայերը իրենց կենսունակութեան ապացոյցն են տուեր :

Քեմալի բանակը Հայաստանի վրայ յարձակեր եւ երիտասարդ հայկական պետութիւնը «աւլեր» է՝ իբրեւ հետեւանք «Իտալիոյ հակառակութեան եւ դաւերուն Ֆրանսական ելմտական որոշ շրջանակներու, որոնք կը մտածէին ապագայ շահարկումներու մասին»:

Ահա՛ թէ ինչպէս կը գրեն պատմութիւնը օտար պատմագիրներ, նոյնիսկ վաւերական աղբիւրներ ուսումնասիրութեան առարկայ դարձնելէ ետք :

Ժաք տը Լօնէ Սթէնֆըրտի համալսարանը զրկեր է մեր հայրենակցէն իր ստացած գրքերը, որպէսզի Հայկ. Հարցով հետաքրքրուողները կարենան օգտուիլ անոնցմէ :

Դժբախտաբար շատ տկար է մեր քարոզչական մեքենան: Զունինք մամուլի դիւան մը — Վահան Գարտաշեանի մահէն ի վեր —, որ Հայկական Հարցի մասին նիւթ հայթայթէ միջազգային մամուլին եւ քաղաքական գրքեր հրատարակողներուն :

Ցիսնամեակի վաղորդայնին պէտք է լրջօրէն խորհինք քարոզչական աշխատանքը հաստատ հիմերու վրայ դնելու եւ զայն տեւական դարձնելու հնարաւորութեանց մասին :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄ

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ ԿՈՉ Կ'ԸՆԷ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Սայկոնի ամերիկացի բանբերին համաձայն, առաջին անգամ ըլլալով ամերիկեան օդանաւեր դիտակցօրէն յարձակում գործած են հիւսիսային վիէթնամցի զինուորներու վրայ, իրենց հողամասին վրայ : Ռմբաձիգ օդանաւերը Նափալմ ռումբեր նետած են եւ մօտ 15 զինուոր սպաննուած են :

Հակառակ այս սաստկացած պատերազմին, Վիէթքոնկը չէ հանդարտած : Բազմաթիւ մահափորձեր կատարուած են վերջին օրերս :

Սայկոնի մէջ, 48 վիրաւոր կայ որոնց երեսունը ծանրօրէն : Ամերիկեան նոր ուժեր հասած են Վիէթնամ : Չորս հազար զինուորական որոնք մաս կը կազմեն հետեւակ նշանաւոր 4րդ զօրաբաժնին (Նորմանտիի ցամաքահանումը կատարող), ցամաք ելա ծեն Սայկոնէն չորս հարիւր քիլոմեթր հիւսիս – արեւելք :

Սայկոն այցելութեան ատեն, նախկին փոխ – նախագահ Ռիչըրտ Նիքսըն յայտարարած է.— «Պատերազմը չենք կորսընցներ Վիէթնամի մէջ, բայց կրնայ կորսուիլ Միացեալ Նահանգներու մէջ»:

Գալով պուտտայական միացած եկեղեցւոյ, կոչ ըրած է ՄԱԿին որպէսզի «ազատեն հարաւ. վիէթնամցի ժողովուրդը զինուորական ղեկավարութեան կրօնական հալածանքներէն»:

× Դաշնակցային Գերմանիոյ նախկին վարչապետը՝ Քոնրատ Ատընաուըր, տեսակցութիւն մը շնորհած է ամերիկացի լրագրողի մը, որ միաժամանակ հրատարակուած է Նիւ Եորք Թայմզի եւ Համպուրկի Վելթ Ամ Զոնթակի մէջ: Ատընաուըր կ'ուզէ որ Ամերիկա դադրեցնէ Վիէթնամի պատերազմը եւ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնէ Եւրոպայի վրայ, «որ աշխարհի ամէնէն կարեւոր մասն է Միացեալ Նահանգներու համար»: Հակառակ պարագային, կը խորհի Ատընաուըր «Խորհ. Միութիւնը կրնայ ձեռք առնել Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի հակակշիռը»: Ատընաուըր կը թելադրէ Ճոնսընի որ այլեւս զինուորականներուն մտիկ չընէ Վիէթնամի հարցին համար. — «Առաջին անգամը չէ որ պատերազմ մը կէս ճամբան կը մնայ, բայց աւելորդ է ճամբայ մը շարունակել երբ գիտենք թէ սխալ ուղղութեամբ կը տանի : Նախագահ Ճոնսըն պէտք է քաշէ Քենըտիի քաղաքականութեան հետեւանքները»:

Ատընաուըրի համար նուաստացուցիչ ոչինչ կայ քաղաքականութիւն փոխելու մէջ: Ատընաուըր կը խորհի թէ նախագահ Քենըտի պատասխանատուութիւն ստանձնեց Ասիոյ մէջ «արհամարելով Զօր. տը Կոլի խրատը, որ ըսած էր իրեն թէ չը-խառնուի: Հիմա, Միացեալ Նահանգները այնքան զբաղած են Վիէթնամի մէջ, որ վախ կայ որ նկատի չառնեն միւս հարցերը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ վարչապետը՝ Ապտէլ Ռահման Պազազ իր հրաժարականը տուաւ նախագահ Արէֆի, որ Նաճի Թալէպի յանձնեց նոր կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը : Իրաքեան մամուլն ու ձայնասփիւռը վերապահ են այս դէպքին առջեւ : Հրաժարեալ վարչապետը իր պաշտօնը կը վարէր 1965 Սեպտեմբերէն ի վեր: Կարգ մը դէտեր կը վախնան որ Թալէպի նշանակումը զինուորականներու իշխանութեան ամրապնդումը նշանակէ եւ մերձեցում մը Արաբ. Մ. Հանրապետութեան հետ : Թալէպ, ասպարէզով զինուորական է: 1958 – 59ին ընկերային Հարցերու նախարար եղած է եւ 1964էն 1965 Սեպտեմբեր Արտաքին նախարար :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ եւ Թուրքիոյ միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացած է, Աթէնք տեղի ունեցած խօսակցութեանց ընթացքին, որով երկու երկիրները այլեւս պիտի չարտաքսեն միւս երկրին հպատակները :

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ կառավարութեան վերջին որոշման հետեւանքով (ջնջում համալսարանին ինքնավարութեան), Պուէնոս – Այրէսի ուսուցչական կազմին կէսը հրաժարած է :

ՂԱԶԱԽՉՏԱՆԻ մէջ, հնագիտական առաքելութիւն մը երեւան հանած է կարգ մը քաղաքներու աւերակները, որոնք կրնան հետքերն ըլլալ հին քաղաքակրթութեան մը, որ ցարդ անծանօթ մնացած է: Խորհրդային հնագէտները գտած են մօտ 25 քաղաքներ, որոնց գոյութիւնը 6րդէն 13րդ դար է, նախքան Քրիստոս :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՃՈՆՍԸՆ, պահ մը մոռնալով վիէթնամեան իր հոգերը, ամուսնացուցած է իր փոքր աղջիկը: 52 տարի է առաջին անգամն է որ հարսանիք կը կատարուի Սպիտակ Տան մէջ :

ԱՊՈՒ – ՏՀԱՊԻԻ Շէյխը՝ Շախպուտ Իպն Սուլթան ընտանեկան խորհուրդին որոշումին ենթարկուելով, իր դահը ձրգեց իր եղբօրը: 38 տարի է իշխանապետ էր, բայց կը քննադատուէր, վասնզի կը մերժէր ծախսել քարիւղի հսկայ եկամուտները, արդիականացնելու համար երկիրը, ճամբայ, հիւանդանոց շինելու համար :

ԱԼԺԵՐԻԱ կը փափաքի որ արտագաղթը շարունակուի, որպէսզի լուծուի երկրին երեքեւկէս միլիոն անգործներու հարցը : Ցարդ եօթը հարիւր հազար բանուոր Եւրոպա հաստատուած են, որոնց 550 հազարը Ֆրանսա :

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Այսու կը տեղեկացնենք հայ ժողովուրդին, թէ ինչպէս 1966 Մարտին, Մայիս եւ Յունիս ամիսներու ընթացքին եւս, մեր Պատուիրակութեան լիազօր ներկայացուցիչները անձամբ տեսակցութիւններ ունեցան Զուիցերիոյ, Աւստրիոյ, Ֆինլանտայի, Շուէտի, Տանիմարքայի, Նորվեկիոյ եւ Յունաստանի արտաքին գործոց նախարարութեանց պատասխանատու ներկայացուցիչներուն հետ, եւ անոնց փոխանցեցին Հայ Դատի հետապնդման համար մեր պատրաստած եւ պետութեանց ներկայացուցած Յուշագիրը :

Ամէն կողմ մեր ներկայացուցիչները արտայայտեցին հայ ժողովուրդի ապրումներն ու սպասումները եւ գտան ջերմ ընդունելութիւն, սիրալիր վերաբերում հանդէպ հայ ժողովուրդին եւ իր դատին:

Բացի անձնական տեսակցութիւններով կատարուած պաշտօնական յանձնումներէն, Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը պաշտօնապէս յանձնած է իր Յուշագիրը նաեւ հետեւեալ պետական վարիչներուն եւ պետութեանց,— Վատիկան, Սրբ. Պապին, Հոլանտայի դահակալ Ն. Վ. Ճիւլիանա թագուհիին, Հոլանտայի կառավարութեան վարչապետին :

Մեր աշխատանքները կը շարունակուին: Այլ պետութեանց եւս պիտի դիմենք հայ ժողովուրդի դատի լուծման եւ իրաւունքներու իրականացման համար :

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ (ԿՆԻՔ)

ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԸ ՄԱՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՏԱՍՆԵՒԵՕԹԸ ԱՄԷՆԷՆ ՀԱՐՈՒՍՏ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ամերիկեան տեղեկագրի մը համաձայն, մարդ գլուխ, ազգային եկամուտը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ, Ֆրանքով մէկ տարուան համար. —

Միացեալ – Նահանգներ	17·410
Քուէյթ	13·460
Շուէտ	13·415
Իսլանտա	12·435
Քանատա	12·265
Զուիցերիա	11·190
Նորվեկիա	10·400
Դանիա	10·385
Արեւ. Գերմանիա	9·535
Նոր – Զելանտա	9·475
Աւստրալիա	9·365
Ֆրանսա	9·350
Ֆինլանտիա	9·035
Պելժիա	8·950
Մեծն – Բրիտանիա	7·880
Հոլանտա	7·615
Խորհ. Միութիւն	6·905

ՆԵՊՐԱՍՔԱՅԻ վրայ օդանաւ մը ինկած է : 41 ճամբորդները մեռած են :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ կառքի արկածներու պատճառաւ, խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնուին : Առջի օր, երեք հոգիէ անմիջապէս ետ առնուած է կառք վարելու իրենց արտօնութիւնը, ճամբու վրայ իրենց ըրած սխալներուն համար :

ՔՈՆՔՈՐՏԻ հրապարակային վրայ չինութիւններ սկսան մեթրօ Էքսփրէսի, որոնք ութ ամիս պիտի տեւեն: Երթեւեկը փոփոխութիւններ կը կրէ :

ԱԶԳԻ ՄԸ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Բ.

Տաղաւարեան հայրենասէր եւ ազգասէր ըլլալով՝ ջերմօրէն փարած է դաւանանքին. « Ազգութեան գաղափարը այնքան սուրբ եւ նուիրական կը համարիմ, որ անկէ չբաժնուելու համար ինծի նուիրական պիտի համարուի Հայոց կողմէ ընդունուած ամէն կարգի կրօնք ու պաշտամունք առանց պաշտօնական քննադատութեան : Եթէ Հայերը նոյնիսկ կով մը պաշտէին, սիրով պիտի երկրպագէի ա-նոր առջեւ , որովհետեւ դա ազգային է, հայկական է, ուստի եւ սուրբ է» (էջ 27) :

« Պահենք ուրեմն մեր դաւանանքը » :

Տարվինի աշակերտի մը գրիչին տակ տարբերութիւն չունի աստուածային հիմնարկութեամբ հաստատուած կրօնք մը կամ կենդանիներու պաշտամունքը հեթանոսական շրջանէն մնացած, առանց բարոյական եւ քաղաքակրթիչ տարբերութիւնները նկատի առնելու :

Ազգութեան պահպանման կը նպաստեն նաեւ ազգային ինքնայատուկ տարազ , տօներ, սովորութիւններ, որովհետեւ նոյն տոհմին զաւակները իրարու կը կապեն եւ ուրիշներէն կը զանազանեն : «Մեր ազգային տօները հին օրերու սովորութիւններ են» :

Հին օրերէն ի վեր Հայերը գաղթած են օտար աշխարհներ, բարձր դիրքերու տիրացած են, քաղաքակրթիչ դեր ունեցած են Վենետիկի , Ճենովայի , Ռուսիոյ մէջ, հայ կիներու ասեղնագործութեան արդիւնքները գնահատուած են ամենուրեք :

Մոլտաւիոյ , Թրանսիլվանիոյ մէջ երկրագործութեամբ պարապած են եւ սակայն մոռցած են մայրենի լեզուն եւ ձուլուած են ընդմիշտ : Համակերպած են տեղական բարքերուն, լքած են ազգային տարազը :

« Օգտուելու են անցեալի փորձառութենէն, օտարութեան մէջ ապրինք հոծ , ըլլանք նեցուկ իրարու, ջանանք պահելու լեզու, կրօնք, գրականութիւն եւ տարազ : Օտար ամուսնութիւն կնքողն ալ Հայութեան համար կորսուած մըն է :

« Ջանանք Հայը պահել երկրին մէջ , ծանօթացնենք զմեզ շահելու համար ժողովուրդներու համակրանքը : Խորշինք խօսքով եւ գրչով մեր թշնամիները գըրգըռելէ, ինչ որ կրնայ մեր հայրենաբընակ եղբայրներուն վնաս տալ :

«Յիշեցնենք մեր զաւակներուն թէ եկւորներ ենք հոս, թէ Մայր Հայաստանը , որոյ հողը մեր նախնեաց աճիւններով կազմուած է, գետերը անոնց արիւնով ներկուած՝ գրկաբաց կը սպասէ մեզի , մեր վերադարձին, որ զինք սփոփենք, վերականգնենք » :

Աշխարհագրական դիրքին կարեւորութիւնը յիշելով՝ նկատի կ՚առնէ բնական սահմաններու անհրաժեշտութիւնը , մակերեւոյթի կտրատումներուն կը վերագրէ նախարարական հակամարտութիւնները, հայ ժողովուրդի անմիաբանութիւնը, առանց նկատի առնելու ցեղային կազմութիւնը : Պետութեան մը համար կարեւոր հարց է մայրաքաղաքի դիրքը , հաղորդակցութեանց հարցը : Լեհաստան մեծ պետութիւն մըն էր, աւատապետական հակամարտութիւնները ներքնապէս քայքայեցին պետութիւնը, դրացի հզօրներ բաժնեցին եւ ստրկացուցին : Լեհաստան սակայն բազմաթիւ կտրատումներ չունէր :

Իտալիոյ մէջ ալ առանց բազմաթիւ կտրատումներու 1558ին կային 24 դուքս, 25 մարքիզ, 90 կոմս, 800 պառոն, 13 աւատապետ, 16էն 45·000 սկուտ եկամուտով : Վենետիկ, Ճենովա, Ֆլորանս, Միլան – Լոմպարտիա տեւական հակամարտութեան մէջ էին :

Տաղաւարեան մշակութային ազդակներ միայն նկատի առած է, մոռցած է կենսաբանական ազդակը :

Ժողովուրդի մը գոյութեան առաջին պայմանն է լուծել արտադրութեան հարցը, ապրուստի հարցը : « Ընկերութիւն մը, որ դիտցած չէ այդ լուծումը գտնել, պիտի անհետանայ՝ ինչ որ ալ ըլլան իր ընտրանիին եւ մեծամասնութեան ձգտումները : Ժողովուրդի մը քայքայումը մօտալուտ է, եթէ արտադրութեան միջոցները չէ ապահոված » :

Հնութեան մէջ կային տիրող եւ դերի դասակարգեր : Գերութիւնը միջոցն էր արտադրութեան, տիրող դասակարգը կը նուիրուէր զինուորականութեան եւ ուսումնասիրութեան : Աշխատանքի բաժանումով ընդունակութեանց բաժանում կատարուեցաւ : Գերին տոկուն աշխատանքի վարժ չէր, հսկողութեան պէտք ունէր, համաճարակներու ատեն թիւերնին կը նուազէր, արժէքնին կը բարձրանար : Երաժշտութիւն եւ սով, յաճախակի կռիւներ կը փճացնէին տնտեսութիւնը : Հողատէրերը կը ստիպուէին կամ գերիները մեծ ծախքով պահել կամ սովամահ թողուլ եւ կորսնցնել մարդկային դրամագլուխը : Հողն ալ հետզհետէ կ՚աղքատանար, հողատէր եւ գերի կը մնային թշուառ : Փոքր հողատէրը կը վաճառէր հողը, մեծ հողատիրութիւնը կը կազմըւէր : Տնտեսական երեւոյթը նոյնն է Յունաստանի եւ Հռոմի մէջ : Երկու հազար քաղաքացիներու կը պատկանէր կայսրութեան ընդարձակ հողը : (Կիկերոն, Պարտիք, Բ. 21 եւ Տակիտոս,, Տարեգիրք , Գ. 53) :

Բազմաթիւ քաղաքացիներ կ՚աղքատանային, ուստի ստիպուած էին գաղթելու : Հարստութիւնը կը կուտակուէր մէկ քանիներու ձեռքը : Մեծափարթամ Նիկիաս հազար գերի ունէր, իւրաքանչիւրը երկու հարիւր Ֆրանք սեպելով՝ պիտի արժէին երկու հազար Ֆրանք դրամագլուխ մը :

Հարստութիւնը կը բերէ պերճանք, շրռայլութիւն, բարքերու ապականութիւն : Մէկ կողմէ ճոխութիւն, միւս կողմէ չքաւորութիւն, դասակարգերու կազմութիւն : Խաբեբայութիւն, զեղծարարութիւն, կաշառակերութիւն սովորական կը դառնան : Արիստոտէլ կը դիտէր. « Հարուստները կը կարծեն թէ տէրն են ամէն բանի, ամբարտաւան են, կը կարծեն, թէ արժանի են հրամայելու : Իշխանութեան հասնելով՝ կ՚աշխատին գոհացում տալ սնափառութեանց : Խաղաղութիւն պահելու , ընկերութեան գոյութիւնն ապահովելու համար հարստութիւնը չափաւորելու է» :

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(2 Շար.)

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ԿԱՐԾԻՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մենք կարող ենք հանդարտ խիղճով հաստատել թէ, անցեալ քսան տարիներու ընթացքին մեծ յառաջդիմութիւններ ըրած ենք այդ հարցերը լուծելու եւ մեր համաշխարհային կայսրութեան յաւակնութիւնները յաղթահարելու ուղղութեամբ : Մենք սխալներ ալ գործեցինք թէ ժամանակի ընտրութեան նկատմամբ եւ թէ կացութիւնը դատելու մէջ, եւ այսպէս, գրեթէ Ռոտեզիոյ եւ թէ Հարաւային Արաբիոյ մէջ տակաւին դժուարին հարցերու առջեւ կը գտնուինք : Սակայն, մենք կարող էինք անկախ երկիրներու մեծ խումբ մը ստեղծել — եւ այդ ալ շատ մը պարագաներու մէջ խաղաղ եւ կարգապահ պայմաններու ճամբով — երկիրներ՝ որոնց ապրելակերպի պայմանները ինչպէս եւ անոնց ապագայի զարգացման կարելիութիւնները, ուրիշ երկիրներու հետ համեմատելով , որոնք նոյն ժամանակներուն գաղթավայրութենէ ազատ երկիրներ հռչակուեցան , որեւէ բաղդատութեան կրնային դիւրաւ տոկալ :

Սակայն, նոյնինքն այս տարուած աշխատանքներուն յաջողութիւնը իբր հետեւանք ունեցաւ Սուէզի արեւելեան կողմի պաշտպանութեան համար նորանոր հարցերու կազմութիւնը : Ինչպէս ցոյց տուի, որքան ատեն որ Հնդկական Ովկիանոսի սահմանները բրիտանական տիրապետութեան ներքեւ կը գտնուէին, որեւիցէ պաշտպանողական հարց գոյութիւն չունէր : Այսօր, բացարձակապէս տագնապ մը գոյութիւն ունի, այդ է՝ անպայման հոդալ որ ազատագրուած ինչպէս եւ ազատագրութեան վիճակին մէջ գտնուող երկիրները ինքզինքնին զինուորական դետնի վրայ ապահովուած զգան :

Որքան ալ որ Մեծն Բրիտանիոյ համար այս պարտականութիւնը ծանր բեռ մը կը ներկայացնէր, բայց եւ այնպէս մինչեւ օրս Սուէզէն դէպի Արեւելք պաշտպանողական դեր մը կատարեցինք եւ այս կերպով անհրաժեշտ եղող ապահովութեան զգացումը ներշնչեցինք : Մեր Սինկափուրի ապահովութեան խարիսխէն մենք կարողացանք օգնել Մալեզիայի պաշտպանութեան եւ իբր բրիտանական Հասարակապետութեան անդամները մասնակցեցանք համայնավարական նախայարձակման դիմադրութեան, հեռաւոր երկիրներու մէջ : Ատէնի եւ պարսկական ծոցի պաշտպանողական խարիսխէն մեկնելով, մեզի համար կարելի եղաւ այնպիսի պայմաններ ձեռք բերելը, որ այն երկիրները որոնք անկախութիւն հռչակելու դրութեան մէջ կը գտնուէին, ինչպէս նաեւ անոնք որոնք արդէն այդ անկախութիւնը ձեռք բերած էին, կարողանային պահպանել զայն : Նախ իբր անդամներ Պաղտատի Դաշինքին եւ յետոյ ՍԷՆԹՕի, մենք օգնեցինք — շատ համեստօրէն արտայայտուելով — բաւական մեծ թիւով երկիրներու, ձերբազատելով զանոնք պաղ պատերազմի հետեւանքով բաւական ծանր եղող բեռէն, որպէսզի անոնք ազատօրէն կարողանային իրենց ապագան կազմակերպել :

Այն բոլոր շրջանակներուն մէջ ուր մենք մեր աջակցութիւնը բերած ենք, երբեւիցէ, որեւէ տեղի մէջ, Միացեալ Ազգերու պաշտօնավարութիւնը իրենց ձեռքէն խլելու դիտում չենք ունեցած, այլ ամբողջացուցած ենք անոնց գործունէութիւնը : Մենք այս բանը ըրինք մասամբ անոր համար, որովհետեւ Միացեալ Ազգերը տակաւին բաւականաչափ կարողութիւն չունէին իրենց տրամադրութեան տակ , հոդալու համար որ քաղաքական հակառակութիւններ առանց բռնի ուժի գործադրութեան կարգադրուին : Մասամբ ալ՝ որովհետեւ մենք կայսերական համաշխարհային օրերուն մեր վրայ առած պարտականութիւնները յարգել կ՚ուզէինք, թէպէտ եւ այլեւս այն ժամանակներու առաջնակարգ տիրապետութեան ազդեցութիւնը չունէինք :

Մենք, մեր պաշտպանութեան վերաքննութիւնը կատարելով , ի միջի այլոց, մենք մեզի այդ հարցը տուինք թէ տակաւին որքա՞ն ժամանակ կարող պիտի ըլլանք այս պաշտօնները գործադրել եւ որքա՞ն ժամանակ մեր պաշտպանութիւնը Ափրիկէի եւ Հարաւային Ասիոյ ժողովուրդներուն համար վճռական կարեւորութիւն մը պիտի ներկայացնէ :

... Հնդկական հարաւային ցամաքամասին մէջ, նախ եւ առաջ հարկաւոր է որ Հնդկաստան եւ Փաքիստան իրարու հետ խաղաղ ապրելու ճամբան գտնէին : Բայց եւ այնպէս այս երկու երկիրները , բոլոր հարցերու լուծուելէն ետքն ալ, հաւանաբար տակաւին դժուարութիւններու եւ վտանգներու առջեւ պիտի գտնուին եւ իրենք ի վիճակի չեն առանցօգնութեան զանոնք կարգարդելու : Սակայն, պատճառ չկայ ենթադրելու թէ Արեւմուտքի կարելիութիւններ անոնց օգնելու համար, այդ հողամասերուն մէջ բրիտանական զինուորական խարիսխներուն գոյութենէն կամ չգոյութենէն կրնային մեծ ազդեցութիւն մը կրել :

... Այսօր տակաւին կարելի չէ ըսել թէ արդեօք գալիք տարիներուն մէջ, Հարաւային Ասիոյ ոչ համայնավար երկիրներուն մէջ, աւելի նուազ ուժ ունեցողներէն որո՞նք ի վիճակի պիտի ըլլան իրենց անկախութիւնը պահելու , իրենց կեանքը իրենց սեփական փափաքին համաձայն կազմակերպելու, առանց կախում ունենալու Արեւմտեան զօրագունդերու ներկայութենէն , պաշտպանուելու համար զինուորական նախայարձակումներու դէմ : Սակայն երկու բաներ հաստատ կը մնան : Առաջինը՝ որ ոչ մէկ արեւմտեան պետութիւն փափաքը ունի, նոյնիսկ օր մը աւելի ձգելու իր զինուորական միութիւնները ասիական ցամաքամասին մէջ : Երկրորդը՝ եթէ ասիական կառավարութիւններուն ըրած ջանքերը, զօրաւոր եւ ազատ տէրութիւններ կառուցանելու համար յաջողութիւն ունենան, այս բանը պիտի ծառայէր բոլոր ժողովրդավար երկիրներու շահերուն եւ ոչ թէ միայն անոնց որոնք ներկայիս հարաւային Ասիոյ

ՀՕՐԱՔՈՅՐԸ ՆՇԱՆԻՈՒՄ Է...

Ես էլ եմ վազում դուրս, տեսնում եմ երկու հոգի ձիով դալիս են : Ձիերի բերանները փրփրել են վազելուց : Աւետաբերներն են, մրցում են, թէ ով աւելի շուտ լուրը տեղի կը հասցնի : Մրցում են նաեւ դինու տակառիկի համար : Իսկ տակառիկը, ծայրը սպիտակ թաշկինակ կապած, կախել են պարտէզի ամենաբարձր ծառի ճիւղից : Մրցորդները ցատկում են ձիերի վրայից եւ, ձնակոյտերի միջով անցնելով, սկսում են բարձրանալ ծառը. մէկը առաջից , միւսը նրա ետեւից :

Մարդիկ ուրախացած ձայն են տալիս ներքեւից, իսկ աւետաբերները մագլցում են ծառի սառած ծառաբունն ի վեր, ձեռքերը արիւնոտում նրա սուր փշերով : Մէկ էլ երկրորդը բռնում է առաջինի ոտքերից ու չի թողնում, որ տակառիկին հասնի : Ժողովուրդը ներքեւում ուրախ հռհռում է : Վերջապէս նրանցից առաջինը խլում է տակառիկն ու, ներքեւի մարդկանց հաւանութեան ուրախ կանչերի ներքոյ, տնկում է ծառի վրայ : Մինչ բոլորը զբաղուած են լինում նրանցով , դարբասը բացւում է, եւ չորս սահնակ , զոյդ – զոյդ լաւ լծկաններով, խուժում են բակ : Պարկապզուկը նուազում է : Խընամիները՝ բոլորն էլ ոչխարի նոր քուրքեր հագած , հպարտ – հպարտ իջնում են սահնակներից եւ ուղղւում դէպի տուն : Այստեղ են Գէորգի Բաբադալիա պապը , Գէորգովիցա տատը, Միթրին եւ նրանց միւս որդիներն ու հարսները : Այդտեղ է եւ փեսան, խոշոր ու կարմրադէմ , գըլխին՝ փափախ : Մարդիկ մի կողմ են քաշւում , ճանապարհ տալիս խնամիներին : Հարսանիքը սկսւում է : Ուրախութիւն, խաղ ու պար : Փեսան գնում է հօրաքրոջս մօտ եւ երկուսով կանգնում են կողք – կողքի : Ես ու քոյրս էլ ենք նրանց կողքին : Պարկապզուկը ծոր է տալիս տխուր – տխուր , ասես պատմում հօրաքոյրի եւ մեր բաժանման մասին : Տատիկը լալիս է : Լալիս է եւ հօրաքոյրը՝ հարսանեկան քողի տակ : , Մեղքս դալիս է : Աչքերս լցւում են : Շուրջս ոչ ոքի չեմ նշմարում , տեսնում եմ միայն խառն, անորոշ մի բիծ : Մէկը բռնում է թեւիցս ու ասում. « վազ տուր, փեսին մի թողնիր, որ ներս մտնի» : Ես առաջ եմ խցկւում բազմութեան միջով ու կանգնում չեմին. հօրաքոյրս ու փեսան կանգ են առնում :

— Թող ներս մտնեմ , — ասում է փեսան :

Լռում եմ : Նայում ենք սիրտ տուող հայեացքներին ու, ձեռքերս պարզած, կանգնում դրան մէջ :

— Տուր, փեսայ, տուր, թէ չեն թողնի ներս մտնես, — ձայն են տալիս կողքերից :

— Չստիկներ ուզի, չստիկներ, նա հարուստ է, կը տայ, — ասում է մէկը :

— Դէ, ասա՛ տեսնեմ, ի՞նչ ես ուզում, խնամի,— հարցնում է փեսան, հազիւ ժպտալով :

— Չստիկներ եմ ուզում :

— Է, որտեղի՞ց գտնեմ :

— Կ՚առնես, — սրտապնդում եմ ես :

— Իսկ գլխարկ չե՞ս ուզի :

— Չէ, չեմ ուզում, ես գլխարկ ունեմ :

— Հապա շալվա՞ր :

— Շալվար էլ ունեմ :

— Դէ թող մտնեմ :

— Իմ հօրաքոյրը գլխարկից աւել արժի, — ասում եմ ես, կրկնելով ինչ որ մէկի խօսքերը :

Շուրջը փռթկում են, ծիծաղում է եւ փեսան, բայց յանկարծ լուրջ տեսք է ընդունում :

— Կարծես խռովելու ենք իրարից , խընամի :

ԻՎԱՅԼՕ ՊԵՏՐՈՎ

(6 Շար.)

ԿԱՐՍ, 1965 ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Անցեալ տարի, Օգոստոսին, Խորհ. Միութենէն Թուրքիա գացին խումբ մը երիտասարդ մտաւորականներ, որոնք Ախուրեան — Սարըղամիշ — Էր-զրում ճամբով, նախ այցելեցին Անգարա, յետոյ Պոլիս, Իզմիր, Պրուսա, ու տեսան Տրովադայի, Պերգամայի, Եփեսոսի աւերակներ: 6

Այս խումբին կը մասնակցէր երիտասարդ արձակագիր Վարդգէս Պետրոսեան, որ տպագրութեան յանձնած է «Կարսից մինչեւ Տրովադայի աւերակները» ուղեգրութիւնը: Ադկէ հատուած մը. —

Ես շատ անգամ եմ անցել սահմանը՝ գնացքով, նաւով, ինքնաթիռով: Եւ միշտ էլ՝ ինչ որ տեղ, ներսում զգացել եմ տխուր մի հալոցք, ինչ որ տեղ ճչացել է կարօտը, եւ ես ետ եմ նայել անհնարին հարազատութեամբ. հեռւում մընացել է հայրենիքը:

Բայց այս անգամ ուրիշ էր:

Ախուրեան կայարանից գնացքը մըտնում է Թուրքական պետութեան հողը: Գնացքը գնում է դանդաղ, թէպէտ շոգեկառքը քաշում է միայն մի վագոն: Մեր վագոնը: Կամուրջի այս կողմում մեր սահմանային վերջին աշտարակն է: Վերեւից մեզ է նայում շիկահեր, շատ ջահել մի տղայ: Նա ժպտում է մեզ, ձեռքով անում. դա երեւի սահմանային կանոնագրութեան խախտում է որ զարմանալի մեր վագոնը՝ միանգամից երեսուն սովետական մարդկանցով լեցուած է: Շոգեկառքն արդէն կամուրջի վրայ է: Տղան դեռ նայում է մեզ: Գիտի՛ նա, թէ ինչ է պաշտպանում:

Ահա եւ առաջին Թուրք զինուորը: Կամուրջի միւս կողմում է նա, պարսատիկի պէս ձգուած, եւ ես չեմ կարողանում կարդալ նրա աչքերը: Ես իմ կեանքում առաջին անգամ եմ տեսնում Թուրք զինուոր: Ոչ թէ նկար, ոչ թէ արձան, կենդանի, շնչող զինուոր: Նա մեզ չի նայում, կը լինի երեւի 20 – 22 տարեկան, 1915 թուականից առնուազն երեսուն տարի ուշ է ծնուել: Բայց ի՞նչ կ՛անէր նա, եթէ այն թուին ծնուած լինէր... յանկարծ մտածում եմ ես, իսկ գնացքն արդէն գնում է Թուրքիայով... Արեւմըտեան Հայաստանով ... Բնութեան առումով՝ պարզապէս շարունակւում է Շիրակի հարթավայրը, շարունակւում են մուգ կապոյտ երկինքը եւ լեռները: Սթափեցնում է առաջին կայարանը: Վագոնի վրայ են թափւում առեւտրական եւ մուրացիկ երեխաների բզզացող խմբերը: Հաց, ջուր, լրագիր են ծախում, հաց, փող են ուզում, ինչ որ բան գոռում, խցկւում ներս: Խզճուկ կառամատոյցին կանգնած են մեծահասակները: Ես տեսնում եմ չսափրուած, գլխարկներն աչքերին քաշած դէմքեր, դեղին ատամներ: Նրանք նայում են մեր վագոնին, իրար մէջ ինչ որ բան փսփսում: Իսկ երեխաները խլվլում են արդէն խցիկներում: Մեզ դեռ Թուրքական տարադրամ չեն տուել, որ որեւէ բան առնենք, իսկ մուրացիկ երեխաներին տալիս ենք ինչ որ ունենք. հայկական հաց, հայկական միրգ ...

Շոգեկառքը շարժւում է:

Յաջորդ կայարանը Կարսն է: Առաջին պահ, երբ կայարանի ճակատին կարդում եմ այդ չորս տառը, չեմ հասկանում ամբողջը: Յետոյ այդ անունը դառնում է գայլիկոն, եւ ինչ որ մի ձեռք այն պտըտելով մտցնում է իմ ուղեղի մէջ: Սա Կարսն է. երեւի շատ մօտիկ Կարսի բերդն է, Առաքելոց եկեղեցին, նշանաւոր կամուրջը ... Սա Կարսն է, ընդամէնը յիսուն տարի առաջ մարդիկ Ալեքսանդրոպոլից կառքով եկել են այստեղ ՔԷՕՓԹԷ ուտելու եւ թիւթիւն տանելու:

Կառամատոյցում մեզ դիմաւորում է քաղաքի ոստիկանապետը՝ առանց համազգեստի, տասնեակ ոստիկաններով շրջապատուած: Ոստիկանապետը մտածող աչքեր ունի, քունքերը ճերմակ են եւ պատեհ – անպատեհ չի ժպտում: Հէնց նա էլ մեզ տանում է քաղաքի փողոցներով: Պատերի տակ մարդիկ են՝ նստած նարտու եւ թէյի բաժակների շուրջը, կամ պարզապէս հողին: Նայում են մեզ, ինչպէս հասարակածում կը նայէին ծովասագերի խմբին, նայում են զարմացած, շշմած: Մենք նոյնչափ զարմացած ենք, կառքեր, ցեխ, փուկսով վառուող քուրայ, ցեխաջրի մէջ բոբիկ ոստոստող երեխաներ, կենտրոնական փողոցը կտրող էշեր, կովեր, լուսամուտներում վառուող նաւթի ճրագներ. ոչ մի ապացոյց, որ աշխարհում 20րդ դարն է՝ հազար ինը հարիւր վաթսուն եւ հինդ թուականը: Յանկարծ հայեացքս ընկնում է տներին, ի հարկէ, հայկական են ... Յանկարծ ինձ թւում է Լենինականի հին թաղերով եմ քայլում. տները մի յարկանի են, սրբատաշ քարերով, կամարակապ դռներով: Բայց ես նայում եմ այդ տների առաջ նստոտած մարդկանց, ու տեսիլքը մեռնում է: Յանկարծ ուզում եմ ճչալ, ուզում եմ աշխարհի բոլոր բարձրախօսների ձայնով գոռալ այդ մարդկանց ականջներում: Դուք որ հանդիստ թէյ էք խմում կամ ծխում էժանագին նարգիլէ, գիտէ՞ք, որ այս տան տէրերին սպանել են, գիտէ՞ք, որ ծալապատիկ նստած էք ուրիշի արիւնով թաց ուրիշի հողի վրայ: Արեան կարմիրը չի երեւում, յիսուն տարի է անցել: Բայց գիտէ՞ք, որ այդ մասին յիշում եմ ես, ու կը յիշի իմ աղջիկը, թէպէտ պապիս պապն անգամ ծնուել է այսօրուայ Հայաստանում, ծայրից-ծայր հայկական՝ Քասախ գետի ափին: Ես մի կերպ կարողանում եմ նայել հանդիստ, կարողանում եմ ինչ որ բան հարցընել, «ի՞նչ ազգի մարդիկ են ապրում Կարսում»: «Միայն Թուրքեր»,— առանց ժպիտի, բայց եւ առանց թոյնի ասում է ոստիկանապետը: Իսկ հեռւում, երեկոյի մանիշակագոյն թանաքի մէջ ուրուագծւում են բերդը, եկեղեցին ...

... Քիչ առաջ էր, գնացքում: Նորանոր մօտենում էինք Կարսին, երբ վագոն մտան մի խումբ զինուորականներ: Նրանցից աւագը՝ երեւի սպայ, ժպտալով դիմեց մեզ. «ես ձեզ ողջունում եմ Թուրքական աւանդական հողի վրայ»: Մինչ թարգմանիչը ռուսերէնի էր վերածում նրա ողջոյնը, ես եւ ընկերս բացեցինք հայկական կոնեակի երեք շիշ, որոնց վրայ Մասիս կար, եւ մենք՝ սովետական երեսուն երիտասարդ մարդիկ, լցնելով բաժակները, խմեցինք ուրիշ բանի համար: Ես ու ընկերս մեր բարեկամներին ողջունեցինք ոչ Թուրքական հողի վրա.. Թուրք սպան մի քանի րոպէ կանգնած մնաց, երկար նայեց մեզ, յետոյ կոնեակի շշին եւ երեւի ինչ որ բան հասկացաւ: Երեւի, որովհետեւ շրջուեց ու դուրս եկաւ վագոնից, մոռանալով, որ դեռ հարկաւոր էր շարունակել ժպիտը:

Վ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

մէջ զօրագունդեր ունին: Բաւական չէ որ Մեծն Բրիտանիա Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ իր զինուորական կարելիութիւնները օգտագործէր եւ իր ընդունակութիւնները ի սպաս դնէր, անհրաժեշտ է որ ամբողջ Արեւմուտքի ընդունակութիւնները եւ տնտեսական կարելիութիւնները ի սպաս դրուէին այս հողամասերուն մէջ, ուր ազատութիւնը տակաւին բաւական խորունկ արմատ չէ ձգած եւ ուր բռնութեան եւ պետական հարուածի հովերը զարհուրելի սաստկութեամբ կը փչեն:

Ես այս յօդուածին մէջ դիտակցաբար զգուշացայ հիւլէական զէնքերու հարցը քննելէ: Անտարակոյս ափրիկեան եւ ասիական առաջնորդները այս խնդրով շատ կը զբաղին եւ թերեւս պիտի գայ ժամանակը, ուր Սուէզէն դէպի Արեւելք պաշտպանութեան կապակցութեամբ այս հարցը այժմէական բնոյթ մը առնէ: Այն ատեն թերեւս «Տի Վելթվօխէ»ն զիս հրաւիրէ նոր տեղեկատուութիւն մը գրելու: Սակայն ես ի բոլոր սրտէ կը յուսամ որ հարցերը մինչեւ հոն երբեք պիտի չհասնին:

ՏԵՆԻՍ ՀԻԼԷՅ

Թարգմ. Խ. Երամօֆ – Ավեան

ՎԱՂԻՆԱԿ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

Շառլ Ազնաւուր ասկէ առաջ այցելեց Կրընոպլը, ուր «Ժարտէն տը Վիլ» ընդարձակ սրահին մէջ տուաւ երգահանդէս մը:

Աւելորդ է ըսել թէ սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր համբաւաւոր հայազգի արուեստագէտին համակիր երիտասարդներով:

Օգտուելով այս առիթէն, ուզեցի հանդիպում մը ունենալ Շառլ Ազնաւուրին հետ, բան մը որ կը թուէր բաւականին դժուար ըլլալ:

Դիմեցի օրուան խօսնակին ու յայտնելով անոր թէ Հայ էի ու կը վերադառնայի Հայաստանէն, կ՛ուզէի լուրեր տալ հոնկէ Վաղինակին, մանաւանդ իր մեծ մայրիկէն:

Խօսնակը, պատասխանեց թէ քանի որ Հայ էի, կրնայի շատ դիւրութեամբ տեսնել տաղանդաւոր երգիչը: Եւ իրաւ ալ այնպէս կարգադրեց որ քառորդ ժամ ետք արդէն կը գտնուէի Շառլ Ազնաւուրի քով:

Յայտնեցի իրեն թէ կը վերադառնայի Հայաստանէն եւ բարեւներ էի բերած իր մեծ մայրիկէն: Այնուհետեւ իմ կարգիս իր տպաւորութիւնը ուզեցի իմանալ իր Հայաստան այցելութենէն: Վաղինակ պատասխանեց թէ շատ լաւ տպաւորութիւն մը ունի Խորհ. Միութիւն կատարած իր շրջապտոյտէն և նոյնքան եւ աւելի լաւ տպաւորուած է իր մայր հայրենիքէն ու անոր ժողովուրդին իրեն հանդէպ ցոյց տուած խանդավառ ընդունելութենէն:

Մեր սիրելի «Յառաջ»ին մէջ արդէն կարդացած էի թէ Վաղինակ Ազնաւուրեան շատ լաւ հայերէն կը խօսի: Այս պարագան ես ալ հաստատեցի ուրախութեամբ, վասնզի մեր ամբողջ խօսակցութիւնը Վաղինակ Ազնաւուրեանի հետ անցաւ հայերէն, հայերէն մը մաքուր ու սահուն:

Կուրծքս հպարտութեամբ ուռած բաժնուեցայ մեր տաղանդաւոր հայրենակից Վաղինակ Ազնաւուրեանէն:

Զ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կրընոպլը

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Պատուաւոր կերպով եւ հաճոյքով ըրէք ձեզի գոհունակութիւն պատճառող գործ մը: Իր ամբողջ պարզութեան մէջ, ասիկա է երջանկութիւնը:

ԺԻՒԼ ՔԼԱՐԷԹ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

-ԵՐԲ-
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Երկար խորհրդածեց: Վիրաւորա՞ծ էր արդեօք ակամայ կերպով:

Ոչ, դիտակցութիւնը ունէր թէ որեւէ կերպով զայն չէր վշտացուցած: Գուշակա՞ծ էր թէ իրեն հանդէպ Սավինսքիի զգացումները բարեկամական չէին միայն, ինչպէս ինք կը ներկայացնէր: Այս զաղափարը հրապուրիչ բան մը ունէր եւ Սավինսքի կեցաւ ատոր վրայ: Իր վրայ ունեցած ուժին, տիրապետութեան, դիտակցութի՞ւնը ունեցաւ արդեօք եւ միւս բոլոր կիներու պէս, չարաչա՞ր գործածել կ՛ուզէր այդ ազդեցութիւնը:

Եթէ նոյնիսկ այս վարկածէն առաջինը ճիշդ ըլլար, եւ որպէսզի երկրորդը ընդունելի ըլլար, պէտք էր որ Լիտիան շատ տարբեր ըլլար այն դեռատի աղջիկէն որու սիրելի պատկերը իր մէջ կը կրէր: Այս հակասական զաղափարները Սավինսքի ցաւոտ գլխին մէջ երկարօրէն իրար բախեցան: Հրաժարեցաւ այսքան դժուար հանելուկի մը պատասխան գլտնելէ եւ որոշեց հարցաքննել Լիտիան: Օր մը այն պարզութեամբ որ իրենց սովորական էր:

Բայց դէպքերը այնպէս դարձան որ չկրցաւ զայն տեսնել Ֆինլանտա մեկնումէն առաջ: Տոմս մը գրեց նոր տարին շնորհաւորելու համար: Վերադարձած պիտի ըլլար երկու կամ երեք Յունուարին: Այս տոմսը անպատասխանի մնաց:

Ֆինլանտայի սահմանագլուխը զայն ձերբակալեցին: Բոլշեւիկ կոմիսարը յայտարարեց թէ նախկին վիզաները անարժէք էին: Ոստիկանական գրասենեակներուն մէջ, հանդիպեցաւ Ֆինլանտացիի մը զոր կը ճանչնար եւ որ միեւնոյն դիժուարութեան բախեցաւ: Այս մարդը շատ շահեկան տեղեկութիւններ տուաւ Ֆինլանտայի մասին իրեն համար, տարակոյս չկար թէ Ֆինլանտական համայնավարական կուսակցութիւնը, սովետական ռուս կառավարութեան օգնութիւնով մօտերս պիտի փորձէր պետական հարուած մը: Սավինսքի, նոր վիզայի մը համար նորէն Փեթրոկրատ վերադառնալու ստիպած ըլլալով, շատ մտահոգ էր: Ինչ պիտի ըլլար իրեններուն կացութիւնը Ֆինլանտայի մէջ, եթէ կարմիրները իշխանութեան գլուխ անցնէին, եւ, միւս կողմէ, Հէլսինկֆօրի դրամատուներուն մէջ կարեւոր գումարներ ունէր, պէտք էր դրամը քաշել, առանց ուշանալու: Իր բացակայութիւնը պիտի երկարէր: Բայց Լիտիա ի՞նչ պիտի խորհէր այդ մասին:

Արտաքին գործերու ոստիկանութեան մէջ, բախտն ունեցաւ Սիմէոնովին հանդիպելու: Անիկա զինք ընդունեցաւ ամենասիրալիր կերպով եւ հարցուց թէ ինչ բանի մէջ իրեն օգտակար կրնար ըլլալ: Սավինսքի բացատրեց թէ ձերբակալուած էր Ֆինլանտայի սահմանագլուխը, Սիմէոնով անմիջապէս լրջացաւ:

— Այլեւս վիզա չենք տար ըսաւ: Փախչողներ եղան: Շատ մարդիկ օգտուեցան անկարգութենէն Ֆինլանտական գրասենեակներուն, ուր, ինչպէս գիտէք, կը պահենք մեր պաշտօնեաները, Շուէտ անցընելու համար:

— Բայց ես Շուէտ երթալու միտք չունիմ ըսաւ Սավինսքի ոգեւորութեամբ:

— Կասկած չունիմ այդ մասին, պատասխանեց Սիմէոնով ժպիտի ուրուագիծով մը: Գիտեմ թէ գերազանց պատճառներ ունիք Փեթրոկրատէն չհեռանալու համար ... պահ մը կեցաւ, եւ ձայնի տարբեր շեշտով մը շարունակեց.

— Լամշօֆի հետ ձեր օգտակար տեսակցութիւնները շարունակելու համար չէ՞:

«Գիտէ ինչ որ կ՛ընեմ, մտածեց Սավինսքի իր խօսքին առաջին մասին մէջ Լիտիայի մասին ակնարկութիւն մը կար: Բարկութեան զգացում մը ունեցաւ: Ինքզինքը բռնեց եւ պնդելով ըսաւ.

— Կը վստահեցնեմ ձեզ որ պիտի չմեկնիմ, բայց ամէնէն լուրջ պատճառները ունիմ Ֆինլանտա երթալու համար ուր կը գտնուին կինս ու զաւակներս ...: Դիտաւորութիւն ունիմ զանոնք Անգլիա զրկելու տղուս դաստիարակութեանը համար, եւ վստահ եմ որ պիտի չմերժէք անոնց անցագիրները վիզէ ընելու:

— Այո, ըսաւ Սիմէոնով կը հասկնամ, անգլիական դպրոցները հիմա լաւագոյն են մերիններէն:

Քիչ մը խորհեցաւ, պիտի տամ ձեր վիզան, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, այո, պիտի տամ եւ եթէ ինձ բերէք ձեր կնոջ եւ ձեր զաւակներուն անցագիրը, կը ստանձնեմ վիզա տալ Ֆինլանտայէ դուրս ելլելու համար ... Բայց, այնպէս չէ՞, հոս կը խօսինք մենք մեզի, կրնա՞մ ձեր խոստումը ունենալ թէ Փեթրոկրատ պիտի վերադառնաք տարւոյն առաջին օրերուն: Պիտի խօսինք, կը տեսնէք, ձեր արժէքով մարդու մը հետ խօսակցութիւն մը թանկագին է ինծի համար:

Սավինսքի, շատ զայրացած, տուաւ ուզուած խոստումը:

Նոյն իրիկունը, իրեններուն մօտ էր, եւ Սօնիան կ՛ապահովցնէր որուն մտատանջութիւնը շատ մեծ եղած էր, երբ առտուն չէր հասած:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆ

ԼԻՈՆ.— Ս. ՅԱԿՈԲ

Կիրակի, (14 Օգոստ.) Ս. Աստուածած-նայ վերափոխման առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, յաւարտ պատարագի Խաղողօրհնէք եւ Մատաղօրհնու-թիւն : Ժամերգութիւն ժամը ութին, Ս. պատարագ ժամը տասնին :

Անոնք որոնք կը փափաքին մատաղօրհնութեան եւ խաղողօրհնէքի իրենց նիւթական մասնակցութիւնը բերել, թող հաճին արձանագրուիլ եկեղեցւոյ բան-կալը կամ դրասենեակը :

ՏԻՍԻՆ

Աստուածածնայ ծոնին առթիւ Ուրբաթ 12 Օգոստոս կէսօրէ ետք ժամը 2ին մա-տաղի օրհնութիւն եւ պենում :

Կիրակի (14 Օգոստ.) հանդիսաւոր պա-տարագ, սկիզբ ժամերգութեան առաւօտ ժամը 8·30ին Ս. պատարագ ժամը 10ին, երգեցողութիւն տեղւոյս երգչախումբին, մեներդ եւ երգեհոն Օր. Անժէլ Կարա-պետեանի կողմէ : Ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի : Հոգեհանդիստ , խաղողօրհնէք եւ Մա-տաղի բաշխում :

×

Ս. ՅԱԿՈԲ (ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕ)
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը յայտարարէ թէ այս կիրակի Աստուածածնի ծոնին (խաղող-օրհնէք) առթիւ տեղի կ'ունենայ Ս. պա-տարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմիս Ա-ռաջնորդ ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՐԹՌԵԱՆ :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս կիրակի Վերափոխում : Հայրա-պետական ճայնաւոր պատարագ եւ Խա-չվաղօրհնութիւն ժամը 10·30ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Երկուշաբթի՝ Մեռելոց : Ջայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին :

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Թեհրանէն , Տօքթ. Մարիա Ջիլոյեան հարիւր ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, իր այցելութեան առթիւ :

ՆՈՒԷՐ

Շաւիլէն Այրի Տիկին Թէֆար Պօղոսեան իր Թոռան մանուկնութեան առթիւ 30 Ֆր. կը նուիրէ Շաւիլի եկեղեցիին եւ քսան ֆրանք Շաւիլի Կապ. Խաչի մասնաճիւ-ղին :

×

Մարսէյլէն «Զախհաս Ուրբ » մը հա-րիւր ֆրանք կը նուիրէ Պէյրութի փա-լանճեան ճեմարանին, «Յառաջ»ի միջո-ցաւ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՅՈՒՐԲ. Հայր. Միութեան Ֆրան-սայի չրջանի 25րդ պատգամ. ժողովը պի-տի գումարուի 13 եւ 14 Օգոստոս, Շա-բաթ եւ Կիրակի օրերը, Հայրենակից Թո-րոսեանի սրճարանին սրահը, Տէսին , 35 Ավրնիւ ժան ժօրէս , Տէսին – իզէռ : Առաջին նիստը կը բացուի Շաբաթ առա-ւօտ ժամը 9ին :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՁԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵ – ԶՈՒՆ ԻՒՐԵԻ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾՔ ԿԱ-ՏՈՒԻ ՄԸ ՁԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱ – ՁԱՌՆԵՐ, ԶԳՈՒՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ

ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ» ԵՒ «ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՑ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարու-նակող գրքոյկը՝ 10 ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԴՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի դրասենեակը Օգոստոսի չրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժա-մը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն :

Ձեռով վճարումները ընել
C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամու-էլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19 :

ՊՏՈՑՏ (ՏԷՍԻՆ)

Օգոստ. 15ի Երկուշաբթի, Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազ-մակերպած է պատշտ մը, օթոքառով դէպի Պէլֆոնթէն կապ. Խաչի կայանը, Աստուածածնայ ծոնի առիթով :

Արձանագրուելու համար դիմել ընկե-րուհիներու Ք. Պառաւեանի, Մ. կարա-պետեանի եւ ընկեր. Ս. Առաքելեանի :

Տէսինէն մեկնում ժամը 6ին, Փլաս տը լա Լիպէրթէ, իսկ Լիոնէն Հայոց եկեղե-ցիին առջեւէն ժամը 7ին :

Լիոնի համար արձանագրուիլ Պ. Խ. Կէնճեանի մօտ :

ՁԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՁԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE
«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Մմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ զեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիչ օժանդակ պաշտօն-եայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առա-ւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ադֆատախնամի Յունիս 19ին կազմա-կերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յար-տադիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջու-թեան մէջ իրականացնել :

Ադֆատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտա-հանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուակա-նը :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՋԱՅՆԱՍՓԻՒՌ

Ամէն կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրա-յ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ադ. Առաջնորդարանի դրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Շորեքշաբթի եւ Հինգշաբ-թի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսում-նական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն հա-մար իրենց զաւակը արձանագրել փափա-քողները կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ զը-րելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար-ձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն ա-նոնք որոնք կը փափաքինէրենց աղջիկնե-րը վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնու-թեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօո, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Զավուչ» խում-բի տարեկան ղաշտահանդէսը տեղի կ'ու-նենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ , Ռուբ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ - Լուպէ , Պառ – Ռեսթօրան տէ Շօփէօր :

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève
Histoire de l'Arménie
DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՑԸԼ ԳՈՑՆ Է.... ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ'Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet
136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06
ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա-կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու-թիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիք — Ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :
Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY – SOUS – BOIS (Seine)

ՅԱՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ

MERCREDI 10 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10682 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — N° 10.682

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻՆ

(ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻ 46ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

« Օգոստոս 10, 1920, Պարիզ

« Կեանքիս ամենաերջանիկ օրն է այս : Երեսուն տարուայ պայքարս, բողոքս, տառապանքս ու յոյսերս պսակուեցին փառաւոր յաջողութեամբ : Թիւրքական դաշնագիրն ստորագրուեց եւ բոլոր դաշնակից պետութիւնների Համաժողովն այսպիսով հռչակեց Միացեալ, Անկախ, Ազատ Հայաստանը Սեվրի սրահում » :

Այսպէս կը գրէր իր «Քաղաքական Օրագիր»ին մէջ Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան նախագահ Աւետիս Ահարոնեան Սեւրի դաշնագիրը ստորագրած օրը՝ յանուն Հայաստանի կառավարութեան (տե՛ս Սարտարապատից մինչեւ Սեւր եւ Լօզան, Պոսթըն, 1943, էջ 88) :

Այդ «ամենաերջանիկ օր»ը դարադարձ մը կը կազմէր Հայոց պատմութեան մէջ :

Ցաղթական դաշնակից մեծ ու փոքր պետութիւններն ու պարտուած Թուրքիան պաշտօնապէս կը ճանչնային Հայաստանը իբրեւ Անկախ պետութիւն մը, որուն սահմաններուն մէջ պիտի մտնէին Վանի, Պիթլիսի, Էրզրումի եւ Տրապիզոնի նահանգներէն որոշ հողամասեր, դարձնելու համար զայն Միացեալ :

Մինչեւ Սեւր հասնելէ առաջ ամիսներով նախապատրաստական աշխատանքներ տարած էին դաշնակից չորս Մեծերը, որոնք աշխարհի նոր քարտէսը կը գծէին այդ օրերուն Փարիզի մէջ :

1920 Մայիս 11ին յանուն դաշնակիցներուն Ֆրանսայի վարչապետ Ալեքսանտր Միլրան հաշտութեան պայմանները յանձնած էր հինգ հոգինոց Թուրք պատուիրակութեան մը, որուն նախագահը՝ Լոնտոնի նախկին դեսպան Թէվֆիք փաշա՝ դողդոջուն ձեռքով ընդունած էր զանոնք, յայտնելով որ պատրաստ են քննելու զայն եւ պատասխան տալու մէկ ամիսէն :

Օրուան Թուրք կառավարութիւնը Պոլիս՝ մեծ – եպարքոս Տամատ Ֆէրիտ փաշայի նախագահութեամբ՝ մէկ ամսուան ընթացքին քննած էր դաշնակիցներու պայմանները եւ յօժար կամքով ընդունած զանոնք, Փարիզ զրկելով իր պաշտօնական ներկայացուցիչները, որպէսզի ստորագրեն դաշնագիրը :

Ասոնք էին՝ զինուորական մը՝ զօրավար Հատի փաշա, մտաւորական մը՝ Բիզա Թէվֆիք պէյ, «փիլիսոփայ» կոչեցեալ, երկուքն ալ ծերակուտական եւ երիտասարդ դիւանագէտ մը՝ Բէշատ Խալիս պէյ, նախկին դեսպան Պեռնի :

Օգոստոս 10ին Հաշտութեան Ժողովի նախագահ Միլրան դաշնագիրը ստորագրելու համար ամէնէն առաջ հրաւիրած է Թուրք պատուիրակները :

Ահա՛ թէ ինչպէս կը նկարագրէ Ահարոնեան այդ պատմական պահը.

« Տեղից բարձրացաւ Հադի փաշան, նախագահը, եւ հաստատ, վճռական քայլերով առաջացաւ դէպի կեդրոնի սեղանը, ուր դրուած էր դաշնագիրը, առաւ իրեն մեկնուած գրիչը եւ ջլուտ շարժումով, արագութեամբ ստորագրեց ցոյց տրուած տեղը: Նրան հետեւեցին իր երկու ընկերակիցները՝ Բիզէ Թէվֆիկ բէյ եւ Բէշատ բէյ: Վերջինի դէմքը ջղաձգաբար շարժւում էր, թէեւ նա աշխատում էր առհարկի անյոյզ երեւալ, իսկ Բիզէ Թէվֆիկը ծնօտն էր ջղայնօրէն շարժում» :

Ցետագային, Լօզանի մէջ, այս երեքը քեմալականներու 150նոցներու սեւ ցանկին վրայ անցան, իբրեւ դաւաճան, զրկուելով Թուրքիա ապրելու իրաւունքէն : «Փիլիսոփան» Ճիւնիէ (Լիբանան) հաստատուեցաւ : Բէշատ Խալիս Փարիզի մէջ ամուսնացաւ Ապտիւլ Համիտի մէկ աղջկան հետ եւ Թուրքերէնի երգուեալ թարգման դարձաւ :

Թուրքիոյ երեք պատուիրակներէն ետք, դաշնագրին տակ ստորագրեցին դաշնակից գլխաւոր պետութիւնները, — Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Ճափոն : Ցետոյ փոքր դաշնակիցները, լատինական այբուբենի կարգով, — Հայաստան (Արմենիա), Պելժիա, Յունաստան, Հիճազ (ներկայիս Սէուտի Արաբիա), Լեհաստան, Փորթուկալ, Ռումանիա, Սերպ – Խրուաթ – Սլովէն պետութիւն (այժմ Եուկոսլաւիա) եւ Չեխոսլովաքիա :

Հիճազ եւ Չեխոսլովաքիա նոր տիրացած էին անկախութեան : Իսկ Սերպիա մեծցած էր եւ իրեն կցած Գարատաղն ու հարաւի սլաւաբնակ — Խրուաթ եւ Սլովէն — հողամասերը, որոնք կը պատկանէին աւստրեւհունգարական կայսրութեան :

Դաշնակիցները երկար տատամսումներէ եւ բանակցութիւններէ ետք, վերջապէ՛ս միջազգային պաշտօնական մուրհակով մը, իրենց պատասխանատու վարիչներու ստորագրութեամբ, արդար հատուցում մը կ՛ընէին այդ օրը հայ ժողովուրդին, որ իր համբանքին կէսը զոհած էր յանուն ազատութեան, արդարութեան եւ իրաւունքի :

Կը դատապարտէին ցեղասպան պետութիւնը, որուն մահավճիռն էր Սեւրի դաշնագիրը : Ընդմիշտ կը քայքայէին օսմանեան կայսրութիւնը, որուն փլատակներուն մէջէն կեանքի կը կոչուէին ազատագրուած նոր ազգեր, անսահման տարածութեամբ հողամասերու վրայ, Միջերկրականի հարաւ – արեւելեան ափերէն մինչեւ Իրանի սահմանները, մինչեւ Պարսից ծոց, մինչեւ արաբական թերակըզզին ու Կարմիր ծով :

Արդար էր, որ Հայերն ալ ստանային իրենց իրաւունք – բաժինը այն պատմական պահուն, երբ կը հնչէր ջարդարար ազգին մահուան ժամը :

Սեւրի դաշնագիրը Հայուն դարաւոր տառապանքներուն, յանուն սեփական հայրենիքի եւ ազատութեան թափած հեղեղանման արեան գինն է :

Արդարութեան յաղթանակը :

Միջազգային պարտաթուղթ մը, որ յաւէտ անժամանցելի է :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ԱԼԻՔ ՄԸ

Փեքինի համայնավար կուսակցութեան Կ. Կոմիտէն նոր յայտարարութիւն մը հրապարակած է, որով կը յայտնէ թէ «մշակութային յեղափոխութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ վերջնական յաղթանակ» : Բանաձեւը կը հրաւիրէ զանգուածը որ «շարունակէ քննադատել քաղքենիութեան ներկայացուցիչները, փիլիսոփայութեան, պատմութեան, քաղաքականութեան, տնտեսութեան, մշակոյթի եւ արուեստի մարզերուն մէջ : Գիտունները եւ թեքնիսիէնները, որոնք իսկական հայրենասէրներ են և դրական կերպով կը մասնակցին ընկերավարական կառուցման, պիտի պաշտպանուին : Բանակին մէջ, մշակութային յեղափոխութիւնը զըլուխ հանելու գործը յանձնուած է կեդրոնական զինուորական յանձնախումբին, ինչպէս նաեւ ժողովրդական բանակին քաղաքական ճիւղին : Քաղքենի մտաւորականները այլեւս պիտի չնախագահեն նոր սերունդի կազմութեան » կ՛եզրակացընէ բանաձեւը :

Չին համայնավար կուսակցութեան այս յայտարարութեան հրապարակումը կը զուգադիպի նոր պատիժներու լուրերու հրատարակութեան : Այսպէս չին ակադեմիայի տնտեսական գիտութեանց հաստատութեան տնօրէնը պաշտօնանկ եղած է : Կուսակցութեան պաշտօնատերթը կ՛ամբաստանէ տնօրէնը որ քաղքենի տեսակէտներու ախոյեանը եղած է եւ փորձած է, իր քննադատութիւններով, յարձակիլ կուսակցութեան ընդհանուր գիծին վրայ :

Հակառակ եղած քննադատութիւններուն, կը գրէ «Կարմիր Դրօշակը», տընտեսագէտը չուզեր ընդունիլ իր սխալները :

Կեդրոնական կոմիտէն որոշած է մեծ քանակութեամբ հրատարակել Մաօ Ցէ Թունկի գործերը, ի պատասխան «հակակուսակցական եւ հակընկերվարական տարրերու մութ աշխատանքներուն» :

Կուսակցական պաշտօնաթերթ՝ «Ժողովուրդի Օրաթերթը» կը շեշտէ թէ այն շրջաններուն մէջ, ուր այս տարրերը (իմա՛ հակակուսակցական) պաշտօնի գլուխ էին, ամէն պատրուակ կ՛օգտագործէին արգելք հանդիսանալու համար Մաօ Ցէ Թունկի գործերուն հրատարակման եւ ցրւումին : Իրենց նպատակն էր զանգուածին կամքը կոտրել :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍԷՆ կը հաղորդեն թէ ներման օրէնքին շնորհիւ, յիսուն հազար բանտարկեալներ ազատ պիտի արձակուին :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Էրհարտ Հնդկաստան եւ Փաքիստան պիտի երթայ Նոյեմբերի կիսուն : Նախապէս, Օգոստոս 29էն Սեպտեմբեր 4, Էրհարտ Նորվեկիա եւ Շուէտ պիտի այցելէ եւ Սեպտեմբեր 26 – 27ին Ուոշինկթըն, ուր պիտի տեսնուի նախագահ Ճոնսընի հետ :

ՊՈՆԻ ամերիկեան դեսպանը կարդ մը յայտարարութիւններ ըրած է, Տոքթ. Քոնրատ Ատընաուըրի ամերիկեան թերթի մը տուած տեսակցութեան առթիւ : Դեսպանատան բանբերն ալ շեշտած է թէ Տոքթ. Ատընաուըր սխալ կը տեսնէ Վիէթնամի կացութիւնը : « Հակառակ անոր որ, Ամերիկա մեծ կարեւորութիւն կ՛ընծայէ հոն մղուած պատերազմին, ատիկա պատճառ չէ որ երեսի վրայ ձգէ Եւրոպան, ինչպէս կ՛ապացուցանեն արդէն իր յանձնառութիւնները Ատլանտեան կազմակերպութեան նկատմամբ եւ իր ուժերուն ներկայութիւնը : Ճիշդ է որ Վիէթնամի պատերազմը սկսաւ նախագահ Քենըտիի օրով, բայց իրականին մէջ սկըսաւ երբ Ֆրանսացիները քաշուեցան Հնդկաչինէն : Այդ ձեւով Այզընհաուըրի, Քենըտիի եւ Ճոնսընի խնդիրը եղաւ » :

ՇԻՔԱԿՈՅԻ մէջ ցեղային միջադէպերը կը շարունակուին : Սեւերը ցոյցեր կը կատարեն բողոքելու համար խտրականութեան դէմ բնակութեան մէջ : Ոստիկանութիւնը յայտարարած է թէ հինգ հարիւր տոլար տուգանքի եւ տարի մը բանտարկութեան կը դատապարտուի ոեւէ մէկը որ խռովութիւն ստեղծէ հրապարակին վրայ :

ՎԻԷԹՆԱՄԻ պատերազմը բաւական յոռետեսութիւն ստեղծած է Միացեալ Նահանգներու մէջ : Հանրապետական ծերակուտական Ճաւիթս յայտարարած է. — « Տեւաբար աւելի մարդ, աւելի զէնք հայթայթել Վիէթնամի, տարածել ռմբակոծութիւնները առանց ճշդելու միանգամ ընդ միշտ մեր գործողութեանց սահմանները, կը նշանակէ, առանց ուզելու, մը խըրճուիլ ցամաքային մեծ պատերազմի մը մէջ, Ասիոյ մէջ : Կը մխրճուինք, գլուխնիս առջեւէն, յաճախ կէս – ճշմարտութիւններով զինուած, վերջնական զինուորական յաղթանակ մը յուսալով : Պատրանքներ են, ստեղծուած եւ սնած մեր իսկ խաբէութիւններով » : Ռիչըրտ Նիքսըն, որ Սայկոն էր քանի մը օրէ, կը գտնէ թէ մօտ հինգ հարիւր հազար զինուոր պէտք է, պատերազմը շահելու համար : Հիւսիսային – Վիէթնամ լաւատես կը մնայ : Իշխան Նորոտոմ Սիհանուքն ալ քաջալերած է Հանոյի կառավարութիւնը յայտարարելով. — « Քամպոճ տեղի չի տար Սայկոնի որեւէ սպառնալիքի առջեւ : Իսկական Վիէթնամը, Հօ Քի Մինհն է եւ Ազատագրութեան Ազգ. ճակատը » :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ, կառքի արկածները կը բազմապատկուին : Անցեալ շաբաթավերջին, 48 ժամուան ընթացքին 56 մեռեալ եղած է եւ 481 վիրաւոր, որոնց 202ը ծանր վիճակի մէջ են :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, երկու միլիոն օտար բանուոր կայ այս միջոցին : Ասոնց մէկ չորրորդը Փարիզեան շրջանը կ՛ապրի : 700 հազար Իտալացի կայ եւ վեց հարիւր հազար Սպանացի : Երրորդ դիրքը կը դրաւեն Փորթուկալցիները, յետոյ՝ Լեհերը : 77 հազար Մարոքցի կայ, 47 հազար Թունուզցի, 11 հազար Յոյն եւ նոյնքան Հոլանտացի : Գաղթականներու կամ անհայրենիքներու (ափաթրիտ) մէջ կայ 15 հազար Ռուս, 11 հազար Հայ, տասը հազար Եուկոսլաւ եւ ութ հազար Հունգար :

«ԱՖՐԻՔԱ ԱՏՏԻՕ» ժապաւէնը կարդ մը միջադէպերու դուռ բացած է վերջերս : Ֆիլմը Տոնաթելլոյի Տավիտին արժանացած էր առջի օր, Սիկիլիոյ Թաորմինա քաղաքին մէջ, ուր տեղի կ՛ունենար շարժանկարի միջազգային փառատօնը, բայց Աշիլ Քորոնա ընկերվարական նախարարը ձգած հեռացած էր սրահը, յայտնելով թէ չի կրնար մրցանակ տալ Ֆիլմի մը, որ բոլորովին հակառակ է կառավարութեան ներքին թէ արտաքին նկատումներուն : Ֆիլմին վրայ կը յարձակին նաեւ Փայէզա Սեռա (համայնավարամիտ) եւ Ունիթա (համայնավար պաշտօնաթերթ) օրաթերթերը : Ցիշենք որ Աֆրիքա Ատտիօ ցոյց կուտայ ամէնէն շռնդալից եւ ուրեմն բարբարոս երեւոյթները, այն երկիրներուն որոնք վերջերս անկախութեան տիրացած են : Հեղինակը, ասկէ առաջ ալ, ներկայացուցած էր «Մոնտօ Քանէ» Ֆիլմը : Ֆիլմը կարելի չէ եղած ներկայացնել Արեւմտեան – Պերլին, բողոքի ցոյցերու պատճառով, բայց կը ներկայացուի Իտալիոյ մէջ, մեծ հասոյթներ ապահովելով :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ վարչապետը՝ Կոսիգին Թուրքիա պիտի այցելէ այս տարի, յայտարարեց Անգարայի մէջ, Արտաքին նախարար՝ Սիւլէյման Տէմիրէլ :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ հարիւր միլիոն տոլարի վարկ մը բացած է Պրազիլի, առանց որեւէ պայմանի, ինչպէս շեշտուած է կնքուած համաձայնագրին մէջ :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ճամբաներուն վրայ վեց ամսուան ընթացքին, 23 հազար հոգի մեռած է կառքի արկածէ :

ՍՊԱՆԻՈՅ եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ բանակցութիւնները պիտի վերսկսին Ճիպրալթարի համար, ամսուս վերջ : Ներկայիս Մատրիտի կառավարութիւնը կ՛ուսումնասիրէ բրիտանական հակառաջարկները :

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ մէջ ձերբակալուած է Միխայլով որ ընդդիմադիր թերթ մը կ՛ուզէր հրատարակել :

ԱԶԳԻ ՄԸ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Գ.

Ժողովրդագիրներու համաձայն, բնակչութիւն մը կը կրկնուի 140 տարին հազարին հինգ աճումով, 70 տարիէն՝ տարեկան հազարին տասը աճումով, վերջապէս 47 տարիէն՝ եթէ աճումը հազարին 15 է:

Ենթադրելով Հայութեան թիւը մէկ միլիոն օսմանեան կայսրութեան ասիական մասին մէջ եւ առնելով նուազագոյն աճումը, հազարին հինգ, 1640ին պիտի ըլլար երկու միլիոն, 1780ին չորս միլիոն, 1920ին ութ միլիոն: Ոչ միայն չէ աճած, այլ հետզհետէ նուազած է տեղի տալով թուրք եւ քիւրտ տարրերուն: Կարեւոր թիւ մըն ալ իսլամացած է իսլամ եւ հայ տարրերու համեմատութիւնը փոփոխելով:

Արտագաղթը, պանդխտութիւնը, պարբերական սովերը, համաճարակները, երկրաշարժները մաշեցուցած են մաքուր օդ ծծող, արդաւանդ հողի վրայ ապրող, զինուորական ծառայութենէ ազատ ժողովուրդը: Թուրքը զինուորական ծառայութեամբ կը տկարանար, թուրք ընտանիքը կը քայքայուէր, բայց մեծամասնութեան մէջ կը մնար հոն, ուր ժամանակին հայ բնակչութիւնը մեծամասնութիւն էր:

Մահմետականներն ալ կը սպառէին նոյն արկածներով, որովհետեւ սով, երկրաշարժ, համաճարակ չեն խնայեր քրիստոնեային թէ իսլամին, չարիքը ամէնուն համար է, զարտուղութիւն չի դներ: Եթէ քրիստոնեաները կը սպառին հարստահարութիւններէ, գաղթականութենէ, մահմետական ընտանիքը կը սպառի զինուորական ծառայութեամբ, պատերազմներով: «Մահմետական ժողովուրդը կը սպառի անվերջ զինուորագրութիւնով, ներքին դաւառներու մէջ պատահած սովերով եւ տարափոխիկ հիւանդութիւններով: Թուրքերը շատ տեղեր կը թողուն երկրագործ կեանքը, որ բազմամարդութեան գլխաւոր նպաստողն է եւ կը խառնուին քաղաքները, կառավարական պաշտօններ ձեռք բերելու եւ ծոյլ ու ցոփ կեանք մը անցընելու եւ այս տեղափոխութիւնը կը նպաստէ իրենց նուազումին: Քրիստոնեայ տարրն ալ հարըստահարութիւններով կը նուազի եւ ատկէ առաջ եկած գաղթականութիւնով»: («Արմենիա» ԻԲ. տարի, թիւեր 1, 2, 3, 4, «Հայ Ազգը եւ Եկեղեցին»):

Պանդխտութիւնը կը նուազեցնէ բնակչութիւնը, երիտասարդ տարրերու հեռացումով սերնդագործութիւնը կը նուազի, աշխատաւորներու թիւը կը պակսի: Օտար երկրի մէջ երիտասարդը կը մաշի, աշխատանքին արդիւնքը կը մնայ օտարին, փոխանակ իր բնակավայրին: Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ յիսուն հազար պանդուխտներ կային, թողունք գաղթողները:

Իւրաքանչիւր երիտասարդի համար շուրջ հարիւր ոսկի ծախք ենթադրելով մինչեւ քսան տարեկան ըլլալը, մինչեւ պանդխտանալը, դաւառի կորուստը պիտի ըլլայ հինգ միլիոն ոսկի: Իւրաքանչիւր պանդխտողի քառասուն տարուան աշխատանք ենթադրելով, ընդհանուր կորուստը պիտի ըլլայ երկու միլիոն աշխատանք — տարի, տեւողութիւն մը, որ պիտի բաւէր երկիրը դրախտավայր դարձնելու, ինչպէս որ ծախսուած դումարը պիտի բաւէր լիուլի հողազուրկ դասակարգը հողի տէր դարձնել եւ վաշխառուներէն փրկել: Տեղեկագրի մը համաձայն տասը հազար ոսկի պիտի բաւէր Տարօնի բնակչութիւնը ստրկութենէ ազատելու համար:

Ամէն տեղ եւ ամէն երկրի մէջ բարձր դասակարգը կ'անճիտուի: Վենետիկի ազնուականներու թիւը 1569ին 2219 էր, 1705 թուին 1500 կը մնար, հակառակ նոր ազնուացումներու: Երկու դարու տեւողութեան Պերլինի քաղքենիութեան ընդունուած 487 ընտանիքներէն 379ը անհետացած են, որովհետեւ բարքերու ապականութեան մէջ ինկած են: Ընկերային մազականութեամբ նորեր պիտի դան հիներուն տեղերը դրաւելու համար: Այսպէս կը սպառի ընտրանին եւ եթէ նորոդութիւն չկայ որակով եւ քանակով՝ զանգուածը կը մնայ հօտ մը, որ հովիւներ չունի:

Հայ բարձր դասակարգը արագ կ'անճիտուի, Մըրմըրեանի պատմական գործերը կը ներկայացնեն ամիրաներու տողանցքը Պոլսոյ ազգային կեանքին մէջ, առեւտրական տուներու արագ տկարացումը: Հասարակ խաւերն ալ կը նուազին քաղաքներու մէջ, դաւառներու մէջ եւ վարիչները երբեք հետաքրքրուած չեն ընկերային հարցերով, հետեւաբար հետաքրքրուած չեն լուծումներով:

Կը յիշէ բազմաթիւ Հայերու գաղթը օտար երկիրներ եւ անոնց լաւագոյն դիրքերու հասնիլը: Ժողովուրդի մը ընտրանին է որ գաղթած է եւ զանգուածը մնացած է միջակներու ղեկավարութեան տակ, որքան պարծանք է լաւագոյն տարրերու արտագրութիւնը, աւելի ցաւալի է անոնց կորուստը: Ժողովուրդի մը յառաջդիմութիւնը կախում ունի վարիչ դասակարգի կարողութենէն, երբ գլխատուի՝ կը մնայ ընդարմացած մարմին մը: Սպանիական հաւատաքննութիւնը տարին հազար հերետիկոսներ կը դատապարտէր, խարոյկի զոհ եղան 32 հազար անձեր, բանտարկուեցան կամ երկրէն հեռացան 291 հազար հոգի: Կարելի չէ որ ազգ մը դիմադրէ նման քաղաքականութեան մը: «Սպանիոյ անկումը սկսաւ լաւագոյն տարրերու կորուստով»: (Ռիպօ, Ժառանգականութիւն, էջ 311–312):

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(3 Շար.)

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Յատուկ անունների ուսումնասիրութիւնը, բացի տեսական – լեզուաբանական նշանակութիւնից, ունի նաեւ գործնական արժէք: Այդ տեսակէտից՝ խրախուսելի է «Յատուկ անուն» աշխատութիւնը, հեղինակութիւն Հ. Բարսեղեանի, որ լոյս է ընծայել «Լոյս» հրատարակչութիւնը:

Յիշեալ աշխատանքը, որ նուիրուած է յատուկ անունների բազմակողմանի քննութեանը, մանրամասնօրէն վեր է հանում յատուկ անունների, նրանց առաջացման, տեսակների եւ բազամաթիւ հարցեր, այլեւ դրանց գրութեան ու տառադարձութեան վերաբերեալ՝ տարազաբանական յանձնախումբի տարբեր ժամանակներում կայացրած որոշումները: Հէնց սկզբից նշենք, որ աշխատութեան հեղինակը ամենուրեք հանդէս է բերում նուրբ դիտողականութիւն, լեզուական երեւոյթները ճշգօրէն արժեւորելու, դասակարգելու հմտութիւն, լեզուաբանական անհրաժեշտ պատրաստութիւն, ճիշդ եզրայանդումներ անելու կարողութիւն:

Այս աշխատանքը բաղկացած է երեք գլխից ու յաւելուածից:

Առաջին գլուխը նուիրուած է յատուկ անուան քննութեանց: Այստեղ արւում է յատուկ եւ հասարակ անուան բնորոշումը, ճշգում դրանց ընդհանրութիւնն ու զանազանութիւնը: Ըստ հեղինակին՝ յատուկ անունները ծագում են.

1.— Հասարակ անուններից՝ փոխաբերական գործածութեամբ, (այդպէս են առաջացել Համեստ, Ազնիւ, Ռազմիկ, Պարթեւ, Քաջայր եւ այլ անունները):

2.— Սեռի կամ տեսակի հասարակ անուններից՝ իմաստի նեղացմամբ, (Ծաղիկ, Աստղիկ, Գոհար, Մանուշակ, Համբարձում, Յարութիւն, Կարապետ, Մըկըրտիչ, Հայրապետ, Գալուստ, Սրբուհի, Թագուհի, Նորք, Ծաղկաձոր, Նորաշէն):

Հեղինակը յատուկ անունների երեք խումբ է նշում.

1.— Անուններ, որոնք բոլորովին կորցրել են իրենց կապերը զուգահեռ հասարակ անունների հետ, (Արարատ, Արաքս, Երեւան, Գառնի, Արամ, Սուրէն, Գայիանէ):

2.— Անուններ, որոնք տուեալ լեզուում ունենալով զուգահեռ հասարակ անուններ, դեռ եւս պահպանում են իրենց ըստուգաբանական իմաստն ու ծագումնաբանական կապը այդ հասարակ անունների հետ, (Շողիկ, Զեփիւռ, Ազատ, Երջանիկ, Եղնիկ, Ոսկեվազ, Մարալիկ):

3.— Անուններ, որոնք ստեղծուած են տուեալ լեզուի հասարակ անուններից դարձեալ պայմանական գործածութեամբ, բայց այս հասարակ անունների իմաստային կապը դեռ եւս որոշ չափով պահպանում են, յատուկ անուան ստուգաբանական իմաստի եւ արդի հասկացողութեան միջեւ տրամաբանական որոշ կապ կայ, (Գետափ, Սարալանջ, Թուխծամ, Տիգրանակերտ, Հայկունի): Այսպէս, Գետափ ասելով հասկանում ենք դիւղ, բայց այնպիսի դիւղ, որ ընկած է դետի ափին: Սարալանջ ասելով հասկանում ենք դիւղ, որն ընկած է սարի լանջին: Այդպիսի անուններից են Վանայ լիճ, Սեւ Ծով, Զորագիւղ, Հայկական լեռնաշղթայ տեղանունները:

Նշւում է որ յատուկ անուններ եւ ազգանուններ են դառնում մարդկանց զբաղմունքի, արհեստների հասարակ անուններ, (Վարդապետեան, Ժամկոչեան, Դերձակեան, Նալբանդեան, Բժշկեան, եւայլն): Այժմ հայկական ծագման անձնանուններում գտնում ենք.

1.— Բուսական անուններ, (Վարդ, Յասմիկ, Շուշան, Շամամ):

2.— Կենդանական անուններ, (Կորիւն, Գառնիկ, Եղնիկ, Վարուժան, Աղաւնի, Արծուիկ):

3.— Առարկայական անուններ, (Աստղիկ, Գոհարիկ, Ալմաստ, Արեւհատ, Մարգարիտ, Պարոյր):

4.— Գաղափարական անուններ, (Ազատ, Աւագ, Համեստ, Խաչիկ, Մկըրտիչ):

Հեղինակը խրախուսելի չի համարում որոշ կարգի տեղանունների, մասնաւորապէս բնակավայրերի անուներն անձնանուններով փոխարինելու, (Կոտայքը՝ Աբովեան, Դսեղը՝ Թումանեան), եւ անձնանունը կամ ազգանունը նոյնութեամբ տեղանուն յայտարարելու սովորոյթը (Շահումեան, Աբովեան, Սպանդարեան, Կամօ):

Երկրորդ գլուխը (էջ 43–61) նուիրուած է յատուկ անունների տեսակների լուսաբանմանը եւ հեղինակն անում է մի շարք դիտողութիւններ, ճշգրտում որոշ տեսակներ, տարբերակում բուն յատուկ անունները յատուկ անուան դեր կատարող անուանումներից: Յատուկ անունների ճնշող մեծամասնութիւնը անթարգմանաբար անցնում է լեզուից լեզու: Այսպէս բոլոր լեզուների համար Մասիսը Մասիս է, Մոսկուան Մոսկուա, (տարբեր կարող են լինել սրանց արտասանութիւնները, որոնք անշուշտ պայմանաւորւում են այդ լեզուների հնչիւնական եւ ձեւաբանական առանձնայատկութիւններով (Մոսկովի, Մոսկվա, Մոսկօու, Մոսկաու): Բերւում են նաեւ ամբողջութեամբ թարգմանուող տեղանուններ, (Կասպից ծով, Սեւ ծով, Սեւանայ լիճ, Հնդկական ովկիանոս, Մեծ Բրիտանիա, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ, Մոսկուա դետ, Ալպեան լեռներ, Փոքր Մասիս, Արեւելեան Եփրատ, Խորհրդային Միութիւն, Սառուցեալ ովկիանոս, Նոր Երկիր) որոնք դիտւում են իբրեւ բացառութիւններ եւ թարգմանելիութիւնը, այնուամենայնիւ, չի համարւում յատուկ

ՀՕՐԱՔՈՅՐԸ ՆՇԱՆԻՈՒՄ Է...

Ինձ թւում է, թէ իսկականից ենք խռովելու: Բայց նա կանչում է իւրայիններից մէկին եւ, առանց շուռ գալու, ձեռքը խոթում իրեն մեկնուած տոպրակի մէջ: Մի զոյգ կօշիկ է հանում ու մեկնում ինձ: Աստուած իմ, ինչքան սիրուն էին, նոփ-նոր, սպիտակ պայտիկներ խփած, այնպէս էլ լաւ բոյր ունէին:

Կօշիկները խլում եմ փեսայի ձեռքից ու... զարթնում քրոջս ծղրտոցը լսելով, բռնել էի խեղճի հիւսից ու ձգում էի...

×

Վերջապէս Ուրբաթը եկաւ: Ամբողջ օրը կանայք բանում էին, դասաւորում, եփում, պապը ամենաչաղ հաւերից երկուսը մորթեց եւ, մութը դեռ չկոխած, ամէն ինչ պատրաստ էր: Բոլորս մեր նոր-նոր շորերը հագանք ու սկսեցինք սպասել խնամիներին: Վառարանում ուրախ ճթճթում էր փայտը տունն ամբողջ համեղ ճաշի հոտ էր ընկել: Պապս մի տասը անգամ դուրս եկաւ բակ ստուգելու, թէ շները լա՞ւ են կապուած, որպէսզի յանկարծ խնամիներից մէկն ու մէկի ոտը չկծէին: Մութն ընկաւ, եւ գիւղը թաղուեց թանձր խաւարի մէջ, իսկ խնամիները դեռ չկային:

— Կը դան, հիմա կը դան,— ասում էր տատիկը: — հօ օրը ցերեկով չէին գալու: Դէ Գէորգովիցա տատն էլ, Աստուած առողջութիւն տայ նրան, ինձ նման տարտոտ կնիկ է, խեղճը հազիւ է ոտները քարշ տալիս:

— Էհ, մեր ճաշը դրէք՝ ուտենք, իսկ նրանք՝ թէ գալիս են, կը դան, — ասաց հայրս: — Հօ, մինչեւ կէս գիշեր չե՞նք սպասի:

Վո՛ւյ, տատն այնպէս խեթեց նրան, որ էլ չասած.

— Սպասիր, հօ չմեռա՞ր:

Հայրս գլուխը կախեց ու մրթմրթաց:

— Վայ թէ դրանք չգան: Այդ Բաբադալիյաններին ես լաւ գիտեմ: Ո՞վ գիտի քանի դուռ են ծեծել:

— Դատարկ – դատարկ մի խօսիր, աւելի լաւ է գնա տես, գալի՞ս են թէ չէ, — սաստեց նրան պապը:

Նստել էինք վառարանի շուրջը, փորձում էինք զրուցել դէսից – դէնից, բայց չէր ստացւում: Հօրս խօսքերը ծակում էին սրտներս, իսկ եթէ խնամիները իրօք չգան ... արդէն ժամը քանիսն է, իսկ նրանք չկան ու չկան:

— Աստուած իմ, ինչո՞ւ ուշացան այդ մարդիկը, — սկսեց անհանդստանալ նաեւ տատս: Ապա նայեց հօրաքրոջս երեսին ու վրայ բերեց: — Անպայման մի բան պատահել է: Ո՞վ գիտի, տուն է, ամէն ինչ կը լինի ...

Պապն անհանդիստ փնչացրեց ու սկսեց ցախ նետել վառարանը: Ծանր էր, տանջալից ...

— Ինձ էն գլխից դուր չէր գալիս ձեր բռնած գործը, — սկսեց նորից հայրս: — Մարդ պիտի ոտքերը վերմակի չափ մեկնի, իսկ դուք ...

— Ի՞նչ ես աւել – պակաս խօսում, — յանդիմանեց մայրիկը, — Մնում, մընում, մի բան ես ասում...

Դեռ խօսքը բերանին, դրսում ոտնաձայները լսուեցին: Բոլորս վեր ցատկեցինք, եւ մինչեւ հօրաքոյրս կը հասնէր, դուռն ինքնիրեն բացուեց ու ներս մտաւ ... Կիրանչօն: Եկաւ, նայեց չորս բոլորն եւ ասաց.

— Բարի երեկոյ ձեզ:

— Բարի երեկոյ, բարով ես եկել, նստիր, Կիրանչօ, — հրաւիրեց տատիկը:

Բոլորս իրար անցանք: Հօրաքոյրը աթոռ բերեց Կիրանչոյի համար, մայրս էլ սպասում էր, որ ձեռքից եափնջին առնի, կախ տայ դրան ետեւում: Տանը նորից աշխուժութիւն տիրեց: Հիմա արդէն խնամիները կը դան, — մտածեցի ես, —Կիրանչոյին խրկել են, որ իմաց տայ, որ իրենք դուրս են եկել: Տատի դէմքը բացուեց, պայծառացաւ, նա էլ սկսեց աշխոյժ – աշխոյժ պտըտուել Կիրանչոյի չորս բոլորը, հարցնելով, թէ ի՞նչպէս են երեխաները, կինը: Կիրանչօն նստեց, խորը փնչոց արձակեց ու թեթեւ հարուածեց փափախի գաղաթին: Պապը նստեց նրա կողքին:

— Եղանակը ի՞նչպէս է:

— Եղանակը լաւ է, ոչինչ, բայց դէ ... էսպիսի մի բան կայ, քեռի Իվան, փորձանք էր, էլի ...

Եւ Կիրանչօն ձեռքը տարաւ գրպանն ու դուրս բերեց սպիտակ, փոքրիկ մի կապոց: Այն նոյն թաշկինակը, որ հօրաքոյրը տուել էր Միթրիին որպէս նշան:

— Նշանը ետ են տալիս քեռի Իվան: Հարեւան գիւղից հարուստներ են մէջ ընկել եւ...

Տանը լուռ – լուռ էր, իսկ հօրաքոյրը լաց էր լինում:

ԻՎԱՅԼՕ ՊԵՏՐՈՎ

(7 եւ վերջ)

անունների բնորոշ առանձնայատկութիւն: Հեղինակը դժուարանում է որ հասարակ անուններում բառիմաստի դիտակցումը կաշկանդում է բառաձեւի կազդին սրա հնչիւնափոխուած ձեւերի տարածումը, այդպիսիք դիտելով իբրեւ աղաւաղում – նիր, անհասկնալի ձեւեր, իսկ յաճուկ անունների համար առաջանում են տասնեակ ձեւեր, որոնցից չատերը դառնում են նոր նոր անուններ: Այսպէս եղիսաբէթը հայերէնում դառնում է Եղիսաբերդ, Եղսաբէտ, Եղսա, Եղսիկ, Եղսո, իսկ եւրոպական լեզուներում՝ Ելիզաբէթ, Ելիզավետա, Էլիզա, Իզաբել, Բելլա եւայլն:

Այս գործում որոշ դեր է խաղում անունների մէջ իմաստները տեսնելու ժողովրդի ձգտումը, որը առուգաբանում քիամբ ձեւափոխում է այդ եւ նման անունները՝ գործնելով դրանք նոր անուններ, (Առաջաւոր — Արջաւոր, Թէոդոս — Թեւաթորոս):

Յատուկ անունների տարբերակների եւ այլաձեւութիւնների առաջացման միւս կարեւոր ուղին հեղինակը համարում է տարաբնութիւնների տառադարձութիւնը, որ տեղի է ունենում լեզուական փոխառութիւնների, փոխազդեցութիւնների ու տարբեր թարգմանութիւնների ընթացքում: Լեզուների հնչիւնական ու կառուցածքային տարբերութիւնները դառնում տարբեր լեզուներում բնականօրէն առաջացնում են նոր անուններ տարաբնութիւն եւ դրչութեան տարբերութիւն: Օրինակ, Թուրքերը Բարերդ, Կոմայրի, Արագած, եւայլ հայկական տեղանունները, յարմարեցնելով իրենց արտասանական օրէնքներին, դարձնում են Բայբուրդ, Գիւմրի, Ալագէօզ: Ցոյց է տալիս, որ տարբերակներ են առաջանում նաեւ այն դէպքում, երբ նոյն անունը որ եւ է լեզուէ թափանցում մի քանի լեզուներից: Այսպէս, Պետրոս – Պիտեր, Եապոնիա – Ճապոնիա, Շանխայ – Շանհայ, եւ այլ ձեւեր հայերէնին են անցել տարբեր աղբիւրներից: Հեղինակը նշում է, որ երբմն վրացերէնի մեխանիկական ընդօրինակումով հայերէնում տարածւում են նաեւ Բորժոմի, Քութայիսի, Բաթումի, Մարաջախեթի վերլուծանկի ի մաս – նիկով ձեւերը, որոնք խորթ են այդ անունների հայկական աւանդական արտասանութեանն ու դրութեանը եւ միւս կողմից աւելորդ դժուարութիւն են առաջացնում նման անունների թեք հոլովա – ձեւերի դրութեան եւ արտասանութեան մէջ (Բորժոմիի, Բորժոմիից, Բորժոմիում): Նա մեղադրում է նրանց, ովքեր հայերէնի արտասանական կուլտուրան «բարձրացնելու» նկատումով պահանջում են ռուսական արտասանութիւնը տարածել այն բոլոր օտար բառերի վրայ, որ – ոնք ունին ո՛ձայնաւորը (կանիֆերանս, մանեվռ, մարալ, շափէօր, պալիտեխ – նիկ, պրոֆեսէօր, Մասկվա, պայէտ):

ՀՄ. ՕՀԱՆԵԱՆ

ԿԱՐՍ, 1965 ԹՈՒԱԿԱՆԸ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յանկարծ երեւացին Կարսի բերդը, Ա. – ռաքելոց եկեղեցու գմբէթը, բայց մենք բերդին չհասանք: Թերեւս ոստիկանապետին կասկածելի թուաց իմ հարցը, նա յանկարծ եռ զարձաւ, ու մենք կառքերի, մարդկանց, արհեստանոցների ու խաւարի միջով նորից դնացինք կայարան:

Անցել է 15 օր, մենք ծայրից ծայր կարել ենք փոքրասիական թերակղզին՝ դնացքով, ավտոբուսով, կառքով, ոտքով: Տեսել ենք Սթամպօլը, Իզմիրը, Անգարան, կանգնել Տրովադայի աւերակների մօտ: Ես ու ընկերս քիչ ենք քնել, երկար, չատ երկար ժամեր ենք ունեցել մտածելու, խորհելու, քննելու: Ես կարողացել եմ կուլ տալ նոյնիսկ այն պահը, երբ Ստամպոլում, Հայոց պերեզմանատնից մի քանի քայլ հեռու լինելով, ինձ թոյլ չտուին մանել ներս, տեսնել Պետրոս Դուրեանի չիրիմը:

Մի խօսքով, մենք տուն ենք վերադառնում նոյն ճանապարհով եւ ահա նորից Կարսում ենք ...

Ուշացել ենք — սահմանն անցնել չենք կարող, պիտի դիշերենք: Մեզ հիւրանոց են տանում որ հայկական չէնք է և երեւի 20 Թուից յետոյ չի նորոգուել: Փողոց – ներում մութ է, միայն տեղ – տեղ խա – նութների ցուցափեղկերում լոյս կայ: Գնում ենք մեր սենեակները քնելու: Ի՞նչպէս քնել: Նստում ենք բաց լուսամուտի առաջ, երդում ենք «Հայաստան»ը: Սկզբում ցածր, յետոյ բարձր: Ես պատկերացնում եմ, թէ ինչ կը դայ Կարսեցի Հայը, եթէ այդ պահին անցնելիս լինի մեր լուսամուտի մօտով: Նա չի հաւատա ականջներին, կը կարծի հնչիւնային ցնորք է, կը կարծի խելագարւում է:

Դուռը ծեծում են: Մտնում է հիւրանոցի տէրը: Աղղութեամբ քիւրտ է, ծնողքներն ապրել են Հայաստանում: Ցետոյ դալիս է մի ուրիշը, Թուրք, ապրում է Իզմիրում: «Իզմիրում չորս հայ ընտանիք կայ, — ասում է նա: Ու ամենա – լաւ տներն էլ իրենց են, չեմ հասկա – նում»: Հիւրանոցի տէրն սկսում է պարծենալ, ինքը կարդին կրթութիւն ունի, աւարտել է Ճրդ դասարանը, մեծ եկա – մուտներ ունի: Իսկ ինչո՞ւ է այսպէս կեղտոտ, ինչո՞ւ սենեակում մի աթոռ անդամ չկայ, հարցնում ենք: «Միւս անդամ որ դաք, նոր չենք կը լինի, ու – դում եմ կառուցել»: Նոր չե՞նք, կար – ծում: Ցետոյ նա սկսում է անհեթեթութիւնների մի համերդ: «Ձեզ մօտ, — ասում է — ով որ չի աչխատում, նրանից ապան են սարքում, հաստատ բան է»: Մենք քրքջում ենք: «Թուրքիան, — ա – սում է, — միակ երկիրն է, որ հանրապետութիւն է»: Բա միւսնե՞րը: «Ամերիկան, Ֆրանսիան, Անգլիան, Գերմանիան, Ռուսաստանը, Իտալիան, Ճապոնիան, Չինաստանը, Հնդկաստանը, Պակիստանը, Աֆղանստանը, Իրանը, Իրաքը, Սուդանը, Եգիպտոսը, Լիբանանը, Սուրիան, Յորդանանը, Սաուտական Արաբիան, Եմենը, Լիբիան, Մարոկոն, Ալժիրը, Թունիսը, Ֆինլանդիան, Շուէդիան, Նորվեգիան, Դանիան, Իսլանդիան, Հոլանդիան, Բելգիան, Լուքսեմբուրգը, Գերմանիան, Աւստրիան, Շուէյցարիան, Իտալիան, Յունաստանը, Պորտուգալիան, Իսպանիան, Մեքսիկան, Կուբան, Վենեսուելան, Կոլումբիան, Պրազիլիան, Արգենտինան, Չիլին, Պերուն, Բոլիվիան, Պարագուայը, Ուրուգուայը, Էկուադորը, Գուատեմալան, Սալվադորը, Հոնդուրասը, Նիկարագուան, Կոստա Ռիկան, Պանաման, Կուբան, Հայիթին, Դոմինիկանան, Ճամայկան, Տրինիդատը, Տոբագոն, Պուերտո Ռիկոն, Վիրջինեան կղզիները են, սուլթանները»: Ամերիկա – կայո՞ւմ էլ: «Ամերիկայում էլ»: Ֆրանսիայո՞ւմ էլ: «Ֆրանսիայում էլ»: Ես նախադահ Ճոնսոնին պատկերացնում եմ թաղը դլխին, թուրը կապած եւ քրքջում եմ: Բայց հիւրանոցի տէրը չատ է, նա կրթութիւն ունի, նա պիտի ... Եւ այս անհեթեթութիւնները մէջբերում եմ որ – պատրութիւն տալու, թէ ինչպիսի պատնէշով են փակում ամենափոքր տեղեկատուութեան դէմ անդամ, որ դրսից կնում է Թուրքիա: Իսկ Ախուրեանից Կարս ընդամէնը 50 – 60 քիլոմեթր է: Քանի՞ քիւրտ կայ Թուրքիայում.—հարցնում եմ: «Զդիտեմ»: Հինդ միլիոն, իմացիր ա – սում եմ. — Իսկ քանի՞ քրտական դպրոց կայ, քանի՞ երեսփոխան ունէք ժողո – վում: «Զդիտեմ»: Ինչ «չդիտեմ» կո՞յ, որ իմանայ: Մենք որքան հնարաւոր է փորձում ինք ցրուել նրա անհեթեթ պատկերացումները, եւ դա, երեւի որոշ չափով յաջողւում է: Վերջում նա ուղում է մեզ հիւրասիրել ձմերուկով, բայց մենք հրաժարւում ենք:

Ես նայում եմ լուսամուտից դուրս իր – ատած մթութեանը, ով դիտէ, 1920ից յետոյ որեւէ ուրիշ Հայ դիշերե՞լ է այս քաղաքում, ով դիտէ: Ես ուղում եմ որսալ Կարս քաղաքի նոյնիսկ մթութեան դիմագծերը, ուղում եմ, պարտաւոր եմ: Ցետոյ, երբ վերադառնամ, Լենինական – նում, Երեւանում, հարիւրաւոր Կարսե – ցիներ ինձ կը խնդրեն պատմել, նկարագրել: Ի՞նչ պատմեմ, ի՞նչ նկարագրեմ, այս մթութի՞ւնը, մեր հիւրանոցի սեւացած պատե՞րը, քիչ առաջ տեսած իրը թէ ռեստորա՞նը, որ ոչ աւել, ոչ պակաս կոչւում էր «Լազաթ»: Ի՞նչ պատմեմ, հիւրանոցի տէրն ասում է, որ Կարսում չատ Քրտեր կան, Ադրբէջանցիներ, երկու մալական, 14 հայ ընտանիք կայ... Ես յիշում եմ ոստիկանապետի «միայն Թուրքեր» պատասխանը, դառը ժպտում: Ի՞նչ անեմ, ինչքա՞ն նայեմ այս մթութեանը, թէպէտ մթութիւնն էլ այստեղ ուրիշ է, օդն էլ, լուսինն էլ: Եւ հարազատ է պատկերանման, եւ օտար, անհասկանալի ... Ով դիտէ ինչքան ենք քնում, եւ քնո՞ւմ ենք արդեօք: Առաւօտեան ժամը 4–5ին ոտքի վրայ եմ: Բայց լուսամուտից երեւում է քաղաքը, բերդը: Ռուսական զօրանոցն այստեղ էլ քանդում են: Ոչ մի նոր տաշած քար, ոչ մի բարձրացող պատ, իսկ հիանալի չէնքը քանդում են: Ինչ եղել է յիսուն տարի առաջ՝ դանդաղ աւերւում է:

Ես անցնում եմ արթնացող փողոցով: Աշխատաւորները, սայլերը, մի քանի կառք: Ծանօթ սալայատակով դնում եմ դան – դաղ, աշխատելով չատ բան տեսնել, դդալ: Լուսանկարչական դործիք չեմ վերցրել, կարսը ռազմական քաղաք է. ինքս եմ դարձել լուսանկարչական դործիք, որ սիրտ ունի: Ու յանկարծ, իմ դէմ չատ մօտիկ բարձրանում է Առաքելոց եկեղեցին: Եկեղեցու ոտքերի տակ կարասաչյին է: Գետում չուր չկայ: Քիչ այն կողմ՝ նշանաւոր կամուրջն է, որին, ասում են, յաճախ է կանդնել Զարենցը: Կամուրջը յիշո՞ւմ է ...: Ես նայում եմ եկեղեցու աչքերին: Գմբէթի չուրջ բոլորը քարէ առաքեալներ են, տասներկուսը պիտի լինին կարծեմ: Ինձ թուում է զարմացած, յոդնած են նրանք: Ես դիտեմ, եկեղեցին փոքրիկ զանդակատուն էլ ունէր մի ժամանակ, քանդել են: Եկեղեցու դէմ-դիմաց, կարասաչայի հակառակ ափին, մզկիթ է: Ես հիմա կանդնած եմ մզկիթի պատի տակ: Ես նկատում եմ, մզկիթի պատը չարուած է Հայոց եկեղեցու քարերով, երեւի զանդակատան քարերով, որ քանդել են: Ես տեսնում եմ, քարերից մէկի վրայ դեռ մնացել է անանուն վարպետի քանդակած խաչը: Երեւի սղարել են, քերել: Առաքելոց եկեղեցու գմբէթին բարձր կանաչ է ածել, կանաչի մէջ թռչունները են, ո՞վ դիտէ, դուցէ Արագածի փէչերից թռած: Թռչունները երդում են, ի՞նչ են հասկանում նրանք: Ես Տէր – Զօրի անապատին նայել եմ դիչերով, ինչ թուացել է, տեսել եմ, որ կայծկլտում են աւազները, որոնց մէջ ոսկորներ կան հազար – հազար, իսկ ոսկորը հարուստ է ֆոսֆորով: Ես մօտիկ, չատ մօտիկ նայել եմ Եփրատի կամրջին, որի վրայից հայ աղջիկները լրենց նետում էին ջուրը, վաւաչատ Թուրքերին չյանձնուելու համար: Սուրիայում, Հին – Հռոմէական ճանապարհի վրայից, ես նայել եմ հեռուր Մուսա լերան կեսպարանքին, որ թուացել է սուր, անբրեական: Ես ուրիշ չատ տխուր պահեր եմ ունեցել: Բայց ահա կանդնած եմ Առաքելոց եկեղեցուառաջ եւ ինձ թուում է կեանքում առաջին անդամ է, որ հասկանում եմ մարդկային տխրութիւնը: Յանկարծ ինձ եկեղեցին թուում է առաջին հայ մարդը, որին ես հանդիպեցի Արեւմտեան Հայաստանի խանձուած հողի վրայ: Եկեղեցին ինձ հայ մայր է թուում, որի զաւակին խլել են եւ նա մոլորուած մնացել է փոշոտ եւ անյուսալիութեան մէջ: Քանդուած զանդակատունը այդ մօր զաւակն է, ու թուում է, որ մայրը քանի թուի Հոկտեմբերից սպասում է այդ զաւակին: Սպասում է ու քարացել: Ու յանկարծ ես տեսնում եմ, որ եկեղեցու քանդակազարդ դրան մօտ կանդնած է բեռնատար մի մեքենայ: Երեւի պահեստ է, երեւի դրա համար չեն քանդել: Ինձ թուում է քարէ առաքեալները չրջում են իրենց դէմքը, իսկ ես եկեղեցուն ուղում եմ մօտենալ իրրեւ հայրենակցի, որին որոնել եմ այս բոլոր օրերին: Ես ուղում եմ նրան ասել, բարեւ, սիրելիս, բարեւ իմ հարազատ, մի խռովիր, մի չրջիր դէմդդ, դու նոյնիսկ այդ վիճակում պարտաւած չես, նոյնիսկ այդպէս չես կոտրուել: Գուցէ այստե՞ղ դնեմ ես իմ մեխակը՝ եկեղեցու յողնած պատին, հայ մօր քարէ փէչերի մօտ: Բայց քամի կը լինի, կը ցրի չո – րացած թերթիկները, եւ օտար անիւները կամ ամբակները կը տրորեն: Հարկաւոր չէ: Եկեղեցին լուռ է, նրա դիմաց կարասաչայն է, որտեղ չուր չկայ, իսկ եռեւում բերդն է, որտեղ տարիներ առաջ իրենց պատուի համար մեռել են հայ քաջ զինուորները, եւ որի դլխին հիմա Թուր – քական դրօշ է մեխած ...

Ես թեքւում եմ ձախ, մտնում ուրիշ մի փողոց: Կամուրջն աւելի մօտիկ է, նրա վրայով դնում են Թուրք դինուորական – ներ, բերդ են բարձրանում: Այնտեղ կայարան է: Ինձ դնալ չի կարելի: Մի քանի քայլ հեռու ինձ հետեւում է ծպտուած ոստիկանը, նա հետեւում է սկսած զօ – բանոցից: Զահել մարդ է, երեւի երա – խաներ կ'ունենայ: Երեւի երախան հիմա մտածում է, թէ հայրիկը դնաց աչխատանքի ... Ես մտնում եմ ուրիշ մի փո – ղոց: Անկիւնում հայկական չինութեան աւերակ է, մնացել են միայն պատերը՝ հաստ, ամուր: Նայում եմ ներս, Թուրք մի ընտանիք տանիք է սարքել ու ապրում է աւերակի մէջ: Տանիքից ծուխ է ելնում, ես լսում եմ երախայի ձիչ: Թուրք երախայի ձիչ՝ հայկական աւերակի միջից: Փողոցները նման են իրար: Սա հաւանօրէն դպրոցն է, յիսուն տարի առաջ այստեղ հայ երախաներ են սովորել: Դպրոցը դեռ դաստարկ է, ինձ այդպէս աւելի դուր է դալիս: Իմ սրտում դառնութիւն է: Կարծես քայլում եմ դերեզմանների միջով, թէպէտ չէնքեր են, արձանում են լուսամուտներ, փողոցում երեւում են մարդիկ, երախաներ, կառքեր ...

Պարզ, թափանցիկ առաւօտ է, հեռուից դեռ երեւում է Առաքելոց եկեղեցին, իսկ բերդը երեւում է ամէն տեղից: Զարձնացած քաղաքն աւելի է հարազատ, բայց քաղաքը արձանում է կառապաններիծոյլ ազմուկով, ձիերի, էշերի դոփիւնով, օտար, անհասկանալի խօսքերով: Ես ա – բաղ անցնում եմ քայլերս: Զեմ ուղում քեզնից այսպէս բաժանուել, կարս, չեմ ուղում: Աւելի լաւ է լուռ, քանի որ մենք իրար չատ բան ունենք ասելու ...:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

- Ե Ր Բ -
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱԻ

—o—

Չատ դժուար եղաւ զայն համոզելը որպէսզի իրեն տար անցագիրը, դուրս ելլելու վիզան ունենալու համար:

— Զեմ ուղեր Ֆինլանտացին հեռանալ, կ'ըսէր Սօնիա ուժդնութեամբ: Արդէն չատ խնդ է եթէ կը համակերպիմ փեթրոպատ չվերադառնալ քու մօտդ ըլլալու համար: Ինչու հոս չես մնար, եթէ մեկնիլ պէտք է, մխասին կը մեկնենք: Մեր բանաը Ապոյի մէջ կը փոթձենք:

Սավինաքի առարկեց խոստումին դէմ որ ուած էր փեթրոկրատ վերադառնալու, մնաց որ, Սիմէոնովի հետ ունեցած յարաբերութիւնները ապատատնալան կ'ընծայէին ամէն վատնդի դէմ: Եւ ինչ, այս պահուն, ով դիտէ թէ ինչ պիտի ընէին Գերմանները, թերեւս մէկ ամիսն պիտի դրաւէին Փեթրոկրատը եւ հոն կարդ կանոն եւ ապահովութիւն պիտի թերէին: Մինչեւ այդ, որովհետեւ Ֆինլանտայի կացութիւնը, օրէ օր, կը նայր վատնդաւոր դառնալ, տղոցը փրկութեան համար, կ'ապաչէր կնոջմէն որ երթայ Սթոքհոլմի մէջ իրեն սպասէ: Առանձին մարդ մը միչտ միջոցը պիտի կարենար դտնել հոն հասնելու: Նոյն խսկ եթէ հարկ ըլլար ամսմանապլուխէն դիչերը անցնիլ:

Յունուար երեքին միայն Սավինաքի կինը հետը տարաւ Հէլսինկֆոր ուր պիտի տեսնէր իր եղմտակիցները: Շատ լաւ ձեւով հոն կարդադրեց իր դործերը: Գլուխ դլխի հոն ճաչեցին Քէմբի պան – դոկը: Սօնիա միչտ մտահոգ կը մնար եւ Սավինաքի ի դուր կը ջանար դայն դուարթացնել: Անցուցած վերջին այս ժամերը անոր հետ՝ որ հաւատարիմ ընկերուհին եղած էր իր կեանքին՝ ծանր կը կշռէին իր տրամադրութեան վրայ ալ: Փեթրոկրատ պիտի վերադառնար: Ի՞նչ պիտի պատահէր իրեն: Երբեք ապատան այդքան անատդ չէր եղած: Լիախայի պատկերն իսկ մթագնած էր: Ինչպէս պիտի վերադառնար դայն: Իմաստութիւն չէ՞ր իրենն ընել քով մնալ: Չէր յաղդեր ինքզինք ապատել այն նախազդացումներէն որ իր վրայ կը ճնչէին, եւ միւս առտուն երբ մեկնեցաւ, երկուքին համար ալ բաժանումը ադեխարչ եղաւ:

Սակայն Լիախա կը սպասէր Սավինաքիի: Կարելի է նոյն օրը վերադարձած էր, նախորդ իրիկունէն կրնար արդէն եկած ըլլալ: Ֆինլանտայի մէջ ինչ բան դինքը վար կը դնէր: Լիախա լայնքին երթեւեկ է: Ես հիմա կանդնած եմ մզկիթի պատի տակ: Ես նկատում եմ, մզկիթի պատը չարուած է Հայոց եկեղեցու քարերով, երեւի զանդակատան քարերով, որ քանդել են: Ես տեսնում եմ, քարերից մէկի վրայ դեռ մնացել է անանուն վարպետի քանդակած խաչը: Երեւի սղարել են, քերել: Առաքելոց եկեղեցու գմբէթին բարձր կանաչ է ածել, կանաչի մէջ թռչուններ են, ո՞վ դիտէ, դուցէ Արագածի փէչերից թռած: Թռչունները երդում են, ի՞նչ են հասկանում նրանք: Ես Տէր – Զօրի անապատին նայել եմ դիչերով, ինչ թուացել է, տեսել եմ, որ կայծկլտում են աւազները, որոնց մէջ ոսկորներ կան հազար – հազար, իսկ ոսկորը հարուստ է ֆոսֆորով: Ես մօտիկ, չատ մօտիկ նայել եմ Եփրատի կամրջին, որի վրայից հայ աղջիկները լրենց նետում էին ջուրը, վաւաչատ Թուրքերին չյանձնուելու համար: Սուրիայում, Հին – Հռոմէական ճանապարհի վրայից, ես նայել եմ հեռուր Մուսա լերան կեսպարանքին, որ թուացել է սուր, անբրեական: Ես ուրիշ չատ տխուր պահեր եմ ունեցել: Բայց ահա կանդնած եմ Առաքելոց եկեղեցուառաջ եւ ինձ թուում է կեանքում առաջին անդամ է, որ հասկանում եմ մարդկային տխրութիւնը: Յանկարծ ինձ եկեղեցին թուում է առաջին հայ մարդը, որին ես հանդիպեցի Արեւմտեան Հայաստանի խանձուած հողի վրայ: Եկեղեցին ինձ հայ մայր է թուում, որի զաւակին խլել են եւ նա մոլորուած մնացել է փոշոտ եւ անյուսալիութեան մէջ: Քանդուած զանդակատունը այդ մօր զաւակն է, ու թուում է, որ մայրը քանի թուի Հոկտեմբերից սպասում է այդ զաւակին: Սպասում է ու քարացել: Ու յանկարծ ես տեսնում եմ, որ եկեղեցու քանդակազարդ դրան մօտ կանդնած է բեռնատար մի մեքենայ: Երեւի պահեստ է, երեւի դրա համար չեն քանդել: Ինձ թուում է քարէ առաքեալները չրջում են իրենց դէմքը, իսկ ես եկեղեցուն ուղում եմ մօտենալ իրրեւ հայրենակցի, որին որոնել եմ այս բոլոր օրերին: Ես ուղում եմ նրան ասել, բարեւ, սիրելիս, բարեւ իմ հարազատ, մի խռովիր, մի չրջիր դէմդդ, դու նոյնիսկ այդ վիճակում պարտաւած չես, նոյնիսկ այդպէս չես կոտրուել: Գուցէ այստե՞ղ դնեմ ես իմ մեխակը՝ եկեղեցու յողնած պատին, հայ մօր քարէ փէչերի մօտ: Բայց քամի կը լինի, կը ցրի չո – րացած թերթիկները, եւ օտար անիւները կամ ամբակները կը տրորեն: Հարկաւոր չէ: Եկեղեցին լուռ է, նրա դիմաց կարասաչայն է, որտեղ չուր չկայ, իսկ եռեւում բերդն է, որտեղ տարիներ առաջ իրենց պատուի համար մեռել են հայ քաջ զինուորները, եւ որի դլխին հիմա Թուրքական դրօշ է մեխած ...

Ես թեքւում եմ ձախ, մտնում ուրիշ մի փողոց: Կամուրջն աւելի մօտիկ է, նրա վրայով դնում են Թուրք դինուորական – ներ, բերդ են բարձրանում: Այնտեղ կայարան է: Ինձ դնալ չի կարելի: Մի քանի քայլ հեռու ինձ հետեւում է ծպտուած ոստիկանը, նա հետեւում է սկսած զօ – բանոցից: Զահել մարդ է, երեւի երա – խաներ կ'ունենայ: Երեւի երախան հիմա մտածում է, թէ հայրիկը դնաց աչխատանքի ... Ես մտնում եմ ուրիշ մի փո – ղոց: Անկիւնում հայկական չինութեան աւերակ է, մնացել են միայն պատերը՝ հաստ, ամուր: Նայում եմ ներս, Թուրք մի ընտանիք տանիք է սարքել ու ապրում է աւերակի մէջ: Տանիքից ծուխ է ելնում, ես լսում եմ երախայի ձիչ: Թուրք երախայի ձիչ՝ հայկական աւերակի միջից: Փողոցները նման են իրար: Սա հաւանօրէն դպրոցն է, յիսուն տարի առաջ այստեղ հայ երախաներ են սովորել: Դպրոցը դեռ դաստարկ է, ինձ այդպէս աւելի դուր է դալիս: Իմ սրտում դառնութիւն է: Կարծես քայլում եմ դերեզմանների միջով, թէպէտ չէնքեր են, արձանում են լուսամուտներ, փողոցում երեւում են մարդիկ, երախաներ, կառքեր ...

Պարզ, թափանցիկ առաւօտ է, հեռուից դեռ երեւում է Առաքելոց եկեղեցին, իսկ բերդը երեւում է ամէն տեղից: Զարձնացած քաղաքն աւելի է հարազատ, բայց քաղաքը արձանում է կառապաններիծոյլ ազմուկով, ձիերի, էշերի դոփիւնով, օտար, անհասկանալի խօսքերով: Ես ա – բաղ անցնում եմ քայլերս: Զեմ ուղում քեզնից այսպէս բաժանուել, կարս, չեմ ուղում: Աւելի լաւ է լուռ, քանի որ մենք իրար չատ բան ունենք ասելու ...:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կայնքին կը պոբտակը սենեակին մէջ: Երբեմն յօնքերը կը պռատէին: Ծորչմոներ կը ձեւանային իր անբիծ ճակտին վրայ: Պառկելու որոշում չէր տար: Գիտէր թէ քունը պիտի փախչէր: Գնաց այսպէս պատուհանէն անկողին եւ անկողինէն պատուհան: Զմեռնային երկինքին վրայ, աստղերը յստակ կը փայլէին Պետրոս – Պօղոսի վրայ: Այնքան հանդարտութիւն վերը, այնքան խռովք այս պզտիկ սենեակին մէջ ...: Կանդ առաւ վերջապէս, պարտաւած էր. մեռնիլ կ'ուզէր: Եւ յանկարծ դէմքին արտայայտութիւնը փոխուեցաւ, մրմնջեց. «Այո, պիտի ը – նեմ»: Աչքերը կը պսպղային, իր յարատեւ փոփոխ դէմքը յաղթութեան արտայայտութիւն մը առաւ, «պիտի ընեմ» ըսաւ անդամ մը եւս, կոպերը խոնարհեցնելով: Հանդարտութիւնը վերստացաւ:

ԲԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԼԻՈՆ.— Ս. ՅԱԿՈԲ

Կիրակի, (14 Օգոստ.) Ս. Աստուածածնայ վերափոխման առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, յաւարտ պատարագի Խաղողօրհնէք եւ Մատաղօրհնութիւն : Ժամերգութիւն ժամը ութին, Ս. պատարագ ժամը տասնին :

Անոնք որոնք կը փափաքին մատաղօրհնութեան եւ խաղողօրհնէքի իրենց նիւթական մասնակցութիւնը բերել, թող հաճին արձանագրուիլ եկեղեցւոյ բանկալը կամ գրասենեակը :

ՏԷՍԻՆ

Աստուածածնայ տօնին առթիւ Ուրբաթ 12 Օգոստոս կէսօրէ ետք ժամը 2ին մատաղի օրհնութիւն եւ զենում :

Կիրակի (14 Օգոստ.) հանդիսաւոր պատարագ, սկիզբ ժամերգութեան առաւօտ ժամը 8·30ին Ս. պատարագ ժամը 10ին, երգեցողութիւն տեղւոյս երգչախումբին, մեներգ եւ երգեհոն Օր. Անժէլ Կարապետեանի կողմէ : Ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի : Հոգեհանդիստ, խաղողօրհնէք եւ Մատաղի բաշխում :

×

Ս. ՅԱԿՈԲ (ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕ) ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը յայտարարէ թէ այս Կիրակի Աստուածածնի տօնին (խաղողօրհնէք) առթիւ տեղի կ'ունենայ Ս. պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՐԹՌԵԱՆ :

×

ՊՕՄՈՆ, Ս. ԳՐԻԳՈՐ – ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ Պօմոնի եւ շրջաններու հաւատացեալ հասարակութեան թէ Աստուածածնայ տօնին առթիւ, այս Կիրակի հանդիսաւոր պատարագի արարողութիւն եւ խաղողօրհնութիւն տեղի կ'ունենան : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԳԵՂԱՄ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ :

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի Վերափոխում : Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ եւ Խաղողօրհնութիւն ժամը 10·30ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Երկուշաբթի՝ Մեռելոց : Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին :

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ընկեր Առլէն Փափազեան մէկ տարեկան «Յառաջ »կը նուիրէ Տոքթ. Աբրահամեանի (Սելանիկ) :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆիլմի վրայ գործեր ընելու համար Պոլսէն Փարիզ եկած Արա Ճիլաճեանէ կը խնդրուի՝ ստիպողաբար հանդիպիլ Խթան թերթի խմբագրութեան, 8, Բիւ Պիւֆօ, Փարիզ (9) :

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Վասիկ եւ Ռուբէն Տէր – Դաւթեան ընտանիքները հինգ հարիւր Ֆրանք կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին, իրենց ծնողաց՝ Յովսէփ եւ Սաթենիկ Տէր – Դաւթեանի մահուան 20րդ եւ 5րդ տարելիցի առթիւ :

Պարոն Լուտվիկ Քէշիշեան կը նուիրէ յիսուն Ֆրանք Կապ. Խաչի Տէր–Դաւթեան գրասենեակին :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 25րդ պատգմ. ժողովը պիտի գումարուի 13 եւ 14 Օգոստոս, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, հայրենակից Թորոսեանի սրճարանին սրահը, Տէսին, 35 Ավընիւ Ժան Ժօրէս, Տէսին – իզէռ : Առաջին նիստը կը բացուի Շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Օգոստ. 7ին, Շըմէն տը լա Ֆօռէ ծառաստանին մէջ :

Տեղւոյն վրայ տեղի պիտի ունենայ գաղութէն հանդանակուած նուէրներու վիճակահանութիւնը :

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն :

Չեքով վճարումները ընել

C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամուէլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19 :

ՊՏՈՅՏ (ՏԷՍԻՆ)

Օգոստ. 15ի Երկուշաբթի, Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած է պտոյտ մը, օթոքառով դէպի Պէլֆոնթէն Կապ. Խաչի կայանը, Աստուածածնայ տօնի առիթով :

Արձանագրուելու համար դիմել ընկերուհիներու Ք. Պառաւեանի, Մ. Կարապետեանի եւ ընկեր. Ս. Առաքելեանի :

Տէսինէն մեկնում ժամը 6ին, Փլաս տը լա Լիպէրթէ, իսկ Լիոնէն Հայոց եկեղեցիին առջեւէն ժամը 7ին :

Լիոնի համար արձանագրուիլ Պ. Խ. Կէնճեանի մօտ :

FOURRURES

Roger YOPIAN

PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION

84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37

Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՃԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12 : 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :

Աղքատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայն միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93 : Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չավուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՃԱՊԱՐԵՑԷՔ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻԼ

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ

13 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԳԻՆ ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ 1950 ՖՐԱՆՔ

Երթ ու դարձ օդանաւով, մեկնում Սեպտ. 2ին, վերադարձ Սեպտ. 17ին

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Ամէն Շաբաթ օր ժամը 15էն18

TRANSTOURS

22, Rue du 4-Septembre, Paris — Tél. RI C. 77-40 — C. C. P. 5974-66 Paris.

Թղթակցութիւն՝ ԿԱՐՊԻՍ ՈՒՆՃԵԱՆի անուան, վերոյիշեալ հասցէով :
ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ դիմել՝ Ե. ՄԻՀՐԱՆԵԱՆԻ, 23, Բիւ Պեռնար տիւ Պուա :
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ, 13 Բիւ Ամպրուազ Փարէ :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորբորդ էջը :

Կանխիկ վնարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՕԳՈՍՏՈՍ

JEUDI 11 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10683

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — N° 10.683

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՞ՆՉ ԷՐ ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

—o—

Սեւրի դաշնագիրը մահուան վճիռն էր ջարդարար եւ ցեղասպան Թուրքիոյ, որուն ոճրագործ վարիչները «քաջաբար» փախուստի ճամբան էին բռնած կամ ծակամուտ եղած, երբ յաղթական դաշնակիցներու մարտանաւերը ծովէն, զինուորները ցամաքէն, Եւրոպայի կողմէն կը դրաւէին մայրաքաղաք Պոլիսը :

Իթթիհատի հակառակորդ պետական մարդիկն էին, մեծ – եպարքոս Տամատ Ֆէրիտ Փաշա եւ իր նախարարները, որ կը լսէին դաշնակիցներու մեղադրանքները եւ գլխիկոր կ՝ընդունէին մահավճիռը :

Միայն Հայաստանին չէր վերաբերիր Սեւրի դաշնագիրը : Անիկա անխնայ կը մկրատէր օսմանեան կայսրութեան քարտէսը, Պոլիսն ու Անատոլուի ներքին գաւառները միայն ձգելով Թուրքիոյ :

Տարտանէլի եւ Վոսփորի նեղուցները խաղաղութեան թէ պատերազմի ժամանակ բաց պիտի ըլլային բոլոր ազգերու մարտանաւերուն եւ առեւտրական նաւերուն առջեւ, միջազգային յանձնախումբի մը հսկողութեան տակ :

Քրտաբնակ շրջաններու ինքնավարութեան համար ծրագիր մը պիտի կազմուէր : Քիւրտերը յանձնառու պիտի ըլլային պաշտպանելու շրջանի Ասորիները, Քաղդէացիները եւ այլ Փոքրամասնութիւնները :

Իզմիր եւ շրջակայքը պիտի մնային թրքական «գերիշխանութեան» տակ, սակայն Թուրքիա հելլէն կառավարութեան պիտի փոխանցէր իր իրաւունքները այդ հողամասերուն վրայ : Եւրոպական Թուրքիոյ մէջ Յոյները պիտի դրաւէին մինչեւ Զորլու – Զաթալճա երկաթուղագիծը, ինչպէս նաեւ Տարտանէլի մօտակամ Իմպրոս եւ Թէնեդոս կղզիները :

Արաբախօս երկիրները — Լիբանան, Սուրիա, Միջագետք, Պաղեստին պիտի բաժնուէին Թուրքիայէն : Հրէական ազգային օջախ մը պիտի կազմուէր Պաղեստինի մէջ :

Թուրքիա իբրեւ ազատ ու անկախ պետութիւն կը ճանչնար Հիճազը, որ Հայաստանի պէս արդէն ճանչցուած էր դաշնակիցներէն, ուստի եւ կը ստորագրէր Սեւրի դաշնագիրը :

Կիլիկիան պիտի բաժնուէր երկու մասի : Արեւմտեան բաժինը պիտի մնար Թուրքիոյ գերիշխանութեան տակ, իսկ ճէպէլը Պէրէքէթի սանճաքը — ճիհան դետի արեւելքը— պիտի կցուէր Սուրիոյ :

Թուրքիա վերջնապէս կը հրաժարէր իր իրաւունքներէն Եգիպտոսի, Սուտանի եւ Կիպրոսի վրայ եւ կը ճանչնար Անգլիոյ թեւարկութիւնը այդ երկիրներուն վրայ :

Թուրքիա կը ճանչնար Ֆրանսայի թեւարկութիւնը Մարոքի եւ Թունուզի վրայ եւ կը հրաժարէր Լիբիոյ (ափրիկեան Տրիպոլիս եւ Պէնկազի) եւ երկոտասան կղզիներու վրայ իր բոլոր իրաւունքներէն՝ ի նպաստ Իտալիոյ :

Դաշնագրի 48րդ յօդուածով Թուրքիա յանձնառու կ՝ըլլար պաշտպանել կեանքն ու ազատութիւնը Թուրքիոյ բոլոր բնակիչներուն, առանց ծնունդի, ազգութեան, լեզուի, ցեղի կամ կրօնքի խտրութեան :

1914 Նոյեմբեր մէկէն ետք տեղի ուցած իսլամացումները չեղեալ պիտի նկատուէին : Թուրք կառավարութիւնը ամէն աջակցութիւն պիտի ընծայէր փնտռելու եւ իրենց հարազատներուն յանձնելու համար այդ թուականէն ետք անհետացած, առեւանգուած, արդելափակուած կամ գերեվարուած անձերը : Պիտի դիւրացնէր Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին կողմէ կազմուելիք խառն յանձնաժողովներու գործը՝ լսելու համար զոհերու կամ անոնց ընտանիքներուն եւ մերձաւորներուն դանգատները, քննութիւններ կատարելու եւ խնդրոյ առարկայ անձերը ազատ արձակելու համար :

Ոչ – Թուրք օսմանեան հպատակներէն անոնք, որ իրենց հայրենի տուներէն քշուած են, պիտի վերստանային իրենց տուներն ու գոյքերը եւ հատուցում պիտի ըլլար անոնց :

Մասնաւոր յօդուած մը իրաւունք կուտար դաշնակից պետութեանց զինուորական դատարաններուն առջեւ դատելու բոլոր անոնք, որ ամբաստանուած են պատերազմական օրէնքներու եւ սովորութեանց հակառակ արարքներ գործած ըլլալու յանցանքով : Օսմ. կառավարութիւնը պարտաւոր էր դաշնակից պետութեանց յանձնելու այդպիսիները եւ օդնելու անոնց՝ յանցաւորներն ու պատասխանատուները գտնելու համար :

Մանաւանդ Թուրքիա յանձնառու կ՝ըլլար դաշնակից պետութեանց յանձնելու պատասխանատուները այն ջարդերուն, որոնք գործադրուած են պատերազմի ընթացքին 1914 Օգոստոսին օսմ. կայսրութեան մաս կազմող հողերուն վրայ :

Բանակի ու նաւատորմի սեղմումներուն եւ ելմտական խնդիրներուն վերաբերեալ յօդուածներով կը վերջանայ Սեւրի դաշնագիրը :

Համառօտ դիծերու մէջ այս էր Սեւրի դաշնագիրը, որ գործադրելի ըլլալու համար պէտք է վաւերացուէր դաշնագիր պետութեանց խորհրդարաններուն կողմէ :

Սակայն չվաւերացուեցաւ :

Ինչո՞ւ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԻՆԱՑԻՆԵՐԸ ՇԷՅՔՍՓԻՐ ԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

—o—

ՁԻՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

—o—

Խորհրդային մամուլը, ի մասնաւորի Լիտերատուրնայա Կազեթա արձագանդ կը հանդիսանայ չին «մշակութային յեղափոխութեան» առանց որեւէ մեկնաբանութիւն ընելու : Այսպէս կ՝իմանանք որ ըստ Զինացիներուն, Թոլսթոյ «վերաքննական տեսակէտներ ունէր» եւ թէ Շէյքսփիրի գաղափարները խոտոր կը համեմատին «պրոլետարիատի գաղափարաբանութեան հետ» :

Ինչ կը վերաբերի Շէյքսփիրին, ամբաստանուած գլխաւոր գործերն են. — «Օթելլօ», «Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթ» եւ «Արքայ Լիռ» : Զին մամուլը կը գրէ ասոնց մասին. — «Այդ գաղափարները կը պատկանին բարձր դասերու գաղափարաբանութեանց : Եթէ թոյլ տանք որ տարածուին, եթէ բուռն կերպով չքննադատենք, կրնան շատ վնասակար ազդեցութիւն ունենալ այսօրուան ընթերցողին վրայ » :

Թոլսթոյի համար, գլխաւորաբար «Աննա Կարենինն» է եւ «Յարութիւնը» որոնց ընթերցումէն պէտք է խուսափի չին ընթերցողը, որովհետեւ գործեն են որոնք ամէնէն բացայայտ կերպով կը յայտնեն « վերաքննական տեսակէտներ» :

Սթանտալ, Պալզաք, Պէթհովըն եւ Պիզէ չեն խուսափիր այս յարձակումներէն, ասոնք «թունաւոր խոտեր» են Զինացիներուն համար :

Վիկտոր Հիւկօ . — « Իր գործերուն ընկերային գաղափարակին գերագոյն նը-

Օրը Օրին

ՄԵՐ ՀՈՂԵՐԸ ՄԵՋԻ

Կար ժամանակ մը, երբ միայն Դաշնակցութիւնն էր որ իր գրպանը կը պըտըտցնէր Սեւռի դաշնագիրը՝ իբրեւ նըւիրական նշխար : Կամ մուրհակ :

Ազգային ուրիշ ճակատներ , դիւանագիտաբա՛ր ,անոր անունն անգամ բերան չէին առներ :

Որովհետեւ, դաշնագիրը, ազգին անունով, ստորագրած էր Դաշնակցական կառավարութեան Փարիզի ներկայացուցիչը :

Որովհետեւ , դաշնակիցները իրաւունք տուած չէին Պօղոս Նուպար փաշային որ ան ալ ստորագրէր՝ ի դիմաց Արեւմտահայութեան :

Որովհետեւ, 1921ին, Խորհրդային կառավարութեան պահանջին վրայ, մեր մանրանկար Հայաստանը պաշտօնապէս հրաժարած էր Սեւռի դաշնագիրէն :

Որովհետեւ, Խորհրդային կառավարութիւնը բարեկամական սիրալիր յարաբերութիւններ կը մշակէր Անդարային կառավարութեան հետ, 1920էն մինչեւ 1945 :

Ուրեմն, Արտասահմանը չէր կրնար Մոսկուայի եւ Անդարայի ջոջերուն սիրտը կոտրել՝ Սեւռի դաշնագիր հոլովելով :

×

Բարեբախտաբար, անցեր դացեր են այդ օրերը : Եւ քնացողներն ու քծնողներն ալ արթնցեր են հիմա :

պատակը քաղքենի ընկերութեան ամրապնդումն է : Այնպիսի օրերու երբ պրոլետարական յեղափոխութիւնը օրէ օր աւելի զօրաւոր կը դառնար, Հիւկօ քաղքենիի մը դիրքը որդեգրեց, փորձելով փրկել դրամատիրական կարգը » :

Վիկտոր Հիւկոյէն ետք, կարգը կուգայ Սթանտալի «Հրաշալի աշխարհի մը կերտողը, անկէ պիտի չներշնչուինք » :

Պալզաք.— « Փաստաբան էր մարդկութեան յետադիմական տեսութեան : Դարմանները զորս Պալզաք կ՝առաջարկէ ընկերութեան վերափոխման համար ծիծաղելի եւ սխալ են » :

Փեքինի կենսաբան մը խոստովանած է թէ ինչ դէշ ազդեցութիւն ունեցած է իր վրայ Պէթհովէնի Թ. Համանուագը . — « Երգուած մասին մէջ եղած գովքը քաղքենի մարդկային սիրոյ ի պատիւ, մէջս ստեղծած էին իրականութենէն շատ հեռու պատրանքներ : Բայց շնորհիւ ընկերվարական ուսուցման, հասկցայ որ արեւմտեան քաղքենի երաժշտութիւնը միայն կրնայ անշարժեցնել յեղափոխական կամքը » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՅԿՈՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն, ամերիկացի զինուորականները կը դտնեն թէ Վիէթնամի իրենց ռազմավարութիւնը ձախողութիւն մը եղած է եւ թէ Վիէթքոնկի ուժերը երբեք այսքան զօրաւոր չեն եղած : Նախագահ Ճոնսըն կը փորձէ սակայն հանդարտեցնել լարուած մթնոլորտը եւ յայտարարած է թէ ամերիկեան կորուստները նախատեսուածէն պակաս եղած են :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՃՈՆՍԸՆԻ կրտսեր աղջկան ամուսնութիւնը 75 հազար տոլար արժած է որու վրայ կ՝աւելնայ ռանչ մը զոր Ճոնսըն նուէր տուած է եւ որու արժէքն է 56 հազար տոլար :

Բայց, ամէնէն աւելի ուշադրաւ է այն բարեբաստիկ երեւոյթը որ Երեւանն անգամ, Սեւռի դաշնագիրին մասին կը մըտածէ :

Այո, դիտե՛մ, դաշնագիրին ծննդավայրին անունը չարտասաներ, առայժմ, որովհետեւ պատին վրայ ճանճ կայ, բայց արտասանէ թէ չարտասանէ, կը պահանջէ «մեր հողերը, մեր հողերը » :

Որո՞նք են այս հողերը : Ո՞ւր են :

Եթէ անոնց մէկ փոքր մասը «ներսն» է, մնացածը — 40·000 մղոն — «դուրսն» է :

Բայց, այս «մնացած»ին սահմանը դըծած էր Ամերիկայի ողբացեալ նախագահը, ուրիշ ազգերու յանձնարարութեան վրայ :

Ե՞րբ եղած էր այդ յանձնարարութիւնը : Ո՞ր փաստաթուղթին մէջ յիշատակութիւն կայ անոր մասին :

Պատասխանը ամէն մարդ կրնայ տալ.

— 1920ին... Սեւռի դաշնագիրին մէջ :

Ասիկա կը նշանակէ, ուրեմն, որ Սեւռի դաշնագիրը, այսօր, արժէք ունի — եւ իմաստ — Հայաստանի երիտասարդութեան աչքին ալ :

×

«Յառաջ»ի յարգելի աշխատակիցը, երեւի Ուիլսընեան սահմանագիծին ալ չի հաւատար :

Որովհետեւ, նախագահը հիւանդ էր : Եւ «չենք գիտեր թէ ի՞նչ հիմունքներու բեւի Ուիլսընեան սահմանագիծին ալ չի շումները» :

Անմիջապէս գիտել տամ որ ողբացեալ նախագահը որոշումներ «չյզացաւ» : Այլ խօսքով, իր խելապատակէն բաներ չհնարեց :

Սահմաններու ստուգումը կատարեցին աշխարհագէտները, պատմագէտները , հողագէտները եւ քարտիզագէտները՝ միշտ խորհրդակցելով հայ ժողովուրդին ներկայացուցիչներուն հետ : Միշտ՝ պըրպըտելով պատմութեան հատորները :

Ուիլսըն, ինք, ո՛չ աշխարհագէտ էր ոչ ալ պատմագէտ : Ոչ իսկ մասնագէտ՝ Հայոց պատմութեան :

Հիւանդ թէ առողջ, ան ստորագրեց իրեն ներկայացուած սահմանագիծը : Իր հիւանդութեան պարագան, երբեք, չի նըսեմացներ ստորագրուած փաստաթուղթին արժէքը : Քանի որ, անգամ մը եւս կրկնեմ, իր խելապատակէն դուրս ելած անհաշիւ գիծ մը չէր որ կը քաշէր քարտէզին վրայ :

Անգլիոյ Ճորճ Ե. եւ Ճորճ Զ. թագաւորներն ալ շատ ծանր հիւանդ էին, բայց ո՛չ ոք կը յանդգնի անվաւեր —կամ կասկածելի — համարելու անոնց վերջին օրերու ստորագրած փաստաթուղթերը : Օրինագիծները :

Եթէ Ուիլսըն հիւանդ եղած չըլլար , իր անունը կրող սահմանագիծը արդեօ՞ք աւելի արժէք պիտի ունենար :

Ի հարկէ ոչ, քանի որ նախագահը, պարզապէս, կը ստորագրէր անվիճելի ստուգումներէ ետք, մշակուած, պատրաստուած սահմանագիծ մը, որ իր դիւտը չէր : Ոչ մէկուն դիւտն էր : Պատմութեան վճիռն էր : Անոր վկայութիւնը :

Պէտք է միանգամընդմիշտ փարատել այն թիւրիմացութիւնը թէ յաղթական դաշնակիցները մեզի շնորհ մը ըրին Սեւռի դաշնագիրին 88րդ եւ 89րդ յօդուածները խմբագրելով ու մեզ սիրաշահելու — կամ մեզ իրենց գլուխէն ճամբելու — համար մեր սահմանները գծել տուին «հեռաւոր սուրբ»ի մը :

Սեւռի մէջ մեզի Կաղանդի նուէր չխոստացան : Ոչ ալ փուռ – պուառ՝ ի վարձատրութիւն մեր ծառայութեանց :

Մերը մեզի վերադարձուցին ... թուղթի վրայ :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԱՒՕՏՍ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Առաջին օրը ի՞նչպէս կարող ես քնանալ Հայաստանի մէջ: Հակառակ անոր որ շատ յոգնած էի, ժամերու տարբերութիւնն ալ վրան աւելցնելով, կրկին կարելի չեղաւ քնանալ: Ժամ մը առաջ կ'ուզեմ, որ առաւօտ ըլլայ: Հազիւ ժամը 4·30ին թեթեւ քուն մը: Հաւանաբար ժամ մը անց՝ Երեւանի սքանչելի ճնճղուկներու ճռուողիւնները արթնցուցին զիս:

Ճնճղուկները հաւաքուած են, իսկ մէկը՝ պատուհանին վրայ կեցած «արթընցիր» կ'երգէ ... Անմիջապէս մանեէթոֆոն գործիքս բացի եւ արձանագրեցի այս ճնճղուկին ձայնը, ապա միւս ճնճղուկներուն ձայները: Մօտ տասը վայրկեան այսպէս զբաղեցուցի ինքզինքս: Ժապաւէնէն լսեցի այս հարազատ Հայաստանեան ճնճղուկներու ձայները, որոնք կարծես տարբեր են միւս ճնճղուկներու ձայներէն: Եթէ այդպէս իսկ չէ, մեր ականջին տարբեր կը հնչէ այդ ձայնը:

Օհան Տուրեան ժամը 9ին մեր մօտ պիտի ըլլայ: Բայց մեր միւս բարեկամը ժամը ութին եկած է եւ Արմենիա պանդոկի մօտ ճաշարան մը մեր նախաճաշը հազիւ վերջացուցած ենք, երբ Տուրեան կ'երեւի:

Նամակ մը ունիմ յանձնելու Վարդգէս Համազասպեանին: Արդ, մեր առաջին այցը այսպէս եղաւ «Սփիւռքի Հետ Բարեկամութեան Կոմիտէ»ի շէնքը, կառավարական շէնքին ետեւը՝ Լենինեան հրապարակի մօտ:

Առաջին անձը, որուն կը հանդիպինք Գրիգոր Քէշիշեանն է: Նախկին Պէյրութցի եւ Մելգոնեանցի: Ժամանումէս լուր չունի, բայց ծանօթ է ինծի, նոյնիսկ նամակ մը գրած է, զոր չեմ ստացած: Մենք ժամանակին իր հասցէով շարժանկար մը զրկած էինք, — Մխիթարեան Ամառնային դպրոցի կեանքէն, — հայերէն խօսուն շարժանկար մը: Ստացած ըլլալը յայտնած է երկտողով մը, զոր չեմ ստացած, բայց այցելու բարեկամի մը միջոցաւ իմացած էի, թէ ստացած են շարժանկարը: Երկրորդ, հազիւ մի քանի շաբաթ առաջ Նիւ Եորքի մէջ Լուսին Ամարայի ի պատիւ տրուած հաւաքոյթի ընթացքին հանդիպած էի Պորիս Օտապաշեան անունով ուսանողի մը, որ Քոլոմպիա կ'ուսանի: Երեւանէն եկած է, իր քոյրը ամուսնացած է Գրիգոր Քէշիշեանին հետ:

Մեր շարժանկարին հաւնած են ու Երեւանի հեռարձակին վրայ իսկ ցուցադրած, մէկը նոյնիսկ զնահատական դրութիւն մը զետեղած է Հայաստանեան թերթի մը մէջ:

×

— «Ընկեր Համազասպեանը կ'ուզենք տեսնել», կ'ըսէ Օհան Տուրեան: Ժամադրութիւն չունինք:

Մի քանի վայրկեան ետք, Օհան Տուրեան, բարեկամս ու ես կ'առաջնորդուինք Վարդգէս Համազասպեանին սենեակը գրիգոր Քէշիշեանի կողմէ: Ուրիշ անձ մը եւս մեր հետ նոյն սենեակը կը մտնէ: Անունը չեմ գրած, բայց կարծեմ կոմիտէի կարեւոր պաշտօնեաներէն մին ըլլալու է:

Տուրեան իր ինքնայատուկ ձեւերով կը ներկայացնէ զիս: Կարծեմ Վ. Համազասպեան ծանօթ իսկ չէ անունիս: Պէյրութէն իրեն նամակ մը բերած եմ: Ղըրկողը մեծ պատմաբան՝ Մօրուս Հասրաթեանն է: Արագ աչքէ կ'անցընէ, լաւ բարեկամներ են:

— Ի՞նչ է նպատակը ձեր այցելութեան, կը հարցնէ:

— Նախ նամակը յանձնել ձեզի, կ'ըսեմ:

Մեքենաս հետս է, կամաց մը կը բանամ, ու ճնճղուկներու երգը կը լսուի...

Բոլորը միասին, մէջն ըլլալով Տուրեան «Սա ի՛նչ ա»...

— Այս մեր հայրենիքի, Երեւանի սքանչելի ճնճղուկներու երգն է:

Բոլորին երեսին վրայ ժպիտ մը:

«Աս մարդը խենթ է», կ'ըսեն իրենց մտքէն:

— Լաւ մտիկ ըրէք, այս առաջին ճնճղուկը այս առաւօտ ճիշդ ժամը 5·30ին իր շատ հարազատ ու սիրուն երգով զիս արթընցուց, ... աքլորներէն աւելի առաջ: Հազիւ մի քանի վայրկեան անց, այս երկրորդ ճնճղուկներու խումբը միասին համերգ մը տուին ի պատիւ ինծի: Սիրելի հայրենակիցներ, մենք տարիներով այս ձայներու կարօտով կ'ապրինք: Այս եւ ուրիշ շատ ձայներ արձանագրելով պիտի տանիմ Սփիւռք, որպէսզի լսեն հարազատ ճնճղուկներու ձայնը: Պիտի պատրաստեմ սկաւառակ մը, որ պիտի կոչեմ «Երեւանի ձայները» ու այս մեքենաս պիտի արձանագրէ ամէն ձայն ...

Ապշած իրարու կը նային բոլորը:

Համազասպեան նամակը աւելի ուշադրութեամբ կը կարդայ:

— Յակոբ Կիւլոյեանը ո՞ւր է:

— Վերջին պահուն, կ'ըսեմ, կարելի չեղաւ ինծի ընկերանալու: Կը զրկուի այս ճնճղուկներու ձայնէն: Պիտի լսէ անշուշտ ժապաւէնի վրայ:

Այլեւս ժպիտն է, որ կը տիրէ բոլորին երեսներուն վրայ ու կը լսեն շարունակ ճնճղուկներու ձայները ... «Սքանչելի, սքանչելի» կ'ըսէ Համազասպեան:

Բոլորը կ'ուզեն լսել ծրագիրս:

×

Տեղեկութիւններ կուտամ շարժանկարի կազմակերպութեանս մասին ու կ'ուզեմ շարժանկար մը պատրաստել Հայաստանի մէջ: Նախ՝ կ'ուզեմ ուսումնասիրել կարելիութիւնները:

Շարժանկարը կը կոչուի «Բայց կ'ապրինք»: Առաջին մասը յիսնամեակն է Եղեռնի: Թուրքը որ աշխատած է բնաջնջել այս ազգը, բայց Հայը կ'ապրի Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ:

Կ'ուզեմ ցոյց տալ Տիգրան Պետրոսեանն ու Արա Բարսեղեանը: Զարուհի Տոլուխանեան կ'երգէ Երեւանի մէջ, իսկ Լուսին Ամարա՝ Ամերիկայի մէջ, եւ այսպէս հակադրութիւն՝ Հայաստան ու Սփիւռք: Այս բոլորին ետեւը՝ հայ հողը, ջուրը, լիճը, հնութիւնները եւ քարերը խօսելու են: Սեւանայ լիճը պէտք է ներկայացնեմ որպէս լիճ եւ ոչ որպէս աւազան մը: Կ'ուզեմ այսպէս Ֆիլմ մը պատրաստել դունաւոր, իմ աշխատաւորներով, այսինքն քամերամէն՝ Հայնց Քառլ: Ես այս շարժանկարին բոլոր ծախքերը պիտի հոգամ: Զեզմէ միայն արտօնութիւն ու բարոյական օժանդակութիւն կ'ուզեմ:

Վիքթոր Համբարձումեանին հետ խօսած եմ այս ծրագրին շուրջ, Նիւ Եորքի մեր մէկ տեսակցութեան ընթացքին: Քաջալերեց ու խոստացաւ իր բարոյական օժանդակութիւնը բերել:

Խանդավառուած են բոլորը: «Միայն Զորս Օր», այսօր մնացած է միայն երեք օր: Կ'ուզեմ մի քանի մասնագէտներու հանդիպիլ:

Շարժանկարի նախարար Սերկէյ Գասպարեանին կ'ուզեմ խօսիլ:

Անմիջապէս կը հեռաձայնեն իրեն. — «Պատրաստ է անմիջապէս տեսնել ձեզ»:

Համազասպեանէն հրաժեշտ կ'առնենք խոստանալով կրկին հանդիպիլ»:

ԼԵՒՈՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

ԱԶԳԻ ՄԸ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Տաղաւարեան կը հետեւի Տարվինեան վարդապետութեան, կենսական տեսակները կը փոխուին կամ կ'անհետանան գոյութեան պայքարով, ուժեղները կ'ապրին, տկարները կ'անհետանան: Գոյութեան պայքարը նոյն տեսակին մէջ եւ տեսակներու մէջ բնական օրէնք է: Բնական ընտրողութիւնը դարաւոր է: Նոյն իսկ մարդկային գործարանաւորութեան մէջ բջիջներու պայքար կայ: Տկարացող հիւսուածները կը փճանան: Երբ արիւնը կը տկարանայ, սպիտակ գնդիկները կը փճացնեն կարմիր գնդիկները: «Մեր շուրջը նայինք տեսնելու համար թէ մարդուն տեւական հակամարտութիւնը իր նմանին հետ մեր նկարագրին տիրապետող գիծն է: Մեր գլխաւոր մտածումն է ի՞նչպէս պաշտպանուիլ ընկերութեան մէջ»: Կարլ Մարքս հետեւելով պատմաբան Թիէրի՝ ընկերութեանց կեանքը կը բացատրէ դասակարգային պայքարով:

Երբ քով քովի կ'ապրին երկու ժողովուրդներ պայքարը անխուսափելի կը դառնայ, տկարը տեղի կուտայ, զօրաւորը կը ձուլէ տկարը: Պիզմարք կ'ըսէր օր մը. «Մարդ մը միշտ իրաւունք ունի՝ եթէ իր հետ ունի սուիններու մեծամասնութիւնը, նոյն իսկ եթէ միջակ փաստեր ունի»: Գերման պատմաբան Մոմսէնի գործը ուժի փառաբանութիւնն է. «Պատմութիւնը իր անդիմադրելի յորձանքին մէջ կը խորտակէ եւ կը լափէ այն ազգերը, որոնք պողպատի կարծրութիւնը նաեւ ճկունութիւնը չունին»: Ուրիշ մը, պատմաբան Բանքէ, կը գրէ. «Մարդկային արիւնահեղ պատերազմները էապէս բարոյական ուժերու պայքարներ են»:

Անգլիացիները անգթօրէն վարուեցան իրենց երկիրը կորովի կերպով պաշտպանող Պոէրներու դէմ: 1901 Սեպտեմբերին 109 հազար բանտարկեալներ կային:

Ժողովուրդի մը գլխաւոր մտահոգութիւնն ըլլալու է ի՞նչպէս պաշտպանուիլ դրացիներէն, որոնք գայլերու նման երախաբաց կը սպասեն յարմար առիթի մը երկրին սահմաններն ընդարձակելու, կողոպտելու եւ ստրկացնելու համար: Պառակտումով տկարացած ժողովուրդ մը կը դառնայ որսը հզօր դրացիին:

Ֆրանսայի մէջ յարաճուն բնակչութիւնը երբ նուազիլ սկսաւ ժանտախտի, բորոտութեան, մալարիայի, ծաղիկի պատճառով, օտարներ եկան եւ հաստատուեցան դատարկ վայրերը, դրաւեցին երկիրը խաղաղօրէն: Երբ ծնունդները կը նուազին, զինուորագրութիւնը կը դժուարանայ, երկիրը պաշտպանելու համար վարձկան զինուորներու պէտք կ'ըլլայ, վարձկանը կը հաստատուի երկրին մէջ, կը դառնայ տէրը: Ֆրանսայի մէջ հիմը ամուր ըլլալուն, պատուաստումները մեծ դեր մը չեն կատարած: Եկուորը իւրացուցած է, որովհետեւ մշակոյթով բարձր ժողովուրդի մը մէջ կը գտնուէր: Կենսաբանական տեսակէտով ալ արիւնի փոխանցումը չի փոխեր արիւնին տեսակը: Ընդունող անհատին արիւնը կը մընայ նոյն տեսակին մէջ, ինչ որ ալ ըլլայ փոխանցուած արիւնին քանակը, թէեւ կը սնանի փոխանցուած արիւնով, որ կը փրկէ իր կեանքը: Ֆրանսական նկարագիրը կը մնայ նոյնը ներկայ դարուն, ինչպէս Փիլիպպոս Օգոստոսի օրով, ինչպէս Հենրիկոս Դ.ի օրով:

Վտանգը յոգնութեան մէջ է, գիւղացի տարրին անճիտումին մէջ: Երկարատեւ պայքարներ, ներքին պառակտումներ, դրամի պաշտամունք, վայելքի հետապնդում, բարքերու անկարգութիւն կը քայքայեն ընտանիք ու հաւաքականութիւն: Գիւղացին կը լքէ արօրը, կը խուժէ քաղաքները, հողը կը մնայ անմշակ, ընտանիքը կը մնայ առանց աշխատաւորի, երկիրը կը դատարկուի, «երկիրը, որ

ԳԻՔՈՐԸ

Գիւղացի Համբոյի տունը կռիւ էր ընկել:

Համբօն ուզում էր իր տասներկու տարեկան Գիքորին տանի քաղաք մի գործի տայ, որ մարդ դառնայ, աշխատանք անի: Կինը չէր համաձայնում:

— Չեմ ուզում, իմ քորփա երեխին էն անիրաւ աշխարհքը մի գցիլ, չեմ ուզում, — լալիս էր կինը:

Բայց Համբօն չլսեց:

Մի խաղաղ առաւօտ էր, մի տխուր առաւօտ: Տանջցիք ու հարեւանները եկան մինչեւ գիւղի ծայրը, Գիքորի թշերը պաչեցին ու ճամբայ դրին:

Քոյրը, Զանին, լաց էր լինում, իսկ փոքրիկ Գալօն մօր գրկից ձայն էր տալի — «Գիքո՛լ, էտ ո՞ւլ ես դնում: Հէ՛ Գիքո՛լ»:

Գիքորը շուտ – շուտ ետ էր նայում: Տեսնում էր դեռ գիւղի ծայրին կանգնած են նրանք ու մայրը գոգնոցով սրբում է աչքերը: Դարձեալ հօր կողքից վազում կամ առաջն էր ընկնում: Մին էլ ետ նայեց. գիւղը ծածկուել էր բլուրի ետեւ:

Այնուհետեւ Գիքորը ետ էր ընկնում:

— Արի հա՛, Գիքոր ջան, արի հա՛: Հասանք հա, — որդուն կանչելով դնում էր Համբօն, շալակին մի խուրջին, մէջը մի քանի հաց ու պանիր ու մի երկու դաստա թութուն:

Իրիկնապահին, երբ անց էին կենում սարերը, մի անգամ էլ երեւաց գիւղը հեռու մշուշում:

— Այ, ապի, մեր տունն էն ա հա՛, — ցոյց տուաւ Գիքորը՝ մատը մեկնելով դէպի գիւղը, թէեւ տունը իսկի չէր երեւում, ու անցան:

Առաջին իրիկունը զոնաղ ընկան մի գիւղում: Տանտէրը Համբիկի հին ծանօթն էր:

Դեղին սամավարը թշշում էր տախտի ծայրին: Մի ջահել աղջիկ շրըխկ – շրըխկացնելով բաժակները լուանում էր ու թէյ էր շինում: Նա մի կարմիր սիրուն շոր ունէր հագին: Գիքորն էնտեղ մտքումը դրեց, որ երբ քաղաքում փող աշխատի, իրենց Զանիի համար մի էն տեսակ շոր ուղարկի:

Իրիկնահացից ետը տանտէրն ու Համբօն թինկը տուած, չիբուխ քաշելով զրոյց էին անում: Խօսեցին Գիքորի մասին, Տանտէրը գովեց Համբոյին, որ չարչարւում էր որդուն մարդ շինի: Յետոյ սկսեցին խօսել կռուի վրայ, հացի թանգութեան վրայ, բայց Գիքորը շատ էր յոգնած, քունը տարաւ:

Միւս օրը քաղաք մտան: Գնացին ծերունի թաւլաչու մօտ: Առաւօտը բազարն իջան:

— Բիձա, էդ երեխին ծառայ ես տալո՞ւ, — խանութի ներսից հարցրեց մի վաճառական:

— Հրամանք ես, — ասաւ Համբօն ու Գիքորին էն կողմը հրեց:

— Բեր ինձ տուր, ես կը բռնեմ, — առաջարկեց վաճառականը:

Նրան ասում էին բազազ Արտէմ:

×

Համբօն քաղաքում Գիքորին ծառայ տուաւ Բազազ Արտեմի տանը: Պայմանն էն էր, որ Գիքորը պէտք է տունը մաքրէր, ամանները լուանար, ոտնամաններ սրբէր, դուքանը բաժին տանէր, ու էս տեսակ մանր ծառայութիւններ, մինչեւ մի տարի:

Մի տարուց ետը Բազազը նրան պէտք է տանէր դուքան, շինէր դուքանի «աշկերտ», ու էսպէս Գիքորը պէտք է բարձրանար:

— Հինգ տարի դեռ փող չեմ տալ — առաւ Բազազը պայման կապելիս: — Դրուստը կ'ուզես, դեռ դու պէտք է տաս, որ քու որդին բան է սովորելու: Ախար իսկի բան չգիտի ...

— Որտեղից գիտենայ, խազէին ջան, — պատասխանեց Համբօն, — որ գիտենար, էլ ո՞ւր կը բերէի, ես էլ բերել եմ, որ բան սովորի ...

— Կը սովորի, ամէն բան կը սովորի: Էնպէս սովորի ո՛ր... Ձեր կողմերից էն Նիկոլն ինչ է, որ իրեն համար դուքան ունի բաց արած, նա էլ ինձ մօտ է մարդ դառել: Ամա վերջում մի ջուխտ չայի դգալ ու մի քանի բան գողացաւ ...

— Չէ, խազէին ջան, սա գողանալ չի: Ու էդպէս բան անի, կը դամ կռնիցը կը բռնեմ ու քուռը կը գցեմ:

— Հա, որ ձեռը հալալ է՝ մարդ կը դառնայ:

— Իմ դարդն էլ էն ա, ազա ջան, որ մարդ դառնայ, լեզու սովորի, գրիլ-կարդալ սովորի, նստիլ. վեր կենալ սովորի, մարդ ճանաչի, որ աշխարհքումն ինձ նման խեղճ ու զուկ չմնայ... ինքն էլ աչքաբաց էրեխայ ա, մեր գեղական էլոլումն էլ գրաճանաչ ա էլիլ, գրի սեւն ու սպիտակը ջոկում ա: Ամա ազաչանքս էն, որ լաւ մտիկ անէք, զարիբ էրեխայ յա, քորփա յա ...

Բազազը Համբոյին միամտացրեց ու դուրս գնաց բարձր ձէնով հրամայելով — «Չայ բերէք, հաց բերէք սրանց համար ...»:

×

Հէր ու որդի նստած էին Բազազ Արտեմի խոհանոցում:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(1 Շար.)

-ՅՁԳ-
ԵՎԻԼԻԿ ՍԱՐՍԿԱՆ

Ֆեթիկյան տպարանում մի դրվատանոցում ։

Իր աղախին Ֆաթմեն, մոտիկ հարևանները, ոստիկանները և ուրիշներ ։

— Ֆաթմե, Ֆաթմե, ուշքդ ինչդ ։ Ասա՛ ճշմարիտը ։

— Ես ոչինչ չեմ գիտեր, տիկին ։ Ես միայն տեսա, որ ... ։

— Ասա՛ ինչ որ տեսար ։ Ես ամեն ինչ գիտեմ ։ Ես ամեն ինչ գիտեմ ։

— Ես տեսա, որ տիկին Լիլի ... ։

— Ասա՛ ինչ որ տեսար

Տէր եւ Տիկին Օննիկ Պօյաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քիրիատու (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան եւ զաւակները (Հայաստան), Պօյաճեան եւ Եամալեան ընտանիքները, բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահը՝ որ պատահեցաւ Օգոստոս 6ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Օգոստ. 11) ժամը 16·15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պէլվիլի գերեզմանատունը, Ռիւ Թելեկրաֆ:

Որեւէ մահազդ զրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընդունիլ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Թորոս Պօշնաքեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Իսրայէլեան ընտանիքը, քառասնօրեայ հոգեհանգստեան պատարագ մատուցանել կուտան վազամեռիկ Ովսաննա Պօշնաքեանի (ծնեալ՝ Իսրայէլեան) հոգւոյն համար, այս Կիրակի 14 Օգոստոսին, Փրատոյի Հայոց եկեղեցին:

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԼԻՈՆ.— Ս. ՅԱԿՈԲ

Կիրակի, (14 Օգոստ.) Ս. Աստուածածնայ վերափոխման առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, յաւարտ պատարագի Խաղողօրհնէք եւ Մատաղօրհնութիւն: Ժամերգութիւն ժամը ութին, Ս. պատարագ ժամը տասնին:

Անոնք որոնք կը փափաքին մատաղօրհնութեան եւ խաղողօրհնէքի իրենց նիւթական մասնակցութիւնը բերել, թող հաճին արձանագրուիլ եկեղեցւոյ բանկալը կամ դրասենեակը:

ՏԷՍԻՆ

Աստուածածնայ տօնին առթիւ Ուրբաթ 12 Օգոստոս կէսօրէ ետք ժամը 2ին մատաղի օրհնութիւն եւ զենում:

Կիրակի (14 Օգոստ.) հանդիսաւոր պատարագ, սկիզբ ժամերգութեան առաւօտ ժամը 8·30ին Ս. պատարագ ժամը 10ին, երգեցողութիւն տեղւոյս երգչախումբին, մեներգ եւ երգեհոն Օր. Անժէլ Կարապետեանի կողմէ: Ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի: Հոգեհանգիստ, խաղողօրհնէք եւ Մատաղի բաշխում:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ (ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕ)
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը յայտարարէ թէ այս Կիրակի Աստուածածնի տօնին (խաղողօրհնէք) առթիւ տեղի կ'ունենայ Ս. պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՐԹՌԵԱՆ:

×

ՊՕՄՈՆ, Ս. ԳՐԻԳՈՐ – ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ Պօմոնի եւ շրջաններու հաւատացեալ հասարակութեան թէ Աստուածածնայ տօնին առթիւ, այս Կիրակի հանդիսաւոր պատարագի արարողութիւն եւ խաղողօրհնութիւն տեղի կ'ունենան: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԳԵՂԱՄ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ:

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի Վերափոխում: Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ եւ Խաղողօրհնութիւն ժամը 10·30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Երկուշաբթի՝ Մեռելոց: Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Այս Կիրակի Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ (եւ խաղողի օրհնութիւն):

ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Այս Երկուշաբթի Մեռելոց:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ
(Այցելութեան առթիւ)

Տէր եւ Տիկին Պաղտիկ Անանեանէ (Ապատան) երեք անգլ. ոսկի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ, հետեւեալ նուէրները:

Այրի Տիկին Ս. Գ. Տապաղեանէ եկեղեցիի պայծառութեան 50 Ֆրանք: Ողբ. Պ. Նագաշեանի յուղարկաւորութեան առթիւ, Պարոնեան ընտանիք տասը եւ Տատուր Ասատուրեանէ տասը եկեղեցիին, իսկ Պ. Մ. Ափրիկեանէ քսան Աղքատախնամին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Երեւանէն Պ. Արտուշ Մուշեղեան, կը փնտռէ իր քեռին, վարիչ «Բախչիկ» Նազարեան, ծնած 1908ին Երեւան, Կոտայքի շրջան Բաշ գիւղում, Մարսէյլ կը գրտնուէր 1948ին:

Երեւան, 48, Կիլիկիա, Շեվչցովայի փողոց թիւ 4 տուն 23, ապրող Պ. Արփենիկ Սմբատի Մելքոնեան, կը փնտռէ իր զաւակը Յակոբեան Զաւէն Թոռնիկի, ծնած 1926ին, Թալինի շրջան, Ղըմզլու գիւղը, 1941ին մեկնած ճակատ, ողջ է եւ կը գտնուի Ֆրանսա: Փնտռողի եղբայրները ու քոյրերն են Յակոբեան Ֆուրման, Լովա, Ժենեա, եւ Էմմա Թոռնիկի:

Լենինական քաղաքէն Պ. Արամայիս Սանթրոյի Եւդալեան, որ կ'ապրի պետական բարակ շարք 11, տան թիւ 25, կը փնտռէ իր եղբայրը, Յոլակ Սանթրոյի Եւդալեան, ծնած 1904ին Ախուրեանի շրջան Ղարաքիլիսէ գիւղը: Իր ընկերներէն լսուած է թէ՝ կ'ապրի:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի անյապաղ իմացնել եկեղեցւոյս քարտուղարութեան, 339, Ավընիւ տիւ Փրատօ, Մարսէյլ (8):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ
ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈՒՅՇ:

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 25րդ պատգմ. ժողովը պիտի գումարուի 13 եւ 14 Օգոստոս, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, հայրենակից Թորոսեանի սրճարանին սրահը, Տէսին, 35 Ավընիւ Ժան Ժօրէս, Տէսին – իզէռ: Առաջին նիստը կը բացուի Շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի դրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն:

Չեքով վճարումները ընել
C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամուէլեան դրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19:

ՊՏՈՅՏ (ՏԷՍԻՆ)

Օգոստ. 15ի Երկուշաբթի, Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած է պտոյտ մը, օթոքառով դէպի Պէլֆոնթէն Կապ. Խաչի կայանը, Աստուածածնայ տօնի առիթով:

Արձանագրուելու համար դիմել ընկերուհիներու Ք. Պառաւեանի, Մ. Կարապետեանի եւ ընկեր. Ս. Առաքելեանի:

Տէսինէն մեկնում ժամը 6ին, Փլաս տը լա Լիպէրթէ, իսկ Լիոնէն Հայոց եկեղեցիին առջեւէն ժամը 7ին:

Լիոնի համար արձանագրուիլ Պ. Խ. Կէնճեանի մօտ:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE
«Colonie de Vacances de la Chaume»
RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE
ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ:

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը: Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի:

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել:

Աղքատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի դրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայն միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին:

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չավուշ» խումբի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 21ին, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ – Ռեսթօրան տէ Շօֆէօր:

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ
12
ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI
12 AOUT
1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10684

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — N° 10.684

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉՈ՞Ի ՉՎԱՒԵՐԱՑՈՒԵՑԱՒ

Սեւրի դաշնագրի ստորագրութենէն 46 տարի ետք, տակաւին այսօր շատեր կը զարմանան թէ ինչո՞ւ չվաւերացուեցաւ անիկա դաշնագիր պետութեանց խորհրդարաններուն կողմէ :

Զինադադարէն ետք, 1919 եւ 1920ին յաղթական դաշնակիցները յաջորդաբար հաշտութեան դաշնագիրներ կնքեր էին իրենց թշնամի պետութեանց՝ Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ : Ասոնք բոլորն ալ վաւերացուեցան օրինական ճամբով եւ գործադրուեցան :

Բացառութիւն կազմեց միայն Թուրքիոյ հետ կնքուած դաշնագիրը, Սեւրի յախճապակիներու թանգարանին մէջ, 1920 Օգոստոս 10ին :

Օսմանեան կայսրութեան վերջին խալիֆան Ապտիւլ Մէճիտ Փարիզի մէջ խօսելով Սեւրի դաշնագրին մասին, Մաթէնի թղթակցին հեղնանքով յայտարարած էր, որ Սեւրի մէջ դիւրաբեկ առարկաներ կը չինուին, ակնարկելով դաշնագրի վաւերացուած չըլլալուն :

1920 – 21 թուականներու քաղաքական զինուորական դէպքերը պէտք է աչքի առջեւ բերել, հասկնալու համար պատճառները :

Առաջին վայրկեանէն երկու գլխաւոր թշնամի ունէր Սեւրի դաշնագիրը, — քեմալական Թուրքիան եւ բոլշեւիկ Ռուսիան, որոնք գաղտնի դաշինքով զինակցած՝ դաշնագրի ստորագրութենէն քառասուն օր ետք, 1920 Սեպտեմբեր 20ին Քեազիմ Քարապէքիրի բանակները պիտի զրկէին Հայաստանի Հանրապետութեան դէմ եւ մահացու հարուածը պիտի տային մեր անկախութեան :

Բոլշեւիկները Օգոստոս 10էն առաջ արդէն իսկ Մոսկուայի մէջ Լեւոն Շանթի պատուիրակութենէն կը պահանջէին, որ Հայաստան ընդմիշտ խզէ իր յարաբերութիւնները դաշնակից պետութեանց հետ եւ հրաժարի Սեւրի դաշնագրէն :

Քեմալական Թուրքերը իրենց Ազգային Ուխտին մէջ կրկնակի կը շեշտէին թէ ո՛չ մէկ թիզ հող պիտի տան Հայերուն :

Հայաստանի դէմ տարուած յաղթանակին պիտի յաջորդէր Կիլիկիոյ մէջ քեմալականներու ձեռք բերած յաջողութիւնը : Ֆրանսայի վարչապետ եւ արտաքին նախարար Արիսթիտ Պրիան Անգարա կը զրկէր Ֆրանքլէն – Պույեոնը եւ դաշնակիցներէն անջատ հաշտութեան դաշնագիր կը կնքէր՝ 1921 Հոկտեմբեր 21ին՝ Մուսթաֆա Քեմալի կազմած կառավարութեան հետ, որ պաշտօնապէս չէր ճանչցուած տակաւին :

Պրիան այս զարտուղի միջոցին դիմած էր, ըստ իրեն, նախ թոյլ չտալու համար, որ Թուրքերը ոտքով ձեռքով Ռուսիոյ գիրկն իյնան : Երկրորդ՝ ընդ առաջ կ՛երթար Ֆրանսական խորհրդարանի երեսփոխաններուն ու ծերակուտականներուն, որոնք, յանուն խնայողութեան, կը պահանջէին ո՛չ մէկ զինուոր զրկել եւ ո՛չ մէկ սու ծախսել Կիլիկիոյ համար : Բաւական էր, որ մէկուկէս միլիոն զոհեր տուեր էին ռազմաճակատներու վրայ 1914 – 18 :

Կիլիկիան պարպելով, Ֆրանսացիները քեմալականներուն յանձնեցին իրենց բոլոր պատերազմական պիտոյքները, որոնք յետագային պիտի գործածուէին Անատոլուն գրաւող հելլէն բանակին դէմ :

Դաշնակիցները մերժեցին վաւերացնել Սեւրի դաշնագիրը, պատրուակելով, որ Հայաստան խորհրդայնացած էր եւ չէին ուզեր Ռուսիոյ սահմանները ընդարձակել՝ Ուիլսընի ծրագիրը ընդունելով :

Յետոյ 1920 Նոյեմբեր 14ին Յունաստանի ընտրութեանց մէջ չարաչար պարտուած էր վարչապետ Էլէֆթէրիոս Վէնիզելոս, որ մեծանուն դիւանագէտի անուն ունէր այդ օրերուն : Եւ շատ չանցած իշխանութեան գլուխ անցած իր հակառակորդը՝ Կոստանդին թագաւոր, Վիլհելմ կայսեր քեռայրը, որ պատերազմի ընթացքին դաշնակիցներուն հակառակ դիրք բռնած էր : Դաշնակիցներու դիրքը Յունաստանի հանդէպ փոխուեցաւ բոլորովին :

Ֆրանսա եւ Իտալիա Սեւրի դաշնագիրը ստորագրած էին դժկամակամութեամբ : Թրքասիրութիւնը հետզհետէ հող գտաւ դաշնակից երկիրներու մէջ :

1921 Փետրուար 21ին դաշնակիցները Լոնտոնի մէջ գումարեցին խորհրդաժողով մը, որուն հրաւիրեցին նաեւ Պոլսոյ օրինաւոր կառավարութեան հետ Անգարայի Ազգ. Մեծ Ժողովի անպաշտօն կառավարութեան ներկայացուցիչները :

Այնտեղ հարց յարուցուեցաւ Սեւրի դաշնագրի կարգ մը յօդուածները փոխելու մասին : Յունաստանի պատուիրակները բողոքեցին :

Յետագային հելլէն բանակի պարտութիւնը եւ քեմալականներու յաղթանակը — շնորհիւ Մոսկուայի եւ կարգ մը դաշնակիցներու աջակցութեան — բոլորովին մոռացութեան տուին Սեւրի դաշնագիրը :

1922 Սեպտեմբերին Իզմիրի աղէտէն ետք, դաշնակիցները որոշեցին Լօզանի մէջ հրաւիրել հաշտութեան նոր խորհրդաժողով մը, ուր Թուրքերը այս անգամ ներկայացան իբրեւ յաղթական եւ իրենց պայմանները պարտադրեցին դաշնակիցներուն :

1923 Յուլիս 24ին Սեւրի փոխարէն ըստորագրուեցաւ Լօզանի դաշնագիրը, որուն մէջ Հայ եւ Հայաստան բառերն իսկ չեն յիշուած :

Յաղթանակէն ետք մրցակցութիւնը ծայր տուած էր դաշնակիցներուն միջեւ, որոնք իրարու կը նախանձէին եւ չէին կրնար համաձայնիլ աւարը բաժնելու համար :

Դաշնակիցներու մրցակցութիւնը եւ Ռուսիայէն ու Անգլիայէն սկսեալ — առանց մոռնալու ծովակալ Պրիսթոլներու Ամերիկան — բոլոր մեծ պետութեանց քաղաքականութիւնը Թուրքիան սիրաշահելու համար յանգեցան այն արդիւնքին, որ չվաւերացուեցաւ Սեւրի դաշնագիրը :

Մեծ դաշնակիցները իրենց շահերուն եւ դաւերուն զոհեցին «փոքրիկ դաշնակից»ը, ուրանալով անոր թափած հեղեղանման արիւնը, աններելի ապերախտութեամբ :

Բայց մենք չենք հրաժարիր մեր իրաւունքներէն եւ կը շարունակենք «պահանջատէր մնալ» :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵԹԷ ՄՕՐԱՔՈՅՐՍ...

Ա.

ԽՄԲ. — Քոմպա Փարիզեան այն փընտրուած օրաթերթերէն է, եթէ ոչ միակը, որ հաւատարիմ՝ մամուլի իր կոչումին, հանրային կարծիք կը վարէ : Թերթին ձեռնհաս աշխատակիցներէն է Ֆոնվիէլ – Ալքիէ, որ քաջ յօդուածներ կը ստորագրէ, առանց բառերը ծամծմելու : Շահեկան է իր վերջին յօդուածը զոր կու տանք թարգմանաբար.

Պատմութիւնը «եթէ»ներով գրելու դժուար արուեստին մէջ, Մօրիս Ֆօռ տեսակ մը մրցանիշ կոտրեց : Տարուած իր հռետորութեամբ, որ ըլլալով հանդերձ միջերկրականեան, եւրոպական եւ ատլանտեան ալ է, յանկարծ պոռաց Փոմփիտուին, Ազգ. ժողովի մեծ վիճաբանութեան ատեն. — « Եթէ Օթանը գոյութիւն ունեցած ըլլար 1939ին, պատերազմը տեղի չէր ունենար» : Եւ ասիկա ըսաւ այնքան վճռականութեամբ, որ մարդ չառարկեց :

Մենք ալ կ՛ուզէինք համոզուիլ, բայց հարկ է որ հեղինակը, որ պատմութիւնը սերտած է, զայն ապրելէ առաջ, բացատրէ իր բանաձեւումը : Արդեօ՞ք կը նշանակէ որ եթէ քաղաքական եւ զինուորական համախմբում մը — Ատլանտեան Խորհուրդ եւ ձուլուած բանակ — եւ որու մէջ Զէմպրլին, Տալատիէ, Հիթլեր եւ Մուսոլինի, Ռուզվէլթի գլխաւորութեամբ, ընդդիմացած ըլլար Սթալինի, խաղաղութիւնը ամրօրէն կ՛ապահովուէր : Արդէն, այս ձեւին տակ, որ ըստ երեւոյթին չի դաւաճաներ Մօրիս Ֆօռի միտքին, վարկածը հաւատալի չէ : Նախ, որովհետեւ ոչ մէկ բան կը գտնենք այն պատմական կացութենէն որ կար 1939ին, ապա, որովհետեւ կը կարծենք գիտնալ թէ նման ընկերութեան մը մէջ, ամէնէն եռանդուն անդամն է որ կը պարտադրէ իր մեթոտներն ու նպատակակէտերը : Արեւմտեան ժողովրդապետութեանց բարեացակամ մեղսակցութիւնը, փոխանակ զայն հեռացնելու, պիտի դրդէր Հիթլերը, որ Ուկրանիոյ վրայ նետուի երկու տարի կանուխ (փաստաթուղթ մը, ստորագրուած՝ Ժորժ Պոնէի կողմէ, այսինքն 1938 Դեկտեմբեր 14ին իր յայտարարութիւնը Արտաքին գործեու ծերակուտական յանձնախումբին առջեւ, կը քաջալերէր այդ ուղղութեամբ) : Արդէն տեսակ մը արեւմտեան զինակցութիւն էր, առանց Միացեալ Նահանգներուն, — որ կնքուեցաւ Միւնիխ, երեք ամիս առաջ եւ արդելք չեղաւ, մեր գիտնալով, որ Հիթլէր գործը վերջացնէ Զեխոսլովաքիոյ հետ, ոչ ալ Մուսոլինի Ալպանիան կլլէ 1939ի Աւագ Ուրբաթ օրով : Պատմութեան մէջ, Օթանի նման համախմբում մը եղաւ, մէջն ըլլալով Ամերիկան, այն է որ զօրավիդ կենալով Կոլչակի եւ Տենիկինի — ճերմակ հակայեղափոխութեան պետերը — միջամտեց զէնքով Լենինի Ռուսաստանին դէմ : Դժուար է ըսել թէ 1918 – 20ի միջամտողները միայն ձիթենիի ճիւղ բռնած էին ... փաստը կայ որ զինակցութիւն մը, որու քաղաքական եւ ռազմագիտական ձգտումները 1949ի Օթանինը ըլլային, աւելի պատերազմ կրնար ստեղծել քան արգելք հանդիսանալ :

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԴԺԳՈՀ Է ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

ԲԵՐԱՆԱՑԻ ԵՒ ԳՐԱՒՈՐ ԲՈՂՈՔ ՁԱՅՆՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՌԻ ԴԷՄ

Փարիզի ամերիկեան դեսպանը՝ Պոլըն տեսակցութիւն մը ունեցած է առջի օր, պետական նախարար Ժոքսի հետ, որ արձակուրդի շրջանին կ՛ապահովէ Արտաքին նախարարին պաշտօնը, ի բացակայութեան Քուվ տը Միւրվիլի : Առանց բուն բողոքագրի ձեւը տալու, ամերիկեան դեսպանը դժգոհութիւն յայտնած է այն կողմնակալ ձեւին համար որով Ֆրանսական ձայն – պատկերասփիւռէն կը տրուին Վիէթնամի եւ Միացեալ Նահանգներու ցեղային միջադէպերու լուրերը : Բերանացի դժգոհութենէն զատ, Պոլըն նամակ մըն ալ յանձնած է, ուր կը յայտնուի Ամերիկացիներուն մտահոգութիւնները այս ուղղութեամբ :

Նման պարագաներու մէջ, ընդհանրապէս Ամերիկացիները լուռ կը մնան, մինչ այս անգամ իրենց բողոքին լուրը յայտնուած է, ամերիկեան աղբիւրներէ :

Նամակին մէջ, Պոլըն կը յայտնէ որ Ֆրանսական ձայնպատկերասփիւռին լուրերը « կողմնակալ եւ սխալ » են : Կ՛ըսուի նաեւ Ուոշինկթընի ձեռնհաս շրջանակներուն մէջ, որ գրաւոր բողոքին գլխաւոր դրդապատճառը եղած է Էմանիւէլ տ՛Ասթիէ տը լա Վիժըրիի վերջին յայտարարութիւնը Վիէթնամի առընչութեամբ :

Ֆրանքեւամերիկեան այս միջադէպին առթիւ, Տեղեկատուութեան նախարարը՝ Իվոն Պուրժ, յայտարարած է թէ հարցը չէ արծարծուած Նախարարաց Խորհուրդի ընթացքին, որ գումարուած էր Զորեքշաբթի օր : Շեշտած է այս առթիւ. — « Տեղեկատուութեան նախարարը շատ հանդիստ է այդ լուրերուն համար, վասընզի որեւէ հրահանգ չէ տրուած ձայնասփիւռին : Լուրերը են ինչ որ են» :

Կացութիւնը, ուրեմն, հետեւեալ պատկերը կը պարզէ : Մէկ կողմէ, Ամերիկացիք առաջին անգամ ըլլալով, գրաւոր բողոք մը կը յանձնեն եւ նաեւ առաջին անգամ ըլլալով, նման բնոյթ ունեցող հարց մը անմիջապէս կը հրապարակեն : Պարզ է որ որոշ կարեւորութիւն կ՛ուզեն տալ, Ֆրանսացիք կը խորհին նոյնիսկ թէ ուզած են միջադէպ մը ստեղծել : Ֆրանսական կողմը, միշտ լուռ կը մնան, ինչ որ կը նշանակէ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը չուզեր վիճաբանութիւն ըստեղծել այս առթիւ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդը 85էն 100 Ֆրանքի բարձրացուց, Սեպտեմբեր մէկէն սկսեալ, հեռատեսիլի գործիքներու տարեկան տուրքը :

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Ուիլսըն կարգ մը փոփոխութիւններ կատարեց իր դահլիճին մէջ : Արտաքին նախարար նշանակուեցաւ՝ Պրաուն, մինչ ներկայ Արտաքին նախարար՝ Սթիուըրթի կը յանձնուի Տնտեսութեան նախարարութիւնը :

ՓԻԷՐ ՄԵՆՏԷՍ – ՖՐԱՆՍ, որ Ֆրանսայի վարչապետ էր, 1954ին երբ վերջ տուաւ Հնդկաչինի պատերազմին, յօդուած մը ստորագրած է Նուվէլ Օպսերվաթէօրի մէջ, ուր կ՛ըսէ, ի մէջ այլոց. — « Խաղաղութեան վերահաստատումը բանակցութեան ճամբէն կ՛անցնի, Վիէթնամցի ժողովուրդին իրական ներկայացուցիչներուն հետ» : Մենտէս – Ֆրանս չի ճշդեր սակայն թէ ի՞նչ ձեւ պէտք է առնեն այդ բանակցութիւնները :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կառավարական պաշտօնաթերթը՝ Իզվեստիա խիստ յօդուած մը հրատարակած է օտարներուն դէմ, ուր կ՛ըսուի թէ տարւոյն սկիզբէն ի վեր 60 զբօսաշրջիկներ յանցանքի վրայ բռնուած են, երբ հակախորհրդային քարոզչութիւն կ՛ընէին :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Դաշնակցային Հանրապետութիւնը Կարմիր Խաչի տրամադրութեան տակ դրած է հիւանդանոց – նաւ մը, հարաւային Վիէթնամի համար :

ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԱԿի ուժերը ստիպուած եղած են միջամտել հրացանաձգութեան մը, որ սկսած է թուրք Կիպրացիներու եւ պահակազօրքին միջեւ : Մարդկային վընաս չկայ :

ԱՆԳԼԻԱՆ ԻՐ ԿՂԶԻԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Օգոստոս ամսուն էր, 27 Օգոստոս 1887ին, որ մեռաւ հայ մեծ տարագիրը, Գրիգոր Օտեան, այստեղ՝ Փարիզի մէջ: Արգիլուած էր իր մուտքը Թուրքիա, ու թոյլ չտրուեցաւ նաեւ որ թաղուի իր հարազատներուն կողքին, նոյն հողին մէջ, ու թաղուեցաւ այստեղ՝ Փէռ – Լաշէզի մէջ:

Ազգային դէմք մը՝ ընդհանուր յարգանքի արժանի, մին հեղինակներէն Ազգ. Սահմանադրութեան՝ զոր կը յեղյեղէ գիտցողն ալ, չգիտցողն ալ, գրական կեանքովն ալ գնահատութեան արժանի, կ'արծարծենք իր յիշատակը այս գրութեամբ, դասական դարձած այս կտորով, ուր եթէ լեզուն կը մատնէ ժամանակը, մտածելու ուժը կը յաղթէ ժամանակին:

Փարիզ, 6 Յունիս 1882

Ոչ եւս Փարիզի եղելութիւն մը այլ գրեթէ անձնական եղելութիւն մը պիտի պատմեմ: Եւ այս իսկ է որ Մանչն անցայ Լոնտոն գացի: Մանչն անցնիլը վտանգ մ'անցնիլ է եւ Լոնտոն երթալը ուրիշ աշխարհ երթալ է: Ի'նչ, մանաւանդ ո'րչափ անախորժ է Ովկէան: Ո'չ իր զորշագոյն թղփայորդ ալիքները կը սիրեմ, ոչ իր կատաղութիւնը: Ժամանակէ մը ի վեր մանաւանդ ոչ եւս կը հասկնամ Վ. Հիւկօն երբ կ'ըսէ.

Զդառնութիւն մոռնամ սրտիս՝ երբ
մեծութիւն կը տեսնեմ,
Անոր համար ահա եւ հոս ծովուն դրացի
եկեր եմ:

Եւ ոչ ուրիշ քերթողի մը հետ դառն ալիքներէն քաղցրութիւն կ'ակնարկեմ իմ աւուրց համար: Չէ, Վիրգիլիոսի հետ ալ միմիայն զխոխոջ ջուրց սիրեմ եւ Միլտոնի զփափուկ ջուրս անձրեւաց: Եւ չեմ Պայրըն, որ ըսեմ Ովկիանոսի ալիքներուն. — Թող որոտայ ովկէան, այլ պէտք է տանի զիս, Ովկիանոսն որուն այս ջրանցքը նեղուածք կուգայ իրեն եւ որ ստամբակեալ երկու եղերաց դէմ ձայն կուտայ իր անդնդոց, որ իրենց բոլոր կշիռն ու ալիք դուրս հանեն: Այլ Ովկիանոսի ալիքներէն ոչ կ'ազատի մարդ եւ ահա գնացի ի Լոնտոն եւ դարձայ, Լոնտոն որ ինք միայն տէրութեան մը չափ մեծ է ու բազմամարդ: Փարիզ երկու միլիոն բնակիչ ունի, Լոնտոն չորս միլիոն: Եւ որչափ տարբեր են երկու քաղաքները: Փարիզ աշխարհի քաղաքն է, Լոնտոն աշխարհի ոստանն է: Փարիզ սիրելի, Լոնտոն պատկառելի: Փարիզի յատկանիշն է վայելչութիւնը, Լոնտոնինը մեծվայելչութիւնն է: Փարիզ ցնծուն եւ արթուն, Լոնտոն գործուն եւ խոհուն: Փարիզ ամէն բանի ծաղրածու, Լոնտոն ամէն բանի ակնածու: Փարիզ բազում այն է որ թեթեւ ու անզգաստ, Լոնտոն միշտ ծանրը ու զգաստ: Փարիզ այսօր ձեռներէց վաղը ձեռնթափ, Լոնտոն անյողդողդ ձեռնարկու: Փարիզ հաւասարութեան քաղաք, Լոնտոն ազատութեան քաղաք: Փարիզ միշտ կը խլրտի, Լոնտոն երբեմն կը շարժի: Փարիզի մէջ փողոցները կ'ապրին մարդիկ, Լոնտոնի մէջ տուները կ'ապրին: Փարիզ եկեղեցի երթալը ամօթ կը համարուի, Լոնտոն եկեղեցի չերթալը ամօթ է:

Ընտանիք եւ կրօնք, ահա երկու մեծ բան, որոնցմով անկարելի է որ մարդ մը առաքինի չըլլայ, որոնցմով անկարելի է որ ազգ մը մեծ չըլլայ: Աշխարհի մէջ կէտ մըն է այս կղզին, այլ է երբեմն որ այդ կէտը աշխարհի կը հրամայէ, ինչպէս Ֆոքս ըսաւ օր մը Նափոլէոն Մեծին: Եթէ Թիէռի պատմութիւնը քովս ունենայի՝ բառ առ բառ կ'ընդօրինակէի հոս այս հետաքրքրական խօսակցութիւնը Գաղղիոյ աշխարհակալ կայսեր ու Փիթի ախոյեան այն մեծ Անգղիացւոյն միջեւ՝, ուր յանկարծ Ալպիոնի զաւկին ամբարտաւանութիւնը կ'արթննայ: Ամբարտաւանութիւն, ինչ շուտ կը հանէ մարդ գրչէն այնպիսի բառեր՝ հետեւելով ընդհանուր կարծեաց հոսանքին: Անգղիացին կը զգայ ինքզինքը, բայց ամբարտաւան չէ, ինչ որ ամբարտաւանութիւն կը թուի իր վրայ, շատ անգամ ամչկոտութիւն է: Կարծես թէ դեռ խոպան բան մը ունին այս մարդիկ որ կը խպնին: Բարեկամիս մէկը կ'ըսէր թէ քաղաքակրթեալ վայրենիներ են եւ այս ալ թերեւս իրենց մեծութեան գաղտնիքներէն մէկն է: Այլ ի բաց առեալ այս մանրամասնութիւնը, իրենց ընդհանուր բնաւորութեանց մէջ, կ'ըսեն թէ ոչ ոք Անգղիացի Լորտի մը չափ դիտէ մեծարել դիմացինը, քաղցր ու քաղաքավար ըլլալ: Որչափ ալ մարդ ընկերհաշտական գաղափարներով տոգորուած ըլլայ, անկարելի է որ հիացմամբ կանգ չառնէ անգղիացի ազնուականի մը առջեւ: Եւ ի՛նչպէս մեծ չզգայ մարդ զինքը եւ մեծութեան կնիքը չկրէ վրան՝ երբ որդի ի հօրէ վեց կամ ութ հարիւր տարուան նախահայրերու զաւակն է, ամէնն ալ տանուտիարք, ամէնուն ալ քաղաքը Լոնտոն: Այս իմաստով պիտի ըլլայ որ մեր նախնիք Ոստանիկ բառը կը գործածէին ընդհանրապէս: Հօրորդի կ'ըսեն եղեր ազնուական մարդու, ինչպէս կարդացած եմ կարծեմ Խորենացւոյն մէջ: Անգլիոյ մէջ մէն մի ոստանիկ թագաւոր մըն է: Այլ եւ այս ճշմարտապէս ազատ երկրին մէջ անձնիւր ոք, թէ նախարար ըլլայ տանուտէր, թէ հասարակ տանտէր, իր տանը մէջ թագաւոր է: Ահա այս ձեւով կը յայտնեն անհատական ազատութեան այն մեծ սկզբունքը, զոր ունին Անգղիացիք, անյեղլի, ընդհանուր ու բացարձակ: Չդիտեմ թէ տեղ մը գրուա՞ծ է այս խօսքը, բայց գրուած է ամէն Անգղիացւոց սրտին մէջ, աւանդութեանց մէջ, բարուց մէջ արձանագրեալ է:

Այսպէս են նաեւ ըստ մեծի մասին քաղաքական ազատութեան սկզբունքներն ալ, աւելի աւանդութեանց ու բարուց մէջ կռեալ քան թէ դաշանց ու սահմանագրութեանց մէջ, ինչպէս դատական օրէնքներն ալ աւելի դատաւորին սրտին մէջ գրուած են քան թէ օրինագիրքերու մէջ: Երջանիկ ազգ, օրէնքի պէտք չէ ունեցած ազատ ու կանոնաւոր ազգ մ'ըլլալու համար: Այսպէս ահա միապետական դրութեան մէջ բացարձակ ազատութիւնը ու անկանոնութեան մէջ անշփոթելի կանոնաւորութիւնը՝ դարերն ու արկածները՝ թաւալելով բերեր այս ազգը բարոյական ու նիւթական մեծ բարձրութեան մը հասցուցեր են, Պիսիդոնի երեքժանին աշխարհի հրամայող գաւազանն է եղեր: Եւ ինչո՞ւ չհրամայէ այսպիսի ազգ մը ամէնուն կամ շատերուն: Նա ի՞նչ կ'ընէ այսօր այն մեծ գաղթականութեանց մէջ, զորս ունի ի ձեռին, ինքզինքնին կառավարել կը սորվեցնէ: Անգղիոյ ազատական կառավարութեան ծրագիրը բովանդակեալ է սա դեղեցիկ խօսքերուն մէջ՝ զորս Քանատայի ընդհ. կառավարիչ մը՝ Լորտ Տըրհամ ըսած է.

«Եթէ այս աշխարհս յանձանձող Իմաստութեան խորհրդաւոր տնօրինութեանցը մէջ այնպէս գրուած է, որ այս երկիրները մասն պիտի չկազմեն բրիտանական պետութեան, մեր պատիւը կը պահանջէ այնպէս վարուիլ որ երբ զատուին մենէ, ինքզինքնին կառավարելու կարող ըլլան»:

Եւ այս այն բրիտանական ազգն է, որուն համար երկու հազար տարի առաջ մեծ աշխարհակալ եւ մեծ քաղաքագէտ մը, Յուլիոս Կեսար, ըսած էր. «Այս անբանները մարդ ըլլալիք չունին»: Եւ մենք այս հակիրճ տողերուն մէջ նշմարեցինք արդէն այն բարոյական պատճառներէն մէկ քանին, որ այդ անբաններու երկիրը աշխարհի առաջին քաղաքակրթեալ երկիրըն ըրին: Ու հիմա ալ միտքերնիս կուգայ ինչ որ երբեմն պերճախօս բերան մը, յորմէ միշտ օրհնութիւնք կը հոսին Հայոցս համար, այնպիսի ոմն որ եթէ ոչ բարձրագոյն կոչումն ունի՝ որմէ միայն չի կրնար հրաժարիլ՝ Ազգին ու Եկեղեցւոյն մէջ, խօսեցաւ պսակի հանդէսի օր մը, ընտանեաց սրբութեան վրայ, ընտանիքն ու կրօնք իբր հիմ քարոզելով ամէն բարոյական մեծութեան: Ոչ ապաքէն Ռընան ինք ալ, հազիւ տասնեւհինգ օր ետքը իր այն ճառէն, որով կը պատուասիրէր, յանուն գաղղիական ճեմարանին, նոր ճեմարանականը Փասթէօր, եւ ուր այն մեծ դիտունին անկեղծ ու սրտադին արտայայտութեանց ու հաւատոյ դաւանանքին զուգակշիռ կը հանէր իր անճըրկած վարդապետութիւնը՝ զոր սիրելի ընել կը փորձէր զօշոտելով իր ներկայ ու բացակայ ունկնդրաց միտքերը այն յանկուցիչ ու շլացուցիչ ոճովն, որ իրեն միայն յատուկ է:

Մարդ երբ այս երկիրը կը տեսնայ ու իր բնակիչները կը ճանչնայ, մէկէն կ'ըտէ ինքնիրեն. «Ո՛ր էր թէ մնային միշտ ասանկ»:

Առաջին անգամ Լոնտոն գալուս այս եղաւ իմ տպաւորութիւնս. անկէ ի վեր տասն անգամ նորէն եկայ, միշտ տպաւորութիւնս նոյնը մնաց:

Բայց եթէ Անգղիացիք եւ իրենց բարոյականը կը սիրեմ, այլ չեմ սիրեր իրենց երկինքն ու բալուտ եւ թոնուտ մթնոլորտը: Հազիւ հազ այս մէկ քանի ամսուան մէջ երբեմն կը ցրուին մառախուղք եւ թոյլ կուտան նշուլիցն արեգական փայլիլ Լոնտոնի մշտականաչ մարմանդներուն վրայ, որք այն հազուադէպ ժամերուն կարծես թէ կը խայտան խարտիշագեղ սպիտակափայլ Անգլուհեաց խոշոր քայլերուն ներքեւ: Այս մէկ քանի ամիսը դրդեակները կը պարպուին և Լոնտոն կը լեցուի: Հեռուէն ու մօտէն ով որ կրնայ՝ Լոնտոն կուգայ, ուր ընկերական կեանքը կը սկսի արտաքոյ կարգի փայլով մը փայլիլ: Հացկերոյթ ու երեկոյթք իրարու կը յաջորդեն ու ցերեկներն ալ պարտէզներու մէջ կը շարունակեն տօնք ու հանդէսք: Բաց է ազգային խորհրդարանը, բաց են բոլոր թատրոնները: Այլ Խորհրդարանին սեմին վրայ կանգ առնենք, չըլլան զահավէժ դատողութիւնք, երբ ունկնդիր ըլլանք մանաւանդ Իրլանտայի վիճաբանութեանց, եւ զան աւրեն մեր այնքան դեղեցիկ տպաւորութիւնները կամ ուրիշ վիճաբանութիւններ մեզ հրապուրեն քաղաքական խնդրոց: — Թատրոն մտնանք ուր պիտի երդէ Փաթթին քաջալուր երգիչը, «Քովընդ Կառտէնի սոխակը»:

Ո՞վ ազգ մեծ, շռայլ ի ծափահարութիւն, շռայլ ի վարձատրութիւն: Երբ տալ ուզէ քիչ տալ չգիտէ, լիաբուռն կու տայ ու կարծես թէ չի յագենար տալով: Հոն պէտք էր ըլլալ եւ լսել ու տեսնել: Քառորդ դար մը անընդհատ տեղացին փունջք, տրցակք, կողովներ, պսակներ, դափնիներ, տաւիղ եւ քնար, թագ եւ ապարօշ եւ քայռ եւ մանեակ, եւ ուրիշ չըգիտեմ քանի տեսակ բան, դրասանդ, ծաղիկ եւ պտուղ, եւ արկղներ ու զգրոցներ, ո՛ դիտէ ինչ, եւ դարձեալ ծաղիկ, դարձեալ դափնիք, ու նոր փունջեր, նոր պըսակներ, վերջը չեկաւ: Կարծես այս մարդիկը եւ այն լէտիք (տիկնայք), որ սիրտերնին ի ձեռին ունին եւ ձեռքերնին քսակնին, կ'ըսէին աննման երգողին.

«Երկու ամիսէ ի վեր զմայլեցուցիր մեզ, վերացուցիր, յափշտակեցիր: Հոգւոյդ բոլոր յուզմունքը ու սրտիդ վայնասունը թափեցիր, մրմունջ կամ աղաղակ, ի հոսանս երկնանուագ դաշնակութեանց, թրթռացնելով մեր սիրտերը եւ մեր բոլոր զգայնութիւնները, ողողելով վէտ ի վէտ հիանալի ձայնիդ՝ որուն փոխ տուած էին թռչուններն իրենց գայլայլիկը, առա-

ԳԻՔՈՐԸ

— Դէ, հիմի դու դիտես, Գիքոր ջան, տեսնեմ՝ ինչ տեսակ տղայ ես դուրս գալի... Հէնց պէտք է անես, որ... ես ի՞նչ դիտեմ ... ով տէր Աստոծ ... — մռընչաց Համբօն ու չիբուխը լցրեց:

Այն ինչ Գիքորը չորս կողմն էր դիտում:

— Ապի, սրանք բուքարի չունե՞ն:

— Չէ, սրանցը փէչն ա, այ էն ա փէչը:

— Կալ էլ չունե՞ն:

— Սրանք քաղաքացի են, դեղացի հօ չեն, որ կալ կալսեն:

— Բա ո՞րտեղից են հաց ուտում:

— Փողով առնում են ուտում: Հացն էլ էն փողով առնում, կաթն էլ, մածունն էլ, փէտն էլ, ջուրն էլ ...

— Վա՛...

— Բա՛, սրան Թիֆլիզ կ'ասեն: Դու հալա զողաղ կաց, դեռ շատ բան կ'իմանաս:

— Ապի, սրանք ժամ ունե՞ն ...

— Ունեն բաս, սրանք էլ մեզ նման հայ քրիստոնեայ են: Մտիկ արա հա՛ — ձեռնաքաշութիւն չանես: Կարելի ա քեզ փորձելու համար փող վեր կը դցեն, մօտենաս ոչ: Թէ վերցնես էլ, տար ասա — «Խանում էս ի՞նչ փող ա, էստեղ վեր ընկած էր. աղա, էս բանն էստեղ դտայ», թէ չէ ...

— Էստեղ էլ պրիստաւ կա՞յ որ...

— Կայ բա՞ս... վախտ ու անվախտ դէս դէն չընկնես, ձեռդ ընկած փողը քոռ ու փուչ չանես, հազար ու մի պակասութիւն ունենք: Քեզ էլ լաւ պահի, դիշերները բաց չլըես, միսիս ոչ ... մի մին եկողի հետ դիր զարկի ... — մերթ մերթ չիբուխը բերանից հանելով որդուն խրատում էր Համբօն: Այն ինչ Գիքորը նընջում էր:

— Հացի կտորտանք ու քարթուն կը տան, կերակուրի թերմացքը կը տան, շատ անգամ էլ իրենք կ'ուտեն քեզ տալ չեն, բան չկայ, ծառայի կարգն էդ ա... Օրեր են, կը մթնեն անց կը կենան ...

Շարունակում էր հէրն իր խրատը, բայց Գիքորը հօրը թինկը տուած քնել էր արդէն:

Էն երկու օրը նա էնքան բան էր տեսել, էս ու էն կողմը նայել, որ յոգնել էր բոլորովին:

Մրգով լիքը խանութները, դէզերի նման դարսած զոյնզգոյն չթերը, տեսակ տեսակ խաղալիկները, ուսումնարան գընացող կամ դարձող երեխաների խմբերը, իրար ետեւից սլացող կառքերը, ուղտերի շարքերը, կանանչի բարձած աւանակները, թաբախները գլխներին կենտօնները... Էս ամէնի զոռոցն ու զնդոցը, աղմուկն ու աղաղակը իրար խառնուած, դժվժում էր նրա գլխում: Եւ նա յոգնել էր ու հօրը թինկը տուած քնել:

×

Էս ժամանակ Բաղաղն ու իր կինը վիճում էին ներսը: Կինը տրտնջում էր, որ ծառան խամ էր, նոր սարիցն էկած, վայրենի, իսկ մարդն ուրախ էր, որ մի քանի տարով անվարձ ծառայ էր գտել:

— Կը սովորի, հօ էդպէս չի մնալ, — ասում էր նա կնոջը:

— Կը սովորի, որդի, սիրտդ շուռ մի բերի, խնդրում էր Բաղաղի պառաւ մայրը:

Բայց տիկին Նատօն չէր համոզւում: Նա արտասուելով անիծում էր իր բախտը:

×

Գիքորը մենակ նստած էր Բաղաղ Արտեմի խոհանոցում: Նա արդէն ծառայութեան մէջ էր:

Խաղէինի հին գլխարկը մինչեւ ականջները կոխած գլուխը, հին ոտնամանները ոտներին, մի նաւի խլուզ էր հագին, էսպէս ոտից գլուխ փոխուած, նա նստած էր խոհանոցում ու միտք էր անում, թէ ընչի եկաւ իրենց գիւղից, որտեղ է ընկել, հիմի ինչ պէտք է անի ...

Էս ժամանակ ներս մտաւ տիկին Նատօն:

Գիքորը տեղը նստած էր:

Տիկինը մի բան ասաւ: Գիքորը լաւ չըլսեց, թէ չհասկացաւ:

— Քեզ չեմ ասո՞ւմ, տօ արջի քոթոթ:

Գիքորը շփոթուեց, քրտնեց, մին ուզեց հարցնի թէ ինչ է ասում, մին էլ սիրտ չառաւ: Աղջիկ պարոնը բարկացած դուրս գնաց:

— Ը՛հ, հողիմ ձեր գլուխը, որ վայրենի էք ու գալիս էք մարդի գլխի խաթա դառնում... Ես բան եմ ասում, սա տեղիցն էլ ժաժ չի գալի, ձէն էլ չի հանում ...

— Վերջացաւ,— անցաւ, Գիքորի մտքովը: Բայց ինչ շուտ վերջացաւ... ինչ վատ վերջացաւ... Հիմի ես ի՞նչ անեմ... հէրս էլ գնաց ...

Եւ ամէն բան նա վերջացած էր համարում, երբ իրեն – իրեն խօսելով ներս մտաւ սեւ շորերով բարի պառաւը, Բաղաղի մէրը:

— Որ աղջիկ պարոնը ներս է գալի, տեղիցդ ընչի՞ չես կանգնում որդի, — խրատում էր նա Գիքորին, — որ բան են հարցնում ձէն հանի ... ո՞նց կ'ըլի էդպէս ...

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(2 Շար.)

ԸՆԴՀԱՏ ԷՋԵՐ

ՅՈՒՆԻՍ 20

Յուշեր: Յուշեր, ձեր թանձրահիւս ցանցին մէջ առած էք զիս եւ կը տարուբերէք մեծ յակուրջիով մը, անցեալի մառախլապատ հորիզոններուն միջեւ: Զէք թողուր որ պահ մը հանդարտի հոգիիս խռովքը: Դուք էք որ կաթիլ մը բերկրանքի հետ ծով մը տրտմութիւն մը կը թափէք սրտիս մէջ: Տժգոյն խորշակահար ծաղիկի մը հետ ինծի բաժին կը հանէք մութ անապատ մը ծածկուած մացառներով՝ որոնց տակ բոյն դրած են իժերը:

Յուշեր, հեծեծաղին աղօթքի կը նմանիք:

Յուշեր, կողոպտուած խորունկ գերեզմաններու դատարկութեան մէջ զօղանջող զանգակներ էք կարծես:

Յուշեր, ծանրօրէն փակուած դռներու պէս՝ աչքերուս դէմ խափանեցիք երազուած կեանքի մը տեսիլքը:

Ե՞րբ պիտի վերջանայ հոգիիս խռովայոյզ փոթորիկը: Արիւնի հեղեղ մը ծածկեց աշխարհը, երբ ես երիտասարդութեան կանանչավառ արեւը կ'ողջունէի:

Արիւնին յաճախանքը գիշերուան սեւ մարմարներուն վրայ լռեցուց յարութեան երգը: Ափսո՛ս, հազար ափսո՛ս ժողովուրդին՝ որուն զաւակն էի ես, եւ երբ ուղեցի անոր համար դեռ երբեք չլսուած վրէժի երգ մը հնչեցնել, քնարիս լարերը խզուեցան կարկամած մատներուս տակ մահասարսուռ:

ՅՈՒՆԻՍ 21

Բայց կեանքը չխլուեցաւ ինձմէ, որպէսզի ես ալ բերէի տառապանքի բաժինը: Ամբողջ անցեալս անարեւ երկնքի տակ յառաջացող կարաւանի նմանեցաւ առանց ովասիսի մը հանդիստին: Հորիզոնը անյուսօրէն ընկրկեցաւ, երբ կրկնեբեւոյթի մը խոստումը կը ծնէր աւազահողմէն ետք: Դեռ չեմ հասած տեղ մը՝ ուրկէ ոստանի մը բարեշող լոյսերը յայտնուէին: Անցայ գերեզմաննոցներէ՝ որոնց մեռելները կարօտն ունէին պատանքի՝ խաղաղութեամբ ննջելու համար: Իմ անցեալս բնաջնջուած ժողովուրդի մը մռայլ եւ ահեղ ճակատագրէն սկիզբ առաւ, ինչպէս դետի մը ակնաղբիւրը անդունդի մը խորութեան մէջ: Բայց ես արցունքի դառնահամ լիճերէն Յոյսի ծաղիկներ քաղեցի եւ ուրախութեան ոսկի ծնծղաներ հնչեցուցի մանուկներուն համար:

ՅՈՒՆԻՍ 23

« Ասիկա մեր կեանքի վերջին հանդըրուանը պիտի ըլլայ: Զիւնը պիտի ծածկէ մեր գերեզմանները »:

Ցունաստանէն գաղթած էր հայ ուսուցիչը՝ որ ծերութեան սպիտակ սեմէն անցած էր արդէն վաղուց:

Հիմա կը մտածեմ անոր մասին: Կը յիշեմ մանաւանդ անոր ձայնին տխրագին շեշտը. աչքերուն խորունկ խորունկ թախիծը: Անոր խօսքին արձագանդն է կարծես հոգիիս մէջ ինչ որ կը գրեմ այս պահուս:

Ան կ'ըսէր. « Զիւնը պիտի ծածկէ մեր գերեզմանները »:

Զիւն մաքրաշող, բիւրեղազարդ, կաթնածաղիկ: Բայց, երբ գարունը գայ եւ դետերուն մրմունջը լսուի ուռիներուն տակ, ձիւնին արցունքը պիտի թափանցէ հողին մէջ, պիտի լեցնէ հայրենիքի տեսիլքէն պարպուած մեր անդնդախոր ակնակապիճները:

Պիտի ցօղէ հայրենի աղբիւրներուն ծարաւի մեր որդնահար շրթները, պիտի հասնի մինչեւ մեր սիրտը. հայրենիքի կարօտով այրած եւ դեռ մութ օտար հողին տակ բարախուն մեր սիրտը:

ՅՈՒՆԻՍ 24

Խոշոր, դեղին, այլանդակ գլխարկ մը դրած էր պառաւը: Պարտէզին ծառերուն տակ, ծաղկազարդ տունկերուն եւ մացառներուն մէջ ծածկուած, առասպելական հսկայ ծաղիկի մը կը նմանէր ինքն ալ:

Արեւը ողողած էր պարտէզը՝ որուն ցանկապատը զարդարող վայրի վարդերուն մէջ ամբողջ փեթակի մը մեղուներն եկած էին կարծես:

Այս պարտէզը առաջին անգամ տեսած էի ձմեռ ատեն, երբ սպիտակ էին բոլոր դաշտանկարները: Հիմա, երբ կ'անցնիմ անոր առջեւէն, պահ մը կանգ կ'առնեմ եւ աչքերս չեն հաւատար կատարուած հրաշքին: Բայց երբ ոստախիտ վարդահեղեղ մացառի մը քովէն կը յայտնուի պառաւը իր խոշոր այլանդակ գլխարկով, կը հասկնամ թէ ո՞վ է իրապէս հրաշագործը՝ որ տիրացած է արեւին, ջուրին, հողին եւ իր ձեռքերուն կախարդական գաղտնիքներուն:

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ւօտն իր պայծառութիւնը, իրիկունն իր նուաղումները, եւ է զի՛ Ովկիանոսն իր մնչիւնը, երկինք իր սահանաց ձայնը եւ ամպրոպք իրենց շանթը, առ փոխարէն որքան որ կրնաս ...»:

Ու եթէ չամչնային աւելի պիտի տային:

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐԸ

ԼԷ ՍԱՊԼԸ Տ'ՕԼՈՆ, (Յառաջ).— Արդէն իսկ կարելի է անվարան ըսել, թէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ճամբարը այս տարի եւս պիտի արձանագրէ բացառիկ յաջողութիւն: Արդարեւ, ճամբարի տասը օրուան կեանքը, մանաւանդ հոն տիրող խանդավառութիւնն ու ստեղծուած ազգային ոգին ակներեւ կը դարձնեն մեր այս հաստատումը:

Գրեթէ բացառիկ յարմարութիւններով օժտուած երկու մեծ չէնքեր եւ յարակից բաժանմունքներ հանդստաւէտ պայմաններ ստեղծած են բանակողներուն համար: Կայ նաեւ վայրի պարագան՝ Ատլանտեանի ափին, ծովէն հազիւ 200 – 300 մեթր հեռու:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութիւնը ընդհանրապէս եւ ճամբարի ղեկավարութիւնը յատկապէս ամէն ջանք թափած են ու նաեւ կը թափեն, որպէսզի բանակումի մասնակցող երկսեռ երիտասարդութիւնը — առայժմ 120 — ունենայ հաճելի պահեր, հանդստաւէտ պայմաններ եւ, մանաւանդ, ազգային իր զգացումներուն եւ դիտակցութեան մէջ աւելի եւս վերանորոգուած ու ամրացած վերադառնայ քաղաք:

Ճամբարի պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, Օգոստոս 4ին: Առաւօտեան ժամը 10ին, բանակողներ եւ ղեկավարներ բոլորուեցան ձողին շուրջ, ուր Ֆրանսական փառերգով եւ «Մշակ բանուորով» վեր բարձրացան զոյգ Եռագոյնները: Պէտք էր տեսնել երիտասարդութեան հպարտութիւնը՝ զոյգ դրօշներուն դէմ յանդիման:

Դրօշի պարզումէն ետք խօսք առաւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը՝ ընկեր Օ. Ալթունեան, որ յատկանշական խօսքերով բնորոշեց ճամբարին արժէքը Ֆրանսահայ կեանքին մէջ: « Մեր նպատակն է ամրապնդել ազգային դիտակցութիւնը եւ ոգին հայ երիտասարդութեան մօտ. բանակումը ոչ միայն հանդիստի վայր մըն է, այլեւ դպրոց մըն է, ուր հայ երիտասարդը կը ծանօթանայ մեր պատմութեան, արժէքներուն եւ դատին »:

Ապա խօսեցաւ ընկեր Ժ. Միրիճեան, որ շնորհաւորելէ ետք ճամբարի վարչութիւնը իր կատարած գնահատելի աշխատանքին համար, շեշտեց, թէ զոյգ Եռագոյններու ծփանքներուն տակ փոքրիկ, մանրանկար հայրենիք մըն է, որ կը փորձուի հաստատել ամէն տարի այս օրերուն:

Հաւաքաբար երգուած « Մենք անկեղծ զինուոր»ով վերջ դտաւ դրօշի պարզման տպաւորիչ արարողութիւնը:

Այժմ քանի մը խօսք ճամբարի առօրեայ կեանքի մասին: Պտոյտ, ծովու լոգանք, երեկոյթներ իրարու կը յաջորդեն: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ խաղերն ու մրցումները:

Մէկ շաբթուան ընթացքին տեղի ունեցան չորս դասախօսութիւններ: Ճամբարի դասախօսը՝ ընկեր Միրիճեանը նախ ներկայացուց երիտասարդութեան դերն ու առաքելութիւնը մեր իրականութեան մէջ: Երկրորդ դասախօսութեան մը ընթացքին պարզեց Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի նպատակն ու գործունէութեան դաշտը, երրորդը կը վերաբերէր Սփիւռքի հայ կեանքի ծանօթացման՝ մեր գաղութները, համրանքը շրջանէ շրջան եւայլն: Չորրորդ դասախօսութիւնը, որուն հետեւեցան Նոր Սերնդականներ եւ իրենց ծանօթութիւնները ընդլայնել փափաքող ոչ նոր սերնդականներ, կը շօշափէր հայրենի կեանքը իր զանազան երեսներով:

Դասախօսութիւնները, որոնք կոչուած են երիտասարդութեան ծանօթացնելու հայ կեանքը, մեր պատմութիւնը, մեր մշակութային արժէքները, ջերմ ընդունելութիւն գտած են երիտասարդութեան մօտ:

Այս տարուան ճամբարի յատկանշական նորութիւններէն է Նոր Սերունդի Տեղեկատու Մարմնին գործունէութիւնը: Վերոյիշեալ մարմինը, որ կեանքի կոչուեցաւ անցեալ տարի, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան անմիջական նախաձեռնութեամբ, կը ձգտի մղում տալ միութեան դաստիարակչական ծրագրին: Առաւելաբար երիտասարդ տարրերէ կազմուած այս մարմինը արդէն իսկ գնահատելի աշխատանք կատարած է, որուն արդիւնքը ցայտուն գիծերով երեւան կուգայ ճամբարի մէջ: Ընդարձակ սենեակ մը վերածուած է ընթերցասրահ – գրադարանի, ուր կարելի է գտնել հարիւրէ աւելի շահեկան գիրքեր՝ Հայաստանի եւ Հայութեան վերաբերեալ, պատերը զարդարուած են հայրենի քարտէսներով, ազգային դէմքերու նկարներով (բոլորն ալ ծանօթագրուած), գաղութներու վերաբերեալ տուեալներով եւայլն: Երիտասարդները իրենց տրամադրութեան տակ ունին « Հայաստան»ի հաւաքածոն, երգարաններ, դասախօսութիւններու բազմագրուած օրինակներ եւայլն:

Մէկ խօսքով ամէն կարելիութիւն ըստեղծուած է ծանօթացնելու համար մեր պատմութիւնը, մշակոյթը՝ իր բոլոր ստորոգելիներով եւ ձգտումը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Զրպարտութիւն մը կասեցնելու լաւագոյն կերպը արհամարհանքն է: Եթէ փորձես անոր դէմ պայքարիլ կամ յաղթել անոր, կը պարտուիս:

ԿԷՕԹԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

-ԵՐԲ- ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Բայց, երբ անոր դէմն եղաւ, այնպիսի ուրախութիւն մը զգաց զայն տեսնելուն որ այլեւս ոչ մէկ ուրիշ բանի վրայ խորհեցաւ: Սակայն խուսափեցաւ խօսելէ Ֆինլանտայի եւ իր կնոջը մեկնումին մասին: Կը թուէր իրեն թէ հասկցած էր որ ճամբորդութեան մը ակնարկութիւնը անհանդուրժելի էր իր բարեկամուհիին: Ա՞նոր համար էր որ ինք չէր կրնար հեռանալ Ռուսիայէն:

Լիտիա իր կողմէն, սկիզբը, սովորականին պէս, շատ հաճոյակատար եղաւ: Սավինսքիի պատմեց իր կեանքէն շատ ոչինչ բաներ:

Լորտ Տրկլասի մասին, ոչ մէկ բառ: Նախ թեթեւօրէն խօսեցան ամէն բանի վրայ: Բայց քիչ քիչ անհանդիստ վիճակ մը յառաջ եկաւ իրենց մէջ: Սավինսքի շուտով հասկցաւ: Կարծես թէ երկուքն ալ քիչ մը տենդէ բռնուած էին, թեթեւ արուեստականութեան շեշտ մը կար Լիտիայի ընտրած գրեթէ անտարբեր ձայնին մէջ. բայց Սավինսքի կը զգար թէ այս միապաղաղ մակերեսին տակ ծածուկ եւ յուզումնալից մտածումներու հոսանք մը կար: Ինչ ինչ ակնարկներ, երբեմնակի լռութիւն, գլխի ուժգին շարժումներ, երկու ձեռքեր որ չեն կրնար հանդարտ մնալ եւ այս ամէնը կը դադրին ամիջապէս որ նշմարելի կը դառնան:

Զգայնոտութեան այս նշանները դեռատի աղջկան վրայ նշմարելով, Սավինսքի խռովեցաւ, իր կարգին յուզումներ ցոյց տուաւ: Վերջապէս, ոտքի ելաւ: Լիտիա ալ ոտքի ելաւ առանց խորհելու: Մօտեցաւ անոր առաւ երկու ձեռքերը իրեններուն մէջ եւ ըսաւ.

— Ի՞նչ ունիք, Լիտիա Սերկէվնա: Ինչ կ'անցնի կը դառնայ: Զեր բարեկամը չե՞մ: Այլեւս վստահութիւն չունի՞ք վրաս, բան մը չեմ հասկնար ....

— Երկարօրէն նայեցաւ անոր, առանց պատասխանելու աչքերը մտահոգիչ սեւեռում մը ունէին եւ յանկարծ Սավինսքի տեսաւ որ արցունքով լեցուեցան:

Զկրցաւ տանիլ այս տեսարանը: Առանց խորհելու որ կրնային զինք տեսնել քովի սենեակէն քաշեց Լիտիան իր թեւերուն մէջ, եւ յուզումին ծայրայեղութեանը մէջ, անկապ խօսքեր կ'ընէր ինչպէս կ'ընեն հանդարտեցնելու տղոց եւ կիներու վիշտը:

Լիտիա, Լիտոչքա, իմ սիրելի պզտիկ Լիտիա կը պաղատիմ, հանդարտեցէք: Տեսնենք, տեսնենք, ինչու այս մեծ վիշտը: Կուլաք, անո՞ր համար է թէ դիտէք արցունքին ձեզ աւելի դեղեցկացնելը .... աւելի աղէկ է այդպէս: Ըսէք ինծի ինչ որ ցաւ կը պատճառէ ձեզի, ... ոչ, մի լաք այլեւս ... չեմ կրնար հանդուրժել իրօք, եթէ դուք լաք, ես ալ պիտի սկսիմ լալ... Կը տեսնէք, ինչ դեղեցիկ տեսարան մը պիտի տանք ...

Եւ կիսաձայն, անոր հետ խօսելով հանդերձ, զայն կը սեղմէր գիրկը, եւ միեւնոյն ատեն, ուր այլայլած կը ջանար զայն մխիթարել այս ճկուն ու սիրուն մարմինին հպումը իրեն կը պատճառէր տարօրինակ հաճելի զգայնութիւն մը որմէ դժուար կ'ըլլար ձերբազատուիլ:

Լիտիայի ջերմութիւնը, տենդը կարծես իրեն կ'անցնէին եւ կը հոսէին երակներուն մէջ, յուզումը այնքան սուր եղաւ որ քիչ մնաց գլուխը կորսնցնէր: Դեռ ուժը ունեցաւ մեղմօրէն անդին հրելու մանկամարդուհին եւ զայն թիկնաթոռի մը մէջ նստեցնելու:

Քովի սրահին մէջ ձայներու մրմունջը կը շարունակէր աղբիւրի մը պէս որ կ'իջնէ զառիթափէ մը:

Լիտիա սրբեց աչքերը ու ինքզինքին եկաւ, տագնապը անցած էր, ընդհուպ կրցաւ խօսիլ եւ ըսաւ:

— Բարի էք, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, ինծի պէտք է ներէք անգամ մը եւս ... չեմ դիտեր ինչու համար այս աստիճան ջղայնոտ եմ այս օրերս ... շատ խորհրդածեցի ... երկար մտածեցի, շատ երկար ... Ա՛ս է որ ինծի դպաւ:

— Այո, այո, ըսաւ Սավինսքի, ամէնքս ալ հիւանդ ենք, կը տեսնէ՞ք, Լիտիա Սերկէվնա, ես իսկ կը սոսկամ երբ կը տեսնեմ թէ ինչ ընելու կարող եմ ... բայց, եթէ բաւական լաւ էք, կրնա՞ք վստահիլ ինծի ձեր վիշտին պատճառը:

Դեռատի աղջիկը պահ մը խորհեցաւ.

— Կարծեմ թէ էականը կրնամ ձեզի ըսել ... այն սոսկալի զգացողութիւնը ունեցայ թէ առանձին եմ աշխարհի վրայ:

Սավինսքի ոստում մը ըրաւ, պիտի պատասխանէր, հասկցաւ ըսելիքը:

— Պիտի ըսէք թէ ծնողք ունիմ, բայց Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, ծնողքս իրենց կեանքը լրացուցած են, իմինս առջեւս է եւ պայծառ չեմ տեսներ, բան մը չեմ տեսներ, մեծ առանձնութիւն մը եւ անկէ անդին, պարապը: Սոսկալի զաղափար մըն է ասիկա:

Լռեց եւ Սավինսքի երկար ատեն լուռ մնաց: Ինչ կրնար տալ այս սարսըռուն աղջկան: Կրնա՞ր այս աղջկան ընկերը ըլլալ կեանքի մէջ:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՓԱՌԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀ· ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ կը պատա – րաստ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ի ժամ պատարագի խաղողօրհնէք :

Մեռելոցի հոգեհանգիստը կը կատար – ուի այս կիրակի եկեղեցւոյ նորոգութեան պատճառաւ, արարողութիւն չկայ եր – կուշաբթի օր (Մեռելոց) :

×

ԼԻՈՆ·— Ս· ՅԱԿՈԲ

Կիրակի, (14 Օգոստ·) Ս· Աստուածած – նայ վերափոխման առթիւ Լիոնի Ս· Յա – կոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, յատուկ պատա – րագի Խաղողօրհնէք եւ Մատաղօրհնու – թիւն : Ժամերգութիւն ժամը ութին, Ս· պատարագ ժամը տասնին :

Անոնք որոնք կը փափաքին մատաղօրհ – նութեան եւ խաղողօրհնէքի իրենց նիւ – թական մասնակցութիւնը բերել, թող հաճին արձանագրուիլ եկեղեցւոյ բան – կալը կամ ղբաստենակը :

ՏԷՍԻՆ

Աստուածածնայ տօնին առթիւ Ուրբաթ 12 Օգոստոս կէսօրէ ետք ժամը 2ին մա – տաղի օրհնութիւն եւ զենում :

Կիրակի (14 Օգոստ·) հանդիսաւոր պա – տարագ, սկիզբ ժամերգութեան առաւօտ ժամը 8·30ին Ս· պատարագ ժամը 10ին, երգեցողութիւն տեղւոյս երգչախումբին, մեներգ եւ երգեհոն Օր· Անժէլ Կարա – պետեանի կողմէ : Ղեկավարութեամբ ղպրապետ Պ· Գրիգոր Մարտիրոսեանի : Հոգեհանգիստ , խաղողօրհնէք եւ Մա – տաղի բաշխում :

×

Ս· ՅԱԿՈԲ (ՊՈՒԼ· ՕՏՏՕ)
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Պուլվ· Օտտոյի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը յայտարարէ թէ այս կիրակի Աստուածածնի տօնին (խաղող – օրհնէք) առթիւ տեղի կ'ունենայ Ս· պա – տարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմիս Ա – ռաջնորդ ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊՍ· ԹՐԹՌԵԱՆ :

×

ՊՕՄՈՆ, Ս· ԳՐԻԳՈՐ – ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ Պօ – մոնի եւ չրջաններու հաւատացեալ հասա – րակութեան թէ Աստուածածնայ տօնին առթիւ, այս կիրակի հանդիսաւոր պա – տարագի արարողութիւն եւ խաղողօրհ – նութիւն տեղի կ'ունենան : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԳԵՂԱՄ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ :

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս կիրակի Վերափոխում : Հայրա – պետական ձայնաւոր պատարագ եւ Խա – ղողօրհնութիւն ժամը 10·30ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ· ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Երկուշաբթի՝ Մեռելոց : Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին :

×

ՎԱԼԱՆՍ

Այս Կիրակի Ս· Աստուածածնայ տօնին առթիւ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղե – ցիին մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ (եւ խաղողի օրհնութիւն) :

ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՑ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Այս Երկուշաբթի Մեռելոց :

×

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ (ԱՐՆՈՒՎԻԼ)

Այս կիրակի Ս· Աստուածածնայ Վերա – փոխման տօնին առթիւ, Արնուվիլի Վա – րագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, յետ պատարագի Խաղողօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամու – էլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեանէ իրենց անդրանիկ զաւկին մկրտութեան առթիւ յիսուն ֆրանք, նոյն առթիւ Ժաք Սիմոնեանէ 20, Տիկին Մարի Պաղեան տասը ֆրանք :

Ընկերուհի Տիկին Օհանեանէ իր աղ – ջկան նշանախօսութեան առթիւ ընդ Պ· Ի· Մարտիրոսեանի հարիւր ֆր· դպրոցի ֆոնտին :

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

(խաճասորի տարեդարձին առթիւ)
ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 21, ամբողջ օրը, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7 , Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ Ռեսրօրան տէ Շօֆէօռ :

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ· Ց· Դ· Շրջ· կոմիտէին եւ կազմակերպու – թեամբ Նիսի Հ· Ց· Դ· Գէորգ Զաւուշ խումբին :

Կը նախագահէ՝
ԸՆԿ· ԳԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ
Կը խօսի՝
ԸՆԿ· ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մաս – նակցութեամբ Մարսէյլի Հ· Ց· Դ· Նոր Սերունդին :

Մարսէյլէն Նիս երթալ ուզողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ երեքշաբթի իրիկուն (Օգոստոս 16) հետեւեալ հաս – ցէներուն.—

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, 8 Րիւ Ֆրանսիս տը Փրէսանսէ :

ՔԷՕՍԷԵԱՆ, 2 Րիւ Պերնառ տիւ Պուա : Մասնակցութեան ծախք 10 ֆրանք :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Թորոս Պօշնաքեան եւ զա – ւակները , ինչպէս նաեւ Իսրայէլեան ըն – տանիքը, քառասնօրեայ հոգեհանգստեան պատարագ մատուցանել կուտան վաղա – մեռիկ Ովսաննա Պօշնաքեանի (ծնեալ՝ Իսրայէլեան) հոգւոյն համար, այս կի – րակի 14 Օգոստոսին, Փրատոյի Հայոց եկեղեցին :

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Երեւանէն Պ· Արտուշ Մուշեղեան, կը փնտռէ իր քեռին, վարիչ «Բախչիկ» Նա – զարեան, ծնած 1908ին Երեւան, Կոտայքի չրջան Բաշ գիւղում, Մարսէյլ կը գըտ – նուէր 1948ին :

Երեւան, 48, Կիլիկիա , Շեվչենկոյի փողոց թիւ 4 տուն 23, ապրող Պ· Աբրա – հիմ Սմբատի Մելքոնեան, կը փնտռէ իր զաւակը Յակոբեան Զաւէն Թոռնիկի, ծը – նած 1926ին, Թալինի չրջան , Ղըմպու գիւղը, 1941ին մեկնած ճակատ , ողջ է եւ կը զանուի Ֆրանսա : Փնտռողի եղբայր – ները ու քոյրերն են Յակոբեան Ֆուր – ման, Լովա, Ժէննեա, եւ Էմմա Թոռնիկի :

Լենինական քաղաքէն Պ· Աբրամչիս Սանթրոյի Եւդալեան, որ կ'ապրի պետա – կան բարակ չարք 11, տան թիւ 25, կը փնտռէ իր եղբայրը, Յովակ Սանթրոյի Եւդալեան, ծնած 1904ին Ախուրեանի չըր – ջան Ղարաքիլիսէ գիւղը : Իր ընկերներէն լսուած է թէ՝ կ'ապրի :

Լաւ ունեցողներէն կը խնդրուի անյա – պաղ իմացնել եկեղեցւոյս քարտուղարու – թեան, 339, Ավընիւ տիւ Փրատօ, Մար – սէյլ (8) :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Օգոստոսի չրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժա – մը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն :

Ձեքով վճարումները ընել
C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ՊՏՈՑՏ (ՏԷՍԻՆ)

Օգոստ· 15ի Երկուշաբթի, Ֆ· Կ· Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազ – մակերպած է պտոյտ մը, օթոքառով դէ – պի Պէլֆոնթէյն կապ· Խաչի կայանը, Աստուածածնայ տօնի առիթով :

Արձանագրուելու համար դիմել ընկե – րուհիներու Ք· Պառաւեանի, Մ· Կարա – պետեանի եւ ընկեր· Ս· Առաքելեանի :

Տէսինէն մեկնում ժամը 6ին, Փլաս տը լա Լիպէրթէ, իսկ Լիոնէն Հայոց եկեղե – ցիին առջեւէն ժամը 7ին :

Լիոնի համար արձանագրուիլ Պ· Խ· կէնճեանի մօտ :

ՃԱՄԲԱՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE
«Colonie de Vacances de la Chaume»
RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE
ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Մարզական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ , ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր·

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս երկուշաբթի (Օգոստոս 15)

Աստուածածնի տօնին առթիւ, Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ· ԹՐԹՌԵԱՆ

Կը կատարէ աւանդական խաղողօրհնութիւնը

Ճոխ յայտագիր, երգ ու պար

Խարոյկ, ինչպէս չամփուրուած պառնուկներու չուրջ

Հաճելի օր մը բոլորին համար

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ
ՁԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԷ – ԶՈՒՆ ԻԲՐԵԻ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾՔ ԿԱ – ՏՈՒԻ ՄԸ ՁԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱ – ՁԱՒՆԵՐ, ԶԳՈՒՑՇ :

Գինն 15 ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՒԱԶԻ հասցէով :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը , ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօն – եայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առա – ւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ· տիւ Նօր, Լը Րէնսի :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղէտախնամի *Յունիս 19ին կազմա – կերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայ – տագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջու – թեան մէջ իրականացնել :*

Աղէտախնամի *վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտա – հանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :*

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուակա – նը :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ· Հայր· Մխիթեան Ֆրան – սայի չրջանի 25րդ պատմ· ժողովը պի – տի գումարուի 13 եւ 14 Օգոստոս, Շա – բաթ եւ կիրակի օրերը, հայրենակից Թո – րոսեանի սրճարանին սրահը, Տէսին , 35 Ավընիւ ժան Ժօրէս , Տէսին – իզէռ : Առաջին նիստը կը բացուի Շաբաթ առա – ւօտ ժամը 9ին :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսում – նական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն հա – մար իրենց զաւակը արձանագրել փափա – քողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ զը – բելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար – ձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն ա – նոնք որոնք կը փափաքինէրենց աղջիկնե – րը վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնու – թեան, 1 Պուլվ· Տիւ Նօռ, Լը Րէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ագգ· Առաջնորդարանի պրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ· 22 բաց կը մնայ միայն Զորեքշաբթի եւ Հինգշաբ – թի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական դործերու համար :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ

Ամէն կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վր – րայ :

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève
Histoire de l'Arménie
DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր·, առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՅԱՐԱԹ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 13 ՕԳՈՍՏՈՍ

SAMEDI 13 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10685 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — N° 10.685

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՒԻԼՍԸՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԵՐ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ

Կը պարզուի թէ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետին կատարած նախարարական փոփոխութիւնները, սկիզբ են միայն աւելի կարեւոր փոփոխութեանց, որոնք պիտի կատարուին Հոկտեմբերին :

Ինչպէս գրած էինք, ներկայիս Արտաքին եւ Տնտեսական նախարարներն են որոնք մէկը միւսին պաշտօնը ստանձնած է : Այս փոփոխութիւնները կատարուած են հիմա, որպէսզի իւրաքանչիւր նախարար կարենայ ուսումնասիրել իր պաշտօնին վերաբերեալ հարցերը, նախքան Հասարակապետութեան համագումարը, որ կը բացուի վերամուտին : Նոյն ատեն պիտի գումարուի նաեւ Աշխատաւորական կուսակցութեան ընդհ. ժողովը : Տնտեսութեան նոր նախարարը՝ Սթիուըրթ պիտի կարենայ նաեւ, այս շրջանին, գործադրութեան դնել խնայողութեան ծրագիրը, որ երրորդ ընթերցումէ ետք, քուէարկուեցաւ երեսփոխանական ժողովին կողմէ, 214ի դէմ 272 ձայնով : Լորտերու Ժողովն ալ սկսաւ ուսումնասիրել ծրագիրը, զոր պիտի քուէարկէ անմիջական կերպով : Այս պայմաններու տակ, վարչապետ Ուիլսըն հանդիստ սրտով կրցաւ արձակուրդի մեկնիլ :

Հակառակ տրուած հաւաստիքներուն, այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ երկու նախարարութեանց այս փոփոխութիւնները կոչուած են նոր ուղղութիւն տալու քաղաքականութեան եւ ոչ թէ միայն մարդ տեղափոխելու հարց է : Այս առընչութեամբ, կ՚ըսուի թէ Պրաունի նշանակումը Արտաքին նախարարութեան գլուխը, կը նշանակէ թէ Անգլիա լրջօրէն պիտի զբաղի Հասարակաց Շուկայի իր անդամակցութեան հարցով, թէեւ նախարարը յայտարարած է .— «Արտաքին նախարարութիւն չեմ երթար արտաքին անձնական քաղաքականութիւն մը վարելու համար այլ կառավարութեան քաղաքականութիւնը գործադրելու համար »:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՀՈՒԿԻ համաշխարհային մրցումներուն, որոնք տեղի կ՚ունենան Չիլիի մէջ, Ֆրանսացիք փայլուն յաղթանակներ տարին, յանձինս Կի Փերիյայի, Աննի Ֆամոզի եւ Մարիէլ Կուաչելի :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ յետ մահու մեծարանք մը սկսած է Բորիս Պաստերնակի : Լիտերատուրնայա Կազէթան գովքը կը հիւսէ ողբացեալ Նոպելեան մրցանակաւորին, 1890էն ի վեր գրած քերթուածներուն համար : Թերթը կը շեշտէ .— «Պաստերնակ իր հաւատքը կ՚արտայայտէ մարդուն հանդէպ, որ կը ձգտի ազատ պատմական ապագայի մը, ձերբազատուած ագահ շահերէ եւ այդ հաւատքը իր աղբիւրն ունի յեղափոխութեան մարդասիրական իտէալին մէջ» : Իզվեստիայի մէջ ալ, Գրողներու Միութեան անդամ Սուրկով, որ ամէնէն կատաղի քննադատներէն մին եղած է Պաստերնակի, կը գրէ թէ այս վերջինը խորհրդային մեծագոյն գրագէտներէն մէկն է, զայն կը բաղդատէ Թոլսթոյի, Ֆետինի, Լէոնովի եւ քերթողագիր Պերնիի ու Թիխոնովի :

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ վարչապետ Կոսիգին Թուրքիա պիտի այցելէ Նոյեմբերին :

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Այուպ Խան հաւանաբար Փարիզէն անցնի Անգլիայէն վերադարձի ճամբուն վրայ, Նոյեմբերի սկիզբը :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵԹԷ ՄՕՐԱՔՈՅՐՍ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բայց կարելի է, նուազ տառացի կերպով, առնել Մօրիս Ֆօռի հաստատումը եւ հասկնալ, որ իր մտքին մէջ, պաշտպանողական համախմբումի մը մասին է հարցը նացիականութեան դէմ, յարձակողի մը դէմ, որ ի դէպ «հաւանական» չէր, այլ արդէն վերազինած էր հռենոսեան շրջանը, կցած Աւստրիան, երկու անդամէն զրաւած Չեխոսլովաքիան, կըրնար պաշտպանել Լեհաստանը եւ գոց թողուլ Յանոսի տաճարին դուռները : Հոս, պատրաստ ենք իրեն հետեւելու, բայց այս համախմբումը զոր Ռոմէն Ռոլան «խաղաղութեան շուրջ – պարը » կոչեց շատ քիչ նմանութիւն կ՚ունենար Ատլանտեան Ուխտին հետ : Արեւմտեան ժողովրդապետութիւնները զգացած էին անհրաժեշտութիւնը, թէեւ իրենց դիրքերը Միւնիխի ատեն (յետոյ 1938 Դեկտեմբեր 5-ին երբ Ռիպընթրոփ Փարիզ հրաւիրուեցաւ եւ այնպէս հասկցաւ թէ Հիթլերի ձեռքերը ազատ կը ձգուէին Արեւելք) անորոշութիւն ստեղծեցին իրենց անկեղծութեան մասին : Մինչ երկու վարչապետ զրկուած էին Հիթլերի, Սթալինի զինուորականներ զրկուեցան առանց որոշ պաշտօնի, որոնք քանի մը շաբաթ, մարդ զբաղեցուցին եւ ոչ մէկ աշխատանք տարուեցաւ դաշնակից Լեհաստանի մօտ, որպէսզի աւելի իրատեսութեամբ խորհի իր ապահովութեան մասին :

Հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին այն էջերը, զորս Անտրէ Ֆոնթէն նուիրած է այդ ժամանակաշրջանին իր «պատմութիւն պաղ պատերազմին» հատորին մէջ : Արեւմտեանները կը վախնային անշուշտ, որ Սթալին միակ յաղթականը ըլլայ պատերազմի մը, որ իրարու դէմ կը հանէր միայն Գերմանիան եւ Անգլեւ-Ֆրանսացիք, ուրկէ ծագած էր հասկնալի մտահոգութիւնը մղելու, որ Հիթլէր եւ Սթալին երկարօրէն իրար ուտեն : Յետոյ կարելի էր ուտել այն շագանակները, զորս ուրիշներ կրակէն հանած էին : Գերման – խորհրդային դաշինքը ջուրը նետեց այս նուրբ հաշիւները : Նոյնիսկ եթէ ոչ –յարձակողական այս համաձայնագիրը միայն 22 ամիս պիտի տեւէր, երկու կողմերը դիտէին թէ կրնան միայն ժամանակ շահիլ, նոյնիսկ եթէ սկիզբը, Սթալին կէտեր նշանակեց իր ընկերոջ դէմ Պալթեան երկիրները, Լեհաստանի կէսը եւ Պեսարապիան մէկ կողմ դնելով : Ի վերջոյ, ամէն ոք կորսնցուց : Գերմանիա ճզմուեցաւ, բայց քանի՞ տարի ետք : Գալով Ռուսերով քսան միլիոն զինուոր կորսնցուցին եւ արեւմտեանները դեռ չեն ջնջած իրենց վէրքերուն հետքերը կամ սուգերուն յիշատակը : Այս ամբողջը որովհետեւ յարձակումը կանխող զինակցութիւնը ժամանակին չէր կնքուած : Բայց, ինչպէս դիտել կուտայ Լը Մոնտի աշխատակիցը, վերոյիշեալ դիրքին մէջ, կրնար տակաւին կնքուիլ Օգոստոս 24ին եթէ Չէմպրլին եւ Տալատիէ իսկապէս ուզէին :

Այս կարեւոր, հիմնական սրբագրութիւններովև ըսենք Մութաթիս Մութանտիս (փոխուելիքը փոխելով), կարելի է միանալ ատլանտիականութեան ախոյեանին յետադարձ մարգարէութեան : Բայց աւելի լան է չշփոթել «Խաղաղութեան շուրջ – պարը » եւ Հակակոմինտերն ուխտը :

Օրը Օրին

ՊԱՏԱՌԻԿ ՄԸ ՅՈՒՇ

Անգլիոյ ճակատագիրը վարողները, անկախաբար իրենց կուսակցական համոզումներէն, երկու հարիւր տարիէ ի վեր կը հետապնդեն միեւնոյն հիմնական քաղաքականութիւնը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ — պահել ու պահպանել Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը եւ թոյլ չտալ որ Հիւսիսի Արջը Միջերկրականի ջուրերուն մէջ լողայ :

Այս քաղաքականութեան հաւատարիմ մնացած են Պահպանողական, Ազատական եւ Աշխատաւորական դահլիճները, վերջին յիսնամեակին ալ :

Այո՛, շատ մը հայաշունչ ճառեր արտասանուած են խորհրդարանէն ներս թէ դուրս, թերեւս, ի պատիւ — կամ ի մխիթարութիւն — մեզի, ներշնչելով Հայոց ազգին վարիչներուն այն անհիմն տպաւորութիւնը թէ «Անգլիա միտքը դրած է Թուրքիան պատժել եւ մեր եօթը նահանգները մեզի տալ» :

Պատահած է որ Մեծն Բրիտանիա եւ Ռուսաստան հասկացողութեան եզր մը գտած ըլլան իրենց միջեւ «հիւանդ մարդուն » հաշիւը մաքրելու համար :

Բայց, վերջին պահուն Անգլիա, միշտ, ձեւը գտած է Թուրքիոյ քայքայումը կանխելու :

Խոստումներ շռայլուած են աջ ու ձախ, մանաւանդ մեզի : Հոգեշա՛հ խոստումներ, որոնք երբեք չյարգուեցան, մեր պարագային :

Սխալ ըրած ենք «Հայասիրութիւն» վերագրելով մեր սիրած ճառերուն : Կամ « Թրքասիրութիւն», մեր չսիրածներուն :

Անգլիացի քաղաքագէտը ո՛չ հայասէր կրնայ ըլլալ, ո՛չ ալ թրքասէր : Որովհետեւ, շահագրգռուած է միայն իր հայրենիքին կենսական շահերով :

×

Լորտ Ճորճ իր յուշերուն մէջ դիտել կուտայ, թէ ատեն մը, Ռուսիոյ միջամտութեան շնորհիւ էր որ Պալքաններու Քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները ազատագրուեցան : Ու «եթէ մեր չարագուշակ միջամտութիւնը տեղի ունեցած չըլլար, Հայերու մեծամասնութիւնը ռուսական դրօշին հովանաւորութեան տակ դրուած պիտի ըլլար, 1878ի Սան Սթեֆանոյի դաշնագիրով » :

Ողբացեալ վարչապետը ցաւով կը պատմէ թէ «մեր սպառնալից ճնշումին» վրայ էր որ Բարենորոգումներու վերաբերեալ յօդուածը ուրիշ յօդուածով մը փոխարինուեցաւ եւ «Հայաստանը զոհուեցաւ յաղթութեան մեր խորանին վրայ» :

Հայասիրութիւն վերագրել այս քիչ – շատ բարեկամական — եւ անկեղծ — բառերուն, միամտութիւն :

Մեզի հանդէպ գործուած անարդարութեան տեղեակ քանի մը խելքը – գլուխը մարդիկ, բնականաբար, չէին կրնար չըտեսնելու զարնել մերկապարանոց իրականութիւնը :

Բայց, այս սրատեսութեան միւս անունը «հայասիրութիւն» չէ : Շա՛տ շատ պարկեշտութիւն է :

×

1920ի Մարտին, երբ Թուրքիոյ հետ հաշտութիւն կնքելու խնդիրը օրակարգի վրայ է, Լոնտոնի մէջ, Դաշնակիցները կը քննեն Հայաստանի սահմանները ճշդելու հարցը :

Միջանկեալ յիշեցնեմ որ այդ օրերուն « հայասէր» Քլեմանսոյի աթոռը գրաւած է Միլրան, որ Լոնտոն գացած է Պերթլոյի հետ — երկուքն ալ «ոչ – հայասէր» , իսկ Օրլանտոյի վարչապետական գահը բարձրացած է Սինիոր Նիթի — ուրիշ «ոչ հայասէր » մը :

Երբ կարգը կուգայ Էրզրումը Հայաստանի տալու առաջարկին, «Հայասէրն» Լորտ Ճորճ դիտել կուտայ որ Թուրքերը մեծամասնութիւն են այդ նահանգին մէջ, իսկ «Հայ՝ գրեթէ չկայ» :

Յետոյ, կը շարունակէ թէ «այս մեծամասնութիւնը արդիւնքը չէ պատերազմին, ո՛չ ալ Հայերու կոտորածին : «Պատերազմէն առաջ ալ, որեւէ կոտորածէ առաջ ալ, Կարնոյ բնակչութիւնը շեշտուած կերպով Իսլամ էր» :

« Հետեւաբար, Դաշնակիցներու առաջադրած սկզբունքներէն ոչ մէկուն հիման վրայ», կարելի է «Հայերուն զիջիլ հողամաս մը, ուր Միւսիւլմանները գերակշիռ մեծամասնութիւն կը կազմեն » :

Վարչապետը կ՚աւելցնէ որ «եթէ Էրզրումը Հայաստանի զիջինք ,մեծ դժուարութեանց պիտի բախինք եւ Թուրքերը դաշնագիրը պիտի չստորագրեն » :

Յանուն արդարութեան, աւելցնեմ որ վարչապետին գլխաւոր մտահոգութիւնն է Հայերու տկարութիւնը : Ինք չի կրնար հաւատալ թէ Հայերը կրնան իրենց ընդարձակ տարածութիւնը պաշտպանել «կիսաքաղաքակիրթ Թաթարներուն » , Քիւրտերուն եւ Թուրքերուն դէմ :

Յետոյ, դիտել կուտայ որ մեծ Հայաստան մը ստեղծելու այս իրարանցումը կրնայ պատճառ ըլլալ որ Դաշնակիցները « յիմարութիւններ գործեն՝ Թուրքէն վրէժ լուծելու համար » :

Մարդ ի՞նչպէս «Հայասէր» կրնայ հրաչակուիլ, երբ բոլորովին կ՚անտեսէ այն անվիճելի իրողութիւնը թէ Էրզրումի մէջ Թուրքերը մեծամասնութիւն եղած են Հայերու կոտորածներուն հետեւանօք : Ու նահանգը հայկական հող է ամբողջութեամբ :

Եւ, ի՛նչ տարօրինակ երեւոյթ — այս վերջին կէտը Լոյտ Ճորճի ուշադրութեան կը յանձնէ «ոչ – Հայասէր Պերթլօն, որ կ՚ըսէ ժողովականներուն .

— Բարոյական պատճառներ կան Էրզրումը Հայերուն տալու ... Եթէ Թուրքերուն տանք, Հայաստան ծովէն կտրուած պիտի ըլլայ ... Թուրքը Էրզրում ձգել, պիտի նշանակէր Հայերը անոնց կռնակը նետել ... Անկարելի է նոր Հայաստան մը կեանքի կոչել՝ առանց Էրզրումի ...

Նոյն տեսակէտները կը պաշտպանէ նաեւ Լոյտ Ճորճի Արտաքին նախարարը , Լորտ Քըրզըն, որ, ինչպէս ծանօթ է ընթերցողին, Պահպանողական կուսակցութեան անդամ է :

Վարչապետը կը պատասխանէ թէ իր կարծիքով «Հայերը իրաւունք չունին անարդար յոյսեր փայփայելու » :

Լորտ Քըրզըն խօսքի տակ չի մնար ու կ՚ըսէ որ «եթէ այդ ձեր ըսածը Գերագոյն Ժողովին ալ կարծիքն է, մեծ հարուած մը տրուած պիտի ըլլայ Հայերուն» :

Յետոյ, կարգը կուգայ Իտալիոյ վարչապետին որ կը յայտարարէ թէ «ո՛չ կարելի է, ո՛չ ալ բաղձալի՝ Հայաստանի վերադարձնել՝ պատմութեան մէջ անոր ունեցածները» :

Լոյտ Ճորճ նորէն կը պատասխանէ իր արտաքին նախարարին թէ «շիտակ բան մը ըրած պիտի չըլլայինք թուղթի վրայ Հայերուն տալով հողամաս մը, զոր մենք անոնց համար ապահովելու նպատակ չունինք ... Դաշնակիցները չեն կրնար զինուորական ուժ Հայաստան զրկել՝ անոր օգնելու համար ...» :

×

Տուածս պատառիկ մըն է միայն այն յուշերէն, որոնք մեր պատմութիւնը կը շօշափեն : Հազարներով ուրիշ նմոյշներ կարելի է քաղել խորհրդաժողովներու ատենագրութիւններէն՝ արթուն մնալու համար :

Արթուն պահելու համար մեր առաջնորդութիւնը, որ 1878էն ի վեր «հայասէր» կը խաղցնէ ու «հայասէր» կը տեսնէ աջ ու ձախ , ինչպէս իր երազին մէջ կուտ տեսնող աղաւնին :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՅՈՒՇԵՐ ՀՐ. ԱՃԱՌԵԱՆԷՆ

Յուլիս ամսին էր, 1919ին, երբ Մեծ դիտնականն այցելեց Զուղա: 1918 – 19 ուսումնական տարեշրջանին նա պաշտօնավարելիս է եղել Թեհրանի Հայկազեան դպրոցում: Ամառնային արձակուրդի սկզբին՝ նա եկել էր Նոր Զուղա, տեղական բարբառն ուսումնասիրելու դիտաւորութեամբ:

Յուլիսի սկիզբներին մի օր, կէսօրից առաջ, գտնւում էի կենտրոնական դպրոցի մուտքին կից իմ դպրոցական ընկերոջ խանութում, երբ նկատեցի իմ պաշտօնակիցներից մէկին եւ երկու ուրիշների հետ մի բոլորովին անծանօթ կարճահասակ մարդ: Անծանօթ անձը Հ. Աճառեանն էր, շատ պարզ եւ անպաճոյճ դեղնագոյն բլուզով եւ սեւագոյն գօտիով: Նա քայլում էր մէջտեղում, իսկ միւսներն իր կողքերից: Անծանօթը, ձեռքի շարժումներով ինչ որ բան էր բացատրում միւսներին, որոնք կլանուած ուշադրութեամբ ունկնդրում էին նրան եւ առաջանում վանքի ուղղութեամբ: Անծանօթ անձի ով լինելու մասին հետաքրքրութիւնս մի քիչ բաւարարութիւն ըստացաւ իրիկնապահին, երբ հանդիպեցի իմ պաշտօնակցին:

Առաջին անդամ նրանից լսեցի Աճառեան անունը, բայց ըստ երեւոյթին, պաշտօնակիցս դեռ եւս մանրամասն տեղեկութիւն չէր կարողացել ձեռք բերել նրա ինքնութեան եւ Զուղա գալու դիտաւորութեան մասին:

Յաջո՞րդ թէ միւսն օրն էր, լաւ չեմ յիշում, Առաջնորդարանի ընդարձակ սրբահում, մի քանի ուրիշների հետ միասին զրուցում էինք Եզնիկ վարդապետի հետ, երբ Յովհաննէս խան Ղարախանեանի եւ մէկ – երկու ուրիշների հետ սպսաւորը ներս առաջնորդեց Հ. Աճառեանին: Վարդապետի եւ նրա բարեւելու ձեւից ես այնպէս հասկացայ, թէ դա նրանց առաջին հանդիպումը չէր, բայց զարմացայ, երբ վարդապետն հարցրեց. — « Դուք նոյն Աճառեա՞նն էք, որ պարբերականների մէջ բանասիրական յօդուածներ է գրում», — մի հարց, որ թերեւս պէտք էր առաջին տեսակցութեան ժամանակ տրուած լինէր: Թէեւ այդ խնդիրն ինձ համար մութ մնաց, բայց հարցումի դրական պատասխանն ու շարունակուող խօսակցութեան ստեղծած տաքուկ մթնոլորտը խորը տպաւորութիւն թողեց իմ երիտասարդական, առանց այդ էլ դրական – բանասիրական նիւթերի համար ծարաւ հոգուս վրայ: Նախորդ օրը իմ տեսած անձին ո՞վ եւ ինչացո՞ւ լինելը այդ պահուն միայն պարզուեց ինձ համար, եւ խորին ակնածութեամբ զգացի, որ գտնուում էինք պարզ ու անսեթեւեթ մի դիտնականի ներկայութեամբ, որ ապագայում իր հսկայական աշխատութիւններով դիտական – բանասիրական աշխարհին ասպարէզ պիտի կարդար:

Անցան մի քանի օրեր, այլեւս ոչ մի բան չլսեցի նրա մասին եւ տպաւորութիւններս համարեա թուլացան, բայց չվերացան: Եւ ահա մի օր, առաւօտեան կանուխ, վանքի ծառայի միջոցով կանչուեցի մի շատ անհրաժեշտ գործի համար: Ինձ կանչողն իմ նախկին ուսուցիչ եւ պաշտօնակից Տիգրան Աբգարեանն էր: Առաջնորդական խորհրդարանի դրասենեակը մտնելով՝ Աբգարեանի մօտ նստած դտայ Հ. Աճառեանին: Անտեղեակ նախապէս իր հիւրին հանդիպած լինելուս՝ Աբգարեանը մեզ կրկին ներկայացրեց միմեանց: Ապա կարճ նախաբանից յետոյ բացատրեց, որ յարգելի պրոֆեսէօրը եկել է Զուղա տեղիս բարբառն ուսումնասիրելու համար եւ իբրեւ տեղական բարբառին տեղեակ մարդ՝ ինձ են նկատի ունեցել այդ գործի մէջ նրան աջակցելու համար: Անմիջապէս ասուեց նաեւ, որ նախքան այս՝ տողերիս գրողի մօրեղբայր Գէորգ Զօրաբեանն է հրաւիրուած եղել իբրեւ քաջահմուտ տեղական բարբառին: Բայց թէ ինչու հիմա նրան թողած ինձ են հրաւիրում այդ աշխատանքի համար, ինքը՝ Աճառեանը բացատրեց այսպէս. — « Որովհետեւ նա արդէն տարեց մարդ է, ատամներից մի քանիսն էլ թափուած, չի կարողանում բառերը ճշդիւ արտասանել, իսկ ես էլ քաշւում եմ նրան կրկնել տալ: Բացի դրանից չեմ ուզում նրան նեղութիւն պատճառել ամէն օր երկար ճանապարհ ինձ մօտ գալու, որովհետեւ նկատում եմ, որ նա ուշանում է շատ անդամ, եւ ըստ երեւոյթին դժկամութեամբ է գալիս»: Այնուհետեւ նա յայտնեց ինձ, որ այս գործի համար հարկաւոր է առնուազն մէկ ամիս ժամանակ, առաւօտեան 8 – 12 եւ կէսօրից յետոյ 3 – 7 եւ հարցրեց թէ արդեօք կ'ուզենայի՞ յանձն առնել: Հասկանալի է, որ նման մի անձնաւորութեան մօտ գրտնուել եւ օգտուել նրանից, ձեռքից չէի տալու, ըստ որում, առանց այլեւայլութեան յայտնեցի համաձայնութիւնս: Աշխատանքի վայրը նշանակուեց Զարսու թաղում (Խաչատուր Փակարենց տան մասը՝ պողոտայի վրայ), որպէսզի ինձ համար դժուար չլինէր Դաւրէժ թաղից մինչեւ վանքը գնալը:

Աշխատանքի սկսելուց առաջ, յարգելի պրոֆեսէօրը համառօտ կերպով բացատրեց համեմատական լեզուաբանութեան ընդհանուր, եւ այդ մարզում իր կատարած ուսումնասիրութիւնների մասնաւոր նպատակը: Ապա իր ծոցից հանեց մի հասարակ դասարանական տետրակ-բառարան, ուր այբբենական կարգով գրուած էին հայերէն լեզուի գլխաւոր բառերը, եւ սկսեց մէկիկ մէկիկ հարցնել նրանց համապատասխանը Զուղայի բարբառում (օրինակ՝ հաց – խաց): Այս աշխատանքը միջանկեալ հարցումներով եւ ստուգումներով միասին տեւեց մօտաւորապէս երկու օր: Ապա սկսուեց բարբառի քերականական եւ բազմաթիւ կրկնութիւններով տաղտկալի դարձող բաժինը: Շատ անդամ էր պատահում, որ կէսօրից առաջ որեւէ բառի խոնարհումը կամ հոլովումը կէսօրից յետոյ կրկնել էր տալիս եւ պնդում, թէ այս կամ այն բառը ուղիղ չի խոնարհուած կամ հոլովուած եւ չի ենթարկւում տուեալ օրէնքին, եւ սըխալներն ուղղւում էին: Շուրջ քսան օր բարբառի դրաւոր այս աշխատանքներով զբաղուելուց յետոյ՝ յարգելի պրոֆեսէօրը ցանկութիւն յայտնեց այցելութիւններ տալ եւ հանդիպումներ ունենալ մանաւանդ ծերերի եւ պառաւների հետ, որոնք խօսում եւ գործածում էին տեղական բարբառին յատուկ բառեր, դարձուածքներ ու արտայայտութիւններ (միջանկեալ ասեմ, որ նա շատ էր հիացել «ծղունկ» բառի վրայ յատկապէս եւ ասում էր, թէ ոչ մի տեղ այդպիսի բառ չկայ, Զուղայեցիների ստեղծած բառ է դա եւ նշանակում է այն ծեղը, որ երբեմն եղունդի եւ մատի արանքում դուրս է գալիս եւ բաւական անհանդիստ անում): Այս նպատակով առաջին անդամ առաջնորդեցի նրան Գէորգ Զօրաբեանի տունը: Աւելորդ չի լինի միջանկեալ յիշատակել, որ Գէորգ Զօրաբեանն իբրեւ Զուղայում յայտնի Զօրաբեան տոհմի գրաբարին ջատագով «վարժապետ»ներից մէկը՝ երկար տարիների ընթացքում իր պարապած ժամերին Զուղայի ընտանեկան եւ հասարակական վարք ու բարքը, սովորութիւնները, նիստ ու կացը եւ այլն տեղական բարբառով գրել էր եւ ունէր արձակ եւ մանաւանդ չափածոյ մեծաքանակ աշխատութիւններ, որոնք մինչեւ հիմա էլ մնում են անտիպ: Իբրեւ հին հասկացողութեան մարդ՝ նա զլանում էր իր բարբառային գրուածքներից կարդալու Աճառեանի մօտ, եւ դրանք անարժէք համարելով՝ կարծում էր պիտի հեգնանքի ենթարկուէին ու շարունակում էր ինքնաբաւականութեամբ գրաբար երկերի ընթերցումը: Վերջապէս զիջանելով իմ թախանձանքին՝ նա մի քանի էջեր կարդաց իր « Տէր Կոռթամ» պսակուիլ – պիէսայից, (որ եթէ ապագայում իր կնոջ ձեռքով ոչնչացրուած չլինէր՝ կարող էր մրցել «Պէպօ»ի հետ): Ուշի ուշով սրա ընթերցումը լսելուց յետոյ՝ երեւաց որ պրոֆեսէօրը շատ բաւարարուեց եւ մի քանի հարցումներից յետոյ խնդրեց ինձ, որ մէկ – երկու տեսիլ դրանից արտագրեմ եւ տամ իրեն, որ մտցնէր ապագայում իր հրատարակելիք այս բարբառի ուսումնասիրութեան մէջ իբրեւ նմոյշ: Այնուհետեւ շրջեցինք Զուղայի համարեա բոլոր թաղերում եւ ուր որ նա տեսնում էր մի քանի հոգի, յատկապէս ծերեր, զրուցելիս՝ մօտենում էր, ձեռքն ականջի յետեւը դնելով լաւ լսելու համար: Այս անելով նա զարմացնում էր խօսողներին եւ կասկածների մէջ էր գցում նրանց մանաւանդ, երբ թղթի կտոր էր հանում ծոցից եւ իր պատմական չորս – հինգ սանթիմանոց մատիտի ծայրը, (որի մասին յետոյ) գրի առնելու իր լսած բառը կամ արտայայտութիւնը:

Մէկ անդամ էլ անցնելիս մտանք կուսանաց վանքը: Մուտքի մօտ, ներսում, յատակի վրայ նստած էր ծերունի կոյս Մարիամը՝ նախկին կոյսերի վերջին մընացորդը, եւ մի քանի իրեն հասակակից կանայք, որոնք գուլպայ էին գործում եւ զրոյց անում: Այս շրջանակին հանդիպումը մեծ պատեհութիւն էր համարում պրոֆեսէօրը՝ կարծելով թէ պիտի կարողանար օգտուել նրան խօսուածքից: Սովորական բարեւից յետոյ, անմիջապէս նրանց մօտ՝ սաքուի վրայ նստելով՝ նա սկսեց խօսել եւ խօսեցնել, բայց արի ու տես, որ զաքարիական պապանձումն տիրեց խմբին:

— « Հապա ինչո՞ւ դադրեցրիք ձեր խօսակցութիւնը », հարցրեց պրոֆեսէօրը, խօսքն ուղղելով խմբին:

Թղթի կտորն ու մատիտը տեսնելով՝ սարսափահար եղած կոյսը հազիւ համարձակութիւն ունեցաւ ասելու.

— « Ախր, պարոն, մենք խօ չենք կարող ձեր նման լաւ խօսել... միք գրել ... չը ծաղրէք մեզ ... Մենք վարժատուն չենք գնացել ...»:

Պրոֆեսէօրի եւ իմ թախանձանքներն ապարդիւն եղան. լռութիւնը վճռական էր, ու մենք հեռացանք:

Մինչ այստեղից նրան առաջնորդում էի դէպի իր բնակարանը, վանքի ետեւի տան դրան՝ կանգնած տեսանք ծերունազարդ Տիկին Նանանաջան Մարտիրոսեանին, որի այնքան սիրալիր բարեւելը, մեզ իրենց բնակարանը հրամցնելը, խօսելու ձեւն ու առհասարակ բարեկամասէր, ուրախ տրամադրութիւնն միանգամից փոխեցին պրոֆեսէօրի նախորդ տպաւորութիւնները, եւ մի քանի վայրկեան խօսելուց յետոյ, ցաւ յայտնեցի որ շտապում էր եւ չէր կարող մտնել տունը:

ՅՈՎՀ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՆԵՐԻ

Հայրենադարձութիւնը շարունակւում է: Անցեալ տարի միայն Սուրիայից հայրենիք հասան 463 ընտանիք: Դրանց մեծ մասը գիւղացիներ են՝ Ճէզիրէի, Ղամըշլուի, Այն – Արապիայի շրջաններից: Նրանք հիմնականում բնակութիւն են հաստատել Հոկտեմբերեանի եւ Թալինի շրջանների այդեգործական ու պտղամշակութեան պետական տնտեսութիւններում:

2500 Հայեր վերադարձան հայրենիք: Այս մէկ փաստի մէջ իսկ մեծ իմաստ ու

ԳԻՔՈՐԸ

Պառաւին տէտի էին ասում:

Տէտին սովորեցնում էր Գիքորին, թէ ինչ պէտք է անի, ինչպէս սամավարը գցի, ոտնամանները սրբի, չստիկը բռնի, ամանները լուանայ ...

Բացի պառաւ տէտին ամէնքը նեղացընում էին նրան:

Բաղազի «դուքանի աշկերտներն» էլ շարունակ ծաղրում էին նրան, «քիքի» էին կանչում, քիթը քաշում, գլխին խփում, գլխարկը կոխում ականջները:

Բայց էս բոլորը տանելի բաներ էին:

Անտանելին էն էր, որ նա չէր կարողանում քաղցին դիմանալ: Իրենց տանը, երբ սոված էր, գնում էր դաշտիցը հաց էր առնում, կճիցը պանիր էր հանում, ուտելով գնում խաղալու, կամ թէ չէ՝ փէշն էր գնում, գնում հանդը: Երբ ուզում էր՝ մի ծառի տակի կամ աղբրի վրայ նստում էր ուտում:

Հիմի էստեղ ուրիշ տեսակ էր: Ինչքան էլ սոված լինէր՝ պէտք է սպասէր մինչեւ ճաշի ժամանակը դար, էն էլ ամէնքն ուտէին, յետոյ ինքը: Էդ անիծած ժամանակն էլ էնքէն ուշ էր գալի, որ խեղճի սիրտը քամ էր ընկնում, թրթռում:

Մին, երկու, տասը համբերելուց ետը նա սկսեց չորս կողմն աչք ածել խոհանոցում, թէ արդեօք մի բան չի գտնել — ուտելու, որ սիրտը կանգնեցնի, մինչեւ հացի ժամանակը գայ:

Սկզբում ինչ գտնում էր — չոր հացի փշրանք, կրծած ոսկոր թէ ուրիշ բան, գցում էր բերանը: Մի քիչ յետոյ մտածեց խոհանոցի պահարանները որոնել: Ապա թէ սովորեց կերակուրի պղնձից կիսեփ մսի կտոր դուրս քաշել ...

Բայց եթէ նկատէին ...

Ինչ վատ բան դուրս կը գար ...

Եթէ նկատէի՛ն ...

Հապա ի՞նչ անես ...

Թողնես, փախչե՞ս ...

Գիքորն սկսեց մտածել փախչելու մասին:

Բայց ո՞նց փախչես, ո՞ր կողմը փախչես. մենակ, ճամբայ չգիտես, մարդ չես ճանաչում ... իսկ հէրը ...

Էնքան չարչարուեց, խօսեց, խրատեց «օրեր են, որդի, կը մթնեն, անց կը կենան» ...

Եւ ահա Գիքորի գլխում հնչում է հօր խանձուած ձէնը, — «օրեր են, կը մըթնեն, անց կը կենան ...»:

×

Զանգը տուին:

Գիքորը վեր թռաւ: Ասել էին, թէ երբ զանգը տալիս են, գնա տեսնի՝ ով է, ինչ է ուզում: Նա դուրս եկաւ, պատշգամից նայեց, տեսաւ՝ մի պարոն ու մի քանի տիկին դրան առաջը կանգնած:

— Էդ ո՞վ էք, հէյ, — ձայն տուաւ վերեւից:

Ներքեւից վերեւ նայեցին:

Տիկինները ծիծաղեցին, իսկ պարոնը ակնոցներն ուղղելով հարցրեց.

— Աղջիկ պարոնը տա՞նն է:

— Ի՞նչ էք անում, — հարցրեց Գիքորը:

Ներքեւ ծիծաղն աւելի սաստկացաւ:

— Քեզ հարցնում են՝ տա՞նն է, թէ չէ. — բարկացաւ պարոնը:

— Բան ունէ՞ք:

Էս աղմուկի վրայ տիկինը դուրս եկաւ:

— Քրքրուես դու, գնա դուռը բաց արա, շուտ, — ճչաց ու սկսեց անիծել Գիքորին եւ իր ամուսնուն: Բայց շուտով հիւրերն երեւացին եւ նա ժպտելով դիմաւորեց:

— Ա՛ բարեւ, բարեւ ... էս ո՞ր խաշիցն էր, ի՞նչպէս է որ մտաբերեցիք ...

— Էս ո՞ր տեղից էք գտել, — ոտից գլուխը Գիքորին չափելով հարցրեց պարոնը, իսկ տիկինները շարունակ ծիծաղում էին:

— Ի՞նչ էք նախանձում, կ'ուզէք ձեզ տանք, — կատակի տուաւ տիկինն ու հիւրերը խնդալով ներս մտան:

Գիքորին շտապով մի տեղ ուղարկեց ու նրանց ետեւից իսկոյն ներս մտաւ եւ Տիկին Նատոն:

Իրար առողջութիւն հարցնելուց ետք հիւրերն սկսեցին պատմել իրենց ներս մտնելու պատմութիւնը, եւ դուրս եկաւ ահագին պատմութիւն:

— Օ՛Ֆ, սիրտս մաշել է, — զանգատում էր Տիկին Նատոն, — թէ իմանաք՝ ինչ եմ քաշում ես դրա ձեռիցը: Ասում եմ՝ դուրս անենք կորչի, բայց դէ Արտեմի բնաւորութիւնը գիտէք, էլի, ասում է մեղք է, դեղացի երախայ է, թող կենայ, մի կտոր հաց է, ուտի, կը սովորի ... Ախր էլ ե՞րբ ... սիրտս մաշեց ...

— Օ՛հ, օ՛հ, օ՛հ, էդ ծառաների բան էլ մի ասի, — էս ու էն կողմից սկսեցին բողոքել տիկին հիւրերը:

Մի կէս ժամ խօսեցին դէսից, դէնից, ծառաներից, քաղաքի նորութիւններից: հէնց էդ խօսակցութեան ժամանակ ներս մտաւ քրտնած Գիքորը:

— Աղջիկ պարոն միրգը բերի:

— Հա, լաւ, դնա, — հրամայեց Տիկինը կարմրելով, իսկ հիւրերն սկսեցին ծիծաղել:

— Աղջիկ պարոն, խաղէինն ասում էր՝ բալը թանդ ա, հարկաւոր չի ...

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(3 Շար.)

խորհուրդ կայ : Դա նշանակում է 2500 Հայեր դէն նետեցին գաղթականի ցուպը եւ հայրենի հողի վրայ գտան իրենց հանգրուանը: Նրանք ոչ միայն ապահովուեցին աշխատանքով, բնակարանով, ստացան քաղաքացիական իրաւունքներ, այլ-եւ ազատուեցին ձուլումից :

Վերջին ամիսների ընթացքում, աշխատանքի բերումով ես յաճախ եմ հանդիպումներ ունեցել նոր քաղաքացիներից շատ - շատերի հետ , եղել նրանց աշխատանքի տեղերում՝ այդիներում, կառոյցներում: Մենք այցելել ենք նաեւ հայրենադարձների բնակարանները: Մեծ մասը բազմանդամ ընտանիքներ են, բաղկացած 6 - 10 անձից, որոնցից 4 - 6ը սովորաբար երախաներ : Ամէնուրեք բնակարանները նոր են, մէկ կամ երկյարկանի , հանրային սպասարկութեան յարմարութիւններով, ելեկտրականութեամբ եւ հեղուկ կազով : Բնակարաններն ունին 2 - 3 եւ չորս սենեակ, նայած անձերի թուին: Բոլոր բնակարաններում նկատում ենք նոր մահճակալներ, աթոռներ, սեղաններ եւ այլ կահ - կարասիք :

— Այստե՞ղ էք գնել, հարցնում ենք :

— Ո՛չ, ի՞նչ կ՚ըսէք, ասոնք նուէր են : Մեր շրջանային խորհուրդն ու պետական տնտեսութեան տնօրէնն են մեզի նուիրել, ասում է երիտասարդներից մէկը :

Չնայած որ բոլոր բնակելի սենեակներն ունեն փայտեայ յատակ, սակայն նորեկներն՝ ըստ իրենց սովորութեան՝ այն ծածկել են գոյնզգոյն կարպետներով եւ սպիտակ թաղիքներով :

Բոլոր բնակարանները շրջապատուած են տնամերձ հողամասերով , ուր կան զանազան ընդեղէն ու բանջարեղէն, հիմնականում՝ լոլիկ , լուբիա, սոխ, բակլայ, սիսեռ, կաղամբ, ճակնդեղ, տաքդեղ (պիպէր), եւայլն: Արդէն երկարել են խաղողի մատղաշ վազերն ու հասակ են նետել պտղատու ծառերը : Սերմերը ծիլ են արձակել , բարձրացել վեր ու կանաչել :

Ամէնուրեք կանաչ, ժպիտ, ուրախութիւն, կեանք :

Կէս դար շարունակ օտար ափերում դեգերող Հայը առաջին անգամ իր կեանքում սերմ է գցել հայրենի հողում, եւ երախտաշատ ու առատաձեռն հայրենի հողը գորովանքով հատուցում է տարագրութիւնից տուն դարձած իր զաւակների աշխատանքը, պարգեւելով նրանց ծիլ, ծաղիկ, կանաչ, կեանք :

Սկսւում է նոր կեանքը, որ հաստատ ու անվերադարձ մտել է իր իրաւունքների մէջ ու շարժւում է առաջ, գնում է վերընթաց գծով :

Մեկնում ենք Թալինի շրջանի Արտենիի պետական տնտեսութիւնը : Առաջինը մեզ է հասնում նոր հացի իւրայատուկ բուրմունքը: Իսկապէս հաճելի անակնկալ: Արտենիի տնտեսութեան վարչութիւնը , հաշուի առնելով իր նոր քաղաքացիների սովորութիւնը, բնակելի շէնքերի կողքին թոնրատուն է պատրաստել, երկու թոնիր դրել, որպէսզի իր աշխատողները հացը ոչ թէ խանութից գնեն, այլ իրենց ձեռքով թխեն :

Մարդիկ , երբ նոր են ծանօթանում , կամ երբ հին ծանօթները հանդիպում են միմեանց , սովորաբար հարցնում են .— Ի՞նչպէս է որպիսութիւնդ, ի՞նչպէս են գործերդ, ի՞նչպէս ես ապրում եւ այլ ի՞նչպէսներ :

Այդպիսի հարցերով էլ դիմում ենք մեր զրուցակիցներին: Նրանք պատասխանում են, որ գոհ են, լաւ են ապրում եւ ամենագլխաւորը՝ հաւատում են որ վաղը աւելի լաւ կը լինի : Այդ հաւատը նրանց մէջ առաջացել է տնտեսութեան հին աշխատողների, այսպէս ասած՝ տեղացիների կեանքը դիտելուց, տնտեսութեան բոլոր կազմակերպութիւնների եւ մարդկանց կողմից նոր քաղաքացիների նկատմամբ ցուցաբերած ջերմ վերաբերմունքից : Եւ իրօք, նրանք չեն սխալւում, վաղը անպայման այսօրուանից աւելի լաւ կը լինի :

Այնտեղ, Սուրիայում, բոլորը նոյն վիճակում չեն ապրել : Եղել են ունեւորներ, եւ աւելի շատ՝ չքաւորներ : Եղել են կապալառուներ եւ մուխթարներ : Սակայն հայրենիքում նրանք աշխատում են, աշխատանքից չեն խուսափում: Արդէն լաւ դիտեն որ իրենց կեանքի մակարդակը առաջին հերթին կախուած է իրենց աշխատանքից, վաստակից: Նրանք դիտորդներ չեն եւ ոչ էլ զբօսաշրջիկներ, այլ հայրենիքի իրաւահաւասար քաղաքացիներ, որոնք եկել են իրենց քրտինքը միախառնելու հայրենակիցների քրտինքին , է՛լ աւելի շէնցնելու եւ բարձրացնելու հայրենիքը :

Ահա Դաւիթ Սարգսեանը, որ եկել է Ղամըշլուի շրջանի Դորսուն գիւղից : Նա փորձուած հողագործ է եւ այստեղ էլ լաւ է աշխատում : Կինը ծառայում է մանկամըսուրում : Աշխատում է նաեւ մեծ աղջիկը : Ընտանիքի ամսական միջին եկամուտը կազմում է 200 - 220 ռուբլի, չհաշուած տնամերձ հողամասից ստանալիք եկամուտը : Առաքել Հերոյեանի ընտանիքը եկել է Ղամըշլուի շրջանի Շէյխ-Հաճիլ գիւղից : Նա եղել է շէյխի կապալառուն, տղան Աբրահամը՝ հաշուառիչը: Վատ չեն ապրել, բայց որոշել են հայրենիք հաստատուել եւ գոհ են, որ եկել են: Ընտանիքից մի քանի մարդ աշխատում են այդեգործութեան մէջ, տղան՝ Աբրահամը տնտեսութեան հաշուապահն է: Ընտանիքի ամսական եկամուտը անցնում է 220 - 250 ռուբլուց, որ լրիւ բաւարարում է նրա կարիքները : Սիմոն Շահինեանի ընտանիքի եկամուտը աւելի բարձր է , այն ամսական կազմում է 420 — 450 ռուբլի: Ընտանիքից 4 - 5 մարդ են աշխատում : Այնպէս է եւ Կարապետ Կարապետեանի եւ շատ ու շատ ընտանիքների վիճակը : Կարապետի տղաներից մէկը, Յովսէփը, այս ուսումնական տարում ուսուցիչ է եղել դպրոցում : Նայում եմ Յովսէփին, նա մի ժրաջան ու աշխոյժ երիտասարդ է :

— Այս տարի ուսուցչութիւն չեմ անելու, յայտարարում է Յովսէփը :

— Ինչո՞ւ, մի՞թէ ուսուցչի աշխատանքը չէք սիրում :

— Ո՛հ, ի՞նչ էք ասում, ընդհակառակն շատ եմ սիրում եւ հաւանական է՝ ես իմ ամբողջ կեանքը նուիրեմ մանուկների հետ աշխատանքի : Սակայն առաջիկայ աշնանը պիտի գնամ Երեւան: Իրականանում է իմ երազանքը, սովորելու եմ համալսարանում :

Յաջողութիւն ենք ցանկանում Յովսէփին՝ նրա երազանքը իրականացման գործում :

Մեր զրուցակիցների հետ միասին դուրս ենք գալիս՝ դիտելու Արտենիի պետական տնտեսութեան աւանը, որ շուրջ տասը տարուան կեանք ունի : Զուգահեռ եւ ուղղահայեաց ձգուող փողոցների վրայ , կանոնաւոր գծերով տեղադրուած են տնտեսութեան աշխատողների բնակարանները եւ հանրային շէնքերը՝ դպրոց , բուժարան, ակումբ, կապի բաժանմունք (փոստ), խանութներ , տնտեսութեան դրասենեակը, աւանային վարչութեան շէնքը, մարզական հրապարակը, բոլորն էլ շրջապատուած ծառ ու ծաղիկով, կանաչով :

Երեխաները մեզանից չեն բաժանւում , նրանք մեզ ուղեկցում են ամէնուրեք : Ժպտուն, ժիր, չարաճճի, հետաքրքիր երախաներ են: Մենք հիանում ենք աւանի վրայ եւ այդ հիացմունքը արտայայտում ենք բարձրաձայն : Դա ոգեւորում է երախաներին : Նրանցից մէկը, մի զանգրահեր, սիրունատես մանչուկ, Յովհաննէսը, մի աստիճան վեր բարձրանալով միւսների կանգնած տեղից ,ձայնը ուղղելով աւանի կողմը, արտասանում է բանաստեղծուհի Հռիփսիմէ Պօղոսեանի « Մեր փողոցը » մանկական բանաստեղծութիւնը .

Ի՛նչ ուրախ է մեր փողոցը ,
Կանաչել են թուփ, տերեւ ,
Լայն մայթերը ոսկեզօծ են ,
Այսօր Մայիս է, արեւ...

Այո՛, սիրելի երեխաներ, կարող էք հանդիստ լինել: Հայրենիքը կ՚անի ամէն բան, որ ձեր մանկական փողոցում միշտ ուրախութիւն եւ տօն լինի, եւ արեւը միշտ շողայ պայծառութեամբ :

«Սով. Հայաստան»

Հ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿԵԱՆՔԸ ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

Լոս Անճելըսէն կը գրեն մեզի. —

... Հիմա էլ մեր եկեղեցով ենք զբաղուած, արդէն վերջացել է, բայց ներքին կահաւորումը կայ: Սեպտեմբերին օծումը պիտի լինի , որով դրամ հաւաքելու յետեւից ենք ընկած: Այդ գործից զատ նոր եկողներ շատ կան, բոլորը մեզ են դիմում , նրանցով էլ պէտք է զբաղուել , գործ գտնել , բնակարան, ոմանք իբրեւ այցելու, գալիս՝ ուզում են մնալ, նրանց էլ պէտք է օգնել ասդին - անդին վազվզել : Երեւակայիր՝ այդ մեծ, հարուստ Բարեգործականը ոչինչ չի անում, ոչ էլ ռամկավարները, բոլորը Դաշնակցականներին են դիմում, եւ, ոչ մէկին չեն մերժում, ձեռքերնին եկածը անում են :

Լոս Անճելըս երկու երկրորդական հայկական վարժարան բացինք, գիտէք ինչքան փող ծախսուեց, ինչ շէնքեր արդիական, ամէն յարմարութիւններով եւ կարող ուսուցիչներով, ամերիկացի եւ հայ :

Իսկ Բարեգործականը ի՞նչ արաւ — ոչինչ : Կեցցէ Դաշնակցութիւնը եւ նրա համակիրները :

Չես կարող երեւակայել թէ այստեղի Հայութիւնը ինչպէս ոգեւորուած է հայ մշակոյթը, հայ լեզուն, կրօնքը վառ պահել եւ Հայաստանին օգնել, միշտ կապ ունենալ հայրենիքի հետ : Կարդացի՞ք Սիլվա Կապուտիկեանի ճառը խօսած իրենց համագումարում, դա մի գլուխ գործոց է :

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Պէտք է միշտ սիրահարած ըլլանք, ատոր համար, երբեք պէտք չէ ամուսնանանք :

ՕՍՔԸՐ ՈՒԱՅԼՏ

×

Ամուսնութիւնը խաղ մըն է, զոր երկու անձեր կը խաղան ու միշտ , երկուքն ալ կը կորսնցնեն :

ՄԱՐԹԻ ԼԵՐՆԻ

×

Թերեւս շատ խենթութիւններ ընեմ կեանքիս մէջ, բայց սիրահարութեամբ պիտի չամուսնանամ, վասնզի վստահ եմ, որ դժբախտութեան երաշխիք մըն է ան:

ԼՈՐՏ ՊԻՔԸՆՍՖԻԼՏ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

- ԵՐԲ -
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Տարիքը առած էր, ազատ չէր, բան մը չունէր անոր ընծայելու: Այս վիշտը սփոփելու իր անկարողութեան զգացումը զինքը ընկճեց :

— Իմ սիրելիս, ըսաւ վերջապէս, շատ դեռատի էք, համբերել պէտք է, իրերը միշտ այսպէս պիտի չըլլան : Այս դժընդակ ատենները անցընելու համար դիտէք թէ կրնաք վրաս վստահիլ, թէ ձեր բարեկամն եմ: Մեծ բան մը չէ այս, յայտնապէս, բայց վերջապէս ...

Լիտիա զայն ընդմիջեց ուժգնօրէն :

— Գիտեմ այս բոլորը, գիտեմ թէ իրապէս զիս կը սիրէք: Բայց, դուք ալ, ձեր կեանքը լրացած է, ձեր կինը ունիք, ձեր զաւակները ...:

Եւ նորէն, այլայլած երեւցաւ, Սավինսքի նկուն, պատասխան մը չէր զըտներ :

Մէկ քանի օրուան ընթացքին չկրցին միասին դուրս ելլել : Առտու մը — առջի իրիկունը զիրար չէին տեսած — Լիտիա հեռաձայնեց . սկիզբը, Սավինսքի դըժուարաւ ճանչցաւ անոր ձայնը, ձայնը եւ շեշտը փոխուած էին : Իրեն ըսաւ այս մասին եւ պատճառը հարցուց : Աւելի արձակ ձայնով մը պատասխանեց: Ազատ չէր կէս օրէն ետքը, բայց եթէ Սավինսքի իր տունը կը ճաշէր, իրեն պիտի հեռաձայնէր եօթնին ատենները, վայրկեան մը խօսելու համար :

— Իմ տունս առանձին կը ճաշեմ, եւ պիտի սպասեմ ձեր հեռաձայնին: Բայց ինչպէս պիտի անցընեմ օրս առանց ձեզ տեսնելու :

— Պահ, պատասխանեց, վաղը զիրար կը տեսնենք, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ: Եւ այս գիշեր, ամէն պարագայի, բան մը ունիմ ձեզի ըսելիք :

Նորէն ձայնը ծանր դարձաւ : Սավինսքի կ՚ուզէր շարունակել խօսակցութիւնը, բայց արդէն Լիտիա նորէն տեղը անցուցած էր ընկալուչը :

ԱՅՍՊԷՍ ԳԻՇԵՐ ՄԸ

Սավինսքի ժամը վեցէն առաջ տուն վերադարձաւ , թէյ բերել տուաւ, երկընցաւ բազմոցին վրայ, եւ առանց ուժի, ինքզինքը իր մտածումներուն յանձնեց : Անոնք զինք կը քաշէին ծանր մթնոլորտով աշխարհի մը մէջ ուր ամենափոքր բանը ծայրայեղ դժուարութեամբ կ՚ըլլար, ուր մարդ ջախջախուածի մը նման էր վախի մը տակ որու հազար անգամ աւելի դըժուար էր դիմադրել քան այն տեսանելի վտանգին որքան ալ մեծ ըլլար: Զգացումը ունէին ընդ առաջ երթալու դահավիժումի մը այնպիսի ճամբաներէ, եզերուած՝ բարձր ու փշալից մացառներէ որ կ՚արգիլէին տեսնել իրենց առջեւը, ոչ ալ քովը և որ կը գոցուէին այն չափով որ կը յառաջանային : Անդիմադրելի ուժ մը, դեռ առանց բրտութեան, ամէն օր ձեզ կը մղէր քայլ մը աւելի առնելու այս ճամբուն մէջ որու ծայրը անդունդ մը կը բացուէր ձեր առջեւ : Մութ ճակատագրապաշտութեան այն գաղափարը որ կը ճնշէ ամէն Ռուսի վրայ այսօր կ՚ընկճէր Սավինսքին: Այսպէս ունէր պահեր ուր չէր կրնար ինքզինքին տէր ըլլալ, ուր առանց պաշտպանութեան որս կ՚ըլլար դիշերային դեւերու : Այդ տեսակ տագնապներէն մէկուն մէջ էր: Սիմէոնովին ըրած մէկ այցելութիւնը զինքը դրած էր այս տրտմալի վիճակին մէջ: Ան եկած էր զինք տեսնելու ծեր Լամշոֆին հետ տեղի ունեցած տեսակցութեան մասին խօսելու, բայց խօսակցութեան ընթացքին նիւթը փոխած եւ խօսած էր Տօնի ճերմակ բանակի մասին եւ այն օգնութեանը զոր կը գտնէր նոյնիսկ Փեթրոկրատի մէջ: Մէկ օրէն միւսը Սավինսքի կը զգար թէ կըրնար ձերբակալուիլ : Սմօլնէի տէրերուն հետ կարելի չէր կատակաբանել : Որքան մահապատիժներ տեղի ունեցած էին կըտրուկ դատաստանով: Պետրոսի - Պօղոսի ամրութիւնները, Քրօնշտատի փոսերը , նոյնիսկ Քօրօքօվայեայի բակը կրնային այդ ըսել : Երկար ատենէ ի վեր առաջին անգամն ըլլալով, իշխանութեան գլուխը զօրեղ մարդիկ անցա՞ծ էին :

Տօնի մարդիկը, առանց կամքի այդ ըսպաները, զօրավարները որ միշտ կը վիճաբանէին, կարո՞ղ էին զանոնք տապալել : Սավինսքի որ յոռի տրամադրութեան մէջ էր, յոյսի նշոյլ մը իսկ չէր կրնար պահել : «Բայց այն ատեն, ըսաւ ինքն իրեն, յիմար չե՞մ ազատութիւնս եւ թերեւս կեանքս վտանգելու այնպիսի նըպատակի, իրաւունքի մը համար որ արդար է անշուշտ բայց որուն անյաջողութեանը այնքան վստահ եմ ,որքան իմ ներկայութեանս այս սենեակին մէջ: Մարդ զոհէ ինքզինքը երբ վստահ է յաջողութեան, ընդունինք, բայց երբ բացարձակ վստահ է, որ պիտի ձախողի, ասիկա ցնորատեսներու, միսթիկ եւ երազատես մարդոց գործն է: Ոչ ցնորամիտ եւ ոչ ալ միսթիք եմ, ես գործի մարդ եմ, ինչու Փեթրոկրատ կը մնամ »:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ կը պատարագէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ի ժամ պատարագի խաղողօրհնէք :

Մեռելոցի հոգեհանդիստը կը կատարուի այս Կիրակի եկեղեցւոյ նորոգութեան պատճառաւ, արարողութիւն չկայ Երկուշաբթի օր (Մեռելոց) :

×

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Այս Երկուշաբթի, 15 Օգոստոս 1966, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ պիտի չմատուցուի, նկատի ունենալով որ եկեղեցին նորոգութեան մէջ է : Ասոր փոխարէն, այս Կիրակի 14 Օգոստոս Ս. Աստուածածնայ պատարագի աւարտին պիտի կատարուի մասնաւոր հոգեհանդիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :

×

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են : Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նորոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ :

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Խաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) շրջանին Կիրակիները եկեղեցական արարողութիւնները տեղի պիտի չունենան :

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանատան :

×

ԼԻՈՆ.— Ս. ՅԱԿՈԲ

Կիրակի, (14 Օգոստ.) Ս. Աստուածածնայ վերափոխման առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, յաւարտ պատարագի Խաղողօրհնէք եւ Մատաղօրհնութիւն : Ժամերգութիւն ժամը ութին, Ս. պատարագ ժամը տասնին :

Անոնք որոնք կը փափաքին մատաղօրհնութեան եւ խաղողօրհնէքի իրենց նիւթական մասնակցութիւնը բերել, թող հաճին արձանագրուիլ եկեղեցւոյ բանկալը կամ գրասենեակը :

ՏԷՍԻՆ

Աստուածածնայ տօնին առթիւ Ուրբաթ 12 Օգոստոս կէսօրէ ետք ժամը 2ին մատաղի օրհնութիւն եւ զենում :

Կիրակի (14 Օգոստ.) հանդիսաւոր պատարագ, սկիզբ ժամերգութեան առաւօտ ժամը 8·30ին Ս. պատարագ ժամը 10ին, երգեցողութիւն տեղւոյս երգչախումբին, մեներգ եւ երգեհոն Օր. Անժէլ Կարապետեանի կողմէ : Ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի : Հոգեհանդիստ, խաղողօրհնէք եւ Մատաղի բաշխում :

×

Ս. ՅԱԿՈԲ (ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕ) ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը յայտարարէ թէ այս Կիրակի Աստուածածնի տօնին (խաղողօրհնէք) առթիւ տեղի կ'ունենայ Ս. պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՐԹՌԵԱՆ :

×

ՊՕՄՈՆ, Ս. ԳՐԻԳՈՐ – ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ Պօմոնի եւ շրջաններու հաւատացեալ հասարակութեան թէ Աստուածածնայ տօնին առթիւ, այս Կիրակի հանդիսաւոր պատարագի արարողութիւն եւ խաղողօրհնութիւն տեղի կ'ունենան : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԳԵՂԱՄ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ :

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի Վերափոխում : Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ եւ Խաղողօրհնութիւն ժամը 10·30ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Երկուշաբթի՝ Մեռելոց : Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին :

Տէր եւ Տիկին Բարթող Մեծատուրեան եւ զաւակը՝ Վարուժան (Պուքրէշ), Տէր եւ Տիկին Նուպար Ջաղացպանեան եւ զաւակը՝ Սուրէն (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ծովիկեան եւ զաւակները՝ Արշաքոյս եւ Սուրէն (Վենետիկ), Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Գասեան եւ զաւակները՝ Զարեհ, Ալպեռ, Վահան (Վալանս), Պ. Ստեփան Դանիէլեան եւ զաւակները՝ Ռոքսանէ, Սեպուհ, Սիլուա (Կ. Պոլիս), Այրի Տիկին Վարդանոյշ Եղիկեան եւ զաւակները՝ Արփինէ, Սեդա, Գարեգին (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Մեծատուրեան եւ զաւակները՝ Թադէոս եւ Միքայէլ (Փարիզ), Այրի Տիկին Ազնիւ Մեծատուրեան եւ զաւակները՝ Հայկանոյշ, Գամէր, Գարեգին (Սոֆիա), Օր. Շուշան Մեծատուրեան (Փարիզ), Օր. Ազգանոյշ Ղոնչէկիւլեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Քրիստինէ Մալխասեան եւ զաւակները՝ Սարհատ եւ Սուրէն (Կ. Պոլիս), Այրի Տիկին Սաթենիկ Արսլանեան (Թոդաթ), ինչպէս նաեւ Մեծատուրեան, Տէր–Յակոբեան, Ղոնչէկիւլեան, Կօշկարեան, Արսլանեան, Տէր – Յովհաննէսեան, Սինանեան ընտանիքները սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ մօր, հօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ Տէր–Յակոբեան, Բինկեանցի)

86 տարեկան

մահը, որ պատահեցաւ Պուքրէշ Յունիս 25ին, թաղումը տեղի ունեցաւ յաջորդ օրը, Պուքրէշի Հայոց գերեզմանատան մէջ, ուր Զարեհ աբեղայ Պարոնեան խօսեցաւ իմաստալից դամբանական մը :

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Գասեան, Մեծատուրեան եւ Ծովիկեան ընտանիքներուն :

ՆՈՒԷՐ

Պերլինէն ընկեր Համբարձում Պետրոսեան տասնական մարք կը նուիրէ «Յառաջ»ի եւ «Հայ–Բոյժ»ի :

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

(Խանասորի տարեդարձին առթիւ)

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 21, ամբողջ օրը, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ Ռեսրօրան տէ Շօֆէօռ :

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին եւ կազմակերպութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբին :

Կը նախագահէ՝

ԸՆԿ. ԳԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Կը խօսի՝

ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին :

Մարսէյլէն Նիս երթալ ուզողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Երեքշաբթի իրիկուն (Օգոստոս 16) հետեւեալ հասցէներուն.—

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, 8 Ռիւ Ֆրանսիս տը Փրէսանսէ :

ՔԷՕՍԷԵԱՆ, 2 Ռիւ Պերնառ տիւ Պուա :

Մասնակցութեան ծախք 10 Ֆրանք :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն :

Չեքով վճարումները ընել

C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ՎԱԼԱՆՍ

Այս Կիրակի Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ (եւ խաղողի օրհնութիւն) :

ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Այս Երկուշաբթի Մեռելոց :

×

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ (ԱՐՆՈՒՎԻԼ)

Այս Կիրակի Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, յետ պատարագի Խաղողօրհնութիւն եւ հոգեհանդիստ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս Երկուշաբթի (Օգոստոս 15)

Աստուածածնի տօնին առթիւ, Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Կըկատարէ աւանդական խաղողօրհնութիւնը

Ճոխ յայտագիր, երգ ու պար

Խարոյկ, խնջոյք շամփուրուած գառնուկներու շուրջ

Հաճելի օր մը բոլորին համար

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12 : 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օգի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :

Աղքատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամուէլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ զրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93 : Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայն միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՐԱՏՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ

DIMANCHE 14 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10686 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — N° 10.686

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ՔԱՀԱՆԱՅ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԷՏՔ Է ՀՐԱԺԱՐԻՆ 75 ՏԱՐԵԿԱՆԻՆ

Պօղոս Զ. Մոթու Փրոփրիօ մը հրապարակեց գործադրելու համար Տիեզերական Ժողովին կարգ մը հրովարտակները: Մոթու Փրոփրիօ կը կոչուին Պապին այն որոշումները զորս կուտայ բոլորովին ազատօրէն, բառը կը նշանակէ «իր հարազատ շարժումով» եւ վերապահուած է Պետրոսի գահը գրաւողին, երբ այս վերջինը ազատ կամքով կուտայ որոշումները, որոնք հրահանգներ են:

Այս Մոթու – Փրոփրիոն կը սպասուէր որոշ անձկութեամբ: Կը նշանակէ նաեւ թէ վերջ կը տրուի յետ տիեզերական յանձնախումբերուն, բացի այն յանձնախումբէն, որ կը զբաղի «աշխարհականներու առաքելութիւնով»:

Առաջին առթիւ Պապը կը հրահանգէ որ եպիսկոպոսները եւ եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւները «հրաւիրուած» են հրաժարելու, ամէնէն ուշը երբ 75 տարեկան են: Այս տրամադրութիւնը, Ֆրանսայի մէջ, կը վերաբերի կարդինալ Ֆելթէնի, Փարիզի Արքեպիսկոպոս, որ ծնած է 1883ին, կարդինալ Լիէնարի (1884), Կարդինալ Ռիշոյի (1887), Կարդինալ Մարթէնի (1891), Գերպ. Վէպէրի (1888), Գերպ. Լը Քուէտիքի (1890): Որոշումը անշուշտ հոգեբանական արձագանգներ ալ պիտի ունենայ Հռոմի կարդինալներուն մօտ, որոնք գրեթէ բոլորն ալ տարեց են, երեսունի վրայ տասը 75ը անցած են, (Կարդինալ Աղաճանեան դեռ 71 տարեկան է, ծնած է 1895ին):

Կարեւոր այլ բարեփոխումներու շարքին յիշենք նաեւ բարեփոխում մը Փրոփականտա Ֆիտէի մէջ, որու նախագահն է հայ մեծանուն Ծիրանաւորը: Համաձայն Տիեզերական Ժողովի որոշումներուն, Պապը ժողովի մը կազմութիւնը կը նախատեսէ, կազմուած տասնեւերկու եպիսկոպոսներէ, որ տարին երկու անգամ ժողով պիտի գումարէ եւ խորհրդակցական ձայնով, մասնակցի Հաւատոյ Տարածման ժողովի ղեկավարութեան որոշումներուն: Այս որոշումը որոշ ընդդիմութեան բախած էր, Տիեզերական ժողովին ընթացքին խնդրոյ առարկայ Ժողովին կողմէ (Հաւատոյ Տարածման):

Կարեւոր կէտ մըն է նաեւ որ Պապը այս որոշումները՝ կուտայ Ատ Էքսիիրէմէնթում, եւ եպիսկոպոսական ժողովները հրաւիրուած են իրենց կարծիքը յայտնելու վերջնական բնագրին պատրաստութենէն առաջ, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Պօղոս Զ. կարեւորութիւն կուտայ հաւաքական ղեկավարութեան:

«ԱՄՕԹԻ ՊԱՏԻՆ» ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Պերլինի «Պատին» հինգերորդ տարեդարձը կը տօնուի իւրաքանչիւրի կողմէ տարբեր ձեւով: Մինչ արեւմտեան կողմին համար «Ամօթի Պատ» կոչուած է, արեւելեան կողմէ այս պատը կը նկատէ արեւմուտքի «յարձակողական ծրագիրներու պարտութեան խորհրդանիշը»:

1961 Օգոստոս 13էն ի վեր երբ բարձրացաւ իսկական ամօթի այս պատը, 58 հոգի մեռած են ուղելով արեւմուտք անցնիլ: 1047 անգամ արեւելեան Պերլինի փոփոսները (ժողովրդական ոստիկան) զէնք գործածած են փախստականներու վրայ: Արեւմտեան Պերլինի ոստիկանութիւնը միայն 14 անգամ «պատասխանած է»: 2017 արտասուաբեր ռումբ գործածուած են արեւելեան կողմի ոստիկաններու կողմէ: Այս ամբողջը արդելք չեն եղած որ 24 հազար Գերմանացիներ արեւելեան կողմէն անցնին արեւմտեան կողմը, առանց մոռնալու նաեւ այն միլիոնաւոր Գերմանացիները որ Արեւմուտքի ճամբան բռնած են երբ դեռ պատը չէր բարձրացած:

Իրաւացի կերպով, ապաբարոյ կը նկատուի այն տօնակատարութիւնը զոր արեւելեան Պերլին պատրաստած է, ոգեկոչելու համար այս ողբերգական տարեդարձը: Այս առթիւ, արեւմտեան Պերլինի քաղաքապետը՝ Վիլի Պրանտ յայտարարած է.— «Զինուորական կատակերգութիւնը որ պիտի կատարուի արեւելեան Պերլինի մէջ, աւրուած սալի մը եղանակին վրայ հակաֆաշական պարիսպին մասին, լրբութեան փաստ մըն է ժողովուրդին հանդէպ: Ապականեալ մտայնութիւն մը ցոյց տալ է գերման ժողովուրդին խոր վէրքը տօնակատարութեան վերածելը»:

Շարունակելով եւ խօսքն ուղղելով «պատէն անդին» Գերմանացիներուն, Վիլի Պրանտ չեշտած է.— «Ճշմարտութիւնն այն է որ պատը ցոյց տուաւ ոչ թէ ուժը այլ գերման համայնավարութեան տկարութիւնը, որ ինքզինքը բանտարկած է խուսափելու համար բաղդատութիւններէն, ինչպէս խուսափեցաւ մտքերու փոխանակութենէն»:

Գալով վարչապետ Էրհարտի, յայտարարած է.— «Եթէ օր մը խաղաղութիւն պիտի տիրէ Եւրոպայի մէջ, կարելի չէ աւելի երկար ժամանակ մերժել մեր ժողովուրդին վերամիացումը: Ճիշդ է որ միացեալ Եւրոպա չի կրնար գոյութիւն ունենալ առանց միացեալ Գերմանիայի: Եւրոպայի համար հարցը սա է՝ բաժանումը ընդունիլ կամ ինքնորոշում եւ խաղաղութիւն: Հինգ տարի անցած է այն օրէն երբ համայնավարները բարձրացուցին այս ամարդի պատը բայց առաջին անգամն է որ իբրեւ յաղթանակ կ'որոշեն տօնել ամօթի այս պատմական օրը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Տ'ԱՍԹԻԷ ՏԸ ԼԱ ՎԻԺԸՐԻ յայտարարութիւն մը ըրած է որով կը շեշտէ թէ պատկերասփիւռէն իր յայտնած կարծիքներուն միակ պատասխանատուն ինք է եւ որեւէ ձեւով պետական ձայնպատկերասփիւռը պատասխանատուութիւնը չի բաժներ: Ծանօթ է որ այս յայտարարութիւններուն առթիւ էր գլխաւորաբար որ Ամերիկացիք գրաւոր բողոք մը ներկայացուցին Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան եւ անմիջապէս հրապարակեցին այդ բողոքին բովանդակութիւնը, դժգոհ ձգելով Ֆրանսացիները: Առանց ապերախտութիւն ցոյց տալու եւ մոռնալու թէ Ֆրանսա ինչ կը պարտի Ամերիկացիներուն իր ազատագրման համար, պէտք չէ մոռնալ նաեւ թէ նոյն դիւրազգած Ամերիկացիները չխնայեցին Ֆրանսայի ոչ Հնդկաչինի ոչ ալ Ալժերիոյ պատերազմին առթիւ, բանիւ եւ գործով:

ՍԱՆ – ՏՈՄԷՆԿԻ մէջ խլրտումները վերսկսած են, շշուկներ կան նոյնիսկ որ ըմբոստութիւն մը կրնայ ծագիլ Պալակուէրի դէմ:

ԳԵՐՊ. ՄԱԿԱՐԻՈՍ յայտարարած է թէ Անգլիացիք ի մօտոյ պիտի ձգեն Կիպրոսի իրենց կայանները, որոնք որեւէ օգտակարութիւն չունին այլեւս եւ բեռ են Մեծն Բրիտանիոյ համար:

Նախագահ Մակարիոս ըսած է նաեւ թէ լքումի պարագային, Մեծն Բրիտանիա «օրինաւոր կերպով պարտաւոր է Կիպրոսի Հանրապետութեան վերադարձնել իր կայաններուն գրաւած հողամասը» Առաջին անգամն է որ Գերպ. Մակարիոս նման յայտարարութիւն մը կ'ընէ Անգլիացիներու մեկնումին համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Տժգոյն մէկն էր Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին նախորդ նախարարը՝ Մայքըլ Սթիուըրթ: Տեղը կը գրաւէ, այսօր, եռանդուն սենտիկալիստ մը, որու բարձրաձայն ելոյթները կրնան գողացնել Ուայթհոլի (Լոնտոնի Արտաքին նախարարութիւնը) պատերը, ինչպէս անցեալին ըրած է Իռնըսթ Պիվըն: Անոր նման, սենտիքաներու շարժումին շարքային մըն է, որու անդամակցած է 15 տարեկանին: Հոն է որ սկսած է ճանչցուիլ եւ օրէ օր բարձրանալով աստիճանները, 1945ին երբ 31 տարեկան էր միայն, երեսփոխան ընտրուած է, ապա 1951ին, քանի մը ամսուան համար հանրային աշխատանքներու նախարար: 1960ին, Պիվանի մահէն ետք, կը դառնար Աշխատաւորական կուսակցութեան պարագլուխին կցորդը, ապա Ուիլսընի մրցակիցը կուսակցութեան գլուխը եւ վերջապէս անոր գործակիցը կառավարութեան մէջ:

Ճորճ Պրաուն բեռնատար կառք վարողի մը զաւակն է եւ մինչեւ 16 տարեկան երկրորդական վարժարան յաճախած է, գրասենեակի պաշտօնեայ, ապա վաճառորդ ըլլալէ առաջ մուշտակի խանութ մը: Ժողովուրդի զաւակի մը մարդկային ջերմութիւնը պահած է եւ պատրաստաբանութիւնը: Շատ կը սիրէ վիճիլ եւ խրմել ընկերութեան մէջ, նկատի չառներ նրբութիւնները, որոնք բրիտանացի դիւանագէտներու առանձնայատկութիւնն են: Երբ Խրուշչեւ Անգլիա եկած է 1956ին: ճաշի մը ընթացքին Պրաուն ըսած է իրեն. — «Գերմանացիները մեր կոկորդը նետեցիք պատերազմին: Թող Աստուած ներէ ձեզի»: Խրուշչեւ ալ հանդարտ մէկը չէր եւ առաջարկած է որ կրկնէ ըսածը: Պրաուն, անվարան, կրկնած է եւ փառաւոր միջադէպ մը ստեղծուած է: Ճիշդ է որ աշխատաւորականները իշխանութեան գլուխ չէին այն ատեն:

Նոր նախարարին ամբողջ անցեալը կը փաստէ որ կը սիրէ իր հակառակորդներուն երեսին տալ իրենց ճշմարտութիւնները: Կատաղի հակառակորդը եղած է «Միակողմնականներուն», որոնք կ'ուզէին որ Մեծն Բրիտանիա մինակը հրաժարի հիւլէական զէնքէն: Ցանձ առած է գայթակղութիւն ստեղծել, պահանջելով — առանց յաջողելու թէեւ — Պերթրընտ Ռըսըլի վտարումը շարքերէն: Տնտեսական նախարար եղած ատենը, քանի մը ելոյթներ ունեցած է, գլխաւորը եղած է այն յայտարարութիւնը զոր ըրած է Երեսփոխանական ժողովին մէջ, առանց մարդու բան հարցնելու եւ որով կ'առաջարկէր որ կառավարութիւնը քննէ ընկերութեանց առաջարկները երկաթագործութեան ճարտարարուեստի հակակշռի մը հասնելու համար ազգայնացումէն տարբեր ճամբայ մը ընտրելով: Ինչ որ կը նշանակէ թէ համեստ ծագում ունեցող այս մարդը ձախակողմեանէ մը բան չունի:

Պրաուն նաեւ անկեղծ կողմնակից մըն է Անգլիոյ անդամակցութեան Հասարակաց Շուկային: Հոկտեմբերէն ի վեր արդէն, պաշտօն ունէր հետեւելու եւրոպական կազմակերպութեանց հետ տարուած բանակցութեանց:

Այս նոր նախարարը, խելացի, կամապաշտ թէեւ յաճախ բուռն կրնայ դժուարութիւններ ստեղծել դեսպանատուներուն:

Եթէ իր մուտքը Ֆորէյն Օֆիս հարց մը կը լուծէ, կ'եզրակացնէ Անտրէ Ֆոնթէն «Մոնտ»ի մէջ, կրնայ ուրիշ հարցեր ըստեղծել Ուիլսընի:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱ՛Ր

«... Ահա կաթիլ մի կաթին
Քումդ կուսութեան
Յանձն իմ անձրեւեալ...»:

ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Կաթնածաղիկ ու կապտերակ գիշերին
մէջ,
Մեղեսիկի փոշի մշուշն ըլլամ ըսփիւռ,
Եւ առիգածն արծաթ՝ ջուրին վրայ
հոլանի,
Ու ձայն ըլլամ, ըլլամ ծաղիկ, ըլլամ
զեփի՛ւռ,
Ամէն իրի հպիմ փափուկ թեւերով գէջ:

Ըլլամ ջրվէժ, ըլլամ գետափ մը գեղանի,
Ըստուե՛րն ըլլամ խնկագունած
այգիներուն,
Կամ գետերու հողմիկ աւաչն, ու
գետաձայն
Հովին անցքը՝ երկնասլացիկ
կատարներէն:

Կաթնածաղիկ ու կապտերակ գիշերին մէջ
Պատկե՛րն ըլլամ սրբազնացած ես
համայնին,
Օղամանեա՛կ մ'ըլլամ ես թանկ եւ
անմարմին,
Ու շուշփայ մը՝ հաղորդութեանըդ
կաթնաձիր:

Գետէն անդին կանչես ինծի. —
Անցի՛ր, անցի՛ր,
Մեծ դիւթութեան կայծակ մը տաս
մթար հոգւոյս,
Ա՛հ, չըգայթե՛մ կոհակն ի վար
ցնորքներուս,
Թող համբուրէ աչքը ջահումն աչքերուդ
կոյս,
Ու չըգայթի՛մ կոհակն ի վար
ցնորքներուս:

Ահա մագլիմ պիտի ցաւիս սարակն ի վեր.
Երազներու սատափ ճամբէն ցրուէ
ամպեր.
Եւ իղձերուս կասոյտին վրայ, վարդ
ամպը դուն,
Վարդ ամպն եղիր՝ մերթ լուսինկան
պատմուճանող.
Դո՛ւն, աստուածեան գեղեցկութեան
արփաւո՛ր հարս,
Սրբութեան կոյսը ձիւնաձիր ու հրավարս:

Գիշերին մէջ կ'իջնէ դեռ ուղխը լուսեղէն,
Կաթիլ մը կաթ՝ ծովացած քու
սրբութենէն.
Ու տե՛ս, ահա կը մանկանամ,
Աստուածամա՛ր,
Ու տե՛ս, ահա կը մանկանա՛մ
գիշերին մէջ,
Ուր լսեցի ես աստուածեան ձայնին
վայրէջ՝
Որ կը շաչէր աստուածարեալ հոգւոյս
համար:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ տօնին առթիւ խրմբագրատունը գոց է այս Երկուշաբթի եւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ (Օգոստ. 16ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Օգոստ. 17ին, Չորեքշաբթի:

ԳԱՂՏՆԻՔ ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ... ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ

Բ.

Աճառեան կը համրէ հազար երեք հարիւր իննսունեւեօթը Յովհաննէս (թող Յովհաննէսուկ, Յոհանիկ եւ նման այլ անուանաձեւեր, փաղաքշական փոփոխութեամբ), մեծ մասով եպիսկոպոս, բայց ոչ մէկը յիշատակուած իբրեւ հեղինակ «Գաղտնիք Կանանց» գրքոյկին, կամ ընդունակ՝ նման հեղինակութիւն մը մեզի ընծայելու :

Կայ Յովհաննէս Կապանեցի եպիսկոպոսը, որ «բժշկեր է» Սպահանի սուլթանին միամօր զաւակը, հիւանդ մերձ ի մահ, ապահովաբար... Մանասէի աղօթքով(*), եւ ոչ թէ «կանանց գաղտնեաց» հմտութեամբ :

Ծանօթ է նաեւ Յովհաննէս Սիւնեաց եպիսկոպոսը, ոչ անշուշտ իբրեւ բժիշկ, այլ իբրեւ հրաշագործ. — Լէնկթիմուր գերի վարած էր այս եպիսկոպոսը, որ խաչը մէջքին կը կապէ եւ դետէն կ'անցնի, ափ ի բերան՝ ապշահար թողլով թաթար աշխարհակալը : Մանազկերտի յաղթականը այլեւս սուրբ կը համարի հայ եպիսկոպոսը, ուստի կը խոստանայ իրեն շնորհել ինչ որ ցանկար՝ ի վարձատրութիւն հրաշագործութեան : Յովհաննէս կը խնդրէ ազատ թողուլ այնքան գերի՝ որքան կրնար պարփակել մատուռ մը : Լէնկթիմուր շնորհ կ'ընէ : Եւ հայ հազարաւոր գերիներ մատուռ կը մտնեն մի ըստ միոջէ : Բայց ամէն հայ գերի, երբ ներս կը մտնէ մատուռէն, կը դառնայ աղաւնի եւ կը թռի կ'երթայ գետին միւս ափը, ուր մարդ կը դառնայ վերստին, եւ այսպէս Յովհաննէս եպիսկոպոս կ'ազատէ բոլոր հայ գերիները : Աւանդութիւնը չըսեր սակայն թէ Յովհաննէս ծանօթ էր «կանանց գաղտնեաց», այն չափով որ ծանօթ գրքոյկը կ'ուսուցանէ ափ ի բերան՝ ապշահար թողլով Հիպպոկրատին հայ աշակերտները :

Այսուհանդերձ Աճառեան կը պնդէ թէ այս զարմանալի գրքոյկը գրողն է Յովհաննէս անուն արքեպիսկոպոս մը, ծանօթ՝ սեռային կազմախօսութեան ու բնախօսութեան բոլոր տարազներուն, զորս կրնար արտասանել միայն մարդակազմութեան եւ դատական բժշկութեան իմ փրոֆէսէօրս, Տոքթ. Պալթազար, եւ ուրիշ ոչ ոք :

Կը պնդէ նաեւ թէ հայ «կնաբան» արքեպիսկոպոսը, «իր բարեկամներից մէկի թախանձանքից ստիպուած՝ գրել կամ հեղինակել է այս գրքոյկը գրաբար լեզուով», որ աշխարհաբարի կը թարգմանուի ետքէն :

Հայրութեան կամ մայրութեան գործիքներուն անունները գրաբար ուղես ըսել թէ աշխարհաբար, բառերը նոյն բառերն են, (գրքոյկին մէջ նորայայտ հոմանիշներ ալ կան) : Այսուհանդերձ երբ Հին Կտակարանը խմբագրողն անդամ, ամօթխածութեամբ, փոխաբերաբար «ոտք» բառը կը գործածէ՝ փոխանակ գործածելու ոտքերուն արմատին վրայ բուսած սունկին անունը (Ես. Է. 20), — այլ ժողովուրդներ կը գործածեն զանազան պըտուղի անուներ, — Յովհաննէս արքեպիսկոպոս չի վարանիր եւ կատո'ւ կ'ըսէ կատուին, մանրամասնութեամբ բացատրելով, ինչպէս կը կոչուի ֆրանսական գաղտնի բարբառով, կատուին դերը, բարքերը, սովորութիւնները, այնքան որ ընթերցողը կը տարուի հարցնելու թէ եպիսկոպոսները, ի հնումն, նախ անկողնոյ դիտութի՞ւն կը սորվէին, ետքը միայն աղօթք կամ շարական :

Աճառեան, հաստատելու համար իր տեսակէտը թէ Յովհաննէս արքեպիսկոպոս գրաբար է գրած այս գիրքը, զոր ես պիտի ուղէի կոչել «առաջնորդ սերնդագործութեան», ցոյց կուտայ գրաբարի հետքերը, եւ այս առթիւ՝ շարք մը տպագրական վրիպակներ, յատկապէս շեշտելով որ «չափազանց կարեւոր է ստուգել թէ վրիպակները գրաշարի՞ց են, թարգմանչի՞ց թէ ձեռագրից» : Ու կը ներկայացնէ հետեւեալ վրիպակները.—

«Էջ 8, տող 8 (տակից) ներգուստ :
Էջ 14, տող 16 ընբռնմանց :
Էջ 14, տող 6 (տակից) եղունդները :
Էջ 14, տող 1 (տակից) կ'առոյքանայ» :
Յետոյ կ'եզրակացնէ .

« Այս բոլորը գրաշարական հասարակ վրիպակներ են, որոնք արդարանում են տառերի նմանութեամբ եւ պոլսահայ արտասանութեամբ » :

Հարկ է դիտել տալ թէ այս վրիպակները ... չկան Մխիթարեանց օրինակին մէջ (տպագրութիւն 1871), — յիշեալ չորս բառերն ալ ուղիղ տպուած են այդ հրատարակութեան մէջ : Ահա թէ ինչո'ւ լաւ կ'ըլլար որ Աճառեան փոխանակ փորձելու սրբագրել Մխիթարեանց օրինակին տպագրութեան թուականը, սրբագրէր իր տեսած օրինակին տպագրութեան թուականը (1876), եւ պիտի չմոլորէր հետեւելով յետնորդ տպագրութեան մը վրիպակներուն : Մեղքը, անշուշտ, կ'իյնայ տպագրողին վրայ, որ չէ գրած «երկրորդ տպագրութիւն» : Կ'երեւի թէ տպագրութեանց այս թուարկումը սովորութիւն չէ կատարել ոչ միայն Պոլսոյ, այլ եւ Երեւանի մէջ, — Իսրայէլ Օրիի նուիրուած գործը, հեղինակ՝ Մովսէս Արազի, երկու տպագրութիւն ունի (1959 եւ 1961), առաջինը պակասաւոր, բայց տպագրութեան երկրորդումը կատարուած է գողունի : Նոյնը Անի հատորը, հեղինակ՝ Լէօ, ունի երկու տպագրութիւն (1946 եւ 1963), բայց տպագրութեան երկրորդումին յիշատակութիւնը կարծես ուղած են ծածկել աչքերէ :

Աճառեան, շարունակելով վրիպակներու իր որսորդութիւնը, կը գտնէ խեղանդամ բառ մըն ալ : Դուք ալ պիտի նշմարէք ատիկա. —

« Սերմը կը շատնայ հետեւեալ կերակուրներով, շողգամով, դալար մսով՝ հաւու, խոզի եւ որթոյ, ձուօք եւ ձիթով, թերխաշ դալար բակլայիւ եւ սոտմամբ, ոստրէիւք, եւ մանաւանդ քաղցրահամ դինւով ...» :

Աճառեան անմիջապէս կ'աւելցնէ թէ շեղատառ գրուած բառը անշուշտ պէտք է ըլլայ ոստմամբ, որ կը նշանակէ... ցատկոտելով, հարցը այն է որ կերակուրի անուն չէ, այնպէս որ ըստ թելադրութեան յիշատակուած ուտելիքներուն շարքին՝ պէտք է ուղղել եւ գրել ոսպամբ, այսինքն՝ ոսպով : Մեղքը կ'իյնայ գրաշարին վրայ, որ երկու նման տառեր սըխալ տեղափոխած ու գրած է ետեւ — առաջ : Սակայն «անհնարին է, կը գրէ Աճառեան, որ ոսպամբ գրչութիւնը գրաշարը կարդար ու շարէր ոստմամբ, որ թերեւս գրաշարի համար էլ ծանօթ բառ չէր, միեւնոյն ժամանակ՝ (գրաբարէ աշխարհաբար) թարգմանչին էլ չեմ կարողանում վերագրել այնքան տգիտութիւն, որ ուտելեղէնների շարքում յիշուած ոսպամբ բառը կարդար ոստմամբ, — ուստի սխալը ձեռագրինն է» :

Այստեղ, ընթերցողին վերստին կը յիշեցնեմ քարը, որ գտնուեցաւ ֆրանսական գիւղի մը բերանը եւ կարծուեցաւ աւելի հին քան այս երկրին անունը : Արդարեւ Աճառեան կը գրէ . —

« Ուշադիր կերպով եւ մի քանի անդամ կարդալով աշխարհաբար թարգմանութիւնը, ոչ միայն չգտայ այնտեղ միջին հայերէնի հետքեր, այլ ընդհակառակն տեսայ, որ լեզուն շա՛տ աւելի հին հայերէն է : Ամենալաւ ապացոյցը նոյն չարաբաստիկ ոստմամբ բառն է, որ բնագրում գրուած էր ոսպամբ : Սա ոսպն բառի հին գործիականն է, — միջին հայերէնում՝ ոսպն բառի գործիականը լինում էր ոսպօմ : Գրաբարի — ն յանգով բառերի գործիականը լինում էր օմ մասնիկով, ինչպէս ձուկն – ձկօմ, ոսպն – ոսպօմ, սիսռօմ, արջասպօմ, եղեգօմ, պտղօմ, անձօմ, կաթօմ, բութօմ, մատօմ, ձեռօմ, ոտօմ, եւայլն, (տես իմ Հայոց լեզուի պատմութիւն, մասն Բ. էջ 243) : Եւ այս է պատճառը որ ԺԵ. դարի գրիչը բնագրի ոսպամբ ձեւը կարդացել է ոստմամբ, որովհետեւ իրեն համար ոսպ բառի գործիականն էր ոսպօմ » :

Այս քրտնաշունչ պատճառաբանութենէն կը հետեւի, կ'ուզէ ըսել Աճառեան, թէ ձեռագիրը աւելի հին է քան միջին հայերէնի վարպետ ... օմագրողը :

Ժամանակ է, սակայն, յայտարարելու թէ 1871 թուականին տպագրուած օրինակին մէջ ոչ սոտմամբ կայ, ոչ ալ ոստմամբ, այլ ուղիղ ձեւով՝ ոսպամբ :

Եզրակացութիւն, — Աճառեանի փընտրուած ու գրած վրիպակները կը գտնուին միայն իր տեսած ու քննած օրինակին մէջ, որ կը կրէ 1876 թուականը : Նախորդ տպագրութեան մէջ, որ կը կրէ 1871 թուականը, ուղիղ են այդ բոլոր բառերը :

Այժմ տեսնենք թէ Աճառեան ուրիշ ի՛նչ ապացոյց ունի՝ «կնաբան» արքեպիսկոպոսին հեղինակած գրքոյկին տալու համար «շատ աւելի հին հայերէն» գըրուած ըլլալու արժէք մը :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Նախորդիւ եւս յիշած էի Մանասէի աղօթքը, բայց թերեւս ընթերցողը չհասկցաւ թէ ո՞ր աղօթքին կ'ակնարկեմ. — ըստ աւանդութեան, ի գուբ նետուած Մանասէ թագաւորը, ի վերջոյ ապաշխարելով եւ այս աղօթքը արտասանելով, ամէն մէկ տուն արտասանած ժամանակ՝ աստուածային զօրութեամբ մէկ կանգուն վեր բարձրանալով, դուրս ելած է գուբէն եւ ազատած :

Այդ հրաշագործ աղօթքն է «Տէր ամենակալ...» :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ « ՅԱՌԱՋ »Ը

ՅՈՒՇԵՐ ՀՐ. ԱՃԱՌԵԱՆԷՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մի քանի օր այլեւս տնից դուրս չէր գալիս մեր յարգելի հիւրը, ոչ էլ ես էի կարողանում գնալ նրա մօտ : Նա խիստ զբաղուած էր մինչ այդ իր կատարած աշխատանքների դասաւորումով եւ մաքրագրումով :

Եւ ահա մէկ օր, առաւօտեան ժամերին, երբ մտայ նրա սենեակը (Յովհաննէս խան Ղարախանեանի բնակարանում Հէրզըլենց տուն), մի քանի րոպէից յետոյ պրոֆէսէօրին այցի եկան Եղնիկ վարդապետը, Տէր Գարեգինը, Տիգրան Աբգարեանն ու մի երկու ուրիշներ : Խօսակցութեան ընթացքում պրոֆէսէօրն իր գրասեղանի գզրոցից հանեց մի մեծադիր թղթի վրայ մի գրուածք ու խօսքն ուղղելով Տէր Գարեգինին, ասաց թէ աչքի էր անցրել նրա դեռ ձեռագիր պարսկերէնից — հայերէն բառարանն եւ գտել էր բաւական դնահատելի մի աշխատանք, մանաւանդ դրա վերջում տրուած համարմատ եւ համանիշ բառերի ցանկը : Ապա Տէր Գարեգնի նախապէս արած խնդիրքը կատարած լինելով՝ կարդաց բառարանի համար իր գրած « յառաջաբանը » եւ յանձնեց նրան, որ իր շնորհակալութիւնները յայտնեց :

Հիւրերի հեռանալուց յետոյ պրոֆէսէօրը խնդրեց ինձ, որ նոյն օրուայ իրիկնապահին իրեն առաջնորդեմ դէպի Կաթոլիկաց վանքը՝ փոխ այցելութեան Ղեւոնդ վրդ. Վարդանեանին : Նշանակուած ժամին հասանք վանքը, եւ երբ մուտքի դուռը բացուեց՝ մեզ ասուեց, որ վերոյիշեալ վարդապետը տանը չէր, բայց շուտով կը վերադառնար : Ապա իմաց տրուեց Մելքոն քահանային, (քահանայ էր կոչւում եւ ոչ վարդապետ), որ եւ իսկոյն դուրս եկաւ իր առանձնասենեակից եւ մեզ ընդունեց ներս : Պրոֆէսէօրը ծանօթ չէր այս անձի հետ եւ թւում էր, թէ առանձնապէս չէր հետաքրքրւում նրա տգիտութիւնն երեւան հանող զրոյցներով եւ հարցումներով, որպիսի պատճառով էլ ակամայից ես իմ ականջները քաղաքավարութեան զոհ արի : Գրասեղանի դարակի վրայ դասաւորուած էին մի քանի գրքեր, որոնք մտած րոպէից Աճառեանի ուշադրութիւնը գրաւեցին եւ որոնց մէկիկ – մէկիկ նայելուց եւ զննելուց յետոյ՝ վերջապէս նրանցից մէկը վերցրեց, նստաւ իր աթոռին ու սկսեց թերթել ու զննել : Ղեւոնդ վարդապետը, որի վերադարձին էինք սպասում, Հռոմում սովորած եւ մի քանի լեզուների տիրապետող երիտասարդ կրօնաւոր էր, որ յետագայում հրաժարուեց իր սքեմից եւ անցաւ Հնդկաստան : Սա Քէօսթօֆան անունով Մոսկուայում սովորած նոյնպէս լեզուագէտ եւ նոյն քաղաքում նախապէս Պար-

ԳԻՔՈՐԸ

Էս խօսքերի վրայ հիւրերից ոմանք պոռթկացին ու թաշկինակով բերաններին հուպ տուին, ոմանք էլ տանտիկնոջ խայտառակութիւնը ծածկելու համար վկայեցին, թէ իրաւ բալը շատ թանդ է, էս ժամանակին ով է բալն առնում : Ապա սկսեցին յանդիմանել, թէ ի՞նչ հարկաւոր է միրդը, հօ ուտելու համար չեն եկել, ի՞նչ են նեղութիւն քաշում ...

Տանտիկինը մինչեւ ականջակոթերը կարմրած, աշխատում էր մի կերպ եղածն ուղղի :

— Ոչ գիտի ինչ է ասել, չի հասկացել էս յիմարը :

— Ով սուտ ասի՝ դետինը մտնի, — երդուեց Գիքորը, ու ամէն բան լրացաւ :

Հիւրերին ճամբու դնելուց ետք տիկին Նատոն բարկացած, բարձր բարձր խօսելով վեր էր քաշում մրդի սեղանը : Նա հայհոյում էր Գիքորին, մէկ մէկ թւում էր, թէ ինչեր է անում նա, անիծում էր իր բախտը, իր ամուսնուն :

— Քա, խամ է, որդի, կը սովորի, որդի ... ինչի՞ ես սիրտդ շուռ բերում ... Ախ աստուծ, ինչի՞ չես հոգիս առնում, — հառաչում էր պառաւ տետին :

— Երանի մի իմանամ՝ մարդու սրտի էս նեղացած ժամանակը դու ի՞նչ ես խօսում ... խամ է, տէ գնացէք դուք չինեցէք, ես հօ ձեր դերին չեմ, — ձէնն աւելի բարձրացնելով պատասխանեց պառաւին հարսը ու շարունակեց իր տրտունջքն ու անէծքը, մինչեւ ամուսինը տուն գար :

Ամուսնու ոտնաձայնը որ լսեց՝ սկսեց արտասուել, աւելի բարձր խօսել ու ամաններն իրար գլխով տալ :

— Ասում եմ՝ դուրս արա կորչի, ես ծառայի բան էլ կ'անեմ, թէ խնայում ես՝ փող տաս, կարդին ծառայ բռնես ... Լաւ է մարդ ծառայի տեղ էլ քաշ գայ, քան թէ ամէն օր էսենց սիրտը շուռ բերի ... Իմ թշնամին հօ չե՞ս ...

— Ի՞նչ է պատահել, — հարցրեց Բաղաղը՝ տան մէջ տեղ կանգնելով :

— Ի՞նչ պէտք է պատահի. էս էր մնացել, որ խալխի մօտ էլ մարդ դետինը մտնի, էս էլ արիր, — էլ ի՞նչ պատահի, վրայ թռաւ տիկինը ու պատմեց բալի պատմութիւնը :

— Վա՛հ, — բացագանչեց Բաղաղը :

— Ախ աստուծ, — հառաչում էր բարի պառաւը՝ դէս ու դէն ընկնելով :

Բաղաղը Գիքորին ձէն տուեց :

Թմփթմբացնելով Գիքորը ներս ընկաւ :

— Մօտիկ արի, — կանչեց Բաղաղը :

Գիքորը վախեց նրա գոյնից, մնաց տեղը կանգնած :

— Քեզ ասում եմ մօտիկ արի ...

Գիքորն էս անդամ շարժուեց, բայց դարձեալ մնաց տեղը կանգնած :

— Տօ, արջի քոթոթ, ես քեզ ասում եմ՝ աղջիկ պարոնին ասա, դու գալիս ես զոնախներին ասում, թէ բալը թանդ է՞ր ...

— Ես... ես... աղջիկ պարոնին... — ուզում էր արդարանայ Գիքորը, բայց խօսքը բերանում՝ ապտակը հասաւ, աչքերը կայծակին տուին, գլուխը դիպաւ կողքի պատովն ու վեր ընկաւ : Հէնց ընկած տեղն սկսեց Բաղաղը ոտքել անդադար կրկնելով — «բալը թանդ էր, հը՞... բալը թանդ էր, հը՞...» :

Պառաւ տէտին գողգողալով մէջ ընկաւ, աշխատում էր ետ քաշի կատղած որդուն, աղջիկ Պարոնն էլ եկաւ, երախաներն էլ սկսեցին ճչալ, Բաղաղը ետ կանգնեց հեւալով ու ւկրկնելով, — «բալը թանդ էր, հը՞» աչքերը միշտ չռած անկիւնում կըծկըւած Գիքորի վրայ, որ գողալով ու ցաւագին մրմնջում էր.

— Վա՛յ, նանի ջան, վա՛յ... վա՛յ վա՛յ, նանի ջան, վա՛յ ...

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(4 Շար.)

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— «Համազգայինի» ճեմարանին աշակերտութեան հանդէսը, «Զահակիր» (Յունիս), կը հրատարակէ հետեւեալ զրոյցը, — Շանթի մահուան 15րդ տարելիցին առթիւ՝ աշակերտութիւնը ուզած է քաղել ճեմարանին ներկայ տնօրէնին կարծիքը նախորդ տնօրէնին մասին :

— Շանթ եղած է ինքնամփոփ անձ մը, ներքին մարդ մը: Ի՞նչ կրնան ըլլալ այս երեւոյթին պատճառները:

— Յատկապէս Շանթի մասին չեմ կարող ըսել, թէ ինչ է պատճառը: Բայց այդ նկարագրի ու այդ բնաւորութեան տէր մարդոց ընդհանուր գիծն է շատ չարտայայտուիլ: Իր անձնական կեանքին մէջ ալ Շանթ չէր յայտներ իր ներքին ապրումները: Իր ամենամտերիմ ընկերը, Աղբալեանը, զինք լաւ չէր ճանչնար: Իր ներքին զգացումները կը մնային ծածուկ:

Հանրային կեանքի մէջ ալ շատ դիւրահաղորդ ու հեշտ մարդ չէր, բայց երբեմն գլուխ գլխի խօսակցութիւններու ընթացքին կը բացուէր :

— Ի՞նչ ունիք ըսելիք Շանթի ընկերային զբաղումներու մասին :

— Ինչ կը վերաբերի հանրային գործերու, Շանթ բծախնդիր եւ ժամանակի կարեւորութիւնը գիտցող մարդ էր: Ամէն ինչի համար ժամեր ունէր, — այսպէս, որոշ ժամերու պէտք է գրէր, որոշ ժամերու պէտք էր հանդիստ ընէր: Այդ բոլորին կը հետեւէր անշեղ կերպով, այս պատճառով ալ Շանթը յարգուած մարդ էր, բայց ոչ անպայման մտերմօրէն սիրուած :

— Գերմանական նորտիք դաստիարակութիւնը ազդա՞ծ է իր նկարագրին վրայ :

— Չեմ կարծեր թէ շատ ազդուած ըլլայ :Անոնք որոնք ապրած են իր հետ էջմիածնի ճեմարանի մէջ՝ կը վկայեն թէ այդ նկարագիրը բնածին է :

— Գրականութեան մէջ երբեմն մարդիկ իրենց անձը չեն ներկայացներ, ընդհակառակն կը պահեն զայն: Ի՞նչ է եղած Շանթի կեցուածքը այս պարագային :

— Շանթ իր գրականութեան մէջ իր անձը չէ ներկայացուցած, բայց իր կեանքի շուրջ է որ մշակած է զայն, եւ անձնական տագնապներու արձագանգը կը բերէ անով: Կուտայ ինչ որ իր մէջ ունի թաքնուած: Բայց կուտայ միայն ինչ որ իր մէջ ընդունելի կը գտնէ, եւ ընդունելի ձեւով :

Շանթ տարօրինակ մարդ էր: Անհատական կեանքի, հանրային կեանքի, եւ կուսակցական կեանքի մէջ անհատապաշտ գիծ մը երեւան կը բերէր միշտ, թէեւ լաւ կուսակցական եղած է :

Այս ընկերային գործի մարզերուն մէջ ալ աշխատանքը կը տանէր իբր դուրսի գործ, իբրեւ անանձնական գործ : Օրինակ, երբ Շանթ գնաց Մոսկուա, իբրեւ պատուիրակութեան անդամ, չհրաժարեցաւ իր գրական աշխատանքէն :

— Շանթ ի՞նչպէս իր մէջ կը հաշտեցընէր անհատապաշտ մարդը եւ ընկերային պատասխանատուութիւններու տէր մարդը :

— Պէտք է ըսել թէ Շանթ ուժեղ անհատապաշտ ու եսակեդրոն մարդ էր : Այլ խօսքով իր եսը, իր էկօն ամէն բանի վրայ կ՚իշխէր :

— Ինչ կը վերաբերի իր «Շղթայուածին», արդեօք չե՞նք կրնար ըսել թէ Շանթ արտաքինը կը կերտէր, ներքինը՝ եսը կերտելու համար միայն ...

— Ըստ ինծի, «Շղթայուած»ը հարազատօրէն չի պատկերացներ Շանթի հայեացքները: Անշուշտ անկեղծ էր՝ երբ կը գրէր զայն, բայց հոն երեւցող յոռետեսութիւնը Շանթին չի պատկանիր: Իսկ մնացածը մեկնաբանութիւն է միայն, բացատրութեան ձեւ մը :

— Ըսիք թէ Շանթ եւ Աղբալեան շատ մօտ էին իրարու : Կարելի կը նկատէ՞ք մտերմութիւն մը Շանթի պարագային :

— Շանթ եւ Աղբալեան իրարու տրամագծօրէն հակառակ տիպարներ էին, թերեւս ատոր համար մտերիմ էին: Տարբեր էին իրենց կեցուածքը, խօսուածքը, ապրումները, փիլիսոփայութիւնը : Չեմ կարծեր, ամէն պարագայի, թէ այդ բարեկամութիւնը անվերապահ մտերմութիւն մը եղած է, նոյնիսկ Աղբալեան սովոր էր ըսելու. «Մեր Լեւոնը կոճկըուած մարդ էր»:

— Միւս կողմէ՝ չկա՞յ անշուշտ անկեղծութիւն, սրտբացութիւն Շանթի գործին մէջ ինչպէս «Երազ օրեր», «Հին Աստուածներ» : Հակասութիւն չէ՞ք տեսներ ...

— Շանթի մօտ պատմութիւն չկայ : «Հին Աստուածներ»ու մէջ միայն իր պատմութիւնը կուտայ. Շանթ ամէնէն աւելի գրականութեան մէջ անկեղծ է: Իր տիպարները զինք միայն կը ներկայացընեն :

×

Ընկեր Ս. Վրացեան կ՚եզրակացնէ թէ Լեւոն Շանթ, իր վերապահ ու անհատապաշտ անհատականութեամբ հանդերձ, իր անսովոր գիծերուն իսկ համար թերեւս, յարգանքի, նաեւ հիացական սիրոյ արժանի մարդ մը եղած է, հոգ չէ թէ այդ սէրը կարելի չըլլար մտերմութեան վերածել :

ԽԱԺԱԿ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է ընկեր Առաքել Սարդիսեան, որ եղած է ազգային հասարակական գործիչ եւ պատասխանատու մարմիններու անդամ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 7ին եւ մարմինը ամփոփուած Հ. Յ. Դ. Պանթէոնին մէջ :

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ մեռած է Տոքթ. Կարապետ Հայկ Ճերահեան: Բնիկ Ուրֆացի, ողբացեալը ծնած էր 1888ին եւ կանուխէն հաստատուած է Ամերիկա, ուր մտած է Հ. Յ. Դ. շարքերը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

-ԵՐԲ- ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Գլանիկ մը վառեց եւ ժամացոյցը նայեցաւ : Վեցուկէսին մօտ էր եւ Լիտիա չէր հեռաձայներ: Ինչ էր ան իրեն համար միմիայն բարեկամ մը պիտի տեսնէր իր մէջը: Անշուշտ կարող էր ուրիշ դեր ալ կատարել, բայց պիտի տառապէր անկէ եւ վերջ ի վերջոյ, աղջիկը ուրիշ երիտասարդի մը թեւերուն մէջ պիտի իյնար : Կը նախատեսէր թէ երկարատեւ տառապանքներ պիտի ունենար, բայց Լիտիայի կողմէ եկած տառապանքները աւելի սիրելի էին ուրիշի մը կողմէ եկած հաճոյքներէն :

« Ահ, բոլոր աս բաները անհեթեթ անիմաստ են, եւ կը ցնորեմ հառաչեց : Բայց խնդիրն այսպէս է, ես չէի ուզեր որ տարբեր ըլլար :

Սենեկապանուհին ներս մտաւ : Բարի եւ հաճելի դէմքով կին մըն էր, ծառայի մը տեղը անցած էր որ աւելի խոհեմութիւն համարած էր Փեթրոկրատէն հեռանալ: Սավինսքի վարժուած էր Աննուշքային որ իրեն համար շատ ուշադրութեամբ կը ծառայէր : Շատ անգամ ան կը խօսէր զաւակներուն վրայ, զոր չէր ճանչնար, ոչ ալ կինը, որուն նկարը կը տեսնէր գրասեղանին վրայ :

Բորիսը իր նախընտրելին էր: Նայեցաւ բազմոցին վրայ նստած իր տիրոջը :

— Այսօր յոգնած էք, Պարին: Ճաշը աւելի՞ կանուխ պատրաստել պէտք է :

Սավինսքի ուսը թօթվեց .

— Ինչպէս որ կ՚ուզես, Անուշքա, անօթի չեմ :

— Այս ժամանակներուն մէջ մինակ ապրիլը լաւ չէ Պարին, ըսաւ մեղմօրէն: Օն, հիմա իսկ կը պատրաստեմ, լաւ պիտի ըլլայ ձեզի :

Եւ գնաց վառարանը աչքէ անցընելու :

— Աս գիշեր ցուրտ պիտի չըլլայ հոս, ըսաւ : Եւ հպարտօրէն դուրս ելաւ :

Այս պահուն Սավինսքի լսեց որ մուտքի դրան զանգը կը հնչէ : Այնքան յոռի վիճակի մէջ էին ջիղերը որ սարսռաց: Նորէն ինչ տաղտուկ կար : Կանչելու վրայ էր ծերուկ սպասուհին անոր ըսելու համար որ ոչ ոք չէր ընդուներ. բայց ան արդէն դրանը քով էր :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— « Համազգայինի» ճեմարանին աշակերտութեան հանդէսը, «Զահակիր» (Յունիս), կը հրատարակէ հետեւեալ զրոյցը, — Շանթի մահուան 15րդ տարելիցին առթիւ՝ աշակերտութիւնը ուզած է քաղել ճեմարանին ներկայ տնօրէնին կարծիքը նախորդ տնօրէնին մասին :

— Շանթ եղած է ինքնամփոփ անձ մը, ներքին մարդ մը: Ի՞նչ կրնան ըլլալ այս երեւոյթին պատճառները:

— Յատկապէս Շանթի մասին չեմ կարող ըսել, թէ ինչ է պատճառը: Բայց խանեանը՝ Աճառեանի հիւրընկալը եւ մի քանի ուրիշներ, որոնք ինձ հետ միասին կանչեցինք ծառային: Յովհաննէս խանը նրան խստիւ պատուիրեց, որ սենեակի դուռը փակուած պահի, սենեակը չաւելի, մինչեւ որ կորած մատիտը գտնուի: Միայն այդ պայմանով էր որ յարգելի դասախօսը համոզուեց դուրս գալ տնից, մէկ ժամ ուշացումից յետոյ :

Ինչ ասել կ՚ուզի, որ չափազանց հետաքրքրական դասախօսութիւնը տեւեց երկու ժամ եւ արդէն մութն ընկած էր, երբ վերջացաւ: Միւս առաւօտեան ինձ տեսնելուն պէս առաջին խօսքն եղաւ.

— Մատիտս գտայ :

Երբ նայեցի այդքան փայփայած ու երջանիկ մատիտի կտորին, դա ոչինչ չէր, բայց եթէ ոչ 4 – 5 սանթիմեթր երկարութեամբ, փայտի գոյնը թափած մի մատիտի ծայր, որի մի քանի ժամուայ կորուստը այդքան թանկ նստեց Զուղայի հասարակութեան վրայ :

Դասախօսութիւնների շարքը վերջանալուց յետոյ՝ նա պատրաստուեց մեկնելու: Յաճախ կրկնում էր, որ Զուղայի բարբառի նկատմամբ իր կատարած ուսումնասիրութիւնը պէտք է տանի Երեւան եւ նոր բացուելիք համալսարանի առաջին հրատարակութիւնների շարքին անցկացընի : Խոստացաւ տպագրուած օրինակներից ուղարկել մեզ: Ոգեւորութեան եւ յուզմունքի օրեր էին: Հազիւ մէկ տարի էր անցել Հայաստանի Հանրապետութեան հաստատումից : Նրան հրաւէր էին ուղղել, որ շուտով գնար Երեւան՝ համալսարանի բացմանը ներկայ լինելու :

Չմոռանամ յիշատակել, որ դեռ ուսումնասիրութիւնները կատարելու օրերին՝ ինձ նուիրեց Թեհրանում կազմած եւ հրատարակած իր մէկ կապոց թղթախաղը, բաղկացած վաթսուն թերթիկներից, որի նպատակն է խաղի միջոցով Հայաստանի աշխարհագրութիւնը սովորեցնել: Դրանք տասնեւհինգ վերնագիրներով եւ նոյնքան թուահամարներով քարդեր են իւրաքանչիւրից չորսական հատ : Դրանց նկարագրութիւնը չեմ տալիս, որպէսզի ձանձրալի չլինեմ :

Այս թղթախաղը նուիրել եմ Ս. Ամենափրկչեան վանքի թանգարանին՝ Աճառեանի եւ իր դստեր՝ Քնարիկի մի նկարի հետ միասին :

Զուղայի բարբառի ուսումնասիրութիւնը(*) հակառակ Աճառեանի ցանկութեան հրատարակուել է Երեւանում շատ ուշ եւ, լսել եմ, մի քանի օրինակ էլ ուղարկուել է, բայց տողերը գրողիս ձեռքը չի անցել: Դրա մէջ, ենթադրում եմ, որ պէտք է զետեղուած լինեն բացի Գ. Զօրաբեանի աշխատութեան նմոյշից, նաեւ տեղական բարբառով ինքնագիր նամակներ տողերիս գրողի, Տիգրան Աբգարեանի, Տիկին Վ. Մարգարեանի եւ Տիկին Աննա Յովհաննիսեանի (նախապէս Յորդանանեան) կողմից՝ իբրեւ նմոյշներ :

Աճառեանի մեկնելու օրը նրան առաջնորդեցինք Շահի Մէյդան կոչուած հրապարակը՝ ուր երկար սպասելուց յետոյ եկաւ չորս ձիեր լծուած Փուրդոնը եւ նա իր ստացած լաւագոյն տպաւորութիւնների եւ սրտաբուխ շնորհակալութիւնների արտայայտութիւններից յետոյ՝ ողջագուրուեց մեզ հետ եւ մեկնեց :

ՅՈՎՀ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

(*) Հ. Աճառեանի Զուղայում կատարած աշխատութիւնների մասին տես Հայրենիք ամսագիր, 1954, Մարտ, էջ 81):

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են : Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նորոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ :

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Խաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) շրջանին Կիրակիները եկեղեցական արարողութիւնները տեղի պիտի չունենան :

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանատան :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սէն Ժերոմի Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները ողբ. Գարեգին Սէֆէրեանի մահուան առթիւ :

Պ. Պ. Ա. Զալաքեան եւ զաւակները 60 Ֆրանք, Բ. Սէֆէրեան, Ա. Ենովքեան, Պ. Պաթիստ (Պառ Մօտեռն), Ս. Զէյթունցեան, Կ. Կտաւճեան քսանական, Մ. Կիւրճեան, Մ. Գասպարեան, Կ. Աճէմեան, Այրի Տիկին Պետօեան, Ն. Պօյաճեան տասնական, Պ. Ռոպեռ, Ս. Տէր-Միքայէլեան հինգական, իսկ Ո. Ղուկասեան եւ Ս. Սվազլեան 50ական թաղիս եկեղեցւոյ : Պ.Պ. Կարապետեան եւ Մինասեան ընտանիք տասնական թաղիս դպրոցին : Պ. Յ. Թօլեան տասնական եկեղեցւոյ եւ տեղւոյս Կապ. Խաչին :

×

Ողբ. Պետրոս Սոլագեանի մահուան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները : Տէր եւ Տիկին Մենծիկեան եւ Յ. Տէր-Պապեան յիսունական Ֆրանք, Գ. Մարուքեան, Միսաքեան ընտանիք, Թուրիկեան ընտանիք, Ն. Կիրիտլեան, Ժ. Համալեան տասնական, իսկ Ե. Սոլագեան հինգ թաղիս եկեղեցւոյ :

Թաղական խորհուրդս իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ վերոյիշեալ ննչեցեալներու մօտաւոր պարագաներուն :

×

Պ. Յովհաննէս Գափլանեան իր որդւոյն Սուրէնի ամուսնութեան առթիւ եկեղեցւոյս եւ տեղւոյս Կապոյտ Խաչին յիսունական Ֆրանք կը նուիրէ :

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

(Խանասորի տարեդարձին առթիւ)

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 21, ամբողջ օրը, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ-Լուպէ, Պառ Ռեսրօրան տէ Շօֆէօռ :

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին եւ կազմակերպութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբին :

Կը նախագահէ՝
ԸՆԿ. ԳԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ
Կը խօսի՝
ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին :

Մարսէյլէն Նիս երթալ ուզողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Երեքշաբթի իրիկուն (Օգոստոս 16) հետեւեալ հասցէներուն.—

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, 8 Բիւ Ֆրանսիս տը Փրէսանսէ :

ՔԷՕՍԷԵԱՆ, 2 Բիւ Պերնառ տիւ Պուա :

Մասնակցութեան ծախք 10 Ֆրանք :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Տէր եւ Տիկին Բարթող Մեծատուրեան եւ զաւակը՝ Վարուժան (Պուքրէշ), Տէր եւ Տիկին Նուպար Զաղացպանեան եւ զաւակը՝ Սուրէն (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ծովիկեան եւ զաւակները՝ Արշաբոյս եւ Սուրէն (Վենետիկ), Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Գասեան եւ զաւակները՝ Զարեհ, Ալպեռ, Վահան (Վալանս), Պ. Ստեփան Դանիէլեան եւ զաւակները՝ Ռոքսանէ, Սեպուհ, Սիլուա (Կ. Պոլիս), Այրի Տիկին Վարդանոյշ Եղիկեան եւ զաւակները՝ Արփինէ, Սեդա, Գարեգին (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Մեծատուրեան եւ զաւակները՝ Թադէոս եւ Միքայէլ (Փարիզ), Այրի Տիկին Ազնիւ Մեծատուրեան եւ զաւակները՝ Հայկանոյշ, Գամէր, Գարեգին (Սոֆիա), Օր. Շուշան Մեծատուրեան (Փարիզ), Օր. Ազգանոյշ Ղոնչէկիւլեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Քրիստինէ Մալխասեան եւ զաւակները՝ Սարհատ եւ Սուրէն (Կ.Պոլիս), Այրի Տիկին Սաթենիկ Արսլանեան (Թոդաթ), ինչպէս նաեւ Մեծատուրեան, Տէր-Յակոբեան, Ղօնչէկիւլեան, Կօշկարեան, Արսլանեան, Տէր-Յովհաննէսեան, Սինանեան ընտանիքները սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ մօր, հօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ Տէր-Յակոբեան, Բինկեանցի)
86 տարեկան

մահը, որ պատահեցաւ Պուքրէշ Յունիս 25ին, թաղումը տեղի ունեցաւ յաջորդ օրը, Պուքրէշի Հայոց գերեզմանատան մէջ, ուր Զարեհ աբեղայ Պարոնեան խօսեցաւ իմաստալից դամբանական մը :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր մէկէն սկսեալ հաշուեցոյեր պիտի ղրկենք մեր այն բաժանորդներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնենք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ :

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդները կը կարգադրեն իրենց առկախ հաշիւները, աւելի եւս փդուարացնելու համար, հայկական օրաթերթի մը հրատարակութեան ծանր պայմանները :

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի դրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն :

Չեքով վճարումները ընել
C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Շրջանակով 400 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE
«Colonie de Vacances de la Chaume»
RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE
ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն օրական 15 Ֆր.

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 - 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 - 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան : Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

Կ'ՈՒՋՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9-12 : 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :

Աղքատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 - 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 - 18 - 28 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօր, Լը Բէնսի 93 : Հեռաձայն 927 - 01 - 72 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի դրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայն միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ - Սամուէլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14.30էն 19 :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 Ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 Ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ

MERCREDI 17 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10687 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — N° 10.687

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

"ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ"

Առաջին անգամ ՅԱՌԱՋՆ էր, որ 1926ին եւ 1927ին յօդուածներով եւ խմբագրականներով, Սահակ – Մեսրոպի (Յուլիս) կամ Թարգմանչաց (Հոկտեմ – բեր) տօնին առթիւ, առաջարկեց սահմանել «Հայ Մշակոյթի Օր մը», ինչպէս ըրած էին Ռուսերը :

Պատերազմէն առաջ, քանիցս եւ կանոնաւորաբար կատարուեցաւ այդ տօնակատարութիւնը, նոյնիսկ գրքոյկներ ալ հրատարակուեցան այդ առթիւ: Յետոյ մոռցուեցաւ Հայ Մշակոյթի Օրը :

Այս տարւոյն սկիզբը Էջմիածնի եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեանց կողմէ հրահանգ տրուեցաւ կատարել հայերէն Աստուածաշունչի տպագրութեան դարադարձային տօնը, ինչպէս տօնուեցաւ հայերէն Աստուածաշունչի թարգմանութեան դարադարձային տօնը՝ պատերազմէն առաջ, ինչ որ կարծես կը փոխարինէր «Հայ Մշակոյթի Օրը» :

Երեկոյեան Երեւան թերթին մէջ (2 Օգոստոս կը կարդանք, « Սահմանել Հայ Մշակոյթի Օր » խորագրին տակ, զոյգ սիւնակի վրայ . —

«Սովետական Հայաստան» թերթի Յուլիս 18ի համարում կարդացի պատմական գիտութիւնների թեկնածու Հ. Ա. Յակոբեանի առաջարկութիւնը՝ «Սահմանել հայ գրի եւ դպրութեան Օր»:

Գտնում եմ, որ այդ առաջարկութիւնը տեղին է :

Արձագանգելով այդ առաջարկութեանը՝ պատմական գիտութիւնների գոկտոր Ա. Մնացականեանը, պատմական գիտութիւնների թեկնածուներ Հ. Բարթիկեանը եւ Հ. Մելքոնեանը ճիշդ էին նշել (Երեկոյեան Երեւան, Յուլիսի 21), որ մեր ժողովուրդը իր գրի եւ գրականութեան հիմնադրման օրը դարեր շարունակ տօնել է եւ տնօում է իւրովի՝ որպէս «Թարգմանչաց տօն» :

Պէտք է աւելցնել , որ մեր օրերում աւելի քան թանկ է դնահատուել այդ տօնի նշանակութիւնը : Դարերի աւանդութեամբ նուիրագործուած համազգային այդ ամենամեայ տօնը արդիական անուանում է ստացել 1930ական թուականներից սկսած կոչուելով «Հայ Մշակոյթի Օր» :

1962 թուականին, ինչպէս Հայաստանում, այնպէս էլ Խորհ. Միութեան այլ վայրերում եւ հայկական Սփիւռքում նշուեց իբրեւ հայկական տառերի գիւտի հեղինակ Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդեան 1600ամեակ :

Հարկ է Վ. Ա. Յակոբեանի յարուցած այս լուրջ հարցը ուշադրութեան առնել անյապաղ :

Իմ առաջարկութիւնը հետեւեալն է.—

Նկատի ունենալով, որ մեզ մօտ՝ Հայաստանում, Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդեան 1600ամեակը հանդիսաւոր կերպով նշուեց 1962 Մայիսի 26ը յայտարարել «Հայ Մշակոյթի Օր», սահմանելով որ այսուհետեւ ամէն տարի այդ օրը նշուի պաշտօնական յայտարարութեամբ :

Յոյս ունիմ որ ՀՍՍՀ Գերագոյն սովետի նախագահութիւնը յատուկ հրամանագրով կ'օրինականացնի այս գեղեցիկ առաջարկը »:

ՅԱԿՈԲ Ս. ԱՆԱՍԵԱՆ

Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի պատմութեան ինստուտի աւագ գիտաշխատող

ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ԾՆԱԾ ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ ՃԱՆՉՆԱՆ ԻՐԵՆՑ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Կը շարունակուի շարժում մը՝ արտասահման ծնած հայ պատանիներուն ճանչցընելու համար իրենց հայրենիքը, ամառնային արձակուրդի այս եղանակին , միաժամանակ իբրեւ զբօսապտոյտ եւ օդափոխութիւն :

Երեւանի երեկոյեան թերթը կը հաղորդէ (2 Օգոստոս) թէ Երեւան հասած է հայ պատանիներ խումբ մը Եթովպիայէն: Աւելի կանուխ հասած էին ուրիշ խումբեր Լիբանանէն, Սուրիայէն, Յորդանանէն, Կիպրոսէն, Ֆրանսայէն , Ամերիկայէն :

Այս բոլոր խումբերը առաջին առթիւ պիտի այցելեն Լենինական, յետոյ Կիրովական, Դիլիջան ու Սեւան : Այս զբօսապտոյտէն ետք պիտի հանգստանան Ծաղկաձորի եւ Հանքաւանի գեղատեսիլ բնութեան ծոցին մէջ, ուր պիոնէրները ճամբար կազմակերպած են :

Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ պատանիներուն ղեկավարներն են Ալիս Սիվլէքճեան եւ Հուրիկ Պիտոյեան, որոնք իրենց խումբերը նախ առաջնորդած են մայրաքաղաքին տեսարժան վայրերը, նռանաւոր մատենադարանը , Աւետիս Իսահակեանի տուն –թանգարանը, օփերա – թատրոնը, ուր ներկայացուած է «Երեք պարախաղ» բեմադրութիւնը :

— « Հայրենիքը մեր երազներէն աւելի գեղեցիկ, աւելի սքանչելի գտանք » յայտարարած են խմբավարները :

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՆ ԱԼ ...

Լիբանանէն , Սուրիայէն, Յորդանանէն, Կիպրոսէն այս ամիս Երեւան հասաւ ուսուցիչներու խումբ մը, 22 հոգի: Անոնք Հայաստան պիտի մնան քառասուն օր, ծանօթանալու համար հայրենիքին կըրթական, գիտական, մշակութային նուաճումներուն, ինչպէս եւ պատմական յիշատակարաններուն :

Օգոստոսի առաջին օրը անոնք ընդունուեցան Հայաստանի լուսաւորութեան (կրթական) նախարար Շ. Սիմոնեանի կողմէ, որ ջերմօրէն ողջունեց հայ ուսուցիչներու հայրենիք ժամանումը :

Կը սպասուի ուսուցիչներու նոր խումբերու ժամանումին՝ Եգիպտոսէն, Իրանէն, Ամերիկայէն, Աւստրալիայէն եւ Քուվէյթէն :

ԵՐԵՒԱՆԻ ԱՄԱՌԸ

Յուլիսի ընթացքին՝ ամառը անցաւ չոր: Թեթեւ անձրեւ մը հինգ միլիմեթր, Երեւանի վրայ : 13 օր ջերմաչափը 35 աստիճանէն բարձր մնաց, իսկ երեք օր՝ քառասուն աստիճանի վրայ :

Անցեալ տասը տարիներուն՝ այնքան տաք անցած է Օգոստոսը, որքան Յուլիսը , ինչպէս այս տարի : Լեռնային շրջաններուն մէջ՝ 31 – 34 աստիճան, հարաւային հովտային շրջաններուն մէջ՝ 38 – 41 : Գիշերուան ընթացքին, լեռնային շրջաններուն մէջ՝ ջերմաչափը իջած է մինչեւ 1 – 3 աստիճան: Ամպրոպ եւ կարկուտ հազուադէպ : Միշտ անցեալ տասը տարիներու ընթացքին՝ Օգոստոսին կարկուտ տեղացած է 5 – 8 օր հիւսիսային շրջաններուն մէջ, իսկ հարաւային շրջաններուն մէջ՝ 1–3 օր :

Այս տարի Օգոստոսը տարբեր նկարագիր ցոյց կուտայ : Կարճատեւ անձրեւ , տեղ–տեղ ամպրոպ : Աստիճանական մեղմութիւն ջերմութեան : Այս տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «եղանակի գրասենեակի պետ» Օ. Գլադուն :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԵՔԻՆ ՄՈՈԿՈՒԱՅԻ ԴԷՄ

ՉԻՆ Կ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Չինաստանի համայնավար կուսակցութեան Կ. Կոմիտէն լիակատար նիստ գումարած է Օգոստոս 11էն 12, Մաօ Ցէ Թունկի նախագահութեան տակ : Այս ժողովին ընթացքին վաւերացուած են կառավարութեան տուած կամ տալիք բոլոր որոշումները, ինչ կը վերաբերի Վիէթնամի տրուելիք օժանդակութեան: Առանձին բանաձեւով մը, Կ. Կոմիտէն հաստատած է կրկին խորհ. քաղաքականութեան նկատմամբ եղած անդառնալի դատապարտութիւնը , տրուած ըլլալով որ ան կը կայանայ «երեւութապէս Վիէթնամի օգնելու եւ իրականին մէջ զայն դաւաճանելու » մէջ: «Ամերիկեան աշխարհակալութիւնը աշխարհի ժողովուրդներու ամէնէն կատաղի հասարակաց թշնամին է: Զայն խորտակելու համար, պէտք է միջազգային միացեալ ճակատ մը կազմել»:

Այս միացեալ ճակատին մաս չի կրնար կազմել, Փեքինի համար, Խորհ. Միութիւնը, որ կը շարունակէ գործակցական քաղաքականութիւն մը վարել Ուոշինկթընի հետ, աշխարհի տիրապետութեան համար : « Մեր ժողովուրդը, կ'ըսէ Կ. Կոմիտէի բանաձեւը, մեծ ժողովուրդ է, մեր երկիրը մեծ երկիր է եւ մեր բանակը մեծ բանակ է: Վստահ ենք որ, մեր մեծ ղեկավար՝ Ընկ. Մաօ Ցէ Թունկի առաջնորդութեամբ , մեր երկրին զինուորներն ու քաղաքացիները ի վիճակի պիտի ըլլան հարթելու բոլոր դժուարութիւնները եւ խոչընդոտները եւ գլուխ հանելու այն առաքելութիւնը զոր իրեն յանձնած է Պատմութիւնը : Աշխարհի յեղափոխական ժողովուրդներու յոյսերը յուսախաբպիտի չընենք: Պէտք է ազատագրենք Թայվանը (Ֆորմոզա), պէտք է հարիւրապատկենք մեր ճիգերը ամերիկեան աշխարհակալութեան անակնկալ յարձակումներուն դէմ: Եթէ մեզի պատերազմ պարտադրեն, 700 միլիոն Չինացիները ղեկավարուած ընկ. Մաօ Ցէ Թունկի եւ Կ. Կոմիտէի կողմէ կը ճզմեն յարձակողները »:

Եզրակացութեան մէջ , բանաձեւը կեդրոնական կոմիտէին գոհունակութիւնը կը յայտնէ ազգ. տնտեսութեան առողջ եւ յարատեւ զարգացման համար: Մամուլի « Նոր Չինաստան» գործակալութիւնն ալ կը նկատէ որ «յեղափոխական կենսունակ մթնոլորտ մը կը տիրէ բովանդակ երկրին մէջ եւ կացութիւնը ցոյց կուտայ որ նոր մեծ ոստում մը պիտի կատարուի »:

ՀԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՒ ՖՐԱՆՔԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ամերիկացիք կը շարունակեն հանրային կարծիքին յանձնել դաղտնի թղթակցութիւնները զորս ունեցած են Ֆրանսայի հետ: Այսպէս Փարիզի ամերիկեան դեսպանին վերջին նամակին հրապարակումէն ետք, Ուոշինկթըն կը հրատարակէ այն թղթակցութիւնը զոր տը Կոլ եւ Այզընհաուըր ունեցած են, անցեալին , Ատլանտեան կազմակերպութեան առընչութեամբ : 1958ին, տը Կոլ կը գրէր Այզընհաուըրի թէ «կացութիւնը չարդարացներ որ Միացեալ Նահանգներու յանձնուի, ազատ աշխարհը պաշտպանելու որոշումները տալու հեղինակութիւնը : Ատլանտեան Կազմակերպութիւնը, կ'ըսէր տը Կոլ, իր ներկայ վիճակով չի համապատասխաներ Ֆրանսական ապահովութեան կարիքներուն, վասնզի Ֆրանսա պատասխանատուութիւններ ունի աշխարհի զանազան մասերուն մէջ, ինչպէս Ամերիկան եւ Մեծն Բրիտանիան: Ուրեմն Զօր. տը Կոլ երրեակ կազմակերպութիւն մը կը փափաքի համաշխարհային ռազմավարութեան եւ քաղաքականութեան համար» :

Այզընհաուըր կը պատասխանէ թէ Ափրիկէի եւ Ասիոյ համար, համաձայն է որ խօսակցութիւններ ըլլան երեքով , բայց կը մերժէ նոյն ընթացքը բռնել Ատլանտեան հարցերու նկատմամբ, չվիրաւորելու համար «փոքր երկիրները »: Տը Կոլ անզիջող չէ եղած եւ զանազան խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են: Յետոյ, 1960ին, տը Կոլ նոր նամակով մը Այզընհաուըրի, կը գրէ թէ պէտք է գործակցիլ նաեւ «ռազմագիտութեան» մէջ : Այզընհաուըր կը մերժէր նման առաջարկ մը :

Ուոշինկթընի Արտաքին նախարարութիւնը այս տեղեկագիրը հրատարակած է Ծերակոյտի յանձնախումբի մը առաջարկին վրայ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ եւ Իսրայէլի միջեւ նոր միջադէպ մը պատահած է, այս անգամ օդային բախումի մը հետեւանքով : Սուրիական երկու Միկ օդանաւեր վար առնուած են Տիբերիա լիճին վրայ: Այս միջադէպը տարբեր ձեւով կը բացատրուի Իսրայէլի եւ Սուրիոյ մէջ : Իսրայելցիք կը պատմեն թէ Սուրիացիք կրակ բացած են իսրայէլեան նաւու մը վրայ Տիբերիա լիճին վրայ որ օգնութեան կը փութար ձկնորսի մը նաւուն եւ որովհետեւ Միկ օդանաւեր ալ միջամտած են, իսրայէլեան բանակը իր կարգին կրակ բացած է : Դամասկոսի համաձայն , միջադէպը այդպէս չէ պատահած: Իսրայէլեան նաւ մը անցած է զինադուլի նշանակած սահմանագիծը եւ Տիբերիայի աջ ափին վրայ, կրակ բացած է սուրիական կայանի մը վրայ եւ Սուրիացիք պարտաւոր եղած են հակազդել : Դամասկոս չի խօսիր օդանաւային բախումներու մասին :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՃՈՆՍԸՆ խօսակցութիւններ ունեցած է Վիէթնամի ամերիկեան ուժերու սպայակոյտի պետին հետ եւ հաւանական է որ պատերազմը սաստկանայ Վիէթնամի մէջ: Կ'ըսուի թէ ամերիկեան սպայակոյտը կը վարանի երկու միջոցներու միջեւ՝ յարձակիլ ապազինուած գօտիին վրայ կամ ականել Հայփուկի նաւահանգիստը :

« ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՀԵՐԸԼՏ ԹՐԻՊԻՒՆ » դադրեցաւ , դար մը տեւելէ ետք: Գրած էինք թէ Ուոշինկթըն Փոսթ գնած է սակայն եւրոպական հրատարակութեան բաժնեթուղթերու հարիւրէն 45ը, որ պիտի շարունակէ լոյս տեսնել: Ամերիկեան հրատարակութեան անհետացումով, Նիւ Եորքի ութ միլիոն բնակիչները միայն չորս մեծ օրաթերթ կ'ունենան այլեւս՝ Նիւ Եորք Թայմզ, Տէյլի Նիուզ (առտուն) եւ Իվընինկ Փոսթ ու Ուորտ Ճըրնըլ (իրիկունները) :

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեցին .—

Ընկեր Ս. Եսայեան , Տիթրոյթէն որ շրջապտոյտ մը կը կատարէր Եւրոպա իր աշակերտներուն հետ :

Տէր եւ Տիկին Պաղտիկ Անանեան, Ապատանէն :

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սէրէնկիլեան, Ուոշինկթընէն, որոնք Հայաստան եւ Մերձաւոր Արեւելք այցելելէ ետք, կը վերադառնան իրենց բնակավայրը :

Պ. Արամայիս Յոխիկեան, Աղեքսանդրիայէն :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ ԵՒ ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԸ

Ա.

« Ազգային հարցում բանուորական կուսակցութիւնը պէտք է պացտպանէ, ամէնից առաջ, ցարիզմից ճնշուած, բըռնութեամբ գրաւուած եւ բռնի կերպով պետութեան սահմաններում պահուող, այսինքն բռնագրաւուած բոլոր ազգերի եւ ժողովուրդների Ռուսաստանից անջատուելու իրաւունքի յայտարարութիւնն ու անմիջական իրագործումը :

« Բռնագրաւումից հրաժարուելու մասին տրուած բոլոր այն յայտարարութիւններն ու հրովարտակները, որոնց չի յաջորդում անջատման իրաւունքի իրական գործադրութիւնը, յանգում են ժողովրդին պուրժուականօրէն խաբելու կամ մանր – պուրժուական անմեղ բաղձանքների :

« Բանուորական կուսակցութիւնը ձգտում է ստեղծել ըստ կարելւոյն խոշոր պետութիւն, որովհետեւ, այդ ձեռնտու է աշխատաւորների համար : Նա ձգտում է ազգերի գումարման եւ ապա՝ ձուլման, բայց այդ նպատակին նա ուզում է հասնել ոչ թէ բռնութեամբ, այլ բացառապէս բոլոր ազգերի բանուոր եւ աշխատաւոր զանգուածների ազատ, եղբայրական դաշնակցութեամբ :

« Ինչքան դեմոկրատիկ լինի ռուսական հանրապետութիւնը, որքան յաջողութեամբ կազմակերպուի, իբրեւ բանուորական եւ գիւղացիական խորհուրդների հանրապետութիւն, այնքան հզօր կը լինի նրա կամաւոր գրաւման ուժը : Բոլոր ազգերի աշխատաւոր զանգուածները յօժարակամ ձգտում են դէպի այդ հանրապետութիւնը :

« Անջատման կատարեալ ազատութիւն, տեղական (եւ ազգային) ամենալայն ինքնավարութիւն, մանրամասնօրէն մրշակուած երաշխիքներ ազգային փոքրամասնութեան իրաւունքների — ահա յեղափոխական պրոլետարիատի ծրագիրը » :

Այսպէս էր գրում Լենինը 1917 թ. Ապրիլի 10ին « Բանուորութեան անելիքները մեր յեղափոխութեան մէջ» գրքոյկում, որ հիմք ծառայեց բոլշեւիկեան կուսակցութեան պլատֆորմին :

Քիչ յետոյ, Ապրիլի 24ին, բոլշեւիկեան կուսակցութեան համառուսական խորհրդաժողովին ներկայացրած բանաձեւում, Լենինը պահանջում էր.

« Անյապաղ հրատարակել եւ վերացնել բոլոր գաղտնի աւազակային դաշնագրերը եւ անմիջապէս իրաւունք տալ բոլոր ժողովուրդներին ազատ քուէարկութեամբ որոշելու, թէ արդեօք նրանք կամենո՞ւմ են դառնալ անկախ պետութիւն, թէ իրենց ուզած որեւէ պետութեան մաս կազմել» :

Մի քանի օր յետոյ, Մայիսի 2ին, « Ֆինլանտիա եւ Ռուսաստան » յօդուածում Լենինը վճռական եղանակով յայտարարում էր.

« Համաձայնուել կարող են միայն հաւասարները : Որպէսզի համաձայնութիւնը լինի իրօք համաձայնութիւն եւ ոչ ենթակայութեան վարագուրում խօսքերով, անհրաժեշտ է իրական հաւասարութիւն երկու կողմերի այսինքն որ Ռուսաստանը էլ իրաւունք ունենայ չհամաձայնուելու, Ֆինլանտիան էլ : Այդ պարզ է, ինչպէս պարզ է աստուածային պարզ օրը» :

Միանգամայն պարզ է նաեւ Լենինի միտքը. — Անսահման իրաւունք ժողովուրդների ինքնորոշման : Մի ժողովուրդ կարող է մնալ Ռուսաստանի սահմաններում, կարող է անջատուել եւ անկախ պետութիւն հաստատել, կարող է եւ միանալ ուրիշ պետութեան հետ : Իրենց ճակատագիրը որոշելիս ժողովուրդները ղեկավարւում են միայն սեփական կամքով : Կոմունիստական կուսակցութեան եւ բանուորական կառավարութեան համար ժողովուրդի կամքը սրբութիւն է :

Նոյն Լենինը, « Պատերազմի մասին » արտասանած իր հռչակաւոր ճառում Խորհուրդների համագումարի մէջ, 1917 թ. Յունիսի 30ին ասում էր.

« Քաղաքականութեան մէջ խօսքերին չեն հաւատում, եւ լաւ են անում, որ չեն հաւատում » :

Այս միտքը նա աւելի զարգացրեց ու շեշտեց Կոմունիստական կուսակցութեան 9րդ համագումարում, ուր ասում էր.

« Շատ դեկրետներ մենք ընդունում ենք միայն նրա համար, որ ցոյց տանք, թէ ի՞նչ ենք ուզում : Դրանք սոսկ տեկլարացիաներ են, ու մենք շատ դեկրետներ հրատարակել ենք այդ նպատակով » :

Ուրիշ խօսքով, բոլշեւիկները իրենց գործունէութեան մէջ չեն մեկնել կեանքի իրական պայմաններից, հաշուի չեն առել հնարաւորութիւնները, այլ ղեկավարուել են իրենց ցանկութիւններով. — « Քաղաքականութեան մէջ խօսքերին չեն հաւատում, եւ լաւ են անում, որ չեն հաւատում» : Այս միտքը յետագային լիակատար կերպով հաստատուեց այն ընթացքով, որ Բոլշեւիկները ցոյց տուին ազգային խնդրում — անհաշիւ խոստումներ եւ տրամագծօրէն հակառակ գործունէութիւն :

Մասնաւորապէս Հայկական Հարցի եւ Հայաստանի հանդէպ ունեցած վերաբերումով բոլշեւիկները մինչեւ տրամաբանական վախճանը հասցրին Լենինի պատեհապաշտութիւնը : Եթէ նրանց խօսքին հաւատաս, Հայաստանը, վերջապէս, գըտել է իր անկեղծ եւ անդաւաճան բարեկամը՝ յանձին բոլշեւիկների : Եթէ նրանց գործին նայես, բառացի կերպով կրկնւում է այն քաղաքականութիւնը, որ մինչեւ այժմ կիրարկել են արեւմտեան աշխարհակալները :

Ռուսական յեղափոխութեան հենց առաջին օրերից Լենինը իր ճառերում ահագին տեղ է տալիս Հայաստանին եւ Կերենսկիի ու Միլիւկովի դէմ գործածած զէնքերից մէկն էլ հայկական խնդիրն է : Նա խօսք չի գտնում խարազանելու Էս Էրներին եւ Մենշեւիկներին, որոնք խեղդում են մարտիրոս Հայաստանը, ինչպէս Անգլիան խեղդում է Իրլանտիան եւ Ֆրանսիան՝ Սիամը : «Բռնագրաւում Լեհաստանի, Հայաստանի, բռնագրաւում Աւստրօ – Հունգարիայում — ահա Պ. Միլիւկովի հաշտարար ծրագիրը », վրդովուած գրում է նա «Պրաւդա»յի 1917 թ. Ապրիլի 15ին : Մի շաբաթ յետոյ նա նորից է յիշում Հայաստանը, Ապրիլի 22ի «Պրաւդա»յում մտրակում է դրամատէրերին, որոնք իրենց շահի համար գրաւել են Հայաստանը : Յաջորդ օրը, Ապրիլ 23ին նա հարց է տալիս «Պրաւդա»յում. « Կը համաձայնուե՞ն արդեօք անգլիական դրամատէրերը տալ ազատութիւն իրենց ճնշած ժողովուրդներին — Հայաստանին, Խիւային, Ուկրայնիային, Ֆինլանտիային : Մայիսի 3ին դարձեալ վերադառնում է նոյն խնդրին. Պելճիքայի, Սերպիայի եւ այլնի գրաւումը բռնագրաւում լինելուց չի դադարում նրանից, որ Վիլհելմին փոխարինել են դերմանացի կադէտները : Հենց նոյն ձեւով, Խիւայի, Պուխարայի, Հայաստանի, Ֆինլանտիայի, Ուքրանիայի բըռնագրաւումը բռնագրաւում լինելուց չի դադարում նրանից, որ Նիկոլային փոխարինել են ռուս կատէդները, ռուս կապիտալիստները» : Նոյն օրը, մի ուրիշ յօդուածում նա նորից վերադառնում է Հայաստանի գրաւման խնդրին : Մայիսի 10ին Լենինը Հայաստանի բռնագրաւման մասին կնքուած գաղտնի դաշնագրերը որակում է «կեղտոտ, աւազակային» : Յունիսի մէկին կրկին մի բուռն յօդուած « Պուրժուազիայի վարձկան Կերենսկիի, Ծերեթելիի, Չերնովի եւ Սկոբելէվի դէմ, որոնք ճնշում են «ռուսական Իրլանտիան, ռուսական Ալժիրը», այսինքն Թուրքեստանը, Հայաստանը, Ուքրանիան, Ֆինլանտիան եւայլն (*) :

Յաճախ կրկնում է Հայաստանի անունը եւ « Պատերազմի մասին» վերեւ յիշուած ճառի մէջ, ուր պահանջում է, որ տաճկական ճակատում կանգնած ռուս բանակը «Հայաստանը դարձնէ հայկական անկախ հանրապետութիւն, եւ այն փողերը, որ մեզանից առնում են անգլիացի եւ ֆրանսիացի դրամատէրերը, տայ Հայերին » : Լենինը պահանջում է, որ ռուսական զօրքերը պարպեն բռնագրաւուած Հայաստանը եւ վերադառնան Ռուսաստան : Լենինի նման պահանջների եւ ժամանակաւոր կառավարութեան վրայ գործած անվերջ յարձակումների առթիւ էր, որ, Յունիսի ութին, Խորհուրդների համագումարում Կերենսկին խօսեց իր հոյակապ ճառերից մէկը. «Մենք չենք կարող պարպել Հայաստանը, որովհետեւ, այն ժամանակ Հայերից ոչինչ չի մնայ. նրանք կ՝ոչնչանան Թուրքերի եւ Քրտերի դանակի տակ», բացականչեց նա յուզուած՝ ներկաների փոթորկալից ծափերի տակ : Լենինի յարձակումները շարունակուեցին, եւ նա յամառ կերպով պահանջում էր « նահատակ » Հայաստանի պարպումը ռուս զօրքերից՝ առանց երբեք հաշիւ տալու իրեն, որ այդ նշանակում է անպաշտպան հայ ժողովուրդը յանձնել Թուրքերին կոտորելու :

Ընթերցողը կարող է հարցնել զարմանքով. ո՞րտեղից է Լենինի մէջ այդքան սրտցաւութիւն դէպի Հայաստանը : Ճանաչո՞ւմ էր արդեօք նա հայ ժողովրդին եւ հայ իրականութեանը, ծանօ՞թ էր հայկական խնդրին եւ Հայաստանի շուրջ եղած իրադարձութիւններին : Չէ, ի հարկէ. Հայաստանի մասին նա դիտէր այնքան, որքան դիտէր Սիամի կամ Խիւայի մասին : Հայաստանը նրա համար նշանախօսք էր լոկ, զէնք՝ ժամանաւոր ակռավարութեան եւ, առհասարակ, իր հակառակորդների դէմ պայքարելու համար : Պատերազմի ընթացքին եւ յետոյ, Հայաստանը ամենաժողովրդական անուններից մէկն էր Եւրոպայում եւ Ամերիկայում. Հայկական Հարցը համարւում էր առաջաւոր մարդկութեան խղճի հարց : Եւ ինչպէս Եւրոպայի պետական մարդկանցից շատերը, Լենինն էլ օգտւում էր Հայաստանից իր քաղաքական ծրագիրներն աշաջ քշելու նպատակով : Լենինի յարուցած աղմուկ — ժխորի մէջ հայ ժողովրդի համար լուրջ հետեւանքներ սպասելը նոյնքան միամտութիւն էր, որքան միամտութիւն էր Քելմանսօների ու Լորտ Քըրզընների շռայլած խոստումների վրայ յոյս դնելը :

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(1 Շար.)

(*) Հատուածները Լենինի ճառերից եւ գրութիւններից առնուած են նրա «Երկերի ժողովածու»ի 14րդ հատորից, հրատ. 1921 թ. :

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Աղուոր կնոջ մը մարմնին գեղեցիկ շարժումները երաժշտութիւն մըն են, զոր աչքերով կ՝ըմբոշխնէ մարդ :

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

×

Ճշմարտութեան սէրը՝ լոյսի սէրն է :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

×

Տգիտութիւնը եւ անամօթութիւնը երկու անբաժան բարեկամներ են :

ՏԱՈՒՆԷՅ

ԳԻՔՈՐԸ

Տեսան տանը չի կարողանում ծառայի՝ խանութ տարին Գիքորին : Էնտեղ ապրանք պիտի տային մուշտակների հետ տանելու, չիթ պէտք է ծալէր, խանութը սրբէր, իսկ պարապ ժամանակը մուշտարի կանչէր :

Եւ ահա Գիքորը հաց է տանում խանութը : Կերակրամանը ձեռքին, մաշուած ու տժգոյն, մեծ մեծ ոտնամանները քաշ տալով անց է կենում կամուրջով : Նայեց ներքեւ : Քարվանսարաների բարձրը պատերին զարկելով ծառս է լինում Քուռը, ոլորւում պտըտում ու ճնշուելով խեղդւում, խուլ թշշում կամուրջի տակին :

Ափից մօտիկ պտըտում էր մի կանաչ նաւակ : Երկու հոգի կային նրա մէջ, մինը ուռկան ձգում էր, միւսը նաւն էր կառավարում :

« Այ հիմի կը հանի», ասաւ Գիքորն ու կանգնած նայում էր ձկնորսներին : Ուռկանը դատարկ դուրս եկաւ :

— Էս մինն իմ բախտիցը, — ասաւ Գիքորն ուռկանը ձգելիս : Գիքորի բախտը դատարկ դուրս եկաւ :

— Էս մինն էլ մեր Զաննի բախտիցը :

Էս էլ դատարկ դուրս եկաւ :

— Էս մինն էլ Գալոյի բախտիցը : Գալոն էլ էր անբախտ :

— Էս մինն էլ բաս ...

Բայց էդ ժամանակ մօտիկ Քարվանսարայի դռանը աղմուկ բարձրացաւ : Մի պարսիկ կապիկ էր պար ածում երգելով.

Ա՛յ արի նստի մայմուն,
Ճիպոտըդ սարի մէյմուն,
Պառաւի պէս կուզի կուզ,
Զահելի պէս պարի մէյմուն :

Ժողովուրդը հաւաքուել էր գլխին ու վազում էին չորս կողմից : Գիքորն էլ վազեց : Աշխատեց կանգնած ժողովրդի արանքը մտնի, առաջ անցնի, չկարողացաւ : Վիզը ձգեց, պճեղների վրայ կանգնեց ու ճգնում էր անպատճառ տեսնի թէ ինչ է կատարւում մէջտեղը :

— Ի՞նչ ես ներս խծկւում, տօ լածերակ, գնա քու բանին, — ասաց մի կինտօ ու զարկեց գլխին :

Գիքորը յանկարծ սթափուեց ու վազեց դէպի խանութը :

×

Իրիկունը Գիքորը կուզ էր եկել խոհանոցում : Դեռ արտասուքը չէր ցամաքել նրա երեսին, դեռ այրւում էին Խաղէինի ապտակների տեղերը, դեռ նոր էր լռել աղջիկ Պարոնի ձէնը — շվշվացնելով ներս մտաւ Վասոն, Բազազի աշկերտը : Գիքորին նկատելով՝ նա իսկոյն կանգ առաւ ու մասխարա դէմքին լրջութիւն տալով ըսպառնալի հարցրեց.

— Կլուբումն ուշացա՞ր, տօ արջի քոթոթ, թէ դուբերնատի մօտ վռազ գործ ունէիր ...

Գիքորը գլուխը չէր բարձրացնում :

— Ասա մի տեսնեմ է, տօ՛...

Գիքորը լուռ էր :

— Չե՞ս իմանում, տօ, ո՞րտեղ էիր է, որ էսօր ինձ քաղցած սպանեցիր, որ մեռնէի՝ էտօ՞...

Էսպէս խօսելով կամաց կամաց մօտեցաւ, մի քիչ կանգնեց ու յանկարծ զարկեց Գիքորի գլխին : Գիքորը երկու ձեռքով գլուխը պաշտպանեց ու սեղմուեց պատին : Վասոն պատրաստւում էր մի ուրիշ ձեւի հարուած էլ հասցնելու, բայց դուրսը բարձրացաւ Խաղէինի ձայնը : Գալիս էր :

— Ապա տես հիմի քիեզ ի՞նչ է անում, — սպառնաց Լասոն :

« Հիմի ինձ կը սպանեն», անցաւ Գիքորի մտքովը, ու խեղճի հոգին տապ արաւ :

Խաղէինը արդէն բաւականին ծեծել էր խանութում, այժմ միայն հրամայեց հաց չտան, որ իմանայ թէ ինչ բան է քաղցածութիւնը :

Վտանդն անցաւ :

Գիքորը հանդստացաւ, թէեւ լսում էր աղջիկ Պարոնի ձայնը, որ ճչում էր, — Ախր ընչի՞ ես պահում, դուրս արա կորչի էլի, դուրս արա կորչի ...

Գիքորը կծկուեց վերմակի մէջ, գլուխը կոխեց տակը, տապ արաւ :

«Լուսնեակ գիշեր բոլորովին քուն չունեմ,
Ինձ տեսնողը կարծում է թէ տուն
չունեմ,
Վա՛յ տուն չունեմ ...» :

Իր երգը երգելով Վասոն հաց էր ուտում : Գիքորի վերմակի տակից երբեմն զգոյշ ծիկրակում, թաքուն նայում էր նրան, կրկին աչքերը ծածկում, Նա էն օրը հաց չէր դրել բերանը, ծեծուել ու լաց էր եղել, այժմ էլ քաղցած պառկեց, ու քունը չէր տանում :

— Հը՞, ո՞նց ա, սոված քունդ չի՞ տանում հա, էդպէս... նկատեց չարաճճի Վասոն ու մի կտոր հաց ու պանիր տուաւ Գիքորին : Դէ, առ, տեղի տակին թաքուն կեր, Խաղէինը չիմանայ :

Գիքորը յափշտակեց հաց ու պանիրը՝ գլուխը կախեց տեղի տակը, թաքուն ուտում էր ու մտածում :

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(5 Շար.)

"ԿԱՐՄԻՐ ԹԱՆՃԷՐԸ",, ՊԷՅՐՈՒԹ

Օռոռի մէջ, Անտրէ Վիկօ յօդուած մը ստորագրած է, ուր կը պարզէ Պէյրութի մէկ նոր պատկերը :

Խորհրդային զբօսաշրջիկներու ալիք մը սկսած է ողողել Պէյրութը: Կը պտըտին ամէն կողմ, Քաղինօ Տիւ Լիպանէն կ'անցնին կ'երթան Սուքերը, ուր աշխարհի բոլոր դրամները ազատօրէն կը գնուին եւ կը ծախուին ու ապշահար կը դիտեն հըսկայ շէնքերը որ կը բուսնին ամէն կողմ :

Սակայն, ինչ որ կը յափշտակէ այս տարօրինակ զբօսաշրջիկները, ոչ պորտախաղն է, ոչ ամերիկեան հրաշալի կառքերն են, այլ դրամատուներն են, լումայափոխներու դրասենեակները, ոսկիի առեւտուր ընող խանութները: Վերջապէս այն ամէն ինչը որ, այսօր Պէյրութը կը վերածէ նոր Թանճէրի մը: Ռուսերը եկած են տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու, Պէյրութը «կարմիր արկղի» մը վերածելու կարելիութիւնը: Հակադրամատիրական նախապաշարումները կորսուած են, Մոսկուա կ'երազէ հսկայ գործեր ընել, Լիբանանի մայրիներու շուքին տակ :

Վայրը լաւ ընտրուած է : Թանճէրի միջազգային կանոնագրին վերջ տրուելէն ի վեր — 1960 — միլիառատէրերը, դրամատէրերը, ոսկի, տարադրամ անցընողները նոր դրախտ մը կը փնտռէին: Սկիզբը, խուճապ մը ստեղծուեցաւ .— Կարգ մը Հարաւային Ամերիկացիներ, որոնք անցեալին իրենց դրամը Թանճէր կը պահէին, Փանամա հաստատուեցան, ուրիշներ իրենց քարերը եւ տոլարները Քանատական դրամատուները դրին: Եւրոպայի մէջ, Ժընեւը իրեն քաշեց Հիւսիսային Ափրիկէի հարստութիւնները, մինչ Քոնկոյի արծաթն ու ոսկին Լիւքսանպուրկ կը փոխադրուէին: Այս ցրուումը ոչ ոք գոհացուց : Աւելին, օրէ օր աւելի զգալի կը դառնար ոսկիի ճամբուն վրայ թրանզիթի կեդրոնի մը անհրաժեշտութիւնը : Այդ ճամբան, անցեալին, Թանճէրը կը կապէր Հոնք – Քոնկի եւ Մակաոյի Պարսից Ծոցէն, Հնդկաստանէն եւ Սինկափուրէն: Աչք մը նետելով քարտէզին վրայ, կարելի եղաւ գտնել նոր Թանճէրը, բաց պահելու համար ոսկիի ճամբան: Անշուշտ այդ վայրն էր Պէյրութը, կրկնակ հոսանքի մը վրայ հաստատուած, ան որ կուգար դրամատէր արեւմուտքէն եւ ան որ կուգար համայնավար հիւսիսէն :

Պէյրութի համար հրաշք մը եղաւ: Լիբանանեան կառավարութեան ամբողջական ոսկին սկսաւ շրջագայիլ, ինչպէս որ եւ է ապրանք: Ամէն տարի, աւելի քան քառասուն թոն դեղին մետաղ կ'անցնէր Պէյրութէն դէպի Քուէյթ, Հնդկաստան, եւ Ծայրագոյն Արեւելք: Ինչպէս Թանճէր, Պէյրութ ադամանդի մաքսանենդութեան շրջուն կեդրոնն եղաւ ու նաեւ թմրեցուցիչի թրաֆիքին :

Դրամը սկսաւ հոսիլ Պէյրութ, որ 1945ին հինգ դրամատուն ունէր, 1961ին քառասուն : Այսօր 86 դրամատուն կայ եւ 206 մասնաճիւղ օտար դրամատուներու, կարելի է դրամատուն մը բանալ տասը լիբանանեան ոսկի (16 Ֆրանք) դրամագլուխով : Դրամ գնողները հրապուրուած են ամբողջական և բացարձակ գաղտնապահութենէն, աւելի սեղմ քան զուիցերական դրամատուներու դրութիւնը, քանի որ ոչ մէկ իշխանութիւն աշխարհի մէջ, նոյնիսկ հարկային ,կրնայ աչք նետել յաճախորդներու հաշիւներուն վրայ: Աւելին, Պէյրութի դրամատուները դրուած դրամագլուխները հարիւրէն 12, 18 եւ նոյնիսկ 22 շահաբաժին կրնան բերել: Ուրեմն պահ դրուած դրամագլուխները օրէ օր կ'աւելնան: 1965ին աւելի քան երեք միլիառ լիբանանեան ոսկիի հասած էին : Պէյրութի դրամատուներու լաւագոյն յաճախորդներն են Թանճէրի յաճախորդները, քարիւղի մեծահարուստներ ,արաբ իշխանապետեր, եգիպտացի եւ իրաքցի ելմըտագէտներ, որոնք իրենց կառավարութեանց քաղաքականութեան սպառնալիքին տակ, դուրս կը հանեն իրենց դրամը : Յաճախ հոնկէ անցնող իշխանապետ մը շէնքեր կը գնէ , իբրեւ լաւ գործ մը, հոգ ալ չըներ թէ վարձակալ ունի կամ ոչ եւ այսպէս կարելի է տեսնել պարապ հսկայ շէնքեր քիլոմեթրերու վրայ: Այս քաղաքը կէսով ֆանթոմ է :

Հոս է սակայն, որ Ռուսերը կ'ուզեն հաստատել իրենց կամրջագլուխը , դրամատիրական աշխարհին մէջ: Մերձեցման իրենց փորձերը սկսան 1963ին, երբ դիմում եղաւ արտօնութիւն ստանալու համար դրամատունի մասնաճիւղ մը բանալու: Լիբանանեան կառավարութիւնը չըվախցնելու համար, դիմումը կատարեց Լոնտոնի «Մոսքաու Նարոտնի Պէնք»ը:

— « Իբրեւ մրցակից կամ թշնամի չենք եկած, ըսին Ռուսերը ապահովութիւն տալու համար Պէյրութի դրամատէրերուն, մեր միակ փափաքն է զարգանալ իբրեւ միջազգային դրամատուն » :

Եւ Մարքսի տղաքը սկսան դրամատիրութեան դպրոցը երթալ: Արագօրէն, Ռուսերուն համար, Պէյրութը դրամական գործողութեանց գաղտնի կայան մը դարձաւ :

Օգտուելով գաղտնապահութենէն, որմէ կ'օգտուին Պէյրութի դրամական գործերը, իրենց կարգին շահագործելով ոսկիի եւ արծաթի բոլոր շրջանները, Ռուսերը տեղաւորուեցան եւ սորվեցան բոլոր գաղտնիքները :

Բայց ինչ որ զիրենք ամէնէն աւելի կը շահագրգռէ Պէյրութի դիրքն է ոսկիի ճամբուն վրայ : Ռուսերը ոսկի շատ կը ծախեն, վերջերս, շատ գաղտնի կերպով եւ ատիկա կ'ընեն Պէյրութը օգտագործելով իբրեւ կեդրոն: Պէյրութի ճամբով է որ ռուսական ոսկին, նախ հալեցուած Քուէյթ կամ Ատէն, Հոնք Քոնկ կը հասնի, Հնդկաստանէն անցնելով : Մաքսանենդութեան այս ոսկիին լաւագոյն գընորդն է ... Համայնավար Չինաստանը : Փեքինը, Հոնք Քոնկ գնած սթերլինով կը վճարէ Մոսկուայի այս ոսկին : Այս հակասական շրջագայութեան մէջտեղը՝ Պէյրութն է , այն Պէյրութը, զոր Ռուսերը կ'ուզեն Արեւմուտքի « կարմիր Թանճէր»ը դարձնել :

ՋԱՐԵՀ ԵՐԵՄԵԱՆ

(ԸՆԿԵՐՈՋՍ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ)

Շշմեցուցիչ էր գոյժը: Հայրս էր որ կ'իմացնէր: Երիտասարդ, խոհուն , գործունեայ եւ մանաւանդ հաւատաւոր ընկեր մըն էր, որ հրաժեշտ կ'առնէր մեզմէ առ յաւէտ:

Ասկէ երկու ամիս առաջ, արեւոտ օր մը, 9 Յունիսին, դառն արցունքներով , ի ներկայութեան աւելի քան 1500 յուղարկաւորներու, հողին յանձնած են Զարեհ Երեմեանը՝ իմ սիրելի ու գաղափարակից ընկերս :

Ծնած էր 1940ին Հավրէզք գիւղը, Իրաքի հիւսիսային սահմանը: Միասին վեց տարի մէկ դրասեղանի վրայ Պասրայի Հայոց նախակրթարանին մէջ աշակերտելէ ետք, անցանք պետական երկրորդական վարժարանը : Բախտիս բերումով ես անցայ Եւրոպա՝ ուսանելու, իսկ ան գնաց Պաղտատ՝ տեղական բժշկական համալսարանը ուսանելու :

Փոքր տարիքէն՝ Զարեհ մտած էր Հայ Պատանեկան Միութեան մէջ: Իր աշխատանքներով կազմուեցաւ Պասրայի Արամ Մանուկեան երիտասարդաց երկսեռ միութիւնը, հովանաւորութեամբ Պասրայի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին: Ան իր ամբողջ հոգիով ու կարողութիւններով աշխատած էր ամուր պահել այդ Երիտասարդաց եւ Պատանական Միութիւնները : Ստացած էր Դաշնակցական կրթութիւն զոր կը ջանար փոխանցել ամէն տեղ հայ նորահաս պատանիներուն: Պաղտատի հայ ուսանողներու Միութեան գնահատելի ուժերէն մէկն էր :

Ասկէ հինգ տարի առաջ, երբ եկած էր Պաղտատ՝ զիս ճամբու դնելու, վերջին րոպէին համբուրուեցանք եւ կամացուկ մը ականջիս ըսաւ. « Համբօ ջան, չըլլայ թէ օտար աղջկան մը հետ ամուսնանաս : Եթէ ատանկ բան մը ընես, այն ժամանակ լաւ գիտցիր որ ազգիդ դաւաճանած կ'ըլլաս եւ մեր գաղութի Յուդան կը դառնաս ... մենք Վանեցի ենք ...»:

Յունիս չորսին Զարեհ շրջանաւարտ եղած էր Պաղտատի բժշկական համալսարանէն: Երկու օր ետքը շրջանաւարտ ընկերներով ընկերական հաւաքոյթ մը կը կազմակերպեն Տիգրիս գետի ափին: Լողացած ժամանակ խեղդամահ եղած է Զարեհ: Նոյն օրը ցնցող լուրը արագօրէն տարածուած է Իրաքի հայ բոլոր համայնքներուն մէջ: Մարմինը գտնուած է երեք օր ետք, կորսուած էր գետին մէջ ապա անմիջապէս փոխադրուած պետական մեծ հիւանդանոցը :

Յաջորդ օր, մարմինը հիւանդանոցէն փոխադրած են բժշկական համալսարանը, ուր բոլոր դասարանները պտըտցնելէ ետք, ի ներկայութեան աւելի քան 750 ուսանող – ուսանողուհիներու եւ բժիշկ դասախօսներու, իր ընկերները մեծ թափօր մը կազմելով վերցուցած են դագաղը եւ ուսամբարձ առաջնորդած են մինչեւ Պաղտատի Հայոց եկեղեցին, եօթը քիլոմեթր հեռու համալսարանի շէնքէն : Եկեղեցիի մուտքին Հ. Մ. Ը. Միութեան երիտասարդները դիմաւորած են դագաղը եւ առաջնորդած են եկեղեցին :

Պատարագէն եւ թաղմանական աղօթքէն ետք, սրտառուչ դամբանականներ խօսուած են, Հ. Մ. Ը. Միութեան անդամներէն Պ. Պ. Ա. Պալասանեան, Վարուժան Սահակեան եւ Օր. Շաքէ Աշճեան, իսկ Պասրայէն Պ. Միհրան Գիւլամիրեան եւ համալսարանի իր արաբ ընկերները :

« Հարազատ ընկեր, հոգիդ հանգիստ թող հեռանայ այս աշխարհէն, օրհնութի՛ւն քաղցր յիշատակիդ, ի զուր չապրեցար, քու պաշտած իտէալդ իր նուիրեալները ունի եւ միշտ պիտի ունենայ»:

ՎԱՌՈՅԵԱՆ

Պերլին

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ.— Կիրակի, Յուլիս 31ին տեղի ունեցաւ տեղւոյս Հայ Ազգ. Միութեան դաշտահանդէսը, Պարոն Պարժի ծառախիտ գեղեցիկ դաշտին մէջ: Օդը գեղեցիկ եւ պայծառ էր, ժամանակէն առաջ հոծ բազմութիւն մը եկած էր քա – (ալերելու մեր այս գեղեցիկ ձեռնարկը : Սպասարկութիւնը լաւ էր եւ լաւ կազմակերպուած , թէեւ կարգ մը պզտիկ թերութիւններ եղան, բայց նման պարագաներու մէջ անխուսափելի են :

Վարչութիւնը երկու ոչխար մորթած էր եւ պիւֆէն առատ էր:

Գեղարուեստական բաժին մըն ալ կար, հայկական պարերով եւ երգերով :

Փարիզէն Պարոն Միրիճան Շիրվանեան ճառ խօսեցաւ օրուան պատշաճ եւ կոչ ըրաւ ներկաներուն, օգնել բարոյապէս թէ նիւթապէս տեղւոյս Հայ Ազգային Միութեան, գլուխ հանելու համար ձեռնարկած սրահ – դպրոցին շինարարութիւնը :

Դաշտահանդէսը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն եւ ժողովուրդը գոհ մեկնեցաւ :

Տեղւոյս վարչութիւնը սրահ – դպրոցին լրացման համար շրջաններու մէջ պիտի հանգանակէ եւ վստահ է որ բարեացակամ ընդունելութեան պիտի արժանանայ:

ԱՇՈՏ ԱՂԷԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Գլուխը հակած, քանի մը րոպէ սպասեց, գորգին վրայ թեթեւ քայլերու ոտնաձայն մը: Աչքերը վեր առաւ. Լիտիա իր առջեւն էր :

Վրան պահած էր մուշտակը, ուղիղ կը կենար, գլուխը քիչ մը ետեւ հակած, աչքերը Սավինսքիի վրայ յառած եւ այս վերջինին յուզումը այնքան մեծ էր որ շնշմարեց խռովքը զոր Լիտիա կը ջանար ծածկել: Նախ, Լիտիա ինքզինքը գտաւ , ըսաւ անյողդողդ Սավինսքի .

— Լաւ ուրեմն , Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, ա՞յսպէս կը մեծարէք ձեր հիւրերը: Այսպէ՞ս կ'ընդունիք զիս առաջին անդամ ձեզի բրած այցելութեանս :

— Լիտիա Սերկէվնա, ըսաւ, ներեցէք ինծի ... Ձեմ դիտեր թէ կ'երազե՞մ արդեօք: Սոսկալի մութ գաղափարներու մէջ ընկղմած էի, եւ ահաւասիկ հոս էք : Երկու ձեռքերը կը բռնէր եւ ճիշդ անոր դէմ առ դէմ կեցած էր : Երիտասարդութեան բոյր մը լեցուցած էր սենեակը , ուր քիչ առաջ, սառնասիրտ կեցած էր առանձին , տաքութիւնը որ կը ճառագայթէր վառարանէն, աւելի զօրեղ էր , ելեկտրականութիւնը աւելի փայլուն :

— Դուք, իմ տունիս մէջ... կը կրկնէր , եւ ձեզ հոդ ոտքի կը թողում, ձեզի նոյնիսկ չեմ նստեցներ ,բան մը չեմ մեծարեր :

Բայց կը կարծեմ թէ կրնաք մնալ քանի մը վայրկեան... ձեզի կ'ընկերանամ վերջը , հանեցէք ձեր վերարկուն Լիտիա Սերկէվնա դուրս ելած ատեն պիտի մսիք, կը տեսնէ՞ք, շատ փոքր յարկաբաժին մը ունիմ , բայց հոն տաք է ինչպէս ցարերու օրհնեալ ժամանակին :

Անոր մուշտակը հանեց, եւ զարմացաւ տեսնելով որ Լիտիա լանջամերկ հագած էր հագուստը զոր Նաթալիին երեկոյթներուն տեսած էր վրան :

— Տեղ մը հացկերոյթի՞ պիտի երթաք, հարցուց : Մեր դրացուհիին, անշուշտ :

Քիչ մը շփոթութիւնով, Լիտիա ըսաւ առանց անոր երեսը նայիլ համարձակելու :

— Խորհեցայ թէ, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, այսօր զիս ճաշի պիտի հրաւիրէք.. եթէ ձեզ չեմ նեղեր սակայն... թերեւս պիտի աշխատի՞ք ... ազատօրէն ըսէք, եւ անմիջապէս կ'երթամ ...:

Կը թուէր թէ նորէն ինքն իր վրայ ունեցած վստահութիւնը կորսնցուցած էր եւ կը շառագունէր :

— Ոհ, ըսաւ, ինչպիսի պարիկ էք, ինծի նմանօրինակ ուրախութիւն մը տալու համար . թէ վար կը դնեմ ձեզի ... ուրեմն ինչ կը խորհիք: Կը մեռնէր ցանկութենէն զայն իր թեւերուն մէջ առնելու եւ անոր զգացնելու համար ամէն հաճոյքը զոր իրեն կը բերէր , բայց իր մըտածումներուն շփոթութիւնը այնքան մեծ էր որ չէր համարձակեր տեղէն շարժիլ : Յանկարծակի մէկդի կեցաւ :

— Պէտք է տեղեկացնեմ ծերուկ սենեկապանուհիիս : Աղուոր ճաշ մը պատրաստած է ինչպէս ըսաւ քիչ առաջ: Վազեց մինչեւ խոհանոցը, երբ եկաւ, Լիտիա տեղէն չէր շարժած, ինքզինքը գտած էր այլեւս եւ անոր ժպտեցաւ .

— Ձեր յարկաբաժինը հաճելի է ինծի , ըսաւ :

— Այս այն յարկաբաժինն է ուր կը բընակէր իշխանուհի Տօլլի մինչեւ իմ եկած ատենս, պատասխանեց Սավինսքի, կը կարծեմ թէ ինքն է որ բնակարանը պատել տուած է: Ինչպէս կը տեսնէք զօրանոցին քովն եմ, եւ իմ անմիջական գրացիներս այս Բավլովսքիներն են որ Փեթրոկրատի ամէնէն դէշ զօրագունդը կը կազմեն: Ինչ կ'արդէլէ զիրենք տունս մտնելու,, հոս հաստատուելու սեղանիս շուրջ կամ անկողինիս մէջ: Ուրախ եմ որ իրենց տեղը կը մնան, վասնզի, եթէ խելքերնուս փչէ եւ փոխել ուզեն իրենց բնակարանը, առանց բառ մը ըսելու պէտք է իմս տրամադրեմ իրենց : Նոյն իսկ Սիմէոնով բան մը չի կրնար ընել :

Լիտիա ոտքի ելած էր, եւ սենեակը կը շրջէր, մօտեցաւ կրկնակ դուռի մը որ հանուած էր եւ կ'առաջնորդէր Սավինսքիի պառկած սենեակը : Ճիշդ մէջտեղը դրուած անկողին մը զայն կը լեցնէր, վայելչասէր կնոջ մը անկողինը, վասնզի մետաքսեայ ասեղնագործութիւններով ծածկոց մը կար վրան :

Լիտիա եկաւ աշխատութեան սենեակը ակնարկ մը նետեց դրասեղանին վրայ ուր արծաթեայ շրջանակի մը մէջ Սօնիայի նկարը կար շրջապատուած իր զաւակներով :

— Ձեր կինը գեղեցիկ է, ըսաւ վերջապէս , — բայց զինքը չէ՞ք ճանչնար ըսաւ Սավինսքի զարմացած :

— Երբեք զինքը չեմ տեսած... հի՞ն նկար մըն է, ձեր կինը դեռ շատ երիտասարդ է :

— Սօնիային տարի՞քը , ըսաւ Սավինսքի, երեսունեւերկու, կարծեմ: Տասնեւութը տարեկանին ամուսնացաւ :

— Իմ տարիքս, ըսաւ Լիտիա, փոխուած ձայնով մը : — Պահ մը մնաց առանց խօսելու : Սավինսքի եւս լուռ կը կենար :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր մէկէն սկսեալ հաշուեցոյեր պիտի զրկենք մեր այն բաժանորդներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնենք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ :

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդները կը կարգադրեն իրենց առկախ հաշիւները , աւելի եւս չդժուարացնելու համար, հայկական օրաթերթի մը հրատարակութեան ծանր պայմանները :

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են : Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նորոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ :

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Խաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) շրջանին Կիրակիները եկեղեցական արարողութիւնները տեղի պիտի չունենան :

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանատան :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Զոպոյեանէ յիսուն Ֆր. իր աղջկան ամուսնութեան առթիւ :

Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սահակեան (կնքահայր, Տէսինէն) յիսուն Ֆրանք :

×

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ասատուր Մաղաքեանէ քսան Ֆր. իրենց Բ. զաւկին ծնունդին առթիւ եւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պասմաճեանէ քսան Ֆր. իրենց Բ. զաւկին ծննդեան առթիւ :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ

ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ»

ԵՒ

«ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարունակող գրքոյկը՝ 10 Ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

(Խանասորի տարեդարձին առթիւ)

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 21, ամբողջ օրը, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ Ռեսրօրան տէ Շօֆէօռ :

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին եւ կազմակերպութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբին :

Կը նախագահէ՝

ԸՆԿ. ԳԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Կը խօսի՝

ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին :

Մարսէյլէն Նիս երթալ ուզողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Երեքշաբթի իրիկուն (Օգոստոս 16) հետեւեալ հասցէներուն.—

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, 8 Ռիւ Ֆրանսիս տը Փրէսանսէ :

ՔԷՕՍԷԵԱՆ, 2 Ռիւ Պերնառ տիւ Պուա : *Մասնակցութեան ծախք 10 Ֆրանք :*

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն :

Չեքով վճարումները ընել

C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

FOURRURES

Roger YOPIAN

PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION

84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37

Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր.

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան : Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12 : 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի *Յունիս 19ին կազմակերպած* դաշտահանդէսը *օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :*

Աղքատախնամի *վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս* դաշտահանդէսը, *որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :*

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93 : Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայն միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամուէլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19 :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՀԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ

JEUDI 18 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10688

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — N° 10.688

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԵՒՐԸ ՍՐԲԱԳՐԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ

Սեւրի դաշնագրի ստորագրութեան վաղորդայնին դէպքերը կը գահավիժէին՝ հիմնական փոփոխութիւն առաջ բերելով քաղաքական կեանքի մէջ :

Դաշնակից պետութիւնները դիրք կը փոխէին մէկ օրէն միւսը՝ մարդասիրական նկատումներէ կամ բարոյական սկզբունքներէ գերիվեր դասելով իրենց երկիրներու քաղաքական եւ տնտեսական շահերը :

Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտը, ներշնչուած նախագահ Ուիլսընի ծանօթ տասնեւչորս կէտերէն, իբրեւ հիմնական օրէնք, առաջին տեղը կը գրաւէր թշնամի պետութեանց հետ կնքուած հաշտութեան դաշնագիրներուն մէջ :

Ուխտին 22րդ յօդուածը կը վերաբերէր օսմանեան կայսրութենէն բաժնուելիք հողամասերու եւ ազգերու գոյավիճակին :

Ցաղթականները, իբրեւ հոգատար, իրենց բաժինները ստացեր էին՝ օրհնութեամբ Ժընեւի արիսպագոսին : Անգլիա իրեն վերապահած էր առիւծի բաժինը — Միջագետք եւ Պաղեստին : Հիճազի գահին վրայ դրած էր Շէրիֆ Հիւսէյնը : Անոր մէկ տղուն՝ Էմիր Ֆէյսալի տուաւ Իրաքի թագը, միւս տղուն՝ Էմիր Ապտալլահի համար պիտի ստեղծէր Անդրյորդանանի իշխանապետութիւնը :

Ֆրանսա կը ստանար Լիբանանի եւ Սուրիոյ հոգատարութիւնը : Անգլիացիները կը պարպէին Կիլիկիան եւ զայն կը յանձնէին Ֆրանսացիներուն, ըստ Լոյտ Ճորճ – Քլեմանսօ համաձայնագրին (15 Սեպտեմբեր 1919), որով Ֆրանսա կը հրաժարէր 1916 Մայիսի Սայքս – Փիքօ համաձայնագրով իրեն խոստացուած շրջաններէն (Տիգրանակերտ, Խարբերդ եւ Սեբաստիա, նաեւ Մուսուլ) : Կը պահէր միայն Սուրիան ու Կիլիկիան :

Մինչ այդ, Մուսթաֆա Քեմալի «Միլլի» շարժումը կը ծաւալէր : Կիլիկիոյ հայաբնակ քաղաքները կը վտանգուէին : 1920 Յունուար 20 — Փետրուար 10 տեղի կ'ունենար Մարաշի աղէտը : Ֆրանսացիք կը հեռանային Մարաշէն, անակնկալ կերպով : Սեւրի դաշնագրով Մարաշ պիտի մնար Թուրքերուն : Պէյրութէն Ֆրանսական մարզպան Զօր. Կուռօ հրահանգած էր պարպել այդ քաղաքը, ուր հազարաւոր Հայեր— նոր վերադարձած աքսորավայրերէն, անպաշտպան մնացած, զոհ պիտի երթային Թուրքերու բարբարոսութեան :

1921 Փետրուար 21 — Մարտ 12 Լոնտոնի մէջ գումաուեցաւ խորհրդաժողով մը՝ Թուրքերուն ի նպաստ սրբագրելու համար Սեւրի դաշնագրի որոշ մասերը : Հրաւիրուած էին սուլթանի եւ Քեմալի ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ Հայերը :

Փետրուար 25ին մեր զոյգ Պատուիրակութեանց նախագահները՝ Աւետիս Ահարոնեան եւ Պօղոս Նուպար ընդունուեցան Զորս Մեծերու Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ (Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Ճափոն) : Կը նախագահէր Լորտ Քըրզըն :

Պ. Նուպար գրաւոր կարդացած է իր բսելիքը, Ֆրանսերէն, հետեւեալ իմաստով.

« Այդքան զոհողութիւններէ ետք, հայ ժողովուրդը չի կրնար հրաժարիլ Սեւրի դաշնագրով իրեն տրուած իրաւունքներէն : Եթէ բոլշեւիկները գրաւածեն կովկասեան Հայաստանը, այդչի կրնար թուլցնել հայ պետութիւն կազմելու մեր իրաւունքները, քանի որ Թրքահայաստանի հողերը կան : Արդ՝ այդ հողերն են, որ կը կազմեն հիմունքը հայ պետութեան. անոնց հետ է կապուած Հայկական Հարցը իր ծագումով, թրքահայ ժողովուրդի կրած մարտիրոսութեան պատճառաւ :

« ... Կայ նաեւ Կիլիկիոյ խնդիրը : Յայտնի է, որ Կիլիկիոյ մեծագոյն մասը Սեւրի դաշնագրով թողուած է Թուրքիոյ եւ որ սակայն կը կազմէ ֆրանսական տնտեսական գօտին : Սեւրի դաշնագրի իրագործումը ապահանջելով մեզ համար՝ մենք չենք կարող միաժամանակ բողոքել այդ դաշնագրին դէմ Կիլիկիոյ առընչութեամբ : Բայց քանի որ թրքական ո՛չ մէկ վարչութիւն կրնայ ապահովել հայ ժողովուրդի գոյութիւնը, երախտապարտ կ'ըլլայինք, եթէ Ֆրանսա հանէր այնտեղ ստեղծել տեղական ինքնավարութիւն մը, իր հովանիին տակ» :

Այդ օրերուն Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած էր 1921 Փետրուար 18ի ապըստամբութիւնը եւ քշուած էին բոլշեւիկները :

Ա. Ահարոնեան իր կարգին խօսած է.

« Յանուն անկախ եւ միացեալ Հայաստանի, կազմուած ու ճանչցուած Սեւրի դաշնագրով, որը ստորագրել եմ, եւ յանուն այն Ազգային կառավարութեան, որ բոլշեւիկեան բէժիմը տապալելով՝ Հայաստանում այսօր վերստին իշխանութեան գլուխ է անցած : Անծանօթ են ինձ դաշնակիցների նոր տեսակէտները այն նոր հանգամանքների հետեւանքով, որոնց մասին այստեղ խօսւում է : Հայաստանի կառավարութեան համար այս նոր հանգամանքները, եթէ կան իսկ, ոչնչով չեն կրնար խախտել Սեւրի դաշնագրի տրամադրութիւնները յօգուտ Հայաստանի : Այդ դաշնագիրը կազմել են մեր Դաշնակիցները, հաշուի առնելով Հայոց անծայր զոհաբերութիւնները եւ ծառայութիւնները Դաշնակիցների գործին : Այդ դաշնագրէն մենք չենք կարող հրաժարուել : Նա դարձել է հայ ժողովրդի չարթըրը :

« Թիւրք արշաւանքը դէպի Հայաստան կազմակերպուած դաւադրութիւն էր յատկապէս Սեւրի դաշնագրի դէմ, հետեւաբար եւ Դաշնակիցների դէմ : Եւ հասկընալի է թէ ինչո՞ւ : Դեկտեմբեր 2ին Ալեքսանդրոպոլում, մեր պարտութիւնից յետոյ, մեր կառավարութեան պարտադրուած պայմաններից առաջինը Սեւրի դաշնագրից հրաժարուելու պահանջն է,— մի պայմանագիր սակայն, որ իմ կառավարութեան 1920 Նոյեմբեր 2ի հրահանգով ես յայտարարում եմ չեղեալ, որպէս բռնութեան տակ ստորագրուած : (Սարդարապատից մինչեւ Սեւր եւ Լօզան (էջ 109 – 110) :

Ահարոնեան յիշելով Կարսի եւ Ալեքսանդրապոլի շրջանին մէջ քեմալականներու գործած խժդժութիւնները հայ բնակչութեան դէմ, կը պահանջէ միջազգային յանձնաժողով մը զրկել տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարելու համար :

Թուրքերու այն առարկութեան թէ հայ չկայ Թրքահայաստանի մէջ, Ահարոնեան կը պատասխանէ թէ «Նահատակների զաւակներից ու եղբայրներից երեք հարիւր հազար հոգի պատերազմից ի վեր սպասում են Կովկասում՝ իրենց հայրենիքը մտնելու համար, չհաշուած դեռ այն հազարաւոր Հայերը, որոնք աշխարհի բոլոր ծայրերից աչքերը սեւեռած՝ սպասում են ե՞րբ կարող են իրենց երկիրը վերադառնալ» :

Յետոյ կ'աւելցնէ.

«Սեւրի դաշնագրի մէջ մի յօդուած կայ, 218րդը,, որով Դաշնակիցները իբր բացարձակ սեփականութիւն ձեռք են բերում Թուրքիոյ այն հողերը, ուր թաղուած են դաշնակից բանակներից սպանուածներն ու մեռեալները այս պատերազմի ընթացքին, եւ այդ հողերը յայտարարւում են, որպէս ամէնէն նուիրական : Արդ, Կովկասի երկու միլիոն Հայութիւնը, ի սփիւռս աշխարհի ցրուած մէկ միլիոն Հայութիւնը, նախկին Թուրքիոյ գաւառները դիտում են որպէս 1·500·000 ազգակիցների գերեզմանը : Ինչպէս որ Դաշնակիցները չկամեցան լքել իրենց մեռելներին, նոյնպէս եւ Հայ ցեղը երբեք չպիտի կարողանայ լքել իր մեծ ու նուիրական գերեզմանը :

«Մենք հաւատացած ենք, որ մեր Դաշնակիցները մեզ կը տան մեր քանդուած ու աւեր հայ հայրենիքը : Եւ այդ իրաւունքը ազատութեան, հայ ազգը ձեռք է բերել հինգ դարերի տառապանքի, 30 տարուայ պայքարի եւ վեց տարուայ պատերազմի գնով : ... Հայ ժողովուրդը երբե՛ք չի հրաժարուի իր նուիրական հողերից » :

Ալեքսանդրոպոլի դաշնագրի մասին Լորտ Քըրզընի հարցումին պատասխանելով, Ահարոնեան յայտարարած է.

— « Այդ դաշնագիրը մենք ժխտում ենք ամենավճռական կերպով, որպէս չարաչար բռնութեան տակ ստորագրուած : Եւ սա միայն Հայաստանի Պատուիրակութեան կարծիքը չէ, այլ նաեւ մեր օրինական կառավարութեան, որ Կարսի անկումից անմիջապէս ետք, նախատեսելով գալիքը, Նոյեմբեր 2 թուով ինձ հրաման էր տալիս գրաւոր, թէ քանի որ մեր աշխարհը չորս կողմից պաշարուած է թիւրք եւ բոլշեւիկ թշնամիներով, կառավարութիւնը կարող է ստիպուած լինել ծանր յանձնառումներ ստորագրելու : Արդ՝ Պատուիրակութեան եւ Դաշնակիցներին է մնում, ասում էր պաշտօնական թուղթը, չընդունիլ մեր ստորագրելիք այդ ծանր պայմանները եւ վերահաստատել նախկին դրութիւնը : Ահա՛ թէ ինչո՛ւ ես վերստին յայտարարում եմ, որ Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը գոյութիւն չունի մեզ համար եւ հաւատացած եմ, որ Դաշնակիցների համար էլ նա չեղեալ մի փաստաթուղթ է, որպէս բռնութեան տակ ստորագրուած » :

Հայ պատուիրակներու ունկնդրութիւնը տեւած է 70 վայրկեան :

Լոնտոնի խորհրդաժողովը տեւած էր քսան օր, առանց արդիւնքի մը հասնելու : Զախողած էին Սեւրի դաշնագիրը սրբագրելու փորձերը :

Ֆրանսա կ'ուզէր օր առաջ համաձայնիլ Քեմալականներու հետ, Կիլիկիոյ մասին : Առանց սպասելու խորհրդաժողովի փակումին (1921 Մարտ 12), Արիսթիտ Պրիան եւ Պէքիր Սամի (Քեմալականներու արտաքին գործավարը) Մարտ 9ին Լոնտոնի մէջ ստորագրեցին համաձայնագիր մը, որով Ֆրանսա Թուրքիոյ կը ձգէր արեւելեան Կիլիկիան :

Այս համաձայնագիրը իբրեւ հիմ պիտի ծառայէր Անգարայի, 1921 Հոկտեմբեր 20ի ծանօթ համաձայնագրին՝ Ֆրանքլէն-Պույեոնի եւ Եուսուֆ Քեմալի միջեւ :

Պիտի վճռուէր Կիլիկիոյ բախտը : 1922 Յունուար 4ին Ֆրանսա կը պարպէր Կիլիկիան եւ Հայերը կրկին զաղթական կը դառնային :

Դաշնակիցները 1914 Սեպտեմբեր 5ին համաձայնագիր կնքած էին անջատ հաշտութիւն չստորագրելու համար : Անգլիա բողոքեց այդ համաձայնագրի խախտումին դէմ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՈՒՐԻԱ-ԻՍՐԱՅԷԼ ՄԻՋԱԴԷՊԸ

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱՅ, Կ'ԸՍԷ ԷՇՔՈԼ

Տիբերիա լճին վրայ պատահած միջադէպէն ետք, Իսրայէլի կառավարութիւնը արտակարգ նիստ մը գումարած է և նոյն ատեն Իսրայէլ բողոք մը ներկայացուցած է Ապահովութեան Խորհուրդին : Վարչապետ Լեւի Էշքոլ տեղեկացուցած է ՄԱԿի սպայակոյտի պետին այն կարեւորութիւնը զոր իր կառավարութիւնը կուտայ սուրիական պաշտօնական յայտարարութիւններուն, ըստ որոնց սուրիական օդուժին յարձակումը իսրայէլեան նաւուն վրայ երկար ժամանակէ պատրաստուած գործողութիւն մըն էր, որու նպատակն էր. «Քանդել հրէական ծովային ուժը եւ Տիբերիայի զինուորական նաւահանգիստը » :

Հրեաները ծաղրանկարներով լեցուցած են թերթերը, ծաղրելու համար Դամասկոսի տուած լուրերու, միջադէպին մասին եւ ըստ որոնց հրէական պատերազմական 12 նաւ քանդած են եւ հարիւր զինուոր սպաննուած են :

Հրեաները շատ ուրախ են նաեւ որ իրենց ունեցած օդանաւերը՝ Ֆրանսական Միսթէռ, Միրաժ եւ Վօթուռ ցոյց տուած են իրենց թեքնիք առաւելութիւնները Արաբներու գործածած խորհրդային Միկ-21 օդանաւերուն վրայ, թէեւ Վիէթնամի մէջ, ասոնք ամէնէն վտանգաւորները կը նկատուին ամերիկեան օդուժին դէմ : Տարօրինակ է նկատել թէ յորդանանեան ձայնասփիւռը, որ ինչպէս արաբական միւս կայանները (բացի Դամասկոսէն) յայտարարած էր թէ սուրիական երկու օդանաւեր վար առնուած են, ըսած է — « Առիթը զոր Սուրիա տուաւ Իսրայէլի որ երկու օդանաւ վար առնէ, բնական արդիւնքն է Դամասկոսի վարչաձեւին վարած քաղաքականութեան » :

ՄԱԿի դէտերուն ղեկավարը՝ Զօր. Պըլ «շատ ստիպողական կոչ» մը ըրած է սուրիական սպայակոյտի պետին եւ իսրայէլեան Արտաքին նախարարութեան զինադուլի տնօրէնին, ամբաստանելով երկու երկիրներն ալ որ բռնաբարած են «առանց պայմանի պարտաւորումը զինադուլը յարգելու հրահանգուած Ապահովութեան խորհուրդին կողմէ» :

× Իրաքցի օդաչու մը Իսրայէլ փախած է Միկ – 21 օդանաւով մը : Փախուստի պատճառաբանութիւնն այն է թէ ինք կաթողիկէ ըլլալով, հալածուած էր արաբական իր հայրենիքին մէջ : Թէլ – Ավիվի մէջ, մամուլի ասուլիս մը տալով, բացատրած է թէ նախընտրած է Իսրայէլ ապաստանիլ փոխանակ Թուրքիոյ կամ Պարսկաստանի, վասնզի կը վախնար որ այդ երկիրները զինքը կրկին Իրաք զըրկեն : Հրեաները շատ ուրախ են որ իրենց տրամադրութեան տակ ունին խորհրդային կատարելագործուած օդանաւ մը, շընորհիւ իրաքցի օդաչուին :

× Լեւի Էշքոլ յայտարարած է թէ միջադէպը այնքան ծանր կը համարի որ Իսրայէլեան օդուժը հրահանգ ստացած է սահմանէն անդին ալ հետապնդելու Սուրիացիք :

ՆՈՒՊԱՐ ԿԻԻԼՊԷՆԿՕՂԼՈՒ ԳՈՐԾ ՄԸ ԳՏԵՐ Է...

Լոնտոնէն հասած լուրերու համաձայն, Նուպար Կիւլպէնկօղլու իրեն յարմար գործ մը գտեր է՝ պատուակալ խորհրդական նշանակուելով Լոնտոնի թրքական դեսպանատան :

Անգործութենէն (?) տառապելով, Կիւլպէնկօղլու որոշած է եղեր վերջերս Քոթ տ'Ազիւռ հաստատուիլ, բայց վերջին պահուն Թուրքերը փրկեր են զինքը դիւանագիտական պաշտօն մը տալով : Նուպար Կիւլպէնկօղլու շատ գոհ մնացած է Թուրքերու այս որոշումէն, թէեւ մտահոգ է եւ յայտարարած է լրագրողներուն.— Բնականաբար վազը թրքական դեսպանատունը զիս կրնայ վտարել ...» : Ինչո՞ւ այս վախը, արդեօք Նուպար է – Ֆէնտին ինքզինքը հայ եպիսկոպոս կը կարծէ, որ վտարումէ կը վախնայ ... :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ ԵՒ ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԸ

Բ.

Որ բոլշեւիկները լուրջ նպատակներ չունէին, երեւում է, թէկուզ, նրանից, որ այն ժամանակ, երբ Լենինը Հայաստանի համար կուրծք էր ծեծում, բոլշեւիկ գործակալները ջանք չէին խնայում քայքայելու համար Կովկասեան ճակատը: Ռուս բանակը, որ գրաւել էր համարեա ամբողջ Թրքահայաստանը, բոլշեւիկեան պրոպականտի ազդեցութեան տակ սկսեց հալել դարման ձեան պէս եւ 1917ի վերջերին, հայկական նահանգներն արդէն թրքական վտանգի տակ էին: Հայ Ազգային Մարմիների եւ գործիչների թախանձանքները՝ պահելու ռուսական զօրքերը «գրաւուած վայրերում» արհամարհանքով յետ էին մղւում՝ իբրեւ թթու ազգայնամոլութիւնից բխած ծրագիրներ: «Հաշտութիւն առանց հողերի գրաւման ու ռազմատուգանքի» բանաձեւը կուրացրել էր բոլշեւիկ պարագլուխների աչքերը: Արբեցած սանձարձակ խուժանավարութեամբ՝ նրանք կրկնում էին այն, ինչ որ ամբոխն էր պահանջում եւ որովհետեւ ամբոխի ականջին լաւ էր հնչում «ազգերի ինքնորոշում», «Հայաստանի ազատութիւն» եւ նման բաներ, այդ պատճառով նրանք էլ կրկնում էին՝ առանց իրական բովանդակութիւն դնելու այդ խօսքի մէջ: Հայաստանը եւ Հայ Դատը, շատ ուրիշ դատերի հետ, միջոց էր միայն բոլշեւիկների համար — միջոց խուժանի համակրանքն իրենց կողմը քաշելու եւ քաղաքացիական պատերազմը հրահրելու: Ամէն միջոց արժէքաւոր է, երբ նա ծառայում է որոշ շօշափելի նպատակի: Երբ այդ նպատակը իրականացաւ, միջոցն այլեւս դառնում է աւելորդ եւ մի կողմ է շպրտւում: Ցաճախ էլ, երբ մի միջոց կարելի է լինում փոխարինել ուրիշ աւելի ազդու միջոցով, նա առանց վարանումի մի կողմ է դրւում կամ նոյնիսկ զոհւում է յօգուտ միւսի: Այդպէս վարուեցին եւ բոլշեւիկները Հայաստանի ու Հայկական Հարցի հետ:

Հոկտեմբերեան յեղաշրջումից յետոյ, Լենինի դեկրէտներով ողողուեց ամբողջ Ռուսաստանը: Առանց կատարուող դէպքերի խորը թափանցելու, ապագայ դիկտատորը շտապում էր կեանքի մէջ իրականացնել այն ամէնը, որ դեռ երէկ իրեն համար պայքարի նիւթ էր էսէրական իշխանութեան դէմ. վերջ պատերազմի, հողերի, գործարանների, պանքերի ու տների բռնագրաւում, զինուորական միջոցներով կոմունիզմի իրականացում — ռուս ժողովրդի ամբողջ կեանքը առնուեց դեկրէտների մէջ: Եւ դեկրէտների այդ տեղատարափը հասաւ նաեւ Հայաստանին: 1917 թ. Դեկտեմբեր 30ին, լոյս տեսաւ «Դեկրէտ Տաճկահայաստանի մասին՝, մի փաստաթուղթ, որ առանձին պերճախօսութեամբ վկայում է, թէ բոլշեւիկները ոչ մի գաղափար ունէին Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի իրական վիճակի մասին եւ ղեկավարւում էին բացառապէս հայ ժողովրդի բարեկեցութեան հետ ոչ մի առընչութիւն չունեցող միտումներով:

Ահա այդ նշանաւոր եւ այնքա՛ն չարաշահուած թղթի կտորը.

«Ժողովրդական կոմիսարների խորհուրդը յայտարարում է հայ ժողովրդին, որ Ռուսաստանի բանուորական եւ դիւղացիական կառավարութիւնը պաշտպանում է Ռուսաստանի կողմից նուաճուած Տաճկահայաստանի Հայերի իրաւունքը ազատօրէն ինքնորոշուելու՝ մինչեւ կատարեալ անկախութիւն:

«Ժողովրդական կոմիսարների խորհուրդը համարում է, որ այդ իրաւունքի գործադրութիւնը հնարաւոր է միայն հայ ժողովրդի ազատ ռեֆերանդումի համար բացարձակօրէն անհրաժեշտ մի շարք նախնական երաշխիքների պայմանով.

«Ժողովրդական կոմիսարների խորհուրդը այդպիսի երաշխիք է համարում.

1.— Հեռացնել Տաճկահայաստանի սահմաններից զօրքը եւ անմիջապէս կազմել հայկական ժողովրդական միլիցիա Տաճկահայաստանի բնակիչների անձի եւ ստացուածքի ապահովութեան համար:

2.— Անարգել վերադարձնել Տաճկահայստանի սահմանները փախստական Հայերին, այլեւ զանազան երկրներում ցրուած գաղթական Հայերին:

3.— Անարգել վերադարձնել Տաճկահայաստանի սահմանները պատերազմի ընթացքում տաճիկ իշխանութիւնների կողմից երկրի ներսերը տեղահանուած Հայերին, որի վրայ ժողովրդական կոմիսարների խորհուրդը պիտի պնդէ տաճիկ իշխանութիւնների հետ բանակցելիս:

4.— Կազմել Տաճկահայաստանի ժամանակաւոր ժողովրդական կառավարութիւն հայ ժողովրդի պատգամաւորների խորհրդի ձեւով՝ ընտրուած դեմոկրատական սկզբունքով:

5.— Կովկասեան գործերի արտակարգ ժամանակաւոր կոմիսար Ստեփան Շահումեանին յանձնարարւում է Տաճկահայաստանի ժողովրդին ցոյց տալ ամէն տեսակ աջակցութիւն 2րդ եւ 4րդ կէտերի իրականացման գործում, այլեւ ձեռնարկել կազմելու մի խառն յանձնախումբ՝ որոշելու համար այն ժամանակամիջոցն ու եղանակը, որով դուրս պիտի հանուեն զօրքերը Տաճկահայաստանի սահմաններից (կէտ 1):

Ծանօթութիւն. — Տաճկահայաստանի աշխարհագրական սահմանները կ՚որոշեն հայ ժողովրդի դեմոկրատական ձեւով ընտրուած ներկայացուցիչները յարակից եւ վիճելի շրջանների (մահմետական եւ խառն) դեմոկրատական ձեւով ընտրուած ներկայացուցիչների հետ համախորհուրդ եւ կովկասեան գործերի արտակարգ ժամանակաւոր կոմիսարի հետ միասին:

Ժողովրդական կոմիսարների խորհրդի նախագահ՝ Վ. Ուլիանով (Լենին):

Ազգային գործերի կոմիսար՝ Ջուղաշվիլի (Սթալին):

Կառավարութեան գործերի վարիչ՝ Պոնճ – Պրույէվիչ:

Խորհրդի քարտուղար՝ Կորպունով: 1917 թ. Դեկտ. 30:

Այս դեկրէտի առթիւ ազգային գործերի ժողկոմ Սթալին հրատարակեց հետեւեալ բացատրական յօդուածը.

ՏԱՃԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Տաճկահայաստանը», կարծեմ, միակ երկիրն է, որ Ռուսաստանը գրաւել է «պատերազմի իրաւունքով»: Սա այն «դրախտի անկիւնն է», որը երկար տարիներ ծառայում էր (եւ շարունակում է ծառայել), որպէս նիւթ Արեւմուտքի դիւանագէտների ագահ ախորժակներին եւ Արեւելքի վարիչների արիւնոտ մարզանքներին: Մի կողմից Հայերի ջարդ ու կոտորած, միւս կողմից՝ բոլոր երկրների դիւանագէտների փարիսեցիական միջնորդութիւն, որպէս նոր կոտորածի քօղարկում: Վերջը՝ արիւնլուայ. խաբուած ու ստրկացած Հայաստան,— ո՞ւմ յայտնի չեն «քաղաքակիրթ» երկրների դիւանագէտների արարքների այս սովորական պատկերները՝ Հայաստանի զաւակները, նրա հերոսական պաշտպանները, բայց բաւական անհեռատես քաղաքագէտները, որոնք մէկից աւելի անգամներ տարուել են գիշատիպ իմպերիալիստական քաղաքագէտների ստով, չեն կարող հիմա չը տեսնել, որ դիւանագիտական կոմբինացիաների նախ. ճանապարհը Հայաստանի փրկութեան միջոցը չէ: Ակներեւ է դառնում, որ ճնշուած ժողովուրդների ազատութեան ճանապարհ ընկած է հոկտեմբերեան Ռուսաստանում սկսուած բանուորական յեղափոխութեան ընթացքում: Այժմ ամէնքի համար պարզ է, որ Ռուսաստանի ժողովուրդների ճակատագիրը, եւս առաւ հայ ժողովրդի բախտը կապուած է Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան ճակատագրի հետ: Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւնը փշրեց ազգային ճնշումների կապանքները: Նա պատռեց ցարական գաղտնի դաշնագրերը, որոնք կաշկանդել էին ժողովրդի ձեռքն ու ոտքը: Նա, միայն այդ յեղափոխութիւնը կարող է Ռուսաստանի ժողովուրդների ազատագրութեան գործը հասցնել իր վախճանին:

«Ելակէտ ունենալով այս նկատառումները՝ ժողովրդական կոմիսարների խորհուրդը որոշեց հրատարակել յատուկ դեկրէտ «Տաճկահայաստանի ազատ ինքնորոշման մասին»: Այդ առաւել եւս անհրաժեշտ է հիմա, երբ դերմանեւթրքական իշխանութիւնները, հաւատարիմ իրենց նուաճողական էութեանը, չեն թագցընում բռնի կերպով գրաւուած վայրերը իրենց իշխանութեան տակ վերադարձնելու ձգտումը: Թող իմանան Ռուսաստանի ժողովուրդները, որ ռուսական յեղափոխութեան եւ նրա կառավարութեան համար խորթ են նուաճողական ձգտումները: Թող ամէնքը իմանան, որ ազգերի ճնշումների աշխարհակալական քաղաքականութեան՝ ժողովրդական կոմիսարների խորհուրդը հակադրում է ճնշուած ժողովուրդների լիակատար ազատութեան քաղաքականութիւնը:

Ազգային գործերի ժողովրդական կոմիսար

ՋՈՒՂԱՇՎԻԼԻ – ՍԹԱԼԻՆ

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ ԵՒ ԻՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Ինչպէս յայտարարած ենք այս աշնան, Փարիզ եւս մեծաշուք պիտի տօնէ ամէնքէն սիրուած Համաստեղի յոբելեանը: Թարմացնելու համար այս յայտարարութիւնը, ժամանակ առ ժամանակ կուտանք կարգ մը յօդուածներ, որոնք հրատարակուած են ասկէ առաջ՝ զանազան առիթներով, իբրեւ դասախօսութիւն, իբրեւ մեծարանք: Աւելցնենք որ յոբելեանը տեղի պիտի ունենայ Սորպոնի մէջ, Համաստեղի ներկայութեամբ:

Այսօր կը ներկայացնենք դասախօսութիւն մը, որ տեղի ունեցած է Գահիրէի մէջ, Յունիս 2ին:

Հինգշաբթի օր, «Յուսաբեր»ի դալարտանիքին վրայ տեղի ունեցաւ «Համազգայինի» հերթական դասախօսութիւնը: Բ. Թաշեան ներկայացուց Համաստեղի գրականութեան հիմնական գիծերը:

Դասախօսը նախ կենսագրական կարճ տեղեկութիւններ տուաւ Համաստեղի մասին եւ աւելցուց, թէ գրագէտի մը գործը դատելու լաւագոյն եղանակն է կարդալ բուն գործը եւ ոչ թէ անոր մասին գրուած մեկնաբանութիւնները: Այսպէս՝ Կէօթէի «Ֆաուստ»ին վրայ քառասուն հազար հատոր գրուած է աշխարհի բոլոր լեզուներով, բայց «Ֆաուստ»ը պէտք է կարդալ անոր արժէքը ըմբռնելու եւ ճշդելու համար:

Դասախօսը ապա կարդաց «Երանոս աղբարը», որուն մէջ կարելի է գտնել Համաստեղի գրականութեան հիմնական ըստորոգելիները:

Կենսագրական կարճ տեղեկութիւններ տալէ եւ մի առ մի թուելէ ետք Համաստեղի երկերը անուններով, դասախօսը շարունակեց:

«Համաստեղ մեծ վաստակ մը ունի մեր

ԳԻՔՈՐԸ

Մտածում էր իրենց տան վրայ, էն օրերի վրայ, երբ ազատ խաղում էր հանդերում ու լիասիրտ հաց ուտում, մտածում էր երեկոների վրայ, երբ հէրն ու մէրը կուում էին իրեն քաղաք բերելու համար ... մէրը լաց էր լինում, չէր ուզում ...

— Ախ, նանի ջան, ինչ լաւ էր սիրտդ իմացել, — հառաչում էր Գիքորը տեղի տակին ու հաց ու պանիրն ուտում ականջը սրած, թէ խաղէինը հօ չի գալի:

Իսկ առաւօտը կանդնած էր խանութի դրանը:

Խանութի դրանը կանդնած ձէն էր տալի Գիքորը, մուշտարի էր կանչում ու բարձր ձէնով գովում իրենց ապրանքը:

— Կանչի է, տօ, ինչ ես մնջուել, մնացել կանդնած: Բերանումդ հօ ջուր չկայ:

— Էստի համեցէք... էստի համեցէք, կանչում էր Գիքորը:

Ներսը ծիծաղից թուլանում էին:

Նրան սովորեցրել էին, որ մուշտարի քաշի դէպի իրենց խանութը: Եւ նա յաճախ բռնում էր էս կամ էն անցորդի փէշից, կոպիտ ու յամառ սկսում էր քաշել դէպի խանութը, ու բաց չէր թողնում, մինչեւ որ մարդը դուրս էր գալի համբերութիւնից: Գալիս էր դարձեալ իր տեղը կանդնում ու կանչում:

Ամառուայ տօթ օրերին, խանութի դրանը երկար կանդնելուց յոգնած, նա երբեմն նստած քնում էր խանութի առաջին դարսած չթերի վրայ:

Էդ ժամանակ չարաճճի ընկերները կամ հարեւանները բռնօթի էին բռնում նրա քթի տակը:

Նա փռշտալով վեր էր թռչոմ ւ:

Շոգից թմրած վաճառականները զուարճանում էին: Իսկ Խաղէինը կուշտ ծիծաղելուց յետոյ ձայն էր տալի:

— Քնում ե՞ս, տօ, արջի քոթոթ, կանչի է՛...

— Էստի համեցէք, էստի համեցէք, — ձէն էր տալի Գիքորը:

×

Մի օր էլ Գիքորը երբ մուշտարի էր կանչում՝ դիմացից երկու դիւղացի դուրս եկան:

— Այ տղա, իսկի ճանաչեցի ոչ, էս ինչ բան էր, — զարմացած բացագանչեց դիւղացիներից մինը ու դարձաւ ընկերոջ:

— Բաղօ, դու կը ճանաչէի՞ր ...

— Ես աչքերիցը կը ճանաչէի, — պարծենցան ընկերը:

Ճշմարիտ որ Գիքորը շատ էր փոխուել, շատ էր մաշուել: Ինքն էլ էր փոխուել, շորերն էլ: Դժուար էր ճանաչելը:

—Այ տղայ, էս կարգին մարդ ա դառել ... հալա սրա շորերին, սրա շնորհքին... հիանում էին դիւղացիները:

— Համբոյի հողը մեր գլխին, տես, նա իր տղին որտեղ հասցրեց, մեր տղերքը էնտեղ խոզ են արածացնում ...

Այնինչ Գիքորը իրար ետեւից հարցընում էր.

— Իմ մէրը ո՞նց ա... մեր երեխէքը ո՞նց են ... իմ հէրն ինչի՞ չեկաւ.... մեր կովը ծնե՞լ ա թէ չէ ... մեր գեղում ո՞վ ա մեռել ...

— Ամէնն էլ լաւ են, շատ բարով կ՚անեն, — պատասխանեցին դիւղացիք, — էն ա Սուքնանց Ղուկասը մեռաւ, մին էլ Պուճուրանց պառաւը, մնացածը լաւ են:

— Բա իմ հէրն ինչի՞ չի գալի:

— Քու հէրը լաւ ուզում ա, ամա ո՞նց գայ: Ինքը մենակ մի մարդ ա, սաղ տան չափէն վրէն ...

— Բա բան չեն ուղարկել ...

— Ինչ ունեն, որ ինչ ուղարկեն, դու ձեր տան բանը գիտես ո՞չ: Էս տարի էլ հացը բարակ էր, խեղճ հէրդ զօռով ծերը ծերին ա հասցնում: Նրանցից ի՞նչ ես ուզում: Թէ ունիս, դու զարկի, հրէն խարջ են ուզում — ձեռին զռոչ չունի:

— Հօ բեր տանիցն ոքմի չի՞ հիւանդացել:

— Չէ, էն ալ ձեր ծաղիկ կովը միրզանց գոմի փլեկովը ներքեւ ընկաւ սատկեց:

— Ծաղիկը սատկե՞ց ...

— Խեղճ մէրդ էնքան լաց ելաւ աչքերն ուռան:

Էս ասելով դիւղացիներից մինը մի նամակ հանեց տուաւ Գիքորին ու ասաւ.

— Հիմի ի՞նչ ես ասում. մենք էլ քեզ տեսնել չենք, դնալու ենք — թէ մօրդ ու քրոջդ համար բան ես ուղարկելու, տուր տանենք:

— Որտեղի՞ց բան ուղարկեմ, դեռ փող չեմ ստանում ... ամա...

—Ամա, ի՞նչ...

— Ուզում եմ ես էլ գամ ձեզ հետ: Համ մեր գեղին, համ մերոնց կարօտել եմ, համ էլ ....

— Վա՛յ, վա՛յ, մենք հէնց իմացանք մարդ ես դառել, խելօքացել ես... էդ տեսակ բան կ՚ասի՞ն: Էստեղ քեզ համար աղավարի ապրում ես — շորերդ թաղա, ոտն ու ձեռդ ի ստակ... Մենք ասում ենք մեր երեխանցն էլ տեղ անես բերենք, դու էդ ինչ ես ասում: Էն որ ասել են «խոզի գլուխը գրին խալիչին, գլորուեց ետ ցեխն ընկաւ», հալա քեզ համար են ասել:

Էսպէս յանդիմանեցին դիւղացիները, խրատեցին, մնաս բարով ասին ու գնացին:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(6 Շար.)

գրականութեան մէջ, իբրեւ վիպագիր, գիւղագիր, հեքեաթագիր, բանաստեղծ և աղօթասաց, Նարեկեան չունչով: Բոլորին վրայ կ'իշխէ գիւղագիրը, իսկ գիւղագիրին վրայ կ'իշխէ արուեստագէտը: Արուեստագէտ ըլլալ կը նշանակէ դրոշմ ունենալ: Եւ Համաստեղ դրոշմ ունեցող գրագէտ մըն է:

Օժտուած է դիտելու, տեսնելու կարողութեամբ: Իր մէջ դերազօր չէ երեւակայութիւնը: Գերազօր է տեսողութեան զգայարանքը: Ոճը պատկերալից է, նոր ու ինքնատիպ, լեզուն պարզ է, վճիտ, անպաճոյճ, ժողովրդական տարրերով հարուստ: Ունի հանդարտ հիւմբր մը, որ իր գրականութիւնը կը դարձնէ հաճելի եւ ուշագրաւ:

Մեր նոր գրականութեաեն մէջ առաջին գիւղագիրն է, իրմէ առաջ ունէինք Թըլկատինցին եւ Ռուբէն Զարդարեանը: Ինք վերակենդանացուց հայ գիւղն ու գիւղացին, Առաջին Աշխարհամարտէն ետք: Իր բոլոր տիպարները խոնարհ գիւղացիներ են, գրուած իրենց հարազատ մթնոլորտին մէջ: Մթնոլորտ ստեղծել, այս մէկը իրական արժանիք մըն է գրագէտին համար:

Տուած է բարքեր, այսինքն փրկած է հայ գիւղը եւ գիւղին առօրեան: Բայց գիւղը շրջանակ մըն է Համաստեղի գրականութեան մէջ, գիւղացին է անոր մէջի նկարը: Դիւրին է ստեղծել շրջանակը, այսինքն հողը եւ բնութիւնը, բայց դըժուար է ստեղծել գիւղացին, այսինքն՝ մարդը, այսինքն Հայը:

Համաստեղի համար անվարան կրնամ ըսել, թէ մեր բոլոր գրագէտներուն մէջ ամէնէն ՀԱՅն է: Իրմէ աւելի հայ գրող չունինք: Գերազանց Հայ է եւ գերազանցօրէն հայ գրող: Ասիկա կը բարձրացընէ իր արժէքը մեր աչքին, մանաւանդ հիմա, երբ այլեւս ոչ հայ գիւղ մնաց, ոչ ալ հայ գիւղացի, այս բառերուն հին, նախապատերազմեան եւ լի իրաւ իմաստով: Համաստեղի տաղանդը միայն կըրնար գործել այս հրաշքը:

Այս սքանչելի Հայը, — Փէրչէնճ գիւղացի Համբարձումը, — իր տրեխները գիւղը ձգեց եւ փայլուն կօշիկներով, օսլայուած օձիքով մտաւ Ամերիկա, բայց հոգին — գիւղացիի եւ Հայու պարզ ու անխարդախ հոգին — հետը Ամերիկա տարաւ: Հիմա, յիսուն տարի ետք, այդ հոգին կը մնայ անարատ ու անեղծ, կը մնայ ՀԱՅ:

Երուխան մեռաւ, բայց իր ձկնորսներն ու ջրհանկիրները կ'ապրին եւ պիտի ապրին:

Զօհրապ մեռաւ գնաց, բայց հայկական Պոլիսը կ'ապրի եւ պիտի ապրի իրմով ու իր գործով:

Համաստեղ ալ մահկանացու է եւ պիտի մեռնի օր մը անշուշտ, բայց իր գիւղացիները պիտի ապրին իրմէ ետք եւ իրմով:

Միայն հայ գիւղը չէ իր փրկածը, այլ նաեւ, այլ մանաւանդ հայ գիւղացիներն են, Երանոս ազբարները, Տափան Մարդարները, Մղսիները, Մնուշները, Կար Ամունները, Եղսիկները, Փեսայ Օվաններ, Պալիկ հօրքուրները եւ միւսները:

Ասոնց հետ, ասոնցմով, ասոնց մէջ կ'ապրին եւ պիտի շարունակեն ապրիլ հայ գիւղը, հայ գիւքացիները եւ Համաստեղը ինք:

Եօթանասունամեայ յոբելեարը իր կեանքով ու գործով կը խորհրդանշէ հայ ժողովուրդի ոգեկան յաղթանակը ժամանակին եւ տարածութեան դէմ: Ուրիշ խօսքով հայ ժողովուրդը, Համաստեղի անձին եւ գործին մէջ, կրնայ տօնել իր յաղթանակը, որ եօթանասուն տարուան պատմութիւն մը չէ, այլ պատմութիւնն է եօթանասուն անգամ եօթը տարուան մեր պայծառ ու չքեղ անցեալին:

Այս յաղթանակին առջեւ կը խոնարհիմ, եւ եթէ համաձայն էք ինծի, միասին խոնարհինք եւ փակենք այս երեկոն, մեր սրտագին ու սրտաբուխ մեծարանքը յայտնելով գերագրական Հայուն՝ սիրելի Համաստեղին »:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Քանի մը օր առաջ Ատիս Ապապա հասայ կարճ այցելութեան մը համար: Շատ բան լսած եւ կարդացած էի Եթովպիոյ մասին, նոյնպէս հոն ապրող հայ գաղութին մասին, սակայն կը կարծէի որ լըսածներս քիչ մը չափազանցուած էին, մինչդեռ ոչ թէ չեն չափազանցուած, այլ՝ համեստօրէն պատմուած էին:

Եթովպիան Ափրիկէի մայր երկիրը կարելի է նկատել: Երեք հազար տարիներէ ի վեր անկախ կ'ապրի բացի շատ կարճ գրաւման ժամանակաշրջաններէ: Ներկայ բնակչութիւնը մօտ քսան միլիոն է. ժողովուրդին զոյնը՝ զոց թխագոյն եւ ոչ թէ կատարեալ սեւ, երեք քառորդը քրիստոնեայ եւ մէկ քառորդը մահմետական:

Մայրաքաղաքը՝ Ատիս Ապապա, ծովի մակերեսէն 2500 մեթր բարձր է. ուրեմն բարեխառն կլիմայ ունի: Ատիս Ապապա կը նշանակէ «Նոր Ծաղիկ»: Յիրաւի, ան նորաբողբոջ ծաղիկի մը կը նմանի: Հսկայ արդիական շէնքեր, լայն պողոտաներ եւ դալարագեղ պարտէզներ ամենուրեք ժողովուրդը ճերմակ ցեղին հանդէպ համակրանք եւ յարգանք կը տածէ: Ամերիկացիք եւ Անգլիացիք մեծ առեւտրական տուներ հաստատած են: Օտար ապրանքներու ներածումի դէմ ոչ մէկ սեղմում: Իտալական ճարտարապետութեան արուեստը զգալի է: Կարծես եւրոպական քաղաքի մէջ կ'ապրիս:

Հիմա գանք մեր հայ գաղութի կեանքին, ինչ որ մեզ աւելի կը հետաքրքրէ: Ներկայիս Եթովպիոյ մէջ մօտ 1200 հայ կ'ապրին: Գաղութը վաթսուն տարուան կեանք մը ունի միայն: Սակայն պզտիկ գաղութին տնտեսական եւ ընկերային կենսամակարդակը եթէ ուրիշ գաղութներու հետ բաղդատենք, պիտի տեսնենք, որ բաղդատաբար ասիկա ամենահարուստ եւ ազգասէր գաղութն է:

Պարկեշտութիւնը կը պարտադէր մեզի խոստովանիլ, որ Եթովպիոյ ներկայ կայսրը Հայլէ Սելասիէ Առաջին, որուն ծննդեան 74րդ տարեդարձը տօնուեցաւ այսօր, մեր հայ ժողովուրդին բարերարը եւ պաշտպանն է: Մենք անհունօրէն երախտապարտ ենք իրեն որովհետեւ մեր ժողովուրդը՝ սփիւռքի իր պատմութեան մէջ անոր նման հայասէր եւ բարեսէր օտար թագաւոր մը կամ նախագահ մը չէ տեսած: Մեր ազգին իր կատարած բարիքներուն մի քանիները թուենք այս առթիւ այստեղ:

1924ին, երբ Երուսաղէմ այցելեց՝ իր հետ քառասուն որբ պատանիներ տարաւ եւ զանոնք գրեթէ որդեգրեց: Իր պալատին նուագախումբը անոնցմէ կազմուեցաւ: Անոնց իւրաքանչիւրին համար մէկ մէկ տուն շինեց եւ իրենց նուիրեց: Հիմա այդ որբերը ընտանիքի հարուստ կամ բարեկեցիկ հայրեր են:

Մեր հայ գաղութին 8700 քառակուսի մեթր հող նուիրեց ուր կանգնեցուցինք մեր սիրուն եկեղեցին եւ դպրոցը՝ տեղւոյն բարերար Հայերու նուիրատուութեամբ. հիմա խոստացաւ ուրիշ 74 հազար քառ. մեթր տարածութիւն մը եւս նուիրել, ուր մեր ազգային իշխանութիւնը մտածեր է շինել հասութաբեր շէնքեր, որպէսզի մեր եկեղեցին եւ դպրոցը ինքնաբաւ ըլլան:

Տեղւոյն հոգեւոր հովիւն է Կորիւն Ծ. Վրդ. Մանուէլեան՝ Երուսաղէմի միաբաններէն: Յիրաւի արժանընտիր եւ ուղղամիտ հովին մըն է:

Եթովպահայ գաղութի Ատենապետը՝ Պ. Սամուէլ Պեհիսնիլեան հարիւր հազար եթովպ. տոլար կը նուիրէ շէնքերու շինութեան համար՝ եւ մօտ ատենէն այս շէնքերը պիտի կանգնին ազգապատկան հողերուն վրայ: Վերջին դպրոցական հանդէսին՝ ժողովուրդէն քսան հազար եթովպ. տոլար հանդանակուեցաւ շէնքերու շինութեան ֆօնտին համար:

Եթովպիոյ հայ գաղութը իր առատաձեռնութեան ապացոյցը տուաւ, երբ անցեալ տարի Վազգէն Կաթողիկոս Ատիս Ապապա այցելեց՝ Եկեղեցական Համաժողովին ներկայ գտնուելու համար: Պ.Պ. Լեւոն Երզնկացեան եւ Մարտիրոս Տարաքճեան յիսուն հազար եթովպ. տոլար (իւրաքանչիւրը կէսը վճարելով) նուիրեցին Վեհ. Կաթողիկոսին Էջմիածնի համար: Նաեւ 25 հազար եթովպ. տոլար հանդանակուեցաւ Երուսաղէմի Ս. Յարութեան Տաճարի նորոգութեան համար:

Հոս ունինք նախակրթարան (տնօրէն՝ Պ. Կարապետ Փոլատեան), «Արարատ» մարմնամարզական Միութիւնը եւ Տիկնանց Եկեղեցասէր Միութիւնը, բոլորն ալ ազգային սեփական շէնքերու մէջ տեղաւորուած: Նաեւ ունինք դպրաց դաս, զեկավարութեամբ Պ. Դ. Պէքմէզեանի:

Որպէսզի ընթերցողը գաղափար մը կազմէ, թէ մեր հայ գաղութը ինչպիսի նախանձելի դիրք մը կը գրաւէ Եթովպիոյ մէջ, ստորեւ կուտան կարեւոր հայ հաստատութիւններու եւ անհատներու անունները.

Հանրակառքերու եւ մեքենաներու գործակալութիւն՝ Սեֆերեան եւ ընկերք:

Ելեկտրական մեքենաներ՝ Յակոբ Պեհեսնիլեան – Մանուկ Խուտանեան:

Կաշիի եւ կօշիկի գործարան՝ Սվաճեան եղբարք — հինգ հարիւր գործաւոր (որոնք տասը հազար տոլար նուիրեցին հոգետունի շինութեան համար):

Կաշիի գործարան (խաղախորդարան)՝ Մ. Տարաքճեան (600 գործաւոր):

Արդիական ամենամեծ տպարան երկու հարիւր գործաւորներով՝ Իլիաս եւ Գէորգ Ճերանեան:

Տպարան եւ գրենական պիտոյքներ՝ Պարգեւուհի Սիւրմէեան:

Կօշիկի գործարան՝ Վ. Աւագեան – Յակոբ Մեսրոպեան:

Գորգի եւ հիւսուածեղէնի վաճառական՝ Վահագն Ղարիպեան:

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնի գործակալութիւն՝ Ա. Գնաճեան:

Բժիշկներ՝ Լ. Պեհիսնիլեան եւ Վ. Թոփճեան:

Դեղագործներ՝ Պրուսալեան եւ Արշաւիր Թերզեան:

Մեր երկու կաթողիկոսները անցեալ տարուան իրենց այցելութեան առթիւ Եթովպիոյ հայ գաղութը որակեցին իբր տիպար եւ օրինակելի հայ գաղութ: Հետաքրքրական է նշել, որ Եթովպիոյ հայասէր կայսեր անունը Հայ բառով կը սկսի, այսպէս Հայլէ Սելասիէ: Զարմանալի զուգադիպութիւն ...:

ԱՒԵՏԻՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ատիս Ապապա, 1966 Յուլիս 24

ԱՆԿԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անկեղծութիւնը՝ երջանկութեան հիմնաքարն է:

ՌՈՊԸՐԹ ՀԱՅՉԷՆՍ

×

Ազգերու՝ ինչպէս նաեւ անհատներու մօտ՝ անկեղծութիւնը լաւագոյն քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ:

ՃՈՐՃ ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ

×

Անկեղծութիւնը՝ խտացած իմաստութիւն է:

ՉԵՍԹԸՐՖԻԼՏ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

-ԵՐԲ-
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Նորէն այն տպաւորութիւնը ունեցաւ թէ խորհրդաւոր բան մը իրենց միջեւ ծագում առած էր: Բայց երկար չկեցաւ այդ բանին պատճառը փնտռելու: Լիտիան իր յարկաբաժնին մէջ տեսնելու ուրախութիւնը ամէն բանի կը տիրապետէր, եւ կը լեցնէր զինքը այնպիսի արբշռութեամբ, որ որեւէ տարբեր զգացումի տեղ չէր թողուր իր ազդրերուն համաչափ մէկ շարժումը՝ երբ կը քալէր, այն ձեւը՝ որով կ'ուղղէր իր երիտասարդական իրանը կողմնակի ցուցնելով իր քիչ մը նրբին ուսերը, թեթեւ հեւքը՝ իր կուրծքին երբ կը շնչէր, այն իր շրթներուն եղանակը կը ցնչէր եւ կ'արտաշնչէր օդը, աչքերուն խորութեանը, եւ անոնց եթերային կապոյտը որ արեւելքի երկինքները կը յիշեցնէր, ասոնց տեսարանէն չէր կրնար բաժնուիլ: Խօսելու հարկ չկար:

— Ծերուկ Անուշքա յանկարծ եկաւ, նայեցաւ իր տիրոջը որ իր մուտքը նշմարած չէր: Տասը տարի երիտասարդացած էր, թողած էր պարտասած մարդ մը, գըրեթէ ծերունի մը: Ու ահաւասիկ որ կը դտնէր մարդ մը ուժեղ, կորովի, փայլուն աչքերով, երջանկութենէ ճառագայթարձակ դէմքով: Քաղցրութեամբ լի ձայնով մըն էր որ ըսաւ.

— Պարին, ճաշը պատրաստ է:

Ճաշի պահուն, մօտեցուց Լիտիային աթոռը, անոր մասնաւոր ակնածանք մը ցոյց տուաւ եւ երբ Լիտիա շնորհակալ կ'ըլլար շատ ցած խոնարհեցաւ, յետոյ արդանակը եւ բիրօշքին մեծարելէ ետք, դուրս ելաւ:

— Ձեր սպասուհին ինծի հաճելի է, կարծեմ թէ շատ պիտի սիրեմ:

Սավինսքի վեր ցատկեց: Ինչ ըսել կ'ուղէր Լիտիա: Աղէկ մը հասկցա՞ծ էր: Այս բառէն ետք Սավինսքի զգաց թէ հետզհետէ նուազ տէրն էր ինքզինքին, երբեմն կ'ուշաբրէր եւ հանդարտութեամբ կը քննէր կացութիւնը: Լիտիա իր յարկաբաժինը գալ տեսնելու քմահաճոյքը ունեցեր էր եւ ինքզինքը ճաշի հրաւիրել տալու, ուրիշ ատեններու համար անկարելի բան մը, բայց բոլորովին բնական այսօր ուր աշխարհը հակառակ դարձած էր: Իրենց մէջ եղած բարեկամական կապերը կը թոյլատրէին այս ելոյթը որ ըստ երեւոյթին միայն յանդուգն էր: Մնաց որ, կը բաւէր իր դէմը նստած մանկամարդուհին նայել հասկնալու համար անմիջապէս պարզութիւնը եւ միջամտութիւնը որ իր մէջ կային ...: « Անբծութիւնն իսկ է աղջիկս » ըսած էր ծերունի իշխանը: Իրաւունք ունէր: Ամէն բան այս անկիւնէն նկատել պէտք էր:

Բայց, ուրիշ պահերու ալ այս խոհեմ խորհրդածութիւնները խառնշփոթ մտածումներու զրոհով մը ետ կը մղուէին: Միմիայն մէկ իրականութիւն կար, կինը զոր կը պաշտէր, իմ տունն էր, հոն, իր բազուկներուն հասողութեանը մէջ: Նա դիտէր — անկարելի բան էր որ անդիտանար — այն զգացումները զոր ունէր իրեն հանդէպ, եւ որոնք, երկար ատենէ ի վեր բացած էին բարեկամութեան սահմանները ...: Պիտի մօտենար անոր ուր պիտի հակէր դէպի կիսախուփ բերնի ծաղիկին եւ հոն շրթունքը պիտի դնէր ...:

Մինչ տարուբերուած էր այս երկու զգացումներուն մէջ, երբեմն տարուելով կրքոտ երազանքներէ զոր Լիտիայի ներկայութիւնը ստեղծած էր, եւ երբեմն ինքզինք պարտադրելով որ հանդարտօրէն խորհի այսպիսի անսպասելի կացութեան մը վրայ որու ամենաաննշան վայելքներէ պէտք էր ըմբոշխնել, խօսակցութիւնը կը շարունակուէր կաղնիկաղ իր եւ Լիտիայի մէջ: Լուրջ բանի վրայ չէին խօսեր: Գըլուխ գլխի ըլլալու այս նորութիւնը, զըւարթացուցիչ գաւաթ մը շամփաներ, իրեն վրայ լաւ ազդեցին եւ ձերբազատած եղան այն մտատանջութիւններէն զոր ունեցեր էր այս վերջին օրերը, անձկութիւններ որոնց նշոյլը անբիծ ճակտին վրայ Սավինսքի նշամարած էր ճաշէն առաջ:

Զարմացաւ այն հիանալի բնականութենէն որով Լիտիա յարմարեցաւ այս նոր կացութեան: Չէր յայտներ ոչ խոովք, ոչ ալ վստահութեան չափազանցութիւն: Իրեն սեղանակից ունէր երիտասարդ կին մը որ յայտնապէս, բնաւ անակնկալի եկած չէր նկատելով ինչ որ կրնար ունենալ արտակարդ այս ճաշասրահին մէջ:

Գրեթէ տիրուհին եղած ըլլալու ձեւն ունէր եւ երբ Սավինսքի շատ աւելի խռոված քան ինքը, կ'անտեսէր ուտելը, ինքըն էր որ սեղանին վրայ դտնուած կերակուրէն առնել յանձնարարեց: Սավինսքի, եթէ քիչ կ'ուտէր, աւելի քիչ կը խմէր: Ինքզինքը կը զգար այնպիսի անհաստատ հաւասարակշռութեան մը մէջ որ կը վախնար թէ ամենափոքր բան մը իր գլուխը կորսնցնել տար: Հաղիւ թէ գաւաթ մը շամփանեը առաւ:

Լիտիայի ներկայութիւնը գինիէն աւելի զինքը արբշիռ կը դարձնէր եւ ատենը կ'անցընէր ինքնիրեն երդուրննալու որ պահէ պազարիւնը վասնզի իր դէմը ունէր ոչ թէ կին մը որ վարժուած էր մարդոց մեծարանքին, այլեւ բրտութիւններուն:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր մէկէն սկսեալ հաշուեցոյեր պիտի ղրկենք մեր այն բաժանորդներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնենք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ :

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդները կը կարգադրեն իրենց առկախ հաշիւները, աւելի եւս չդժուարացնելու համար, հայկական օրաթերթի մը հրատարակութեան ծանր պայմանները :

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան: Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են : Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նորոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ :

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Խաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) շրջանին Կիրակիները եկեղեցական արարողութիւնները տեղի պիտի չունենան :

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանատան :

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

(Խանասորի տարեդարձին առթիւ)

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

— * —

Կիրակի, Օգոստոս 21, ամբողջ օրը, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ Ռեսրօրան տէ Շօֆէօռ:

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին եւ կազմակերպութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չավուշ խումբին :

Կը նախագահէ՝

ԸՆԿ. ԳԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Կը խօսի՝

ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին :

Մարսէյլէն Նիս երթալ ուզողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Երեքշաբթի իրիկուն (Օգոստոս 16) հետեւեալ հասցէներուն.—

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, 8 Բիւ Ֆրանսիս տը Փրէսանսէ :

ՔԷՕՍԷԵԱՆ, 2 Բիւ Պերնառ տիւ Պուա: *Մասնակցութեան ծախք 10 Ֆրանք :*

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի :

ՀԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՀԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈՐՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի, գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայն միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ»

ԵՒ

«ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարունակող գրքոյկը՝ 10 Ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN

53, Rue Richer — PARIS (9e)

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամուէլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19:

FOURRURES

Roger YOPIAN

PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION

84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37

Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն:

Չեքով վճարումները ընել

C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :

Աղքատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ

VENDREDI 19 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10689 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — N° 10.689

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԵՐԵՒԱԿԱՅԵԼԻ ԲԱԽՏ

Չորս տարի եւ երեք ամիս տեւած էր համաշխարհային առաջին պատերազմը : Յաղթանակը արժած էր անսահման զոհողութիւններ եւ անհաշուելի դժուարութիւններ :

Կը կարծուէր, աւելի ճիշդը կը յուսացուէր, որ յաղթական դաշնակիցները դիւրաւ պիտի կրնային հաշտութիւն կնքել պարտուած թշնամիներուն հետ եւ անոնց պիտի պարտադրէին իրենց պայմանները :

Չէ՞ որ պատերազմի տարիներուն նախապատրաստական աշխատանքներ կատարած էին արդէն եւ գաղտնի դաշնադիրներ կնքած՝ յաղթանակի պարագային աշխարհի նոր քարտէսը գծելու համար՝ անդամահատելով Գերմանիան, Աւստրեւ-հունգարիան եւ Օսմանեան կայսրութիւնը :

Դժբախտաբար անյուսալի դժուարութիւններ երեւան ելան՝ երբ կարգը եկաւ գործադրելու իրենց ծրագիրները :

Մրցակցութիւն եւ շահերու բախում իրարու դէմ հանեցին երէկի դաշնակիցները :

Ստեղծուած կացութենէն օգտուեցան պարտուած երկիրները՝ ի շահ իրենց առաւելութիւններ ապահովելու համար :

Այս մարզին մէջ ամէնէն աւելի օգտուողը Թուրքիան եղաւ :

Բոլոր ռազմաճակատներու վրայ չարաչար պարտուած եւ յաղթական դաշնակիցներուն առջեւ ծունկի եկած Թուրքերը մէկ օրէն միւսը պիտի ողջննային եւ Լօզանի մէջ իրենց կամքը պիտի պարտադրէին, շնորհիւ երէկի թշնամիներուն, որոնք իրարու հետ մրցումի պիտի ելլէին՝ զանոնք սիրաշահելու համար :

Բոլորովին անյուսալի բախտ մըն էր եղած իրենց համար բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը, զոր շահագործեցին առաւելագոյն չափով :

Շնորհիւ զինակից Գերմանիոյ, 1918 Մարտ 3ին Պրեստ – Լիթովսքի դաշնադրով Ռուսիայէն ետ առին Կարսը, Արտահանն ու Պաթումը, զորս կորսնցուցեր էին 1877 – 78ի պատերազմին :

Շնորհիւ կովկասեան ճակատի ռուս զինուորներու դասալքութեան, թրքական բանակները իրենց առջեւ գտան միայն հայ կամաւորական սակաւաթիւ գունդերը եւ կրցան Երզնկայէն ու Կարինէն մինչեւ Արարատեան դաշտ յառաջանալ, առանց մեծ դժուարութեան, ի վերջոյ պարտուելու համար Սարդարապատի, Ղարաքիլիսայի եւ Բաշ Աբարանի առջեւ :

Ռուսիա «յաւիտենական թշնամի»ն էր Թուրքիոյ : «Մոսկոֆ» անունը սարսափ կ՝ազդէր «Մէհմէտճիկ»ին, թրքական բանակին մէջ «Մոսկոֆ»ի դէմ յօրինուած հայրենասիրական երգեր կ՝երգէին՝ ոգեւորելու համար զինուորները :

Պատերազմի վերջաւորութենէն տարի մը առաջ այդ սարսափազդու, հսկայ «Մոսկոֆ»ը դադրած էր գոյութիւն ունենալէ Թուրքիոյ համար : Օսմանեան բանակը ձերբազատուած էր իր մեծագոյն թշնամիէն : Ոճրագործ Իթթիհատի համաթրքական երազները պիտի իրականանային : Պիտի բացուէր Թուրանի ճամբան : Նորազատ Հայաստանն էր միայն խոչընդոտ՝ ձեռք երկարելու համար ամէնէն առաջ «եղբայր» Ադրբէջանին :

Հայ զինուորներուն կը վիճակէր դարձեալ միայնակ ճակատիլ թուրք զինուորներուն դէմ եւ կասեցնել անոնց յառաջխաղացումը դէպի Բաղու :

Պիտի չուշանար Զինադադարը :

Պիտի հնչէր հաշիւ տալու ժամը ջարդարար, ցեղասպան կառավարութեան համար :

Ու մինչ Մուտրասի 1918 Հոկտեմբեր 30ի Զինադադարով դաշնակիցները կ՝ապահովէին իրենց սեփական շահերը, զբաւելով օսմանեան կայսրութեան ռազմադիտական զանազան կէտերն ու գլխաւոր քաղաքները, ո՛չ մէկ կարգադրութիւն կ՝ընէին հայկական եօթը նահանգներուն համար, որոնք իբրեւ բաց դաշտ, անտէր ու անպաշտպան կը ձգուէին Թուրքերու «գթասրտութեան» :

1919 Մայիս 19ին Մուսթաֆա Քեմալ շոգենաւով կը հասնէր Սամսոն, իբրեւ «քննիչ» թրքական բանակներու եւ հրամանատար երրորդ զօրաբանակի, Պոլիսը գրաւող դաշնակից մարզպաններու հաճութեամբ :

Նոր էջ մը կը բացուէր Թուրքիոյ պատմութեան մէջ :

Լենին եւ Մ. Քեմալ ձեռք ձեռքի տուած ոտքի պիտի կանգնեցնէին գերեզմանի դուռը հասած Թուրքիան, մրցակից դաշնակիցներու անիմանալի եւ աններելի մեղսակցութեամբ :

Երէկի սարսափազդու «յաւիտենական թշնամի» Մոսկոֆը եղբայրական ձեռք կ՝երկարէր ջարդարարներու ժառանգորդներուն, որոնց ռազմական ու դրամական թանկագին աջակցութիւն կ՝ընծայէր, առանց վերապահութեան, իբրեւ սիրակցորդ զինակից ու բարեկամ, յանուն կարծեցեալ «համաշխարհային յեղափոխութեան» :

Լենին ու Քեմալ ողջակէզ կ՝ընէին մեր մինուճարը համայնավարութեան սեղանին վրայ : Իրարու միջեւ կը բաժնէին մեր սեփական հայրենական հողերը, ամուր, անխորտակելի հիմերու վրայ դնելով իրենց եղբայրական միութիւնը :

Անհուն հրճուանքի մէջ էր Թուրքիա :

Մեռած էր «Մոսկոֆ»ը, իր յաւիտենական մղձաւանջը : Անոր յաջորդած էր «բոլշեւիկ»ը, իր թանկագին սրտակիցը :

Ի՛նչ աներեւակայելի բախտ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈԿՈԹԱՅԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԱՏԻՆԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Պոկոթայի յայտարարութիւնը վաւերացուած եւ ստորագրուած է այն հինգ երկիրներու (Չիլի, Քոլոմպի, Վենեցուելա, Փերու, Էքուաթոր) ներկայացուցիչներուն կողմէ, որոնք կը մասնակցած էին լատինամերիկեան «փոքր վեհաժողովին» : Ընդհանուր ոգին այն է թէ ստորագրեալ երկիրները կը շեշտեն իրենց փափաքը արագացնելու լատինամերիկեան միաձուլման ձեւակերպութիւնները եւ իրենց ուժերը կեդրոնացնելու խորհրդարանական ժողովրդավարութեան սկզբունքներու պաշտպանութեան համար :

Տնտեսական գետնի վրայ, կարելի է նկատի առնել հետեւեալ կէտերը.— Ա) Այն փոխատուութիւնները որ կ՝ըլլան երկրի մը կամ կազմակերպութեան մը կողմէ պէտք չէ չափանցեալ պայմաններ ալ ունենան : Երկիրը, որ դրամական օժանդակութիւն մը կը ստանայ պէտք չէ պարտաւորութիւնն ունենայ այդ երկրէն դնումներ ընելու, ոչ ալ անոր նաւերը օգտագործելու ապրանքներու փոխադրութեան համար :

Ճարտարարուեստով զարգացած երկիրները պէտք է ենթարկուին համաշխարհային Ժողովին յանձնարարութեանց եւ վերակազմեն համաշխարհային շուկան թոյլ տալու համար, զարգացման ճամբուն վրայ եղող երկիրներուն, որ հաւասար կարելիութիւններով մրցակցութեան ելան :

Յայտարարութեան հռչակումէն ետք, Պոկոթայի հազարաւոր բնակիչները ողջունած են Չիլիի, Վենեցուելայի եւ Քոլոմպիայի նախագահները, մեծ ցոյցի մը ընթացքին, որ տեղի ունեցած է Պոլիվար հրապարակին վրայ :

Քոլոմպիօ նախագահը խօսք առնելով, յայտարարած է.— «Անհրաժեշտ կը գտնենք Լատին Ամերիկայի տնտեսական ձուլումը : Կ՝ուզենք որ մեր ժողովուրդները իրենց ճակատագրին տէրն ըլլան եւ աշխարհի մնացածին հետ քաղաքական եւ տնտեսական կանոնաւոր յարաբերութիւններ տանին, բայց ոչ գաղթատէր երկիրներու հետ :»

Իսկ Չիլիի նախագահը աւելցուցած է. «Մեր երկրին մէջ, կ՝իրագործենք ինչ որ կոչած ենք յեղափոխութիւն ազատութեան համար : Կը դատապարտենք ատելութիւնն ու բռնութիւնը : Չենք ուզեր միապաղաղ ընկերութեան մը մէջ ապրիլ, մէկ զեկավարով, մէկ կուսակցութիւնով, մէկ գաղափարով : Ընդհակառակն մարդասէր եւ բարոյականի տէր ընկերութիւն մը կ՝ուզենք, որու ծոցին մէջ ամէն ոք սիրելու եւ ըստ իր խղճին Աստուծոյ ծառայելու ազատութիւնն ունենայ : Կ՝ուզենք սորվիլ ժողովուրդներու խանդավառութիւնը օգտագործել ազատ ազգերու պատրաստութեան համար» :

ՍՈՔԱՐՆՕ, ՎԻԷԹՆԱՄ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ

Ճաքարթայի Մերտեքա պալատին առջեւ համախմբուած մէկ միլիոնի հասնող բազմութեան մը առջեւ է, որ նախագահ Սոքարնօ խօսք առած է, անկախութեան տարեդարձին առթիւ :

Ինտոնեզիոյ նախագահը դատապարտած է համայնավարամիտ պետական հարուածի փորձը, որ տեղի ունեցած էր անցեալ Հոկտեմբերին : Սոքարնօ մէջտեղ դրած է նաեւ Նասասոս կոչուած նոր քաղաքականութիւն մը, որ հիմնուած է գործակցութեան վրայ ազգայնական, կրօնական եւ ընկերվարական տարրերու միջեւ : Այս ձեւով նախագահը մէկ կողմ դրած է Նասակոմի քաղաքականութիւնը որ ազգայնականներու եւ կրօնաւորներու հետ կը համախմբէր նաեւ համայնավարները : Սոքարնօ, այս քաղաքականութեամբ, ցոյց կուտայ թէ համամիտ է Սուհարթոյի հակահամայնավար քաղաքականութեան :

Անդրադառնալով միջազգային կացութեան, Սոքարնօ խօսած է Վիէթնամի մասին եւ ծանր յարձակում մը ըրած է այս առթիւ Միացեալ Նահանգներու վրայ :

Դատապարտելով ինչ որ կը կոչէ «ամերիկեան պատերազմը» Սոքարնօ կը խնդրէ Ամերիկացիներէն, որ հեռանան Վիէթնամէն : Ապա, շեշտած է.— «Ամերիկեան քաղաքականութիւնը երբեք պիտի չկարենայ լուծել Վիէթնամեան հարցը : Դուք էք (Ամերիկացիները) որ պիտի պարտուիք եւ դուրս քշուիք : Դուք պիտի ըլլաք համաշխարհային աղէտի մը պատասխանատուները, Ինտոնեզիան պատրաստ է, եթէ իրեն դիմեն, օգնելու Վիէթնամեան հարցը կարգադրելու համար, այն հեռանկարով որ Ասիոյ ներկայացած հարցերը պէտք է կարգադրուին Ասիացիներուն կողմէ» :

Սոքարնօ յայտարարած է թէ իր երկիրը չէզոք չէ այն պայքարին մէջ զոր մարդկութիւնը կը տանի ազատ աշխարհ մը կառուցանելու համար.— «Այդ պատճառով է որ ոչ Ֆորմոզը կը ճանչնանք, ոչ ալ Իսրայէլը» :

ԵՐԲ ԹԵՐԹ ՄԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Տխուր է թերթի մը, մանաւանդ օրաթերթի մը մահը : Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւն, 125 տարուան կեանքէ մը ետք է, որ նախընտրեց պատուաւոր մահը : Արդարեւ ամերիկեան այս ամէնէն հին եւ ամէնէն մեծ վարկն ունեցող թերթին տէրը՝ Ուիթնի այլեւս չուզեց դրամ ուտել եւ պայքարիլ սենտիքաներու պահանջներուն դէմ : Հրաժարեցաւ նաեւ փրկարար ծրագրէն՝ ձուլուիլ Նիւ Եորքի ուրիշ թերթերու հետ, ծախքերը պակսեցնելու համար :

Կարգ մը լրագրողներու համար, այսպէս աւելի լաւ է «Շատ կը սիրէինք Թրիպը, որպէսզի հանդուրժէինք որ Հիրսթ Սքրիփս Հաուըրտ շղթային մէկ քուրջը դառնայ» :

Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւն համաշխարհային լրագրութեան մեծերէն մէկն է : Նախ եղաւ «ժողովուրդին մօտ» թերթ մը, Լոնտոնիցի իբրեւ թղթակից ունենալով Կարլ Մարքսը : Ապա դարձաւ արեւելեան ափի Հանրապետականներու բանբերը (Ռաքֆելլէր հոսանք) : Բայց այս յեղաշրջումը կատարուած է մէկ դարու վրայ, այնպէս որ կարելի չէ ըսել թէ շապիկ փոխող է : Իր աշխատակիցները եղած են մեծանուն հրապարակագիրներ՝ Արթ Պըչուոտ, Ուալթեր Լիփմըն, Էօճենիա Շեփըրտ :

Մեծ թերթ մը կ՝անհետանայ, կը մնայ սակայն անոր եւրոպական հրատարակութիւնը, որ իր կռնակը ունի Ուոշինկթըն Փոսթը, ինչպէս գրեցինք առջի օր :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ռմբաձիգ օդանաւ մը ինկած ու ճզմուած է Տա Նանկի մէկ թաղամասին վրայ : 26 քաղաքայիններ բապաննուած են, մօտ վաթսուն վիրաւոր կայ :

ԻՏԱԼԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ Ունիթա նոր մանրմասնութիւններ կը հրատարակէ Ֆիաթ գործատունին մասին, որ հիմնուեցաւ խորհրդային Թոլիաթթի (նախկին Ստավրոպոլ) քաղաքը : 1969ին վերջերն է միայն, որ առաջին Ֆիաթ 124ը պատրաստ պիտի ըլլայ : 1972ի օրական երկու հազար Ֆիաթ պիտի պատրաստուի :

ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐՆ ու ողողումները 40 մեռեալ պատճառած են Իտալիոյ մէջ : Վենետիկի վրայ անձրեւը քսան ժամ չէ դադրած եւ ջերմաչափը 16 աստիճանի իջած է :

ԺԱՆ ՔԻԵՓՈՒՐԱ, ծագումով լեհ նշանաւոր թենորը մեռաւ առջի օր, 62 տարեկանին :

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՑ շաբաթավերջի կառքի արկածներու վերջին թիւն է՝ 144 մեռեալ եւ 3915 վիրաւոր (որոնց մէջ չորս հարիւր ծանր), 2674 արկածի համար : Այս թիւը հարիւրէն հինգ նուազում մը ցոյց կուտայ մեռեալներու թիւին վրայ անցեալ տարուան նոյն շաբաթավերջին բազդատմամբ :

ԱՅԱՋԻՈՅԻ մէջ (Քորսիքա) Օգոստոս 15ին ողեկոչուած է Նափոլէոնի ծննդեան 197րդ տարեդարձը : Պատարագէն ետք, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է որու մասնակցած են բազմաթիւ անձնաւորութիւններ :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, դրամատան պաշտօնեաները գործադուլ սկսած են Երեքշաբթի : Ասոնց թիւն է 3800, ամսական հարիւրէն տասը յաւելում կը՝ պահանջեն ինչպէս նաեւ կարգ մը այլ բարեկարգումներ աշխատանքի պայմաններու :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ ԵՒ ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԸ

Գ.

Այնուհետեւ, 1918 թ. Յունուարին, Մոսկուայում կազմւում է «Հայկական Գործերի Կոմիսարիատ», որի շուրջ համախմբւում են հայ կոմունիստները եւ սկսում կատաղի պայքար հայ « ազգայ : նականների » եւ «հակայեղափոխականների » դէմ : Մասնաւորապէս ծանր յարձակումների է ենթարկւում Հայոց Ազգային Խորհուրդի գործունէութիւնը Կովկասում : Կառավարութիւնից ստացած մեծ գումարներով՝ Մոսկուայում հիմնւում է հայ – կոմունիստական տպարան, որը հրատարակում է մի շարք քարոզչական գրքոյկներ՝ նպատակ ունենալով պատուաստել հայ իրականութեան մէջ մարքսիզմի գաղափարները եւ սպանել «ազգայնական ոգին »: Սկսում է լոյս տեսնել «Կոմունիստ» շաբաթաթերթը, լիքը զրպարտութիւններով, սանձարձակ յարձակումներով կովկասահայ գործիչների եւ, մասնաւորապէս, Դաշնակցութեան դէմ : Հայ կոմունիստները իրենց ձեռքն են զցում Մոսկուայի բոլոր հայկական հիմնարկութիւնները, Լազարեան Ճեմարանը եւ ստեղծում են հայ կոմունիստական մի օջախ, որտեղից վարում են պրոպականտը Ռուսաստանի եւ Կովկասի հայ զանգուածների եւ , առանձնապէս , Թըրքահայ գաղթականութեան մէջ: Այս վերջիններիս անունով պատկառելի գումարներ են ստացւում : Յայտնի են, օրինակ, այսպիսի փաստեր. Գր. Վարդանեան եւ Գ. Հայկունի խմբակը Երրորդ Ինտերնացիոնալի Կենտր. Կոմիտէին ներկայացնում է նախահաշիւ եւ ստանում է մի քանի տասնեակ միլիոն ռուբլի Կարնոյ դաշտի, Մուշի ու Վանի շրջանի հայ համայնավարական բջիջների կազմակերպական աշխատանքների եւ, առհասարակ, Թըրքահայաստանում կոմունիստական շարժումը ուժեղացնելու համար: Ստացուած գումարների մի մասը ծախսւում է քեֆերի եւ թղթախաղի մէջ, միւսը՝ գործադրւում է Թրքահայ գաղթականութիւնը կոմունիստական «եկեղեցու » դիրկը գըրաւելու նպատակով :

Մոսկուայի այս օջախը դառնում է Կովկասի հայ կոմունիստական շարժումների կազմակերպողն ու ղեկավարը: Մոսկուայից դէպի Կովկասի հայկական շրջանները «գործուղւում են» զանազան գործակալներ, զինուած՝ առատ դրամներով եւ դրականութեամբ: Թիֆլիզում սկսւում է լոյս տեսնել «Կարմիր Օրեր» թերթը: Կազմւում են գաղտնի խմբակներ: Հրատարակւում են թռուցիկներ , անլեգալ գրքոյկներ: Այդ բոլորի մէջ հայ իրականութիւնը ներկայացւում է որպէս հակայեղափոխական թոյնով վարակուած, հայ աշխատաւորութիւնը՝ հարըստահարուած ու ստրուկ՝ ազգայնականների ձեռքին, հայ քաղաքական կուսակցութիւնները՝ վաճառուած եւրոպական իմպերիալիզմին: Անողոք կռիւ է յայտարարւում ազգային եւ հասարակական բոլոր կազմակերպութիւններին :

Առ հասարակ, հայ կոմունիստների գործելակերպը թէ՛ Մոսկուայում եւ թէ Կովկասում այն հետեւանքն է ունենում, որ հայ ժողովուրդը զանգուածօրէն ճանաչւում է իբր հակայեղափոխական եւ թշնամի Խորհրդային Ռուսաստանին: Այս բանից յետագայում շատ է տուժում Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը: Սրանով պէտք է բացատրել եւ այն վայրագութիւնները, որ յետագային բոլշեւիկները գործադրում էին անխտիր բոլոր Հայերի, բայց յատկապէս Թրքահայերի վերաբերմամբ Հիւսիսային Կովկասում :

Եւ մինչ լոյս էր տեսնում Լենինեան դեկրէտը եւ կազմակերպւում էին հայկական կոմիսարիատն ու գաղթականական մարմինները, անդին, կովկասեան ճակատը մերկանում էր ռուսական զօրքերից : Բոլշեւիկեան պրոպականտի ազդեցութեան տակ բանակը, բարոյալքուած ու քայքայուած, «տուն էր գնում»՝ թողնելով Թրքահայ գաղթականներին «ինքնորոշուելու » եւ սեփական «պատգամաւորների խորհուրդ» ընտրելու: Բոլշեւիկեան իշխանութիւնը թէ՛ կենտրոնում, թէ՛ էլ բանակի մէջ ոչ միայն որեւէ քայլ չառաւ, այլեւ չհետաքրքրուեց էլ բնաւ Հայերի վիճակով : Ընդհակառակն, իր պրոպականտով եւ կարգադրութիւններով դիտակցաբար ուժ տուեց ճակատի քայքայման : Այսպէս , օրինակ, 1918 թ. Յունուար 29ին Թրոցկին ուղղեց մի նամակ Պետրոգրատի Պարսից դեսպանին, որով ի միջի այլոց, հաղորդում էր, որ ռուս զօրքերը հեռացւում են Պարսկաստանից: Հեռացման հրամանը տրուած էր Պարսկաստանում գտնուող ռուսական բանակին ,եւ գնդերն արդէն, անկազմակերպ ու խուժանացած լքել էին Ուրմիոյ եւ Ռեւանտուզի ճակատները, այնպէս, ինչպէս խուճապով փախել էին տաճկական միւս ճակատներից: Վեհիպ փաշան կոտորեց ու թալանեց անարգել, տաճիկ զօրքն ու աւազակախմբեր առաջացան մինչեւ Լոռի, սրի եւ աւարի մատնելով ամէն ինչ — բոլշեւիկեան ոչ մի ձայն լսուեց ի պաշտպանութիւն նահատակուող հայ ժողովրդի : Ընդհակառակն, բոլշեւիկ պարագլուխները ամբաստանութիւն եւ լուտանք էին թափում հայ ժողովրդի ղեկավարների հասցէին այն պատճառով , որ վերջիններս ինքնապաշտպանութիւն էին կազմակերպում Տաճիկների դէմ , փոխանակ միանալու բոլշեւիկներին եւ ներքին քաղաքացիական կռիւներով զբաղուելու: Հայ գիւղացին եւ արհեստաւորը պէտք է լքէր ռազմաճակատը, թողնէր պաշտպանուելը Թրքական յարձակումների դէմ եւ կռիւ անէր պուրժուաների դէմ: Այս էին պահանջում բոլշեւիկները հայ աշխատաւորութիւնից 1918ին...

Որ Լենինի դեկրէտը «Տաճկահայաստանի ազատ ինքնորոշման մասին, իր տակ լուրջ հիմքեր չունէր եւ կոչուած էր ծառայելու լոկ բոլշեւիկեան դիւանագիտութեան խաղերին, ցոյց է տալիս եւ այն փաստը, որ Գերմանացիների եւ Թուրքերի հետ հաշտութեան բանակցութիւններ վարելիս տաճկահայկական հարցը բոլորովին մոռացութեան էր տրուած : Պոլշեւիկները չափազանց շուտ եւ հեշտութեամբ մոռացան , որ իրենք անկախութիւն էին տուել Տաճկահայաստանին. դեկրէտի հրատարակութիւնից երկու ամիս յետոյ, 1918 թ. Մարտի 3ին Պրեսթ – Լիթովսկում կնքուած դաշնադրին մէջ ոչ միայն Հայաստանի անկախութեան յիշատակութիւնը չկայ, այլեւ բոլոր «գըրաւուած վայրերը» Տաճիկներին վերադարձնելուց յետոյ՝ Կարսի շրջանն էլ վրայ տուին :

Լքուած ամէնքից, ջախաջախուած բոլոր ճակատների վրայ, հայ ժողովուրդը, անհնարին զրկանքներով, ինչով կարող էր՝ պաշտպանում էր իր գոյութիւնը : Պագւում նա յուսահատական կռիւ էր մըղում Թուրք – ազրպէյճանական զօրքերի դէմ : Հայաստանում, հերոսական դիմադրութիւններից յետոյ, հաշտութեան դաշինք էր կնքում Տաճիկների հետ՝ կծկուելով կրճատուած եւ աւերուած երկրի մէջ: Կտրուած Ռուսաստանից, Եւրոպայից, ամէն կողմից շրջապատուած թշնամի տարրերով, աղքատ ու մենակ՝ նա դիմացաւ կեանքի ամենասարսափելի հարուածներին, ոչ միայն իր ֆիզիքական գոյութիւնը պահեց, այլեւ մնաց իբրեւ դիտակից եւ կազմակերպուած հաւաքականութիւն, շարունակեց աշխատիլ յօգուտ ազատութեան եւ կուլտուրայի : Իսկ, մինչ այդ, բոլշեւիկները Ռուսաստանի ներսում եւ ուր հասնում էին՝ կեանքի և մահուան կռիւ էին վարում հայ աշխատաւորութեան կազմակերպուած ուժի՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, այն ամբաստանութեամբ, որ այս վերջինս տարուած էր ազգային դատով եւ իր ուժերը չէր տրամադրում բոլշեւիկներին՝ քաղաքացիական կռուի դաշտում գործածելու համար : Օգտուելով Մոսկուայի վարիչների դիւրահաւատութիւնից եւ հայ իրականութեան անծանօթութիւնից՝ հայ բոլշեւիկները — փոքրոգի ու շահամոլ— իրենց նեղմիտ կուսակցական հաշիւներից դըրդուած՝ դրդռում էին խորհրդային իշխանութիւնը «Դաշնակ» Հայաստանի դէմ : Զանազան Հայկունիներ, Գրիգոր Վարդանեաններ եւ նման բախտախնդիրներ ու դրամաշորթներ՝ միլիոններ էին ստանում բոլշեւիկեան կառավարութիւնից, գաղթականների անունով եւ վատնում թըղթախաղի ու քեֆերի մէջ: Մոսկուան մըտածում էր, երեւի, որ ինքը խոշոր գումարներ է ծախսում հայ գաղթականների վրայ , մինչդեռ այդ գումարները Վատիկաւկասից դէնը չէին անցնում, ոչ էլ հասնում էին գաղթականներին, այլ վատնւում էին զանազան «պատասխանատու գործիչների » եւ «կոմիսարների» կողմից : Եւ, ընդհակառակն, քաղաքացիական կռիւների ընթացքում տաճկահայ գաղթականութիւնը անխնայ հալածւում ու ճնշւում էր բոլշեւիկեան զօրքերից ու կոմիսարներից , իբրեւ հակայեղափոխական տարր : 1918ի հայ գաղթականների քաշած տանջանքների եւ հայ բոլշեւիկների կատարած շահատակութիւնների պատմութիւնը պէտք է դեռ գրուի: Պէտք է գրուի պատմութիւնը եւ այն տմարդի ու թշնամական քաղաքականութեան , որ խորհրդային իշխանութիւնը վարում էր, առհասարակ, Հայաստանի հանդէպ:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար.)

ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՃԸ

Լրագրութեան հիմնական պայմաններէն մէկն է արագ մտածել եւ արագ գործել :Կ՚ապրինք դարու մը մէջ, ուր քալել չկայ, թռչիլ կայ: Չենք կրնար մարմինով հետը ըլլալ մեր դարուն. իսկ մտքով ու հոգիով դուրս ըլլալ անկէ: Ստիպուած ենք յարմարիլ ժամանակին եւ իր պահանջներուն, եթէ չենք ուզեր ժամանակավրէպ համարուիլ :

Լրագրութեան միւս պայմանն է տեսնել դիտնալ, այսինքն՝ ունենալ հոտառութիւն եւ ընտրողական զգայարանք: Կան, որ կը նային միայն, բայց չեն տեսներ. ուրիշներ զուրկ են սուր հոտառութենէ եւ կամ ծնած են առանց «ընտրողական » զգայարանքի :

Օրաթերթը ծնուդն է հեւ ի հեւ աշխատանքի, զոր լրագրողը ոչ թէ կը կատարէ, այլ կ՚ապրի իր ջիղերով եւ որուն մէջ կը դնէ, դոնէ պարտաւոր է դնել ազնուագոյն մասը իր մտաւորական ու հոգեկան կարողութիւններուն : Ամբողջական նուիրումի գործ մըն է լրագրութիւնը ,ինչպէս ուսուցչութիւնը: Մէկուն կոչումն է դաստիարակել նոր սերունդը, միւսին կոչումն է դաստիարակել թէ հին եւ թէ նոր, թէ այսօրուան եւ թէ վաղուան սերունդները: Երկուքն ալ — լրագրող եւ ուսուցիչ — իրենց բովանդակ « դրամագլուխ »ն է, որ դրած են, պէտք է դնեն իրենց գործին մէջ:

Ոմանք ծանր, ուրիշներ թեթեւ կը գտնեն ինչ որ կուտայ օրաթերթը: Ծանր կամ թեթեւ, ներկայացուած նիւթերը պէտք է իրենց մէջ ունենան ծանրութեան իրենց կեդրոնը եւ գոյութեան իմաստը : Բայց մանաւանդ կարենան տարածել գաղափարներ եւ սկզբունքներ, զորս պաշտ-

ԳԻՔՈՐԸ

Նրանց գնալուց ետը Գիքորն իր անկիւնը քաշուեց ու բաց արաւ հօր նամակը:

« Իմ սիրելի որդի Գիքոր ջան:

« Ի քաղաքն Թիֆլիզ:

« Մենք ողջ եւ առողջ ենք, միայն քու առողջութիւնն ենք ուզում, ամէն: Քեզ շատ կարօտով բարով են անում Ապին, Նանը, Զանին, Մոսին, Միկիչը, Գալոն , ամէն: Մեր սիրելի որդի Գիքոր, ահա իմացած լինես, որ տեղերնիս շատ նեղ ա, եւ խարջը սաստիկ ուզում են եւ փող չենք ճարում, եւ Նանն ու Զանին տկլոր են եւ տեղներս շատ նեղ ա: Գիքոր ջան, մի քանի մանէթ փող ուղարկի եւ մի դիր ուղարկի քո որպիսութիւնիցը: Եւ իմացած ըլիս որ Ծաղիկը սատկեց, եւ Նանն ու Զանին տկլոր են»:

Նամակը կարդաց ու տեղը կանգնած միտք էր անում Գիքորը, դարդ էր անում իրենց տան համար: Սիրտը երում էին նամակի տողերը :

— Նանն ու Զանին տկլոր են... Տեղներս նեղ ա ...

— Կանչի է, տօ, ի՞նչ ես վերացել , ուշքդ հետները գնա՞ց ... ձէն տուին ներսից :

— Էստի համեցէք, էստի համեցէք — կանչում էր Գիքորը խանութի դրանը կանգնած :

×

Ձմեռը եկաւ : Սառն աղմուկով ձիւնախառն բուքը թռչում է քաղաքի վրով : Փողոցներում սուրում, սուլում, հոսան է անում : Վզզալով մտնում է անկիւնները, աղքատի ու տկլորի է ման գալի, պանդուխտ ու անտէր երեխայ է որոնում :

Ահա գտաւ Գիքորին:

Մի բարակ բլուզ հագին, խանութի դրանը կանգնած , ձին էր տալի նա:

— Էստի համեցէք, էստի համեցէք ...

— Հրէսս ... չարախինդ լսուելով ցուրտը, աներեւոյթ թրի նման, զարկեց անցաւ ոսկորները: Գիքոր դողաց :

Առանց էդ էլ շատ էր մաշուած, էդքան էլ հերիք էր նրան: Ու անկողին ընկաւ:

×

Հիւանդ պառկած էր Գիքորը բաղաղ Արտեմի խոհանոցում: Պառաւ դեդին օրը մի անգամ ներս էր մտնում իրեն – իրեն խօսելով :

— Ի՞նչ կ՚ուզես, որդի , Գիքոր:

— Ջուր...

Դեդին ջուր էր տալի: Հիւանդը դողդոջուն ձեռներով բռնում, ագահ խմում էր ու կրկին ուզում :

— Էս սիրտս հովացնում չի, դեդի ... ես մեր աղբիւրի սառը ջրիցն եմ ուզում, դեդի... ես մեր տունն եմ գնում ... ես իմ Նանին եմ ուզում ...

Բաղաղ Արտեմը ցաւի մէջ էր ընկել: Նա դէս – դէն ընկաւ, նրանց կողմերից մարդ դտաւ, ապսպրեց որ Համբոն գայ, իսկ Գիքորին տարաւ քաղաքային հիւանդանոցը:

Էնտեղ հիւանդներ կային շարքերով պառկած: Տխուր տնքում էին ու օճորքին նայում անզօր հայեացքներով :

Գիքորին էլ պառկեցրին նրանց շարքում :

Էստեղ դտաւ նրան հայրը :

— Էդ ի՞նչ ես եղել, Գիքոր ջան, — մղկտալով վրայ ընկաւ Համբոն:

Գիքորը տաքութեան մէջ չիմացաւ հօրը դալը:

— Գիքոր ջան, բա եկել եմ է, Գիքոր ջան... ես քու ապին եմ, է...

Հիւանդը ոչինչ հասկացաւ: Նա զառանցում է ու զառանցանքների մէջ կանչում էր — « Միկիչ, Զանի, Ապի, Նանի...»:

— Էստեղ եմ, Գիքոր ջան, Նանը ուղարկել ա, որ քեզ տանիմ մեր տունը ... գալիս չե՞ս ... Միկիչն ու Զանին հրէն կտերը կանգնած քեզ ճամբայ են պահում: Ի՞նչ ես ասում. դէ խօսա է, Գիքոր ջան ...

— Էստի համեցէք, էստի համեցէք — բացագանչեց հիւանդը ,զանազան անկապ, կցկտուր խօսքեր ասաւ ու ծիծաղում էր տաքութեան մէջ :

Մի երկու օրից ետեւ Համբոն գնում էր իրենց գիւղը :

Նա թաղել էր Գիքորին ու գնում էր : Կռան տակին տանում էր շորերը ,որ մէրը լաց լինի վրէն: Շորերի գրպաններում մի բուռը փայլուն կոճակներ, նախշուն թըղթեր, չթի կտորներ ու մի քանի քորոց դտան : Էն էլ երեւի, քրոջ՝ Զաննիի համար էր հաւաքել ու պահել ...

Գնում էր Համբոն ու մտածում: Շատ ժամանակ չէր անցել, որ էդ միեւնոյն ճամբով քաղաք եկաւ իր Գիքորի հետ: Ահա այստեղ էր, որ նա ասաց.

— Ապի, ոտներս ցաւում են :

Եւ ահա էն ծառը որի տակ նստեցին հանգստանալու ...

Ահա էնտեղ էր որ ասաց .

— Ապի, ծարաւ եմ ...

Ահա էն աղբիւրն էլ, որ ջուր խմեցին...

Ամէնը, ամէնը կան, մենակ նա չկայ...

Միւս օրը, երբ Համբոն անցնում էր լեռները՝ հեռւում երեւաց իրենց գիւղը :

Գիւղից դուրս կանգնած սպասում էին Նանը, Զանին , Միկիչը , Մոսին, իսկ փոքրիկ Գալոն մօր գրկից կանչում էր.

— Ալի՛, ալի՛, հէ՛ Գիքո՛լ...

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(7 եւ վերջ)

պանած ըլլալուն համար կարմրելու պատճառ մը չունենայ լրագրողը: Ամէն նիւթ գրողէն կը պահանջէ մաս մը իր եռանդէն, զգայնութենէն, ջիղերէն ու հոգիէն, անշուշտ եթէ գրողը արհեստ չէ դարձուցած իր առաքելութիւնը եւ անոր վրայ չի նայիր «չէզոք դիտող»ի աչքով: Ու պէտք է կարենալ տոկալ այս սպառումին եւ մանաւանդ վերանորոգուիլ ամէն օր:

Հաւատք եւ խանդավառութիւն անհրաժեշտ «նախանիւթ»եր են ասպարէզով լրագրողին համար: Հաւատալ իր ըսածին եւ խանդավառել բազմութիւնները ոչ միայն իր գաղափարներուն ներգոյակ զօրութեամբը, այլեւ անոնց «ճարտարապետութեամբ», պարտք մը չէ միայն, նաեւ կոչում մըն է ինքզինք յարգող ամէն լրագրողի համար:

Լրագրողին ոճը պէտք է լրացնէ կարգ մը պայմաններ եւ ունենայ մանաւանդ յատկանիշներ, գրեթէ բոլորովին տարբեր անոնցմէ, որոնք կրնան յարգի ըլլալ գրականութեան միւս սեռերուն մէջ: Ծաղկաղարդուած, մթասքող, դարձդարձիկ, ծխաշունչ գնացքով ոճը չէ լրագրութեան մէջ փնտռուածը: Ինտրայի ոճով կարելի չէ խմբագրական գրել, ոչ ալ Սիամանթոյի ոճով քաղաքական յօդուածներ «չարադրել»: Զօհրապի բացառիկ տաղանդը միայն կրցաւ ստեղծել «երկակենցաղ» այն ոճը, որ նոյնքան գեղեցիկ էր հրապարակագրութեան, որքան զուտ գրականութեան մէջ եւ որ չխախտեց հրապարակագրութիւնը գրականութեան մօտեցնող կամ զանոնք իրարմէ բաժնող ներդաշնակութիւնը:

Դեռ 1892ին, հաղիւ երեսունը լրացուցած, կը գրէր ան. «ՄԱՍԻՍի գրականութիւնը ժողովրդեան կեանքէն պիտի քաղուի՝ ժողովրդեան կեանքին ծառայելու համար»:

Ծանր, տափակ, միապաղաղ ոճը միակ ապահով միջոցն է ձախողելու լրագրութեան մէջ, անկախ՝ ասպարէզին միւս պահանջներէն: Շարժուն, յստակ, ազդու, կենդանի, սուր ոճն է, որ կրնայ շահեկան ու հաճելի դարձնել այն գաղափարները, զորս լրագրողը կ'ուզէ տարածել ու արմատացնել հանրութեան մէջ: Ասոր համար է, որ անհոգ, կրաւորական կամ երազուն մարդիկ չեն կրնար լրագրող ըլլալ, որքան ալ բազմապատիկ ու բազմապիսի երեւին լրագրութենէ տարբեր ասպարէզի մը մէջ յաջողելու իրենց հնարաւորութիւնները: Պէտք է ուրեմն, որ լրագրողը նախ ինք ըլլայ արթուն, ապա նաեւ ունենայ ոճ մը, որ շարժի, հոսի եւ կարենայ արթուն պահել ընթերցողը, փոխանակ զայն ոտքի վրայ քնացնելու:

«Երբ գրելիք բան մը ունենաք, աշխատեցէք ձեր նախադասութիւններուն մէջ դնել բայ մը, տէր բայի մը և խնդիր մը: Իսկ երբ հարկ տեսնէք ածական մը գործածելու, եկէք խորհորդ հարցուցէք ինծի»,— կ'ըսէր Քլեմանսօ երիտասարդ լրագրողի մը որ ածականներու ծանր բեռան տակ գրեթէ հաշմանդամ կը դարձնէր իր նախադասութիւնները:

Ածականը գրականութեան մէջ մտաւ ռոմանթիզմին հետ, որ կը սիրէ աւելի շատ յուզուած երեւիլ, քան յուզուած ըլլալ: Դասական ոճը ժուժկալ է, կը գոհանայ գոյականով եւ բայով: Ռոմանթիկ ոճը, քնարերգական ու ենթակայական, կ'ախորժի ածականներու շռայլ գործածութենէն: «Ոչ մէկ հոգ կը խորշոմէ իր ճակատը». ասիկա, ըստ Անտրէ Մօրուայի, դասական ոճն է: «Ոչ մէկ վաղահաս հոգ խորշոմած էր երբեւիցէ իր մանկատիպ ճակատը». ասիկա, , դարձեալ ըստ Մօրուայի, ռոմանթիկ ոճն է: Այս երկու ոճերը անով մանաւանդ կը տարբերին իրարմէ, որ մէկուն մէջ ոչ մակբայ կայ, ոչ ածական, մինչ միւսին մէջ թէ մակբայ կայ, թէ ածական:

Դասական կը կոչեմ ինչ որ «ապառողջ» է, — կը գրէր գերման գրականութեան քուրմը Կէօթէ: Իսկ Ֆրանսական հանճարը Փասքալի բերնով կը վկայէր. «Շողշողուն բառերը յոռի նկարագրի յայտարար նշաններ են»:

Այս մէկ քանի վկայութիւնները յիշատակելով, ուզեցի հաստատել թէ լրագրութիւնը իրեն յատուկ «ոճ» մը ունի, որուն գլխաւոր յատկանիշներն են ժուժկալութիւնը, սեղմութիւնը, յստակութիւնը, շարժունութիւնը, կենդանութիւնը:

Միայն «տեղեկատու պրակ» մը չէ օրաթերթը, այլ մանաւանդ ուղեցոյց մը եւ առաջնորդ մըն է: Օտար մեծազդեցիկ թերթի մը խմբագիրը, որ յետագային նաեւ իր երկրին վարչապետը դարձաւ, հետեւեալ «ազդ»ը զետեղած էր խմբագրութեան սենեակին մէջ:

«Լաւ յօդուած մը պէտք է բան մը սորվեցնէ ամէնէն գիտուն մարդուն եւ միաժամանակ հասկնալի ըլլայ ամէնէն տգէտ մարդուն»:

Ո՛րքան այս կանոնը կը յարմարի հիմա մեզմէ ամէն մէկուն, գրող թէ լրագրող:

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Փեքինի կրկէսին մէջ, գաղանազուսպ մը, գլուխը վագրի մը կլափին մէջ կը դնէ:

Օտար զբօսաշրջիկ մը, քովը նստող Չինացիին կը հարցնէ.

— Այս խաղին մէջ քանի մը վագրե՞ր կը գործածուին:

— Ոչ, միշտ նոյն վագրն է: Գաղանազուսպները կը փոխուին յաճախ, որովհետեւ, վագրը երբեմն կ'ուտէ զանոնք:

Պահ մը կենալէ ետք կ'աւելցնէ.

— Կուսակցութեան հրահանգն է, երկրի բնակչութիւնը քիչ մը պակսեցնելու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԻԽԱՅԼՈՎԻ ԽՆԴԻՐԸ

Քանի մը օր առաջ արձագանգ տուած էինք Պելկրատէն հասած՝ լուրի մը, որ կը յայտնէր թէ Միխայլօ Միխայլով ձերբակալուած է, որովհետեւ կ'ուզէր ընդդիմադիր թերթ մը հրատարակել Եուկոսլավիոյ մէջ:

Միխայլով «նոր» ըմբոստ մը չէ: Անցեալ տարի արդէն, հինգ տարի յետաձգեալ բանտարկութեան դատապարտուած էր, որովհետեւ Տէլօ պարբերականին մէջ, փորձ մը հրատարակած էր այն ոգիով զոր, ժամանակին, Ժիտ գրած է Խորհ. Միութենէն վերադարձին: Միխայլով կը գտնէր թէ ապասթալինականացման աշխատանքները բաւական չեն եղած եւ կ'ամբաստանէր խորհրդային իշխանութիւնները որ Հիթլերէն առաջ հնարած են ցեղասպանութիւնը (երեւի երիտասարդ փրոֆէսէօրը Թուրքերը չի ճանչնար ...):

Այս անգամ հարցը տարբեր է:

Զատարի մէջ, Ադրիականի արեւոտ ափերուն, ութ երիտասարդ մտաւորականներ կ'ուզէին պատերազմ յայտարարել Թիթոյի վարչակարգին դէմ: Որոշած էին հիմնել ընդդիմադիր առաջին պարբերականը ժողովրդական Հանրապետութեան մը մէջ եւ այդ նպատակաւ միջազգային մամուլի թղթակիցներն ալ հրաւիրած էին նաւահանգիստի մէկ սրճարանը:

Լրագրողները ճշդապահ էին ժամադրութեան, բայց հանդիպումը տեղի չունեցաւ: Նախապէս խրուաթ ոստիկանութիւնը ձերբակալած էր Միխայլովը եւ անոր անմիջական կցորդը:

Միխայլով փրոֆէսէօր է Զատարի համալսարանը եւ իր անունը շատ ծանօթ է արտասահման: Իր հայրենիքին մէջ, կը մտահոգէ իշխանութիւնները, որոնք չեն հասկնար թէ ինչո՞ւ այս փայլուն դաստիարակը, հաղիւ 31 տարեկան, կ'ուզէ բանտ մտնել:

Միխայլով այլեւս գրականութեամբ չի զբաղիր այլ՝ քաղաքականութիւն կ'ընէ: Կ'ուզէ աշխարհը ազատել բռնատիրութենէն ընդհանրապէս եւ Եուկոսլավիան ազատել համայնավար բռնատիրութենէն մասնաւորապէս: Երբ զինքը «միջնադարեան միսթիք» կ'որակեն, Այնշթայնէն մէջբերում կ'ընէ ու կ'ըսէ.— «Ամէնէն հրաշալի բարձրացումը զոր կրնանք ճանչնալ, միսթիք բարձրացումն է: Ամէն իրաւ գիտութեան եւ իրաւ արուեստին ուժն է»: Երբ Եուկոսլաւ մամուլը կը գրէ իրեն համար թէ «հակահամայնավար շիզոֆրէն մըն է», կը պատասխանէ.— «Ինքզինքս քրիստոնեայ կը նկատեմ: Ինծի համար Վլատիմիր Սոլովիէվ, Էմանուէլ Մունիէ, Թէյլար տը Շարտէն, Պերտիայեւ աւելի մեծ եւ աւելի խոր մը-

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԱՅՐՈՊԻԻ (Քենիա) մէջ կ'ապրին քանի մը հայ ընտանիքներ: Տարիներ առաջ աւելի մեծ էր ասոնց թիւը: Գրեթէ բոլորըն ալ լաւ գործ ունին, սեփական տուն, կալուած, ագարակ, պանդոկ, լուացքի գործատուն եւն.:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ վերջերս տեղի ունեցած է Մանրէադիտակի Արքայական Հաստատութեան հարիւրամեակին առթիւ, համագումար մը, որուն մասնակցած են 1400 պատուիրակներ զանազան երկիրներէ: Ասոնց կարգին երեք Հայեր՝ Ջանի Ամիրճանեան (Պարսկաստանէն) եւ Տէր եւ Տիկին Քաջբուրեան (Պրազիլէն):

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ Միացեալ Նահանգներ պիտի այցելէ 1968ին եւ զեկավարէ իր գործերը:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ այցելած է Բերիոյ թեմի առաջնորդը՝ Ղեւոնդ արք., Ատրպատականի թեմի ազգ. իշխանութեանց հրաւէրով: Թեհրանի մէջ, պատարագած է Վարդավառին, ապա մեկնած Թաւրիզ, ուրկէ անցած է Ս. Թադէի վանքը: Բերիոյ առաջնորդը այցելած է նաեւ Սալմաստ եւ Խոյ նահանգները: Եղած է նաեւ Նոր – Ջուղա, Հալէպ վերադառնալէ առաջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԻՒՆՈՏ ԷՋԵՐ, գրեց Մեսրոպ Տէր – Գրիգորեան, Փարիզ 1966:

տածողներ են քան ոեւէ մարքսիստ ողջ տեսաբան»:

Եւ քանի որ, ըստ իրեն, Սահմանադրութիւնը չընդդիմանար, քանի մը տարի առաջ որոշեց «դեմոկրատ ընկերվարական» կուսակցութիւն մը հիմնել, որ պիտի կարենար օգտակար կերպով հակակշռել եուկոսլաւ համայնավարներու Լիկային դերադահութեան:

Հոդ հասնելու համար, հարկ էր պատրաստել գաղափարական անհրաժեշտ գետինը, ուրեմն Միխայլով կ'ուզէր նաեւ ընդդիմադիր պարբերական մը հիմնել եւ հոն հրատարակել բոլորովին արգիլուած գործեր, ինչպէս Ինիացիօ Սիլոնէի, Ճորճ Օրուէլի, Սինիավսկիի եւ նոյնիսկ Միլովան Ճիլասի գործերը:

Ճիլաս ինը տարուան համար բանտն է, որովհետեւ թիթոյականութիւնը քննադատական ձեւով վերլուծած էր «նոր դասակարգը» գործին մէջ:

Միխայլով ըսած էր.—«Կարծեմ Ճիլաս պիտի յաջորդէ Թիթոյի: Ներքին պայքարներ պիտի ըլլան, բայց Ճիլաս պիտի գայ ...»:

Մինչ այդ, Միխայլով գացած է Ճիլասի մօտ, բանտը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

- ԵՐԲ -

ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Գիտէ թէ ինչի կ'երթայ, երբ տղու մը տան մէջ կը ճաշէ. բայց դեռահասակ աղջիկ մը, կեանքի արշալոյսին որու շունչը այնքան զով էր թեթեւ, որքան սիւզը արշալոյսէ առաջ բարեկամուհի մը՝ որ շնորհը ըրած էր գալու ժամ մը անցընելու իր տունը այնպիսի պարագաներու մէջ զոր իր երեւակայութեանը մէջ միայն ինքը, Սավինսքի, վիպական կը դարձնէր: Վերջապէս, այն քաղցր զգայութեանց ծոցին մէջ ուր զինք կ'ընկղմէր Լիտիայի ներկայութիւնը չէր գիտեր ինչ դիրք բռնելը:

Այս նեղութիւնը շատցաւ երբ անցան աշխատութեան սենեակը: Ճաշի ատեն իրենց դիրքը ճիշդ ու ճիշդ յարմար էր ընդունուած սովորութիւններու: Հիւրասրահին մէջ, ազատ կ'ըլլային: Լիտիա բազմոցին վրայ տեղաւորուեցաւ, բարձերուն վրայ քիչ մը ընկողմանեցաւ եւ գլանիկ մը վառեց: Կը հետեւէր աչքովը Սավինսքիին եւ կը թուէր թէ կը զուարճանար տեսնելով թէ կ'երթար կուգար առանց հանդչելու: Նախ, քովը նստեցաւ, յետոյ յանկարծ կարծես դեւ մը զինքը մղած ըլլար, ցատկեց, սենեակին միւս կողմը գնաց լուցկի փնտռելու պատրուակով, մինչդեռ բազմոցին քով, ցած սեղանին վրայ տուփ մը կար: Յետոյ գնաց մօտը թիկնաթոռի մը վրայ ինկաւ, եւ ինչպէս այն ատեն, քաղցրութեամբ խօսեցաւ հետը: Այդ պահուն, թերեւս առանց նոյնիսկ գիտակցելու, կ'ուզէր անոր հաճելի ըլլալ, սիրաշահիլ, սիրտը գրաւել:

Աչքերը կը թուէին անոր մէջ կարդալ եւ թափանցել մինչեւ սիրտը, եւ այս նայուածքին շոյանքին տակ Լիտիա, ինքն իսկ, քիչ քիչ կը կորսնցնէր գիտակցութիւնը. իր գաղափարները կը ծածանէին փոշիին պէս զոր հովը կը տանի. փոխակերպուած էր կարծես զգայնութիւններու, թեթեւ եւ քաղցր արբշռութեան մը: Ահա, առանց երեւութական պատճառի Սավինսքի սկսաւ քալել սենեակին լայնքին երկայնքին, գլանիկէն կարճ ծուխեր արձակելով, չխօսելով եւ երկար լռութենէ մը ետք, բերնէն փախցնելով բառ մը ներքին մենախօսութենէ մը. «Անկարելի»: Այս բառը հնչեց սենեակին մէջ եւ ոստում մը ընել տուաւ իրեն:

Դարձաւ Լիտիայի, ժպտեցաւ եւ ըսաւ.— Ներէ ինծի, կարծեմ խելքս կորսնցուցի ... բայց կանգ առաւ, եւ ժպիտը չվերջացաւ, այնքան զարմացաւ աղջիկանը առած արտայայտութենէն, տժգուներ էր եւ աչքերը յառած կը մնային Սավինսքիի վրայ, ան կը նշմարէր այս պայծառ աչքերը ստուերին մէջ, չէր կարող անդին դառնալ: Լիտիա կը նայէր Սավինսքիի. բայց կը տեսնէ՞ր զայն, ներկայ տեսարանէն հարիւրաւոր մղոն հեռու երազէ մը տարուած կ'երեւէր, նոյնիսկ «անկարելի» բառը որ պայթած էր սենեակին մէջ, իր ականջներուն չէր հասած: Բայց այդ տենդավառ աչքերը, կարծես հիւծած ներքին կրակէ մը, գնաց մինչեւ իրեն, եւ մինչ կը վարանէր, բառերը կը փնտռէր պարզութեամբ ըսաւ իրեն աղջիկը:

— Չյոգնեցա՞ք քալելէ, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ — նստեցէք մօտս... կ'երեւի թէ այս գիշեր ձեզի կը վախցնեմ:

Երկարեց ձեռքը զոր նա առաւ իրեններուն մէջ եւ շրթներուն տարաւ, եւ շրթները ելան մինչեւ դաստակները, անցան և հասան մինչև մերկ թեւին, վարէն վեր շրջեցան թեւին վրայ եւ վերէն վար: Միաժամանակ հրաշալի եւ տանջալի ըզգայնութիւն մըն էր որու անպատիժ կերպով երկարելը, որքան կրնայ տեւել կը հարցնէր ինքնիրեն:

Ցանկարծ զգաց որ Լիտիայի ազատ մընացած թեւը, երկարեցաւ վզին շուրջ եւ իրեն քաշեց, երբ շատ մօտ եղաւ, աղջիկը կծկուեցաւ անոր կուրծքին վրայ, եւ դէմքը անոր դարձնելով շրթունքը տուաւ: Խելայեղօրէն զայն սեղմեց գիրկը եւ գրեթէ պառկեցաւ վրան. քովէ քով իրենց մարմինները միմիայն շրթներով միացած էին, թուեցաւ Սավինսքիի թէ իր սիրուհիին բերանին միացած շրթներովը միայն կ'ապրէր այլեւս:

Երկա՞ր տեւեց այս, վայրկեա՞ն մը, դա՞ր մը:

Պայծառատեսութեան փայլակ մը ունեցաւ, ժամը քանի՞ն է: Պէտք է տուն վերադառնալ... Եւ յետոյ ոչ, ոչ, անկարելի է: Սակայն, ծերունի իշխանը ... դեռատի աղջիկ մը... ինքզինքը ազատեց Լիտիայի թեւերէն, նորէն մեծ յուզումի մը ենթարկուած էր: Կարծես թէ մէկ բանի մը վրայ միայն կը խորհէր: Ժամացոյցը հանեց: Ժամը տասն էր արդէն..: Ահ, արդէն այլեւս փողոցները մարդ չըկայ. վազեց Լիտիայի մօտ ծնրադրեց առջևը: Զայն կը փայփայէր, հազար բան կ'ըսէր անոր գորովալից եւ զուարճալի և վերջացուց աւելի շուրջ շեշտով մը:

— Պիտի ընկերանամ մինչեւ ձեր տունը, Լիտիա Լիթովսքա, ուշ է. մտահոգ պիտի ըլլան եւ ձեզի պիտի փնտռեն, լաւ միտքս եկաւ. ուր կը կարծեն որ ըլլաք:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Եղիշէ Նիկողոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ալէն տը Պուլէ եւ զաւակը, Այրի Տիկին Փանոսեան եւ զաւակները, եւ Զաքարեան ընտանիքը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ծնողաց եւ ազգականին՝

ՆՈՒԱՐԴ ԵՒ ՆԱՍԻՊ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

արկածալի մահը, որ պատահեցաւ Օ. գոստոս 8ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ (Օգոստ. 20) առաւօտ ժամը 10·30ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր մէկէն սկսեալ հաշուեցոյեր պիտի ղրկենք մեր այն բաժանորդներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնենք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ:

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդները կը կարգադրեն իրենց առկախ հաշիւները, աւելի եւս չդժուարացնելու համար, հայկական օրաթերթի մը հրատարակութեան ծանր պայմանները:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են: Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նորոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ:

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Խաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) շրջանին Կիրակիները եկեղեցական արարողութիւնները տեղի պիտի չունենան:

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանատան:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ:

Կ'ՈՒՋՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը: Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն:

Չեքով վճարումները ընել

C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

(Խանասորի տարեդարձին առթիւ)

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

— * —

Կիրակի, Օգոստոս 21, ամբողջ օրը, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7, Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ Ռեսրօրան տէ Շօֆէօռ:

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին եւ կազմակերպութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբին:

Կը նախագահէ՝

ԸՆԿ. ԳԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Կը խօսի՝

ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Մարսէյլէն Նիս երթալ ուզողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Երեքշաբթի իրիկուն (Օգոստոս 16) հետեւեալ հասցէներուն.—

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, 8 Բիւ Ֆրանսիս տը Փրէսանսէ:

ՔԷՕՍԷԵԱՆ, 2 Բիւ Պերնառ տիւ Պուա: Մասնակցութեան ծախք 10 Ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայն միայն Զորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամուէլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին:

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան: Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE
«Colonie de Vacances de la Chaume»
RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE
ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ:

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր.

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ
20
ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI
20 AOUT
1966

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

42րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10690

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — N° 10.690

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

—o—

Ձակատագրական դեր վիճակուած էր Ռուսիոյ՝ հայ ազգի ժամանակակից պատմութեան մէջ :

Մեծն Պետրոսի եւ Եկատերինա Բ. կայսրուհիի օրերէն սկսեալ մինչեւ 1826–28ի ռուսեւպարսիկ եւ ռուսեւթուրք պատերազմները, յետոյ նաեւ 1854 – 55ի (Ղրիմ), 1877 – 78ի եւ 1914ի պատերազմներու օրերուն՝ Հայութիւնը իր յոյսը դրած էր հիւսիսի խաչապաշտ «քեռի»ին վրայ՝ մահմետականներու լուծէն ազատելու եւ սեփական, ազատ հայրենիք ունենալու համար :

Սիլվա Կապուտիկեան իր ծանօթ ճառին մէջ ակնարկած էր այս լափալիսեան ճըշմարտութեան :

Հակառակ այն իրողութեան, որ ամէն անգամուն ալ յուսախաբ եղած է Ռուսիոյ — ցարական ըլլան անոնք թէ բոլշեւիկի—, Հայութիւնը դարձեալ հոգեւին կապուած է անոնց, իր սուտար մեծամասնութեամբ :

Մեծ եղեռնի ցիռնամեակին առթիւ Կրեմլինի բռնած դիրքը վերջին փաստն է ռուսական քաղաքականութեան՝ հանդէպ Հայերուն : Սակայն տակաւին մեծ թիւ մը կը կազմեն անոնք, որ ամէն յոյս դրած են այսօր ոչ թէ «խաչապաշտ», այլ «խաչատեաց», կարմիր Ռուսիոյ վրայ :

Թուրքերը մեզ ջարդեցին՝ մեր ուսա–սիրութիւնը պատրուակ բռնելով : Մինչեւ այսօր ալ միջազգային հանրային կարծիքին առջեւ իրենք զիրենք արդարացնելու համար, գեղապանները մեզ կ'ամբաստանեն իբրեւ «լրտեսներ», որ 1914ի ձմեռ եւ 1915ի գարնան կովկասեան ճակատին վրայ առաջնորդ եւ յառաջապահ եղեր ենք ռուսական բանակներուն, Սա բըլբամըշէն մինչեւ վան :

Նոյնպէս ջարդերու համար պատրուակ ցոյց կուտան կամաւորական դունդերու կազմութիւնը Կովկասի մէջ :

Եթէ լաւ ուսումնասիրած ըլլայինք վերջին երկու հարիւր չիսուն տարիներու մեր պատմութիւնը եւ ցարական Ռուսիոյ բռնած դիրքը Հայութեան հանդէպ, ըլ–պայմանէ աւելի առարկայական քաղաքականութեան պէտք է հետեւէինք : Սին յոյսեր պէտք չէ անուցանէինք : Երազը չէփթէինք իրականութեան հետ :

Իրեւ « հայ – քրիստոնեայ» մենք չատ արժէք տուած ենք կրօնքին : Հալածուած ու կեղեքուած ենք մեզ չրջապատող մահմետական ցեղերէն՝ յանուն քրիստոնէութեան : Եւ փրկութիւն յուսացած ենք աշխարհագրապէս մեզի ամէնէն մօտիկ քրիստոնեայ պետութենէն, որ հսկայ Ռուսիան էր :

Իրեւ բարեպաշտ հաւատացեալ, կարծած ենք ,որ այս վերջինը կրնար ըլլալ մեր միակ ապաւէնը :

Պարսիկ սարտարներն ու խաները, Քուրդ փաշաներն ու էնիչէրիները, քիւրտ ցեղախումբերն ու չէրքէզները , բոլորն ալ ազգմունակ եւ սպառազէն, որոնց դէմ կռուողներն էինք մենք, անպատիժ կերպով եւ պետական իշխանութեանց քաղաքականութեամբ կը սպաննէին ու կը կոտորէին անզէն ու անպաշտպան Հայերը : Իշխանների կաթողիկոսներն անգամ չէին խնայուեր, կը խոշտանգուէին եւ սարսռալի տուգանքներու կ'ենթարկուէին յանախակի :

1826 – 28ի կռիւներէն ետք, երբ արեւելեան Հայաստանը ռուսական մականի տակ մտաւ, ինքնավարութիւն չտուաւ մեզի, հակառակ Ներսէս Աշտարակեցւոյ ստրած խոստումին, սակայն զգացուցած կամայական կեղեքումներն ու հարստահարութիւնները :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՍՈՅԻ ՅԱՋՈՐԴԸ՝ ԼԻՆ ՓԻԱՕ

—o—

ՀՍԿԱՅ ՑՈՑՑ ՄԸ ՓԵՔԻՆԻ ՄԷՋ

Փեքինի «Երկրային Խաղաղութեան» հրապարակին վրայ կատարուած զանգուածային ցոյց մը, առիթ տուաւ բոլորին, որ վերջապէս պարզուի թէ ո՞վ է Մաօ Ցէ Թունկի յաջորդը :

Մաօ Ցէ Թունկ, որ 73 տարեկան է չատ առողջ է եւ համոյքով պատասխանած է

Կովկասի մէջ Հայերը վայելեցին խաղաղութեան չրջան մը: Բայց ցարերը չուզեցին երբեք ազատութիւն տալ Հայերուն , նոյնիսկ եկեղեցական – կրօնական ու մչակութային մարզերու մէջ:

1836ին մեզի պարտադրեցին ախթահրչակ «Պոլոժենիա»ն, որ սեղմումներու կ'ենթարկէր Հայոց եկեղեցին ու ազգային, վարչական կազմակերպութիւնները , ռուսական «պրոկուրոր»ներու հսկողութեան ենթարկելով նոյնիսկ Մայր Աթոռ Էջմիածինն ու անոր Սինոդը :

1885ին ցարական հրովարտակով փակուեցան Կովկասի հայկական բոլոր վարժարանները :

Ռուսացման քաղաքականութիւնը ակներեւ էր :

1890ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան օրերուն, դէպի Թրքահայաստան արշաւող Սարդիս Կուկունեանի հայդուկային խումբը ձերբակալել տալով Սիպերիա աքսորեցին :

1903ին կը զրաւուէին հայկական բոլոր եկեղեցիներու կալուածները, մէջն ըլլալով Էջմիածինի պատկանողները:

1905ին Կովկասի փոխարքայ Գալիցին կը զինէր Ադրբեջանի Թուրք – Թաթար – ները եւ Հայերուն դէմ կը հանէր զանոնք:

Ցարական կառավարութիւնը 1908ին կը ձերբակալէր Հ. Յ .Դաշնակցութեան հանրութեան մտաւորականներն ու պարբերագրութեան տնօրէնները: Քանի մը տարի ետք, 1912ին, Պետերբուրգի Ծերակոյտի մտնաւոր դատարանին առջեւ կը դատէր զանոնք, չատերը կը դատապարտէր եւ Սիպերիա կ'աքսորէր :

Թիֆլիզի « հայ – լայֆ » դատակարդին մէջ ռուսացման քաղաքականութիւնը աւերներ կը գործէր : Հայերէնը բոլորովին կը վտարուէր տուներէն , տեղը տալով «Ռուսց լեզու»ին :

1914ի եւ յաջորդ տարիներու դէպքերը հանրածանօթ են: 1915ին Վանի դրաւումէն քանի մը ամիս ետք, Յուլիս 18ին անոր պարպումը ռուսական բանակին կողմէ, առանց բանաւոր պատճառի, դիտենք թէ ի՛նչ մեծ ազէտ մը եղաւ Վասպուրականի տասնեակ հազարաւոր Հայութեան համար :

Չէ մոռցուած Զօր. Եուդենիչի 1915 Ապրիլ 5ի նամակը սպարապետ Նիքոլա Նիքոլայեւիչի՝ Քաղաքներ բնակեցնելու մասին հայկական դրաւեալ հողամասերուն — Ալաշկերտ — Պայազիտ չրջանին — վրայ, քանի որ այլեւս Հայեր չէին մնացած այնտեղ: Կ'ուզէին իրականացնել իշխան Լոբանով – Ռոսկովսկի նշանաւոր խօսքը — « Հայաստան՝ առանց Հայու»:

Հարկ չկայ ծանրանալու բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ետք պատահած դէպքերուն վրայ :Լենին – Քեմալ սիրաբանութիւնը, որ մեր տունը քանդեց, կը չարունակուի մինչեւ այսօր՝ Մոսկուայի եւ Անգարայի միջեւ :

Սկանդը խօսի՛ Սիլվա Կապուտիկեանի :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

հաւաքուած մէկ միլիոն Չինացիներու ողջոյններուն : Իր կողքին կեցած է «կռուի իր հաւատարիմ ընկերը »՝ մառեչալ Լին Փիաօ , Պաշտպանութեան նախարար եւ սպայակոյտի պետ :

Խօսք առած է կուսակցութեան քարոզչութեան բաժնի տնօրէնին կցորդը, որ չեչտած է .— «Այսօր , Մաօ եկաւ մեզ տեսնելու : Ներշնչման մեծ աղբիւր մըն է մեզի համար: Ասիկա մեծ զարկ մը կու–տայ մչակութային յեղափոխութեան» :

Մաօ Ցէ Թունկի անունով խօսելով, մառեչալ Լին Փիաօ յայտարարած է «պրոլետարիատի մչակութային մեծ յե–ղափոխութեան նպատակն է ջնջել քաղքենի զաղափարաբանութիւնը, արմատացնել պրոլետարական զաղափարաբանութիւնը, կրկին կաղապարել ժողովուրդին հոգին , պահել վերաքննութեան արմատները, ամ–րապնդել եւ զարգացնել ընկերվարու–թիւնը : Պիտի տապալենք այն պատաս–խանատուները որոնք դրամատիրութեան ճամբան կը բռնեն, յեղափոխական քաղ–քենիները եւ միապետականները : Պիտի ճզմենք բոլոր հրէշները, բոլոր դեւերը , պարտութեան պիտի մատնենք բոլոր հին զաղափարները, հին մչակոյթը, հին բար–քերը եւ դասակարգի չահագործման հին սովորութիւնները: Պիտի բարեփոխենք ամէն ինչ որ չի համապատասխաններ ըն–կերվարական տնտեսական հիման մը , պիտի աւելնք բոլոր նեխածները, բոլոր խոչընդոտները: Մչակութային մեծ յե–ղափոխութիւնը երկար դործ է: Երկար ատեն պիտի չարունակուի, ցորչափ դո–յութիւն ունենայ քաղքենի զաղափարա–բանութիւնը »:

Մամուլի « Նոր Չինաստան» դործակա–լութիւնը խօսելով այս հրապարակային ցոյցին մասին, մառեչալ Լին Փիաոյի ա–նունը տուած է Մաօ Ցէ Թունկի անունէն անմիջապէս ետք, ինչ որ մասնաւոր նը–չանակութիւն ունի, ապա միայն վարչա–պետ Չու Էն Լայի անունը :

Կարդ մը դէտեր ալ այն կարծիքն ունին թէ Մաօ Ցէ Թունկի համազդեստով երե–ւալը հրապարակային ցոյցի մը ընթացքին կը նչանակէ թէ չին ժողովուրդը պէտք է չատ աւելի ժուժկալ կեանքի մը պատ–րաստուի, զլուխ հանելու համար «մչա–կութային յեղափոխութիւնը »: Այս երե–ւոյթը կը խորհրդանչէ նաեւ բանակին եւ կուսակցութեան միութիւնը, կուսակցու–թիւնը անոր զլուխը դանուելով : Այն տպաւորութիւնը կայ նաեւ թէ այս ցոյցին զլխաւոր նպատակը եղած է ներկայա–ցընել Չինաստանի նոր նուիրապետու–թիւնը եւ մանաւանդ Լին Փիաոն, իրրեւ յաջորդը Մաօ Ցէ Թունկի : Աբդարեւ երբ Լին Փիաօ, այսօր, Մաոյի կողմէ կը խօ–սի, այդ կը նչանակէ թէ Կ. Կոմիտէի թիւ մէկն է այլեւս եւ հաւանաբար Մաոյի հաւասարը :

Լին Փիաօ, 59 տարեկան է, կարճահա–սակ եւ ծանօթ մանաւանդ իր անդիջողու–թեան համար մարքիստ վարդապետու–թեան եւ զինուորական սկզբունքներու համար: Բանակի հարիւրապետ, հին հա–մայնավար, կռուած է Ճափոնի դէմ եւ այն զիրքը զոր դրած է փինկ Սինկ տա–րած չայթանակին վրայ ազգմական ար–ուեստի դասագիրք մը նկատուած է :

Մառեչալ Լին Փիաոյի նչանակումը Մաոյի իրրեւ յաջորդ, կը նչանակէ նաեւ թէ «կարծր» հոսանքը չպղթած է: Լին Փիաօ կը նկատուի իրրեւ այն մարդը որ կ'ուզէ պատերազմ ընել Միացեալ Նա–հանգներու դէմ, չուզեր համաձայնիլ Մոսկուայի հետ, ընդհակառակն կ'ուզէ Մոր. Միութեան ձեռքէն առնել միջազ–գային համայնավարութեան զլուխը մնա–լու մեննաչնորհը :

Պաշտպանութեան նախարար նչանակ–ուեցաւ 1959ին: Քանի մը չաբաթ առաջ Լին Փիաօ կ'ամբաստանուէր իր մրցակի–

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

ԵՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Սալպլը տ'Օլոնի Փրէս Օսեանի Օգոստ. 18ի թիւը չահեկան յօդուած մը հրատա–րակած է Նոր Սերունդի բանակումին մա–սին, ինչպէս նաեւ խմբանկար մը ուր կը ծածանին Ֆրանսական եւ հայկական ե–ռագոյնները :

Թղթակիցը բացատրած է թէ ի՞նչ կը նչանակէ Նոր Սերունդ եւ ի՞նչ է նպատակը այս երիտասարդներուն, որոնք ինչպէս ամէն մարդ, ունին երկու հայրենիք, ի –րենց ու Ֆրանսան, ազատութեան եւ հիւրընկալութեան օճախ :

Ֆրանսայի լրագրողը դոհունակու–թեամբ կը նկատէ, երիտասարդներու հետ իր խօսակցութենէն ընթացքին թէ այս երիտասարդները կը դնահատեն ա –զատութիւնը եւ ապրելու ուրախութիւնը զոր իրենց կուտայ Ֆրանսան եւ իր յօդուածը կը վերջացնէ .— « Պրաւօ՛ Հա–յաստանին եւ Նոր Սերունդին» :

ցին կողմէ՝ Չու Էն Լայ, որ Չինաստանի չափաւորական թեւին պարագլուխն է : Բայց այսօր Չու Էն Լայ տեղի տուած է եւ Մաօ Չինաստանը կը յանձնէ զեղին Սթալինի մը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա.ԹԷՆՔԻ քաղաքական եւ զինուորական չրջանակներուն մէջ բաւական մտահո–գութիւն կը տիրէ Կիպրոսի համար: Մա–մուլն ալ արձագանգ հանդիսանալով այս մտահոգութեան կ'ամբաստանէ Թուրքե–րը «որ զինեալ բախում » մը կը պատ–րաստեն եւ կ'ուզեն արդելք հանդիսանալ յոյն – Թրքական զրոյցին, որ տեղի կ'ու–նենայ այս միջոցին, «տեղ մը Եւրոպայի մէջ»:

ՌԱՊԱԹԷՆ կը հաղորդեն թէ Ֆայսալ Թագաւորը Մարոք պիտի այցելէ յառա–ջիկայ Սեպտեմբեր չորսին :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ծերակոյտը 21ի դէմ 66 ձայնով արտօնեց նախագահ Ճոնսընի որ հարկ եղած պարագային, դրօչի տակ կանչէ կարգ մը պահեստի զինուորա–կաններ :

ԼՈՆՏՈՆի մէջ մասնաւոր հոգեհան–դիստ կատարուած է կառքի առաջին զո–հին, ի յիչատակ: Ասկէ եօթանասուն տա–րի առաջ, 1896 Օգոստոս 17ին Տիկին Տը–բիսքոլ սպաննուած է կառքի մը կողմէ, որ ժամական վեց քիլոմեթր արագու–թեամբ կ'երթար: Անկէ ի վեր զոհերու թիւը բարձրացած է օրէ օր եւ 1965ին, Անգլիոյ մէջ 7952 հոգի մեռած են:

ՓԱՐԻԶի պատասխանատուի մը դէմ քարեր կ'ողեկոչուի զանազան հանդիսու–թիւններով, Օգոստոս 19էն 28:

ՓԵՔԻՆԷն կը հաղորդեն թէ հակա–քաղթրեան համայնավար կուսակցութիւն մը հիմնուած է Զիլիի մէջ :

ԹՈՒՆՈՒԶի զինուները սկսան Ֆրանսա հասնիլ : Ցառաջիկայ Մարտին է միայն որ Թունուզէն զնուած մէկ միլիոն հեք–թոլիթր զինին ամբողջութեամբ Ֆրանսա հասած պիտի ըլլայ :

ՄԵՔՍԻԿԱՑի ոստիկանութիւնը զեկոյց մը հրատարակած է որով կը յայտնէ թէ 46 հոգի ձերբակալուած են վերջին հե–տասպնդումներու ընթացքին : Զէնք եւ զի–նամթերք ալ գտնուած է բնակավայրե–րու մէջ որոնք «ահաբեկչութեան դպրո–ցի» ծառայած են: Բանտարկեալները այդ ուղղութեամբ խոստովանութիւններ ըրած են :

ԲԱՌԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻԻՆ ՈՒՆԻՆ ԵՒ...
Ի ՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Օրաթերթ «Հայրենիք» , խմբագրակա–նով մը (Յուլիս 31), կ'արտասահմանէ « արտերկիր» բառը, որ, ժամանակէ մը ի վեր, եկած դրաւած էր «արտասահման» բառին տեղը՝ առանց ... անցագրի :

Ես ալ կը ստորագրեմ արտաքսման այս վճիռը :

Բայց կը խնդրեմ թոյլ տալ ինձ որ փարատեմ չփոթութիւն մը :

Որոշ բսուած չէր թէ ո՛ր բառն է «ռու–սերէնէ թարգմանուած», ռուսական ան–ցագրով մտած ի Հայս ,— արտասահմա՞ն բառը թէ արտերկիր բառը : Իմ դիտցածս այն է թէ Հայոց լեզուն ունի՛ր արդէն առաջինը, արտասահման բառը, երբ Ռուսերը դեռ զաղափար իսկ չունէին սահմանի կամ սահմանազլուխի մասին , ո՛ւր մնաց արտասահմանի մասին :

Մեր վեհափառ Ոսկեդարը դիտէ այս բառը, որ զոյական է, բայ է, նոյնիսկ մակբայ ,— այս վերջին պաշտօնով՝ «չա–փէ դուրս» նշանակութեամբ : Բայական ձեւին տուած է աքսորել իմաստը, այս–ինքն դուրս հանել երկրին սահմաններէն (Խոր· Գ· 29) : Ունինք «արտասահմանու–թիւն» ձեւն ալ, (միշտ ըստ մեր հին մա–տենագրական վկայութեանց), որ կը նը–շանակէ «առաքումն յօտար երկիր» (Զախջախեան) :

Բառին պատմութիւնը կը պահանջէ վը–կայութեան կոչել Արտաշէս Աչխարհա–կալը, որ «նշանս սահմանաց հաստատ – եաց այսպէս ,— հրաման տալով քարինս կոփել չորեքկուսիս , եւ պնակաձեւ փոսել զմէջն, ծածկելով յերկրի, եւ չորեքկու–սիս ի վերայ յարուցանել ամբարտակս , սակաւ ինչ բարձրագոյն յերկրէ» (Խոր· Բ· 56) : Նման սահմանագծութեան վկա–յութենէ մը աւելի՛ն կ'արժէ Հայոց պատ–մական հռչակաւոր խօսքը· «Սահմանք քաջաց զէնն իւրեանց , որքան հասանէ՝ այնքան ունի» (Խոր· Ա· 8) ,— զէնքին ի – բաւունքէն անդին՝ արտասահման :

Այսքանը՝ սահմանելու համար հայրե–նիքը եւ արտասահմանը ըստ ... նորա – դոյն առումներու :

Բայց, լեզուաբանական հետաքրքրու–թեամբ եւ ընդհանրապէս թելադրական ձեւով , եթէ հարկ է ցոյց տալ հայերէն « արտասահման » բառին պորտակապը որեւէ օտար լեզուի հետ, ռուսերէն լեզ–ուէն առա՛ յունարէ՛նը կայ, պատմու–թի՛ւնը վկայ : Իրօք, յունարէն լեզուն օ – բիոն կ'անուանէ սահմանը, եւ իքերորթիա՝ արտասահմանը (տես Քսենոփոն, Անա – բաս, Է· ա· 27) :

Երբայեցին չունի «արտասահման» բա–ռը : Ամբողջ Աստուածաշունչին մէջ գոր–ծածուած է տարագ մը, երկու անգամ միայն (Ա· Մակ· ԺԵ· 30 եւ ես· ԾԷ· 9) : Առաջինը, ըստ Եօթանասնից, թարգման–ուած է էքթոս թոն օրիոն, երկրորդը՝ ի–քեր թա օրիա (Հմմտ. Քսենոփոնի հետ) : Հայերէն՝ միշտ «արտաքոյ սահմանաց» : Հայը եւ Հելլէնը կը քալեն Թեւ Թեւի : Երբայերէնը կը քալէ հեռուէն ... իր « հեռաստան» թարգմանեալ բառով :

Հայը քար կը դնէ սահմանին վրայ եւ դի՛նք : Յոյնը կը դնէ ... աստուած մը : Արդարեւ Զեւսը կը համարուի սահմաննե–րու պաշտպան աստուածութիւն, ինչպէս կը վկայէ Պղատոն (Օր· 842 Ե·) : Ձիշդ է թէ Պղատոնի սահմանագիտութիւնը կը վերաբերի հողագործական իրաւունքնե–րու, բայց գեղեցի՛կ է, յատկանշական , որովհետեւ առով նուիրականութիւն մը կուտայ սահմաններուն :

Եւ հիմա բաղդատեցէք,— հողի տարա–ծութիւն մը, որ կը սահմանագծուի նը – ւիրականութեամբ , աստուածային ներ – կայութեամբ, մտածման նախնական ար–տայայտութեամբ՝ այսպէս · «Հայրական սահմանուածք, որ ծառայած է ժառանգա – բար իրրեւ բնակատեղի, իրրեւ աշխա – տավայր, իրրեւ ... զերեզման», առոր համար կոչուած՝ հայրենիք, դոր Կարլ Մարքսի աշակերտներէն մին պիտի կոչէր ... « աղբանոց » :

Արտաքին յարաբերութեանց պայման – ները, յաճախ թշնամական, յունարէն նոյն բառին, (կը կրկնեմ՝ օրիոն), տուած են իմաստի աճում մը՝ բայական իքերո–րիզո կամ էքզորիզո ձեւով, (հայերէն՝ արտասահմանել), որ կը նշանակէ աքս – րել, վտարել, սահմանազլուխէն անդին նետել, — առոր ի վկայութիւն՝ հայերէն «արտասահմանահալած» բառը , (այժմ ոչ գործածական) :

Նոյն բառը, դարձեալ, հետաքրքրու – թիւն կ'արթնցնէ այն իմաստով որ կը նշանակէ պանդխտութիւն, այսինքն ազ – րիլ «անդր քան զսահմանս հայրենեաց» : Ասկէ՝ պանդխտութիւն եւ արտասահման բառերը իրարու խնամի, եթէ ոչ համա – պատասխան :

Մինչեւ այստեղ, իմաստաբանութիւնը կը քալէ աշխարհագրական ուղիով :

Յունարէն արդի լեզուն անջատած է արտասահմանի գաղափարը աշխարհա – գրական, երկրային սահմաններէն , կա–պելու համար օտարութեան գաղափարին՝ լեզուի եւ ցեղի խորութեամբ կամ ազ – դութեան անկրպետով : Ահա թէ ինչո՛ւ բսեճա կամ բսեճիթիա համազօր է ար – տասահմանի, արմատական իմաստով՝ օ–տարութիւն, հայրենիքէն հեռու (Հիւպէր Փեռնօ) :

Ռուսերը եւս, յունական ձեւով, ունին չուժբինա բառը, համազօր՝ արտասահ – մանի, արմատական իմաստով՝ օտար աշխարհ, կամ՝ չուժեզեմչինա, այսինքն օտար երկիրներ, ինչպէս կը գրէ Նեկրա – սով· «Կալուածատէրերը ցրուեցան օտար երկիրներու մէջ», կամ վերջապէս՝ չու – ժիէ կրայա, այսինքն օտարութիւն , ինչ–պէս կը գրէ Գանչարով· «Մեռաւ օտա – րութեան մէջ», որ եւ կը նշանակէ՝ պան–դխտութեան մէջ :

Պատմական իմաստաբանութեան այս պրպտումներուն ընթացքին՝ չահեկան կը համարիմ ստրաճա բառը, (կը նշանակէ երկիր՝ պետական սահմանաւորումով) , որ զատուցիչ նախադրութեամբ (իճո) կը թուի թէ աւելի կը համապատասխանէ արտասահման նշանակութեան : Բայց այդ բառը սովորութիւն է գործածել առաւե – լապէս «արտաքին (օտար կամ արտասահ–մանեան երկիրներու) նախարարութիւն» տարազին մէջ : Նոյն այս բառն է, դարձ–եալ, որ կը գործածուի «պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէ՛ք» տարազին մէջ :

Զեմլիա բառը եւս, երկիր, առաւելա – պէս դետին կամ հող նշանակութեամբ , (վկայութիւն՝ գեմլիաճկա = դետնափոր տուն, խրճիթ, որ գործածուած է Պուշ–կինի հանրածանօթ «Ոսկեձկնիկը» ոտա – նաւորին սկիզբը, կամ՝ գեմլիաճիկա = ելակ, հողվրայ պտուղը), նոյն զատուցիչ նախադրութեամբ՝ գործածուած է իրրեւ համապատասխան մեր արտասահման բա–ռին, արմատական կազմութեամբ՝ արտ–երկիր :

Սակայն երկիր բառը, թողունք ռուսե–րէն արմատական նշանակութիւնը, ան – գոյն է, խորթ է, անոր համար որ ... թշնամի է հայրենիքի դաղափարին : Մեր լեզուին մէջ երեւցաւ յեղափոխականի կամ կուսակցականի կովկասեան վերար – կու հագած, — «դէպի երկի՛ր» կ'աղա – ղակէր Ալճունի՝ չգործածելու համար բառ մը, որ զատապարտուած էր թիա – պարտութեան՝ ռուսական ու թրքական բռնապետութեանց դատարաններուն կող–մէ : Արդարեւ, Ալճունի «երկիր» բառով կը հասկնէր հայրենիք, ազգային պատ – մական բնաչխարհ, ազատութեան եւ ինք–նավարութեան երազներով, ճիշդ ինչպէս կը հասկցուէր կուսակցական դաղտնի դը–րակնութեան մէջ :

Յետագային , Ստալինի բռնապետու – թեան օրով եւս, բանաստեղծները երգե – ցին «երկիր » (Գեղամ Սարեան), բայց ոչ երբեք հայրենիք, — այս տաք, այս բարեխոս բառը, հայրենի՛ք, հեղեղի պէս հոսեցաւ եւ ողողեց աչխարհի վե – ցերորդ երկրամասը այն տեղ միայն՝ երբ Ստալին, հարկադրաբար , բացաւ հայրենասիրութեան ծորակները, դեր – մանեւռուսական պատերազմին մէջ երբեւ ... ոգմանիւթ :

Ռուսերը ունին աւելի դեղեցիկ բառ մը, — գրանիցա, որ կը նշանակէ սահման , սահմանագլուխ :

Հարազատ բառ, որ յատուկ է սլաւա – կան աչխարհին, ինչպէս կը հաստատէ Մաքս Ֆասմէր (տես ռուսերէն լեզուի ստուգաբանական իր բառարանը) : Այս բառը, նախադրութեան մը կցուած, ինչ–պէս գագրանիցա, այժմ դործածական է իրրեւ համապատասխան արտասահման բառին (տես հայերէնէ ռուսերէն բառա – րան, հեղ· Ա· Ղաբիրեան, Ե· Տէր – Մի–նասեան, Մ· Գէորգեան) :

Այս բոլորը՝ ըսելու եւ հաստատելու համար, որ եթէ «արտերկիր» թարգման–ուած է ռուսերէնէ, արտասահման թարգ–մանուած չէ ռուսերէնէ, կը համաձաիմ ըսել՝ նոյնիսկ յունարէնէ : Երկի՛ր, դե – դեցիկ բառ, հարազատ, այլ տխուր յիչո–տակներով բաբախուն : Բայց երկիրը հայրենիք չէ, եւ հայրենի՛քն է միայն , ո՛չ երկիրը, որ կը հակադրուի արտա – սահմանի :

Դեռ աւելին , — արտասահմանը հոմա – նիչ չէ Սփիւռքի :

Սփիւռք կամ ցրօնք կը համապատաս – խանեն յունարէն տիապիորա բառին, որ յատուկ է աչխարհասփիւռ Հրեաներուն կացութեան կամ պայմաններուն : Բազ–միցս գործածուած Աստուածաչունչ Մաատեանին մէջ,— «Երկոտասան ազգացդ որ ի Սփիւռդ էք՝ ոզջո՛յն » (Յակ· Ա·1) : Սփռեալ կամ ցրուեալ ապրիլը եաւիչ–կան տնօրինութիւն էր Հրեաներուն հա – մար : Ընդհակառակն, մենք «դրախտա – վայր» կոչելով հանդերձ մեր «երկիրը» , հեռացուած ենք բռնօրէն եւ Սփիւռք կազ–մած : Բայց ատիկա պատճառ մը չէ ուրա–նալու արտասահմանի էութիւնը :

Այս առթիւ՝ կ'ուզէի աւելցնել թէ պի–տի նախընտրէի Ցրօնք բառը, փոյթ չէ թէ oնif ածանցը «ունակական» ըլլայ կամ « արարողական » , ինչպէս կը դրէ Բազ–բատունի, եւ ուրեմն բառին պահանջուած իմաստին անհամապատասխան : Բայց ընդհանրացած է այլեւս ու նուիրագոր – ծուած , ուստի անօգուտ՝ դարմանելու համար անպատեհութիւն մը.—

Հայաստանի մէջ կ'արտասանուի Սը – փիւռք, արտասահմանի մէջ՝ Ըսփիւռք: Թէ ո՛րն է ուղիղ, առանձին վէճի նիւթ է ատիկա, ու դժուար է մշակել ընդհանուր կանոն մը, մանաւանդ երբ կը տեսնենք թէ հիներն ալ համերաչխ չեն ամէնէն պարզ արտասանութեանց մասին : Օրի – նակ չարականներու մէջ տեսնուած է որ զրնա դրուած է երբեմն, երբ ուղիղ ձեւն է ըզնա : Զարմանալի է, անշուշտ սրփռել արտասանել, ապա ըսփիւռ : Լեզուական այս վէճը կը կարծեմ առանձին երկար պարզաբանութեան :

Եւ որպէսզի ամբողջացնեմ ըսելիքներս « Հայրենիք »ի յուզած բոլոր հարցերուն մասին, ահա վերջին կէտ մըն ալ :

« Հայրենիք » կը դրէ .— « Միթք ջրել, միջնադարեան հայերէնի մէջ գործած – ուած՝ համոզելու, անդլերէնի՝ պրէյն ուա–շինկ իմաստով» :

Անհրաժեշտ կը համարիմ փոքրիկ ուղ–ղում մը.—

Ջրել, հայերէն ոճ մըն է ,կը նշանակէ հերքել, ոչ երբեք համոզել, որքան ալ հերքումը յանգի ընդդիմախօսին պար – տութեան կամ լռութեան :

Իսկ պրէյն ուաշինկ ամերիկեան ժող–ոպէս զագրանիցա, այժմ դործածական է իրրեւ համապատասխան արտասահման բառին (տես հայերէնէ ռուսերէն բառա – րան, հեղ· Ա· Ղաբիրեան, Ե· Տէր – Մի–նասեան, Մ· Գէորգեան) :

Այս բոլորը՝ ըսելու եւ հաստատելու համար, որ եթէ «արտերկիր» թարգման–ուած է ռուսերէնէ, արտասահման թարգ–մանուած չէ ռուսերէնէ, կը համաձաիմ ըսել՝ նոյնիսկ յունարէնէ : Երկի՛ր, դե – դեցիկ բառ, հարազատ, այլ տխուր յիչո–տակներով բաբախուն : Բայց երկիրը հայրենիք չէ, եւ հայրենի՛քն է միայն , ո՛չ երկիրը, որ կը հակադրուի արտա – սահմանի :

Դեռ աւելին , — արտասահմանը հոմա – նիչ չէ Սփիւռքի :

Սփիւռք կամ ցրօնք կը համապատաս – խանեն յունարէն տիապիորա բառին, որ յատուկ է աչխարհասփիւռ Հրեաներուն կացութեան կամ պայմաններուն : Բազ–միցս գործածուած Աստուածաչունչ Մաատեանին մէջ,— «Երկոտասան ազգացդ որ ի Սփիւռդ էք՝ ոզջո՛յն » (Յակ· Ա·1) : Սփռեալ կամ ցրուեալ ապրիլը եաւիչ–կան տնօրինութիւն էր Հրեաներուն հա – մար : Ընդհակառակն, մենք «դրախտա – վայր» կոչելով հանդերձ մեր «երկիրը» , հեռացուած ենք բռնօրէն եւ Սփիւռք կազ–մած : Բայց ատիկա պատճառ մը չէ ուրա–նալու արտասահմանի էութիւնը :

Այս առթիւ՝ կ'ուզէի աւելցնել թէ պի–տի նախընտրէի Ցրօնք բառը, փոյթ չէ թէ oնif ածանցը «ունակական» ըլլայ կամ « արարողական » , ինչպէս կը դրէ Բազ–բատունի, եւ ուրեմն բառին պահանջուած իմաստին անհամապատասխան : Բայց ընդհանրացած է այլեւս ու նուիրագոր – ծուած , ուստի անօգուտ՝ դարմանելու համար անպատեհութիւն մը.—

Հայաստանի մէջ կ'արտասանուի Սը – փիւռք, արտասահմանի մէջ՝ Ըսփիւռք: Թէ ո՛րն է ուղիղ, առանձին վէճի նիւթ է ատիկա, ու դժուար է մշակել ընդհանուր կանոն մը, մանաւանդ երբ կը տեսնենք թէ հիներն ալ համերաչխ չեն ամէնէն պարզ արտասանութեանց մասին : Օրի – նակ չարականներու մէջ տեսնուած է որ զրնա դրուած է երբեմն, երբ ուղիղ ձեւն է ըզնա : Զարմանալի է, անշուշտ սրփռել արտասանել, ապա ըսփիւռ : Լեզուական այս վէճը կը կարծեմ առանձին երկար պարզաբանութեան :

Եւ որպէսզի ամբողջացնեմ ըսելիքներս « Հայրենիք »ի յուզած բոլոր հարցերուն մասին, ահա վերջին կէտ մըն ալ :

« Հայրենիք » կը դրէ .— « Միթք ջրել, միջնադարեան հայերէնի մէջ գործած – ուած՝ համոզելու, անդլերէնի՝ պրէյն ուա–շինկ իմաստով» :

Անհրաժեշտ կը համարիմ փոքրիկ ուղ–ղում մը.—

Ջրել, հայերէն ոճ մըն է ,կը նշանակէ հերքել, ոչ երբեք համոզել, որքան ալ հերքումը յանգի ընդդիմախօսին պար – տութեան կամ լռութեան :

Իսկ պրէյն ուաշինկ ամերիկեան ժող–

Ա Մ Ո Ք

ԿԱՄ

ՄԱԼԵԶԻՈՑ ԱԵՆԹԸ

1912 Մարտ ամսուն, մեծ նաւու մը դատարկումի պահուն, Նափոլիի նաւա – հանդիստին մէջ տարօրինակ արկած մը պատահեցաւ , որու մասին թերթերը ա–ռատ տեղեկութիւններ տուին, բայց չատ քմահաճօրէն : Ինդրոյ առարկայ նաւուն՝ Օսէանիային ճամբորդը ըլլալով հանդերձ, ուրիշներէն աւելի չկրցայ ականատես ըլլալ այս եղելի դէպքին, որովհետեւ պատահեցաւ դիշեր առեն, երբ ածուխ կը լեցնէին ուր բեռները կը պարպէին եւ թէ, ազմուկէն խուսափելու համար, բո–լորս ալ ցամաք իջած էինք ժամանակը սրճարաններու եւ թատրոններու մէջ ան–ցընելու : Եւ սակայն, իմ կարծիքով, կարգ մը ենթադրութիւններ, որոնք այն առեն հրապարակ չհանեցի, կը պարունա–կեն այդ յուզիչ տեսարանին իսկական բացատրութիւնը· ու հիմա տարիներու հեռաւորութիւնը անկասկած կ'արտօնէ ինծի օգտուիլ այս հետաքրքրական դէպ – ուած է էքթոս թոն օրիոն, երկրորդը՝ ի–քեր թա օրիա (Հմմտ. Քսենոփոնի հետ) : Հայերէն՝ միշտ «արտաքոյ սահմանաց» : Հայը եւ Հելլէնը կը քալեն Թեւ Թեւի : Երբայերէնը կը քալէ հեռուէն ... իր « հեռաստան» թարգմանեալ բառով :

Հայը քար կը դնէ սահմանին վրայ եւ դի՛նք : Յոյնը կը դնէ ... աստուած մը : Արդարեւ Զեւսը կը համարուի սահմաննե–րու պաշտպան աստուածութիւն, ինչպէս կը վկայէ Պղատոն (Օր· 842 Ե·) : Ձիշդ է թէ Պղատոնի սահմանագիտութիւնը կը վերաբերի հողագործական իրաւունքնե–րու, բայց գեղեցի՛կ է, յատկանշական , որովհետեւ առով նուիրականութիւն մը կուտայ սահմաններուն :

Եւ հիմա բաղդատեցէք,— հողի տարա–ծութիւն մը, որ կը սահմանագծուի նը – ւիրականութեամբ , աստուածային ներ – կայութեամբ, մտածման նախնական ար–տայայտութեամբ՝ այսպէս · «Հայրական սահմանուածք, որ ծառայած է ժառանգա – բար իրրեւ բնակատեղի, իրրեւ աշխա – տավայր, իրրեւ ... զերեզման», առոր համար կոչուած՝ հայրենիք, դոր Կարլ Մարքսի աշակերտներէն մին պիտի կոչէր ... « աղբանոց » :

Արտաքին յարաբերութեանց պայման – ները, յաճախ թշնամական, յունարէն նոյն բառին, (կը կրկնեմ՝ օրիոն), տուած են իմաստի աճում մը՝ բայական իքերո–րիզո կամ էքզորիզո ձեւով, (հայերէն՝ արտասահմանել), որ կը նշանակէ աքս – րել, վտարել, սահմանազլուխէն անդին նետել, — առոր ի վկայութիւն՝ հայերէն «արտասահմանահալած» բառը , (այժմ ոչ գործածական) :

Նոյն բառը, դարձեալ, հետաքրքրու – թիւն կ'արթնցնէ այն իմաստով որ կը նշանակէ պանդխտութիւն, այսինքն ազ – րիլ «անդր քան զսահմանս հայրենեաց» : Ասկէ՝ պանդխտութիւն եւ արտասահման բառերը իրարու խնամի, եթէ ոչ համա – պատասխան :

Մինչեւ այստեղ, իմաստաբանութիւնը կը քալէ աշխարհագրական ուղիով :

Յունարէն արդի լեզուն անջատած է արտասահմանի գաղափարը աշխարհա – գրական, երկրային սահմաններէն , կա–պելու համար օտարութեան գաղափարին՝ լեզուի եւ ցեղի խորութեամբ կամ ազ – դութեան անկրպետով : Ահա թէ ինչո՛ւ բսեճա կամ բսեճիթիա համազօր է ար – տասահմանի, արմատական իմաստով՝ օ–տարութիւն, հայրենիքէն հեռու (Հիւպէր Փեռնօ) :

Ռուսերը եւս, յունական ձեւով, ունին չուժբինա բառը, համազօր՝ արտասահ – մանի, արմատական իմաստով՝ օտար աշխարհ, կամ՝ չուժեզեմչինա, այսինքն օտար երկիրներ, ինչպէս կը գրէ Նեկրա – սով· «Կալուածատէրերը ցրուեցան օտար երկիրներու մէջ», կամ վերջապէս՝ չու – ժիէ կրայա, այսինքն օտարութիւն , ինչ–պէս կը գրէ Գանչարով· «Մեռաւ օտա – րութեան մէջ», որ եւ կը նշանակէ՝ պան–դխտութեան մէջ :

Պատմական իմաստաբանութեան այս պրպտումներուն ընթացքին՝ չահեկան կը համարիմ ստրաճա բառը, (կը նշանակէ երկիր՝ պետական սահմանաւորումով) , որ զատուցիչ նախադրութեամբ (իճո) կը թուի թէ աւելի կը համապատասխանէ արտասահման նշանակութեան : Բայց այդ բառը սովորութիւն է գործածել առաւե – լապէս «արտաքին (օտար կամ արտասահ–մանեան երկիրներու) նախարարութիւն» տարազին մէջ : Նոյն այս բառն է, դարձ–եալ, որ կը գործածուի «պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէ՛ք» տարազին մէջ :

Զեմլիա բառը եւս, երկիր, առաւելա – պէս դետին կամ հող նշանակութեամբ , (վկայութիւն՝ գեմլիաճկա = դետնափոր տուն, խրճիթ, որ գործածուած է Պուշ–կինի հանրածանօթ «Ոսկեձկնիկը» ոտա – նաւորին սկիզբը, կամ՝ գեմլիաճիկա = ելակ, հողվրայ պտուղը), նոյն զատուցիչ նախադրութեամբ՝ գործածուած է իրրեւ համապատասխան մեր արտասահման բա–ռին, արմատական կազմութեամբ՝ արտ–երկիր :

Սակայն երկիր բառը, թողունք ռուսե–րէն արմատական նշանակութիւնը, ան – գոյն է, խորթ է, անոր համար որ ... թշնամի է հայրենիքի դաղափարին : Մեր լեզուին մէջ երեւցաւ յեղափոխականի կամ կուսակցականի կովկասեան վերար – կու հագած, — «դէպի երկի՛ր» կ'աղա – ղակէր Ալճունի՝ չգործածելու համար բառ մը, որ զատապարտուած էր թիա – պարտութեան՝ ռուսական ու թրքական բռնապետութեանց դատարաններուն կող–մէ : Արդարեւ, Ալճունի «երկիր» բառով կը հասկնէր հայրենիք, ազգային պատ – մական բնաչխարհ, ազատութեան եւ ինք–նավարութեան երազներով, ճիշդ ինչպէս կը հասկցուէր կուսակցական դաղտնի դը–րակնութեան մէջ :

Յետագային , Ստալինի բռնապետու – թեան օրով եւս, բանաստեղծները երգե – ցին «երկիր » (Գեղամ Սարեան), բայց ոչ երբեք հայրենիք, — այս տաք, այս բարեխոս բառը, հայրենի՛ք, հեղեղի պէս հոսեցաւ եւ ողողեց աչխարհի վե – ցերորդ երկրամասը այն տեղ միայն՝ երբ Ստալին, հարկադրաբար , բացաւ հայրենասիրութեան ծորակները, դեր – մանեւռուսական պատերազմին մէջ երբեւ ... ոգմանիւթ :

Ռուսերը ունին աւելի դեղեցիկ բառ մը, — գրանիցա, որ կը նշանակէ սահման , սահմանագլուխ :

Հարազատ բառ, որ յատուկ է սլաւա – կան աչխարհին, ինչպէս կը հաստատէ Մաքս Ֆասմէր (տես ռուսերէն լեզուի ստուգաբանական իր բառարանը) : Այս բառը, նախադրութեան մը կցուած, ինչ–

ուղէն անմիջապէս առաջ եղած դադա – նի խօսակցութենէ մը :

×

Կալկաթայի նաւային ընկերութեան մօտ, երբ Եւրոպա վերադառնալու համար ուղեցի տեղ մը վերապահել Օսէանիայի վրայ, պաշտօնեան ուսերը թօթվեց ի նը–չան ափսոսանքի· չէր դիտեր թէ պիտի կրնա՞ր ինծի համար խուց մը ապահո – վել· որովհետեւ , այդ չրջանին, այսինքն անձրեւներու եղանակի նախօրեակին , նաւը սովորաբար լեփլեցուն կ'ըլլար Ա. – ւրօտրալիայէն մեկնելու պահուն· ու պաշտօնեան պատասխան մը տալու հա – մար պէտք է սպասէր Սիննկափուրի հե – ռագրին, որ այս մասին տեղեկութիւն պիտի տար իրեն :

Հետեւեալ օր առաւ հաճելի լուրը· տեղ մը կրնար պահել ինծի· իրականին մէջ, կամրջակին տակ ու նաւուն մէջտե–ղը անհանդստաւէտ խուց մըն էր : Ուղե – ղը անհանդստաւէտ խուց մըն էր : Ուղե – լով անյապաղ երկիր վերադառնալ, եր – կար չվարանեցայ, ու խուցը վերապա – հեցի :

Պաշտօնեան չէր խաբած դիս : Նաւը ծանրաբեռնուած էր ու խուցը դէշ· նեղ քառակուսի մըն էր, մեքենային քովը թխմուած եւ պղտոր լոյսով մը լուսա – տրուած կլոր կողածակէ մը :

Թանձր ու նեխած օդը իւղ եւ բորբոս կը հոտէր · կարելի չէր վայրկեան մը իսկ խուսափիլ եղեկարական հովահարի բզզիւնէն որ, պղպպատեայ խելագար ջրը–ջիկի մը նման կը զառնար ճակտիս վը – րան : Վարը, մեքենան կը տառապէր ու կը հառաչէր , ածուխի բեռնակիրի մը պէս որ տաժանաքայլ կ'ելլէ անդադար նոյն աստիճանէն · եւ, վերէն, չարունակ կը լսուէր պտրտողներու երթեւեկը կա – մըրջակին վրայ : Ուրեմն հաղիւ թէ պա–յուսակը մացուցած էի զորչ խոտորնակ – ներով մէջնորմուած, զարշահոտ վերած–խութիւններով այս տեսակ մը զամբա – րանին մէջ, որ վեր վազեցի կամրջակին վրայ ապաստանելու · եւ, խորութենէն դուրս դալով յամպարի նման չնչեցի ցա–մաքի քաղցր ու դաղջ օդը, որ կը փչէր ալիքներուն վրայէն :

Բայց կամրջակն ալ միայն ազմուկ էր ու նեղութիւն· Թռչուտ մը, խուռներամ բազմութիւն մը պտրտողներու, որոնք , փակուած մարդու ջղային իրարանցումին մէջ, անզործութեան դատապարտուած , կ'ելլէին, կ'իջնէին ու կը չազակրատէին անդադար : Կիներու ճռուողուն ծաղրա – բանութիւնը , անդադրում երթեւեկը կամրջակին նեղ միջնցքին վրայ, ուր անցորդներու հոյլը կը հոսէր աթոռնե – րու ոտքի եւ խօսակցութեանց ազմուկին մէջ, յետոյ իյնալու համար ինքն իր վը–րայ, այս բոլորը չեմ դիտեր ինչպիսի տհաճութիւն կը պատճառէին ինծի :

Ինծի համար նոր աչխարհ մը անցած էի ,եւ մտքիս մէջ պահած բազմաթիւ պատկերներ , որոնք, մէկին ու միւսը, կը հրմշտկէին մոլեգին աճապարանքով մը : Ներկայիս , կ'ուզէի խորհիլ բոլոր տեսածներուս մասին, զանոնք պայծառա–ցընել , կարդաւորել, ձեւ մը տալու հա–մար ազմկայոյզ տիեզերքին, որ ինկած էր աչքերուս մէջ· բայց հոս, խուժանին կողմէ ողողուած այս պղտոտալին վրայ , վայրկեան մը հանդիստ եւ հանդարտու – թիւն չկար : Երբ դիրք մը առնէի, անոր տողերը կը կորսուէին տուներուն չոր ժուն քաոսին մէջ, որոնք առաջ կուդային չատախօսութենէ վարակուած այս ամբո–խին անցքէն : Անկարելի է քիչ մը ինք – նամփոփուիլ նաւուն այս նրբանցքին վը–րայ , անտառեր փողոց մը ուրիկ կը յորդէր երթեւեկը :

Երեք օր չարունակ, փորձեցի քիչ մը հոն առանձնութիւն դտնել, ու համակեր–պութեամբ կը դիտէի մարդիկն ու ծովը: Բայց ծովը կը մնար նման ինքն իրեն, կապոյտ եւ դատարկ, բացի ծայրամա – սէն, որ չուրերուն վրայ բազմագոյն չո–ղակներ կը հերքէր, իսկ մար – դիկը՝ կատարելապէս ճանչցայ բոլորն ալ, քանեւ չորս ժամ եաք :

ՍՊԵՓԱՆ ՁՎԱՁԿ

(1 Շար·)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ ԵՒ ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԸ

Դ.

Բայց այս ամէնը արդելք չէր, որ խորհրդային իշխանութիւնը իրեն համարէր խիստ հայասէր եւ տեղի – անտեղի արտայայտէր իր այդ զգացմունքը: Խօսքով՝ բոլշեւիկները միակ բարեկամն էին Հայաստանի, թէեւ «քաղաքականութեան մէջ խօսքերին չեն հաւատում, եւ լաւ են անում, որ չեն հաւատում»: Ոչ մի տեղ, գուցէ, գործն ու խօսքը այնպէս չեն հակասում իրար, որքան բոլշեւիկների մօտ: Այս հանգամանքը ամէնից պերճախօս կերպով ցոյց է տալիս խորհուրդների Գ. համագումարի ընդունած որոշումը Հայաստանի մասին: 1918 թ. Յուլիսի 10ին Խորհուրդների Գ. համագումարը ընդունում է պետութեան Սահմանադրութիւնը, որի 6րդ յօդուածը կազմուած է այսպէս.

«Յօդուած 6.— Խորհուրդների Գ. համագումարը վաւերացնում է ժողովրդական կոմիսարների քաղաքականութիւնը, որ յայտարարել է Ֆինլանտիայի լիակատար անկախութիւնը, սկսել է պարպել Պարսկաստանը եւ յայտարարել է Հայաստանի իրաւունքը ինքնորոշուելու»:

Ինչպէս տեսնում էք, հազար անդամ խաչուած ու ծախուած Հայաստանը չի մոռացւում Խորհուրդների համագումարում եւ, ի հեճուկս Պրեսթ–Լիթովսկի՝ նրան շնորհւում է ինքնորոշուելու իրաւունք: Իսկ երբ Հայաստանի ժողովուրդը ինքնորոշուեց եւ 1918 թ. Մայիսի 28ին հռչակեց իր անկախութիւնը, երբ նա հրաժարուեց համաշխարհային յեղափոխութեան սեղանի վրայ կամովին զոհուելուց եւ ուժերը հաւաքելով՝ անցաւ պետական եւ տնտեսական շինարարութեան, բոլշեւիկները յայտարարեցին նրան հակայեղափոխական եւ սկսեցին կռուել նրա դէմ: Կռուել ոչ միայն ընդդէմ Դաշնակցութեան, իբրեւ կուսակցութիւն, այլեւ բովանդակ Հայաստանի, որ նրանք մկրտել էին «Դաշնակ Հայաստան» անունով:

«Դաշնակ Հայաստանի» ժողովուրդը եւ ղեկավարները իրենց դէմքը բնազդօրէն դարձնում էին դէպի Արեւմուտք, քաղաքակիրթ աշխարհից էին սպասում փրկութիւնը: Եւ այդ բնազդը նրանց փրկեց, եթէ չհասնէին ամերիկ. ալիւրը, ամերիկեան դեղը եւ, առհասարակ, դրսի օգնութիւնը, թալանուած եւ օջախազուրկ հայ ժողովուրդը չէր դիմանայ 1918 – 19ի սովին եւ խսպառ կը կորչէր: «Դաշնակների» վարած քաղաքականութեան հետեւանքով մօտ ութ միլիոն փութ սնունդ եւ ահագին քանակութեամբ հագուստ մտաւ Հայաստան: Եւ այդ այն ժամանակ, երբ Ռուսաստանը հեռացած էր Հայաստանից հազար քիլոմեթրով եւ ի վիճակի չէր որ եւ է աջակցութիւն հասցնելու: Արտասահմանից ստացուած նպաստով հայ ժողովուրդը ոչ միայն մնաց կենդանի, այլեւ հիմքը դրեց իր տնտեսական վերածնութեան, եւ 1920ին Հայաստանն արդէն ոտքի էր կանգնել եւ ընդունակ էր մենակ, սեփական ուժերով շարունակելու իր կեանքն ու բարգաւաճումը: Նա, ով Հայաստանում է գտնուել 1918 – 20 թուականներին եւ տարուած չէ կուսակցական կրքով, կը հաստատէ, անշուշտ, որ միայն այն ժամանակուայ քաղաքականութեան շնորհիւ մեր ժողովուրդը ազատուեց զանգուածային բնաջնջումից, այս անդամ սովի եւ համաճարակ հիւանդութիւնների ճիրանից:

Ահա Հայաստանի այս քաղաքականութիւնն է, որ բոլշեւիկները կոչում են «հակայեղափոխական»: Այս քաղաքականութեան համար է, որ Դաշնակցականները բոլշեւիկների աչքին «իմպերիալիստների վարձկաններ» են: Բոլշեւիկները պահանջում էին եւ հիմա էլ պնդում են, որ հայ ժողովուրդը հենց 1918ից լինէր բոլշեւիկների հետ, մասնակցէր քաղաքացիական կռիւներին, գործակցէր բոլշեւիկներին եւ, առ հասարակ դուրս չգար խորհրդային իշխանութեան շրջանակից: Որովհետեւ — ասում են բոլշեւիկները — հայ ժողովրդի ճակատագիրը անխզելի կապերով կապուած է յեղափոխական բանուորութեան եւ միջազգային յեղափոխութեան ճակատագրին: «Դիւանագիտական կոմբինացիաների նախկին ճանապարհը Հայաստանի փրկութեան միջոցը չէ: Ակներեւ է դառնում, որ ճնշուած ժողովուրդների ազատութեան ճանապարհը ընկած է հոկտեմբերեան Ռուսաստանում սկսուած բանուորական յեղափոխութեան ընթացքում», ասում է Սթալինը: Այս միտքը ամէն քայլափոխին հոլովում են եւ հայ բոլշեւիկները:

Փորձենք մի բոպէ լուրջ նշանակութիւն տալ բոլշեւիկների այս պահանջին: Գուցէ, իրօ՞ք, նրանք իրաւունք ունեն: Գուցէ, իսկապէս, հայ ժողովուրդը անհամեմատ աւելի պակաս կորուստներով դուրս կը գար վերջին տարիների փորձութիւններից, եթէ հենց սկզբից միանար բոլշեւիկների հետ: Այսպէս մտածողներ կան եւ արտասահմանում, որոնք կարծում են, որ մեծ սխալ է եղել Հայաստանի անկախութեան հռչակումը եւ որ Հայերը Կովկասում, եւ ամէն տեղ, պէտք է ձեռք – ձեռքի գործէին բոլշեւիկեան իշխանութեան հետ: Այն ժամանակ — մտածում են — ոչ թրքական ազէտները տեղի կ՚ունենային, ոչ ներքին քաղաքացիական ընդհարումները, ոչ բախումները հարեւանների հետ եւ ոչ էլ տնտեսական սուր տագնապը, ինչպէս ճուտը թուխսի թեւի տակ, Հայաստանը կ՚ապրէր Ռուսաստանի հովանու ներքեւ՝ խաղաղ ապահով:

Այս հովուերգական տրամադրութիւնների վրայ պաղ ջուր լեցնելու համար՝ պէտք է վերյիշել այն դէպքերը, որ հարկադրեցին հայ ժողովրդին վարել այն քաղաքականութիւնը, որ նա վարեց, եւ ոչ թէ միանալ բոլշեւիկների հետ: Ինչպէս արդէն յիշեցինք, բոլշեւիկեան պրոպականտի ազդեցութեան տակ 1918ի ըսկզբին արդէն Կովկասի ամբողջ ռուս բանակը քաշուել էր դէպի հիւսիս: Համագործակցութեան կարճատեւ փորձից յետոյ, Մայիսի վերջերին, կովկասեան ժողովուրդները բաժանուեցին, եւ ամէն մէկը սկսեց իր մասին մտածել: Առաջ եկան անկախ հանրապետութիւններ — Վրաստան, Ադրբէյջան, Լեռնցիներ, որոնք միահամուռ զինուեցին «արեւելքի Ֆանատիկոսների» — բոլշեւիկների եւ, առհասարակ, Ռուսաստանի դէմ: Անկախութիւններ առաջ եկան եւ Հիւսիսային Կովկասում — Տոն Գուպան, յետոյ կազմուեց «Հարաւ – Արեւելեան Դաշնակցութիւնը»: Անկախութիւն հռչակեցին եւ Ուքրանիան, եւ Խրիմը: Մի կողմից բախումներ այս նորաստեղծպետութիւնների միջեւ, միւս կողմից՝ անվերջ ճակատներ քաղաքացիական պատերազմների: Ո՞վ էր ում դէմ կռւում: Ո՞վ էր Ռուսաստանի իշխանութիւնը: Ո՞ւր էր Ռուսաստանը: Ինչո՞ւ պէտք է օրինական իշխանութիւն համարուէր Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը Մոսկուայում եւ ոչ Սահմանադիր Ժողովը, որ գոյութիւն ունէր Արեւելեան Ռուսաստանում: Կովկասեան ժողովուրդները ինչո՞ւ հաշուի պէտք է առնէին իրենցից հազարաւոր քիլոմեթրներով հեռու գտնուող բոլշեւիկներին եւ ոչ օր–աւուր աճող ու ու զօրացող կամաւորական բանակը, որի գործունէութիւնը անմիջապէս անդրդառնում էր իրենց ճակատագրի վրայ:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար.)

վրդական ոճ մըն է, Ֆրանսերէն՝ լավաժ տը սեռվօ, հայերէն՝ ուղեղը լուալ, — այս ամէնքը՝ բառացի: Բուն նշանակութիւնը՝ մտածման թունաւորումը մաքրել, աւելի ճիշդ՝ «ճշմարիտ հաւատքին բերել», ինչպէս պիտի ըսէին քրիստոնեաները, կամ՝ տէզէնֆէքսիոն իտէոլոժիք, քիւռ տը տէզէնֆէքսիոն իտէոլոժիք, ինչպէս կը գրէ Է. Տիք, ամերիկեան ոճաբանութեան իր բառարանին մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆՔ

Անհաւատալի պիտի թուի անշուշտ, եթէ ըսենք թէ ամէն մէկ պարագայի չենք տեսներ այն որ կայ մեր դէմ, այլ այն որ սովոր ենք կամ նախատրամադրուած ենք տեսնելու:

Մարդկային աչքը լուսանկարչական մեքենայի նման գործիք մըն է՝ ընդունելու պատրաստ իր լուսանցքին մէջ ինկող որեւէ պատկեր: Պատկերը աչքին ոսպնեակին մէջ իյնալէ ետքը, ցանցենիէն անցնելով դէպի ուղեղը կը յղուի եւ իր մեկնութիւնը կը ստանայ անկէ՝ ուղեղէն:

Այս մեկնութիւնը սակայն, որ կը տրուի մարդկային ուղեղին կողմէ, բոլորովին ենթակայական է, հետեւանք՝ պատկերը ընկալողին ուսման մակարդակին, ակնկալութիւններուն, տրամադրութեան եւ այլն:

Այն ինչ որ «իրականութիւն» կ՚անուանենք, իրի մը, կամ երեւոյթի մը վերաբերմամբ, մեր անձնական ըմբռնումն է, պարզապէս: Այսինքն, մեր դէմ գտնուածը կը տեսնենք այնպէս, ինչպէս մենք պատրաստ ենք տեսնելու, եւ ոչ թէ ինչպէս որ է ան:

Թերեւս գաղափարը անհեթեթ թուի: Նախաքրիստոնէական շրջանի նկարիչներ, ձիու մը վարի կոպին վրայ թարթիչ կը գծէին, հակառակ անոր, որ ձիուն վարի կոպին վրայթարթիչ գոյութիւն չունի: Կը գծէին թարթիչ, պարզապէս անոր համար, որ վարժուած էին թարթիչ տեսնելու մարդկային աչքի վարի կոպին վրայ:

Ահա տեսնելու, եւ տեսնուածին ենթակայական մեկնութիւն տալու այս ճըշմարտութիւնը, նկարչական արուեստին հիմն է:

Արուեստագէտին դերը մեզ ազատագրելն է վարժութեան կապանքներէն:

Նկարիչ մը կրնայ կտաւին յանձնել, այն ինչ որ լուսանկարիչին մեքենան չի կրնար նկարել: Նկարիչը կը գծէ այն պատկերը, որ իր հոգիին ու մտքին վերարտադրածն է նախատիպին հիման վրայ: Կտաւին վրայ մենք կը տեսնենք այս պատկերը, որուն վրայ արուեստագէտին երեւակայութիւնը՝ կամայ թէ ակամայ՝ բազմաթիւ փոփոխութիւններ է մտցուցած: Այս նկարին հարազատ նախատիպը չկայ այլեւս, ան գոյութիւն ունեցաւ, ներշնչման պահուն, արուեստագէտին ուղեղին մէջ միայն: Այդքան:

Արուեստագէտը, տեսնելու համար մեզի կուտայ նոր աչքեր, աչքեր, որոնք իրականութեան յատկանշական մէկ կողմը կը տեսնեն: Յատկանիշ մը՝ որուն գոյութեան կասկածն իսկ չէինք ունեցած թերեւս, եւ որ կրնար գոյութիւն իսկ ունեցած չըլլալ, մինչեւ այն վայրկեանը՝ որ արուեստագէտը ստեղծեց զայն:

Այսպէս, ճափոնացի նկարիչի մը երբ հարցուցած են՝ թէ «Ի՞նչ է դժուարագոյնը նկարչական արուեստին մէջ», անվերապահ կերպով պատասխանած է. «Նկարուելիք նիւթին ընկալման դիրքը որոշելը»:

Իւրաքանչիւր արուեստագէտ մեզ հազորդակից կը դարձնէ իր սեփական ըմբռնումին, իրականութեան նկատմամբ:

Երեւոյթը բացայայտ կը դառնայ, երբ նկարչական ցուցահանդէսի մը սրահէն ներս կը մտնենք: Հոն՝ ապշահար կը մընանք՝ տեսնելով թէ արուեստագէտները որքան տարբեր ձեւով կը տեսնեն աշխարհը մեզմէ եւ իրարմէ:

Եւ տակաւին չենք խօսիր վերացական նկարչութեան մասին, որ շատ աւելի լայն հնարաւորութիւններ կը ստեղծէ արուեստագէտին ենթակայութեան ծաւալուն դրոշմը դնելու ստեղծագործութեան մէջ: Կը խօսինք դասական նկարչութեան մասին, որ կ՚ենթադրուի թէ իրականութեան արտացոլումը պէտք է ըլլայ:

Պատկերի մը վրայ, շուքերու փոքրիկ փոփոխութիւն մը՝ անհամար տարբերակները կրնայ ստեղծել միեւնոյն նիւթին, առանց ընդհանուր գիծերըփոփոխութեան ենթարկելու:

Այս բոլորէն ուրեմն՝ այն եզրակացութիւնը կը հանուի՝ թէ տեսնելու գործողութիւնը, պարզ, մեքենական, զրգիռէ մը յառաջ եկած անդրադարձ (բըֆլեքս) մը չէ, ընդհանուր բոլորին համար, այլ մեր փորձառութեան եւ տրամադրութեան հետ առնչուած բարդ գործողութիւն մը, որուն մէջ գլխաւոր դեր խաղացողը մեր ենթակայական անձն է:

Թարգմ. Ն. Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

-ԵՐԲ-
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

— Էլէն բարեկամուհիիս մօտ, Մօքօվայեա, ըսաւ Լիտիա.

Եւ աւելցուց, կշռելով իւրաքանչիւր բառը, հոն պէտք է պառկէի, վասնզի գիտէք որ հաճելի չէ Փեթրոկրատի մէջ գիշերը շրջագայել: Հոն է որ պիտի ընկերանաք ինծի եթէ իրապէս չէք կրնար որոշել թէ զիս կրնաք պահել ձեր տունը մինչեւ վաղը:

. . . . . .

. . . . . .

Ուշ գիշերին, ժամը առաւօտեան երկուքն էր, ելեկտրականութիւնը կը վառէր մեծ անկողնին վրայ ուր պառկած էին: Յոգնութենէ սպառած, Լիտիա շըտկուեցաւ, իր մօտ երկնցած սիրահարին վրան հակեցաւ, նայեցաւ անոր աչքերուն մինչեւ խորը եւ ըսաւ.

— Ով դուն որ իմս ես, այլեւս Ֆինլանտա պիտի չերթաս, հիմա:

Սահեցաւ թեւերուն մէջ եւ քնացաւ:

ԶԱՐԹՆՈՒՄԸ

Գիշերը, հանգիստը, փոխն ի փոխ երկու շնչառութիւն գիշերուան լռութեան մէջ, եթէ չըլլար այս թեթեւ մրմունջը շունչերու, կարելի էր ենթադրել թէ այլեւս կեանք չկար այն երկու մարմիններուն մէջ որ հոն երկնցած էին, այնքան խոր էր քունը որու մէջ թաղուած էին: Կը քնանան, մէկը միւսին քով ... Եւ յանկարծ Սավինսքի կը զգայ տարօրինակ տպաւորութիւն մը աչքերուն վրայ բան մը զինքը կը գրգռէ եւ կը նեղէ ... կիսովին կը բանայ աչքերը ... անմիջապէս կը գոցէ ... նորէն կը բանայ.... սենեակը ողողուած է լոյսով, ելեկտրականութիւնը կը վառի ձեղունէն եւ ծերուկ Անուշքան ուսին կը դպչի.

— Պարին. խուզարկութիւն կայ տունը. կը մրմնջէ անոր ականջին:

Եւ փայլակի մը լոյսին պէս, Սավինսքի իր առջեւ տեսաւ անդունդը: Խուզարկութիւն մը, ձերբակալումի հրամանագիր մը, Լիտիայի պատիւը վտանգուած այս գործին մէջ, ձերբակալուած թերեւս, բանտ տարուած իրեն հետ, այս փոքրիկը բոլշեւիկ բանտերու սոսկալի խառնակութեան մէջ: Եւ ահաւոր գայթակղութիւնը որ ամէն կողմ պիտի լըսուէր, ծերունի իշխանին տունը, աւելի հեռուն Ֆինլանտայի մէջ, ուր Սօնիա իրեն կը սպասէր ...

— Կ՚ելլեմ, ըսաւ Անուշքային — ցած ձայնով, Լիտիա միշտ կը քնանար: Ոչինչ կրնար խանգարել իր անմեղ քունը: Երկընցած էր աջ թեւը գլխուն տակ, քակուած մազերը իր շուրջը ցիրուցան, նըրբին ուսը մերկ դուրս կ՚ելլէր շապիկէն, որու բացուածքէն կ՚երեւնար նրբօրէն ծաղկած մատղաշ ստինք մը: Սավինսքի մինչ կը հագուէր աճապարանքով, կը նայէր անոր: Անձկութիւնը սիրտը կ՚աքցանէր ... Մենակ եղած ըլլար, արկածախնդրութիւնը արդէն վտանգալից էր, բայց անոր խառնել այս աղջնակը... պէտք է՞ր արթնցնել...կրնա՞ր արդիլել որ զայն չձերբակալէին, բայց ամէն պարագայի մէջ խուզարկութիւնը ստանձնող կոմիսարը սենեակ պիտի մտնէր .... Գնաց դէպի անոր, ծռեցաւ անկողնին վրայ, առաւ թեւերուն մէջ, ճակատին եւ շրթներուն վրայ համբուրեց: Պատասխանեց աղջիկը իր համբոյրին, առանց բանալու աչքերը, մրմնջեց «կը սիրեմ քեզ» եւ ուղեց միւս կողմը դառնալ նորէն քնանալու համար:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր մէկէն սկսեալ հաշուեցոյեր պիտի ղրկենք մեր այն բաժանորդներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնենք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ :

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդները կը կարգադրեն իրենց առկախ հաշիւները , աւելի եւս չդժուարացնելու համար, հայկական օրաթերթի մը հրատարակութեան ծանր պայմանները :

Կանխայայտ չնորհակալութեամբ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան: Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են : Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նորոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ :

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Խաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) շրջանին Կիրակիները եկեղեցական արարողութիւնները տեղի պիտի չունենան :

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանատան :

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

(Խանասորի տարեդարձին առթիւ)

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

— * —

Կիրակի, Օգոստոս 21, ամբողջ օրը, Փարք Վօկրընիէ, Ռութ Նասիոնալ 7 , Վիլնէօվ – Լուպէ, Պառ Ռեսրօրան տէ Շօֆէօռ:

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին եւ կազմակերպութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբին :

Կը նախագահէ՝

ԸՆԿ. ԳԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Կը խօսի՝

ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին :

Մարսէյլէն Նիս երթալ ուզողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Երեքշաբթի իրիկուն (Օգոստոս 16) հետեւեալ հասցէներուն.—

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, 8 Ռիւ Ֆրանսիս տը Փրէսանսէ :

ՔԷՕՍԷԵԱՆ, 2 Ռիւ Պերնառ տիւ Պուա: *Մասնակցութեան ծախք 10 Ֆրանք :*

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93: *Հեռաձայն* 927 – 01 – 72 :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը , ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն:

Չեքով վճարումները ընել

C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայն միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամուէլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19:

ՀԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՀԱՄԲԱՐ

SABLES D'OLONNE

«Colonie de Vacances de la Chaume»

RUE DES DORIS, par les SABLES D'OLONNE

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 30 մեթր հեռաւորութեամբ :

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ , ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն օրական 15 ֆր.

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ

ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Համը	0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ
21
ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE
21 AOUT
1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10691

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — N° 10.691

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ԵՒ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՐՊՈՒՄԸ

—o—

Երկինք թէ անդլիական կառավարու – թիւնը ծանուցադիր ղրկած էր Ֆրանսա – յի, բողոքելու համար 1921 Հոկտ. 20ի Ֆրանքեւթուրք համաձայնագրին դէմ — որով կիլիկիան կը յանձնուէր Թուրքի – ոյն —, իբրեւ խախտումը 1914 Մեպտ. 5ի համաձայնութեան, որով դաշնակից – ները յանձնառու կ'ըլլային անձատ հաշ – ութեան դաշնագիրը չկնքել թշնամի պե – տութեանց հետ : (Յառաջ, 18 Օգոստ.)։

Անդարայի համաձայնագրէն ճիշդ չա – րաթ մը առաջ, 1921 Հոկտեմբեր 13ին, Մոսկուայի կառավարութեան եւ քեմա – լականներու միջեւ կը ստորագրուէր կար – ի դաշնագիրը, որով բոլշեւիկները Թուրքերուն կը յանձնէին Կարսի, Արտա – հանի, Կաղզուանի եւ Սուրմալուի շրջան – ները :

1921ի Հոկտեմբերը չարաբաստիկ ամիս մըն էր Հայերու համար : Մեր դարաւոր բարեկամները մեր դարաւոր թշնամիին կը նուիրէին հայապատկան պատմական հողերը կովկասի եւ կիլիկիոյ մէջ :

Մեր զոյգ Պատուիրակութիւնները նոյնպէս բողոքեցին Ֆրանսական եւ անդ – լիական կառավարութեանց, կիլիկիոյ յանձնումին դէմ :

Պօղոս Նուպարի յաջորդած էր Գար – բիէլ Նորատունկեան, իբրեւ նախագահ Ազգային Պատուիրակութեան :

Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահ Ա. Ահարոնեան եւ Նորատունկեան 1921 Նոյեմբեր 19ին Լոնտոնի մէջ ներկայա – ցած են արտաքին նախարար Լորտ Քըր – զընի :

Ահարոնեան յայտնած է թէ կիլիկիան « Քանկարժէք ղրաւական » մըն էր Դաշ – նակիցներուն ձեռքը, Թուրքերուն «բըռ – նաղրելու Արեւելեան հարցը կարգադրող արեւ դաշնագիրը»: Մինչդեռ զայն առանց երաշխիքի պարպելով եւ Թուրքերուն ձը – գելով, անոնք աւելի ըմբոստ եւ պա – հանջկոտ կը դառնան :

Ու ինդրած է, որ «Դաշնակիցները չը – պարպեն կիլիկիան 1) առանց կանխաւ դաւարկել տալու Հայկական բոլոր հո – ղերը Թիւրքական եւ կովկասեան Հա – յաստանէն , 2) առանց իրական երաշ – խիքներով ապահովելու կիլիկիոյ Հայու – թեան ազատութիւնը Թիւրքական բռնու – թիւններէ , ինչ որ խոստացուած է նրան դաշինքը »:

Լորտ Քըրզըն Թելադրած է դիմել Պը – րիանին եւ Պերթըլոյին: Բայց ասոնք պատասխանելով Ահարոնեանի դիմումնե – րուն, ըսած են թէ Հայերը պէտք է վըս – տահին, հաւատք ունենան դէպի Թուր – քերու «պարկեշտութիւնն ու խոստու – ք... »:

Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահը դասարկած է «Ֆրանսիականի փոխարէն ինչ – դաշնակցային զօրքերով կարգ պահպանել կիլիկիայում մինչեւ Արեւել – եան խնդրի կարգադրութիւնը »: Եւ քա – ն որ Ֆրանսացիք կիլիկիան զրաւեր էին « յանուն Դաշնակիցներուն, մեզ արդար եւ իրաւացի թուաց, որ դիմենք բոլոր Դաշ – նակիցներին — մանաւանդ Մեծն Բրիտանիայի կառավարութեան » :

Նորատունկեան իր կարգին դիտել տը – ած է թէ Հայերը դաշնակից բանակներու մէջ կռուած են կիլիկիոյ ազատագրու – թեան համար եւ 150·000 Հայեր Դաշնա – կիցներու խօսքին վստահած՝ եկած հաս – տատած են կիլիկիա : Կարեւի չէ հաւա – տալ Թուրքերուն : Անոնք դարձեալ կը ատուած ըլլալու Ցեղոյ աւելցուցած է.

« Մենք պնդում ենք Սեւրի դաշնագրի վրայ եւ պիտի պնդենք : Նա պէտք չէ թղթի կտոր դառնայ : Աշխարհում տես – նուած չէ, որ մի դաշնագիր մերժուի ո՛չ թէ պարլամենտներից, այլ ստորագրող կառավարութիւններից : Եթէ Սեւրի դաշնագիրը պիտի փոփոխուի, նա պիտի կատարուի բոլոր ստորագրող պետու – թիւնների մասնակցութեամբ (առանց Թուրքիայի) եւ ոչ թէ այսպիսի միակող – մանի ձեւով, ինչպէս ֆրանքֆուրթի հա – մաձայնութիւնն է: Ցետոյ, ես կը խրնդ – րէի, որ մի միջ – դաշնակցային յանձնա – ժողով մեկնէր Կիլիկիա՝ տեղի վրայ տեսնելու, թէ մինչեւ ո՞ր աստիճան վը – տանգաւոր է Թիւրքերին վստահել եւ ըստ այնմ միջոցներ ձեռ առնէր» (Ահարոն – եան, Սարդարապատից մինչեւ Սեւր եւ Լոզան, էջ 136 – 137)։

Լորտ Քըրզըն հայ պատուիրակներուն հաւաստիք տուած է, որ իր ուժերը պիտի չվնասէ պաշտպանելու համար Հայերու իրաւունքները: Ցետոյ ըսած է.

« Մենք ճոր ստացանք ֆրանսական կառավարութեան պատասխանը մեր տը – ւած ճօթայինն : Հաւատացէք ինձ, որ ես ամենուուշադիր եւ ամենակրկիտ ճնճու – թեան առայ յատկապէս Հայերին վերա – բերեալ բաժինը: Ես Հայերին չեմ լռել , ինչպէս եւ «Հայկական Հարցը »։

Ահարոնեան եւ Նորատունկեան կիլի – կիոյ հարցին շուրջ 1921 Դեկտեմբեր 7ին եւ 16ին Փարիզի մէջ երկու անգամ ան – սակցած են Ֆրանսայի վարչապետ Պրիա – նի հետ եւ յայտնած թէ ինչ մեծ յուզում առաջ բերած է Հայոց մէջ կիլիկիոյ լքու – մը Ֆրանսայի կողմէ :

Պրիան պատասխաներ է թէ ստիպուած էին կնքել Անդարայի համաձայնագիրը, նկատի առնելով Ֆրանսայի դժուարու – թիւնները :

« Մեր միջոցները չեն ներում, ըսած է, Արեւելքում այդպիսի մեծածախս բանակ պահել: Ոչ մի պարլամենտ չի կամենայ մեր պայմանագրերում այդ բանակի բիւտ – ջէն ճուէարկել : Մենք այնուամենայնիւ սպասեցինք մինչեւ վերջին կարելիութի – ւնը: Աւելի սպասել մեզ համար, հաւա – տացէք ինձ, անհնարին է, մեր ուժերից վեր է :Հազարներով զոհ տուինք կիլի – կիայինն եւ միլիոններ ծախսեցինք: Սպա – սեցինք յուսական արշաւանքին՝ յուսալով թէ նա լուծում կը բերի հարցին եւ մենք կը կարողանանք ճաշել մեր զօրքերը , բայց տեսանք, որ Թուրքերը նրանց չեն մղեցին, եւ սպասելի է, որ գարնանը նը – րանց դուրս կը ճշեն նաեւ Զմիւռնիայից : Արդ՝ երբ Թուրքերը վերջացնեն Յոյների հետ, բնական է, որ պիտի պատերազմը դարձնեն մեր դէմ : Իսկ մենք բնաւ ցան – կութիւն, միջոց, հնար չունինք Թիւրքերի հետ պատերազմելու: Ի՞նչ էր մնում մեզ անել այս պայմաններում : Ժամ առաջ վերջացնել Թիւրքերի հետ հաշտութիւնը, եւ դուրս ճաշել մեր զօրքերը Կիլիկիա – յից, որը, ըստ Սեւրի դաշնագրի, վերջ ի վերջոյ մենք պարտական էինք նրանց վերադարձնել » (Անդ, էջ 141–142)։

Պրիան հաւաստիքներ կուտայ Հայերու ապահովութեան մասին, Կիլիկիոյ մէջ: Ճիշդ այն օրերուն ,երբ «Հայ ժողովուր – դը փախչում է այնտեղից ուշակորոյս»։

Ահարոնեան դիտել կուտայ .

« Պ. Նախագահ, իրաւունք ունիք, ինձ դուք յայտարարեցիք , որ Կիլիկիան թո – ղիք Թուրքերին, համաձայն Սեւրի դաշ – նագրի : Արդ՝ նոյն դաշնագիրը Թիւր – քիայի մի խոշոր բաժինն էլ թողել է Հա – յերին: Մեզ թւում է, որ արդար չէ իրա – գործել Սեւրի դաշնագիրը Թիւրքերի համար եւ զրկել նոյնը Հայերին: Մեզ թւում է, որ կիլիկիան Թիւրքերին յանձ – նելուց առաջ կարելի էր նրանց պայման դնել, որ կիլիկիան կարող են ստանալ միայն այն ժամանակ, երբ կը դատարկեն Սեւրի դաշնագրով Հայաստանին յատ – կացուած հողերը : Բայց կատարուած է ճիշդ դրա հակառակը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԱՍՏԻԿ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

—o—

2000 ՄԵՌԵԱԼ, ՎԱՐԴՈՅ ՓԱՆԴՈՒԱԾ

Ամբողջ արեւելեան Անատոլուն , նախ – կին Հայաստան չեչտեց երեքպա թիւ 1 , ճայնասփիւռի կայանի խօսնակը Շաբաթ առաւօտ 7·30ին, ամէնէն ծանր երկրա – շարժը կրեց առջի օր :

Երկրաշարժը տարածուած է չորս պա – տառի վրայ, ամէնէն վնասուածն է՝ Մու – շը, ծանր վնասներ կրած է նաեւ Էրզրում եւ 15 մօտակայ գիւղեր :

Ամբողջ երկրաշարժը տեւած է հինգ վայրկեան, ինչ որ շատ երկար ժամանա – կամիջոց մըն է, իբրեւ կեդրոն ունենա – լով Էրզրումը: Քաղաքը թէեթեւ վնասներ կրած է, մեռեալներու եւ վիրաւորներու թիւը մեծ չէ , բայց Մուշի վարդոյ պիւղը, որ 2500 բնակիչ ունի հիմնայա – տակ քանդուած է եւ միայն 300 վերապ – րողներ կան: Հինիսն ալ մեծ մասով քանդուած է, տուներուն հարիւրէն 75ը աւերակներու վերածուած : Բաւական զոհ կայ նաեւ Պինկէօլի (Բիւրակն) մէջ: Զոհեր կան Թեքմանի, Պիթլիսի եւ Դա – տուանի մէջ:

Վախ կայ որ 2200 մեռեալներու թիւը վերջնական չըլլայ, օդնութեան բոլոր մի – ջոցները անմիջապէս ձեռք առնուած են: Ամերիկացիք եւ կարմիր Մահիկը սկսած են արդէն դեղ, ուտելիք, չարժուն հի – ւանդանոցներ ղրկել : Վարչապետ Տէմի – րէլ անմիջապէս տեղւոյն վրայ գացած է, իսկ բնակութեան նախարարը յայտարա – րած է թէ երկու հարիւր հազար թրքա – կան ոսկի (հարիւր հազար ֆրանսական ներկայ ֆրանք) ազէտեալներու տրամա – դրութեան տակ դրուած են :

Ցնցումը զգացուած է Հայաստանի մէջ:

Տեղական մամուլը որ լայն տեղ կուտայ երկրաշարժի այս լուրին, կը գրէ· — Էրզրումի շրջանը, Թուրքիոյ արեւելեան կողմը, խորհրդային սահմանին մօտ, եր – կրին ամէնէն վայրենի եւ գրկեալ մասե – րէն մին է: Կորսուած գառիթափեր, հրա – բուխի բերաններ, գահավէժեր, ուր ա – զահամ ջուրեր կը քնանան, այս բարձրա – ւանդակը կը կազմեն, ուր թափառական հովիւներ կը չրջին իրենց հօտերով : Դէպի Արեւելք, կը բարձրանան Հայաս – տանի կանաչազեղ լեռները, որոնց կ'ելլէք նշանաւոր Արարատը (5·172 մեթր):

× Դարուս սկիզբէն ի վեր Ասիան եւ Սիկիլիան են որոնք ճանչցած են ամէնէն մահացու երկրաշարժերը : 1908ին Մե – սին, հարիւր հազար մեռեալ, 1920, Զի – նաստան հարիւր հազար զոհ, 1923 Թոքիօ եւ Եոքոհամա, 150 հազար զոհ , 1939 Երզնկա , 23 հազար մեռեալ, 1957 Պարս – կաստան՝2000, 1962 Պարսկաստան՝ 11 հազար: 1963 Սկիւպ եւ Սկաւոր (Եուկո – սլաւիա եւ Մարոք):

Մարզկային կորուստներու տեսակէ – տով, ամէնէն սաստիկ երկրաշարժը տե – ղի ունեցած է 1556ին, Քրիստոսէ ետք , Չինաստանի մէջ 830 հազար մեռեալնե – րով :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԻՍՏՐԻՈՑ մէջ, Արեւելեան Թիրոլը զոհ զացած է ողողումներու որոնց հե – տեւանքով հազարաւոր գիւղաշրջիկներ պաշարուած կը մնան :

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ – ՎԻԼԹՆԱՄԻ մէկ կա – բեւոր պատուիրակութիւնը, որու մաս կը կազմեն վարչապետ Փամ Վան Տոնկ , պատերազմական նախարարը՝ ճիսփ եւ Արտաքին փոխ – նախարարը Մոսկուա հասած է: Կը կարծուի թէ այս անակնկալ այցելութիւնը չատ կարեւոր է եւ հաւա – նաբար Մոսկուա պիտի աւելցնէ իր դին – ուորական օժանդակութիւնը Վիէթնամի:

ԻՐԱՔի մէջ քոլերայի համաճարակ մը ծայր տուած է, ժողովուրդը կարգի կը սպասէ հիւանդանոցներուն առջեւ պատ – ուաստ ըլլալու համար :

Վիէթ-Քոնկի դլխաւոր ներկայացուցիչը չորս անհրաժեչտ պայման թուած է, ան – միջական դինադուլի մը համար, Վիէթ – նամի մէջ: Թաս դործակալութեան ըրած յայտարարութեան մէջ, Մոսկուա, Վի – էթքոնկի բանբերը չեչտած է թէ որպէս – դի պատերազմը դադրի հարկ է որ.— Ա) Ամերիկեան զօրքը քաչուի Վիէթնամէն : Բ) Օտար դինուորական կայանները (Հա – րաւային = Վիէթնամի) պարպուին: Գ) Ամերիկեան յարձակումը դադրի: Դ) Ա – ռանց նախապայմանի եւ մչտական ձեւով դադրին ամերիկեան օդային յարձակում – ները Հիւսիսային Վիէթնամի վրայ : Ցատկանչական է որ 1965ին պայմաններ – րու կարդին էր՝ Վիէթնամներու վերա – միացումը, որու մասին չի խօսուիր այս անդամ :

« ... ճիշդ նոյն դաշնագրի հիման վը – րայ մենք պպասում ենք, որ Ֆրանսիան պիտի աշխատի խաղաղ կերպով Թիւրքե – րից դատարկել մեզ յատկացուած հողե – րը», (անդ, էջ 140 – 145)։

Չկարենալով կիլիկիոյ մասին որեւէ զոհացում տալ զոյգ Պատուիրակութեանց նախագահներուն, Պրիան կը խոստանայ կարելին ընել՝ Սեւրի դաշնագրի Թրքա – հայաստանի վերաբերեալ մասը զործա – դրել տալու համար :

Վերջին անդամ վարչապետի քովէն բաժնուելէ առք, Նորատունկեան դուրսը ըսեր է Ահարոնեանի թէ չի հաւատար Պրիանի խոսքերուն անկեղծութեան եւ թէ այդ բոլորն ըսած էր խաբելու համար դիրենք եւ մեղմելու՝ կիլիկիոյ «սկան – տալ»ի ձգած ծանր տպաւորութիւնը:

Ահա՛ թէ ինչպէս զործադրուեցաւ Սեւ – րի վաւերացուած դաշնագրի մեղի աննը – պատ տրամադրութիւնը կիլիկիոյ ա – ռընչութեամբ եւ ցարդ չեն զործադրուած անոր 88րդ եւ 89րդ յօդուածները, որոնց – մով կը ստեղծուէր Անկախ եւ Միացեալ Հայաստան :

Միջազգային անժամանցելի այդ մուր – հակին լրիւ զործադրութիւնն է , որ կը պահանջէ Հայութիւնը 46 տարիէ ի վեր եւ պիտի չարունակէ պահանջել , մինչեւ արդարութեան յաղթանակը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Երանի՛ ես միշտ բարի մնայի,
Բարի լինէի մայրիկիս նման,
Մօրս ինձ տուածն աշխարհին տայի,
Որ մի բուռ սիրտս թուար անսահման:

Ախ, չէ, ինչ որ լաւ ու լաւ ունէի,
Իմ ազգին տայի, իմ ազգին միայն,
Իմ ազգին միայն, իմ ազգին տայի,
Իմ ազգին տայի, իմ սիրտն անսահման:

Իմ լաւն ու բարին իմ Մասիսն է մեծ,
Իմ վաճայ ծովն է իմ լաւն ու բարին,
Իմ լաւն ու բարին իմ հողն է աճեղծ,
Իմ Հայաստանն է իմ լաւն ու բարին :

Երանի մի պահ աստուածանայի՝
Իմ ազգին տայի իմ ազգինն համայն,
Իմ ազգինն համայն՝ իմ ազգին տայի ,
Իմ ազգին տայի իր հողն անսահման...

ՅՈՎՀ· ՇԻՐԱԶ

ԳԱՂՏՆԻՔ ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ... ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ

Գ.

Աճառեան, ապացուցանելու համար թէ Գաղտնիք Կանանց գրքոյկը «թարգմանուած է գրաբարից» աշխարհաբար, կը ներկայացնէ.

1.— Խումբ մը բառեր, նորայայտ(*) կամ ծագումը անծանօթ :

2.— Խումբ մը բառեր, « ոսկեդարեան հայերէնի ձեւերով »:

Ահաւասիկ առաջինները.—

1.— Ամեգ,— Ծննդական գործարան նշանակութեամբ : Միայն այս գրքոյկին մէջ գործածուած : Մինչեւ այժմ անյայտ : Ստուգաբանութիւնը անծանօթ, (աղաւաղո՞ւմն արդեօք համք բառին) :

2.— Կաթսակ,— միզեցնող խոտ՝ կախարդագիտական (Նաբաթեա՞ն) աւանդութեանց յիշատակ : Միայն այս գրքոյկին մէջ գործածուա ծ : Մինչեւ այժմ անյայտ : Ստուգաբանութիւնը անծանօթ :

3.— Վիժակ,— մորթի ծակոտիք նշանակութեամբ, նախապէս ծանօթ իբրեւ հոմանիշ վարագոյր բառին :

4.— Երկամօթ,— որձեւէդ նշանակութեամբ : Շինծու բառ ըստ իր կազմութեան :

5.— Շարոյր,— թաղանթ կուսութեան :

Այս վերջինը, կը գրէ Աճառեան, «բոլորովի՛ն անծանօթ բառ է»: Ու կ՛աւելցնէ թէ բժիշկ Գառնիկ Ստեփանեան, որ իրեն տուած էր «Գաղտնիք Կանանց» գրքոյկը քննութեան համար, յայտներ է թէ «շարոյր» բառը գտած է նաեւ այլ գրքի մը մէջ, որ կը կրէ «Առողջաբանութիւն եւ բնախօսութիւն ամուսնութեան, մասնաւոր առողջաբանութիւն յղի կնոջ եւ նորածին մանկան » խորագիրը, տպ. Պոլիս, հեղինակը՝ Գ. Ներշապուհ :

Աճառեան կը կարծէ թէ «բոլորովին անծանօթ այս բառը» Ներշապուհ առած է «Գաղտնիք Կանանց» գրքոյկէն, վասնզի այլ տեղ գործածուած չէ երբեք :

Արդ, «շարոյր» բառը գործածուած է Լուսինեանի Ֆրանսերէնէ հայերէն բառարանին մէջ, ուրկէ առած գործածած են Զագմագճեան եւ Յակոբեան՝ իրենց անգլերէնէ հայերէն բառարաններուն մէջ, բայց ... պանկրէաս նշանակութեամբ : «Հայ – Բոյժ»ի աշխատակից մը եւս գործածած է այս բառը պանկրէաս նշանակութեամբ (տես թիւ 52, էջ 74), ապահովաբար քաղելով նոյն աղբիւրէն:

Ե. Տէմիրճիպաշեանի Ֆրանսերէն հայերէն բառարանի մէկ օրինակին լուսանցքներուն վրայ՝ Ս. Մինասեան կարեւոր եւ բազմաթիւ յաւելումներ ըրած է ձեռագիր,— այդ յաւելումներուն մէջ եւս գտայ «շարոյր» բառը այս անգամ... կուսական թաղանթ նշանակութեամբ, բայց հաւանաբար Ներշապուհի գիրքէն քաղուած :

Արդ, ոչ շարոյր = պանկրէաս նշանակութեամբ, ոչ ալ շարոյր = կնիք կուսութեան նշանակութեամբ, կարելի չէ բացատրել բառին ծագումը, ահա թէ ինչու Արմատական Բառարանը չէ զբաղած: Բայց եթէ, առաջին նշանակութեամբ, բառը շինովի է (կարդալ Ե. Օտեանի յուշերը Լուսինեանի բառարանին պատրաստութեան վերաբերեալ), կը կարծեմ թէ տառի մը կորուսման մեղքը կայ երկրորդ նշանակութեան ծագումը բացատրելու դժուարութեան մէջ,— ուրեմն շարդոյր (**) բառն է, քօղ նշանակութեամբ, որ կորսնցուցած է գիմ տառը՝ տպագրութեան ընթացքին :

Երկրորդ խումբին մէջ, Աճառեան կը ներկայացնէ ծանօթ բառեր, որոնք գործածուած են «ոսկեդարեան հայերէնի ձեւերով ».—

1.— Կանացածին, — «սքանչելի՛ ոսկեդարեան բառ» կ՛աղաղակէ Աճառեան : Այս բառը ծանօթ է «կանանցածին» ձեւով եւս, նոյնիսկ Աստուածաշունչի մէջ գործածուած . «Այր կանանցածին հանգոյն է ցոյց անապատականի » (Յովբ. ԺԱ. 12): Բայց Աճառեան դիտել կուտայ թէ « կանաց » ձեւը աւելի հին է եւ հաբազատ (***) քան կանանց,— ուստի կանացածին ամենահին հայերէն ձեւն է», եւ այդպէս ալ գործածուած է «Գաղտնիք Կանանց » գրքոյկին մէջ :

2.— Պոյտն,— հոլովեալ՝ «պուտան» , որ «ընտիր ոսկեդարեան ձեւ է » կը գրէ Աճառեան, եւ այդպէս ալ գործածուած է « Գաղտնիք Կանանց » գրքոյկին մէջ :

3.— Աստեղանշմար,— « ընտիր ոսկեդարեան բառ է », կը գրէ Աճառեան՝ վրկայութեան կանչելով Եղնիկը, եւ նոյնպէս գործածուած է «Գաղտնիք Կանանց» գրքոյկին մէջ :

4.— Աղծեալ,— «սքանչելի՛ ոսկեդարեան բառ» կը գոչէ Աճառեան, ցոյց տալով գործածութիւնը Եւսեբիոսի Քրոնիկոնին մէջ, ինչպէս գործածուած է նաեւ « Գաղտնիք Կանանց» գրքոյկին մէջ :

5.— Զգայունք, — դարձեալ «ընտիր ոսկեդարեան բառ», որ, ինչպէս կը գրէ Աճառեան, առաւ «զգայարանք» ձեւը՝ ոսկեդարէն ետքը միայն , (Խորենացի կ՛ընդմիջէ թէ ճիշդ չէ), բայց ոսկեդարեան ձեւն է որ գործածուած է «Գաղտնիք Կանանց» գրքոյկին մէջ:

6.— Խոժոռ,— Բարսեղ Կեսարացիի գործին ոսկեդարեան թարգմանութեան մէջ այս բառը գործածուած է «կոշտ եւ անհարթ» նշանակութեամբ, իսկ «յետ ոսկեդարեան լեզուում» ստացած է «խոշոր» բառաձեւը , բայց ոսկեդարեան իմաստով է գործածուած «Գաղտնիք Կանանց » գրքոյկին մէջ :

Այս վկայութիւնները տալէ ետք, Աճառեան կը գրէ . «Տրուած օրինակներում միշտ Ոսկեդարը շեշտեցինք : Բայց մենք շատ հեռու ենք կարծելուց թէ գիրքը ոսկեդարից է : Նրա ոսկեդարեան ձեւերը ի հարկէ առաջացած են այն բանից, որ հեղինակը օգտուել է ոսկեդարեան գրուածքներից եւ յատկապէս Վեցօրէից գրքից »:

Այնուհետեւ Աճառեան կը քաղէ գրաբարեան այլ ձեւեր եւ օրինակներ, ինչպէս ահեակ , զկնի, յոլովագոյն եւայլն, ապացուցանելու համար թէ

1.— Գաղտնիք Կանանց հեղինակութիւն է:

2.— Գաղտնիք Կանանց գրուած է գրաբար :

3.— Գաղտնիք Կանանց թարգմանուած է աշխարհաբար :

4.— Գաղտնիք Կանանց բնագիր չէ, այլ ձեռագիր ընդօրինակութիւն մը, գործածուած՝ թարգմանութեան համար :

5.— Յովհաննէս արքեպիսկոպոս «հեղինակ է այս գործին եւ ոչ թէ թարգմանիչ որեւէ լեզուից »: Այս իրողութիւնը « ցոյց է տալիս, որ հնագոյն շրջանում կրօնաւորները իրենց մասնագիտութեան մէջ են առել նաեւ մարմնաւոր բրժշկութիւնը, որ ապա դարձաւ աշխարհական բժիշկների սեփականութիւնը : Այս նկատողութիւնն էլ մի նոր ապացոյց է առաջին բնագրի հնութեան »:

6.— Յովհաննէս արքեպիսկոպոս այս գործը գրած եւ ուղղած է այլ անձի մը , որ «նոյնպէս կրօնաւոր է » :

Այս հաստատումները կատարելով հանդերձ, Աճառեան չի ծածկեր կասկած մը որ կը յաճախէ իր միտքը՝ քննութեանց եւ հետազօտութեանց ընթացքին.— « Այս բոլորը կեղծիք չէ՞ արդեօք» կը հարցնէ պահ մը : Եւ սակայն, կարծես ապահովցընելու համար ինքզինք, կասկածին կը պատասխանէ. « Գրուածքը կեղծիք չէ» : Մասնաւորաբար անդրադառնալով տասը նորայայտ բառերուն, կ՛եզրակացնէ թէ « մի զօրեղ ապացոյց են այն բանի թէ թարգմանիչը չի կեղծում , այլ իրօք թարգմանել է իր առջեւ գտնուած ԺԵ. դարի ձեռագրից» (ըսել կ՛ուզէ՝ ընդօրինակութենէ մը):

Այժմ իմս է կարգը յայտարարելու թէ

1.— Գաղտնիք Կանանց գրքոյկը հեղինակութիւն չէ, այլ թարգմանութիւն է: Ոչ թէ գրաբարէ, այլ օտար լեզուէ :

2.— Գաղտնիք Կանանց գրքոյկը գրուած է լատիներէն, ետքէն՝ թարգմանուած Ֆրանսերէն :

3.— Գաղտնիք Կանանց գրքոյկին խորագիրն է (ճիշդ է թարգմանուած)

De Secretis Mulierum.

4.— Գաղտնիք Կանանց գրքոյկին հեղինակ ցոյց տրուած է, եւրոպական մատենագրութեան մէջ, Ալպէր Լը Կրան հռչակաւոր եւ վաստակաբեկ աստուածաբանը՝ հասկնալի կեղծիքով մը, ինչպէս Յովհաննէս անուն հայ արքեպիսկոպոս մը հեղինակ ցոյց տրուած է հայերէն թարգմանութեան՝ դարձեալ հասկնալի նոյն կեղծիքով:

Այս հաստատումներով կը տապալի Աճառեանի «Կանանց Գաղտնեաց» գաղտնելոյծը:

Այժմ նախ ներկայացնենք Ալպէր Լը Կրանը, յետոյ բնագիրը, վերադառնալու համար հայերէնին :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Հայկական բառահաւաքութիւնը աշխատանք մըն է որ չէ ամբողջացած : Կալհոկեցիներու, Նաթանեաններու, Բարաղամեաններու, Սրուանձտեանցներու , Լալայեանցներու եւ այլոց աշխատանքը չէ շարունակուած, աւա՛ղ: Եւ ի՛նչ բառեր ունինք որ, կը քնանան հին ձեռագիրներու մէջ : Հ. Ներսէս Ակինեան ինծի կը տեղեկացնէր թէ Անթիլիասի կաթողիկոսարանին ձեռագիրներուն մէջ գրտած է երկու էջ՝ Որիբասի գործին մէկ հնագոյն թարգմանութենէն, սեռային կազմախօսութեան յատուկ բառացանկ մը, զոր չէ ընդօրինակած՝ կրօնաւորի իր դիրքին անպատշաճ համարելով հրատարակութիւնը : Ես կը հրատարակեմ Հայ – Բոյժի մէջ, ըսի իրեն ,որ յօժարեցաւ ու տուաւ ձեռագրին թիւը, բայց հակառակ այն բոլոր փնտոտուքներուն, զորս կատարեցին Կիլիկիոյ միաբանները՝ պատասխանելով թախանձանքիս, չգտնուեցաւ Որիբասի թարգմանական ձեռագիրը: Արդեօք Հ. Ակինեան «թոցո՞ւց» զայն, ըստ իր բարի սովորութեան :

Հռոմ տպուած գիրքէ մը (1671), որ կը կոչուի «Զեռբածութիւն» (թարգմանեցեալ քաջաբան եւ յամենիմաստ Վարդան վարդապետէ ի լաթին լեզուէ) քաղած եմ, — այն բարի սովորութեամբ՝ որով ընդօրինակած եմ Կալհոկեցիին, Բարաղամեանին եւ մօտ տասը հեղինակներու բառահաւաքութիւնը), բազմաթիւ բառեր, որոնք անծանօթ կը մնան Երից վարդապետաց եւ այլ բառարաններու : Քանի մը օրինակ.— Մանառիք, աղպաշար, կենատ, սոպռ, կերտակ, բծեծ (չշփոթել բծիծ բառին հետ), խարբալ (չշփոթել մաղ նշանակութեամբ բառին հետ), եւայլն: Ալիշան եւս ունի բառերու երկար ցանկ մը, անտիպ :

(**) Շարգոյր սղուած ձեւն է շարագոյր բառին: Վկայութիւն մը . « Եթէ ստանայցես քեզ գիրս, մի՛ պանուներ զշարագոյր նորա» (Վարք Հարանց , Բ. 614): Աճառեան կը թարգմանէ «գրքի տուփ, կողք կամ պատեան»: Ըստ Քաջունիի՝ «ծածկոց երեսաց եւ մատենի»:

(***) Բագրատունի եւ Այտընեան բացարձակապէս կը մերժեն նման կարծիք մը: Կին բառը հոլովման մէջ կ՛առնէ կանանց ձեւը, եւ այս ձեւով ալ կը բարդուի, — կանանցածին, կանանցախոյզ, կանանցաբարոյ, կանանցախօս: Սխալ չէ սակայն , այս վերջին երկու բառերը գրել կանացաբարոյ, կանացախօս, ուր կին բառը ի բարդութիւն մտած է ածանցեալ ձեւով, իբրեւ «ունող զկանացի բարս» եւ «խօսող կանացի կերպիւ»: Զեռագիրներու մէջ տեսնուած է կանանցական ձեւ մը (Լամբրոնացի), որ հակառակ մեր մեծ հայկաբաններուն պնդումին՝ պէտք է ուղղել եւ գրել կանացական, ինչպէս կը գրուի կանացաբար բառը, ընդհակառակն կանացածին բառը (Լամբրոնացի) պէտք է ուղղել եւ գրել կանանցածին՝ ի հենուկս Աճառեանի :

ՕՁՆ ՈՒ ՓԱՅՏԱՀԱՏԸ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Քեռի Մարգար, տարիներ ու տարիներ, իր ընտանիքին օրապահիկը հոգալու համար՝ ամէն առաւօտ մութն ու լուսուն, տապարը ուսին նետած, գիւղին մօտակայ անտառը կ՛երթար: Մինչեւ արեւամուտ փայտ կը կտրէր, յետոյ կռնակն առած՝ տուն կը վերադառնար, — շալակ մը փայտով հազիւ օրուան հացը կ՛ապահովէր :

Քոյրիկ Սառայ չէնին մեծատուներուն

ԱՄՈՔ

ԿԱՄ

ՄԱԼԵԶԻՈՅ ԽԵՆԹԸ

Իւրաքանչիւր դէմք ընտանի դարձաւ ինծի մինչեւ յղփացում. կիներու սուր ծիծաղը ալ չէր հետաքրքրեր զիս, ոչ ալ աղմկարար վիճաբանութիւնը երկու հոլանտացի սպաներու, որոնք դրացի էին ինծի: Կրնայի միայն ուրիշ տեղ ապաստանիլ . սակայն խուցս տաք էր ու շոգելից եւ, սրահին մէջ , երիտասարդ Անգլուհիներ անդադար դաշնակ կը նուագէին , աններդաշնակ վալսերու ընկերանալով : Ի վերջոյ, ժամանակի կարգը բոլորովին շրջեցի , ու խուց իջայ կէսօրէն անմիջապէս յետոյ, քանի մը դաւաթ գարեջուրով ընդարմանալէ ետք, որպէսզի կարողանամ քնանալ այն ատեն երբ ուրիշներ կ՛ընթրէին ու կը պարէին :

Երբ արթնցայ , խուցս եղող պզտիկ դագաղին մէջ ամէն ինչ մութ էր ու թաց: Հովահարը կեցուցած ըլլալուս, իւղաբոյր եւ խոնաւ օդը կ՛այրէր քունքերս : Զգայարանքներս թմրած էին կարծես. բազմաթիւ վայրկեաններ պէտք եղան դիտնալու համար գտնուած ժամս ու տեղըս : Կասկած չկար որ կէս դիշերը անց էր, որովհետեւ ոչ երաժշտութիւն կը լըսէի, ոչ ալ քայլերու յարատեւ սահումը: Միայն մեքենան, Լեվիաթանի շնչասպառ սիրտը, հեւալով նաւուն կազմածը կը մղէր դէպի անտեսանելին , ուր կը մըտնէր ալիքներուն քսուելով :

Խարխարելով ելայ կամրջակին վրայ , որ բոլորովին ամայի էր : Ու, նայուածքս ծխնելոյզի ծխացող եւ ուրուականներու նման ցցուած կայմերուն յառած ըլլալով, հրաշալի լուսաւորութիւն մը յանկարծ լեցուց աչքերս : Երկինքը կը փայլէր : Աստղերու շուրջ, որ զայն կը խթանէին շողերով, մթութիւն կար, բայց , հակառակ ամէնուն , երկինքը կը կայծկլտար: Կարծես թաւիշէ վարագոյր մը դետեղուած էր հոն , հսկայական լոյսի մը առջեւ, ու աստղերը ճեղքուածներ ու լուսամուտներ էին, որոնց մէջէն կ՛անցնէր այս աննկարագրելի լոյսին նշոյլը :

Երկինքը բնաւ այս դիշերուան պէս չէի տեսած, այնքան մետաղեայ պողպատագոյն կապոյտ մը, ամբողջովին մեծապայծառ, ճառագայթուն, լուսափողփող, լուսայորդ, լոյս մը որ նոր լուսնէն եւ աստղերէն, կարծես քօղարկուած , եւ որ, կերպով մը, կը թուի այրիլ խորհրդաւոր օճախի մը մէջ: Սպիտակ կնքախէժի նման, նաւուն բոլոր գիծերը շքեղօրէն կը փայլէին , լուսնի լոյսի տակ, ծովու մութ թաւիշին վրայ. պարանները, առագաստակալները, բոլոր կազմակերտները, բոլոր շրջագիծերը կ՛անհետանային այս ծփուն շքեղութեան մէջ. կայմերուն լոյսը, եւ, դեռ աւելի վեր, հսկողութեան կլոր աչքը պարապին մէջ կախուած կը թուէին , երկինքի լուսափայլ աստղերուն շարքին երկրային տժգոյն աստղերու պէս :

Արդէն գլխուս վրայ, Հարաւի Խաչին մոգական համաստեղութիւնը դամուած էր անհունին մէջ, ադամանդէ ակնախտիզ դամերով, մինչ միայն նաւն էր որ կու տար շարժումի այս պատրանքը, ան որ , մեղմօրօր , հեւասպառ կուրծքով, հըսկայական լողորդի մը նման իր ճամբան կը բանար ուղածին պէս մութ ալիքներ ծայրորդելով :

Ոտքի էի ու երկինքը կը դիտէի. ինծի կը թուէր թէ կարծես բաղնիքի մը մէջ եմ, այն տարբերութեամբ որ հոս լոյսն էր որ կը հոսէր, սպիտակ եւ դաղջ, ձեռքերուս վրայ, մեղմօրէն կը պարփակէր ուսերս ու գլուխս եւ որ, կերպով մը, կարծես թէ կ՛ուզէր թափանցել էութենէս ներս, որ ամբողջ թմրութիւնս յանկարծ հեռացած էր ինձմէ :

ՍԹԵՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

(2 Շար.)

չէմքերը կը մաշեցնէր՝ փոխան փոր մը հացի եւ պնակ մը ոսպի, իբրեւ ողորմութիւն կամ բաժին իր զաւակներուն : Այր ու կին մեծ տառապանքով, դիւղացիի բարութեամբ ու գոհունակութեամբ, առանց տրտունջի կը տքնէին ապրեցնելու համար իրենց ութ սրտահատորները, որոնք կը նկատէին բնութեան կողմէ իրենց տրուած թանկագին պարգեւ :

Ամէն առաւօտ եւ երեկոյ իրենց հարազատները կը հաւաքէին, խրճիթին խարխուլ պատը սրբազան խորանի վերածած՝ կ'աղօթէին ջերմեռանդ : Անոնց անպաճոյճ աղօթքին համեստ ցանկութիւնն էր Աստուծմէ՝ ունենալ միայն առողջութիւն, աշխատելու կարողութիւն, իրենց արդար քրտինքով վաստկելու համար ընտանիքին համեստ օրապահիկը, մանաւանդ օտարին կարօտ չմնան :

Քեռի Մարգար օր մըն ալ անտառին մէջ փայտ կտրելէն յոգնած ու պարտասած, ծունկերը կը դրկէ կը նստի հանդըստանալու համար : Այդ պահուն, քիչ անդին կը նշմարէ օձ մը, որ ինքն իր վրայ գալարուած, լեզուն դուրս երկարած, պաղատագին, գլուխը կը ճօճէ, կը տուայտի : Գիւղացին, բնութեան ծոցին մէջ, կենդանիներու լեզուին վարժուած, մեծ զգուշութեամբ կը մօտենայ եւ կը տեսնէ որ վիրաւորուած է : Շինականի բարութեամբ կը խնամէ, տարրական միջոցներով կը մաքրէ վէրքերն ու կը կապէ, կ'աճապարէ տուն, յետոյ ամանմը կաթով կը վերադառնայ :

Երեկոյին, փայտի փոքրիկ կապոցին քով նստած, փայտահատը տխրութեամբ ու գոհունակութեամբ կողակցին կը պատմէ օրուան մէջ պատահածը : Բարի կինը ուրախութեամբ կը պատասխանէ. — Գեղեցիկ գործ մը կատարած ես, բարութիւնը ըրէ ծովը նետէ : Զուկը եթէ չգնահատէ, Աստուած անպայման կը հատուցանէ փոխարէնը :

Յաջորդ առաւօտ սովորականին պէս քեռի Մարգար կ'երթայ գործի, եւ դարձեալ իր զաւակներուն կաթէն գաւաթ մը բաժին կը հանէ վիրաւոր օձին, կը դնէ ծակին մօտ : Երեկոյեան երբ կը մօտենայ կաթի ամանին, ոսկի մը կը գտնէ անոր մէջ :

Աստուծոյ գոհունակութիւն յայտնելով կը շարունակէ օձը խնամել, ամէն օր ոսկի մը գտնելով պնակին մէջ :

Շինականին ընտանեկան տնտեսութիւնը բարւոքած էր : Սակայն այր ու կին կը շարունակէին ապրիլ համեստօրէն, առանց ձգելու իրենց սովորական աշխատանքը : Ազգական, բարեկամ եւ դրացի նշմարած ըլլալով անոնց բարւոք կեանքը, զաւակներուն հագուստ – կապուստը, տնական առարկաները, կը մեղադրէին անոնց չարաչար աշխատանքի յարատեւութիւնը : Մանաւանդ կ'ուզէին հասկնալ թէ ինչ միջոցաւ արագօրէն փոխուած էին անոնց կեանքի պայմանները :

Դժբախտաբար աղքատին եւ դժբախտին ուրախութիւնը երկար չի տեւեր :

Ահաւոր պատերազմի մը հետեւանքով՝ քեռի Մարգար զօրակոչի կ'ենթարկուի : Նախքան մեկնումը, անդրանիկ որդին հազիւ աշխատանքի ատակ, կը կանչէ, մեկուսի, կը պատմէ իր և օձին բարեկամութիւնը, կը պատուիրէ ոչ մէկուն իմացընել այս պատմութիւնը, անգամ հարազատ մայրիկին : Որովհետեւ քեռի Մարգար կը հաւատար, թէ իր եւ օձին բարեկամութեան մէջ նախախնամութեան կամ աներեւոյթ ուժի մը հմայքը կար : Եթէ որեւէ մէկուն իմացուցած ըլլար դաղտնիքը, հմայքը կը ցնդէր ու կը զրկուէին այդ հարստութեան աղբիւրէն :

Փայտահատին որդին կը հետեւի հօրը թելադրութեան : Ամէն օր կ'երթայ շալակ մը փայտին հետ ոսկի մը կը բերէ տուն : Իբրեւ տան աւագ ժառանգորդ՝ կը դառնայ հօրենական օճախին նեցուկն ու հոգատարը՝ մայրիկին հետ : Քանի մը օրեր կը շարունակէ հաւատարմութեամբ, հաճոյքով եւ հպարտութեամբ, քիչ մըն ալ ինքն իրեն հրամայողի եւ ամենակարողի հովեր տալով :

Բարի մայրիկն ալ, գոհ՝ իր զաւկին հոգածու ընթացքէն, իբրեւ աստուածային թանկագին պարգեւ, ամէն առաւօտ եւ երեկոյ նոյն ջերմեռանդութեամբ կ'աղօթէր իր սրտահատորներուն հետ ու փառք կուտար նախախնամութեան :

Միամիտ դեղջկուհին բնաւ չէր հետաքրքրուած իրենց կեանքի բարւոքման պատճառը հասկնալու համար : Որդին սակայն երեկոյ մը կը պատմէ հօրմէն լսած պատմութիւնը : Խեղճ մայրիկը իրար անցած, — Ա՛խ, հոգիս, ինչո՞ւ այդ դաղտնիքը ինծի յայտնեցիր, ինչո՞ւ հայրիկիդ խորհուրդին չենթարկուեցար : Կը վախնամ, փորձութիւն մը կուգայ մեր ընտանիքին գլուխը :

Դժբախտաբար մարդկային ընչաքաղցութեան կիրքը երբ կ'արթննայ մարդուն մէջ, ամէն երախտագիտութեան, պարկեշտութեան եւ բարութեան զգացումի ձայն կը ցնդի, կ'անհետանայ հոգիներէ ներս : Մայրը կը տուայտի նախապաշարումէ տարուած : Իսկ որդին կը մտածէ, թէ, օձը կրնայ օր մը անհետանալ, ձմեռը իր մեռելային վիճակին մատնուիլ ցուրտին պատճառաւ եւ իրենք կրնան զրկուիլ այդ հանապազօրեայ եկամուտէն : Ուստի կը վճռէ այդ դառն անակնկալը չպատահած՝ անպիտան սողունը սպաննել ու անոր ծակին մէջ գտնուած դանձին տիրանալ :

Յաջորդ առաւօտ կը յարձակի օձին վրայ, անոր պոչը միայն ձեռքը կը մնայ այդ անմիտ պայքարէն, եւ իր անփորձութեան զոհը կը դառնայ թունաւորուելով :

Դժբախտ քեռի Մարգար բանակէն վերադարձին կը տեղեկանայ զաւկին կորուստը : Կ'երթայ օձին մօտ, ընծայ տանելով գաւաթ մը կաթ : Սակայն խորամանկ սողունը, առանց տեսնուելու, փայտահատին՝ կը պատմէ որդւոյն պատահածը :

— Ոչ բարեկամ, կ'ըսէ, ասկէ ետք մենք փոխադարձ վստահութիւն չենք կրնար ունենալ, ես պոչի ցաւս, իսկ դուն հոգեհատորիդ կսկիծը ունիս : Օր մը զաւկիդ կորուստը ... կամ ես պոչիս ցաւը .... յիշելով .... : Սրտահատորը կորսնցնող հայրը աւելի աններող է, պոչի ցաւ ունեցող օձը վտանգաւոր :

Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

1965ի ընթացքին, Միացեալ Նահանգներու մէջ մեռած են յիսունեւչորս մուրացկաններ, որոնց մահէն ետք հաստատուած է, թէ անոնցմէ իւրաքանչիւրը հինգ հազար տոլարը անցնող հարստութեան տէր էր :

Անշուշտ, Ամերիկայի համար հինգ հազար տոլարը մեծ գումար մը չէ, բաւարար է սակայն, որ մարդ մը, երեք կամ չորս տարի հանդիստ կերպով կարենայ ապրիլ : Հակառակ ասոր, բոլորն ալ հանրային կացարաններու մէջ կամ բացօթեայ կը քնանային :

Մուրացկանութեան մասին խօսելէ առաջ, նախ նշենք տարբերութիւնը փողոցային ստահակներու, « պիթինկ »ներու եւ մուրացկաններու միջեւ : Առաջին երկուքը սովորաբար երիտասարդ են, առողջ, բայց սկզբունքով անոնք դէմ են աշխատելու : Անոնց համար, աշխատանքը ազատութիւն չէ, այլ ստրկութիւն, եւ կեանքը վայելելու համար, մարդ պէտք չէ իր չսիրած բանը ընէ : Իրենք աշխատանքն է որ չեն սիրեր ... :

Ընդհակառակն, մուրացկանները կ'ըսեն՝ թէ իրենք հաշմանդամ կամ ծեր ըլլալուն պատճառով չեն կրնար աշխատիլ : Այսպէս, մուրացկանները պիթինկներու նման՝ մարդոց կողմէ հասկացողութիւն չէ որ կը խնդրեն, այլ մարդասիրութիւն : Սակայն, կամաց – կամաց «արհեստին» այնքան կը հաւնին, որ այլեւս անոր պէտք չունեցած ատենն ալ կը շարունակեն մուրացկանութիւն ընել, տեսակ մը արուեստը արուեստին համար սկզբունքով : Այսպէս կը բացատրուին դրամական այն գումարները, որ յաճախ կը գտնուին այս «խեղճեր»ուն մօտ որոնք դեռ քանի մը ժամ առաջ «ողորմեցէք քրիստոնեաներ, երէկուընէ բերանս բան չեմ դրած» յանկերգը կը կրկնէին :

Վերջերս, ամերիկեան ձայնասփիւռի կայան մը, ամբողջ Ամերիկայի տարածքին, հետազօտութիւն մը կատարեց մուրացկաններու տարօրինակ աշխարհին մէջ :

Աշխարհի ուրիշ շրջաններու նման այստեղ եւս հաստատուած է, թէ մուրացկանութիւնը այն հազուագիւտ արհեստներէն է, որ հազարաւոր տարիներու ընթացքին փոփոխութեան չէ ենթարկուած : Զեւերը, միջոցները նոյնն են ինչ որ էին հին Հռոմի կամ Աթէնքի մէջ : Արդէն՝ որոշ արհեստներու մէջ եղածին պէս, մուրացկանութեան մէջ ալ յաջողները, մեծ մասամբ, յանդուգն եւ խորամանկ մարդիկ են :

Մուրացկանին համար, կարեւորը իրապէս հիւանդ, հաշմանդամ կամ ուրիշ բընական պատուհասի մը ենթարկուած ըլլալը չէ, էականը գտնելն է ձեւ մը, որ դիմացինը զարմացնէ եւ տպաւորէ, մասնաւորաբար գութը շարժէ : Տարիքն ալ որոշ դեր մը կը խաղայ :

Որքան ալ տարօրինակ թուի, ճշմարտութիւն է, թէ մուրացկան մը տպաւորիչ պէտք է ըլլայ : Պէտք է տպաւորէ իր արժանապատուութեամբ, ինկածութեամբ եւ դժբախտութեամբ :

Յայտուն արժանապատուութեամբ ծերունի մը, նախընտրաբար մօրուսաւոր, ցաւէն ընկճուած երեւոյթով պառաւ մը, անօթիի արտայայտութեամբ երախայ մը — բոլոր քսակները բանալ կուտան : Պայմանաւ սակայն, որ բեմադրութիւնը եւ դիմայարդարումը (մաքիյաժ) յայտնի չըլլան :

Որո՞նք են ամենագթասիրտները եւ ամէնէն «տխմարները» :

Երիտասարդները — պիտի պատասխանեն բոլոր մուրացկանները, որ ամէնէն դիւրահաւաններն են, աւելի շատ զոհ կը դառնան, աւելի կը տպաւորուին :

« Մեծերը » կը զգան, կը կշռեն, կը դատեն տալէ առաջ : Եւ հինգ անգամի վրայ չորսին՝ մուրացկանը իրենց ողորմութեան արժանի չեն գտներ : Անշուշտ, բացառութիւններ կան : Սակայն, լաւագոյն յաճախորդները սիրահարուածներն են, ուսանողները, յղի կիները ... եւ անշուշտ քանի մը տարօրինակ նկարագրի տէր միլիոնատէրեր, գինիի ազդեցութեան տակ քէֆի եկողներ, նորապսակ զոյգեր, եկեղեցիէն ելած պահուն, եւայլն :

Արդեօք կը պատահի՞ որ մեծ արժողութեամբ թղթադրամներ տան մուրացկաններուն :

— Այո, հոն ուր չես սպասեր, կը պատասխանէ Քենթակիէն ծերունի մը :

Այդ ծերունին կը պատմէ՝ թէ իրիկուն մը, մինչ կը պատրաստուէր այլեւս մեկնելու, յանկարծ, տեսած է մարդ մը, որ վազելով անցած է իր առջեւէն, յետոյ կանգ առած եւ իրեն մօտենալով սա խօսքերը ըսած է.

— Կինս սպաննեցի : Ամբողջ քսան տարի, այդ անպիտան կինը կեանքս թունաւորեց ու փճացուց զիս : Կեանքիս ամէնէն դեղեցիկ օրն է այսօր : Կ'ուզեմ որ դուն ալ միշտ յիշես այս օրը :

Եւ գրպանէն հանած է հարիւր տոլարնոց մը, որ Ամերիկայի համար ալ իբրեւ մուրացկանի տրուած ողորմութիւն՝ մեծ գումար է : Եւ ծերունին չէ մոռցած այդ օրը :

Ռուտոլֆ Վալենթինօ եւ Կրեթա Կարպօ երբ իրենց առաջին պայմանագրութիւնները ստորագրեցին Հոլիվուտի մէջ, եթէ ոչ հարիւր՝ սակայն տասը եւ հինգ տոլարնոցներ բաժնեցին Հոլիվուտի բոլոր մուրացկաններուն :

Ասիկա անշուշտ կախում ունի երկրէն, թաղէն, իր տեսքէն ու կարողութենէն :

Կեդրոնական Արեւելքի եւ Ափրիկէի կարգ մը երկիրներուն մէջ, օրական հազիւ պնակ մը կերակուր ուտելու չափ դրամ կը շահին : Նիւ Եորքի կամ Փարիզի մէջ, աղբահաւաքէ մը կամ միջակ վաճառորդուհիէ մը աւելի :

Ժամը, տեղը մեծ նշանակութիւն ունին : Կը նախընտրուին ճաշարաններու մուտքերը, եկեղեցիները, քաղաքապետարաններու մուտքերը — ամուսնութենէ առաջ կամ յետոյ — եւ գերեզմանատուները, յուղարկաւորութեան մթնոլորտը նպաստաւոր պայմաններ կը ստեղծեն :

Եղած են շատ մուրացկաններ, որոնք տարիներով մուրացկանութիւն ընելէ ետք, իրենց հաւաքած դրամով գործ մը սկսած են, — խանութ մը, վաճառատուն մը կամ նոյնիսկ ձեռնարկութիւն մը դնած եւ այդպէսով է, որ կեանք մը սկսած են : Այս տեսակ հրաշքներ սակաւաթիւ են սակայն եւ սովորաբար, մուրացկանները մայթի մը վրայ է, որ կը մեռնին, կամ լաւագոյն պարագային, իրենց կամ հիւանդանոցի մը մահիճին մէջ :

Թարգմ. Ն. Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

-ԵՐԲ-
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

— Լիտիա, ըսաւ Սավինսքի, հոգեակս պէտք է արթննաս ... : Դեռատի աղջկան գլուխը գլորուեցաւ բարձին վրայ, ինքզինքը դտաւ եւ հարցուց :

— Ինչ կայ, ուշ է արդէն :

Նայեցաւ պատուհաններուն որ մութ էին, — բայց դիշեր է դեռ, ձգեցէք որ քնանամ : — Հոգիս, ըսաւ Սավինսքի, խուզարկութիւն մը կայ հոս, պէտք է որ ելլես. կը յուսամ թէ ամէն բան լաւ պիտի անցնի, ամէն պարագայի մէջ քեզի համար վտանգ չկայ ... հագուէ ... պէտք է որ քովի սենեակը երթամ ... ընդհուպ :

Սեղմեց զայն կուրծքին : Լիտիա անցուց թեւերը Սավինսքիի վիզին, որպէս թէ պիտի չթողուր երթալու, Սավինսքի մեղմօրէն քակեց եւ սենեակէն դուրս ելաւ : Աշխատութեան սենեակէն անցաւ եւ ժամացոյցը նայեցաւ, ժամը չորս կը ցուցնէր ... ամբողջ իր պաղարիւնը պահած էր. «Սատանան տանի այս մարդիկը որ նման ժամ մը կ'ընտրեն տուն կոխելու համար» ըսաւ ինքն իրեն : Ճաշասրահ մտաւ, տասներկու հոգի մը կային, գըրեթէ ամէնքն ալ կարմիր պահակներ զինուորի համազգեստով, սուինները անցուցած, նաեւ երկու քաղաքային ոստիկան :

Ճանչցաւ տունին վարչութեան նախագահը, բարակ պեխով ճարտարապետ մը հիւանդոտ գոյնով որու գրասենեակը տունին բակին մէջն էր, քաղաքային հագուստով երկրորդ անձը զատուեցաւ խումբէն, դէպի իրեն եկաւ եւ շատ քաղաքավարութեամբ ինքզինքը ներկայացուց. « Ալեքսանտր Իվանովիչ Զուկօֆ, հակայեղափոխութեան դէմ խուզարկութիւններու բաժինին կոմիսար, տպուած դեղին թուղթ մը երկարեց, բազմաթիւ կնիքներով ծածկուած : Մէկ ակնարկով Սավինսքի կարդաց. հրաման տրուած էր խուզարկել Նիքոլա Վլատիմիրովիչ Սավինսքիի տունը եւ ձերբակալել զայն ինչպէս նաև բոլոր անոնք որ յարկաբաժնին մէջ կը գտնուին. Լիտիան խորհելովկարծես սրունքները խոյս կուտային իրմէ եւ մեծ ճիգ մը ըրաւ խռովքը պահելու համար ... սեղանին կոթնեցաւ.

— Կ'ենթադրեմ որ այս թուղթը օրինաւոր է, բայց թերեւս սխալմունք մը կայ, կրնա՞մ հեռաձայնել Լէօն Բորիսովիչ Սիմէոնովի :

Կոմիսարը խոնարհեցաւ.

— Կը վախնամ, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ թէ անօգուտ է, պատասխանեց, անշուշտ այսօր պիտի հարցաքննուիք Կօրօքավայիայի մէջ եւ այդ պահուն եթէ յարմար կը դատէք՝ Լէօն Բորիսովիչ կըրնայ միջամտել, բայց մենք կախում չունինք արտաքին գործերէն ... :

Կոմիսարը լաւ դաստիարակուած մարդու մը ձեւերը ունէր : Հաւանաբար, Յարին դաղտնի ոստիկանութեան հին մէկ պաշտօնեան, բոլշեւիկներու ծառայութեան մէջ մտած հիմա : Նոր ածիլուած էր, քիչ մը ուռած շրթունքին վրայ կարճ պեխով եւ վայելչութիւնով կ'արտայայտուէր : Սավինսքի պահ մը այն յոյսը ունեցաւ որ կրնար կարգադրել ասոր հետ Լիտիայի գործը, Զուպօֆ պիտի հասկընար, անշուշտ, կացութիւնը եւ Սավինսքիի պէս մարդ մը երախտագէտ թողելու դաղափարին անտարբեր պիտի չըլլար :

— Կ'ուզէի ձեզի խօսիլ վայրկեան մը, ըսաւ կէս ձայնով, փափուկ խնդիրի մը մասին :

Միւսը խոնարհեցաւ :

— Ձեր հրամանին տակ եմ, ըսաւ.

Եւ հետեւեցաւ Սավինսքիի որ զայն կ'առաջնորդէր դէպի աշխատութեան սենեակին մուտքը :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

Այրի Տիկին Շնորհիկ Մխճեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Քէսէրեան եւ զաւակը, Պ. Ներսէս Մխճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Գնաճեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Էլիզ Քիւրքճեան եւ զաւակը, Օր. Պէաթրիս Մխճեան (Ամերիկա), ինչպէս նաեւ Տէյիրմէնճեան, Աբէլեան, Պօյաճեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, մօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԽՃԵԱՆԻ
(Կեսարացի)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 17ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, այս Երկուշաբթի Օգոստ. 22, ժամը 14·15ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քաշանի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

22 Բիւ տը լ'Արմիսթիս, Քաշան:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ
(ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Ընկեր Պ. Մահտեսեանէ (Կիպրոս) 50 Ֆրանք: Ընկեր Սիմոն Աբգարեանէ (Պէյրութ) տասը Ֆրանք:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են: Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նորոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ:

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Խաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) շրջանին Կիրակիները եկեղեցական արարողութիւնները տեղի պիտի չունենան:

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանատան:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը: Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն:

Չեքով վճարումները ընել

C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ
ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ:

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր մէկէն սկսեալ հաշուեցոյեր պիտի ղրկենք մեր այն բաժանորդներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնենք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ:

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդները կը կարգադրեն իրենց առկախ հաշիւները, աւելի եւս չդժուարացնելու համար, հայկական օրաթերթի մը հրատարակութեան ծանր պայմանները:

Կանխայայտ չնորհակալութեամբ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայն միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամուէլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Շրջանակով 400 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին:

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօր, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72:

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ
ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ»
ԵՒ
«ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարունակող գրքոյկը՝ 10 Ֆրանք:

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան: Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրարդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՀԱՄԱՌՕՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
23
ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI
23 AOUT
1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10.692

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — Nº 10.692

ՕՐՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՋՈՀԵՐՈՒ ԹԻՒԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՅ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԸ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՓՈՒԹԱՅ

Վարտայի աւերակներուն տակ ձայները կը լսուին տակաւին, ինչ որ կը վստահէ թէ ամէն մարդ մեռած չէ, բայց չատ ժուռը է փրկել զանոնք: Վերջին հաշուեկիռի մը համաձայն, մեռելներու թիւը 3000ը կ'անցնի, 1800 դիւղեր աւերակի վերածուած են եւ ցնցումները, թէեւ ասկէ թեթեւ, կը շարունակուին: Ֆիկառոյի յատուկ թղթակիցը, որ էրզրում մեկնած է, կը նկարագրէ քանդուած դիւղերու ողբերգական պատկերը: Կը յիշէ որ ժամանակին Վարտայի անունը կը նշանակէր «Կումկում» (Թուրքերէն): Միայն Վարտայի մէջ արդէն 2310 դիակ երեւան հանուած է, իսկ վիրաւորներու թիւը 300ը կ'անցնի: Ողջ մնացածները, սարսափած, կը փախին, մաս մը դէպի Մուշ, ուր ցնցում մը տեղի ունեցաւ կիրակի եւ թղթատարական դրասենեակը քանդուած է: Մուշի հիւանդանոցը բերնէ բերան լեցուած է եւ դպրոցներն ալ հիւանդանոցի վերածուած են: Շատեր փախած են դէպի դաշտերը եւ կը թափին հօտերու մէջեւ: Շատեր, անդադար կը կրկնեն՝ «Ատուածոյ անէծքն է»:

Տակաւին որոշուած չէ թէ Վարտոյ պիտի վերաշինուի թէ ոչ: Անգամ մը, արդէն, 20 տարի առաջ, քանդուած էր եւ բնակիչները չեն ուզեր կրկին ապրիլ «այս անիծուած վայրը»: Կ'ըսուի սակայն թէ կառավարութիւնը որոշած է վերաշինելու դիւղը եւ առաջարկ պիտի բերէ այդ առընչութեամբ: Մինչ կողմէ համաձարակի վախը կը շատնայ եւ մինչեւ ձեռք կ'առնուին ժանտախտին եւ ջրհեղեղին առաջքը առնելու համար:

Օգնութեան կը հասնին ամէն կողմէ: Առաջին առթիւ ամերիկեան բանակն է, թիւիններով եւ դեղերով, որ օգնութեան փութացած է: Ֆրանսական կառավարութիւնը հարցուցած է Անդարայի կառավարութեան թէ ի՞նչ բան աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ, մինչ նախագահ ոը կոչ ցաւակցական իր հեռագրին հետ դրամական անձնական նուէր մը ըրած է: Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը իր հեռագրին մէջ կը չեշտէ.— «Պոնի կառավարութիւնը անհրաժեշտ բոլոր միջոցները ձեռք պիտի առնէ Թուրք բարեկամներուն հասցնելու համար ինչ որ պէտք ունին»:

Քասթելկանտոլֆոյէն Պապը կոչ ըրած է բոլոր կաթոլիկներուն որ աղօթեն Թուրքիոյ զոհերուն համար:

Յատկապէս հեռագիր մը ղրկած է նաեւ Ցունաստանի թագաւորը: Կառավարութիւնն ալ օգնութեան կը վազայ:

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿՐՆԱՅ ԱՄԻՍ ՄԸ ԿԱՄ ՏԱՐԻՆԵՐ ՏԵՒԵԼ» Կ'ԸՍԷ ՃՈՆՍԸՆ

«Ոչ ոք պիտի թէ խաղաղութիւնը երբ կրնայ հաստատուիլ, ամիս մը կամ տարիներ կրնայ տեւել: Միայն Հանոյի ղեկավարները են որոնք կրնան որոշել թէ ո՛ր պահուն այլեւս անօգուտ է չարունակել այն կորուստները զոր իրենց հեռանկարը կը պարտադրէ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԷՍԲԵՐԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Եթէ Հայոց ազգը քաղաքական - դիւանագիտական պատմութեան իր ձեռքը անցած հատորները կարդացած ըլլար այն ուշադրութեամբ, այն արծիւի աչքերով, որով կը կարդայ հայրենասիրական քերթուած մը, թերեւս խուսափած ըլլար կարգ մը միամտութիւններէ, որոնք մինչեւ այսօր ալ ի չյայտ կուգան իր առաջնորդ տիպգան քաղաքական - դիւանագիտական աշխատանքներուն ընթացքին:

Միացեալ - Նահանգներու նախագահը չեշտած է թէ երկրին բարգաւաճումը վտնգուած է եւ թէ կառավարութիւնը պիտի չվարանի հարկ եղած միջոցները ձեռք առնել եթէ սեներիքաները եւ պրօծատիրութիւնը աւելի ղոյղ չըլլան դիներու եւ ամսականներու առընչութեամբ:

× Մոսկուայի կամ Հանոյի մէջ ոչ մէկ պաշտօնական հաստատում կայ հիւսիսային Վիէթնամի պատուիրակութեան ներկայութեան մասին, Մոսկուայի մէջ:

Կը կարծուի սակայն թէ Հանոյի եւ Մոսկուայի ղեկավարները խօսած են դլխաւորաբար խորհրդային օժանդակութեան մասին, որ պիտի աւելնայ:

Կը պարզուի նաեւ թէ հակառակ փեքինի յարձակումներուն, Հանոյի կառավարութիւնը միտք չունի կռնակ դարձնելու Մոսկուայի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ փեսան՝ Ադժուպէյ, որ Իզվեստիայի խմբագրապետ էր իր աներոջ իշխանութեան օրերուն, կրկին մէջտեղ եկած է: Առջի օր յօդուած մը տպրադրած է՝ երկիծական չաթաթաթերթ՝ կրեմլոտիվի մէջ, բայց յայտնի չէ թէ պատահական աշխատակցութիւն մըն է, թէ մնայուն:

ՍՐԱՖ Մ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ապաստովութեան դերագոյն Ատեանը եօթը մահապատիժ եւ հինդ ցկեանս բանտարկութեան վճիռ արձակած է Նասրի մահափորձին հեղինակ ամբաստանեալներուն դէմ:

ԹԻԹՈՑԻ հրաւէրով Բրեժնեւ եւ Կոսըկին պիտի երթայ սեպտեմբեր 16ին կամ 18ին: Այցելութիւնը անձնական բնոյթ պիտի ունենայ եւ տասը օր պիտի տեւէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը՝ Վալտէք Ռոյէ յայտարարութիւններ ըրած է Քրուազիքի մէջ եւ չեշտած թէ վերամուտէն առաջ, դեմոկրատ եւ ընկերվարական Զախի դաշնակցութիւնը պէտք է ճշտէ իր դիրքը եւ յայտնէ թէ միշտ կ'ընդդիմանայ համայնավար կուսակցութեան հետ հասարակաց ծրագրի մը շուրջ համաձայնելէ:

ՀԱԼԷՊի մէջ, Սուրիական պետութեան դեկավարը խիստ յարձակումներ ըրած է «Արաբ յեղափոխական կառավարութեանց դէմ, որոնց մէջ Ցորդանանի գահը, որ սահմանած է պաշտպանելու համար Պաղեստինի Իսրայէլական էութիւնը»:

Այո, եթէ միայն դիտնայինք թէ ի՞նչ դաւեր տեղի ունեցած էին Սեւրի դաշնադիրին ստորագրութենէն առաջ, ստորագրութեան օրերուն եւ ստորագրութենէն ետք, հաւանաբար վայխայած չըլլայինք չատ անհիմն յոյսեր, որոնք մինչեւ այսօր ալ կը խանդավառեն մեզ:

×

Հաշտութեան խորհրդաժողովը բացուած չբացուած (Յունուար 1919), բուռն մըրցակցութիւն մը ծար առած էր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Երկուքն ալ կայսերական չահեր կը հետապնդէին Մերձաւոր Արեւելքի մէջ եւ ազդեցութեան գօտիներ կ'ապահովէին իրենք իրենց՝ Օսմանեան կայսրութեան հողերուն վրայ:

Պատերազմի տեւողութեան, չորս դաշնի դաշնագիրները ստորագրուած էին եւ համաձայնութիւն գոյացած էր թէ ինչ ձեւով բաժան - բաժան պիտի ընէին «հիւանդ»ին հողերը:

Բայց, Զինադադարէն անմիջապէս ետք այդ համաձայնութիւնը չուրը ինկաւ ու որոշապէս պարզուեցաւ որ երկու Մեծ - երը իրարու խօսք պիտի չհասկնային, նոյնիսկ Պոլսոյ եւ Նեղուցներու հակակշիռի հարցին մէջ:

Անգլիա տարտամ խոստումներ տուած էր Արաբներուն: Ֆրանսան կը պահանջէր Սուրիան, որ դրաւուած էր ոչ թէ ֆրանսական, այլ բրիտանական ուժերով: Լոնտոն ինչպէ՞ս կրնար իր բարեկամին դիմել այդ հողամասը՝ առանց բռնաբարելու իր խոստումները արաբ ժողովուրդներուն:

Նախագահ Ուիլսընն անդամ նեղ կացութեան մը մատնուած էր: Գիտէր թէ Սուրիացիք դէմ էին ֆրանսական հոգատարութեան: Ուրեմն, ինչ ի՞նչպէս կրնար պարտադրել անոնց որ հաւանէին այդ հոգատարութեան, երբ այնքան ջերմօրէն կը պաշտպանէր ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը:

Փարիզի խորհրդաժողովին օրակարգի կարեւոր նիւթերէն մէկն էր Թուրքիոյ ճակատագիրը: Սկզբունքով ընդունուած էր որ հոգատարութեան դրութիւն մը պիտի հաստատուէր պարտուած Գերմանիայէն եւ Թուրքիայէն դրաւեալ հողամասերուն վրայ եւ այս վերջինին պիտի անջատուէին Հայաստանը, Սուրիան, Պաղեստինը եւ Արաբիան:

Լոյա Ճորճ աշխարհագրութիւն կարդացած մարդ չէր եւ անգամ մը, նոյնիսկ, իրարու հետ չփոթած էր... Փենսիլվանիան եւ Թրանսիլվանիան — մէկը Ամերիկա, միւսը Ռումանիա:

Այնպէս որ միայն վերջին պահուն միտքը ձգած էին թէ Քիւրտիստան անունով երկիր մըն ալ կար: Ուրեմն, վարչապետը կը յանձնարարէր ժողովականներուն որ այդ հողամասին ալ ինքնավարութիւն տային եւ պատուարի մը վերածեն զայն՝ Թուրքիոյ եւ Մուսուլի միջեւ:

×

Սան Րեմոյի ժողովին մէջ էր որ (Ապրիլ 1920) մեր խնդիրը — այդ օրերուն իրաւ խնդիրը էր — լրջօրէն նկատի առնուեցաւ:

Ինչպէս կը պատմէի անցեալ օր, Լոյա Ճորճ չէր ուզեր էրզրումը մեղի զիջիլ, իսկ լրմէ նուազ «հայասէր» Քըզըլճեները, Նիթթիները եւ Պերթլօները դիտէլ կուտային թէ Հայաստան չէր կրնար ապրիլ առանց էրզրումի:

Լոյա Ճորճ բնաւ չէր հաւատար թէ մենք կրնայինք պաշտպանուիլ մեր սեփական ուժերով: Եւ իրաւ չէինք կրնար:

Բայց, Լորա Քըրզըն, որ, ըստ վարչապետին «Պօղոս Նուպարի խօսքէն դուրս չէր ելլեր», ըսած էր ժողովին թէ «Փառչան կը վստահեցնէ թէ Հայերը ի վիճակի են իրենց հողերը պաշտպանելու»: Եւ ահա ժողովի կը հրաւիրուին Պօղոս Նուպար փաչան եւ Աւետիս Ահարոնեան:

Սիրտս չ'ըլլար որ նորէն քառ առ քառ տամ Լոյա Ճորճի յուշամատեանին այն էջերը, որոնց վրայ վարչապետը տեսակ մը արդահատանքով կը վերյիչէ մեր երկու պատուական եւ ողբացեալ հայրենակիցներուն պատասխանները:

Փաչան կը հաւաստէ թէ Հայերը կըրնան էրզրումը զրաւել: Ունին արդէն 15·000նոց բանակ մը եւ կրնան, առանց դժուարութեան, 40·000ի բարձրացնել այս թիւը, եթէ Դաշնակիցները հայթայթեն պէտք եղած ռազմամիջոցները եւ մնացեալները: «Այսօր մեր պինուորները կօշիկ չունին եւ ռազմամթերք ալ չունինք: Բայց, ոչ ոք կասկածի տակ կրնայ դնել անոնց քաջութիւնը»:

Վարչապետը կը հարցնէ թէ «Հայերը կը սպասեն որ դաշնակիցները իրենց օգնեն՞ էրզրումը եւ առնելու համար, թէ ընդհակառակը, կրնան իրենք իրենց ուժերով դրաւել»:

Պօղոս Նուպար կը պատասխանէ թէ Դաշնակիցներու օգնութիւնը այնքան ալ «անհրաժեշտ» չէ:

— Ինչպէ՞ս կրնաք նոր ջարդերու առաջքը առնել, կը հարցնէ Նիթթի:

— Էրզրումի մէջ ջարդուածք Հայ մնացած չէ որ, կը պատասխանէ Փաչան:

Լոյա Ճորճ կ'ուզէ իմանալ թէ վերջին 50 կամ 100 տարուան մէջ Հայերը մեծամասնութիւն ունեցա՞ծ են էրզրումի մէջ եւ փաչան թիւեր կրնա՞յ ցոյց տալ:

Նուպար փաչա հաստատական պատասխան մը կուտայ:

Ցետոյ, կարգը կուգայ Ահարոնեանին, որուն նոյնպէս կը հարցնեն թէ Հայերը կրնա՞ն Թուրքը էրզրումէն դուրս քշել՝ ենթադրելով որ Դաշնակիցները իրենց հայթայթեն պէտք եղած զէնքերը:

Ըստ Լորա Ճորճի, Ահարոնեանն ալ կուտայ «նոյնքան չուարած ու հակասական» պատասխաններ:

— Քեմալական բանակը խեղճ բան մըն է... Հայաստան կրնայ հաւաքել վերյ է 25-30·000նոց բանակ մը... երկու երեք ամիսէն այս թիւը կը բարձրանայ 40·000ի...

— «Ինչպէ՞ս կրնայինք հաւատք ունենալ այս տեսակ ապիւրիւոյ տեղեկութեանց վրայ», հարց կուտայ Լորա Ճորճ ու կը չարունակէ.

— Ես չէի կրնար իմ հաւանութիւնս տալ Մեծ Հայաստանի մը ծրագրին... Անձնապէս համոզուած էի որ այդ ծրագիրը մեծ դժդոհութիւն պիտի պատճառէր Հայաստանի եւ այլ երկիրներու իսլամներուն... Մնաց որ անպաչտպանելի ծրագիր մըն էր...

Ժողովը, Միլրանի համաձայնութիւնն ալ ստանալէ ետք, կ'որոչէ Հայաստանի հոգատարութիւնը առաջարկել Ամերիկայի:

Կէս-բերան առաջարկ մըն էր, քանի որ Սան-Րեմոյի մէջ, արդէն, պիտէին թէ Ամերիկա պիտի մերժէր...

ԵԻՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ ԵՒ ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԸ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Հարաւային սահմաններում Տաճիկն էր սպառնում: Սեղմելով Հայերին Սեւանի լիճը շրջապատող ժայռերին՝ Վեհիպ փաշան պահանջում էր երաշխիք, որ հայ ժողովուրդն այլեւս գործիք պիտի չդառնայ Ռուսների ձեռքին: Կովկասի տէրը փաստօրէն Տաճկաստանն էր. նրա կողմ էին Ադրբէյջանցիք, լեռնական Մահմետականները եւ, մասամբ, Վրացիները: Տաճկաստանը պահանջում էր, որ Հայերն էլ լինեն նրա հետ: Գաղտնիք չէ, որ 1918ի գարնանից Կովկասը ամբողջովին անցել էր Տաճիկների ազդեցութեան տակ, եւ Հայերի համար ստեղծուել էր անհունօրէն ծանր վիճակ: Դրժբախտաբար, վտանգը միայն Տաճիկներից չէր. հարեւան Ադրբէյջանի ախորժակներն էլ սրուել էին անսահման: Մուսավաթը չէր բաւականանում իր ունեցածով եւ ոչ միայն Ղարաբաղի, Զանգեզուրի ու Նախիջեւանի պահանջ էր դնում, այլ եւ՝ Երեւանի ու Կարսի. «Հայաստանի մարբաքաղաք արէ՛ք Էջմիածինը», շնականօրէն ասում էր Ուսուպբէկովը Պաթումում: Հայ ժողովուրդը հանդիստ չէր, տարաբախտաբար, եւ Վրաստանի կողմից. վրաց Մենշեւիկները իրենց ժողովուրդը փրկելու մտահոգութեամբ տարուած՝ շատ էլ հաշուի չէին առնում Հայերի բացառիկ դրութիւնը: Հայերը բառիս բուն իմաստով մնացել էին մենակ, անօգնական, դէպքերի բախտին թողնուած: Ռուսաստանը հեռու եւ քառասային վիճակի մէջ: Եւրոպա չկայ: Շրջապատող հարեւանները՝ կասկածոտ, բծախնդիր, պահանջկոտ ու կարճատես: Իսկ Երեւանից եօթը քիլոմեթր հեռու, Նորագաւթում նստած են Տաճիկները՝ թնդանօթի բերանը ուղղած Հայերի կողմը ...

Հիմա բոլշեւիկները ասում են. «Պէտք է լինէիք մեզ հետ եւ մասնակցէիք ռուսական յեղափոխութեան»: Հնարաւո՞ր էր այդ: Եւ եթէ մի բոպէ նման խելագար քայլ արուէր Հայերի կողմից, Երեւանի եւ այն ժամանակուայ ամբողջ Հայաստանի քարը քարի վրայ կը մնա՞ր: Չէի՞ն միանայ արդեօք Տաճիկներին եւ հարեւանները եւ չէի՞ն կոտորի Հայերին, իբրեւ իրենց թշնամիների եւ ռուսական գործակալների: Եւ եթէ այդպէս լինէր, բոլշեւիկները իրենց Կարմիր Բանակով օգնութեան կը հասնէի՞ն: Հեշտ է թութակի նման կրկնել անպատասխանատու բառեր. պէտք է, սակայն, հասկանալ բառերի իմաստը եւ ըմբռնել հնարաւորութիւնները: Երեւանում այդ օրերին կային եւ բոլշեւիկներ, եւ մէկը նրանցից՝ Արշաւիր Մելիքեանը նոյնիսկ անդամ էր Հայաստանի Խորհրդի: Ի՞նչպէս էին մտածում նրանք: Նրանք ամբողջապէս վաւերացնում էին Հայաստանի այն ժամանակուայ քաղաքականութիւնը: Եւ պարկեշտ մարդիկ ուրիշ կերպ չէին կարող վարուել, որովհետեւ այդ քաղաքականութիւնը անմիջական կերպով բխում էր մեր իրականութիւնից եւ լիովին համապատասխանում էր կեանքի հրամայական թելադրանքներին:

Ի հարկէ, Դաշնակցութեան վարած քաղաքականութիւնը կը լինէր դատապարտելի, եթէ չափէին ո՛չ թէ հայ ժողովրդի շահերի, այլ համաշխարհային յեղափոխութեան տեսակէտից: Հետեւողական էր Լենինը երբ հայկական խնդրի համար իրեն ուղղուած օգնութեան դիմումին պատասխանում էր, որ եթէ համաշխարհային յեղափոխութիւնը պահանջէ հայ ժողովրդին զոհ բերել, պէտք է զոհուեն: Յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան 15 միլիոն ռուս կոտորողը, հարկաւ, ուրիշ կերպ չի կարող մտածել, ի՞նչ նշանակութիւն մի բուռը հայ ժողովուրդը համեմատած այն բարիքների հետ, որ ընկերային յեղաշրջումն է բերելու մարդկութեան: Այսպէս դատելով՝ հայ բոլշեւիկներն էլ իրաւունք ունեն մեղադրելու եւ հակայեղափոխական համարելու մեզ: Խնդիրը, սակայն, այնտեղ է, որ մենք ամենեւին չենք էլ մտածել այդ աստիճանի միջազգայնական լինելու: Մեր ելակէտը եղել է եւ է հայ աշխատաւորութեան շահը, հայ ազգային գոյութեան եւ իրաւունքների ապահովութիւնը: Այս տեսակէտից մենք, այո՛, «հակայեղափոխական» ենք: Մենք յաւակնութիւն ունենք մտածելու, որ իւրաքանչիւր ժողովուրդ, ինչպէս եւ մարդ անհատը, ինքնանպատակ է եւ ո՛չ միջոց: Եթէ ընկերվարութիւնը պէտք է յաղթանակէ մեր ժողովրդի բնաջնջումով, մենք չենք ուզում այդպիսի ընկերվարութիւն: Եւ արդէն իսկական ընկերվարութիւնը նման խնդիր չի էլ դնում: Ընկերվարութիւնը դասակարգային պայքար մղելով առաջ կուում է յանուն ազգային հաւասարութեան, եւ իւրաքանչիւր ազգ հաւասարապէս թանկարժէք է ընկերվարականի համար: Բոլշեւիկների կեղծ կոմունիզմն է միայն, որ հնարաւոր է համարում ամբողջ ազգեր դանակի տակ դնել իր դաւանանքի յաղթանակի համար: Մեր դաւանանքը կապ չունի այդ ձեւի «յեղափոխականութեան» հետ:

Մեր միջավայրի պայմանները եւ հայ ժողովրդի կենդանի շահերը ելակէտ ունեցող իւրաքանչիւր կուսակցութիւն պիտի անէր այն, ինչ որ արաւ Դաշնակցութիւնը: Եթէ բոլշեւիկների աչքում յանցանք է, որ Դաշնակցութիւնը վարեց ազգային քաղաքականութիւն, մեզ համար պատիւ է: Կ՛անցնեն տարիներ, կուսակցական կիրքը տեղի կը տայ առարկայական դատողութեան, եւ այն ժամանակ մարդիկ կը հասկանան, թէ պատմական ինչ մեծ դեր է կատարել Դաշնակցութիւնը՝ կանգ առնելով ազգային անկախութեան դետնի վրայ եւ հետեւելով իր միջավայրի քաղաքականութեան: Բոլշեւիկներն, ի հարկէ, այդ մարդկանց շարքին չեն լինի, բայց այն ժամանակ բոլշեւիկներ էլ չեն լինի ...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՒԵՐԸ ԱՏԱՆԱՅԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

Ա.

Նախ քանի մը տեղեկութիւններ (*):

Ատանայի վիլայէթը (նահանգը), 1915ին, պատմական Կիլիկիոյ արեւմտեան շրջանը միայն կ՛ընդգրկէր: Զէյթուն, Մարաշ, Այնթապ եւ շրջակաները վարչականօրէն մաս կը կազմէին Հալէպի նահանգին:

Թուրք պետական վարչական իշխանութիւնը, Կիլիկիոյ եկեղեցական թեմին (Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան) պատկանող հայաշատ քաղաքներու Հայութիւնը, անջատած էր միւս մասերէն, 1875ի վարչական նոր կազմակերպութեամբ, եւ Ատանայի նահանգի իրաւասութեան սահմանին մէջ առած էր Ատանա քաղաքը, Մերսինը, Տարսոնը, Սիսը եւ Հաճընը, կցելով նաեւ Սիլիֆքէի սանճաքը, ուր շատ քիչ Հայութիւն կար: Ատանայի նահանգը հիւսիսէն՝ Հաճընէն դէպի հարաւ տարածուելով, իր մէջ կը պարփակէր Իսլահիէն մինչեւ Ալեքսանտրէթ: Այս վարչական կարգադրութեան քաղաքական միտք – բանին այն էր, որ ոչ – հայ տարրերու մէջ Հայերը մեծամասնութիւն չկազմէին, ըլլա՛յ Ատանայի, ըլլա՛յ Հալէպի, ըլլա՛յ Սեբաստիոյ նահանգին մէջ: Կիլիկեան թեմէն անջատած էին Կիւրինը, Աշոտին եւ Տէրէնտէն, կցելով զանոնք Սեբաստիոյ նահանգին եւ Մալաթիան՝ Խարբերդ նահանգին:

ԱՏԱՆԱՅԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ՏԱՐԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ատանայի նահանգին տարածութիւնն էր՝ քառասուն հազար քռ. քլմ. որ հաւասար է 15·740 քռ. մղոնի, այլ խօսքով, Միացեալ Նահանգներու Նիւ Ճըրզիի եւ Մեսեչուսեցի միասնաբար տարածութեան չափ:

Ատանայի նահանգի բնակչութեան թիւը՝ 1915ին, ցոյց տրուած է 403·430:

Վարչական բաժանումով՝ Ատանայի նահանգը կը բաղկանար չորս սանճագներէ.— Ատանա, Ճէպէլը Պէրէքէթ, Գոզան (Սիս) եւ Իչիլ, պարփակելով իրենց մէջ՝ 19 գաւառակներ եւ 23 նահիէներ (գիւղախումբ):

1845ին, Կիլիկիոյ մէջ (Ատանա) կային 270 հազար Հայեր, 33 տարի ետք, 1878ին՝ եկեղեցական մարդահամարով՝ 380 հազար Հայ: Ի հարկէ այդ թիւէն պէտք է զեղչել Մալաթիոյ, Կիւրինի, Տէրէնտէի եւ Եոզկատի Հայերուն թիւը:

1878ի թրքական «Սալնամէ»ն Ատանայի Հայոց առանձին թիւ չի նշանակեր, այլ կ՛ըսէ.— «Ատանա եւ Փոքր Ասիա (6 նահանգներէն դուրս) 735 հազար Հայ», որով՝ Սալնամէին թիւերը խառնուած են:

Գրիգոր Զօհրապ «Հայկական Հարց»ը Ֆրանսերէն իր երկին մէջ՝ Ատանայի (Կիլիկիոյ) Հայերու թիւը կուտայ 280 հազար որմէ եթէ հանենք Հալէպի նահանգին կապուած Այնթապի, Մարաշի, Ուրֆայի եւ Զէյթունի Հայերու թիւը (102 հազար), Ատանայի նահանգին կը մնայ 178 հազար, Հայ ինչ որ ճշմարտութեան մօտ է:

Վիթալ Քինէ 1890ին, քաղելով թրքական աղբիւրներէ, Ատանայի Հայոց թիւը ցոյց կուտայ 97·450:

Օրմանեան կուտայ հետեւեալ թիւերը.—

Ատանա, Մերսին, Իչիլ	31·200
Ճէպէլը Պէրէքէթ	11·000
Հաճըն	21·700
Գումար՝	73·900

Առանց հաշուելու Կիլիկեան Թեմի միւս նահանգներու Հայերու թիւը:

Օրմանեանի թիւերը շատ պակաս են:

Հաճըն եւ շրջականերուն մէջ հաստատուած է որ 28 հազար Հայ կար: 1915ին տարագրուած են 32 հազար Հայեր: Օրմանեանի թիւը Հաճընի համար 10·300ով պակաս է:

Հայոց Պատրիարքարանը չէ կրցած ունենալ գոնէ չորս – հինգ տարին անգամ մը ճշգրիտ վիճակագրական ցուցակներ, գաւառներու Առաջնորդարաններէն:

Ասատ Ուրաս որ 1950ին Անգարայի մէջ հրատարակած էր «Պատմութեան մէջ Հայերը եւ Հայկական Հարց»ը դիրքը (785 էջերէ բաղկացեալ), թրքական մարդահամարէն քաղելով կ՛ըսէ.— Ատանայի Հայերուն թիւն է՝ 50·135 Լուսաւորչական, 2511 Կաթոլիկ եւ 5036 բողոքական, ընդհանուր գումար՝ նահանգի Հայերուն թիւն է 57·602: Ասատ Ուրասի ցուցակը Հայերու թիւին միայն մէկ երրորդն է: Զզուելի խարէութիւն մըն է ասիկա:

Ատանայի տարագրութիւնը տակաւին վերջ չէր գտած, երբ Ատանայի նահանգապետը ներքին նախարարութեան հեռագրած էր, 1915ի ամառը, հայ տարագրուածներու մասին՝ հետեւեալ մանրամասն բայց պակասաւոր թիւերը.—

Ատանայի Սանճագի Մէրքէզ Քազայէն

ԱՄՈՔ

ԿԱՄ

ՄԱԼԵԶԻՈՅ ԽԵՆԹԸ

Ձերբազատուած՝ կը շնչէի կատարեալ խաղաղութեամբ. եւ, շրթներուս վրայ վճիտ ըմպելիի պէս կ՛ըմբոշխնէի քաղցր, պայծառացած եւ թեթեւօրէն արբեցնող օդը, որ իր մէջ կը պարունակէր պտուղներու հիւթը եւ հեռաւոր կղզիներու բոյրը: Հիմա, նաւուն վրայ ըլլալէս ի վեր առաջին անդամ ըլլալով, երազանքի սուրբ փափաքը պատեց զիս, ինչպէս նաեւ այն միւս փափաքը՝ աւելի զգայական, որ զիս կը մղէր կնոջ մը պէս մարմինս յանձնելու զիս ամէն կողմէ սեղմող սա թուլութեան: Ուզեցի երկարիլ, նայուածքս դարձուցած սպիտակ մեհենադրոշմներուն, սակայն հանդստարանները եւ աթոռները վերցուած էին, եւ ամայի ճեմելիք – կամրջակին վրայ, ոչ մէկ տեղ կար հանդարտ երազանքի յանձնուելու համար:

Այսպէս է որ խարխափելով կամաց – կամաց մօտեցայ նաւու ցռուկին, կուրցած լոյսէն որ կը թուէր իյնալ երկրէն, սաստկացող ուժգնութեամբ մը մէջս թափանցելու համար: Աստղերու այս լոյսը սառուցեալ սպիտակութեամբ մը շլացուցիչ փայլով, արդէն դրեթէ կը ցուցնէր զիս, բայց կ՛ուզէի մութին մէջ տեղ մը փախիլ, խսիրի մը վրայ երկննալ, այլեւս մէջս չզգալ, այլ պարզապէս վրաս, իրերուն ցոլացուցած այս ճառագայթումը, ինչպէս որ մութին մէջ մխրճուած սենեակի մը ներսէն տեսարան մը կը դիտենք: Վերջապէս, չուաններու մէջէն սահելով կայմակալ պարաններու քովէն անցնելով, եզերքը հասայ եւ տեսայ նաւու ցռուկին յառաջանալը մութին մէջ, եւ լուսնի հեղուկ լոյսին ժայթքիլը, յորձանք կազմելով քիթին երկու կողմերը: Նոյն այս ծովային արօրը կը բարձրանար եւ կը խրէր կրկին սեւ ալիքներու այս բունծին մէջ. եւ, կայծկլտուն այս խաղին մէջ, կը զգայի պարտուած տարերքին ցաւը, կը զգայի ցամաքային ուժին ամբողջ ուրախութիւնը:

Այս ապշահայեցումի դրկին մէջ, կորսընցուցած էի ժամանակի ըմբռնումը. ժամ մը կա՞ր արդեօք որ յենած էի շորափակին, թէ ոչ միայն քանի մը վայրկեան: Նայած ծայրորդումին, հսկայական օրրանը, որ նաւն էր, զիս կ՛օրօրէր եւ կը տանէր ժամանակէն անդին: Միայն մէկ բան կը զգայի, այն թէ յոգնածութիւնը կուգար մէջս, յոգնածութիւն մը որ հեշտանքի մը պէս էր: Ուզեցի քնանալ, երազել, եւ սակայն չհեռանալ այս կախարդանքէն, կրկին չիջնել դագաղս: Ակամայ, ոտքս ծրար մը չուաններու հանդիպեցաւ: Վրան նստայ, աչքերս գոցած, բայց ոչ թէ մթութեամբ լեցուն, որովհետեւ անոնց եւ իմ վրայ կը ճառագայթէր արծաթափայլ ցոլքը:

Վարը, կը զգայի ջուրին մեղմ շաչիւնը, եւ վրաս, անլսելի արձագանգով մը, այս աշխարհին սպիտակ հոսումը: Կամաց կամաց, այս մրմունջը թափանցեց երակներուս մէջ, ու կորսնցուցի գոյութեան ըմբռնումը ալ չէի դիտեր թէ այս հեւքը ի՞մս էր թէ նաւուն սրտին զարկերը. տարուած էի, եւ անէացած՝ դիշերային աշխարհի յարատեւ մրմունջին մէջ:

×

Շատ մօտէս հնչեղ ու թեթեւ հաղ մը ընդոստ արթնցուց զիս: Ահաբեկած դուրս եկայ երազանքէն, որ դրեթէ դինովցուցած էր զիս: Երկար ատենէ ի վեր փակուած կոպերուս վրայ ինկող սպիտակ լոյսէն կուրացած, աչքերս քթթեցան տեսնելու համար. ճիշդ դիմացս, շորպատնէշի շուքին մէջ, կը փայլէր զոյգ մը ակնոցներու ցոլքին պէս ու ահաւասիկ որ ժայթքեց թանձր ու կլոր կայծ մը, որ ծխամորճի մը կրակէն կուգար: Երբ նստած էի, ու կը դիտէի միայն տակի նաւուն յորձանուտ ցռուկը, եւ կամ, իմ վերեւ, Հարաւի Խաչը, նկատած չէի այս հարեւանին ներկայութիւնը, որ պէտք է հոս եղած ըլլար ամբողջ ժամանակը անշարժութեան մէջ: Ակամայ, ու միտքս տակաւին թմրած, ըսի՝ «Ներողութիւն»: — «Ոչինչ», պատասխանեց խաւարէն դուրս եկած ձայն մը:

Չեմ կրնար ըսել թէ որքան տարօրինակ ու տխրատեսիլ էր մութին մէջ, դրեթէ իրարու հպող բայց չտեսնող մեր երկու անձերուն դրացնութիւնը: Ու ակամայ, այն տպաւորութիւնն ունէի թէ այդ մարդը աչքերը ինծի սեւեռած էր, ինչպէս ես սեւեռած էի աչքերս՝ իրեն. բայց մեր վրան եղող լոյսը — պայծառագեղ սպիտակութեամբ լոյսի այս ալիքը — այնքան զօրաւոր էր որ մեզմէ ոչ մէկը իր քովինին մօտ ուրիշ բան չէր տեսներ քան սիլուէթ մը ստուերին մէջ: Կարծես միայն մարդուն շնչառութիւնը կը լսէի եւ իր ծխամորճի գուլաներուն թքնելը:

Լռութիւնը անհանդուրժելի էր. կ՛ուզէի երթալ, բայց ատիկա շատ կտրուկ եւ յեղակարծ կը թուէր ինծի: Շուարումիս մէջ՝ սիկառէթ մը առի:

ՍԹԵՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

(3 Շար.)

տարագրուած են 14·216 Հայեր, Գարա Իսալու գազայէն՝ 33, Ճիհան գազայէն՝ 316 : Գումար՝ 14·553 :

Մէրսին Սանճագի գազայէն	756
Տարսոնէն	840
Գումար՝	1·596
Ճէպէլը Պէրէքէթի Սանճագի Կեդրոնական գազայէն՝	753
Իսլահիէն	496
Տէօրթ Եոլէն	7·168
Պաղչէէն	3·092
Խասայէն	766
Գումար՝	12·175
Գոզանի Սանճագ Սիս Մէրքէզ գազայէն՝	3·565
Ֆէքքէ	2·217
Կարս (Պազար)	1·077
Հաճընէն	10·523
Գումար՝	17·394
Իչիլի Սանճագէն	306
Մութ գազայէն	0
Կիլնարէն	7
Անամուր	0
Գումար՝	313

Թուրք ներքին նախարարութեան զրկուած թիւերու համաձայն.— Ատանա նահանգի չորս սանճագներէն՝ Ատանա, Մերսին, Ճէպէլը Պէրէքէթ եւ Իչիլ մասնակի տարագրուած Հայեր, ընդհանուր գումար՝ 46·031 :

Թրքական հեռագրին տակը աւելցուած է նաեւ հետեւեալ ծանօթագրութիւնը «Միւլահազաթ» վերնագրին տակ.—

«Ատանայի մէջ մնացողներուն սէվք ըլլալը (բռնագաղթը) նոր սկսած ըլլալով, տեղեկութիւնները թերի են: Չհաշուելով տակաւին չզրկուածները, (Հայ) տարագրեալները զրկուած են, Օսմանիէի եւ Բաճուի ճամբով, դէպի Հալէպ»:

Ուրեմն, ըստ նահանգապետի հեռագրին, 46·031 հայ տարագրեալները միայն մէկ մասը կը կազմեն Ատանա նահանգի Հայութեան :

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը Ատանայի նահանգէն դուրս եղած կիլիկեան թեմերն ալ հաշուելով, 224 եկեղեցիներով, 279 հազար հայ լուսաւորչական, 17 հազար կաթողիկէ, եւ 16 հազար բողոքական կը հաշուէ: Ուրիշ հայկական ազրիւրներ եւ աշխարհագրական երկեր Ատանայի նահանգին ընդհ. թիւը կուտան 414 հազար, որուն 216 հազարը քրիստոնեայ եւ 198 հազարը իսլամ: Քրիստոնեաներէն երկու հարիւր հազարը Հայ, տասը հազարը Յոյն, հազարը Սուրիացի, 1500ը Մարոնի, երեք հազարը Ասորի եւ հինգ հարիւր Եւրոպացի: 198 հազար իսլամները կը ներկայանան հետեւեալ ստորաբաժանումներով. — 90 հազար Թուրք, 32 հազար Անսարի, 25 հազար Քիւրտ, 10 հազար Չէրքէզ, երկու հազար Նողայ, երեքհազար Տաղիստանցի, երկու հազար Կրետացի, հինգ հազար Բումէլիցի, 15 հազար Գրզըլպաշ, ութ հազար Ֆարագ, հինգ հազար Արաբ – իսլամ եւ հազար Եիւրիւք: Ի տեղեկութիւն ըսենք որ 1918 Հոկտեմբեր 31ի Զինադադարէն ետք զընդապետ Պրէմոն, 1919 – 20ին, Կիլիկիոյ քրիստոնեաներ՝ 215 հազար, եւ իսլամներ՝ 185 հազար ցոյց կուտայ: Այդ Հայերը մեծ մասով տարագրութենէ վերադարձողներ եւ զանազան նահանգներէ վերապրող տարագիրներ են :

Ասատ Ուրաս (էջ 143 – 144), Կիլիկիոյ Հայութեան թիւը, երկու նահանգ միասին՝ Ատանա եւ Հալէպ, հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ.—

Ատանա՝	57·686
Ուրֆա՝	18·370
Մարաշ՝ (մէջը հաշուելով Այնթապը՝	38·453
Հալէպ՝	49·486
Գումար՝	163·975

Ինչ որ գրեթէ կէսն է երկու նահանգներու Հայերու թիւերուն : Թուրքը ճըշգրիտ վիճակագրութիւն չունի եւ չէ ունեցած: Նոյնիսկ այժմ ունեցածն ալ կեղծ է, այդ կը տեսնուի գիտական վերլուծումէ ետք միայն :

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

(*) Կիլիկիոյ եւ Ատանայի մասին ուսումնասիրութիւններ ունին Վիքթոր Լանկլուա, Հ. Ղեւոնդ Ալիշան: Նաեւ կան երկեր՝ Հայնրիխ Քիփերթի «Հին Աշխարհագրութիւնը», Ռ. Փրոյսի «Կիլիկիան» 1859, Վիքալ Քինէի «Ասիական Թուրքիա» հատ. Բ., Թէքսիէ՝ «Փոքր Ասիա, էջ 711, Էլիզէ Ռըքլիւի «Համաշխարհային նոր Աշխարհագրութիւնը», 9րդ հատոր, Թրքական «Սալնամէ» (Տարեգիրք) 1909, էջ՝ 810, զանազան Հանրագիտարաններ, որոնց կարգին «իսլամ Համայնագիտարանը (1918),— Բրիտանական վերջին Համայնագիտարանը՝ 1965, ինչպէս նաեւ «Ամերիքանա»ն ողբալի մտայնութիւն մը ունին եւ պատմական քաղաքներու Հայերու վերաբերմամբ լուռ կ'անցնին, մինչ գերմանական «Կռոսէ Պրոքհաուզ»ը Ատանայի Նահանգին համար կ'ըսէ, թէ մինչեւ 1915ը, բնակչութեան մէկ երրորդը Հայ էր :

Իտալական մեծ պատկերազարդ Համայնագիտարանը Ատանայի եւ Կիլիկիոյ մասին տեղեկութիւններ կուտայ աւելի մանրամասնութեամբ :

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Երկու բարեկամներ կը զրուցեն :

— Երբ նոր ամուսնացանք, կինս ամէն օր ժամերով դաշնակ կը նուագէր: Սակայն, երբ առաջին եւ երկրորդ զաւակը ունեցաւ, վերջ տուաւ այդ սովորութեան, կ'ըսէ առաջինը :

— Ուրեմն ճիշդ է, որ տղաքը միշտ երջանկութիւն կը բերեն տան մէջ, կը յարէ երկրորդը :

ՀԱՐՍՆՔԱՐԻՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

ԽՄԲ.— Ուշ մնացին, բայց սկսան հայկական հէքեաթ հաւաքել Թուրքերը, օր մըն ալ պարծենալու համար թէ··· թըրքական են այդ հէքեաթները: Աղթամարի հէքեաթները եւ եկեղեցին ցուցահանդէս հանած են այսօր, թրքական թերթերուն մէջ հայկական աւանդութիւն կը պատմեն, Աղթամարի եկեղեցիին պատկերազարդ գիրքեր կը նուիրեն, օտար զբօսաշրջիկներ կը հրաւիրեն՝ որպէսզի գան հիանան հայկական այս հրաշակերտին վրայ: Զահիր Կիւվէմլի անուամբ գրող մըն ալ «5000 քիլոմեթր զրկանքի շրջաններուն մէջ» խորագրով ուսումնասիրութեան մը մէջ կը պատմէ Հարսնքարին առասպելը, Հայոց թագաւորին եւ Վանայ իշխանուհիին սիրային պատմութիւնը. —

Ատենօք, դարեր առաջ, Վանայ մէջ, կար ու չկար՝ Հայոց թագաւոր մը կար: Այս թագաւորը ունէր աղջիկ մը, այնքան գեղեցիկ, այնքան աղուոր, որ նայողը անգամ մըն ալ կ'ուզէր նայիլ: Ամբողջ աշխարհի վրայ մէկ հատիկ էր ան՝ իր աննման գեղեցկութեամբ :

Այն ատեն, Վանի մերձակայ Արտամետի լեռները ամբողջ ծածկուած էին Հայերու տուներով: Սարերուն վրայ, հովիտներուն մէջ, ամէն կողմ Հայեր կը բնակէին : Արտամետ, որ գոհարն է Վանայ լճին, անգամ մը եւս գեղեցիկ էր իր ճեփ – ճերմակ տուներով, լեռները, ժայռերը չէին տեսնուիր այդ ձիւնասպիտակ տուներէն: Այսօր անգամ, անոնց փլատակները, հիմերը կը տեսնուին տակաւին, եւ մեզ կը մղեն երեւակայել Արտամետի երբեմնի ակնախտիղ գեղեցկութիւնը, մանաւանդ թագաւորին պալատը, հիանալի, հիանալի՛, երկյարկանի աշտարակաւոր դղեակ մը, ապարանք մը··:

Օր մը, գեղեցիկ ու վայելուչ ձիաւոր մը կուգայ հեռուներէն, կուգայ լճափէն, կը հիանայ տեսարանին գեղեցկութեան վրայ եւ կ'ըսէ. «Այս ի՞նչ գեղեցիկ տեղ է, ի՞նչ գեղեցիկ աշխարհ···»: Սքանչացած կը դիտէ իր շուրջ – բոլորը, կը նայի շէնքերուն, բերդերուն, տուներու պատուհաններուն: Պատուհանին առջեւ կը տեսնէ թագաւորին աղջիկը եւ կայծակնահար կ'ըլլայ, կը սիրահարի :

Իշխանուհին ալ կը տեսնէ գեղեցիկ եւ վայելչագեղ ձիաւորը: Ան ալ կը սիրահարի ի կարգին : Աչքը քուն չի մտներ: Երբ ախ կը քաշէ՝ կը հառաչէ, հառաչը լեռներէն կը լսուի, եւ լեռները կը հառաչեն աղջկան հետ: Աղջիկն ըսես, չուտեր, չի խմեր, մոմի պէս կը հալի, դերձանի պէս կը բարակնայ, անկողին կ'իյնայ :

Ձիաւոր իշխանը իր մարդիկը կ'առնէ կուգայ, վրան կը լարէ Արտամետի մօտ: Լուրը կը թռի կ'երթայ աղջկան, որ կ'աղէկնայ, կ'ելլէ կը նստի, կը խենթենայ, եւ կը ժողվէ ինչ ունի չունի, կը փախչի տունէն գիշերով : Կ'իյնայ ճամբայ, կ'անցնի բերդին դռնէն գաղտագողի, կը շտապէ դէպի լեռները, ժայռերն ի վեր, սարերն ի վեր: Կ'ուզէ անցնիլ ժայռերուն վրայէն, որպէսզի ոտքերուն հետքերը չտեսնեն լճափի աւազներուն վրայ: Կ'ուզէ անցնիլ լեռները, լեռներէն ալ անդին, հասնելու, միանալու համար իր սիրականին :

Բայց սեւամօրուս եւ արծուաբիբ թագաւորը չի քնանար, արթուն է եւ կը հետեւի անոր, կը տեսնէ փախուստը բերդէն, կը քաշուի սենեակը, կը դիմէ կախարդանքի ···

Եւ ճիշդ այն ատեն, երբ գեղեցիկ իշխանուհին կ'անցնէր երկու ժայռերու արանքէն, իր երկար վարսերուն հիւսկերը կը պլլուին երկու կողմի ժայռերուն : Աղջիկը քանի կը քալէ մազերը աւելի կը փաթթուին, հանգոյց կ'ըլլան եւ այնպէս իրար կ'անցնին որ սատանան գայ՝ չի կրնար քակել: Դանակ չկայ, որ աղջիկը մազերը տակէն կտրէ, ձգէ ազատի: Ճար չկայ, ճարակ չկայ, կը մտածէ, ի՞նչ ընէ, ի՞նչպէս ընէ: Ընելիք չըկայ, սիրոյ կրակը ինկեր է ներսիդին անգամ մը, ճիգ կ'ընէ փրկուելու համար, ի զո՛ւր: Ճիգ մըն ալ կ'ընէ, ճիգ մըն ալ, եւ աղջիկը այնքան ուժգին կը քաշէ մազերը, որ··· ժայռերուն կառչած կը մընան, իսկ ինք քաշելու ուժգնութենէն կ'երթայ լիճը կ'իյնայ, արիւնը կարմիրի կը ներկէ լճին ջուրերը, աղջիկը կը կորսուի կ'անհետի :

Իշխանը կը սպասէ երկար, կը սպասէ սրտագողով, մտահոգ, ի զո՛ւր: Կը նայի, ըլլալիք չէ, կը թամբէ ձին, կ'իյնայ ճամբայ, կը հասնի լերան կողին, կուգայ սեւ ժայռերուն առջեւ, ի՛նչ տեսնէ, աղջըկան մազերը ժայռերուն են կառչեր, բայց աղջիկը չկայ, իսկ լիճը կարմիր է: Քարսիրտ իշխանը չի դիմանար, կը նստի քարի մը գլուխ, կը սկսի լալ, կուլայ հա՛ կուլայ: Մարդիկ երդ մը կը յօրինեն իր վրայ.

Արտամետ Վանի կը նայի,
Շամիրամ մէջէն կը հոսի,
Այնպէս եար մը սիրեր եմ,
Եկողն անոր կը նայի :

Այդ օրէն ասդին, Վանայ աղջկանց ուխտավայրն է դարձած «Հարսնքար»ը: Ով որ այդ հիւսկէններուն վրայ պտըտցընէ իր մատները, եթէ ամուրի է՝ կ'ամուսնանայ, եթէ մարդ ունի պանդուխտ, կուգայ, կը դառնայ, կարօտը կ'առնէ··:

ԽՄԲ.— Յաջորդով ուրիշ հէքեաթ մը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

-ԵՐԲ-
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Այդ պահուն, երկրորդ անձնաւորութիւն մը, համազգեստով, զինուորներու խումբէն զատուեցաւ եւ եկաւ անոնց միացաւ. քաղաքային կոմիսարը, առանց շփոթութիւն ցուցնելու, զայն ներկայացուց :

— Տեղակալ Իվանօֆ, ըսաւ.

Սավինսքի, մէկ ակնարկով հարկ եղած միջոցը ձեռք առաւ: Այս մարդը պատշաճօրէն հագուած էր եւ սպայի ասպարէզի մէջ եղողի ձեւերը ունէր: Ա՛ս ալ երիտասարդ էր: Շիտակ կը կենար, ուսերը ինկած, ա՛ս ալ հին բանակին մաս կազմած պէտք է ըլլայ, խորհեցաւ Սավինսքի, եւ կրնամ դեռ յաջողիլ :

— Պարոններ, ըսաւ, անձնական գործի մը համար ձեզի խօսիլ կ'ուզեմ, շուտով պիտի կրնաք ըմբռնել, իրենց պարտականութիւնը հոս կատարող պաշտօնեաներուն չէ որ ···

— Շատ ցաւալի, կը վստահեցնեմ, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, իրապէս շատ ցաւալի, ընդմիջեց քաղաքային կոմիսարը խոնարհելով :

— Այո, ըսաւ Սավինսքի աւելի քաջալերութեամբ, այր մարդոց է որ կ'ուզղեմ խօսքս, այր մարդէ այր մարդ խընդիրը այն է որ այսօր ես մասնաւոր կացութեան մը մէջ եմ, ամէնուս ալ կրնայ պատահիլ, ձեզի ալ, ինչպէս ինծի ··· Կին մը ունիմ քովս, շատ դեռատի կին մը որ եկած էր զիս տեսնելու եւ վար դրի գիշերը որովհետեւ փողոցները ապահով չեն ինչպէս գիտէք :

Ան անտեղեակ է բոլորովին քաղաքական խնդիրներու, աղջնակ մըն է դեռ ··· քըսան տարեկան չկայ, կը տեսնէք հիմա, ձեզ պատուոյ խօսքս կուտամ որ ան խառնուած չէ իմ կեանքիս, չի գիտեր թէ ինչ կ'ընեմ, եւ իրապէս առաջին անգամ է որ այսօր տունս եկաւ : Ծառաներս կրնան ձեզ հաստատել ըսած ճշմարտութիւնս, եթէ ուզէք հարցաքննել այս կէտին վրայ·· խնդիրը այսպէս ըլլալով, պարոններ, կը պաղատիմ որ զայն ազատ ձգէք··· կը հասկնաք, թէ ինչի մասին ըլլալը, աւելի չեմ ուզեր ըսել, եւ ձեզ կը վստահեցնեմ որ երբեք պիտի չմոռնամ ձեր այս մատուցած ծառայութիւնը :

Այն չափով որ կը խօսէր, հետզհետէ կը կորսնցնէր պաղարիւնը զոր ունէր սկիզբը յուզումը որուն մատնուած էր ձայնը կը թրթռացնէր :

Կարծես 2 կոմիսարները մասնակից էին իր յուզումին, աւելի քաղաքայինը քան զինուորականը : Մինչ Զուպոֆ հաւանութեամբ գլուխը կը շարժէր, սպան ժըպտեցաւ կիսովին, գրեթէ յարգալիր, հասկցնելու համար թէ, իրապէս, իրեն ալ պատահած էր, եւ այնպիսի բաներ են որոնց վրայ դիտէ գոցել աչքերը, կեանքը ապրած մարդ է: Սակայն, երբ Սավինսքի աւարտեց, իրենց դէմքին վրայ մեծ տատանում մը երեւաց: Պահ մը մէկդի քաշուեցան եւ սկսան վիճաբանիլ : Խօսակցութիւնը կ'երկարէր որոշապէս յաղթելու դժուարին արգելքի մը կը բախէին :

Վերադարձան Սավինսքիի մօտ :

— Թերեւս կրնայիք տալ անունը այն անձին որ ձեր տունն է, ըսաւ սպան :

— Կը նախընտրէի լռել այդ մասին, պատասխանեց Սավինսքի, կնոջ մը պատիւին մասին է, կը հասկնաք ···:

— Կը հասկնամ, կը հասկնամ, ըսաւ, սպան, սակայն ···

— Ամէն պարագայի տակ, կրնանք հարցաքննել, ձեր ծառաները, թելադրեց Զուպօֆ, որ կը փափաքէր բարեկամեցութեան ապացոյց տալ :

Անուշքան կանչուեցաւ: Երկու կոմիսարները անոր հարցումներ ըրին: Ծերուկ սպասուհին պատասխանեց, պարզութեամբ եւ վստահութեամբ, երբեք տեսած չէր դեռատի կինը որ ճաշած էր իր տիրոջը հետ, ինքն էր, Անուշքա որ միշտ դուռը կը բանար: Այս նորահաս կինը երբեք եկած չէր տունը :

Այս վկայութիւնը կարծես տպաւորեց երկու ոստիկանները : Սակայն, երկուքը, նորէն սկսան վիճաբանիլ: Սավինսքի, այդ պահուն վստահ էր թէ գործըկարգադրուած էր: Ազատ կը շնչէր, իրեն ինչ պիտի պատահէր, այդ մասին հոգ չէր ըներ: Լիտիա միայն կարեւորութիւն ունէր: Դարձեալ, իրեն մօտեցան կոմիսարները: Այս անգամուն, սպան էր որ խօսեցաւ :

— Մեզի կը թուի թէ, Նիքոլա Վլատիմիրովիչ, հարցը, իրապէս, շատ փափուկ է: Մեր հրամանը յստակ ···: Տառապէս չգործադրելով զայն մեծ պատասխանատուութիւն մը կը ստանձնենք: Սակայն··· թերեւս··· ներկայ պարագաներու մէջ, ձեզ պարտաւորելու համար ··· : Բայց ըսելու հարկ չկայ, այնպէս չէ՞, թէ մեզի համար, շատ դաղտնի պիտի պահէք, ոչ ոք պէտք է գիտնայ, ոչ իսկ հոս գըտնուող զինուորները :

Բաց մնացած դուռնէն կը տեսնուէին անոնք ճաշասրահին մէջ, Սավինսքիի կուրծքը գոհունակութենէ ուռած չհամարձակեցաւ իր խօսակիցներուն ձեռքը սեղմել :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են : Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նորոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ :

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Խաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) շրջանին Կիրակիները եկեղեցական արարողութիւնները տեղի պիտի չունենան :

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանատան :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն:

Չեքով վճարումները ընել

C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ
ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈՐՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամուէլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր մէկէն սկսեալ հաշուեցոյեր պիտի ղրկենք մեր այն բաժանորդներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնենք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ :

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդները կը կարգադրեն իրենց առկախ հաշիւները, աւելի եւս չդժուարացնելու համար, հայկական օրաթերթի մը հրատարակութեան ծանր պայմանները :

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայն միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

CONTES ET LEGENDES ARMENIENS

Ֆրանսերէնով պատրաստուած՝
Շ. Տէր – Մելքոնեանի կողմէ

Գունաւոր կողք, մաքուր տպագրութիւն, պատկերազարդ :

Գին՝ 5 ֆրանք

Առաքման ծախքերով 6·50

Ստանալու համար դիմել Հ. Սամուէլեան գրատունը, եւ կամ՝

Mme C. DER-MELKONIAN
11, Rue Gabriel Péri
CHATILLON s/BAGNEUX (Seine
C. C. P. PARIS 19668-59

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել Յառաջի խմբագրութեան :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ
ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ»
ԵՒ
«ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարունակող գրքոյկը՝ 10 Ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօր, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ

MERCREDI 24 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10693 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — N° 10.693

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԱՏՈԼՈՒ՝ ԱՆԻԾՈՒԱԾ ՀՈՂ

—o—

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՋԱՐԴԸ

Ֆրանսական մամուլի գործակալութիւնը (Ա. ԷՖ ՓԷ) արեւելեան Անատոլուի երկրաշարժին առթիւ կը յիշէ անցեալը եւ կը խօսի Հայերու ջարդին մասին: Ա. ԷՖ ՓԷի այս շահեկան հաղորդագրութեան արձագանգ հանդիսացած են մանաւանդ գաւառի կիրակնօրեայ (Օգոստոս 21) թիւերը որոնց կարգին յիշենք Փրովանսալը, Մերիտոնեալը (Հարաւ. Ֆրանսա) եւ Պորտոյի Սիւտ-Ուէսթ Տիմանշը:

Նկարագրելէ ետք երկրաշարժը, Ֆրանսական մամուլի գործակալութիւնը հետեւեալը կը գրէ.—

«Արգիլուած աշխարհ, անիծուած հող, այս է արեւելեան Անատոլուի այս շրջանը, խորհրդային Հայաստանի մօտ, որ առջի օր զոհ գնաց երկրաշարժի մը: Անհամբոյր հող, որու վրայ կ'իշխէ Ա-բարատը, զոր Աստուածաշունչը ցոյց կու տայ իբրեւ կեդրոնը ջրհեղեղին, եւ ուր տեւաբար կը փնտռուին Նոյեան Տապանի հետքերը, յոյսի այս նաւը:

«Միլիոնաւոր մարդիկ կ'ապրին այս շրջանը, որ կարծես չէ փոխուած դարերէ ի վեր եւ որ Մուսթաֆա Քեմալի յեղափոխութիւնը ճանչցած է, միայն անկէ պաշտպանուելու համար:

«Շրջան մըն է որմէ կը վախնայ Իշխանութիւնը: Արգիլուած է օտարներուն: Անոնք որ հրամայական պատճառ մը ունին երթալու — Պարսկաստանի ճամբան է — պէտք է արտօնագիր ստանան, եւ երբ քարտէզներու վրայ գծուած սահմանը կ'անցնին, կառավարիչին իշխանութեան, ոստիկաններու կասկածանքին եւ զինուորականներու քմահաճոյքին տակ են այլեւս:

«Այս երկրին սիրտին վրայ է՝ Էրզրումը, մռայլ ամրացեալ քաղաք մը, հանդչած դաժան բարձրաւանդակի մը վրայ, ծանր պատմութիւնով մը, զոր պատմելը միշտ հաճելի չէ:

«Ճամբաներէ զուրկ այս հովիտներուն մէջ, ամէն բանէ հեռու այս գիւղերուն մէջ, գիւղացիները կը պայքարին ապերախտ հողի մը հետ: Աղքատութիւն, կասկածամտութիւն, վախ, անգրագիտութիւն, կրօնական մոլեռանդութիւն, բոլոր նշանները աշխարհի մը, որ ժամանակէն դուրս կ'ապրի:

«Փոքրամասնութեանց հողն է, բառ մը զոր անտեղի է գործածել Թուրքիոյ մէջ, ուր, պաշտօնապէս, փոքրամասնութիւն գոյութիւն չունի: Պարսկաստանի եւ Իրաքի սահմանակից, հոս կ'ապրի միլիոն մը քիւրտ, կեանքին գնովը անոնց, որոնք իրենց լեռներուն մէջ, կը կռուին Պաղտատի իշխանութեան դէմ եւ, որոնք իրենց ցեղակից եղբայրներուն կը յանձնեն՝ կին, զաւակ եւ հօտ, կռուի դաշտ երթալէ առաջ: Որպէսզի քրտական հարց չըլլայ Թուրքիոյ մէջ, «Թուրքիոյ քիւրտ» բացատրութիւնը ջնջուած է եւ անոնց անուն կը տրուի «Լեռնցի Թուրք»:

«Բայց կայ փոքրամասնութիւն մը, որ այլեւս գոյութիւն չունի եւ որ այս շրջանին աշխատասէր, գործունեայ եւ լուսամիտ զանգուածն էր, որ շրջանին կու տար համեմատական բարգաւաճում մը եւ որու անհետացումը խղճահարութեան պէս կը ծանրանայ երկրին վրայ: Արեւելեան Անատոլուի մէջ է որ 1915ին գործուեցաւ ժամանակակից Պատմութեան առաջին ցեղասպանութիւնը: Մէկուկէս միլիոն Հայ, այր, կին, երախայ ջարդուեցան, իրենց գիւղերը քանդուեցան և աղ ցանուեցաւ հոն ուր իրենց օճախները կային: Այդ պատճառով է, որ պզտիկ գիւղերուն մէջ, մզկիթներուն մօտ, դեռ կը տեսնուին կառատուներ կամ սինամաներ որոնց վրայ զանգակատուն կայ.— հայկական եկեղեցի մըն է, սրբապղծուած, անոր հաւատացեալները բնաջնջելէ ետք»:

Շահեկան է նկատի առնել որ այս յիշատակութիւնը կ'ըլլայ Ֆրանսական մամուլի գործակալութեան կողմէ, որ կիսապաշտօնական հանդամանք ունի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-Ի ամերիկեան պատուիրակը յայտարարած է թէ Միացեալ Նահանգները կը վերաքննեն համայնավար Չինաստանի ՄԱԿի անդամակցութեան հարցը, բայց չեն կրնար ընդունիլ որ նման բան մը ըլլայ ի դին ազգ. Չինաստանի (Ֆորմոզ) վտարման:

ՅՈՅՆ կիպրական մամուլը արձագանգ կը հանդիսանայ լուրի մը, ըստ որուն Մակարիոս եւ Նասր համաձայնութիւն մը կնքած են, Կիպրոսի հասարակարակաց պաշտպանութիւնը ապահովելու համար, թրքական յարձակման մը պարագային: Պաշտօնական շրջանակները ոչ մէկ բան կ'ուզեն ըսել այս մասին:

ՃՇԴՈՒՄ, Կիրակի օրուան խմբագրականի վերջընթեր հատուածի առաջին երկու տողերը կարդալ՝

«Ահա՛ թէ ինչպէս գործադրուեցաւ Սեւրի չվաւերացուած դաշնագրի... (շարուած էր վաւերացուած):

Օրը Օրին

ԹՈՒՐՔԻՆ ՀԱՅԻՆ ՄԵՂՐ ՉՔՍԵՆՔ

—o—

Լոյտ Ճորճի յուշամատեանին յատկապէս մեզ շահագրգռող հատորը գրադարանին շարակը վերադարձնելէ ետք, կըրնանք թռուցիկ ակնարկ մըն ալ նետել ուրիշ զարմանազան պատմութեանց վրայ, որոնց հետեւանքը եղաւ մեր յուսախաբութիւնը: Մեր ողբերգութիւնը:

Մատի փաթթոց ըրեր ենք Սեւռի դաշնագիրին վաւերացուած չըլլալու պարագան:

Ենթադրենք, պահ մը, որ դաշնագիրը վաւերացուած էր: Այդ ձեւական արարողութիւնը բաւական պիտի ըլլա՞ր կացութիւնը վեր ի վայր շրջելու համար:

Այսինքն, խորհրդարաններու վաւերացումէն ետք, պայմանագիր Մեծերը զինուորական ուժով մեր հողերը գրաւած ու մեզի յանձնած պիտի ըլլայի՞ն:

Կամ, իրենց խօսքը յարգած ըլլալու համար, ամէն ծայրայեղութեան դիմած պիտի ըլլայի՞ն՝ Թուրքին գլուխը ջախջախելու եւ Հայուն գլուխը վեր բարձրացընելու մտահոգութեամբ:

Ի հարկէ ոչ: Վասնզի դաշնագիրին ըստորագրութենէն անմիջապէս ետքն իսկ Մեծերը իրարու ականջի կը փսփսային.

— Անգործադրելի է...

Մեր ժողովուրդին բացատրութեամբ.

— Եթէ փչէ, լաւ... տիւտիւկ է... Բայց...

Ուրեմն, եթէ դաշնագիրը վաւերացուած ալ ըլլար, դարձեալ պիտի պատահէր այն ողբերգութիւնը, որ իրապէս պատահեցաւ:

×

Կ'ըսէի թէ դաշնակիցները գիտէին որ Ամերիկա պիտի մերժէր Հայաստանի հոգատարութիւնը:

Այո՛, երկու ամիս առաջ — յունիս 1ին — Ծերակոյտը արտասանած էր իր եղերական «ոչ»ը:

Ասիկա կը նշանակէր որ եթէ Ա՛գլիա եւ Ֆրանսա կը սպասէին բեռ մը պակսեցընել իրենց ուսերէն, յուսախաբ եղած էին: Իսկ իրենք որեւէ տրամադրութիւն չունէին նորածին Հայաստանի հոգատարութիւնը ստանձնելու:

×

1920ի ամառը — Սեւռէն առաջ — Քեմալական բանակը արդէն նկատելի ուժ մը կը ներկայացնեն: Մուսթաֆա Քեմալ Իզմիրի մէջ կը սպառնայ Յոյներուն, Կիլիկիոյ մէջ՝ Ֆրանսացիներուն, իսկ Նեղուցներու գօտիին բոլորտիքն ալ նեղը ձգած է Անգլիացիները:

Այդ կացութեան մէջ է որ Ֆրանսայի մէջ յառաջ կուգայ թրքանպաստ քաղաքականութիւն մը:

Վարչապետ Միլրան, յունիս 26ին — Սեւռէն 45 օր առաջ — խորհրդարանին մէջ կը յայտարարէ թէ «մենք Սուրիա ենք եւ Սուրիա կը մնանք» եւ Կիլիկիոյ մէջ կը գործակցինք Թուրքերուն հետ»:

Խորհրդարանը կը ծափահարէ եւ յաջորդ օրը զօրավար Կուռօ հրահանգ կը ստանայ «որոշ զիջումներ» ընելու Թուրքերուն՝ Սուրիոյ հոգատարութեան հարցին եւ Կիլիկիոյ մէջ:

Փարիզի վարիչ շրջանակները համոզուած են որ Ֆրանսայի դժուարութեանց միակ պատասխանատուն Անգլիան է: Ենթադրաբար, այս համոզումն է դրդապատճառը որ Ֆրանսա Թուրքիոյ կ'առաջարկէ Սուրիոյ հարաւ-արեւելեան մասին հոգատարութիւնը: Պարագայ մը, որ բուռն վէճերու տեղի պիտի տար 1921ի հոկտեմբերին, երբ կը կնքուէր Ֆրանքլէն-Պույոնի համաձայնութիւնը, որուն համար Պրիան պիտի բացատրէր Լոյտ Ճորճի թէ՝ «եղածը տեղական կարգադրութիւն» մըն է, (թռաքթասիոն լոքալ):

×

Խորհրդաժողովը, որ գումարուեցաւ Լոնտոնի մէջ, 1921ի Փետրուար - Մարտ ամիսներուն, աւելի եւս վտանգեց Ֆրանք եւ բրիտանական համերաշխութիւնը, որովհետեւ երեւան ելաւ որ Ֆրանսա — եւ Իտալիա — գաղտնի բանակցութիւններ կը վարէին Անգարայի կառավարութեան հետ, առանց նախապէս Անգլիոյ լուր տուած ըլլալու:

Այդ օրերուն է որ (փետրուար 17, 1921), Ֆիլիփ Միյյէ, Մերձաւոր Արեւելեան հարցերու մասնագէտ Ֆրանսացին կը գրէ լ'Էօռոփ Նուվէլի մէջ թէ «փոխանակ այսքան բան զոհելու Մեծ Յունաստանի մը երազին, պէտք է անհրաժեշտ նկատենք նախ վերականգնել Թուրքիան»:

Յօդուածագիրը, յետոյ, կ'աւելցնէ թէ «Սեւռի դաշնագիրին նման դաշնագիր մը չի կրնար ընդունուիլ, այլ կրնայ պարտադրուիլ: Բայց: ճիշտ այն պահուն որ դաշնակիցները կը փորձեն ուժի քաղաքականութիւնը ի գործ դնել, պէտք եղած ուժը չունին:»

Լոնտոնի խորհրդաժողովին, որոշապէս յայտնի է, ուրեմն, որ Անգլիա մինակը մնացած է:

Պրիան, Լոնտոնէն վերադարձին, մարտ 16ին, Փարիզի խորհրդարանին մէջ կը յայտարարէ.

— Մուսթաֆա Քեմալի պատուիրակները այնտեղ էին: Առիթը ունեցայ իրենց հետ տեսնուելու... Վերջապէս, շնորհքով հակառակորդներ եղած էին... Հետեւեցայ խօսակցութեանց, որոնք Ֆրանսերէնով տեղի կ'ունենային... Չուշացաւ մեր համաձայնութիւնը...

Յուլիս 11ին, վարչապետը կը խօսի Սեւռի դաշնագիրին «չափազանցութեանց» մասին, որոնք, իր կարծիքով, պատճառ եղած էին, թերեւս, Քեմալականներու «հայրենասիրական պոռթկումին»:

— Երբ երկու երկիրներ կը վերահաստատեն իրենց բարեկամական կապերը եւ իրարու ձեռք կը սեղմեն, սահմաններու, դետերու, լեռներու եւ երկաթուղային գիծերու խնդիրները երկրորդական են... (Շա՛տ շիտակ, շա՛տ շիտակ, կը պոռան երեսփոխանները)...

×

Յետոյ, բանավէճ Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ: Նիւթերը՞ — Ֆրանքլէն-Պույյոնի համաձայնութիւնը (20 հոկտ. 1921):

Լորտ Քըրզըն կը բողոքէ.

— Սեւռի դաշնագիրը կը բռնաբարէք...

— Անդարան ճանչցուած կառավարութիւն չըլլալով, մեր կնքածը դաշնագիր չէ, կը պատասխանէ Փարիզ ու կ'աւելցընէ.

— Սեւռի դաշնագիրը վաւերացուած չէ, ուրմեն «գործադրելի» դաշնագիր չէ...

×

Պատմութիւնը, երբեմն, կ'ըլլայ ողբերգական, երբեմն զաւեշտական: Այս պարագային եղաւ երկուքը միասին:

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա ձեռք ձեռքի կռուեցան Թուրքիոյ դեմ:

Յաղթանակէն ետք, սակայն, երեքը միասին պատռեցին Սեւռի դաշնագիրը: Պակաս մնացածն ալ լրացուց Խորհրդային Միութիւնը, որ տարբեր մականունով մը, Թուրքիոյ դեմ պատերազմեցաւ մինչեւ 1917:

Չորսին ալ հիմնական նպատակն էր կանգուն պահել Թուրքիան, ի հարկին անտեսելով Յունաստանի եւ Հայաստանի շահերը:

Ֆրանսա եւ Իտալիա չհանդուրժեցին որ Յունաստան, Անգլիոյ ձեռքէն բռնած, Իզմիրի ափունքը տուն-տեղ ըլլար:

Անգլիա չուզեց որ Խորհրդային Միութիւնը, օր մը, ձեռք անցընէր անկախ Հայաստանը:

Խորհրդային Միութիւնը չուզեց որ Արեւմուտքը, օրին մէկը, խարիսխ հաստատէր հայկական Վասպուրականի կամ Կարնոյ մէջ:

Արդիւնքը՞ այս խեղկատակութեան — Լոզանի խայտառակութիւնը:

×

Եթէ պատմութիւնը այսքան տխուր է, լրջութիւնը եւ իմաստութիւնը չե՞ն պահանջեր մեզմէ որ մենք ալ հրաժարինք Սեւռի դաշնագիրէն:

Ո՛չ: Որովհետեւ, Սեւռի դաշնագիրէն հրաժարիլ՝ պիտի նշանակէր հրաժարիլ մեր պատմական հողերէն, որոնց տէր ու տիրական կը յայտարարէ մեզ նոյնինքն այդ դաշնագիրը:

Թուրքին հացին մեզր ու սեր չքսենք մեզի տրուած մուրհակը պատռելով:

Եթէ Սեւռի դաշնագիրը, վաւերացուած չըլլալով, իրաւական արժէք չի ներկայացներ, այդ արժէքը պիտի ներկայացընէ՞ր այսօր եթէ վաւերացուած ըլլար, երբ գիտենք թէ գործադրուած չէ:

Ո՛չ, քանի որ քառասունըհինգ տարի զզրոցը նետուած դաշնագիր մը ինքնաբերաբար իր արժէքը կորսնցուցած կ'ըլլայ, կը պատգամէ միջազգային անսիրտ օրէնքը:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

Բազմահարիւր դէմքեր են եղած հայ բեմի այն նուիրեալները, որոնք առանց «դպրոց» տեսած ըլլալու, առանց թատերական թեքնիքի յատուկ ուսումնառութիւններ յաճախելու, կարողացած են (թող չափազանցութիւն չհամարուի) հրհրաշքներ գործել մեր բեմերուն վրայ:

Զարմանալի դպրոցը՝ պարզ այն պատճառով որ ես չեմ բաժներ կարդ մը ուրիշներու այն կարծիքը թէ՝ ընդոծին տաղանդին պէտք է անպայման ընկերացած ըլլան թատերական դասընթացքներու երկար չրջաններ, որպէսզի բեմին վրայ առաջ կոխող դերասանը չնորհիւ իր ստացած թատերական ուսման պաշարին կարողանայ հասնիլ ստեղծագործական բարձունքներու:

Այսօրուան մեր այս յօդուածին առընչութեամբ անդամ մը եւս կը պնդեմ թէ միայն բնածին տաղանդը բաւական է բեմական աշխարհին մէջ նուաճումներ ձեռք բերելու համար: Եւ այս պարագան չեշտուած է մանաւանդ մեր իրականութեան մէջ, մեր թատերական պատմութեան մէջ, որուն էջերը երբ թղթատենք կը տեսնենք որ հոն տիրապետող փայլուն դէմքերը,զոյգն բացառութեամբ մը, իրենց արուեստին փառքը կերտած են միայն ու միայն բեմին տախտակներուն վրայ, առանց յաճախած ըլլալու որեւէ թատերական դպրոց (քոնսէրվաթուար) յենած գլխաւորաբար իրենց բնատուր տաղանդին: Աւելորդ կը համարիմ այս ուղղութեամբ օրինակներ մէջ բերելու, կրկնութիւններու մէջ չիյնալու համար:

Այդպիսի տաղանդաւորներէն մէկն է եղած արեւելահայ բեմերու բազմարդիւն դերասան Գէորգ Տէր - Դաւթեանը:

Գէորգ Տէր - Դաւթեան ծնած էր Թիֆլիզ այնպիսի չրջանի մը ուր սկսած էր ծնունդ առնել ու զարգանալ արեւելահայ թատրոնը:

Թիֆլիզը առնին կեդրոնն էր հայ մըտաւորական չարժման ինչպէս նաեւ թատերական գործունէութեան:

Ժողովուրդի խոնարհ դասակարգէն ծնած Գէորգը իր բովանդակ կեանքի ընթացքին մնաց այդ խոնարհ դասակարգին հետ: Պատանի հասակէն սիրեց բեմը, փարեցաւ անոր, զգաց իր մէջ սրբազան արուեստին հուրը եւ օր մըն ալ նետուեցաւ այդ խորհրդաւոր ու խայտաբղէտ աշխարհին յորձանքին մէջ:

Գէորգ Տէր – Դաւթեան մտաւորական չատ չնչին պաշար մըն է ունեցած, նախակրթարանի մը ընծայած պարզ գիտելիքները: Եւ սակայն այդ «պակասը» ոչինչով արգելք եղած է որ ան յետագային դառնայ արեւելահայ թատրոնի անդուզական կատակերգակ - դերասանը, ստեղծելով բեմական բազմաթիւ տիպարներ:

Պարզ, համեստ, ընկերական, մարդասէր ու բարի, Գէորգ Տէր - Դաւթեան բեմէն դուրս, կեանքի մէջ եղած է արտակարգօրէն աննկատելի անձ մը:Իր ժամանակակիցներէն չատերը կը վկայեն թէ բոլոր անոնք որոնք գինքը բեմին վրայ տեսնելու բախտը չեն ունեցած, փողոցը գինքը տեսնելու պահուն այն տպաւորութիւնը ունեցած են թէ ան հասարակ ու ոամիկ մարդ մըն է, առանց իրենց մտքէն կարենալ անցընելու թէ կը գըտնուին եղակի արուեստագէտի մը դէմ յանդիման:

Ինչպէս ըսինք, Գէորգ Տէր – Դաւթեան բեմական սեռը եղած է կատակերգականը: Մասնաւորապէս փայլած է Գ. Սունդուկեանի թատերականերուն մէջ: Այս մեծանուն հեղինակին « Պէպօ »ին Գիքոն բարդ, չըսելու համար ապերախտ տիպար մըն է եղած: Գէորգ Տէր-Դաւթեան արեւելահայ թատրոնի միակ դերասանն է եղած որ այդ տիպարին մեկնարկութիւնը հասցուցած է բարձրութեան մը ուր չէ հասած ոչ ոք, նոյնիսկ մինչեւ այօր, իր մահէն եառ ալ:

Այս սիւնակներուն մէջ խօսած ենք դերասանուհի Վարդուհիի մասին: Տէր - Դաւթեան եւ Վարդուհի իրենց արուեստի համարժէք ուժգնութեամբ, տարիներ շարունակ հայրենի բեմերուն վրայ կազմած են այնպիսի զմայլելի զոյգ մը որ պատիւ կրնար բերել որեւէ քաղաքակիրթ եւ դժուարահաճ ժողովուրդին թատերական արուեստին:

Տէր - Դաւթեանի կատակերգական արուեստը օժտուած էր անխառն արտաայտչական ոճով մը, առանց չափազանցութեան, լիարժէք, հիւթեղ, եւ առանց խնդացնելու բռնազբօսիկ որեւէ ճիգի:

Այս հազուագիւտ արուեստագէտին բացեղծագործական հորիզոնները չէին սահմանափակուեր միայն ու միայն Սունդուկեանի տիպարներուն մէջ: Գէորգ Տէր - Դաւթեան եղած է նաեւ ֆըբանական դասական թատրոնի հիմնադիր Մոլիէրի տիպարներուն անզուգական մեկնարկողը: Արեւելահայ թատրոնի պատմութեան մէջ անջնջելի կը մնայ յիշատակը ֆրանսացի մեծանուն հեղինակին « Սկապէնի հնարքները » գործին մէջ Տէր - Դաւթեանի ստեղծագործած Սկապէնի տիպարը, որ անպայմանօրէն նախանձը պիտի հրահրէր որեւէ ազգի ու ժողովուրդի նոյն դերի մեկնարկողին:

Բազմաթիւ այլ հոյակապ տիպարներ ստեղծագործած է նաեւ Տէր - Դաւթեան հայկական կենցաղային թատերականերու մէջ այնպիսի անմիջական ու հաղորդական արուեստով մը, որ հասարակութիւնը այդ տիպարներուն մէջ միշտ ալ նախընտրած է ներկայութիւնը անզուգական այս արուեստագէտին:

Իր կեանքն ու իր թատերական գործունէութիւնը Գէորգ Տէր – Դաւթեան սկսած է Թիֆլիզի մէջ ու հոն ալ վերջացուցած:

Շրջած է հայրենի երկրի բոլոր անկիւնները ամենուրեք տանելով իր արուեստին հմայքը:

Իր ամբողջ կեանքի տեւողութեան, առանց դադարի, առանց տրտունջի, տոկալով ամէն դժուարութեան ու զրկանքի, Գէորգ Տէր - Դաւթեան ծառայեց հայրենի բեմին եւ խոր ծերութեան մէջ մահացաւ:

Որպէս վրացական հանրապետութեան ժողովրդական արուեստագէտ, բազմավաստակ դերասանը թաղուեցաւ Թիֆլիզի Մթա – Ծմինդայի պանթէոնին մէջ:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԻԹԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐ

Հարիւրաւոր ֆրանսացի դրօսաչրջիկները, քանի մը ամառ է, դժբեղն են սպառնացրիտանական վէճին, Ճիպրալթարի համար: Վէճը կը տեւէ 262 տարիէ ի վեր ...:

Ֆրանսացի դրօսաչրջիկները իրենց կառքերով երկար ժամեր կը սպասեն, որպէսզի մաքսային պաշտօնեաները ձգեն որ անցնին, բայց եւ այնպէս ոչ այսհամբերութեան տառապանքը, ոչ ալ Ճիպրալթար տանող ճամբաներու դէշ վիճակը, կը յուսահատեցնեն դրօսաչրջիկները:

Այս ժայռը սակայն իր դիրքին չի պարտիր վայելած հրապոյրը: Այս տարօրինակ քաղաքին մէջ, որ տարօրինակ կերպով Լոնտոնի առեւտրական թաղամասի մը կը նմանի, ամէն բան ուրիշ տեղէ աւելի ժամն է: Անգլիական փուլ - օվըրներ, սկովտական ուիսքի, ֆրանսական անուշահոտութիւն, ճափոնական բրաճ – գիսբոր, ամերիկեան համբառ եւ պարսկական ձկնկիթ:

Այս բերդին մէջ, որ հինգ քիլոմեթր երկարութիւն ունի եւ 1500 մեթր լայնք կ'ապրին 25 հազար հոգի եւ ... 36 կապիկ:

Այս փոքրիկ հողամասը, ուր ամէն ինչ արուեստական է, անցեալին ռազմադաշտական արժէք ունէր, այսօր հիւրկական դարու ռազմադաշտները կը հերքեն անոր ներկայ կարեւորութիւնը, բայ ցեւ այնպէս կռուախնճոյ մըն է Լոնտոնի եւ Մատրիտի միջեւ:

« Եւրոպայի դաղթատիրական վերջին հողամասը, այս ժայռը մերն է, կ'ըսեն Սպանացիք, որոնց համար Ճիպրալթար անարդարութեանց չարքի մը խորհրդանիշն է »:

« Ոչ երբե՛ք, կը պատասխանեն Անգլիացիք, մեր իշխանութիւնը հիմնուած է 1773 Յուլիս 13ի Ութրեխթի դաշնագրին վրայ, արդէն մենք ձեզմէ չատ առաջ դրաւած ենք Ճիպրալթարը »:

Սպանիա խնդրոյ առարկայ չըներ այդ դաշնագիրը, բայց կ'առարկէ թէ Անգլիացիք զայն կը չահագործեն եւ անոր ընդլայնումը կը պահանջէ:

Պատմութիւնը հին է: Ժայռը սպանական հողամաս դարձաւ 1462ին, երբ Մաւրիտանացիները հոնկէ քշուեցան: Բայց 1704 Օգոստոս 4ին, Սպանիոյ ծանօթ պատերազմին առեն, անգլեւհոլանտական ծովային ուժը գրաւեց բերդը, յանուն Անգլիոյ Թագուհիին: Քանի մը տարի ետք, Ութրեխթի դաչինքը պաշտօնապէս ճանչցաւ գրաւման այս իրաւունքը եւ Անգլիա գայն պահեց հակառակ սպանական ապարդիւն փորձերուն 1704ին, 1727ին, 1779ին, 1782ին եւն.:

Ամէն անգամ, Անգլիացիք կը յիշեցնեն դաչինքին սա տրամադրութիւնը .— « Կաթոլիկէ Թագաւորը, այս դաչինքով Մեծն - Բրիտանիոյ Թագին կը յանձնէ, իրեն, իր ժառանգորդներուն եւ իր յաջորդներուն համար, Ճիպրալթար քաղքի եւ պալատին ամբողջ սեփականութիւնը, նաւահանգիստով, եւ ամրոցներով եւ նորին Վեհափառութիւնը կը յանձնէ վերոյիչեալ սեփականութիւնը, որպէսզի վերոյիչեալ Թագը զայն պահէ եւ բացարձակ կերպով օգտագործէ առ յաւէտ, առանց որեւէ վերապահութեան կամ արգելքի »:

Սպանացիք չեն ժխտեր, կը մեղադրեն Անգլիացիները որ բռնաբարած են դաչնագրին ուրիշ տրամադրութիւններ: Օրինակ հետեւեալը, որու ժամանակավրէպը, այսօր աչքի կը զարնէ.—«Բրիտանացի Նորին Վեհափառութիւնը, Կաթոլիկ Թագաւորին առաջարկին վրայ, համաձայն է եւ յանձն կ'առնէ որ երբէք, որեւէ պատճառով, թոյլ չտրուի Հրեաներուն եւ Մաւրերուն ժողովուրդի նոյն դերի մեկնարկողին:

Իր ամբողջ կեանքի տեւողութեան, առանց դադարի, առանց տրտունջի, տոկալով ամէն դժուարութեան ու զրկանքի, Գէորգ Տէր - Դաւթեան ծառայեց հայրենի բեմին եւ խոր ծերութեան մէջ մահացաւ:

Որպէս վրացական հանրապետութեան ժողովրդական արուեստագէտ, բազմավաստակ դերասանը թաղուեցաւ Թիֆլիզի Մթա – Ծմինդայի պանթէոնին մէջ:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԻԹԵԱՆ

Ա Մ Ո Ք

ԿԱՄ

ՄԱԼԵԶԻՈՅ ԽԵՆԹԸ

Լուսկին ճայթեցաւ, եւ, երկվայրկեանի մը տեւողութեան, նշոյլ մը պլպլաց նեղ միջոցին մէջ: Այն առեն է որ ակնոցներու ապակիին տեսաւ նշմարեցի դէմք մը որ չէի տեսած նաւուն վրան, ոչ ճաշերու եւ ոչ ալ պատյոնեերու առեն. եւ, կամ անոր համար որ յանկարծական բոցը աչքերս ցաւցուց, կամ որովհետեւ պատյոխարում մը ունեցայ, այդ դէմքը առ ռեվիօրէն խռովայոյզ երեւցաւ, ողջմտելի եւ խրատելական մը դէմքին պէս: Բայց, դեռ մանրամասնութիւնները չզանազանած, մթութիւնը կլլեց կրկին դիմագիծերը որոնց վրայէն լոյսը հազիւ թէ անցած էր, ու ալ չուքին մէջ տեսայ կքած մութ սիլուէթ մը ու երբեմն ալ, պարապութեան մէջ անջատ՝ ծխամորճին կարմիր օղակը: Երկուքս ալ լուռ էինք, ու լռութիւնը ծանր էր եւ ճնշիչ՝ արեւմտահարձներու օդին պէս:

Ալ չկրցայ դիմանալ. ոտքի ելայ ու ըսի քաղաքավարօրէն. «Գիշեր բարի»: — « Գիշեր բարի », պատասխանեց մութին մէջէն խռպոտ ,կարծր ու կարծես ժանդոտած ձայն մը:

Տաժանքով քալեցի, տատանելով չըուաններուն եւ տախտակներուն մէջէն: Բայց ահա հոխ ոտքի ձայն մը արձագանգեց, արագ եւ անորոշ: Ինչ առաջուան դրացին էր: Ակամայ կանգ առի: Բոլորովին չմօտեցաւ ինծի, եւ, մութին քալուածքին մէջ զգացի անձկութեան եւ վհատութեան պէս բան մը:

« Ներեցէք, ըսաւ փութկոտ ձայնով մը, եթէ խնդրանք մը ընեմ ձեզի: — «Ես ...» — կակազեց ու տատիպուած կեցաւ, այնքան մեծ էր չուարումը — «Ես... պատճառներ ունիմ... անձնական ... բոլորովին անձնական՝ հոս քաշուելու ...: Սուտ մը ... նաւուն վրայ ընկերութենէն կը խուսափիմ ... Ձեզի համար չեմ խոսիր... ոչ, ոչ ... կ'ուզէի պարզապէս ձեզմէ խնդրել... Շատ երախտապարտ պիտի ըլլամ եթէ նաւուն վրայ եղողներէն որեւէ մէկուն չըսէք թէ ինս հոս տեսած էք... Անձ... անձնական պատճառներ թոյլ չեն տար մարդոց յանախեմ ... Այս ... հիմա .. հիմա .. ինծի համար անհամոյ պիտի ըլլայ եթէ ըսէք որ մէկը, հոս, դիշեր առեն.. թէ ես ...»: Խօսքը կրկին կարուեցաւ: Վերջ տուի իր չուարումին՝ վստահեցնելով թէ կը կատարեմ իր փափաքը: Իրարու ձեռք սեղմեցինք: Ցետոյ խուցս մտայ, ու քնացայ ծանր քունով մը, տարօրինակ կերպով խռովայոյզ ու տարտամ տեսիլքներով լեցուն:

×

Խոստումս պահեցի եւ նաւուն վրայ ոեւէ մէկուն չխօսեցայ եղելի հանդիպումիս մասին, թէեւ փորձութիւնը մեծ պիտի ըլլար, որովհետեւ ճամբորդութեան մը ընթացքին, նուազադոյն պատահարը դէպք մը կը դառնայ. առավոտ մը հոր իրկոնին վրայ, մեր երեւան հանուած սիրաբանութիւն մը, սին կատակ մը:

Նոյն առեն, այս անսովոր մարդուն մասին աւելի լաւ տեղեկութիւն ունենալու հետաքրքրութիւնս կը տանջէր դիսճամբորդներու ցանկը զննեցի՝ պտնելու համար անուն մը որ կրնար իրը ըլլալ. մարդիկը քննեցի՝ որպէս թէ յարաբերութիւն մը ունեցած ըլլալին հետը: Ամբողջ օրը դպչնութեան մը դոհ դարձայ, ու փութով կը սպասէի որ իրիկունը գայ՝ տեսնելու համար թէ արդեօք կրկին պիտի հանդիպի՞մ անոր: Հոգեբանական հանելուկները տեսակ մը մտահոգիչ իշխանութիւն ունին վրաս. ամբողջ էութեամբ կ'ապրիմ գտնելու համար իրերու կապակցութիւնը, եւ եղելի անհատներ միմիայն իրենց ներկայութեամբ կրնան մէջս չըղթայակերծել գիտնալու տենչը, որ նուազ քան հետաքրքիր տենչը կնոջ մը քով: Օրը չատ երկար եղաւ ինծի համար, եւ մատներուս մէջ փչրուեցաւ առանց ուրիշ բան ձգելու քան պարապութիւնը: Կանուխէն պառկեցայ. դիտէի թէ կէս գիշերին, եթէ չարթնանամ, այս դէպքը պիտի քաշէր գիս քունէս:

Եւ իրօք, նախորդ օրուան պէս նոյն ժամուն արթնցայ: Բաւական ժամացոյցիս չրջանակին վրայ, երկու սլաքները իրարու վրայ եկած էին, լուսաւոր մեկ գիծ մը կազմելով: Աճապարանքով դուրս ելայ հեղձուցիչ խուցէն՝ աւելի հեղձուցիչ գիտերուան մը հանդիպելու համար ...

Աստղերը կը վայլէին նախորդ օրուան պէս, եւ համասփիւռ լոյս մը կը տարածէին տատանող նաւուն վրայ. չատ բարձրը, երկնքին մէջ, կը ծածանէր Հարաւի Խաչը: Ամէն ինչ նախորդ օրուան պէս էր, որովհետեւ, արեւադարձային գօտիներուն մէջ, գիշերներն ու գիշերները աւելի կանոնաւորապէս ներհակ կերպարանքներ ունին քան մեր գօտիներուն մէջ. միեւնոյն նախորդ օրուան այդ ժամուն եւ բազային օրօրոցը չկար մէջս: Բան մը գիս կը քաշէր կը խուժէր եւ գիտէի թէ դէպի ուր կը մղուէի, հոն՝ դէպի նաւեղբին սեւ պարանները՝ գիտնալու համար թէ այդ խորհրդաւոր մարդը հո՞ն էր՝ անշարժ, նաւուկ:

ՍԹԵՓԱՆ ՅՎՍՅԿ

(4 Շար.)

բաւ եւ Մարբիտանացիներու որ բնակին եւ իրենց քնակավայրը ունենան ձիպրալթարի մէջ»: Արդ, այսօր շատ Հրեայ կայ ժայռին, վրայ, բայց իրրեւ ձիպրալթարցի չատ փափաք չունին սպանացի քաղաքացի ըլլալու :

Անգլիացիք , զաղթավայր ընելէ ետք ձիպրալթարը, 1950էն սկսեալ որոշ ինք – նավարութիւն մը առած են ձիպրալթարցիներուն :

Մարբիտ միայն կրցաւ բողոքել :

1964ին, Անգլիա նոր Սահմանադրութիւն մը շնորհեց ձիպրալթարի, որ բոլորովին կատղեցուց Սպանացիք : ձիպրալթարցիները ինքնորոշման իրաւունք կը ստանային : Սելայի ձեւ մըն էր, որպէսզի Անգլիոյ կողմը բռնեն: Նոյն առեն Սպանացիք կը հեռանային իրենց «Ալգասլօրչնը» վերստանալու կարելիութենէն :

Անգլիացիք դիտել կուտան թէ ժայռին բնակիչները ոչ մէկ կապ ունին սպանացի բնակչութեան հետ : «Անշուշտ, կը պատասխանէ Մարբիտ, Գամաց-Գամաց փոխարինեցիք բնիկները, Լիվանթէն, Հրեայ, Մալթացի, իտալացի, մարոքցի առեւտրականներով »:

Այս բոլորը առեւտուրի սուր հակադրութիւն ունին :

Եթէ Սպանիա ձիպրալթարը կցէ, կը խորհին թէ պիտի զրկուին ոչ միայն Անգլիոյ տուած ազատականնոնագրէն, այլեւ իրենց ապրուստը չհեղելու կարելիութենէն : Այս հեռանկարը կը բաւէ որ մեծ համակրանք ունենան Անգլիոյ հանդէպ : Ասոնց մէկ բանբերը՝ Եուչուա Հասան, քանի մը տարի առաջ, ՄԱԿի առջեւ, հետեւեալ ձեւով կը պաշտպաներ իր հայրենակիցներուն իրաւունքները ... « ձիպրալթար երբեք չի կրնար ինքնավարութիւն ունենալ, քանի որ այն առեն պիտի չկարենայ իսկական անկախութեան մը միջոցներն ունենալ »:

Երբորդ ճամբու մըն ալ չի կրնար հետեւիլ, այն ճամբան զոր թելադրեց ՄԱԿ՝ կամաւոր ճնշումով անկախ պետութեան մը, պարտադրաբար Սպանիոյ, գործնական եւ քաղաքական պատճառներով :

Կը մնայ մէկ լուծում, կամաւոր միութիւն անկախ Պետութեան մը հետ, ան – չուշտ ձիպրալթարցիք Անգլիան կը նախընտրեն: Պաղ Ջուրի աղէտութիւն ըրաւ Սպանացիներուն վրայ, այս լուծումը :

Տարիներէս վճռաբանութիւններէ ետք, Սպանացիք եւ Անգլիացիք վերջապէս կրցած սեղանի մը չուրջ նստան, այս ամառ : Բայց դիրքերը այնքան հակառակ են, որ դժուար կարելի է երեւակայել թէ լուծում մը գտնուի : Դժուար է նաեւ երեւակայել թէ աշխատաւորական կառավարութիւնը, որ մէկ բանբերն է Լեյպորիստական կուսակցութեան, որ մէկ կողմէ դժուարութիւններ ունի իր ձախ թեւին հետ, միւս կողմէ պահպանողականներուն հետ, կարենայ զիջումներ ընել Ֆրանքոյի վարչակարգին :

Երկու կողմերուն առայժմ կը մնայ մէկ ելք, ժամանակ շահիլ :

Թ. Ա. Թ.

ԱՂԹԱՄԱՐԻ՝ ՀԷՔԵԱԹԸ

—o—

ՄՄԲ.— Երէկ տուած էինք հէքեաթ մը վասպուրականի աշխարհէն : Այսօր՝ երկրորդ մը, որ շատ ծանօթ է, բայց նոյն թուրք գրողն է որ կը պատմէ այս անգամ, խորհրդածութիւններ ընելով Աղթամարն ու հէքեաթները շահագործելու մասին . —

Վանայ լճին ափերը լեցուն են անհամար առասպելներով : Եւ ահա Աղթամարի կղզին :

Աղթամարի կղզին պզտիկ տեղ մըն է, լճափէն ոչ շատ հեռու : Հինուկ նաւակ մը կայ, որ ճամբորդները կը տանի կը բերէ : Սակայն այլեւս անօգտագործելի դարձած է, այնքան հին է ու քրքրած : Զբօսաշրջիկներու վայր մըն է Աղթամար , ուր ամայութիւն է որ կը տիրէ օրուան զբեթէ բոլոր ժամերուն : Հազուադիւտ տեղ մըն է Աղթամար, զբօսաշրջիկային տեսակէտով, մանաւանդ օդանաւ ալ կը բանի մինչեւ Վան եւ անհամար զբօսաշրջիկներ կրնան խուժել հոն, ուր պիտի դանեն շատ դեղեցիկ ու հրապուրիչ կղզի մը, ամէն տեսակէտով :

Աղթամարի մէջ առենօք մարդիկ կ'ապրէին (Հայեր) : Կղզիին ճիշդ դէմն ալ կը դտնուէր փոքրիկ դիւղ մը, քանի մը տուներով : Կղզիին մէջ կար վանք մը, իսկ այս դիւղին բնակիչները երկրագործութիւն կ'ընէին վանականներուն հաշւոյն :

Օրերէն մէկն էր : Կղզիի բնակիչներէն քահանայ մը աղջիկ մը կ'ունենայ : Կրօնականը չուզեր որ աղջիկը աշխարհ տեսնէ եւ զայն չի հեռացներ կղզիէն : Աղջիկը ոչինչ կը կը գիտնայ այրերու մասին եւ զանոնք կ'երեւակայէ տիեզերք, ժժզոյն, միշտ սեւամօրուս ու թաւ յօն – քերով, խոժոռադէմ արարածներ, որոնք կը խօսին միայն Աստուծոյ ու կրօնքի մասին, սակաւակեր , դինեմոլ , ամէն օր նոյն ահմանափակ գործերով զբաղող տարօրինակ մարդիկ :

Սակայն , օր մը, պատահմամբ , աղջիկը կը տեսնէ դիւղացիներէն մէկուն երիտասարդ տղան : Կը սիրահարի տը – ղուն , տղան ալ սիրտ կուտայ աղջկան , բայց քահանան կը կռահէ խնդիրը , տըղան կը հեռացնէ կղզիէն եւ կ'արգիլէ անդամ մըն ալ կղզի գալ : Սակայն ի գուր, նեառ արձակուած էր անդամ մը եւ ետ չի դառնար : Տղան ու աղջիկը կը համաձայնին, աղջիկը ամէն գիշեր պատուհան – նէն լոյս կը բռնէ, տղան լոյսին նայելով լողալով կուգայ , իրար կը դանեն ու կը սիրաբանին :

Սակայն արթուն է քահանան : Կը կռահէ խնդիրը : Եւ նկատեով որ իր սիրան ալ սեւ էր խիտ մօրուքին նման, սպասեց դիշերուան, որ նոյնպէս մութ էր ու խաւար՝ իր աչքերուն նման :

Վերջապէս եկաւ սպասուած դիշերը : Լուսինը այդ օր կանուխկորուեր էր ամպերու ետին եւ ամէն կողմ մուս - մութ էր, այնքան մութ, որ նոյնիսկ նշմարելի չէր Աղթամար կղզին :

Երիտասարդը, ինչպէս ամէն դիշեր, այդ դիշեր ալ լճափէն ջուրը նետուեցաւ, հասնելու համար Աղթամար եւ սիրաբանելու քահանային դեղեցիկ աղջկան հետ : Կը ողող դէպի լոյսը, զոր աղջիկը ցոյց կուտար իրեն՝ տան պատուհանէն, եւ քանի կը մօտենար՝ այնքան կ'աւելնային իր յուզումն ու ուրախութիւնը : Կը մաքառէր ալիքներուն հետ, կը յառաջանար դէպի լոյսը, դէպի իր սիրածը, որ կը սպասէր սրտատրոփ՝ Աղթամարի մէջ :

Երիտասարդը կէս ճամբան հասած էր արդէն : Յանկարծ աղջկան սենեակին դուռը բացուեցաւ : Հայրը, որ արթուն էր, անակնկալի բերած էր աղջիկը : Իսկ այս վերջինը, չուարուն եւ յուսահատ , մնացեր էր դամուած՝ չդիտնալով թէ ինչ ընէր :

Վերջապէս իր հօր մութ ու դաժան նայուածքին առջեւ՝ չկրցաւ աւելի տոկալ եւ նուաղեցաւ :

Այն առեն, սեւամօրուս ու սեւհոգի քահանան, մարեց ջահը, խաւարի մէջ ձգեց ամէն բան :

Տղան, որ կատաղի պայքար մը կը մղէր լճին ալիքներուն դէմ, չուարեցաւ , յուսալքուեցաւ, յուսահատեցաւ, մինչդեռ մը եւս դիմադրեց ալիքներուն եւ, ի վերջոյ, անճնաուար ջուրերուն՝ խեղդուեցաւ, մրմնջելով . — Ա՛խ, թամար , թամար...

Կիւվէմլի այսպէս պատմելէ ետք Աղթամարի պատմութիւնը, որ ծանօթ է ամէն Հայու , կը դրէ :—

« Աղթամար կղզին, վանքն ու եկեղեցին, ո՛վ դիտէ տակաւին որքան պատմութիւններ եւ առասպելներ ունին, ով դիտէ ինչ անհամար ողբերգութիւններու. ականատես եղած են : Աղթամարի այս

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏՐԴԱՏ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (ԷՋՄԻԱԾՆԵՑԻ)

ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Որ ցաւով լմացանք յանկարծական մահը Տրդատ Գազանճեանի (Էջմիածնեցի), որ տեղի ունեցած է Գալիֆորնիոյ մէջ :

Ծանօթ հրապարակագիրը Էջմիածնեցի, երկար տարի աշխատակցած էր «Հայրենիք» ամսագրին եւ օրաթերթին : Մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացուած էին «Հայրենիք» ամսագրի մէջ հրատարակած իր յուշերն ու յօդուածները :

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Կեանքի կարճ տեւողութիւնն իսկ բաւական երկար է, լաւ ու պատուաւոր կերպով ապրելու համար : ԿԻԿԵՐՈՆ

×

Աղուո՛ր է կեանքը, ի՛նչ ալ որ ըլլայ :

ԿԷՕԹԷ

×

Եւ մի՛թէ երազէ տարբեր բան մըն է մեր կեանքը : ՏՈՍԹՈՑԵԻՍԿԻ

առասպելներուն վրայ աշխատիլ, դանոնք հաւաքել, հրատարակել եւ զբօսաշրջիկներուն ներկայացնել որքան լաւ եւ դիւրին դործ մը պիտի ըլլար, եւ ամէն մարդ պիտի դիտնար Աղթամարին պատմութիւնները :

Այս կղզիին ի տես , կարելի՞ է չյիշել Մարսէյլի մօտակայ «Իֆի Դղեակը » : Ֆրանսացիք չոգենաւի մասնաւոր սպասարկութիւն հաստատած են հոն եւ զբօսաշրջիկները Մոնթէ Քրիսթոյի պատմութիւնները կ'իմանան այդ օրերը :

Ինչո՞ւ մենք ալ վանայ լիճը չվերածենք օտար զբաղի յորդահոս աղբիւրի մը, ի՞նչ կը պակսի : Ինչո՞ւ մենք ալ այդ քրքրած մակոյկին տեղ չդնենք լաւ շարժանաւ մը, եւ ամառը զբօսաշրջիկներու պատյաններ չկազմակերպուին դէպի այս պատմական Աղթամար կղզին : Այս - պէսով յաւերժացուցած կ'ըլլանք նաեւ յիշատակը այն երիտասարդին, որ մեռաւ իր սիրոյն համար :

ԶԱՀԻՐ ԿԻՒՎԷՄԼԻ

- Ե Ր Բ -
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱԻ

—o—

Թող որ այդ պահուն իսկ , պատահե – նոյ նոր միջադէպ մը որ, աւա՛ղ փոխեց կացութիւնը վարկն վեր : Լիտիա փութով դառ դրասենեակ : Քառորդ ժամը ի վեր պարապատ էր, ինքնիրեն կը հարցնէր թէ ինչ կը նշանակէին անվերջանալի խոր – հրակութիւնները, բզիկ բզիկ եղած պերը, չկարենալով այլեւս համբերել , ելլէր էր մխանալու իր սիրահարին :

– Ինչ կ'անցնի կը գառնայ ... ինչ կրպին ընել քեզի, հարցուց, առեն չբողով որ Սավինոքի սարսափած պինդ կկոչէ :

Գեղատի աղջկան մուտքը մեծ տպաւորութիւն ըրաւ : Երկու կոմիսարները տպաւորած , անոր կը նայէին սեւեռաբիբ : Լիտիայի դեղեցկութիւնը, աչքերուն փայլը, անսարքերութիւնը՝ զոր կը ցուցնէր սթահին մէջ գտնուող մարդոց դէմքին, Սավինոքիի վիճակին համար մեծ ապահովութիւն մը ունէին :

Լիտիա ուզեց որ իրեն հետեւին : Ետեւի սենեակին մէջ, ուր ոչ ոք կրնար լսել զանոնք, Լիտիա սկսաւ պատմել իր ամբողջ կեանքը, ինչպէս ծնած էր, ինչպէս մեծցած, ինչպէս ամուսնացած, ինչպէս ամուսինը մեռած էր, ինչպէս ինքը ինկած էր Սավինոքիի ծուղակը, ինչպէս ամուսնացած էր անոր հետ, ինչպէս ամուսինը սպան

Օրեր եւ Դէմքեր

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

Այբի Տիկին Իսկուհի Պետրոսեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները, կը ծանուցանեն թէ իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ աղբական –

նին՝

ԽԱՉԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, հայկա – կան ծիսակատարութեամբ Ս. Պատարագ եւ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի, այս կիրակի (28 Օգոստ.) առաւօտ ժամը 11ին, Վիէնի Փօն տ'Իվէքի Ֆրան – սիսկան եկեղեցւոյ մէջ: Որուն համար յատկապէս հրաւիրուած է Լիոնէն Թոր – գոմ քհնյ. Փոսթէքեան :

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգող Վիէնի եւ Լիոնի հայրենակիցները :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Յարութիւն Քիւփէլեան եւ զաւակ – ները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստա – եան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի (Օգոստ. 28) առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօ– դոս Պետրոս եկեղեցին, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ՔԻՒՓԷԼԵԱՆԻ

(Ծնեալ Գազանճեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկե– ղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են : Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նո– րոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ :

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Հաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) չորեքին կիրակիները եկեղեցական արարողու – թիւնները տեղի պիտի չունենան :

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանա– տան :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԻՓ.— Տիգրան կամ Միհ – րան Նալպանտեանէ (Բնիկ Վանեցի), կը խնդրուի խմբագրատուն հանդիպիլ, նա– մակ ունին Ամերիկայէն :

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

(Այցելութեան առիթ)

Ընկեր Մանուկ Տէր Սարգիսեանէ 30 ֆրանք :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վը– րայ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօն – եայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առա – ւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, լը Բէնսի :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր մէկէն սկսեալ հաշուե – ցոյցեր պիտի ղրկենք մեր այն բաժանորդ– ներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնենք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ :

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդ– ները կը կարգադրեն իրենց առկախ հա– շիւները, ապրելի եւս չդժուարացնելու հա– մար, հայկական օրաթերթի մը հրատա – րակութեան ծանր պայմանները :

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ

ՄԱՐՍԷյԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Աղգ. Առաջնորդարանի դրասենեակը Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստ. 22 բաց կը մնայ միայն Շորեքշաբթի եւ Հինգշաբ– թի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ ՁԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՅԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵ – ԶՈՒԻՆ ԻԲՐԵԻ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱ– ՏՈՒԻ ՄԸ ՁԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱ – ՁԱՌՆԵՐ, ԶԳՈ՛ՅՇ :

Գինն 15 ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամու – էլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ առաք ժամը 14·30էն 19:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսում– նական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն հա – մար իրենց զաւակը արձանագրել փափա– գողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ զը – րելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ

ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ» ԵՒ «ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարու– նակող գրքոյկը՝ 10 ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève
Histoire de l'Arménie
DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՑՍԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ՋԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet
136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06
ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա – կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու– թիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :
Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղջ ունենալ :
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար– ձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն ա– նոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկնե– րը վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնու– թեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօո, լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱՉԱԴ	45 Ֆ.	միջեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	միջեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ

JEUDI 25 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10694

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — N° 10.694

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՃԵՑՆԵԼ ՀԱՄՐԱՆՔԸ

Հայրենիքի Ձայնի Յուլիս 17ի թիւէն կը տեղեկանանք, որ Ուզբեկստանի մայրաքաղաք Թաշքենտի մէջ ներկայիս կ'ապրին շուրջ քսան հազար Հայեր, որոնք «զանազան ժամանակներում» բնակութիւն են հաստատած այնտեղ :

Վերջին ամիսներուն պատահած երկրաշարժներէն մեծապէս տուժած է Թաշքենտ, ուր փլած են հազարաւոր հին տուներ :

Մէկ միլիոնոց աղէտեալ մայրաքաղաքի վերաշինութեան համար բարեկամական ձեռք երկարած են Խ. Միութեան բոլոր հանրապետութիւնները :

Մեր մինուճարի «շինարարներ»ն ալ դացեր են Թաշքենտ, ուր պիտի կառուցանեն իրենց համար սահմանուած բաժինը՝ 15·000 քառակուսի մեթր բնակելի տարածութիւն :

Այսքանով չի վերջանար Հայաստանի օժանդակութիւնը եղբայրական Ուզբեկստանի :

Հայաստանի Ա. փոխ-վարչապետ Սուրէն Մովսիսեան Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի շարաթաթերթի թղթակցին հաղորդեր է նաեւ, որ «Ս. Հայաստանի կառավարութիւնը որոշել է հանրապետութեան քաղաքներում տեղաւորել Տաշքէնտցի 200 ընտանիքների» :

Կը կարծենք, որ այս «տաշքենտցի»ները Իւզպէկներ են, որոնց համար բնակարան եւ աշխատանք ապահովելու հնարաւորութիւններ պիտի ստեղծէ Հայաստանի կառավարութիւնը :

Հայրենիքի Ձայն կը գրէ, որ «վերջին մէկ ամսում մօտ հարիւր Հայեր հաստատուել են Հայաստանի տարբեր քաղաքներում : ... Առաջիկայ երկու ամսում մշտապէս բնակութիւն կը հաստատի եւս երկու հարիւր ընտանիք (շուրջ հազար մարդ)» :

Հաւանաբար ասոնք եւս Թաշքենտէն պիտի գան : Քանի մը տասնեակ հայ ընտանիքներ ալ փոխանակ Հայաստան բերուելու, Թաշքենտէն կը փոխադրուին լեռնային Ղարաբաղ, Կիրովաբադ, Ախալքալաք, Բագու եւ Անդրկովկասի միւս հայաբնակ վայրերը :

Այս տեղեկութիւններու կարեւորութիւնը շեշտելու համար Հայրենիքի Ձայն զանոնք հրատարակած է թերթի առաջին էջին վրայ, կապոյտ շրջանակով եզերուած :

Գովելի է անշուշտ Խորհ. Միութեան զանազան հանրապետութեանց ժողովուրդներու իրերօգնութեան զգացումը, պայմանաւ որ փոխադարձ ըլլայ անիկա, ոչ թէ միակողմանի :

Աղէտեալներուն օգնելը մարդկային նուիրական պարտականութիւն է : Միայն թէ պահանջուած կամ ակնկալուած օժանդակութիւնը պէտք չէ անցնի ենթակային կարելիութեանց սահմանները :

Եթէ երկու հարիւր «տաշքենտցի ընտանիքներ»ը Հայեր ըլլային, կը ծափահարէինք Հայաստանի կառավարութեան որոշումը. Ուզբեկստանի 20·000 Հայերէն հազարը հայրենադարձ կատարած կ'ըլլային : Սակայն դալիքները, ինչպէս կ'երեւի, Իւզպէկներ են : Ինչո՞ւ Իւզպէկ՝ երբ անդին տակաւին 19·000 Հայեր պիտի մնան Թաշքենտի մէջ :

Խորհրդային Միութեան անսահման տարածութեանց վրայ ցրուած Հայերու թիւին մասին ո՛չ մէկ վիճակագրութիւն ունինք :

Գիտէինք, որ տարիներէ ի վեր բազմաթիւ Հայեր կ'երթային Ղազախստան, «խամ ու խոպան» հողերը մշակելու համար :

Նորութիւն էր մեզի համար Իւզպեկստանի մէջ քսան հազար Հայերու գոյութիւնը :

Ի՞նչպէս կ'ապրին մեր այս հայրենակիցները կեդրոնական Ասիոյ այդ հեռաւոր շրջանին ու խորթ միջավայրին մէջ : Դպրոց, եկեղեցի, ազգային, մշակութային կազմակերպութիւններ ունի՞ն : Կապ կը պահե՞ն հայր հայրենիքին ու մայր Աթոռին հետ : Ազգապահպանման ի՞նչ միջոցներ ունին : Երեւան ու Էջմիածին կը հետաքրքրուի՞ն այդ քսան հազարի վիճակով թէ անոնք ձգուած են իրենց բախտին, ինչպէս Խազախստանի, հիւսիսային Կովկասի, Ուկրայինայի եւ Խորհ. Միութեան միւս շրջաններու ցիրուցան Հայերը, անտէր ու անպաշտպան :

Թաշքենտի մէջ երկրաշա՞րժ պէտք է պատահէր, որպէսզի Երեւանի կառավարութիւնը մտածէր աղէտեալ ընտանիքներէն մաս մը Հայաստան փոխադրելու մասին :

Հայրենադարձութիւնը օրուան ամէնէն կենսական խնդիրն է մեր կոտորակուած ազգին համար :

Ներգաղթ՝ Խորհ. Միութեան միւս հանրապետութիւններէն եւ սփիւռքէն դէպի հայրենիք :

Նաեւ արդելք՝ Հայաստանէն արտագաղթելու դէպի արտասահման :

Աճեցնել Հայութեան համրանքը հայրենիքի մէջ, իբրեւ միջոց ազգապահպանման՝ այսօրուան համար եւ իբրեւ յոյս ու կռուան՝ ապագայ հեռանկարներու :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԲԱՆԱԿԻ ԸՆԴՀ. ՔՆՆԻՉԸ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

Մինչ վարչապետ Էրհարտ կը պատրաստուէր արձակուրդէն վերադառնալ, Պոնի մէջ կը ծագէր տագնապը, որ կրնայ բաւական հեռու երթալ :

Դրդապատճառը հին է : Հինգ տարի է որ դերման օդաչուներ զոհ կ'երթան Սթարֆայթըր 104 ամերիկեան օդանաւներու, որոնք «թռչող դագաղներ» կը կոչուին այլեւս :

Դաշնակցային Հանրապետութիւնը Միացեալ Նահանգներէն գնած է այս օդանաւերը բայց հինգ տարուան մէջ 61 օդանաւեր եւ 35 օդաչուներ կորսուած են : Վերջին զոհն էր ենթասպայ Զիկֆրիտ Արնտթ որու յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ բազմաթիւ սպաներու ներկայութեան : Այս առթիւ Զօր. Վերնէր Փանիցկի, որ դերման օդային ուժի (Լուֆթվաֆը) ընդհ. հրամանատարն է կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած էր ընդդիմադիր մամուլին : Ռայն - Ռուռ Ցայթունկին ըսած էր ի մէջ այլոց թէ դերման կառավարութիւնը քաղաքական ընտրութիւն մը ըրած էր ամերիկեան Սթարֆայթըրներ գնելով փոխանակ ֆրանսական միսթէրներու եւ միրաժներու : Այս պատճառով Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ֆոն Հասէլ անմիջապէս պաշտօնանկ ըրած էր ընդհ. հրամանատարը՝ Վերնէր Փանիցքի :

Բայց այսքանով չվերջացաւ եւ Զօր. Հայնց Թրեթնէր դերման բանակի (Պունտըսվէռ) սպայակոյտի պետը, որ ընդհ. քննիչ տիտողսը կը կրէ Գերմանիոյ մէջ, իր հրաժարականը տուաւ : Կացութեան այս վախճանը ցոյց կուտայ նաեւ թէ տագնապ մը կար արդէն բանակին և կառավարութեան միջեւ : Փանիցկի եւ Ֆոն Հասէլ արդէն դժգոհ էին քաղաքային իշխանութիւններէն, վախ կայ նաեւ թէ այլ զօրավարներ հետեւին շարժումին եւ իրենց հրաժարականը տան :

Պաշտօնանկ եւ հրաժարեալ զօրավարները զինուորական փայլուն անցեալ ունին : Զօր. Թրեթնէր որ ծնած է 1907ին, մասնակցած է Հոլանտայի (1940) եւ Կրետէի (1941) գործողութեանց : 1956ին կը պաշտօնավարէր Փարիզ, Շափի մէջ, ապա 1960ին կը դառնար Պունտըսվէռի սպայակոյտի պետ : Իսկ Զօր. Փանիցքի Լուֆթվաֆրի մէջ մտած էր 1935ին : 1939ին մասնակցած է Լեհաստանի օդանաւային գործողութեանց : 1962էն ի վեր օդային բանակի ընդհ. հրամանատարն էր :

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՇԱՐԺԻՆ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (Օգոստ. 20, 21, 22) կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները :—

Արեւելեան Անատոլուի աղէտը կարծուածէն աւելի ահարկու հետեւանքներ ունեցած է, ոչ միայն քարուքանդ ընելով բազմաթիւ աւաններ եւ գիւղեր, այլեւ սուզի մթնոլորտ մը ստեղծելով ամբողջ արեւելեան նահանգներուն մէջ : Երկրաշարժի ցնցումները կը շարունակուին, աղէտեալներու վիճակը աննկարագրելի է, շատ մը գիւղեր եւ աւաններ հիմնայատակ կործանած եւ քարտէսէն սրբուած են, եւ մեռեալներու թիւը երեք հազարի բարձրացած է : Հազարաւոր վիրաւորներ ալ կը հեծեն վրաններու տակ եւ ողջ ողջ թաղուածներու օգնութեան աղաղակները կը լսուին փլատակներուն տակէն : Միւս կողմէ երկրաշարժը նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուի եւ երէկ մինչեւ իրիկուն հարիւր յիսունէ աւելի ցնցումներ պատահեցան Էրզրոմի, Մուշի, Պիթլիսի մէջ, եւ շրջակայքը Վարդօ, Խնուս, Գարլըօվա, Թէքմէն, Զաթ եւ դեռ հարիւրաւոր գիւղաւաններ աւերակոյտի մը վերածուած են, ժողովուրդը հաց եւ ջուր կ'ուզէ եւ տարափոխիկ հիանդութեանց վտանգը ծագած է : Քանի փլատակները կը մաքրագործուին, այնքան նոր մեռեալներ կամ վիրաւորներ կ'ելլեն անոնց տակէն : Վարդոյի մէջ եւ շրջակայքը, 1143 մեռեալներ ճշդուեցան երէկ, վիրաւորներու թիւը 873 է, բայց Վարդոյի 36 գիւղերուն հետ դեռ կարելի եղած չէ հաղորդակցութեան մէջ մտնել : Վախ կայ որ մեռեալներու թիւը ժամէ ժամ աւելնայ :

Խնուսի մէջ եւս հարիւրաւոր հոգի մեռած են, իսկ վիրաւորներու վերջնական թիւը դեռ կարելի եղած չէ ճշդել : Խնուսի 29 գիւղերուն մէջ 2077 տուներ փլած են ամբողջովին : Պինկէօլի Գարլըօվա գաւառակին մէջ ճշդուեցան երեսուն մեռեալ եւ 43 վիրաւոր : Զաթի մէջ փլատակներու տակէն օգնութեան աղաղակներ կը լսուին եւ ողջ ողջ թաղուած մարդիկ կ'ողբան ... Փրկեցէք մեզ, շուտ ազատեցէք : Վարդոյի գաւառապետը, Հասան Գաֆակիլ այդ տեսարանին առջեւ ըսաւ.— Անօրինակ աղէտ մըն է այս, մեռեալներու թիւը հազարներու կը յանգի : Ընդհ. դատախազ Ալի Պայգալ եւս ըսաւ.— Չեմ կրնար նոյնիսկ օրինական քննութիւնս կատարել : Մեռեալներու թիւը կարծուածէն աւելի շատ է :

«ՎԱՐԴՕ ՄԵՌԱԻ»

Պատկան իշխանութիւնը երէկ հրահանդ տուաւ որ մեռեալները թաղուին անմիջապէս : Վարդոցիք, որոնց բնակավայրը կործանած է եւ իրենք հարիւրաւոր մեռեալներ տուած են, որոշած են տարբեր տեղ դազթել : Գրեթէ բոլորը նոյն կարծիքէն են եւ կ'ըսեն իրարու.— Ալ Վարդօ մեռաւ մեզի համար :

Աղէտին առտուն, երեսուն կիներ եւ տղաք Վարդոյի սինէման կ'երթային, դիտելու համար կիներու յատուկ շարժանկարի ներկայացումը : Սինէման փլաւ եւ կիներն ու տքաղը փլատակներուն տակ մնացին : Պահ մը վերջ կառավարչատան ձեղունը փլաւ եւ չորս պաշտօնեաներ մնացին փլատակներուն տակ :

Ծանրապէս վիրաւորուեցաւ նաեւ տեղւոյն ոստիկաններէն Մէթին Տէնկիզ, որ Մուշի հիւանդանոցը զրկուեցաւ : Փլատակներու տակ հոգի տուած են նոյնպէս Զրաաթ Դրամատան զանձապահ Նուսրէթ Արկանա եւ փոխ-տնօրէնին կինը : Շարժի ընթացքին, փլած է նաեւ տեղւոյն բանտը եւ երկու դատապարտեալներ խոյս տուած են, միւսները անձնատուր եղա ծեն : Վարդոյէ տասը քիլոմեթր հեռու, ասֆալթ ճամբան ճեղքուած եւ ապառաժի կտորներ խցած են ճամբան :

«ԱՐԱՍ ԳԵՏԸ ԱՐԻՒՆ ԿՈՒԼԱՅ»

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, ազատարար խմբակները ուշ հասած են Խնուս եւ Վարդօ, եւ տեղացիները շատ բարկացած են եւ ըսած են հսկիչ պաշտօնեաներուն.— Պէյէֆէնտի, մէկը չօգներ մեզի, մենք կ'աշխատինք եւ մեր մեռելները դեռ չեն թաղուած :

Ուրիշ գիւղացի մը ըսած է.— « Արաս հետը արիւն կուլայ » :

ՎԱՐԴՈՅԻ ՄԷՋ ՎԵՑ ՇԷՆՔ ՄՆԱՑ

Սրտաճմլիկ վիճակ մը կը պարզէ Վարդօ, այդ չէն գիւղաքաղաքը, որ ունէր 28 հազար բնակչութիւն : Այսօր վեց չէնք մնացած է միայն Վարդոյի մէջ, որուն 58 գիւղերն ալ հիմնայատակ քանդուած են : Անհամար ընտանիքներ արիւն կուլան, մայրեր իրենց զաւակները կը փնտռեն, հայրերը՝ իրենց կորսուած սիրելիները, Ալլահ, Ալլահ կը պոռան այս զուլումին առթիւ : Քանի մեռեալներ եւ վիրաւորներ կը հանուին փլատակներու մէջէն, վերապրողները կուլան եւ կ'ըսեն.— Ալ կը բաւէ, Աստուած իմ, կը բաւէ ալ :

Հողին տակէն ձայներ կը լսուին, փլատակներու տակէն՝ սոսկալի հռնդիւններ : Վարդօ ռմբակոծուած քաղաքի մը տեսքը կը պարզէ, եւ կարծես թէ ալ սրբուած է քարտէսէն : Ո՞ւր է երբեմնի Վարդօն, ո՞ւր այս աւերակոյտը : Վերապրող ծերունի մը մանկիկի մը դիակին առջեւ ըսած է.— Տեսէք, թոռս կորսընցուցի, դեռ առիթ չունեցայ զայն կուրծքիս սեղմելու, եւ աւանդեց հոգին :

Ամէն մէկ փլատակի մը վրայ քանի մը հոգի նստած են եւ լալով կ'ըսեն.— Հոս մեր տունն էր, հոս մեր օճախը, զաւակս չկայ ալ, կինս կորսնցուցի, մայրս մեռաւ :

Մարդը կ'ապշի կը մնայ, երբ կը խորհի թէ այսքան տուն եւ չէնք ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մէկ վայրկեանի մէջ հիմնայատակ կը կործանի : Վարդօ իսկական մեռելաստան մըն է հիմա :

×

1938էն ի վեր, Թուրքիա պարբերաբար ենթարկուած է երկրաշարժի ծանր աղէտներու եւ այդ թուականէն մինչեւ այսօր 46 հազար հոգի մեռած են : Առաջին աղէտն է Գըրշէհիրի երկրաշարժը, որ պատահած է 1938ին, Էրզինճանի երկրաշարժը պատահած է 1939 Դեկտեմբերին, 40 հազար հոգի մեռած են եւ 23 հազար տուն փլած :

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՒԵՐԸ ԱՏԱՆԱՅԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

Բ.

Ատանայի սանճագը ունէր 22 Լուսաւորչական եկեղեցի: Կը յիշատակենք միայն հետեւեալները, որոնք ծանօթ են մեզի. —

Ատանա (քաղաք Ս. Ստեփանոս), Ատանա (Ս. Աստուածածին), Թարսուս (Ս. Աստուածածին), Մերսին (Ս. Լուսաւորիչ), Շէյխ Մուրատ (Ս. Գէորգ),

Չենք հաշուած նաեւ բողոքականներու եւ կաթոլիկներու եկեղեցիները:

Հանընի եկեղեցիները (մէկ վանք՝ Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետի անունով): Հաճըն (Ս. Աստուածածին, Ս. Գէորգ, Ս. Թորոս), Շար – Տէրէ (Ս. Նշան), Բումլու (Ս. Լուսաւորիչ):

Սիսի եկեղեցիները՝ եօթը լուսաւորչական, մէկ բողոքական եկեղեցի և 1 վանք (Ս. Աստուածածին), Սիս (քաղաք) (Ս. Սօֆիա):

1909 Ապրիլին Կիլիկիոյ ջարդի ժամանակ՝ աւերուած եկեղեցիներ. —

Ատանա վեց եկեղեցի, Հաճըն մէկ եկեղեցի, Թարսուս մէկ եկեղեցի, Տէօրթ Եօլ, Օճագլը, եւ Պուխարլը, չորս եկեկեցի, Էյրի Պուճագ եօթը եկեղեցի, Էքպէշ երեք եկեղեցի, Օսմանիէ երկու եկեղեցի: Գումար՝ 24 եկեղեցի քանդուած 1909ին:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԱՏԱՆԱՅԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

Ատանա (Սանճագ) 25 դպրոց (1902ին) աշակերտ՝ 2305, ուսուցիչ՝ 69:

Հաճըն՝ չորս դպրոց, 577 աշակերտ, 12 ուսուցիչ:

Սիս՝ եօթը դպրոց, 647 աշակերտ, 19 ուսուցիչ:

Այս թիւերուն մէջ չեն Ֆրանսական ժէզուիթներու, ամերիկեան միսիոնարներու, ինչպէս նաեւ հայ բողոքականներու եւ հայ կաթոլիկներու դպրոցները, աշակերտները եւ ուսուցիչները:

Հայ Լուսաւորչականներու դպրոցներուն եւ ուսուցիչներուն եւ աշակերտներուն թիւը առնուազն 25 առ 100 աւելցած էր, մէջը հաշուելով որբանոցներու աշակերտները:

1909 Ապրիլի Կիլիկիոյ ջարդի ժամանակ աւերուած դպրոցներ. —

Ատանա՝ հինգ դպրոց, Թարսուս՝ մէկ դպրոց, Հաճըն եւ գիւղեր՝ երեք դպրոց, Տէօրթեօլ, Օճագլը եւ Պուխարլը եօթը դպրոց: Ընդհանուր գումար՝ աւերուած դպրոցներու՝ 16:

1909 Ապրիլին, երբ Ատանան թրքական ջարդերու հետեւանքով արիւնլուայ եղած էր, Էտիրնէի Օսմ. Երեսփոխան Յակոբ Պապիկեան 13 Յունիս 1909ի իր թուրքերէն տեղեկագրի վերջաբանին մէջ հետեւեալը ըսած էր.

Բնագրին թարգմանութիւնն է. —

1909ի Ատանայի ջարդի Օսմ. Խորհրդարանին կողմէ Քննիչ Երեսփ. Յակոբ Պապիկեանի մտածումները՝ ջարդերու կապակցութեամբ. —

« Այս եղերական եւ ահասարսուռ ճըշմարտութիւնները յայտնելու առթիւ, բաւական մտածեցի, խորհելով թէ Իսլամ ընկերներուս սրտէն արիւն կ'երթայ եւ մտածեցի թեթեւցնել զանոնք: Մինչդեռ, այս ոճրագործութիւնները ազգի մը կամ կրօնքի մը պատկանողներու կողմէ գործուած ըլլալով հանդերձ, ատոր համար ազգը կամ կրօնքը պատասխանատու չըլլար:

Իսլամական օրինական տրամադրութիւնները չեն թոյլատրեր ոչ միայն այս աղէտը, այլ նոյնիսկ փոքր անիրաւութիւն մը, եւ կը հրամայեն յայտնել ճըշմարտութիւնը, այդ պատճառով ալ համարձակեցայ տեսած եւ համոզուած ճըշմարտութիւններս չծածկել:

Չեմ կարծեր թէ ճշմարտութեան յայտնութիւնը զանազան տարրերու միջեւ պաղութիւն յառաջ բերէ: Որովհետեւ կը յուսամ թէ այս վայրենի յիմարութիւնը կամ խելագարութիւնը կարելի չէ որ շարունակուի: Այս ալ կայ որ, Բռնապետութեան շրջանին ամէն տեսակ չարագործութիւնները կը ծածկուէին, եւ ուրացումի սկզբունքը ընդունուած էր: Օսմանեան ազգին այս ձեւով գիտցուած գաղտնի վէրքը փտախտի վերածուած էր:

Առողջութեան ապահովութիւնը կը կայանայ հիւանդութիւնները քննելու եւ դարմանելու մէջ, եւ ոչ թէ ծածկելու »:

1909 Յունիս 12/25

(Ինչպէս ներկայիս թուրք կառավարութիւնը կը ջանայ ծածկել կամ ուրանալ կատարուած ոճիրները):

Յակոբ Պապիկեանի այդ խորհրդածութիւնը ինչպէս ճիշդ էր համիտեան ջարդերուն, Ատանայի ջարդերուն, նոյնը կը մնայ նաեւ 1916 – 19 թուրք պետութեան ցեղասպանական ոճիրներուն համար եւս:

Երեսփոխան Պապիկեանի Տեղեկագիրը անմարսելի էր Թալէաթին եւ թուրք կառավարութեան եւ ատոր համար ալ թաղուեցաւ Օսմ. Երեսփ. ժողովի թուղթերուն մէջ եւ այլեւս երեւան չհանուեցաւ: Թալէաթ, այդ ատեն, Երեսփոխանական Ժողովի փոխ – նախագահներէն մին էր: Պապիկեան հետեւեալ կերպով դասաւորած էր Ատանայի ջարդին զոհերը. —

Ատանա 9350 զոհ (սպանեալ), Թանրը Վերտի՝ 1280, Սայ Կէչիտ՝ 850, Էսէ Հաճըլը՝ 1558, Օսմանիէ՝ 1111, Պօսթան – Չիֆթլիկ՝ 1277, Գուրտլար՝ 3623, գումար՝ 19·470 հայ սպանեալ:

Յոյներէն սպաննուած էին՝ 250, Սուրիացի՝ 850, եւ Քիլտանի՝ 422: Գումար՝ 1522:

Ընդհ. զոհեր քրիստոնեաներու՝ 21·001, թէեւ Առաջնորդարանները զոհերու թիւը աւելի ցոյց կուտային: Ապահովագրութեան գումարներն էին հինգ միլիոն տոլար անձերու, եւ 15 միլիոն տոլար անշարժ եւ շարժուն սեփականութեանց: Այդ քսան միլիոն տոլար Ապահովագրութեան գումարէն գրեթէ ոչինչ զանձուեցաւ: Ընդհանուր վնասը ութսուն միլիոն տոլարէն աւելի է 1909 Ապրիլեան ջարդերուն:

Այդ 21 հազար զոհերէն զատ առանց ապաստանի մնացած էին երեսուն հազար անձ, պատանի, տղայ, որոնք ոչ մէկ նիւթական միջոց ունէին եւ այդպէս ըլլալով հանդերձ, Թուրքերը կ'ուզէին տակաւին պատասխանատուութիւնը ձգել զոհերուն վրայ և բուն թուրք ոճրագործները կեղծ հիւանդութիւն պատրուակելով հիւանդանոց կը փոխադրէին եւ անկէ կը փախցնէին, Պատերազմական Ատեանի չներկայանալու համար:

Սուտ վկաներ ալ կը պատրաստէին, ըստ Պապիկեանի Տեղեկագրին, ինչպէս որ 1915 – 18 Եղեռնէն ետք 1919 – 20ին նոյնը ըրին:

Ատանայի Եղեռնէն վեց տարի ետքը, 1915ին, Թուրքը արիւնածարաւ էր ոճիրներ գործելու եւ կողոպտելու.

Թուրքը կ'երդէր.

«Ատանանըն եօլլարը թաշլըք,
Գալմատը նէպտէ օն փարա խարճլըք»:

Նոյն չքաւորի մտայնութիւնը՝ գրուած կը գտնէք ճիհատի գաղտնի գրքոյկի բընագրին մէջ, ուր կ'ըսէ. — « Թուրք իսլամները անօթի են, իսկ անհաւատները՝ լիութեան եւ պերճանքի մէջ կ'ապրին»:

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՐԱՖՖԻԻ ՀԵՏՔԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Ա.

Երկու տարի առաջ էր: 1964 Յուլիս 23ին, Նոր – Ջուղայեցի արուեստագէտ նկարիչ Սմբատ Կիւրեղեանի հետ, Մեծ եւ Փոքր Արարատներուն մեր տուած այցելութենէն Թաւրիզ վերադարձին, կանգ կ'առնենք Խոյ: Ու Խոյէն, իրիկուան դէմ, ինքնաշարժ կ'առնենք, այցելելու համար Զարեւանդ – Սալմաստ դաւառը:

Մեր պատանի օրերէն Սալմաստը, իր Փայաջուկ գիւղով, մեր հոգիին ու մտքին դրոշմուած անմոռանալի անուններ եղած են: Մեր սերունդէն կա՞ր արդեօք մէկը, որ չդիտնար աննման Բաֆֆիին ծննդավայրը, — Սալմաստի Փայաջուկ գիւղը, այն զօրաւորմագնիսը, որ հիմա, տարիներ ու տարիներ ետք, մեզ իրեն կը քաշէր ինքնաշարժին թաւալող անիւներուն արագութեամբ եւ ուժով:

Արդեօք քանի քանի հազարներով աշխարհացրիւ մեր սերունդի տղաքն ու աղջիկները այդ օրը, այդ պահուն, պիտի փափաքէին մեզի հետ ըլլալ աշխարհախումբ ուխտագնացութեամբ մը: Այս մտածումներով տարուած, մեծ յափշտակութեամբ կը դիտէինք Խոյի պատմական Հեր դաւառին ընդարձակածաւալ դաշտը իր յորդող բարեբերութեան մէջ:

Գեղեցիկ է դաշտավայրը: Ամէն կողմ աշխատանք: Սքանչելի համայնապատկեր մը կը պարզուի ինքնաշարժի պատուհաններէն դուրս, մինչեւ հեռունները, լեռներու ստուերոտ ստորոտները, վերջացող օրուան, արեւուն բոսոր ճառագայթներուն տակ, որոնք տակաւին տեղ տեղ կը յամենան կանաչապատ դաշտերուն վրայ: Արդէն բարձրացեր ենք լեռնագօտիի մը դագաթը, որուն վարէջքին մեր աչքերուն առջեւ կը պարզուի պատմական Զարեւանդի — Սալմաստի ընդարձակ դաշտը, կէտկիտուած գիւղերով, որոնք ծածկուած են բարտիի, ուռիի խիտ շարքերու տակ:

Մեր ինքնաշարժը արդէն իջեր է բարձունքէն: Մեր առաջին կայանը պիտի ըլլար Դիլմանը, ներկայիս ծանօթ Շափուր անունով: Այս քաղաքին անունը շատոնց ծանօթ էր մեզի, գլխաւորաբար յեղափոխական մեր պատմութենէն: Հին ատեն հայաբնակ եղած է: Ներկայիս շուրջ երեսուն տուն Հայ կայ հոն:

Գրեթէ մթներ էր, երբ ինքնաշարժը կանգ առաւ Դիլմանի գլխաւոր պողոտային հարաւային ծայրը: Մենք ստիպուած էինք հոս իջնել: Մեր ինքնաշարժը, մարդատար մեծ ինքնաշարժ մը, իր ճամբան պիտի շարունակէր դէպի Ուրմիա: Դեռ մենք պիտի երթայինք Հաֆթուան կամ Մահլամ ու գտնէինք Սալմաստ դաւառի ծխատէր Մեսրոպ քհնյ. Մինասեանը:

Դիլմանի մէջ որեւէ հասցէ չունէինք: Ձիաքաշ կառքի մը կառապանին բացատրեցինք մեր նպատակը եւ նստանք կառք ու ինկանք դէպի Հաֆթուան տանող փոշեթաթախ ճամբան: Բաւական յառաջանալէ ետք, մեր կառքը մեծ առուի մը խարխուլ կամուրջին վրայէն մեծ զգուշութեամբ կ'անցնի ու կը մտնէ Հաֆթուանի հողը: Աջ ու ահեակ բանջարանոցներու եզերքները քերելէն ետք, արդէն մտած ենք գիւղին ծառախիտ ճամբան: Ծառերէն ու կարկաչող առուներէն եկող խոնաւութիւնը, ծառերու բարձունքէն սահող լուսնի շողը, գիւղերու յատուկ հոտը, մօտեցող գիշերուան խաղաղութիւնը, սիւքին հպումէն ժամուն քշոցներուն նման գողացող տերեւները՝ բարտիներուն, իրենց բոյները յամեցող վերջին թռչուններուն վերջին կանչը, այս բոլորը մեզի համար

Ա Մ Ո Ք

ԿԱՄ

ՄԱԼԵԶԻՈՅ ԽԵՆԹԸ

Վերէն նաւուն զանգը հնչեց. ինքզինքս թող տուի: Քայլ առ քայլ, հակակրանքի եւ տենչանքի մէջ երերուն, ճամբաս շարունակեցի: Տակաւին չէի հասած հեծանին քովը երբ յանկարծ, կարմիր աչքի պէս բանի մը յայտնուիլը տեսայ: Ծխամորճն էր ... Ուրեմն ան հոն էր:

Ակամայ՝ սոսկումի շարժում մը ունեցայ, եւ կանգ առի: Պահ մըն ալ՝ ու պիտի երթայի: Ահաւասիկ հոն, շուքին մէջ, բան մը շարժեցաւ, ելաւ, երկու քայլ առաւ, եւ յանկարծ առջեւս լսեցի անոր ձայնը, միաժամանակ քաղաքավարութեամբ եւ ընկճուածութեամբ լեցուն:

« Ներեցէք, ըսաւ, կարծեմ կ'ուզէք վերադառնալ, եւ այն տպաւորութիւնն ունիմ որ երբ զիս նշմարեցիք, փախուստի շարժում մը ունեցաք: Խնդրեմ, հանդիստ նստեցէք, որովհետեւ ես կ'երթամ »:

Թախանձագին խնդրեցի որ մնայ, ետեւ մնացած էի պարզապէս զինքը չնեղելու համար:

« Զիս չէք նեղեր, ըսաւ որոշ դառնութեամբ: Ընդհակառակն ուրախ եմ անդամուան մը համար մինակ չըլլալով: Տասը օրէ ի վեր ... եւ որքան ցաւագին բան է ամէն ինչ մէջդ պահել, դուցէ ճիշդ անոր համար որ ատիկա կը խեղդէ ... ալ չեմ կրնար կենալ խուցին մէջ, այդ... դագաղին ... ալ չեմ կրնար ու չեմ կրնար տանիլ մարդիկը, որովհետեւ ամբողջ օրը կը խնդան ... Ատիկա հիմա այլեւս չեմ կրնար տանիլ... Խուցին մէջէն իսկ զանոնք կը լսեմ ու ականջներս կը խփեմ: Իրաւ է որ չեն գիտեր... Ու յետոյ՝ ուրիշին հոգն է ...»:

Կրկին կանգ առաւ, ու յանկարծ աւելցուց, աճապարանքով:

« Բայց չեմ ուզեր ձեզի տաղտուկ պատճառել ...: Ներեցէք շատախօսութեանս »:

Խոնարհութիւն մը՝ ու երթալու պէս ըրաւ: Սակայն յարեցի պնդումով.

« Բնաւ տաղտուկ չէք պատճառեր ինծի: Ես ալ ուրախ եմ հոս, խաղաղութեան մէջ, քանի մը խօսք փոխանակելով ... Սիկառէթ մը կ'ընդունի՞ք »:

Կրակ տուի: Կրակէն անոր դէմքը գծուեցաւ, պլպլուն, մութին մէջ, բայց հիմա ամբողջովին իմ կողմս դարձած էր. ակնոցներուն ետեւէն, անոր աչքերը ագահօրէն դէմքս կը զննէին. զառանցանքի մը ուժգնութեամբ կենդանացայ: Սարսուռ մը անցաւ էութենէս: Հասկցայ թէ այս մարդը խօսիլ կ'ուզէ, պէտք է խօսի: Ու գիտէի որ պէտք է լսեմ՝ իրեն օգնելու համար:

Կամրջակի երկրորդ աթոռ մը կար հոն, որ ինծի առաջարկեց: Նստեցանք: Մեր սիկառէթները կը կայծկլտային. իր սիկառէթին լուսաւոր կէտին մութին մէջ ջղային կերպով պարելու ձեւէն հասկցայ որ ձեռքը կը դողար: Բայց լռեցի ... ու ան լռեց: Յետոյ, յանկարծ, ցած ձայնով հարցուց.

« Շատ յոգնա՞ծ էք»:

— Ոչ, բնաւ երբեք:

Մութին մէջէն եկող ձայնը կրկին վարանեցաւ:

« Բան մը կ'ուզեմ հարցնել ձեզի ... Այսինքն կ'ուզեմ բան մը պատմել ձեզի: Գիտեմ, գիտեմ թէ որքան անհեթեթ է, իմ կողմէս, այսպէս, խօսքս ուղղել հանդիպած առաջին մարդուս, բայց ... ես... հոգեբանական սոսկալի վիճակի մը մէջ եմ եւ անպատճառ պէտք է մէկու մը խօսիմ, թէ ոչ կորսուած եմ ... Զիս պիտի հասկնաք, երբ ... այո... երբ պատմեմ ձեզի... գիտեմ թէ չէք կրնար օգնել ինծի, սակայն լռութիւնը հիւանդի պէս կ'ընէ զիս ... ու հիւանդ մը միշտ ծիծաղելի է ուրիշներուն համար ...»:

Խօսքը կտրեցի եւ խնդրեցի որ չտանջուի: Եթէ կ'ուզէր անպատճառ պատմել ... բնականաբար չէի կրնար բան մը խոստանալ իրեն, բայց զոնէ պարտականութիւնս կը թելադրէր քիչ մը բարի կամեցողութիւն ցոյց տալ: Երբ մէկը նեղութեան մէջ տեսնենք, բնականաբար պէտք է ծառայութիւն մատուցանենք իրեն ...

« Պարտականութիւնը՝ քիչ մը բարի կամեցողութիւն ցոյց տալու... պարտականութիւնը՝ փորձելու ... Ուրեմն դո՞ւք ալ կը կարծէք թէ պարտականութիւն մը ունիք ... պարտականութիւն մը՝ բարի կամեցողութիւն ցոյց տալու ...»:

Երեք անգամ կրկնեց այս նախադասութիւնը: Ամէն ինչ կրկնելու այս խուլ եւ բութ ձեւը սարսուռ պատճառեց ինծի: Արդեօք խե՞նթ էր այս մարդը ... Եւ կամ դինո՞վ:

Բայց, կարծես այս ենթադրութիւնս շրթներէս անցած ըլլար, որպէս թէ լսած ըլլար, յանկարծ տարբեր ձայնով մը ըսաւ.

« Գուցէ զիս դինով կամ խենթ կը կարծէք: Չէ, այդպէս չեմ ... տակաւին չեմ: Միայն թէ բառը որ արտասանեցիք տարօրինապէս յուզեց զիս ... Շատ տարօրինապէս, որովհետեւ այդ է որ զիս կը տանջէ. կ'ուզէի գիտնալ թէ ունի՞նք պարտականութիւն մը... պարտականութիւն ...»:

ՍԹԵՖԱՆ ՑՎԱՅԿ

(5 Շար.)

յայտարար նշան էին որ մենք կը գոնը – ւէինք դրախտէն փրցուած , բնութեան մէկ գեղեցիկ անկիւնին մէջ :

Մեր կառքը , մեզ օրօրելէն ու չորրե– լէն , խիտ ծառերու հեզհեզաէ թանձրա– ցող առուներուն տակէն անցնելէ ետք , վերջապէս կանգ կ'առնէ գիւղին կեդրո– նական վրայ : Մեր աչ կողմը Հաֆ – քանի բարձրակառոյց չէնքն է : Այդ պէ – տքի երկյարկանի չէնքին տանիքը , գեղակէն երկյարկանի չէնքին տանիքը , դուռ ու պատուհան քանդուած են , պա – տերը սակայն , իբրեւ ճաշակաւոր ու գե– ղեցիկ կառուցուածքով , կը յամենան դի– մադրել ժամանակի հարուածներուն : Հոն , վերը , չէնքին աշտարակին վրայ , լուսնի չողերով լողանք կ'առնէ արագիլ մը անշարժ , մէկ ոտքի վրայ ու կը դիտէ իր շուրջը տարածուող , իր ոտքին ներքեւ փռուող գեղեցիկ բնութիւնը , համբերու– թեամբ սպասելով իր ընկերոջ :

Ակամբ – լսարանին պատկից է եկեղե– ցին հայկական , որ օրուան այլ պահուն իր անշուք կեցուածքովն իսկ վեհութիւն մը ղգեցած , «խաղաղութիւն ամենեցուն» կը մաղթէր խոնջած գիւղացիներուն , յոգնած բնութեան ու մեզի պէս ճամ – բորդներուն , որ արշալոյսէն մինչեւ մայ– րամուտ եւ աւելի ուշ ճամբայէ ճամբայ , ինքնաշարժէ ինքնաշարժ ու կառք փոխե– լով հասեր էինք Հաֆթուան ու տակաւին չէինք դիտեր , թէ պիտի չարունակէ՞նք մեր ճամբան , որովհետեւ երբ մենք տարուած էինք մեր խորհրդածութիւն – ներով , մեր կառապանը ուժգին , ուժգին կը թակէր մեր ճախին պտնուող պատըս– պասպատ տան մը դարպասը : Քիչ ետք դուրս ելան , Հայու յատուկ չէնչող աղ – մուկով , տասնեակ մը անձեր , — կին , երեխայ , տղամարդ ու պատանի ու մեզ չդնպատեցին՝ կարծէք դիմաւորելու ե– լած ըլլային հեռաւոր երկիրներէ տարի– ներ եռք վերադարձող իրենց հարազատ– ները : Պ. Համայեակ , ընտանիքին հայրը , կը ծտհենայ ու յայորդաբար իրեններըՙ ալհամբոյրի : Հայ մարդու , հայ պա – ւակներու այդ ջերմ վերաբերումը մեզ յուզումի կը մատնէ :

— Հոս մնագէք , հայր Սուրբ , մենք 8էր հօր լուր կը ղրկենք ,— ջերմ ու հա– րազատ քաղցր հրաւէր մը , զոր չնորհա– կալութիւնով պիտի մերժէինք՝ իրենց բոլորին բաչխելով օրհնութիւն ու հազար մաղթանք : Մեր Սմբատը , այդ պատ – ուական անձը ,որ մէկէ մը ծառայութիւն կամ բան մը խնդրելու համար հազար անգամ կը դժուարանար , ուրիկ ուր միտքը ինկաւ գիւղական թան մը վայե – լելու փափաքը : Անմիջապէս քանի մը աղջիկներ մէկէն ներս վազեցին : Սմբա– ը իրաւունք ունէր այդ թանը ուզելու — Աբրահամ փեչերէն , Գազարկանէն , Մակու , Խոյ ու Սալմաստ «այրած» էինք եւ տարի միայն դարմանը Հայու օրհնեալ հնոցէն ելած թանն էր : Ախորժահամ թանը մեծ ախորժակով վայելելէ ետք , գիւղին իրենց Հայու սիրտրաց հրաւէրը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

Հ· Յ· Դ· ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐԸ Կը ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

———o———

Ճամբարը կը չարունակուի խանդավառ տրամադրութեամբ : Բանակողները ան – խտիր կ'օգտուին տեղւոյն հանդստաւէտ պայմաններէն , պտոյտի եւ ծովու լողան– քի կարելիութիւններէն , ինչպէս նաեւ դաստիարակչական ծրագրէն , որ բանա– կումներու «յայտագրին» անրաժան եւ մեւնոյն ժամանակ ամէնէն օդտակար բաժինն է :

Ցարդ կազմակերպուեցան երկու ղբօսա – պտոյտներ : Առաջինը բանակողներու մեծամասնութիւնը առաջնորդելով տ'Իէօ , ուր ամբողջ օր մը տեղի ունեցան խա – ղեր , պարեր , երգեր եւն· :

Անտեսուած չեն ճամբարի երեկոները : Արդարեւ ղբեթէ ամէն օր տեղի կ'ունե – նան այսպէս կոչուած դեղարուեստական երեկոներ , որոնց ընթացքին կը ներկա – յացուին փոքրիկ դաւեչաներ , հաւաքա – կան խաղեր , եւայլն : Յատկապէս մեծ ընդունելութիւն դտած են վիճաբանական ասուլիսները եւ հարց – պատասխաններ – րու յատկացուած երեկոները : Ճամբարի դեկավարութիւնը այս ձեւով կը փորձէ համելիին մխացնել նաեւ օդտակարը , այսինքն չահեկան ձեւով մը երիտա – սարդներուն ջամբել ծանօթութիւններ մեր ազգային կեանքին , անցեալին , մշա– չակոյթին վերաբերեալ :

Դասախօսութիւններու ծրագիրը եւս կը կիրարկուի կանոնաւոր ձեւով : Ուրա– խալի է դիտել թէ երիտասարդութեան մէջ կայ հետաքրքրուի ազդային կեանքով : Նման առիթներով ընդհանրապէս ցայտուն կը դառնայ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդին դերը մեր իրականութեան մէջ : Արդարեւ Նոր Սերնդականները աւելի լայն ծանօթու – թիւններ ունին մեր անցեալին եւ ներկա– յին մասին :

Ճամբարը ունի նաեւ իր մարզական կեանքը : Յաջորդաբար կազմակերպուե – ցան փինկ – փոնկի եւ վոլէյի մրցումներ , ինչպէս նաեւ կազմուեցաւ ճամբարի ոտ– նագնդակի խումբը , որ արդէն իսկ եր – կու հանդիպումներ ունեցաւ տեղական խումբերու հետ :

Օգոստոս 15ին տեղի ունեցաւ տպաւո – րիչ խարոյկահանդէս մը : Յատուկ ար – ուեստով կարելի եղաւ օգտագործել

մեքենել եռք , հազար չնորհակալու – թեամբ ու օրհնութեամբ — մնագէք խա– ղաղութեամբը արտասանելով ճամբայ ե– լանք դէպի Մահլամ :

ՆԵՐՍԷՍ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՅՏԻԿԵԱՆ

(Շար·)

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

———o———

ՊԷԼՖՈՆԹԷՆ , (Յառաջ)·— Օգոստոս 15ին անգամ մը եւս առիթը ունեցանք ապրելու ղերազանցօրէն հայկական օր մը Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պելֆոնթէնի կայանին մէջ :

Հակառակ չատ աննպաստ օդին՝ աւելի քան 70 ծնողքներ եւ հայրենակիցներ ներկայ դտնուեցան հանդիսին եւ ուրախ օր մը անցուցին մանուկներու այս բոյ – նին մէջ , չնորհիւ Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ վարձուած օթոքարին :

Հանդէսը դուգադիպած ըլլալով Ա.ատ – ուածածնի տօնին՝ տեղի ունեցաւ աւան – դական խաղղօրհնէք՝ Հարաւային Ֆը – րանսայի Հայոց Թեմի առաջնորդ Արտա– ւազդ Եպիսկ· Թրթռեանի կողմէ , որ հա– կիրճ բառերով բացատրեց արարողու – թեան իմաստն ու նշանակութիւնը հեթա– նոսական եւ քրիստոնէական մեր կրօնք – ներուն մէջ :

Բոլոր մանուկները , որոնցմէ չատեր առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնէին խաղղօրհնէքը , մեծ երկիւղածութեամբ եւ հետաքրքրութեամբ հետեւեցան արա – րողութեան ,որ իր պարզութեան մէջ այնքան տպաւորիչ էր եւ դեղեցիկ :

Փոքրիկներու ճաչէն ետք՝ այս անգամ հիւրերը տեղ ղրաւեցին սեղանատան մէջ , որ զարդարուած էր Կապոյտ Խաչի դրօշակներով եւ Ֆրանսական ու հայկա– կան Եռադոյններով : Մինչ դուրսը կը ճենճերէին չամփուրուած ոչխարները , խորովածի բոյրով լեցնելով ամբողջ չըր– ջապատը :

Տրամադրութիւնները բարձր են եւ ճաչը կը սկսի չատ ուրախ մթնոլորտի մէջ : Դուրսը անձրեւը դադրած է արդէն եւ մանուկները կրկին ցրուած են մար– գադետիններու վրայ : Բայց ոմանք կը յամառին կրակին մօտ մնալ , փորձելով կրակը հրահրել երկար զաւազանով մը

ծովափը : Հսկայ խարոյկ մը եւ յատուկ լուսարձակներ տպաւորիչ պատկեր մը ստեղծած էին ծովափին մէկ անկիւնը : Բարձրախօսով ճայնասփռուեցան հայ – կական երգեր , ապա ներկայացուեցաւ պեղարուեստական բաժինը : Եղան մե – ներգներ , խմբերգներ , արտասանու – թիւններ եւ չուրջպարեր : Ցիչատակելի երեկոյթ մըն էր :

Բանակումը հետաքրքրութիւն ստեղ – ծած է նաեւ տեղական չրջանակներու մէջ : Ցաջորդաբար ճամբար այցելեցին եւ Հայութեան ու Նոր Սերունդի մասին տեղեկութիւններ քաղեցին քաղաքապե – տական խորհուրդի անդամներ , տեղւոյն երեք թերթերու թղթակիցներ :

ԹՂԹԱԿԻՑ

կամ օգնել առաջնորդ – առաջնորդուհի – ներուն՝ հիւրերը սպասարկելու : Ընդ – հանուր եռուզեռ կը տիրէ ամբողջ կայա– նին մէջ : Ուրախութիւն կայ բոլորին դէմքին : Փոքրիկներուն՝ որովհետեւ ի– րենց ծնողքները վերադառած են , մեծե – րուն՝ որովհետեւ իրենց զաւակներուն բոյնին մէջ կը դտնուին :

Ճաչի աւարտին , հակառակ հայկական հանդէսներու մէջ ընդունուած սովորու– թեան , կը սկսի դեղարուեստական բա – ժինը , երբ թէ տատմոքները , թէ ղը – լուխները լեցուած են ...

Կայանի մանուկներուն կողմէ կը ներ – կայացուի ճոխ յայտագիր մը՝ երգերու , պարերու , դաւեչաներու , արտասանու – թեանց , եւ այլն : Ցուղիչ է դիտել ա – նոնց ճիգն ու ուրախութիւնը հայերէն երգելու , հայերէն խօսելու , արտասա – նելու եւ հայկական պարեր պարելու : Հարազատ պատկերը կայանի կեանքին ու մթնոլորտին , ուր ոչ մէկ զոհողու – թիւն կը խնայուի հայկական ոգի եւ ըղ– ձացում ներչնչելու հայ ղպրոցին ղրկը– ւած այս մանուկներուն : Ու այս տեսա– կէտէն՝ կայանը ոչ միայն օդափոխու – թեան վայր մըն է , այլ նաեւ ու մանա – ւանդ հայերէն դաստիարակութեան ղպրոց մը , ղժբախտաբար , չատ կարճատեւ : Անշուշտ , ասիկա կրկնակի կը դժուարա– ցընէ կայանի անձնակազմին ու տնօրէ – նութեան դործը , սակայն , չնորհիւ ա – նոնց նուիրումին եւ անձնազոհութեան՝ ամէն ինչ կը դառնայ հաճելի եւ դիւրին : Ահա այս նուիրումի ոգին է որ կայանին կուտայ իր ինքնայատուկ նկարագիրը , որով ան լրացնելով հանդերձ Ֆրանսա – կան տիպար կայանի մը բոլոր պայման– ները , կը մնայ միշտ հայկական կայան մը :

Գեղարուեստական բաժինը վերջ կը դտնէ եպիսկոպոսին փակման խօսքով , որուն մէջ ան վեր կ'առնէ Կապոյտ Խաչի կատարած դերը հայապահպանման մէջ եւ անդամ մը եւս կ'օրհնէ կայանը , բոլոր մանուկները եւ Կապոյտ Խաչը :

Քիչ ետք , հիւրերը կը սկսին կամաց – կամաց մեկնիլ եւ կայանը կը վերատանայ իր սովորական օրերու պատկերը :

Հանդէսին առիթով եւ հիւրերուն ի պատիւ՝ լոյս տեսաւ կայանի Մանուկնե – րու «Լոյս» պարբերաթերթին 2րդ թիւը :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Կեանքը չա՛տ կարճ է եւ չատ անորոչ· կարելի եղածին չափ լաւ անցընենք զայն :

ՃՈՆՍԸՆ

×

Կեանքը ուրիչ բան չէ , եթէ ոչ գոյու– թեան պայքար մը , այն վստահութեամբ , թէ պիտի պարտուինք ի վերջոյ :

ՇՈՓԵՆ ՀԱՈՒԻՒՐ

- ԵՐԲ -
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱԻ

———o———

—Ի՞նչ, Նիքոլա, քեզ կը ձերբակալե՞ն· կը կարծէի թէ պարզ խուզարկութիւն մը կը ... վտանգի մէ՞ջ ես·· ինչ պիտի բնեն քեզի ...:

– Ինձիրը իմ մասիս չէ , սիրելի վոք – քիկ , բաւ Սավինաքի : Այս , պիս բանտ պիտի տանին· բայց պիտես որ այս կը պատահի այսօր չատ պատուական մար – դոց ալ : Մէկ երկու օր կը մնամ հոն , յետոյ պիս կ'արձակեն : Ասիկա անկա – պելու է : Բայց քեզի համար է որ կը մտահոգուիմ : Չբամանը այնքան յիմար– օրէն յղացուած է որ , իմ տանս մէջ գըտ– նուող բոլոր անձերն ալ պէտք է ձերբա– կալուին : Եւ նոյնիսկ եթէ քեզ անմիջա– պես արձակէին , կ'ուղէի քեզի խնայել այդ սոսկալի բանտարկութիւնը :

Աւելին չըսաւ , արդէն Լիտիա կը բար – բոքէր :

— Քանի որ դուն բանտ կ'երթաս , ես ալ հետդ կուդամ ...

Բանավէճ մը սկսաւ երեսդ մէջ : Սա – վինաքի կը վստահեցնէր թէ Լիտիա հա – դար անդամ աւելի օդտակար կրնար ըլլալ ազատ մնալով , բայց ան կը չարամտէր անկէ չբաժնուելու : Այս խօսակցութեան ընթացքին որ ցած ձայնով կ'ըլլար , կը լսուէին հեռաձայնի առջեւ Զուպօվի տե– սակցութեան հատուկոտոր բառերը ...

— Այո ... ընկեր Ուրիցքի ... կը հաս– կընամ տասնըութ տարեկան ... ահ , ահ , հիանալի , այո ... ատոր համար է որ ինքզինքիս թոյլատրեցի ձեզի դիմել :

Եւ յանկարծ ընկալուչը տեղը կախեց , Գլուխը քերեց , եւ Սավինաքիի դառ – նալով·

— կարելի չէ բան մը ընել: Պէտք է կօրօքօվսկոյեան երթալ , ուղեցի որ ձեզի խուսափիլ տամ հոն երթալէ , Լիտիա Սերկէվնա , բայց չյաջողեցայ :

Շատ զարմացաւ երբ տեսաւ որ դեռա– տի աղջկան դէմքը չատ մեծ զոհունա – կութիւն մը կ'արտայայտէր :

Սակայն , դեռ կը մնար խուզարկու – թիւն ընել , յարկաբաժնին միւս սենեակ – ները մտնել: Զինուորները , սպասելէ տպտպացած , խոհանոցը քաչուած էին: Քիչ քիչ Սավինաքիի եւ Լիտիայի յոգ – նութիւնը կ'աւելնար: Չէին խօսեր : Լի– տիա , աւելի երիտասարդ , քունին դի – մադրելու միայն կը չանար: Ծերուկ Ա. – նուչքա տեսաւ այս , մեղքցաւ եւ մօտե – ցաւ անոր :

Նախաճաչ պատրաստեմ ձեզի ըսաւ : Մեծ բան մը պիտի չունենաք հոն ուտե – լու :Պզտիկ հնոցը վառեցի , մէկ վայր– կեանէն սուրճը պատրաստ կ'ըլլայ :

Լիտիայի թեւը չոյեց եւ դարձաւ իր աչխատանքին: Քանի մը վայրկեան յե – տոյ , եկաւ· տաք սուրճ , հաց եւ կարագ բերելով :

Սավինաքի հրաւիրեց ոստիկանները որ իրենց հետ նախաճաչեն , եւ առտուան ճաչ մը պատրաստեցին: Հազիւ սեղանին չուրջը Լիտիա լսելեց կարագով հացերը: Վրայէ վրայ մեծ զաւաթներով սուրճ խմեց :

Առանց կարենալու պատճառը բացատ – րել , յանկարծ այնքան զոհ երեւցաւ որ , իր լաւ տրամադրութիւնը փոխանցիկ դարձաւ եւ Սավինաքին ազատեց իր մը – տատանջութիւններէն: Գալով երկու ոս– տիկաններուն , կը ճառագայթէին , իրենց պաշտօնին կիրարկութեանը մէջ , երբեք հանդիպած չէին այսպէս լաւ բախտի մը: Շնորհիւ Լիտիայի խօսակցութիւնը ոչ – ւորուեցաւ , չկար հոն ոչ որսորդ բոլշե– ւիկ , ոչ քաղքենի որս : Կեանքի դիպուած – ծով հոն հաւաքուած մարդիկ միայն կա– յին , եւ անքուն անցուցած դիչերէ մը ետք , չատ ախորժելի կը դտնէին սեղա – նի մը չուրջը նստիլ եւ ուտել :

Պէտք էր սակայն մեկնիլ , ժամը վեցը անցած էր , տունէն հեռանալէ առաջ Ա. – նուչքային հրահանգ տուաւ որ ժամը ին– նէն սկսեալ Սիմէոնովի հեռաձայնէ որ – պէսզի անոր տեղեկացնէ թէ ինչ Կօրօքօ – վայեայի բանտը կը դտնուի :

— Մի միայն իմ մասիս կը խօսիք , ը – սաւ .

Դուրս ելան , երկու դինուոր թողլով տունին մէջ , մեծ դժդոհութիւն պատճա– ռելով Անուչքայի որ կը վախնար հաւա – նական զղուիթիւններէ :

Ինքնաշարժ մը կը սպասէր դուռը : Մութը դեռ կատարեալ էր եւ ցուրտը սաստիկ :

Շատ քաղաքավարութիւնով , երկու ոստիկանները Սավինաքին եւ Լիտիան տեղաւորեցին կառքին խորը եւ իրենք նստան առջեւի նստարանին վրայ :

Մեռած քաղաքին մէջէն անցնելով մէկ քանի վայրկեանէն հասան Կօրօքօվսկոյա :

ԿՕՐՕՔՕՎՍԿՈՅԱՅԻ ՄԷՋ

Կօրօքօվսկոյայ , ոստիկանատունին դա – ւիթը լեցուն էր դինուորներով , Սավինա– քի եւ Լիտիա առաջնորդուեցան մեծ սեն– եակ մը, առաջին յարկին վրայ :

Լիտիա , վստահ՝ Սավինաքիին չբաժ – նուելու այդ պահուն որեւէ հզօր չունէր :

ՔԼՕՏ ԱՆԼ

(Շար·)

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այրի Տիկին Իսկուհի Պետրոսեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները, կը ծանուցանեն թէ իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ ազգակա-նին՝

ԽԱՉԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, հայկա-կան ծիսակատարութեամբ Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատար-ուի, այս Կիրակի (28 Օգոստ.) առաւօտ ժամը 11ին, Վիէնի Փօն տ'Էվէքի Ֆրան-սական եկեղեցւոյ մէջ: Որուն համար յատկապէս հրաւիրուած է Լիոնէն Թոր-գոմ քհնյ. Փոսթէքեան :

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգող Վիէնի եւ Լիոնի հայրենակիցները :

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկե-ղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են : Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նո-րոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ :

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Խաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) շրջանին Կիրակիները եկեղեցական արարողու-թիւնները տեղի պիտի չունենան :

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանա-տան :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Աւստրալիա Անժէլ Փէսքէ անունով ազգական ունեցող Ալիս Փափազեանէն կը խնդրուի իր հասցէն տեղեկացնել Աղքա-տախնամին (32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փա-րիզ (9) :

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը կը յայտնէ թէ՝ Կիրակի, 28 Օգոստոսին, եկեղեց-ւոյս մէջ, Ս. պատարագ պիտի մատու-ցանէ եւ քարոզէ՝ Թեմիս Առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Նոյն օրն ալ, Պուլ. Օտտոյի եկեղեց-ւոյն մէջ կը պատարագէ, եկեղեցւոյս հո-գեւոր հովիւ ԳԵՂԱՄ ՎՐԴ. ՊԱՂՏԱՍԱՐ-ԵԱՆ :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ

Օգոստ. 15ին Կապ. Խաչի կայան եկած հիւրերու նուիրատուութեանց ցանկ. — Ադաշեան ընտանիք (Փարիզ), Սապոն-ճեան ընտանիք(Փարիզ) երկու հարիւրա-կան, Յովհ. Մանուկեան (Տէսին), Տի-կին Խոսրովուհի Գույումճեան (Փարիզ), Ասատուր Պասմաճեան (Լիոն), ընկերու-հի Ուզունեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Թիւթէլեան (Մարսէյլ), Տ. Մաղաքեան (Վիէն) Տէր եւ Տիկին Նովոյեան (Սէն Վալիէ), ընկեր Ս. Առաքէլեան (Տէսին), հարիւրական, Արտաւազդ եպիսկ. Թրթռեան, Վահրամ Թիրեակեան (Լիոն), Տիկին Վարդուհի Վորոնցով (Տէսին), Մանուկ Համբարձումեան (Տէսին), ընկ. Անժէլ Կէնճեան (Լիոն), Անուշաւան Ա-ւագեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Մալոյ-եան (Տէսին), ընկ. Մ. Կարապետեան (Տէսին), Բաբդէն Սիւնի Ուզունեան (Վի-էն), Յ. Լէյլէկեան (Տէսին), Տիկին Քէ-չիշեան (Տէսին), ընկերուհի Շ. Պու-տաքեան (Տէսին), Գարեգին Փրուտեան (Տէսին) յիսունական : Վասպուրականի Երիտ. Միութիւն (Տէսին) 30, Տիկին Մուրատեան (Տէսին) 25, Վարուժան Մա-նուկեան (Տէսին), Տիկին Պօյաճեան (Տէ-սին), Տիկին Բալուեան (Փարիզ), Տիկին Առաքելեան (Տէսին), Օր. Սալապաշեան (Տէսին), Տիկին Հիւսեան (Տէսին) քսա-նական, Տիկին Յովիկեան (Տէսին), Տի-կին Նազարեան (Մարսէյլ), Տիկին Խա-չէրեան (Լիոն), Տիկին Պարսամեան (Լի-ոն), Տիկին Մահտէսեան (Լիոն), Տիկին Էլքէլէթեան (Տէսին), ընկերուհի Պու-տաքեան Շ. (Տէսին) տասնական :

Նաեւ 200 Ֆրանքի խմիչք Տէրոյեան ընտանիքէն, երկու սնտուկ խաղող Տէր եւ Տիկին Թիւթէլեանէ, երկու սնտուկ սեխ Սապոնճեան ընտանիքէ :

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ.— Տիգրան կամ Միհ-րան Նալպանտեանէ (Բնիկ Վանեցի), կը խնդրուի խմբագրատուն հանդիպիլ, նա-մակ ունին Ամերիկայէն :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր 15էն սկսեալ հաշուե-ցոյեր պիտի զրկենք մեր այն բաժանորդ-ներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնենք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ :

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդ-ները կը կարգադրեն իրենց առկախ հա-շիւները, աւելի եւս չդժուարացնելու հա-մար, հայկական օրաթերթի մը հրատա-րակութեան ծանր պայմանները :

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի Յունիս 19ին կազմա-կերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայ-տագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջու-թեան մէջ իրականացնել :

Աղքատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտա-հանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուակա-նը :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵ-ԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱ-ՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱ-ՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈՒՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամու-էլեան գրատունը բաց է միայն կէսօրէ ետք ժամը 14·30էն 19 :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վը-րայ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօն-եայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առա-ւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են
Արձանագրութիւնները
Ուսումնական 1966 – 1967 տարւոյն

Կ'ընդունուին 10 – 12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ու-սումնական աստիճան: Դիմել՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
78 - LE PECQ Tél. 963-01-72

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժա-մը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն:

Չեքով վճարումները ընել

C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ»
ԵՒ
«ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարու-նակող գրքոյկը՝ 10 Ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN
53, Rue Richer — PARIS (9e)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար-ձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն ա-նոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկնե-րը վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնու-թեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօր, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսում-նական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն հա-մար իրենց զաւակը արձանագրել փափա-քողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գը-րելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 Ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 Ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՕԳՈՍՏՈՍ

VENDREDI 26 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10695 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — N° 10.695

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԳՐԱՒՄԱՆ ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

—o—

Ա.

Ճիշդ եօթանասուն տարի առաջ, 1896 Օգոստոս 14/26ին է, որ 26 անձնազոհ երիտասարդներ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան սուրբ դրօշին նուիրեալներ, կարմիր սուլթանի մայրաքաղաքին՝ Պոլսոյ մէջ՝ օր ցերեկով կը գրաւէին միջազգային դրամատիրութեան միջնաբերդ Պանք Օթոմանի ամրակուռ շէնքը : Ամբողջ 18 ժամ կը պահէին զայն իրենց ձեռքը, հերոսաբար պաշտպանուելով դուրսէն՝ կանոնաւոր զինուորներու եւ խուժանի կատարած յարձակումներուն դէմ : Շէնքի պատուհաններէն գնդակ ու ռումբ կը տեղացնէին յարձակողներուն վրայ, մահ ու սարսափ տարածելով Ղալաթիոյ Վոյվոտա փողոցին մէջ, ուր դիակները իրարու վրայ կը դիզուէին :

Աննախընթաց երեւոյթ էր հայ յեղափոխականներու այս խիզախ ու յանդուգն ձեռնարկը՝ Պոլսոյ զինուորական պահակախումբին եւ համիտեան լրտեսներու բանակին քիթին տակ եւ օտար պետութեանց դեսպաններու աչքին առջեւ :

Նպատակն էր ստիպել Ապտիւլ Համիտը եւ երաշխաւոր վեց մեծ պետութիւններ, որ վերջապէ՛ս գործադրեն հայկական նահանգներու Բարենորոգումները, համաձայն 1878ի Պերլինի դաշնագրի 61րդ յօդուածին :

Այս չարաբաստիկ 61րդ յօդուածը 18 տարիէ ի վեր ահագին փորձանքներ բերած էր Հայութեան գլխուն :

Այդ օրերուն Հայկական Հարց ըսուածը պարզապէս Բարենորոգումներու խնդիր էր, — այսինքն կեանքի, ինչքի եւ պատուի ապահովութիւն հայաբնակ շրջաններուն մէջ: Ո՛չ Թուրքիայէն անջատուելու ծրագիր կար, ո՛չ ալ անկախ Հայաստան կազմելու նպատակ :

Անկախութիւնը իբրեւ «հեռաւոր նպատակ» տեղ պիտի գտնէր ծրագրին մէջ հայ յեղափոխական կուսակցութեանց, որոնք կազմուեցան 1878ի Պերլինի վեհաժողովէն ետք, երբ տեսնուեցաւ թէ ո՛չ Համիտ, ո՛չ ալ երաշխաւոր պետութիւնները լրջօրէն կը մտածէին գործադրել խոստացուած բարենորոգումները :

Երաշխաւոր վեց մեծ պետութիւնները երկու խմբակցութեանց բաժնուած էին — Երրեակ Համաձայնութիւն (Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա) եւ երրեակ Զինակցութիւն (Գերմանիա, Աւստրեւ-հունգարիա եւ Իտալիա) : Քաղաքական, տնտեսական եւ ռազմագիտական նկատումներ կ՛առաջնորդէին այս զոյգ խմբակցութիւնները :

«Եւրոպայի ներդաշնակութեան» պահպանումն էր իրենց գլխաւոր ծրագիրը : Այդ «ներդաշնակութեան» մաս կը կազմէր նաեւ օսմանեան կայսրութեան հողային ամբողջութեան երաշխաւորումը :

Այս կէտին շուրջ համաձայն էին բոլորն ալ: «Եւրոպայի հիւանդ մարդ»ն էր Թուրքիան: Անոր անդամահատումը ի նպաստ այս կամ այն պետութեան, նախանձը կը շարժէր միւսներուն եւ կը խանգարէր Եւրոպայի ներդաշնակութիւնը, որ «զինեալ խաղաղութեան» շրջան մը պիտի բոլորէր 1877 – 78ի ռուսեւ-թուրք պատերազմէն ետք՝ մինչեւ 1914 :

Անգլիոյ արտաքին նախարարը 1896 Հոկտեմբեր 20ին յուշագիր մը կ՛ուղղէր Ֆրանսայի իր պաշտօնակցին՝ Գաբրիէլ Հանոթոյի, յիշելով այն ձեռնարկները զորս նորին վեհափառութիւն Վիկտորիա թագուհիի կառավարութիւնը 1880ին, 1883ին եւ 1886ին կատարած էր Բարձրագոյն Դրան մօտ՝ պահանջելու համար հայկական նահանգներու Բարենորոգումներուն գործադրութիւնը :

Ո՛չ մէկ արդիւնք տուած էին այս դիմումները, որովհետեւ «թուղթէ չերեփ»ով կատարուած էին :

Տեսնելով երաշխաւոր պետութեանց անտարբերութիւնն ու հակամարտութիւնը, Ապտիւլ Համիտ 1894ին սկիզբը դրած էր ջարդի քաղաքականութեան, Սասունի դէպքերով, միանգամ ընդ միշտ թաղելու համար Հայկական Հարցը : Այսինքն Հայերուն չերաշխաւորելու համար տարրական ազատութիւններ, — կեանքի, ինչքի եւ պատուի ապահովութիւն :

Սասունի ջարդերէն ետք, 1895 Մայիսին երաշխաւոր վեց մեծ պետութեանց Պոլսոյ դեսպանները Սուլթան Համիտին ներկայացուցին Բարենորոգումներու ծրագիր մը, ծանօթ՝ «Մայիսեան Ծրագիր» անունով եւ նոյն մերժումին հանդիպեցան :

Բարձրագոյն Դուռը 1895 Հոկտեմբերին կէտ առ կէտ պատասխանելով Մայիսեան Ծրագրին, իր կողմէ նոր առաջարկներ ներկայացուց Օսմ. կայսրութեան բոլոր նահանգներուն մէջ բարենորոգումներ մտցնելու մասին :

Գրաւոր այդ պատասխանէն ետք անցաւ գործնականին, այսինքն շարունակեց ջարդի քաղաքականութիւնը :

1895 Հոկտեմբերէն սկսեալ մինչեւ 1896ի գարունը արեան մէջ խեղդեց Թըրքահայաստանը, Կիլիկիան եւ Անատոլուի հայաբնակ քաղաքներն ու գիւղերը : Երեք հարիւր հազար Հայեր զոհ գացին Համիտի սարքած համատարած ջարդերուն :

Պանք Օթոմանի գրաւումը հայ ժողովուրդի կուտակուած զայրոյթին եւ անթեղուած վրէժին ինքնաբուխ պոռթկումն էր: Կարմիր սուլթանը Եըլտըզի իր պալատին մէջ ահուսարսափի մատնուած՝ նոր ջարդի հրաման կուտար, այս անգամ իր մայրաքաղաքին մէջ իսկ, երաշխաւոր պետութեանց անտարբերութեան — չըսելու համար մեղսակցութեան — ապաւինած :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՇԱՐԺԸ

—o—

ՎԱՐՉԱՊԵՏՆ ԱԼ ԶՈՀ Կ՚ԵՐԹԱՐ

Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները :—

Վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլ, որ աղէտեալ վայրերը զացած էր ժողովուրդին ցաւերը մեղմելու, մեծ վտանգ մը անցուց եւ դժուար փրկուեցաւ երկրաշարժի վտանգէն : Վարդօ գալէ առաջ, վարչապետ Տէմիրէլ հանդիպեցաւ Խընուս, որուն նախակրթարանին սանդուխներուն առջեւ խօսեցաւ ժողովուրդին, «անցած ըլլայ» ըսաւ: Պահ մը ետք երկրաշարժի բուռն ցնցում մը սկսաւ եւ ամէն կողմ սկսաւ շարժիլ, Խնուսցիք խուճապահար փախչիլ սկսան եւ վարչապետ Տէմիրէլ դեփդեղին կտրեցաւ: Իր մօտ կը գտնուէին Ներքին նախարար Ֆարուք Սիւքան, Աշխատանքի նախարար Ալի Նախլի Էրտէմ եւ երեսփոխաններ: Տէմիրէլ եւ իր հետեւորդները մեծ դժուարութեամբ փրկուեցան կիսաւեր շէնքին պատին փլուզումէն, սանդուխներէն ցատկեցին եւ ազատեցան: Ամէն ոք վախով եւ յուզումով հոս ու հոն կը վազվզէր, եւ Խնուսցիք կը պոռային, Ալլահ, Ալլահ, եւ աղօթքներ կ՚արտասանէին, Աստուծոյ ողորմութիւնը հայցելով : Վարչապետը անձամբ ըմբռնեց թէ ինչ կը նշանակէր երկրաշարժի աղէտը, որուն դառնութիւնը Խնուսցիք ճաշակած էին 24 ժամէ ի վեր :

ՎԱՐԴՈՅԻ ՄԷՋ

Այս պայմաններուն տակ վարչապետը եկաւ Վարդօ, եւ զարմանքով տեսաւ թէ այդ գաւառակին մէջ քար քարի վրայ մնացած չէ, ամէն ինչ հիմնայատակ կործանած է: Տէմիրէլ չկրցաւ զսպել իր վիշտը: Այցելեց հիւանդանոց փոխադրուած վիրաւորներուն, անոնց որպիսութիւնը հարցուց, աղէտեալներուն հետ խօսեցաւ, խոստացաւ մեղմել անոնց տառապանքները :

Խնուսցիք եւ Վարդոցիք Վարչապետէն խնդրեցին որ իրենց փլած տուներուն տեղ, մինչեւ ձմեռ տաղաւարներ շինուին :

ՆՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օգոստոս 23 թուականով, Մարմարա հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կուտայ. —

ՎԱՐԴՕ.— Աղէտեալ վայրերէ մտահոգիչ լուրեր կը հասնին նորէն, եւ երէկ գիշեր աւելի սաստիկ երկրաշարժ մը պատահեցաւ Վարդոյի մէջ, որ աւերակոյտի մը վերածուած է արդէն: Այս երկրաշարժը աւելի երկարատեւ էր, ամէն կողմ փոշիի եւ հողերու մէջ մնաց, բայց ալ կանգուն շէնք մը չկայ եւ ժողովուրդը բացաստանները կը գիշերէ : Վարդոյի անունը մնաց միայն քարտէսին վրայ, եւ տեղւոյն գաւառապետը, Հասան Գաֆակիլ, երէկ իրիկուն ծանոյց մեռեալներու վերջին թիւը, Մուշի եւ Վարդոյի մէջ 2241 հոգի մեռած են, եւ այս թիւը կրնայ աւելնալ, երբ փլատակները ամբողջովին մաքրագործուին: Վարդոյի եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ, ամէն ինչ քարուքանդ եղած է եւ որեւէ բնակարան ու շէնք կարելի չէ գտնել :

Այն դիակները, զորս կարելի չէ եղած հանել փլատակներու տակէն, սկսած են նեխիլ եւ անկարելի կ՚ըլլայ նաեւ մեռեալներուն պատանք մը գտնել : Մեռելներու տէրերը հաց ու պանիրէն աւելի լաթ ու կտաւ կը փնտռեն, իրենց սիրելիները պատանքելու եւ այնպէս թաղելու համար : Ով որ մաս մը պատանք կը գտնէ, մեծապէս կ՚ուրախանայ : Լեռնային գիւղերու մէջ, շատեր առանց պատանքի կը թաղեն մեռեալները, իսկ անօթութեան վտանգը վրդովիչ համեմատութեան մը հասած է : Հաց չկայ, ջուր չըկայ, տաք կերակուր մը չունին, եւ աղէտեալները շուարած մնացած են: Կառավարութիւնը հացի մթերք մը զրկեց երէկ, բայց ան սպառեցաւ մէկ վայրկեանէն, ժողովուրդը «անօթի ենք» կը պոռայ եւ կարելի չըլլար կերակրել եւ պատսպարել աղէտեալները :

Փորձագէտները կ՚ըսեն թէ վտանգաւոր է այդ ժողովուրդը պահել այլեւս Վարդոյի մէջ, որ միշտ ենթակայ է երկրաշարժի աղէտին: Զետեղման օրէնքը տակաւին չէ հրատարակուած, հետեւաբար օրինապէս անհնար է Վարդոյի ժողովուրդը տարբեր տեղ բնակեցնել : Միայն թէ Վարդոցիք խուճապի մատնուած են եւ սկսած են խմբովին փախչիլ եւ գաղթել : Ով որ ծածկոց մը կամ վերմակ մը կը գտնէ, կը շալկէ զայն եւ կը հեռանայ Վարդոյէն անորոշ ուղղութեամբ: Չի դիտեր թէ ո՞ւր կ՚երթայ, ի՞նչ պիտի ընէ, ո՞ւր պիտի երթայ: Այնքան ահարեկած է որ երբ փոխադրական միջոցի մը հանդիպի կառք, սայլ, բեռնատար ինքնաշարժ, եւայլն, անվարան կը ցատկէ հոն եւ ըստ բախտի տեղ մը կ՚երթայ, կործանած Վարդոն այնքան դառն յիշատակ մը ձգած է իր մտքին մէջ :

Դեռ քանի մը օր պէտք է սպասել, մեծ աւերին վերջնական հաշուեկշիռը պատրաստելու համար : Վարդոյէ եւ Խնուսէ զատ, Թէքմանի մէջ քանդուած են 72 տուներ, Չաթի 15 գիւղերը վնասուած, 2800 տուն փլած է: Պինկէօլի Գարլըօվա գաւառակին մէջ, 1878 տուն փլած է, Վարդոյի գիւղերուն մէջ 8137 տուն ամբողջովին փլած եւ գետնին հաւասար եղած են :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

—o—

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ 19 ՕՐ ՊԻՏԻ ՏԵՒԷ

Նախագահ տը Կոլ, Հինգշաբթի օր ըսկըսաւ ափրիկեան իր ճամբորդութիւնը : Առաջին հանդրուանն է՝ Ճիպութի, Ֆրանսական հող, ուր կը հասնէր նոյն իրիկունը :

Նախագահ տը Կոլի շքախումբին մաս կը կազմեն .— Արտաքին նախարար՝ Մօրիս Քուվ տը Միւրվիլ (Եթովպիա եւ Քամպոճ), պետական նախարար՝ Զօր. Պիյոթ (Սոմալի, Նոր Քալետոնիա, Նոր Հեպրիտ եւ Թահիթի), բանակներու նախարար՝ Մեսմէռ եւ Փէյրըֆիթ կ՚ընկերանան նախագահին Թահիթի, ուր հիւլէական փորձ մը պիտի կատարուի :

Առաջին հանդրուանին, ուրեմն, տը Կոլ կը հասնի Ճիպութի, ուր զինքը կը դիմաւորեն կառավարիչը, փոխ – վարչապետը եւ տեղւոյն երեսփոխանական ժողովի նախագահը՝ Ալպէր Սահաթճեան :

Ապա, տը Կոլ պիտի անցնի Եթովպիա, ուր զինքը պիտի դիմաւորէ Արքայից Արքան՝ Հայլէ Սելասիէ, որ իրեն պիտի յանձնէ Ատիս – Ապապայի բանալիները:

Քամպոճի մէջ, տը Կոլ Վիէթնամի մասին պիտի խօսի իշխան Նորոտոմ Սիհանուքի հետ : Կրկին անցնելով Ֆրանսական հող, Նոր – Քալետոնիոյ մէջ, տը Կոլ կը հասնի Սեպտ. 3ին, եւ վերջապէս Թահիթի եւ Միւրիւրօա ուր պիտի այցելէ հիւլէական փորձերու կեդրոնը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ մէջ կը շարունակուի «մշակութային յեղափոխութիւնը» : Այսպէս ամէն օր փողոցներ կը փոխեն իրենց անունը: «Յառաջդիմութեան» փողոցը ուր է խորհրդային դեսպանատունը, այլեւս կը կոչուի «հակավերաքննականութեան» փողոց, իսկ «երկնային խաղաղութեան դուռը» հրապարակը եղած է— «Արեւելքի կարմիր հովի» հրապարակ :

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ բանակին մէջ ծագած տագնապը կը ծաւալի : Ինչպէս կը սպասուէր, հետեւելով ընդհ. հրամանատարին, Զօր. Փափէ, զինուորական երրորդ շրջանի հրամանատարը դիմում ըրած է որպէսզի պաշտօնազրկուի : Վարչապետ Էրհարտ վերադարձաւ Պավառիայէն, ուր իր արձակուրդը կ՚անցընէր :

ԱՐՏԱՌՈՑ ՀԵՌԱԳԻՐ ՄԸ

—o—

Լը Մոնտ Օգոստ. 23ի իր վերջին էջին վրայ կը հրատարակէ հետեւեալը, (ճիշդ այսպէս).—

Պ. Սուրէն Պեկ Զատեան «ազատ Հայաստանի վարչապետ» շնորհակալութեան հեռագիր մը ղրկած է Զօր. տը Կոլի, այն օգնութեան համար զոր Ֆրանսա ըրած է Էրզրումի աղէտեալներուն :

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՒԵՐԸ ԱՏԱՆԱՅԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Ներքին գործերու նախարարութեան շրջաբերական – ծածկագիր գաղտնի հեռագրին բնագիրը.

12 Մայիս, 1915

(Բառ առ բառ թարգմանութիւն)

« Հայ գիւղերը պարպածնուդ պէս, անոնց թիւը, գիւղին անունը, եւ զրկուած վայրերու մասին հետզհետէ տեղեկութիւններ տուէք »:

Ծրագրուած ցեղասպանութիւնը վարագուրելու համար պատրաստուած վարչական «շինծու» սա օրէնքը հրատարակելէ երկու օր առաջ իսկ արդէն ծածկագիրներով ոճիրները գործադրուիլ սկըսած էին :

ՀԱՅԵՐՈՒ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՇԻՆԾՈՒ « ՕՐԷՆՔԸ »

Կը բաղկանայ ութ յօդուածներէ, տըպագրուած են միայն երեք հատը :

(Բառացի թարգմանութիւն)

Յօդ. 1.— Զօրաշարժի ատեն բանակաթեւի, զօրաբաժինի եւ անկախ վայրերու հրամանատարները, երբ որեւէ կերպով կառավարութեան հրամաններուն, կամ երկրի պաշտպանութեան, կամ հանրութեան խաղաղութեան ապահովութեան վերաբերեալ, գործադրութեանց եւ կազմակերպութեանց՝ հակառակութիւն եւ կամ զէնքով յարձակում եւ ընդդիմութիւն տեսնեն, անմիջապէս, զինուորական ուժով, ամենախիստ կերպով պատժելու եւ յարձակումը եւ դիմադրութիւնը, արմատական կերպով բնաջնջելու արտօնուած եւ պարտաւորուած են :

Յօդ. 2.— Բանակի, անկախ բանակաթեւի եւ զօրաբաժինի հրամանատարները, զինուորական կարելիութեանց համաձայն, լրտեսութիւն, դաւաճանութիւն զգացուած գիւղերուն եւ քաղաքներուն բնակիչները կրնան, անհատապէս կամ հաւաքաբար, ուրիշ տեղեր բռնի զրկել եւ բնակեցնել :

Յօդ. 3.— Այս օրէնքը գործադրելի է իր հրատարակութեան թուականէն:

14 Մայիս, 1915

Այս պատրուակ օրէնքը պարփակող պետական միջ – նախարարական շրջաբերականը կը բաղկանայ ութ յօդուածներէ: Մնացեալ 5 յօդուածները Հայոց դէմ ցեղասպանութեան կը վերաբերին: Եւ այդ հրահանգները գաղտնի պահուած են : Հրատարակուած չեն, միայն ձեռագրով բազմագրուած են :

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Թարգմանութիւն)

ԱՏԱՆԱՅԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Թղթակցութեան Տնօրէնութիւն

Նահանգիս ժանտարմի գունդի հրամանատարի Բարձրապատուութեան

Ընդհ. Թիւ

Մասնաւոր Թիւ

ԳԱՂՏՆԻ Է

Կարեւոր է

Վսեմապատիւ Էֆէնտիս,

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ.— 1915 Ապրիլ.—

« Կոմիտէներու պատկանողներուն եւ այլ վնասակար անձերուն, որոնք պիտի ձերբակալուին, իրենց քով գտնուելիք ռումբ կամ արդիլուած զէնքերուն հետ, միասնաբար, լուսանկարները, մեծ ծաւալի վրայ հանել տուէք : Զանոնք փութով զրկելու ու ձերբակալուած եւ հեռացուած անձերուն անուններն ալ իմացընելու մասին, Ներքին Նախարարութեան Բարձրապատուութիւնը հեռագրաւ հրաման զրկած է: Այս առընչութեամբ ձեզի կը յանձնարարենք :

Նահանգապետ ՀԱԳԳԸ

17 Ապրիլ, 1915

Կնիք «Մէհմէտ»

Ապրիլ 17 թուականով այս հեռագիրը ցոյց կուտայ Մարտ 25ի գաղտնի հրահանգներու գործադրութիւնը :

Թուականները նշանակուած հետեւեալ վաւերագրերը կը վերաբերին բնաջնջումին այն զինուոր – գործաւորներուն, որոնք տակաւին ողջ մնացած են մինչեւ 1917 :

Ա.— Հալէպ՝ Տարիւլ մուալլիմինի՝ հայ գործաւորներու մասին :

(6 Նոյեմբեր, 1917)

Բ.— Հալէպ «Սանայի Մէքթէպի» հայ գործաւորներու մասին :

(27 Դեկտեմբեր, 1917)

Գ.— «Շըմէն տիւ Ֆէր»ի գործաւորներու մասին (ստոր. Վալի ՊԷՏՐԻ):

(13 Մարտ, 1918)

ԳԱՂՏՆԻ Կարեւոր

Դ.— 19 Մարտ 1918 «մահացանկերը պատրաստուած են »:

Ե.— « Խըտմէթ – Թապուրի» ցանկը. — 1 Ապրիլ 1918 :

Այս բնագիրներու առաջին, երկրորդ եւ հինգերորդը կը վերաբերին Հալէպի նահանգին :

ՀԱԼԷՊԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳԾԻ ԳՈՄԻՍԷՐՈՒԹԵԱՆ

Թիւ՝ 1294/1

« Վիլայէթին կայարաններուն մէջ գործող շոգեկառքերու(*) պաշտօնեաներէն եւ ծառաներէն Հայերուն անուանացանկը կազմել, եւ ամէն մէկուն, հարցաքննութեամբ, ինքնութիւնը ճշդել եւ մինչեւ հիմա, ոստիկանութեան կողմէ ինչպէս ճանչցուած ըլլալը եւ անոնց ընտանիքի անդամներէն եւ ազգականներէն որոնք կան, եւ ատոնց մասին ալ ձեռք բերուած տեղեկութիւնները, անոնց անուններուն դիմացը արձանագրել եւ շուտով զրկելու մասին, 23 Հոկտեմբեր 1917 թուականով եւ 503 ընդհանուր թիւ շրջաբերականով հաղորդուած էր, եւ պատասխանը տակաւին չէ ստացուած : (Ուստի) նախապէս՝ զրկուած հրահանգին համաձայն, հարկ եղածը շտապով կատարել եւ իմացընել »:

Ներքին Նախարարութեան 503 թիւ, 23 Հոկտեմբեր 1917 հրամանագրին կրկնումը. —

Ընդհանուր թիւ 958

Մասնաւոր թիւ 64

Զինուորական Գծի Գոմիսէրութեան Բարձրապատուութեան.

ԳԱՂՏՆԻ Է

Վսեմապատիւ Էֆէնտիս,

Ներքին նախարարութեան վերեւ յիշուած պաշտօնագրին պատճէնը 14 Փետր. 1918 թուականով եւ ընդհ թիւ 58, ներփակելով ձեզ, երկաթուղիի հայ պաշտօնեաներուն եւ գործաւորներուն անուանացանկի տոմարը կազմել եւ ձեռք բերուած տեղեկութիւնները անոնց անուններու դիմացը նշանակելու մասին, հարկ եղածը կարգադրել կը խնդրուի, էֆէնտիս :

ՀԱԼԷՊԻ ՎԱԼԻ ՊԵՏՐԻ (**)

13 Մարտ, 1918

Հալէպի Նահանգապետի Բարձրապատուութեան.

« Պահանջուած տոմարը (Հայերու անուանացանկը) ներփակ կը ներկայացնենք ձեզի :

Զինուորական Գծի գոմիսէրի Փոխանորդ ՀԻՒՍՆԻ

« Հաղորդուած հրամանի համաձայն գործադրել եւ տոմարները յանձնել Ոստիկանութեան Տնօրէնութեան :

20 Մարտ, 1918

(մէկ բառ անընթեռնլի)

Թիւ 3119/957

« Շուտով զրկել Ղայըն – Միմ (?) Վարչութեան (Ղամմ)

21 Մարտ, 1918

ՃԷՄԻԼ 778/584

Արշաւիր Էֆէնտիին: (Ծանօթ հայ լրտես Արշաւիր Եասեան)

×

Հայ զինուորներու, գործաւոր զինուորներու, եւ արհեստաւորներու մասին կան տակաւին ուրիշ քանի մը հեռագիրներ եւս, որոնք պիտի յիշուին, երբ Հալէպի Նահանգի Հայերու ցեղասպանութեան մասին գրենք :

Հեռագիրներէն այս յիշուածը եւս թէեւ կը պատկանէր եւ ուղղուած էր Հալէպի Նահանգապետին, բայց կը վերաբերէր մասնաւորապէս, երկաթուղիի շինութեան մէջ գործող եւ տակաւին ողջ մնացողներուն, որոնք կ'աշխատէին չոր հացի մը համար, Օսմանիէէն Պաղչէ, Եարպաշի, Ինթիլլի, Այրան, մինչեւ Իսլահիէ շինուող երկաթուղային ենթուղիներուն եւ փապուղիներուն մէջ: Վերոյիշեալ վայրերը վարչականօրէն ենթակայ էին Ատանայի Նահանգապետութեան: Եւ ըսպանութեանց մասնակից են Ատանայի Կեդրոնի հրամանատարը՝ Հաղարապետ Ավնին, որ թէ Ժանտարմըրի հրամանատար էր եւ թէ Պատերազմ. Ատեանի անդամ էր, Վանի նախկին Վալի Ճէվտէթը, որ նահանգապետ նշանակուած էր Ատանայի :

Հաղարապետ Ավնի, Զինադադարէն ետք ժամանակ մը կը պահուրտի, յետոյ կը նշանակուի Պօղազլըեանի գայմագամ (Անդարայի նահանգին ենթակայ): 1919ին իր դէմ եղած բողոքներու հետեւանքով, հեռացած եւ միացած էր Մուսթաֆա Քեմալի Չէթէներուն, « Միլլիճիներուն» եւ գործակցած էր անոնց :

Ճիշդ չէ այն տեղեկութիւնը թէ Ավնի անցած է Իզմիր եւ հոն սպաննուած: Այդ լուրը հնարուած էր իր հետքը կորսնցնելու համար :

×

Ատանայի Հայերուն նիւթական կորուստը 300·000·000 տոլար է: Ազգային սեփականութիւնները այդ հաշիւին մէջ չեն :

×

Հայերու արեան, հողային, կալուածական, ազգային սեփականութեանց եւ իրաւունքներու սրբազան Դատին հետապընդումը յաջողութեամբ շարունակելու համար, իւրաքանչիւր հայ օժանդակութեան նուիրական պարտականութիւն մը ունի :

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(*) Հայտար Փաշա – Հալէպ, Անատոլուի երկաթուղիի վարչութեան տնօրէն (գերման – գուիցերիացի) Հիւկնէնի ենթակայ կը գործէին 830է աւելի Հայեր կարեւոր պաշտօններու վրայ, հայ գործաւոր – զինուորներէն զատ :

(**) «Հալէպի Վալի ՊԵՏՐԻ » 1915ին Կ. Պոլսոյ ոստիկանական տնօրէնն էր, որ 1915 Ապրիլ 24ին մեր հայ մտաւորականներու ձերբակալման, աքսորման եւ ըսպանութեան գլխաւոր ոճրագործներէն մին էր: Թալէաթի մտերիմն էր:

1918 Հոկտեմբեր 30ի Զինադադարէն 2 շաբաթ առաջ՝ Պէտրի, Թալէաթի եւ ընկերներուն հետ փախած էր Պերլին, յետոյ անցած Մոսկուա : Աւելի ետք, Ճէմալ Փաշայի հետ գացած էր Քապուլ (Ափղանիստան), ուր սպաննուեցաւ: Սպաննողը, որ գաղտնի մնացած է ցարդ, վերցուցած էր նաեւ Պէտրիի թուղթերուն պայուսակը :

Հաւանական կը թուի որ ահաբեկիչը ռուս բոլշեւիկ մըն է, կամ բոլշեւիկ Հայ մը :

ԱՄՈՔ

ԿԱՄ

ՄԱԼԵԶԻՈՅ ԽԵՆԹԸ

Տակաւին կը կակազէր : Յետոյ յանկարծ կեցաւ, ապա շարունակեց.

« Գիտցէք որ բժիշկ եմ: Եւ, բժիշկի մը համար, յաճախ կան այնպիսի պարագաներ, շատ սոսկալի պարագաներ... Այո, ըսենք ծայրայեղ պարագաներ, երբ չենք դիտեր թէ պարտականութիւն ունի՞նք ... Արդարեւ, միայն մէկ պարտականութիւն գոյութիւն չունի — ան որ ուրիշին հանդէպ ունինք .— այլ կայ նաեւ պարտականութիւն մը մեր անձին հանդէպ, պարտականութիւն մը՝ պետութեան հանդէպ եւ ուրիշ մը՝ գիտութեան ... Անշուշտ պէտք է օգնող ըլլալ. ճիշդ ատիկա է բժիշկի մը պարտքը... Սակայն այս առածները երբեք ուրիշ բան չեն եթէ ոչ տեսութիւն ... Արդարեւ, ի՞նչ չափով պէտք է օգնող ըլլալ ... Դուք օտար մըն էք, նոյնպէս ես ձեզի, ու ձեզմէ կը խնդրեմ որ զիս տեսած ըլլալը չըսէք ... լաւ, կը լռէք, կը կատարէք այդ պարտականութիւնը ... կը խնդրեմ որ խօսիք հետս, որովհետեւ լռութենէն կը մեռնիմ ... Պատրաստ էք զիս լսելու ... Լաւ ... բայց ասիկա դիւրին է ... եթէ ձեզմէ խնդրէի որ զիս գրկէք ... ծով նետէք ... հոս անշուշտ, հաճոյակատարութիւնն ու պարտաւորուրութիւնը կանգ կ'առնեն: Կասկած չկայ որ տեղ մը սահման մը կայ ... հոն ուր ձեր սեփական գոյութիւնը, ձեր պատասխանատուութիւնը խնդրոյ առարկայ կը դառնան ... Պէտք է այդ սահմանը ըլլայ ...: Պարտականութիւնը անկասկած սահմանափակուած է : Եւ կայ, դուցէ, բժիշկի մը համար այդ պարտականութիւնը ոչ մէկ տեղ կանգ կ'առնէ : Հարկ է որ ան ըլլայ փրկիչը, տիեզերական նախնամութիւնը, պարզապէս՝ որովհետեւ լատիներէն բառերով վկայական մը ունի :

Հա՞րկ է որ իսկապէս իր կեանքը զոհէ եւ երակները պայթեցնէ երբ կին մը ... երբ մարդ իրմէ գայ խնդրելու ըլլայ ազնիւ, օգնող եւ բարի : Այո, պարտականութիւնը, պարտականութիւնը կանգ կ'առնէ տեղ մը.... հոն ուր այլեւս կարողութիւն չկայ զայն կատարելու, միշտ հոն ... »:

Խօսքը կրկին կտրեց ու մէկէն ոտքի ելաւ :

« Ներեցէք ... գրգռուած եմ հիմա... սակայն դինով չեմ... դեռ ոչ: Առանց դարձուածքի կը խոստովանիմ թէ յաճախ կը պատահի որ դինովնամ այս սատանայական առանձնութեան մէջ ... Երեւակայեցէք որ եօթը տարիէ ի վեր, միմիայն ընիկներու եւ կենդանիներու մէջ կ'ապրիմ ... Մարդ հանդարտութեամբ խօսիլը կը մոռնայ ... Ու, երբ սկսի սիրտը բանալ, խօսքերու յորդում մը կ'ունենայ... Բայց սպասեցէք ... այո, հիմա դիտեմ... կ'ուզէի ձեզի հարցնել՝ կ'ուզէի ձեզի պարզել պարագայ մը, ուր հարց է՝ թէ պարտականութիւն մը ... իրապէս հրեշտակային միթիւն ունի՞ք մատուցանելու ծառայութիւն մը մատուցանել, թէ ... բայց կը վախնամ որ պատմութիւնը երկար տեւէ: Շատ ճիշդ է, յոգնած չէ՞ք :

— Չէ, բնաւ :

— Շը... շնորհակալ եմ ... կ'առնէ՞ք ...

Ետեւը մութին մէջ ձեռքերը բաներ մը կը փնտռէին : Գաւաթներու ձայն մը լըսեցի, շիշերու բախում մը, երկու, երեք, բազմաթիւ շիշերու, որ քովը դրած էր: Գաւաթ մը ուիսքի հրամցուց, որ արագօրէն շրթներուս դպցուցի, մինչ ինքը մէկ անգամէն խմեց պարունակութիւնը : Պահ մը լռութիւն տիրեց մեր մէջ: Ահաւասիկ որ զանգը հնչեց, ժամը դիշերուան կէսն էր :

×

« Ուրեմն, կ'ուզէի ձեզի հետեւեալ պարագան պատմել: Երեւակայեցէք, բժիշկ, փոքր... փոքր քաղաքի մը մէջ... կամ աւելի՝ գիւղի մը մէջ ... բժիշկ մը որ... բժիշկ մը որ ...»:

Կրկին կեցաւ : Պէտք է որ ամէն ինչ պատմեմ ձեզի, ուղղակի, սկիզբէն, թէ ոչ չէք հասկնար... Այսպիսի բան մը, նման բան մը չի կրնար օրինակով, տեսութեան մը պէս ներկայացուիլ... պէտք է ձեզի պատմեմ իմ անձնական պարագաս: Ոչ մէկ ամօթ կայ ատոր մէջ, ոչ մէկ ծածկամտութիւն : Իմ առջեւս ալ մարդիկ կը մերկանան եւ ցոյց կուտան իրենց ոջիլը, մէզը եւ կղկղանքը ... Երբ օգնութիւն կ'ուզուի, պէտք չէ խնդրին շուրջը դառնալ, պէտք է ամէն ինչ ըսել ... Երեւակայական բժիշկի մը պարագան չէ որ կը պատմեմ ձեզի: Ամբողջովին կը մերկանամ, ու կ'ըսեմ՝ ես... Մոռցայ ամչնալը այս դժոխային առանձնութեան, այս անիծեալ երկրին մէջ, որ ձեր հոգին կը կրծէ եւ ողնաշարին ծուծը կը ծծէ »:

Անկասկած շարժում մը ըրած էի, որովհետեւ խօսքը կտրեց :

ՍԹԵՖԱՆ ՅՎԱՅԿ

(6 Շար.)

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՐԱՖՖԻ ՀԵՏՔԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Բ.

Ճամբան դերբուկ է, ինչպէս կ'ըլլան բոլոր դիւղական ճամբաները: Հաճելի էր սակայն եւ մենք չէինք ուզեր որ վերջանար: Բնութեան այդ գրաւիչ ծոցին մէջ արուեստագէտ մեր սիրելի Սմբատին տրամադրութիւնը այնքան բարձրացած էր, որ իր սորված երկու բառ թուրքերէնով սկսաւ կատակել մեր թրքախօս կառապանին հետ՝ շուարումի մատնելով կառապանը թէ իրօ՞ք խօսուածը թուրքերէն էր եւ ո՞ր շրջանի:

Այս բարձր տրամադրութիւններով մը-տանք Զոլա դետին ցամքած հունը: Կառքին անիւնե՞ր թէ ձիերուն ուժը դաւաճանեցին մեզի: Կառքէն իջանք ու լրծուեցանք անիւներուն, որպէսզի խճաքարերէն ազատենք: Կառապանին խարազանի հարուածները շաչեցին ձիերուն քամակին վրայ եւ անիւները ազատեցան խճաքարերէն ու ինկանք ճամբայ:

Արդէն Մահլամի հողերուն վրայ էինք: Կրկին մտանք ծառուղիներու մէջ: Զով ու խոնաւ սիւքը կրկին մեր ճակատները շոյեց: Գիւղին կեդրոնական փողոցներէն բարձրանալէ ետք, կառքը կանգ առաւ: Շուներու հաջոցը շատցաւ: Արտակարգ եռանդի մէջ էին, օտար հոտ առեր էին: Տարօրինակ կերպով դետինը, փողոցները չէին շուները, այլ տանիքներէն կը հաջէին եւ, ըստ երեւոյթին, խոշոր շուներ էին: Գոնէ այդպէս էր Տէր Հօր տան շունը, որ տան ցուիքին շուրջ կը դառնար: Դուռը զարնելու հարկ չմնաց: Շան արտակարգ հաջոցէն դուռը բացուեցաւ ու դրան սեմին տեսանք Մեսրոպ քահանան: Իջանք կառքէն:

— Օրհնեցէք, Տէր Հայր, ըսինք:

Ներս հրաւիրուեցանք: Մտանք արձակ համարձակ, կարծէք մեր պապենական տունը եղած ըլլար: Երէցկինը, ըստ մեր հին սովորութեան, տաք ջուր բերաւ — ձեռք, երես ու ոտք լուալէ ետք, կէս գիշերին ընթրիքի նստանք: Մեր խօսակցութիւնը այդ գիշերուան համար կարճ կապուեցաւ: Մտանք անկողին:

Հանդիստ ու խաղաղ խոր քունէ մը ետք, առաւօտուն, արեւուն առաջին ճառագայթներուն հետ, աչքերնիս կը բանանք: Տունէն դուրս՝ առաջին գործերնիս կ'ըլլայ այցելել եկեղեցի ու գերեզմանատուն: Նախ կ'այցելենք հին եկեղեցին, այն որ 1930ական թուականներուն՝ սոսկալի երկրաշարժի մը հետեւանքով, ինչպէս ամբողջ Սալմաստը, այս եկեղեցին ալ քարուքանդ դարձեր էր: Ափսո՛ս, հազար ափսոս այս փառաւոր եկեղեցիին, որ հակառակ իր աւերակ վիճակին, տակաւին յարգանք կը պարտադրէ իբրեւ սրբատեղի: Փլատակ եկեղեցիին քովն է գերեզմանատունը: Շիրմաքարերէն մաս մը խաչքարերու պէս կանգուն են, ուրիշներ՝ պառկած: Արձանագրութիւնները քարերու կողերուն վրայ գրուած են: Ըստ երեւոյթին, գերեզմանատուն մըն է, կ'արժէ տապանաքարերուն արձանագրութիւնը պահել: Հոգւոց կ'ըսենք ու դուրս կ'ելլենք եւ կ'ուղղուինք նոր եկեղեցին, որ հասարակ կառուցուածք մը ունի:

Տէր Հօր ընկերակցութեամբ կ'այցելենք քանի մը տուներ: Մեր նոթագրութեան տետրակը տեղ մը մոռցած եմ, այնպէս որ անուններուն համար պարզապէս պիտի ապաւինիմ յիշողութեանս: Առաջին դուռնէն երբ ներս կը մտնենք, մենք մեզ կը գտնենք ընդարձակ բակի մը մէջ: Քիչ մը ազարակի տպաւորութիւն կը ձգէ մեր վրայ: Բակին առջեւ տարածուող ընդարձակ դետինը փեթականոցն է: Առաջին անգամ է որ սնտուկ — փեթակներու կը հանդիպէինք: Խորիսխէն մեղրը, եղածին պէս, կը բերեն, որ համտեսենք: Ասկէ կ'անցնինք Հայկ Սելվերեանին տունը: Հազիւ դուռնէն ներս մտած՝ թոնիրի թարմ հացին բուրմունքը մեր ռնգունքներուն կը զարնէ:

— Հա՞ց կ'եփէք, ըսինք, տան տիրոջ, ողջոյն տալէ ետք:

— Այո, Հայր Սուրբ, բախտաւոր ենք ձեր ներկայութեամբ:

Հաց եփողները թուրք կամ քիւրտ կիներ են: Կ'օրհնենք հացն ու Հայուն, ինչպէս Ֆրանց Վերֆէլ կ'որակէ, անբաժան թոնիրը: Կը համտեսենք թարմ հացը: Սենեակներէն ներս ակնարկ մը կը նետենք: Մեր մտադրութիւնն էր բաղդատական զուգահեռ մը քաշել Սալմաստի եւ Ուրմիոյ հայ գիւղացիութեան ու Նոր Զուղայի Փերիոյ գաւառի կամ Զահալ-մահալի գիւղացիութեան ապրելակերպի միջեւ: Հաստատապէս կարելի է արձանագրել, թէ այս շրջաններուն գիւղացիութիւնը քաղաքացիի համազօր կեանք մը կ'ապրի իր տան ներկայանալի կահաւորութեամբ ու տիրող մաքրութեամբ:

Տէր եւ Տիկին Հայկ եւ Շուշանիկ Սելվերեանները մեզ կ'առաջնորդեն իրենց պարտէզին թերասը: Պարտէզը կը դրտնուէր տան ընդարձակ շրջափակէն ներս: Պարտէզ, իսկական պարտէզ, խնամուած Հայու ձեռքով, զարդարուած՝ բազմատեսակ պտղատու ծառերով: Ծառերուն ճիւղերը կը կքէին իրենց բեռան տակ: Պարտէզին խորը ծերունի մամիկ մը հաստաբեստ ծիրանիներուն տակ թափած ծիրանները կը հաւաքէր: Երբ իրեն մօտեցանք, հայ մամիկներու երկիւղած յարգանքով ոտքի ելաւ եւ երբ իր առողջութիւնը, տարիքը, գոհունակութիւնը հարցուցինք, սկսաւ պատմել իր պատմութիւնը: Գիտէինք ու գիտենք որ ամէն հայ մամիկ իր պատմութիւնը ունի որ անպայման պիտի վերջանայ ողբերգական դրուագով: Այդպէս ալ՝ այս մամիկինը:

Մեծ վայելք մըն էր մեզի այդ մշակուած պարտէզին մէջ պտըտիլը: Հայու աշխատող, գուրգուրացող ոդիին մէկ արտայայտութիւնը կար հոն: Կար նաեւ Հայու արդար դժգոհանքը, իրենց պարտէզներուն արտադրութիւնը շուկայի վրայ չէին ծախուեր, կրօնքի մոլեռանդութեան հետեւանքով:

Այցելեցինք նաեւ պանիրի գործարան մը, որ կը պատկանէր Սարգիս Զագալեանին: Եւրոպական ձեւի պանիր կը պատրաստուէր: Հարց տուինք սառնարանի մասին ու մեզ իջեցուցին դետնափոր տեղ մը, ուր կը պահուէին պատրաստուած պանիրները: Մարդ ուղղակի կը հիանայ Հայուն ձեռներէց ոդիին վրայ, իսկ եթէ եւրոպացի համանման գործ ընող մասնագէտներ տեսնէին Սարգիս Զագալեանի գործարանը, ի՞նչ որակում պիտի տային, այդ դժուար է դուշակել, Սալմաստի այդ յետամնաց անկիւնէն կը մրցէր իրենց հետ:

Զագալեանի կաթնահաւաք ժիփով մենք Դիլման հասանք: Այդ կէսօր պիտի ճաշէինք Տէր Հօր խնամի տիկին Աշխէնին տունը, յետոյ պիտի մեկնէինք դէպի Փայաջուկ:

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻԱՍՆԻԿԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Հայաստանի պետական Մատենադարանը, որ կը կրէ Ալ. Միասնիկեանի անունը, մէկն է հանրապետութեան մեծագոյն մատենադարաններէն: Այժմ գիրքի իր հարստութիւնը կը կազմէ վեց միլիոն հատոր: Եւ տարուէ տարի կը ճոխանայ, կ'աւելնայ Հայաստանի եւ արտասահմանի նոր հրատարակութիւններով, հին գիրքերով եւ պարբերականներով որ ամէն կողմէ կը հասնին Երեւան: Պարզ է որ ներկայ շէնքը փոքր կուգայ այլեւս, տեղ տալու համար օրէ օր աւելցող հատորներուն:

Վերջերս Ղ. Ղուկասեանի անունը կրող պուրակին կից հողամասին վրայ ձեռնարկուեցաւ նոր շէնքի մը կառուցման, — այս շէնքը, որ պիտի կազմէ կեդրոնական մատենադարանը, Երեւանի մէջ կը կոչեն համալիր:

Նոր շէնքին նախագիծը պատրաստած է ճարտարապետ Գէորգ Թումանեան: Շինութեան յատկացուած է երեք միլիոն բուբլի: Գետնայարկը պիտի ունենայ վեցյարկանի պահեստանոց մը, որ պիտի կրնայ տեղ տալ տասը միլիոն հատորի: Այս բաժինը բնական լոյս պիտի չունենայ: Բայց այնպէս սարքաւորուած պիտի ըլլայ, որ գիրքերը պահուին նոյն ջերմութեան եւ խոնաւութեան մէջ: Պիտի գործեն վերելակներ, փոխադրիչներ եւ այլ յարմարութիւններ:

Կեդրոնական շէնքը պիտի ունենայ անհատական աշխատանքի յատկացուածսենեակներ, երկու ընթերցասրահ՝ իւրաքանչիւրը հինգ հարիւր հոգինոց:

Այս շէնքին մէջ պիտի տեղաւորեն հայկական հրատարակութիւնները, հնատիպ գիրքերը, երաժշտական երկերը:

Հին շէնքը պիտի յատկացուի դիւանական նիւթերու պահպանութեան:

« ՔԱՐԷ ԷՊՈՊԷԱ »

Այս խորագրին տակ «Երեկոյեան Երեւան» թերթը կը գրէ (11 Օգոստոս), Կերչ քաղաքի պեղումներուն առթիւ (Խրիմի շրջան).—

Կերչի Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, որ քաղաքին կեդրոնը՝ ճարտարապետական խիստ հաղուագիւտ յուշարձան մը կը կազմէ, բացուեցաւ վիմագրութեան բաժին մը (լապիդարիում), քաղաքին պատմա — ճարտարապետական թանդարանի քարէ դիւանատունը:

Թանդարանին աշխատաւորները սերունդէ սերունդ, 140 տարի, հաւաքեր են այն նիւթերը, որոնք կը բանան Վոսփորի ստրկատիրական պետութեան 900ամեայ պատմութեան էջերը:

Կերչի այս ճոխ լապիդարիումը կը նըպաստէ ծանօթանալու Կերչի, Թամանեան թերակղզիներու հնադարեան բնակիչներու կեանքին:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐ

Երեւանի մէջ, Ուսուցչի Տունին կից, անցեալ տարի բացուեցաւ «Կանանց ակումբ» մը, որու տրուած է «Շուշան» անունը: Այս ակումբը շուտով դարձաւ առանց տարիքի խտրութեան՝ իդական սեռի կեդրոնավայր մը, ուր տեղի կ'ունենան երաժշտական ու դեղարուեստական երեկոյթներ:

Երեւանցիներուն այս նախաձեռնութիւնը եւ յաջողութիւնը օրինակ դարձան գաւառային կեդրոններուն, ուր եւս մէկը միւսին ետեւէն ստեղծեցին կանանց ակումբներ՝ ազգային անուններով,— այսպէս Աշտարակի Կանանց ակումբը կը կոչուի «Անթառամ», Էջմիածնի ակումբը՝ «Յասմիկ», Գորիսի ակումբը՝ «Նարգիզ», Ղափանի ակումբը՝ «Ալպեան մանուշակ», եւայլն:

ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐ

Ռիգայի մէջ (Լատվիա) տեղի ունեցաւ «Յուսոյ գաւաթի» մրցումը Հայաստանի եւ Լատվիայի երիտասարդ մարզիկնեու միջեւ: Խաղը վերջացաւ զերոյի դէմ 2 յաղթանակով,— յաղթականը՝ դաշտին տէրերը:

× Զուր ցատկելու մրցում մը կատարուեցաւ Հայաստանի և Ուզբէկստանի լուզորդներուն միջեւ, ու վերջացաւ Հայերուն պարտութեամբ: Ուզբէկ կին մը խլեց առաջնութեան դափնին՝ ցատկելով աշտարակէն եւ ոստնեակէն: Երկրորդ դասուեցաւ Երեւանցի պատանի մը, Ռ. Մարդարեան:

× Բագուի մէջ տեղի ունեցաւ կռփամարտ մը, որու կը մասնակցէին Մոսկուա, Լենինգրատ եւ Խորհ. Միութեան զանազան քաղաքներ՝ 78 մարզիկներով: Ախոյենութեան դափնին խլեց Ս. Միրզոյեան, իսկ երկրորդ հանդիսացաւ Ս. Ասատրեան եւ Լ. Միքայէլեան:

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Կեանքը հիւանդութիւն մըն է, ու միակ տարբերութիւնը մարդու մը եւ ուրիշ մարդու մը միջեւ՝ իւրաքանչիւր հիւանդութեան աստիճանին մէջ է:

ՊԵՌՆԱՐ ՇՕ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Պատուական նախաճաշը զոր ըրած էր անհետացնել տուած էր դժնդակ դիշերուան մը յոգնութիւնը: Կը գտնուէին ընդարձակ սրահի մը մէջ որ կ'երեւի մաս կը կազմէր ոստիկանապետին ընդունելութեան յարկաբաժիններուն: Ատկէ մնացած էին դեռ աթոռներ եւ թիկնաթոռներ տժգոյն կապոյտ մետաքսով ծածկուած եւ մեքենայով գործուած գունաթափ գորգ մը: Սենեակին մէկ անկիւնը, բոլորակաձեւ շարուած մէկ քանի սեղաններու ետեւ երկու պաշտօնեաներ կ'աշխատէին: Անոնց առջեւ, ոտքի վրայ կեցած էր ամբաստանեալ մը: Երեւոյթին նայելով, « քաղքենի » մըն էր, ինչպէս կ'որակէին այն ատեն, բաւարար վիճակ մը իբրեւ կասկածելի դասուելու համար:

Ցամրօրէն, պաշտօնեաները կը լեցընէին թուղթերը, վիճակագրութեան տետրակները, արձանագրութեան տոմարները կը բանային: Այս վարչական կարգը զարմանք պատճառեց Լիտիայի, անհամապատասխան կը գտնէր այն գաղափարին հետ զոր ունէր սարսափի տիրակալութեան ատեն գործադրուած կերպերու մասին եւ զոր բոլշեւիկներն ալ հրովարտակած էին: Եւ յետոյ այս սրահին հանդարտութիւնը, ճոխ և խաղաղ երեւոյթը, ոչինչ կար այս ամէնուն մէջ: Կիսաձայն այս խորհրդածութիւնները Սավինսքիի հաղորդեց:

Ուսերը ցնցեց եւ ժպտեցաւ:

— Պաշտօնատարներու իշխանութիւնը երբեք պիտի չմեռնի մեր մէջ: Լենին անկարող պիտի ըլլայ ոչնչացնելու այդ: Նոյնիսկ ապօրէն վճիռները ձեւական պիտի ըլլան:

Կը ջանար մտահոգ չերեւիլ, միտքին ազատութիւնը յայտնել, որպէսզի չայլայլի դեռատի աղջիկը եւ ճիգը զոր կ'ընէր այս ուղղութիւնով վերջապէս լաւ ազդեց իր տրամադրութեան վրայ:

Իրենց կարգը եկաւ անցնելու սրահին անկիւնի պաշտօնեաներուն առջեւ: Պէտք էր յանձնել դրամապանակը, պաշտօնեաները կանոնաւոր ստացագիր մը տուին պարունակած դրամին համար: Բայց Սավինսքի որ շահագրգռութեամբ հետեւած էր անցած դարձածին, երբ գիրենք կանխող «քաղքենին» բանտարկեցին, խոհեմաբար քանի մը հարիւր ռուբլի սահեցուցած էր տաբատին գրպանը:

Երկու զինուոր դրան առջեւ իրենց կը սպասէին, մագլցեցան նեղ ու դարձդարձիկ սանդուխէ մը որու լուսանցիկները մուտքի դաւիթին վրայ կը նայէին: Իւրաքանչիւր պատուհանին, գնդացիր մը ուղղուած էր այն դրան վրայ, որ Կօրօքօվայեայի վրայ կը բացուէր եւ զինուոր մը պահակ կեցած էր: «Ինչպէս կը վախնան բռնութեան հարուածէ մը, մտածեց Սավինսքի, այնքան հաստատուն չեն զգար ինքզինքնին: Կանգ առին պզտիկ նախասենեակի մը առջեւ, որ լեցուն էր պահակներով: Իրենց առաջնորդները երկու բառ փոխանակեցին կայանի պետին հետ:

— Լեփ լեցուն է մեր տեղը, պատասխանեց:

— Երրորդ յարկը նոյն պատասխանը: Վերջին յարկը, վերջապէս ընդունուեցան պզտիկ նախասենեակի մը մէջ ուր հինգ կամ վեց զինուորներ կը ծխէին: Սեղանի մը շուրջը նստած էր շատ երիտասարդ մէկը, հազիւ քսան տարու, փոքրիկ հրեայ մը, դժնեայ եւ ծանրակշիռ երեւոյթով մը, խառնափնթոր սեւ, դռուզ մազերով որու արձանագրութեան տոմարին մէջ իր հիւրերուն անունները կային: Նախ Լիտիայէն սկսաւ եւ հարցուց թէ ինչ բանի համար ձերբակալուած էր:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

GROSSISTE rue d'ABOUKIR
APPEL OFFRES DIRECTES
FABRICANTS SPECIALISES ROBES, MANTEAUX, ENSEMBLES etc... style 20 ans, 30 ans articles soignés
tél. 488-69-57

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀ· ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են : Եկեղեցւոյ կեդր· բաժնին նորոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ· ամսոյ կէսէն առաջ :

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Հինգշաբաթի (11 Սեպտեմբեր) չորեքշաբթի կիրակիները եկեղեցական արարողութիւնները տեղի պիտի չունենան :

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Անահիտ Պարտաքճեանէ հարիւր Ֆր·, իր ապաքինման առթիւ :

×

Ողբ· Նուարդ եւ Նասիպ Նիկողոսեան – ներու արկածով ցաւալի մահուան առթիւ Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Անահիտ Պարտաքճեանէ հարիւր Ֆր·, իր ապաքինման առթիւ :

×

Ողբ· Նուարդ եւ Նասիպ Նիկողոսեան – ներու արկածով ցաւալի մահուան առթիւ Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գարեգին Նորսիկ – եանէ (Պաղէնվիլլէն) յիսուն Ֆրանք, Վերթանէս Դադէսեանէ յիսուն, եւ Արամ Տէտէեանէ քսան Ֆրանք :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ, Սէնթ – Անթուան·— Սանթուրեան եւ Շտոյեան ընտանիքները հը – րապարակաւ կուգան իրենց շնորհակալութիւնները յայտնելու, իրենց որդւոյն եւ թոռան Ռօպէր Գալուստ Սանթուրեանի մահուան տխուր առիթով, բոլոր անոնց եւ դաղութիս հասարակութեան, որոնք ծաղկեպսակներով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով իրենց սուգը բաժնեցին :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սէն Ժերմէ Թաղ· Խորհուրդս շնոր – հակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները ողբ· Այրի Տիկին Կիւլիւզար Գարամանեանի մահուան առթիւ : Սօլաղեան եղբայրներ, Յ· Ուզունլուեան յիսունական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան, Պ· Մէսճեան, Այրի Տիկին Գոնտրաճեան տասնական Մարսիլիոյ Աղքատախնամին, իսկ Պ· Յ· Ուզունլեան յիսուն Ֆր· նմա – նապէս Աղքատախնամ Միութեան : Խորհուրդս իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալի պարագաններուն :

×

Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեանի հոգեհանդէստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Մուրատեան թաղիս կապոյտ Խաչի վարչութեան կը նուիրեն քսան Ֆրանք :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԿԱՑԱՆԻՆ

Կայանի այցելուները կը նուիրեն ·— Մուրատեան ընտանիք (Վիէն) 100 Ֆր, Պ· Ելքովանեան (Մարսէյլ) հարիւր, Պ· Միսրանեան (Ռօան) 80, Ե· Մատիւեան (Փարիզ) յիսուն, Դ· Գրաճեան (Փարիզ) յիսուն, Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան (Փարիզ), Տիկին Պալթայեան (Վիէն), Տէր եւ Տիկին Ռստիկեան (Վիէն) յիսունական, Պատմաճեան ընտանիք (Վիէն) երեսուն Ֆրանք :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Աւստրալիա Անժէլ Փէսքէ անունով ազգական ունեցող Ալիս Փափազեանէն կը խնդրուի իր հասցէն տեղեկացնել Աղքատախնամին (32 Բիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9) :

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ· Յարութիւն Քիւրէղեան եւ զաւակները կը յայտնեն թէ հոգեհանդստեանները պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի (Օգոստ· 28) առաւօտ Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս Պետրոս եկեղեցին, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ՔԻՒՔՂԷԱՆԻ
(Ծնեալ Գազանճեան)

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՊՕՄՈՆԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ Թաղ· Խորհուրդը կը յայտնէ թէ՝ Կիրակի, 28 Օգոստոսին, եկեղեցւոյ մէջ, Ս· պատարագ պիտի մատուցանէ եւ քարոզէ՝ Թեմիս Առաջնորդ՝

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿ· ԹՐԹՌԵԱՆ

Նոյն օրն ալ, Պուլ· Օտտոյի եկեղեցւոյն մէջ կը պատարագէ, եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ ԳԵՂԱՄ ՎՐԴ· ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղէտախեղամի Յունիս 19ին կազմա – կերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջու – թեան մէջ իրականացնել :

Աղէտախեղամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուակա – նը :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ա.ՀԱ. ԵՍ
ՁԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԹՈՂՈՒՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՑԵՐԷՆ ԼԵ – ԶՈՒՆ ԻԲՐԵԻ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾՔ ԿԱ– ՏՈՒԻ ՄԸ ՁԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱ – ՁԱՒՆԵՐ, ԶԳՈՒՇԵ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋԻ հասցէով :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ԳՐԱՏՈՒՆ

Օգոստոսի ընթացքին Հրանտ – Սամու – էլեան ղրատունը բաց է միայն կէսօրէ եառ ժամը 14·30էն 19 :

ԵՐԵՒԱՆԻ ԶԱՑՆԱՍՓԻՒՌԸ

Այսէն կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օդնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօն – եայ մը : Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12 : 1 Պուլվ· տիւ Նօր, կը Բէնսի :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԻՓ·— Տիգրան կամ Միհ – րան Նալպանտեանէ (Բնիկ Վանեցի), կը խնդրուի խմբագրատուն հանդիպիլ, նամակ ունին Ամերիկայէն :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր 15էն սկսեալ հաշուե – ցոյցեր պիտի ղրկենք մեր այն բաժանորդ– ներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնելիք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ :

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդ– ները կը կարգադրեն իրենց առկախ հա– շիւները, աւելի եւս չդժուարացնելու համար, հայկական օրաթերթի մը հրատա – րակութեան ծանր պայմանները :

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար – ձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն առնոնք որոնք կը փափաքինէրենց աղջիկնե– րը վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնու– թեան, 1 Պուլվ· Տիւ Նօր, կը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ զբ– րելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն :

Զեքով վճարումները ընել

C. C. P. PARIS 5 986 - 07

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ·	միջեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ·	միջեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՅՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՑՈՒՔ	25 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ·	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ·	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ձշգրտուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ԼՈՑԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու մեծ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլաստիք — ծածկոցներ· —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ

SAMEDI 27 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10696 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — N° 10.696

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԳՐԱՒՄԱՆ ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Բ.

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վիշապի (Կ. Պոլիս) կեդրոնական կոմիտէն, կուսակցութեան գերագոյն մարմնին հաւանութեամբ ծրագրած էր յեղափոխական կարեւոր ձեռնարկներով ցնցել խիղճը Բարենորոգումներու երաշխաւոր վեց մեծ պետութեանց, որպէսզի անոնք կատարեն իրենց ստանձնած յանձնառութիւնները, համաձայն Պերլինի դաշնագրի 61րդ յօդուածին, ճնշում բանեցնելով արիւնարբու սուլթանին վրայ :

Կազմակերպիչները կը յուսային, որ օսմանեան դրամատան գրաւումէն անմիջապէս ետք, Պոլսոյ դեսպանները թնդանօթներով զինուած իրենց տասներկու պահականաւերը շարժման մէջ դնելով զինուոր ցամաք պիտի հանէին եւ մայրաքաղաքի անդորրութեան պահպանումը իրենք պիտի ապահովէին : Այսինքն Պոլիսը պիտի գրաւէին :

Թրքական աղբիւրներու համաձայն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պոլսոյ կեդրոնական կոմիտէն օրեր առաջ որոշած է եղեր՝

1) Տուներ վարձել Բերայի մէջ, Աղաճամիէն սկսեալ, Պոլսոյ զանազան կողմերը, կամուրջին գլուխը, Ղալաթիոյ Կեդր. վարժարանը, Թէփէ Պաշը, Ղալաթասէրայ, Թիւնէլի մօտերը եւ այլ կարեւոր վայրերու մէջ :

2) Այդ տեղերը դարանակալ սպասցնել կոմիտէի անդամներէն 8 – 10ական հոգի, որոնք ռումբ պէտք է տեղացնեն ժողովուրդին վրայ եւ գրաւեն կառավարական կարեւոր կեդրոններ :

3) Առանձնապէս վեց կոմիտէճիներ ռումբերով պէտք է յարձակին ոստիկանական նախարար Նազըմ փաշայի վրայ :

4) Պատնէշներ կանգնել Բերայի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ եղան սայլերով, որոնց մէջ պիտի դրուին աւազ եւ քար պարունակող պարկեր : Եզները պիտի տարուին եւ սայլերը պիտի ձգուին որոշուած տեղերը :

5) Իսկ ամէնէն կարեւորը՝ գրաւել Օսմ. Պանքան եւ տինամիթով օդը հանել զայն :

Որոշուեր է հարիւր հրացան բերել տալ կուսակցութեան Պուլկարիոյ մասնաճիւղէն :

Սկիւտարի, Սամաթիոյ եւ Խասգիւղի մէջ ալ զանազան պատրաստութիւններ տեսնուեր են :

Ռումբերու փորձը կատարուեր է Քեաղըտհանէի մէջ : Ռումբերը 753 հատ էին, Կ'ըսէ, որոնցմէ 12ը 25ական քիլոնոց, վրան Հ. Յ. Դ. արձանագրուած : Ասոնք Սկիւտարէն Պապաթաշ, անկէ եղան սայլերով Բերա փոխադրուեր են : Ասոնցմէ զատ Կեդր. Կոմիտէն ունի եղեր նաեւ 800 ամերիկեան ատրճանակներ, ամենակատարեալ տեսակէն :

(Էսատ Ուրաս, Հայերը պատմութեան մէջ եւ Հայկական Հարցը, Անգարա, 1950, էջ 512 – 513) :

Թուրք հեղինակի գրածները չափազանցուած են :

Որոշումները հետեւեալներն էին :

Օսմ. Դրամատան գրաւման օրը ռումբով յարձակում պիտի գործուէր Սամաթիոյ զօրանոցին վրայ, որպէսզի զինուորները հնարաւորութիւն չունենային զսպողական միջոցներու դիմելու :

Հինգ անձնազոհ ընկերներ Ղալաթիոյ կամուրջէն անցած ատեն ռումբ պիտի նետէին մեծ – եպարքոսի կառքին վրայ : Երկու հոգի ալ Ղալատա – Սարայի մօտերը պիտի հսկէին ռումբ նետելու համար զինուորներուն վրայ, երբ անոնք փողոց ելլէին :

Նորութիւն մըն էր ռումբի գործածութիւնը : Կազմակերպիչներու նպատակն էր ահուսարսափ տարածել եւ խուճապ ըստեղծել մայրաքաղաքին մէջ, որպէսզի դեսպանները ստիպուէին միջամտել, շարժման մէջ դնելով իրենց մարտանաւերը, համաձայն Մայիսին Սուլթանին ըրած իրենց սպառնալիքին (նոր խառնակութեանց պարագային գրաւել Պոլիսը) :

Ծրագրուած բոլոր ցոյցերը նոյն օրը եւ նոյն ժամերուն տեղի պիտի ունենային : Սակայն լրտեսներու մատնութիւնը խանգարեց ծրագիրը :

Որոշեալ ժամանակէն առաջ թուրք զինուորները Սամաթիոյ մէջ պաշարեցին Միսաքեանենց տունը, ուր հաւաքուած էին Ֆէտայիները : Մայր Միսաքեան նետեց առաջին ռումբը յարձակող զօրքին վրայ : Մերժելով անձնատուր ըլլալ, ժամեր տեւող հերոսական դիմադրութենէ ետք, այնտեղ նահատակուեցան Արտաշէս Միսաքեան, Գնունի եւ Արտաշէս Անդրէասեան :

Օսմանեան Դրամատունը գրաւուեցաւ Սամաթիոյ դէպքէն ետք, ժամը մէկին : Նախատեսուած 75ի փոխարէն 26 հոգի միայն մէջտեղ ելեր էին մինչեւ այդ ժամը : Հոն էին ընդհանուր զեկավար Բաբկէն Սիւնի (Փարեան), օգնականը՝ Հայկ Թիրեաքեան (Հրաչ) եւ Արմէն Գարօ (Գարեգին Փաստրմաճեան), որուն յանձնուած էր ներքին կարգի եւ դրամատան պաշտօնէութեան պահպանութիւնը :

Պահակները սպաննելով, հայդուկները կը յաջողին ներս մտնել, սակայն դրամատան սանդուխին վրայ կը նահատակուի Բաբկէն Սիւնի՝ պահակի մը գնդակով : Ինկած ատեն ձեռքի ռումբի պայթումէն մարմինը բզիկ բզիկ կ'ըլլայ :

Ղեկավարութիւնը կը ստանձնէ Արմէն Գարօ :

Դժուարութեամբ կը փակեն դուրսի դուռը եւ մէճիտիէներու պարկերով կ'ամրապնդեն զայն :

Դրամատան պաշտօնեաները եւ քանի մը յաճախորդներ, թիւով 157, որոնց 120ը Եւրոպացիներ, հլու հնազանդ կը համակերպին Արմէն Գարոյի հրամաններուն :

Հայդուկները ամբողջ 18 ժամ իրենց ձեռքը կը պահեն հսկայ չէնքը, ռումբերով ու գնդակներով ետ մղելով կատարուած անվերջ յարձակումները :

Գրաւումէն անմիջապէս ետք Լեւոն Նեվրուզ Պոլսոյ վեց դեսպաններուն կը հասցնէ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի պահանջները ներկայացնող գրութիւնը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԵՆ

ՑՈՅՑԵՐ ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ողջոյններուն եւ բարի գալուստի մաղթանքներուն կողքին Ճիպութիի մէջ, տեղի ունեցան նաեւ ցոյցեր եւ բախումներ, որոնց հետեւանքով 30 հոգի վիրաւորուած է եւ մէկ հոգի մեռած :

Ցոյցերուն դրդապատճառն է Ճիպութիի մէկ հոսանքին անկախութեան ձգտումները : Անկախութիւն կը պահանջէ տեղւոյն « Ժողովրդական Շարժումի Կուսակցութիւնը » որու պարագլուխն է Մուսա Ահմէտ Իտրիս, որ ի մէջ այլոց միակ երեսփոխանն է Սոմալիներու Ֆրանսական Քոթին եւ կապուած է Ազգ. ժողովի ԻԻ ԷՆ ԷՌ խմբակցութեան : Այս պարագան ալ աւելի կը բարդացնէ կացութիւնը : Իտրիս նախապէս ալ պարզած էր իր տեսակէտները պարբերաթերթի մը մէջ, ուր անկախութիւն կը պահանջէր, յայտնելով հանդերձ թէ շատ կապուած է Զօր. տը Կոլի եւ Ֆրանսայի : Իր գրութեան մէջ, կը շեշտէր .— «Կ'ուզենք ճշդել թէ իր անկախութիւնը պահանջել, Սոմալիներու Ֆրանսական Քոթին ժողովուրդին համար չի նշանակեր Ֆրանսայի հետ խզել, ինչպէս զրպարտութեան ձեւով կը մեկնաբանեն տեղական իշխանութիւնները, որոնք Ֆրանսայի անունին ետին կը ծածկեն իրենց անձնական շահերը : Բայց ժողովուրդը կը խորհի թէ գաղթատիրութեան ժամանակը վերջացած է » :

Ամէն պարագայի մէջ, նախագահ տը Կոլի այս այցելութիւնը առիթ եղաւ որ յանկարծ յայտնուի քաղաքական կարեւոր հարց մը : Ամբողջ թափօրի ընթացքին, տը Կոլ առիթ ունեցած է տեսնելու ցուցատախտակներ ուր կարելի էր կարդալ անշուշտ «կեցցէ՛ տը Կոլ», բայց նաեւ « կեցցէ՛ անկախութիւնը » «անկախութիւն» :

Իրաց այս կացութեան մէջ մասնաւոր նշանակութիւն կը ստանար նախագահ տը Կոլի ճառը, զոր կ'արտասանէր Եթովպիա մեկնելէ առաջ :

ՉԻՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀԱՒԱՏԱՄՔ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ ԵՒ ՄԱՕ ՑԷ ԹՈՒՆԿ

Չինաստանի մէջ յառաջ կը տարուի մըշակութային յեղափոխութիւնը եւ կուսակցութեան նոր հաւատամքը ունի հետեւեալ գլխաւոր կէտերը . — Ա) Ռեւէ քաղքենի պէտք է ձեռական աշխատանք տանի : Բ) Բոլոր սինեմաները, թատրոնները եւն. պէտք է Մաօ Ցէ Թունկի նըկարները դնեն : Գ) Մաօ Ցէ Թունկի նշանախօսքերը պէտք է երեւին ամէն տեղ, դուրսը թէ ներսը : Դ) Հին սովորութիւնները պէտք է անհետանան : Ե) Առեւտրական հաստատութիւնները պէտք է վերակազմուին ծառայելու համար բանուորներուն, դիւղացիներուն եւ զինուորներուն : Զ) Փափկանկատութիւն պէտք չէ ցոյց տալ ընդդիմութեան : Է) Պերճ ճաշարանները պէտք է անհետանան : Ը) Նշանախօսքերը պէտք է կարմիր գիրերով գրուին եւ ոչ ոսկեզօծ : Թ) Բոլոր փողոցներուն մէջ պէտք է բարձրախօսներ զետեղել պաշտօնական հրահանգները սփռելու համար : Ժ) Մաօ Ցէ Թունկի ուսումնասիրութիւնը պէտք է մանկապարտէզէն սկսի : ԺԱ) Մտաւորականները պէտք է գիւղերը երթան աշխատին : ԺԲ) Ճաշերը պէտք է հաւաքաբար առնուին : ԺԳ) Պէտք է հրաժարիլ գոհարեղէններէ, անուշահոտութիւններէ, օծանելիքներէ, ոչ պրոլետարեան հագուստներէ եւ կօշիկներէ : ԺԴ) Առաջին կարգը եւ չքեղ կառախումբերը պէտք է անհետանան : ԺԵ) Այսպէս կոչուած գեղեցիկ աղջիկներու նկարները պէտք է արգիլուին : ԺԶ) Հին նկարչութիւնը որ պանպուներ եւ ոչ քաղաքական թեմաներ կը ներկայացնէ պէտք է ջնջուի : ԺԶ) Անհանդուրժելի է որ բոլոր նկարները համապատասխան չըլլան Մաօ Ցէ Թունկի մտածողութեան : ԺԸ) Բոլոր այն գիրքերը որոնք չեն ցոլացներ Մաոյի մտածողութիւնը պէտք է այրուին :

Կան նաեւ այլ հրահանգներ, Փեքինի անունը պէտք է փոխուի եւ այսուհետեւ ըլլայ՝ Թոնկ Ֆանկ Հոնկ (Արեւելքը Կարմիր է) որ Մաօ Ցէ Թունկի փառքը երգող փառերգ մըն է : Ոստիկաններու ճերմակ փայտերը պէտք է փոխարինուին կարմիր դրօշակներով : Կարգի կը հրաւիրուին այն սիրահարները որոնք մութ անկիւններ կը փնտռեն սիրաբանելու համար կամ գիշերները կը նստին ու սիրահարական նամակներ կը գրեն :

Այսպէս պիտի դաստիարակուի Չինաստանի նոր սերունդը, մանկապարտէզէն սկսեալ :

ՎԱՐԴՈՅԻ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐ ԿԱՅԻՆ

ՎԱՐԴՈՅԻ ՇԱՐԺԷՆ ՓՐԿՈՒԱԾ 5 ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔ

ՍՂԵՐԴԷ, ՊԻԹԼԻՍԷ, ՊԷՇԻՐԷ, ՄԻՏԵԱԹԷ 90 ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՈՐԴԻՈՑ ՈՐՈՏՄԱՆ ՏԱՃԱՐԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ

Պոլսոյ Ժմանակը կը գրէ Օգոստ. 24 թուականով .

Էրզրումի եւ Վարդոյի շարժէն սարսափահար 90 Հայեր Պիթլիսէ, Սղերդէ, Պէշիրէ եւ Միտեաթէ գաղթելով քաղաքս եկած եւ դիմած են Պատրիարքարան :

Առ հասարակ տարեց կիներէ, մանուկներէ եւ պատանիներէ բաղկացած գաղթականներու այս կարաւանը ուտելիք, հանդերձեղէն եւ պատսպարան խնդրած է :

Մայր Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը կեդրոնի Աստուածածնայ Տաճարին ձախակողմեան Որդւոց Որոտման տաճարը տրամադրած է զաւառէ գաղթողներուն իբր բնակավայր : Աղքատախնամն ալ իսկոյն տենդագին աշխատանքի լծուած եւ «քարավանա»ով կերակուր պատրաստած է թշուառ եկուորներուն որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ 125 տարեկան քաջառողջ մամիկ մը իր զաւակներուն եւ թոռներուն հետ, բայց շատոնց կորսնցուցած է իր ամուսինը :

Թաղեցիք տեղեկանալով գաղթականներու ժամանումին, սրտաբուխ ժէսթով հանդերձեղէն եւ պարէն կը բերեն անոնց :

Նաւլըգափուի Թաղ. Խորհուրդը գաղթականներուն մէջէն ընտանիք մը փոխադրած է Սամաթիա հոգալու համար անոնց ապրուստը :

Մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն բոլոր թաղերն ալ մէյմէկ ընտանիք առնելով պիտի հոգան գաղթականներու ապրուստը որպէսզի Վարդոյի աղէտէն փրկուած հինգ ընտանիքներ, որոնց գալուստը կը սպասուի այսօր կամ վաղը, կարելի ըլլայ պատսպարել Որդւոց Որոտման տաճարին մէջ :

Կ'ըսուի թէ շարժի հետեւանքով մեռեալ երեք հազար հոգիներուն շարքին կը գրտնուին նաեւ Վարդոցի Հայեր :

Պատրիարքարը իսկոյն շարժման անցուցած է Աղքատախնամները որպէսզի կարելի ըլլայ փութով կատարել անհրաժեշտ օժանդակութիւնները թշուառ գաղթականներուն :

×

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ 66 տարուան ընթացքին երկրաշարժներու զոհ գացած, փլատակներու տակ մեռած են 46·771 հոգի, փլած են 142·575 չէնքեր : Մեծագոյն երկրաշարժը պատահած է 1939 Դեկտ. 26–27ին, երբ մեռած են քառասուն հազար հոգի : Երզնկայի մէջ քանիցս պատահած են երկրաշարժներ, 1168ին մեռած են 12·000 հոգի, 1454ին՝ 22·000 հոգի, 1584ին՝ 15 հազար հոգի : Պոլսոյ մէջ երկրաշարժ է պատահած 1500ին եւ մեռած են 13 հազար հոգի :

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

(« ՀԱՅ – ԲՈՅԺ »Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

32 տարիներէ ի վեր մարդ մը, մենաւոր ու կորսուած՝ Սէնի ափին եռեւեփող բազմութեան մէջ՝ վառ կը պահէ ջահը հայ դպրութեան : Նիւթական եւ բարոյական դժուարին՝ չըսելու համար եղերական պայմաններու տակ :

Սովորական չէ կայծը՝ որուն Շաւարշ Նարդունի կեանք տուաւ 32 տարիներ առաջ, Լոյս Քաղաքին մէջ: Մեր ակնարկութիւնը կ'երթայ ՀԱՅ – ԲՈՅԺին, ինչպէս հասկցած պիտի ըլլայ ընթերցողը :

Հասարակական, ընկերային, գրական ու քաղաքական հրատարակութիւնները միշտ գոյութեան իրաւունք ունեցած են հայ իրականութենէն ներս ու լայնօրէ՛ն օգտուած են այդ «իրաւունք»էն :

Տարբեր էր պարագան՝ հայ բժշկական հրատարակութեան մը: Օր – ցերեկով արծարծել հարցեր՝ որոնց մասին ընկալեալ սովորութիւնները կը պահանջէին արտայայտուիլ չշուկով միայն, նշտրակի տակ առնել ախտեր՝ որոնց յիշատակումն իսկ իրական գայթակղութիւն մը կը ձեւացնէր ատենին, խոյի հարուածներով փշրել դարերու ընթացքին ժանգ կապած մտայնութիւններ, երիտասարդ սերունդներուն ցոյց տալ իրենց սպառնացող բազմաթիւ ու բազմազան ախտերը, դատարկ քսակով մնայուն հրատարակութեան մը ձեռնարկել, այս բոլորը կ'ենթադրէին բարոյական քաջութիւն մը, որ մէկ վայրկեան իսկ չպակսեցաւ բժիշկ Շաւարշ Այվազեանին, գրական անունով՝ Շաւարշ Նարդունի :

Թողլքած՝ բժշկական այլապէս շահաբեր ու տիտղոսին իսկ բերումով յարգանք պարտադրող ասպարէզը, Նարդունի նետուեցաւ հայ դպրութեան անդաստանին մէջ ու զայն ծաղկեցուց սիրով եւ բծախնդրութեամբ մը, որոնք կիրքի մօտ բաներ էին իր մէջ :

Ծառայեց հայ գրականութեան, լրագրութեան, բանասիրութեան ու հանրային հանդիսութեանց ընթացքին լսելի դարձուց իր խօսքին հմայքն ու հոդիներուն իջեցուց խոհունութիւնը :

Այս բոլորը՝ իր կարգին: Այսօր, մենք պիտի ծանրանանք ՀԱՅ – ԲՈՅԺին վրայ :

Սոյն հրատարակութիւնը արտասահմանի հայ իրականութեան մէջ հանդիսացաւ առաջին լուրջ եւ մնայուն ձեռնարկը՝ իր տեսակին մէջ: Ու անոր ճակտին Նարդունի դրոշմեց իմաստալից խօսքը Որատիոսի .

Զամենայն լընու գհանոյս՝
Որ զպիտանին խառնէ ընդ անոյշ:
Հաշտեցնել պիտանին եւ հաճելին :
Տաղանդ կը պահանջէր այս առաջադրութեան իրագործումը : Ու տաղանդը չպակսեցաւ Նարդունիին : Թերթը դարձաւ փնտռուած, եւ մտաւ հայ յարկերէն ներս: Անոր բժշկական թելադրութիւնները եւ առողջապահական ցուցմունքները օրհնաբեր եղան հայ ընտանիքներուն: Տակաւ, ՀԱՅ – ԲՈՅԺը դարձաւ ընտանիքին մտերիմը, հեղինակաւոր ու հասկընալի խորհրդատուն, մինչ աւելի ծանրախոհ գլուխներ իսկ միշտ նորութիւն մը գտան անոր էջերուն մէջ :

Դժբախտաբար, նիւթական գնահատութիւնը համապատասխան չեղաւ բարոյական գնահատութեան :

Ու խեղճ մտաւորականը, յամառ պըրպըտողը, բժշկութիւնը ժողովրդականացընել փորձող ու իր այս փորձին մէջ անխառն յաջողութիւն արձանագրող Նարդունին պարտաւորուեցաւ, 32 տարի անընդմէջ, իր վտիտ մարմնին մէջ բնակութիւն հաստատած մեծ հոդիին վրայ զգալու լեռնակուտակ անպարտաճանաչութիւնը իր հրատարակութիւնը հետաքրքրութեամբ կարդացող ու անոր ընթերցումով բժշկական այցադինը խնայող ստուարաթիւ բաժանորդներուն մէկ կարեւոր տոկոսին ...:

Ու, քարը սրտին, ան հարկադրուեցաւ ՀԱՅ – ԲՈՅԺի կողքին վրայ աւելցնելու խարանը.

«Մի՛ ուշացնէք ձեր բաժնեգինները: Մի՛ ծանրացնէք խմբագրին գործը: Եթէ մեր բաժանորդները դիւրացնեն մեր աշխատանքը, խմբագրութիւնը կրնայ աւելին տալ »:

Կո՛չ եղերական, կո՛չ յուսահատական, որ պիտի բախի — տարիներէ ի վեր բախած է — հայ հրատարակութեանց ձրիակերներուն, հայ թերթերու մուրացկաններուն անտարբերութեան: Եթէ ոչ քըմծիծաղին, թաքուն հրճուանքին.— «Ա՛յս մէկն ալ խաղի բերինք»:

Մինչ այդ, Նարդունի կը շարունակէ իր գործը եւ իր կամաւոր... նահատակութիւնը: Նո՛յն հաւատքով: Ու կը յիշենք տեղ մը կարդացած ըլլալ որ եթէ օր մը ի վիճակի չըլլայ հոգալու ՀԱՅ – ԲՈՅԺին ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ծախքերը, պատրաստ է գրութիւնները ընդօրինակելու իր ձեռքով եւ լոյս ընծայելու ... ԽՄՈՐԱՏԻՊ: Նմանապէս՝ իր ձեռքո՛վ..: Վրայ տալով անշուշտ իր առողջութիւնը, — զոր այնքան լաւ չտեսանք Ապրիլեան մեր հանդիպումին ընթացքին ,— ինչպէս նաեւ տքնաջան աշխատանքով ու կաթիլ առ կաթիլ մէկտեղած խնայողութիւնները :

Արժանանալ ՁՐԻ գնահատութեան : Կորսնցնել առողջութիւնը: Մատնուիլ նիւթական անձկութեան : –

Ասիկա հայ մշակոյթի սպասարկուին դժխեմ ճակատագիրն է ու անոր ամէնօրեայ ողբերգութիւնը : Ողբերգութիւն՝ որուն անունը օր մը թերեւս տայ նոր բառեր յօրինելու վարպետ Նարդունին..:

Խմբագրական «ԱՅԳ»ի

ԽՈՍՐՈՎ ԱՆՈՒՇԻՐՎԱՆԻ ԽՐԱՏՆԵՐԸ

(ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ)

Մի գրական ուշադրաւ յուշարձան, Խոսրով Անուշիրվանի, կամ, ինչպէս կոչում են, Նուշիրվանի Խրատները պահլաւական այն գրական յուշարձաններից, որոնք, արաբական տիրապետութեան շրջանում (Ը. – Թ. դարեր), թարգմանւում են արաբերէնի, ձերբազատւում են արդէն մեռած պահլաւերէնից եւ լայն տարածում գտնում միջնադարեան Արեւելքում : Ապա փոքր ինչ ուշ, ինչպէս ենթադրւում է, արաբերէնից թարգմանւում են նոր պարսկերէնի, որից էլ ԺԲ.— ԺԳ. դարերում թարգմանուել են հայերէն, իսկ հայերէնից աւելի ուշ՝ թուրքերէն :

Հետաքրքրականն այն է որ Նուշիրվանի Խրատների պահլաւերէն պահպանուած վարկածը խրատների ե՛ւ բովանդակութեամբ, ե՛ւ քանակով քիչ է աղերսւում պարսկերէն եւ հայերէն խմբագրութիւններին, որոնք իրար նկատմամբ շատ սերտ աղերս ունեն : Ուշադրաւ է նաեւ այն, որ չի պահպանուել նաեւ Նուշիրվանի խրատների պահլաւ բնագրից կատարուած եւ պարսկերէնի հիմը հանդիսացող արաբերէն թարգմանութիւնը, մի պարագայ՝ որով չափազանց բարձրանում է պարսկերէն եւ հայերէն թարգմանութիւնների մշակութային — պատմական ընդհանուր արժէքը: Ահա միջազգային գրական այս ուշադրաւ յուշարձանի գիտական հրատարակութիւնն ու ուսումնասիրութիւնն է ձեռարկել բանասէր Բաբկէն Զուգասըզեանը իր Խրատք Նուշիրվանի արժէքաւոր գրքով:

Նուշիրվանի խրատները, ինչպէս Պարսից, այնպէս էլ հայ բանասիրութեան մէջ, մինչեւ Բ. Զուգասըզեանը արդէն արժանացել էին որոշակի ուշադրութեան: Տարբեր ժամանակներում հրատարակուել էին Նուշիրվանի պարսկերէն խրատների երեք տարբեր խմբագրութիւններ, իսկ հայերէն խրատները, սկըսած ԺԸ. դարից, երեւան են գալիս տարբեր հրատարակութիւններում, (Պատմութիւն պղնձէ քաղաքի, «Սիոն»): 1935 թուականին Ներսէս Ակինեանը «Հանդէս Ամսօրեայում » Վենետիկի եւ Վիէննայի մի խումբ ձեռագրերի եւ «Սիոնում» տրպագրուածի հիման վրայ հրատարակում է Նուշիրվանի հայերէն խրատների մի բազդատական բնագիր, հակիրճ ներածականով: Այսուհանդերձ գրական տուեալ յուշարձանի ամբողջական հրատարակութիւնն ու հետազօտութիւնը արեւելագիտութեան վրայ ծանրացած պարտքերից էր, որի հատուցմանն է իր աշխատութեամբ ձեռնամուխ եղել Բ. Զուգասըզեանը :

Բանասէրի առաջին մեծ առաւելութիւնը իր նախորդներից այն է, որ նա չի բաւարարուել Նուշիրվանի խրատների սոսկ ձեռքի տակ եղած տարբերակներով, այլեւ ձեռագրաբանական պրպտումների շնորհիւ ձգտել է ընդգրկել աշխարհի տարբեր մատենադարաններում եղած Նուշիրվանի բոլոր խրատականները : Զուգասըզեանը տարբերւում է իր նախորդներից նաեւ նրանով, որ չի վերցրել Նուշիրվանի սոսկ մէկ լեզուով եղած խրատները , այլ ընդգրկել է բոլոր լեզուներով եղածները : Այդ լեզուների քաջիմացութիւնն ու բանասիրական քրտնաջան պրպտումները հնարաւորութիւն են տուել բանասէրին Նուշիրվանի պարսկերէն խրատների գիտութիւնը յայտնի տարբերակներից զատ Լենինգրադի , Տաշքենդի եւ Դուշանբէի ձեռագրական հաւաքածուներից անձամբ յայտնաբերել եւս երեք նոր խմբագրութիւն, իսկ հայերէն խրատների համար՝ Ն. Ակինեանի յայտնաբերած եւ օգտագործած մօտ տասը ձեռագրի փոխարէն օգտագործել շուրջ 25 ձեռագիր: Բացի այդ, Զուգասըզեանն առաջին անգամ հրատարակել է Նուշիրվանի խրատների Զմմառի վանքի մատենադարանում պահուող թուրքերէն (հայատառ) տարբերակը, որ թարգմանուած է հայերէնից : Այդպիսով ի մի են բերուել բոլոր լեզուներով եղած Նուշիրվանի խրատները, շնորհիւ որի ստացուել է գրական միեւնոյն յուշարձանի մի բազմալեզու հրատարակութիւն :

Նուշիրվանի խրատները գրական բանահիւսական, ինչպէս նաեւ թարգմանական կեանքով ապրելու հետեւանքով ենթարկուել են յապաւումների և յաւելումների, տալով տարբերակային փնջեր կամ խմբագրութիւններ : Խրատների քննական բնագիրը կազմելիս Զուգասըզեանն իրաւացի կերպով ելակէտ է դարձրել հէնց այդ տարբերակային փնջերը: Նա տարբեր խմբագրութիւնները ոչ թէ միացրել է իրար, ինչպէս արել է Ն. Ակինեանը, տարբերութիւնները նկատելով հանդերձ , այլ ներկայացրել է իրրեւ առանձին բնագրեր՝ տարընթերցումների համապատասխան նշումներով: Ստացուել են խրատների ինը տարբեր փնջեր, երեքը՝ հայերէն, հինգը՝ պարսկերէն եւ մէկը՝ հայատառ թուրքերէն: Հայերէն խրատների համար, որովհետեւ ձեռքի տակ եղել են բազմաթիւ ձեռագրեր, Զուգասըզեանը կազմել է խրատների համագրական տախտակներ, որոնցով զուգադրուել են տարբեր ձեռագրերի միեւնոյն խրատները եւ երեւան են եկել նոյնութիւններն ու տարբերութիւնները :

Զուգասըզեան առանձին բառարանով և որոշակի բնագրական օրինակների հիման վրայ, երբեմն բառաքննական ուշադրաւ դիտողութիւններով բացատրել է Նուշիրվանի հայերէն խրատներում հանդիպող

Ա Մ Ո Ք

ԿԱՄ

ՄԱԼԵԶԻՈՅ ԽԵՆԹԸ

« Ա՛, կը բողոքէք ... կը հասկնամ ատիկա: Ձեր մէջ կը կրէք խանդավառութիւնը Հնդկաստանի , տաճարներու եւ արմաւենիներու, երկու ամսուան ճամբորդութեան մը բովանդակ վիպականութիւնը : Այո, հմայիչ են արեւադարձերը, երբ զանոնք շոգեկառքէն, ինքնաշարժէն կամ բիքշաէն դիտենք: Ու, ես , տարբեր տպաւորութիւն չունեցայ երբ, առաջին անգամ ըլլալով հոն եկայ, եօթը տարի առաջ: Ինչ երազներ չունեցայ այն ատեն : Կ'ուզէի լեզուները սորվիլ եւ սուրբ գիրքերը կարդալ իրենց բնագրին մէջ , կ'ուզէի բնիկներուն հոգին ուսումնասիրել — այո, այդպէս կ'ըսեն եւրոպական աղաւաղեալ լեզուով — կարճ խօսքով մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան առաքեալ մը դառնալ :

Բոլոր անոնք որ այս կողմը կուգան նոյն երազը կ'ունենան : Սակայն, այս խեղդիչ սեղմոցին մէջ, հոն, որ կը խուսափի ճամբորդին աչքէն , ուժը շուտով կը հեռանայ ձեղմէ . տենդը — որքան կ'ուզէք քինին առէք, անօգուտ է —տենդը կը լափէ ձեր մարմինը . կը դառնաք անփոյթ եւ ծոյլ, կը դառնաք թըրջուած հաւ, իսկական թուլամորթ մը : Եւրոպացի մը, կերպով մը, կը պարպուի իր էութենէն երբ՝ մեծ ոստաններէն գալով, կը հասնի ճահիճներու մէջ կորսըւած սա անիծեալ կայաններէն մէկը, ուշ կամ կանուխ , ամէն մէկը կը ստանայ իր ճակատագրական հարուածը, ոմանք կը խմեն, ուրիշներ աֆիոն կը ծխեն, ուրիշներ միայն զարնելու մասին կը մըտածեն եւ կոշտ կը դառնան . ամէն պարագայի տակ , ամէն մէկը խենթութեամբ կը վարակուի : Եւրոպայի կարօտը կը քաշէ, կ'երազէ , օր մը , նորէն քալել փողոցի մը մէջ, սպիտակ մարդոց քովէն :Տարիներ շարունակ, ասիկա կ'երազէ , ու յետոյ երբ արձակուրդի ժամանակը կուգայ, բաւական ծոյլ կ'ըլլայ ճամբորդելու համար :

Գիտէ թէ Եւրոպայի մէջ մոռցուած է, անծանօթ , սլականջ մը ովկէանոսին մէջ ... սլականջ մը որ ամէն մարդ ոտքով կը հրէ : Ատոր համար ալ կը մնայ եւ կը բթանայ ու կ'ապականի այս տաք ու խոնաւ անտառներուն մէջ: Անիծեալ ըլլայ այն օրը երբ այս աղտոտ ծակին ծախուեցայ ...

« Ու յետոյ արդէն բոլորովին իմ կամքովս չեկայ : Ուսումս Գերմանիա առած էի, բժիշկ վկայուած, նոյնիսկ լաւ բըժիշկ , կը պաշտօնավարէի Լայփցիկի դարմանատուներէն միկուն մէջ եւ, այդ շրջանին, չեմ յիշեր Մետեցենիշէ Պէթէրի որ թիւին մէջ, մեծ աղմուկ յարուցած էին նոր ներարկումի մը մասին, որ առաջին անգամ ես կիրարկած էի :

« Ապա հասաւ կնոջական պատմութիւն մը, կին մը որ հիւանդանոցին մէջ ճանչցած էի, իր սիրահարը այնքան խենթեցուց, որ այս վերջինը ատրճանակի հարուած մը պարպեց վրան .ու շատ չանցած ես ալ անոր չափ խենթեցայ : Կինը հպարտ եւ պաղ կը ցուցնէր ինքզինքը ու զիս կը կատղեցնէր . միշտ ալ խրոխտ եւ լպիրշ կիներուն խաղալիկը դարձած եմ, բայց այս մէկը զիս այնքան ծռեց որ ոսկորներս ճարճատեցան : Ուզածը կ'ընէի : Ես ...

« Բայց ինչո՞ւ պիտի չխոստովանիմ , հիմա որ ութ տարի անցած է : Իրեն համար դրամ վերցուցի հիւանդանոցին դանձէն, ու, երբ խնդիրը երեւան եկաւ, սատանան շղթայազերծուեցաւ: Հօրեղբայրս դրամը վճարեց, բայց ասպարէզս խորտակուած էր :

Ճիշդ այդ օրերուն իմացայ թէ հոլանտական կուսակցութիւնը բժիշկներ կ'արձանագրէր գաղթավայրերու համար եւ կանխավճար կուտար: Անմիջապէս խորհեցայ թէ լաւ գործ է, քանի որ կանխավճար կուտան : Գիտէի թէ շիրիմներու խաչերը մեր երկիրներէն երեք անգամ աւելի արագ կ'աճին այդ գաղթավայրերուն մէջ, որոնք ջերմի օճախներ են : Բայց ,երբ երիտասարդ ես, կը կարծես որ ջերմը ու մահը միայն ուրիշներու վրայ կ'իյնան , կոշտ խօսքով, ընտրելու հնարաւորութիւն չունէի. Ռոթերտամ գացի եւ տասը տարուան համար պայմանագրութիւն ստորագրեցի . դրամատոմսերու աղուոր տրցակ մը ստացայ ; որուն կէսը հօրեղբօրս զրկեցի, միւս կէսը զոհը դարձաւ այն կիներէն մէկուն , որոնց կը հանդիպինք նաւահանգիստի թաղամասին մէջ եւ որ առաւ ինչ որ ունէի, պարզապէս որովհետեւ այդ անիծեալ կատուին կը նմանէր: Այնուհետեւ , առանց դրամի, առանց ժամացոյցի, առանց պատրանքներու, կռնակս Եւրոպային դարձուցի , ու նուազագոյն տխրութիւնը չզգացի երբ նաւահանգիստէն դուրս ելանք :

« Կամրջակին վրայ նստեցայ, ինչպէս դուք այս պահուս, ինչպէս բոլորը, եւ օր մըն ալ նշմարեցի Հարաւի Տաքը եւ արմաւենիները, ու սիրտս բացուեցաւ :

ՍԹԵՖԱՆ ՅՎԱՅԿ

(7 Շար.)

ստար (մեծ մասամբ պարսկերէն եւ ա-
րաբերէն) եւ դժուարահասկանալի բա-
ռերը, որով մի կողմից զգալապէս դիւ-
րացել է խրատների ըմբռնումը, միւս
կողմից հիմնաւորուել հայերէն թարգմա-
նութեան հիմք հանդիսացած խրատների
լեզուի մասին հեղինակի պաշտպանած
տեսակէտը: Այդ ամէնին գումարած՝
գրքի հակիրճ ու բովանդակալից ծանօ-
թագրութիւնները մեզ տալիս են բաւա-
կան լաւ ու խնամքով պատրաստուած
դիտա - բնագրաբանական մի աշխատու-
թիւն, որն որ իր ընդհանուր արժէքով
ներգրում է արեւելագիտութեան մէջ :

Սակայն հեղինակը սոսկ բնագրերի դի-
տական հրատարակութեամբ չի բաւա-
րարուել : Աշխատութեան կից համառօտ
ուսումնասիրութեան մէջ Զուգասըզեանը
քննութեան է առել խրատների տեղն ու
նշանակութիւնը Արեւելքի գրականու-
թեան մէջ ընդհանրապէս, Նուշիրվանի
խրատները կազմելու ժամանակի, աղ-
բիւրների, գրական մշակումների, գա-
ղափարական բովանդակութեան հարցերը
եւ միաժամանակ հիմնաւոր ու համոզիչ
եղանակներով ապացուցել է, որ Նուշիր-
վանի հայերէն խրատները թարգմանուած
են ոչ թէ արաբերէնից, ինչպէս մի քանի
բառերի (երբեմն սխալ) վրայ հիմնուե-
լով պնդել է Ակինեանը, այլ պարսկերէ-
նից: Այս տեսակէտը պէտք է համարել
տուեալ հետազօտութեան գլխաւոր բա-
նասիրական արդիւնքը : Նոյնքան հիմ-
նաւոր եւ կարեւոր է Նուշիրվանի հայե-
րէն խրատներից գրուած այն արժէքը,
որի յանգել է Զուգասըզեանը պարսկերէն
եւ հայերէն խրատների զուգադիր համե-
մատութիւններից : Զուգասըզեանն իրա-
ւամբ գտնում է որ Նուշիրվանի հայերէն
խրատները առաւել զերծ են գրիչների
անձնական միջամտութիւններից եւ քանի
դեռ խրատների պարսկերէն ամբողջական
բնագիրն առայժմ չի յայտնաբերուած,
հայերէն թարգմանութիւնը կարող է յու-
սալի հիմք դառնալ պարսկերէն նման բը-
նագրի վերականգնման համար :

Իսկ երբ նկատի ենք առնում Նուշիր-
վանի խրատների պահլաւերէն բնագրի եւ
գրանից կատարուած արաբերէն թարգ-
մանութեան բացակայութիւնը, ապա
կրկնակի բարձրանում է հայերէն խրատ-
ների արեւելագիտական եւ մշակութա-
յին - պատմական արժէքն առհասարակ:
Նուշիրվանի հայերէն խրատներն արժէ-
քաւոր են մէկ ուրիշ կողմով եւս: Հայ
ժողովրդական բանահիւսութեան մէջ
զգալի թիւ են կազմում խրատական բը-
նոյթի առած - ասացուածքները, մաս-
նաւորապէս «մի» արդելականով կազ-
մածները, որոնք լայն ընդհանրութիւն-
ներ ունեն Նուշիրվանի խրատների հետ :
Այդ նոյնութիւններն ու նմանութիւնները
վկայում են հայ ժողովրդական բանա-
հիւսութեան եւ Նուշիրվանի խրատների
սերտ փոխազդեցութիւնների մասին, ո-
րով նշուած խրատները ձեռք են բերում
ազգային երանգ եւ դառնում իւրատեսակ
ազգային ստեղծագործութիւններ :

Երկու դիտողութիւն միայն :

Բնագրերի այսպիսի բազմալեզու հրա-
տարակութիւնը կարիք ունէր խրատների
միջ - լեզուական բաղդատական տախ-
տակների, որով մի կողմից ի յայտ կը
գային տարբեր լեզուներով խրատների
նմանութիւններն ու տարբերութիւնները,
միւս կողմից՝ միասնական կապ ու ամբող-
ջութիւն կը ստեղծուէր առանձին լեզու-
ներով խրատների փնջերի միջեւ: Եւ ապա
քանի որ սոյն աշխատութիւնը քննական
հրատարակութիւն լինելուց բացի նաեւ
Նուշիրվանի խրատների իւրատեսակ հա-
համահաւաք է, կարծում ենք շատ նը-
պատակայարմար կը լինէր աշխատու-
թեան մէջ տեղակայել, թէկուզ յաւել-
ուածաբար, Նուշիրվանի խրատների
պահլաւերէն համառօտ վարկածը եւ Նու-
շիրվանի թագի, ատամնաշարի պարսկե-
րէն չափածոյ խրատները, որոնք շատ ա-
ւելի են աղերսւում հրատարակուող բնա-
գրերին, քան « Ի պարսիկ բառէն» յաւել-
ուածը:

ՍԱՐԳԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՐԱՖՖԻԻ ՀԵՏՔԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Վերջապէս հնչած էր ժամը, երբ մենք պիտի հասնէինք մեր մեծագոյն փափաքներէն մէկուն, պիտի այցելէինք փոթորկաշունչ մարգարէ անմահն Բաֆֆիի ծննդավայրն ու տունը: Նախակրթարանի մեր գրասեղաններու առջեւէն պատասխաներ էինք հայերէնի մեր ուսուցչին հարցումին .

— Ո՞ւր ծնած է Բաֆֆի:

— Բաֆֆի ծնած է Պարսկաստանի Սալմաստ գաւառի Փայաջուկ գիւղը, — այսքանը գոց ըրած էինք եւ թութակօրէն կը կրկնէինք դասերնիս լաւապէս սորված ըլլալու հպարտանքով, առանց շատ բան հասկնալու: Հիմա արդէն մօտն էինք, քիչ ետք, Մեսրոպ քահանային, Սմբատին հետ, կառքով, պիտի հասնէինք մեր մուրազին ...

Մեր կառքը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Ուրմիա տանող խճուղին: Անցնող դարձող ինքնաշարժներուն ետեւէն բարձրացող ամպանման փոշին կուլ տալով, կը շարունակենք մեր ճամբան մինչեւ որ կառքը դէպի ձախ կը դառնայ ու մենք կը մտնենք Փայաջուկի հողը :

— Սա առջեւի բլուրը Փայաջուկի գերեզմանատունն է, մեզի կը յայտնէ Տէր Հայրը : Երբ գերեզմանատուն — բլուրին ստորոտը կը հասնինք, կառքէն կ'իջնենք ու կը բարձրանանք: Առաջին մեր հանդիպած գերեզմանին վրայ, «համայն ննջեցելոց» հոգիներուն համար հոգւոց կ'արտասանենք ու գերեզմանէ գերեզման կ'այցելենք ու կը բարձրանանք գերեզմանատուն — բլուրին գագաթը: Ասկէ մեր աչքերուն առջեւ կը պարզուի Փայաջուկի համայնապատկերը : Փայաջուկ մեր աչքերուն կ'երեւայ իբրեւ կէս մը աւերակ գիւղ, որ հին օրերուն շէն գիւղ մը եղած ըլլալու բոլոր տուեալները կը պարզէ : Մենք որ այս շրջանի բոլոր գիւղերուն պատմութիւնը գրի առած ենք, այս գրութեան առիթով չենք ուզեր գիւղերու պատմութիւնը տալ :

— Ահա, էն փլատակները, մատով ցոյց կուտայ Տէր Մեսրոպ, Բաֆֆիի տան փլատակներն են ... մեր հոգիներն ալ կը փլին :

— Էն գիւղը, որ ծառերու ներքեւ ծածկուած է, էն էլ Ղալասարն է , դարձեալ ցոյց կուտայ Տէր Մեսրոպ :

Ղալասարը շատ ծանօթ անուն մըն է յուշագրութիւններու մէջ : Խանասորի արշաւանքը հոս էր որ դարբնուեցաւ : Ափսոս որ պիտի չկրնայինք այցելել :

Գերեզմանատունէն կը բաժնուինք ու քիչ մը եւս յառաջանալով, կ'անցնինք կամրջակէ մը, որուն ներքեւէն ջրալից մեծ առու մը կը հոսէր : Մեր կառքը, քանի մը տուներու առջեւէն անցնելէ ետք, կանգ կ'առնէ Բաֆֆիի «տան» առջեւ: Տո՞ւն թէ հողակոյտ ... հողակոյտ մը : 1930ին, երբ թերթերու մէջ կը կարդայինք , թէ ամբողջ Սալմաստը կործանեցաւ, չէինք հաւատար, բայց իրականութիւն էր եւ այդ կործանիչ երկրաշարժը խնայած չէր նաեւ Բաֆֆիի տան, վերածեր էր հողակոյտի : Երբեմն մինչեւ 550 տուն ունեցող Փայաջուկի մէջ ներկայիս հազիւ քանի մը տուն Հայեր կային, կային այլ բնակիչներ, բայց Հայ չէին :

Ատրպատականի թեմի ժրաջան ազգայինները, տարիներ առաջ, դեղեցիկ մըտադրութիւնը ունեցեր էին Բաֆֆիի տունը վերաշինելու, այդ ուղղութեամբ ալ որոշ աշխատանք տարուած է : Տան շրջապատի հիմերը գրուած են: Զենք դիտեր, թէ կը յաջողի՞ն իրենց ծրագրին մէջ: Երկար կը յամենանք փլատակներուն մէջ, կ'ուզենք բան մը գտնել այդ ամէնէն զատ : Մեր փնտռածը Բաֆֆիի անմահ ոգին էր անշուշտ, որ կը հաւատայինք, թէ այդ բոպէներուն կը թեւածէր մեր շուրջ :

Բաֆֆիի տան մօտ է նաեւ Հայոց փլատակ եկեղեցին : Մօտը կան եպիսկոպոսներու շիրմաքարեր, փուշերով ու վայրի խոտերով ծածկուած : Փորձեցինք կարդալ արձանագրութիւնները , կարելի չեղաւ: Քարերը թաղուեր էին ու արձանագրութիւնները շիրմաքարերուն կողերուն գրուած էին, ինչպէս սովորութիւն եղած է այս շրջանին մէջ :

Խոր տխրութիւնով բաժնուեցանք նուիրական այդ աւերակներէն ու մտանք Բաֆֆիի քրոջ թոռան տունը, Մկրտիչ Գալուստեանի մօտ, բաժակ մը սուրճի :

Երեկոն կը տարաժամէր : Մեկնեցանք Փայաջուկէն : Հասանք Հաֆթուան : Այցելեցինք եկեղեցի: Լերկ ու դատարկ եկեղեցի մը , բաւական կոկիկ կառուցուածքով : Տէր Հօր հետ երեկոյեան ժամերգութիւնը կատարեցինք : Քանի մը հոգի ժամուորները խրախուսեցինք : Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ակումբ - ընթերցասրահին պատին տակ կար Փափաղեան շուշտակ վարդապետին՝ Վահան Փափաղեան (Կոմս) հօրը գերեզմանը : Այցելեցինք: Տխուր պարագաներու զոհ եղած է այս նուիրեալ հոգեւորականը Աղուլիսէն Վան ճամբուն վրայ :

Այդ երեկոյ ընթրեցինք Հմայեակենց տունը ու ննջեցինք իրենց դրացի Արտաւազդին մօտ: Հմայեակենց տունը կանչուեցաւ Հայկ Արզումանեանը, որուն հետ վերջացուցինք սակարկութիւնը մեզ յաջորդ օր տանելու Դերիկ, Որսորդ Աւոյի քարայրը եւ Խանասորայ դաշտին եզրը : Խօսակիցները մեծ դժուարութիւններ ցոյց կուտային այս պտոյտին շուրջ .

— Հայր Սուրբ, զուրպան ձեր կարգին, էդ Քիւրտիստանում ի՞նչ գործ ունէք ...

— Մենք Քիւրտիստանում գործ չունենք, մենք ուխտել ենք գնալ եւ տեսնել Դերիկի փլատակ մեր վանքը,— անդրդուելի կերպով պնդեցինք ու Հայկ Արզումանեանէն բաժնուեցանք սպասելով առաւօտեան :

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Համախարբերցիական Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 25րդ պատգմ. ժողովը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 13ին, Շաբաթ օր Տէսինի մէջ, հայրենակից Ժ. Թորոսեանի «Սեւան» սրճարանին սրահը:

Հայրենակից Ս. Տէր - Մարտիրոսեան բացումը կատարեց բոլոր պատգամաւորներուն բարի գալուստ մաղթելով, եւ իբրը Կեդր. վարչութեան նախագահ ներկայացուց իր կազմին հրաժարականը :

Դիւանի նախագահ եւ քարտուղար ընտրուեցան Պ. Պ. Ս. Ճերանեան եւ Յ. Կարապետեան՝ Վալանսէն: Ժողովին նախագահը ներկաները հրաւիրեց վայրկեան մը յոտնկայս լռութեամբ յարգել մեզմէ յաւէտ բաժնուած հայրենակիցներու յիշատակը :

Լիազօրագիրներու ճշդումէն եւ վաւերացումէն ետք ժողովը անցաւ իր օրակարգին :

Կարգացուեցաւ Միութեանս Ամերիկայի գործադիրին գնահատական ուղերձը եւ նախորդ Պատգմ. ժողովի ատենագրութիւնը :

Բոլոր մասնաճիւղերը ըրին իրենց տարեկան գործունէութեան նիւթական եւ բարոյական զեկուցումը: Խրախուսիչ նորութիւն մը եղաւ Վալանսի երիտասարդական կազմին ստեղծումը՝ որոնց երեք ներկայացուցիչները ջերմ ծափահարութիւններով ընդունուեցան եւ քաջալերուեցան : Մաղթանք եղաւ որ ուրիշներ ալ հետեւին :

Կեդր. վարչութեան քարտուղար Ա. Աճէմեան տուաւ իր տարեշրջանի գործունէութեան տեղեկագիրը : Հաշուեքննիչ յանձնախումբը գանձապահ Խ. Խումարեանի հաշուետետրը գտաւ ճշգրիտ եւ անթերի :

Ընդհանուր առմամբ գնահատուեցաւ թէ մասնաճիւղերուն եւ թէ Կեդր. վարչութեան անցնող տարեշրջանի գործունէութիւնը եւ նախորդ Կեդր. վարչութեան կազմը նոյնութեամբ վերընտրուեցաւ :

Կիրակի առաւօտ Տէսինի հայ եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ՝ բոլոր Խարբերդցի ննջեցեալներու յիշատակին :

Կէսօրուան ճաշը խնամքով պատրաստած էր Տէսինի մասնաճիւղը՝ որու ընթացքին եղան երգեր, արտասանութիւններ եւ աւուր պատշաճի խօսքեր: Յ. Կարապետեան ձեռնհասօրէն վարեց սեղանապետի պաշտօնը, Տիկին Ս. Կարապետեան իր երգերով փայլ տուաւ սեղանին: Խօսք տրուեցաւ Կ. Կիւմիւշեանի, Պօղոսեանի, Գ. Սիմոնեանի, Գ. Գալուստեանի, Մ. Ճիկէրճեանի, Աճէմեանի եւ Ս. Տէր - Մարտիրոսեանի: Քանի մը վայրկեանէն նուիրատուութեամբ գոյացաւ կոկիկ գումար մը : Իրարմէ բաժնուեցանք ցաւ ի սիրտ :

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

- ԵՐԲ - ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Լիտիա որ հետաքրքրութեամբ երեսը կը զննէր, պատասխանեց յստակ ձայնով մը, առանց ամենափոքր վարանումի :

— Զեմ դիտեր: Եթէ դուք կ'ուզէք ինծի բացատրել , հաճոյք կը պատճառէք ինծի :

Զինուորները խնդացին , բայց պըզտիկ պաշտօնեան յօնքերը պռստեց :

— Կը խորհիմ թէ դուք ձերբակալուած էք քաղաքական պատճառներու համար , ըսաւ ծանրօրէն. — Պիտի նշանակենք « հակայեղափոխական » :

Այս անգամ զինուորներէն մէկը , բարձրահասակ, բարակ մէջքով որ աչքէն չէր հեռացներ այս գեղեցիկ աղջիկը, խնդաց բացէ ի բաց :

— Խուզարկեցէք բանտարկեալուհին, ըսաւ լաճը դաժան ձայնով մը , քովը կեցող զինուորի մը :

Սավինսքի ցնցում մը ունեցաւ եւ Լիտիայի մօտ եկաւ: Աղջիկը դարձաւ եւ ակնարկով մը խնդրեց որ չմիջամտէ: Զինուորը վարանեցաւ, նայեցաւ Լիտիայի, երերաց երկու սրունքներուն վրայ , ուսերը թօթվեց եւ վերջապէս պատասխանեց .

— Անօգուտ է, Լէօն Տավիտովիչ, կը տեսնէք թէ երախայ մըն է:

Բոլոր ներկայ զինուորները իրենց կեցուածքով կը ցուցնէին թէ կը հաւնէին իրենց ընկերոջը վարմունքին: Փոքրիկ պաշտօնեան կատաղութենէն դեփ դեղին եղաւ. բայց չհամարձակեցաւ կրկնել իր հրամանը : Քանի մը անհասկնալի բառեր մրմնջեց որու միայն վերջին բառը լսելի եղաւ :

— Հրահանգը որոշ է. ես պիտի կատարեմ : Ոտքի ելաւ, Լիտիայի մօտ եկաւ , եւ որպէս թէ, ձեւի համար, գոհացաւ թեթեւօրէն դափդափելով մուշտակը ազդրերուն վերի կողմը :

Երբ Սավինսքի պատասխանեց իրեն եղած հարցումներուն եւ երբ վստահ եղան թէ ատրճանակ չունէր վրան, զինուորներէն մէկը հրեց ապակեւոր դուռ մը եւ մտան այն տեղը որ իրենց համար որոշուած էր: Մեծ քառակուսի սենեակ մըն էր, ցած ձեղունով, հազիւ լուսաւորուած սենեակին կեդրոնէն թէլով կախուած ելեկտրական լամբարէ մը : Գաւիթին վրայ նայող միակ պատուհանէն տմոյն լոյս մը կը թափանցէր որ կը ծանուցանէր թէ ուշացած լուսաբացը մօտ էր հասնելու :

Գաղջ, կծու հեղձուցիչ հոտ մը բանտին բնակիչներու շնչառութենէն , իրենց քրտինքէն կօշիկին կաշիէն, իրենց անկողնին յարդէն կիսովին փտած տախտակամածին փայտէն, վարնոց սիկառի ծուխէն յառաջ եկած , կեցուց Լիտիան եւ Սավինսքին իրենց առաջին քայլերուն եւ տեղին վրայ դամուած մնացին:

Այս վերջնոյն երեւակայածէն շատ աւելի ծանր էր փորձանքը : Զգաց Լիտիայի թեւին ճնշումը իրենին վրայ, բայց ան չըսաւ բան մը : Սակայն իրենց աչքերը կը վարժուէին կէս լոյսին որ սրահին մէջ կը տիրէր եւ հոն պարզուած տեսարանէն իրենց սիրտը սեղմուեցաւ : Բանակետդի անկողիններ քովէ քով դըրուած , ամբողջ սրահը կը լեցընէին հազիւ նեղ անցք մը թողլով կեդրոնը եւ երկու նեղ ճամբաներ կ'առաջնորդէին բաց դուռներու, իրարու մէջ, ձախին: Սեղանի մը վրայ մարդ մը պառկած էր փաթթուած զինուորական վերարկուի մը մէջ որ գլուխը կը ծածկէր: Միայն մոյկերուն ծայրը կը տեսնուէր իրմէն:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

GERMAIN SANCHEZ

31bis, Avenue de Tassigny
A CHARENTON - LE - PONT
tél. 368. 03-13 et 368. 56-46

Agent Immobilier Agréé
Membre de la Chambre des Propriétaires
Affilié à la F.I.A.B.C.I.
Mandataire en Vente de Fonds de Commerce
Affilié à la Caisse de Garantie

EST A VOTRE DISPOSITION :

1°) Pour gérer et administrer vos Immeubles, pavillons, appartements, locaux commerciaux.

2°) Pour rédiger vos actes S.S.P., engagements de location, Baux.

3°) Pour acheter ou vendre pour votre compte:

Tous fonds de commerce, locaux ou terrains industriels,

Immeubles, pavillons, villas, studios, appartements, maisons de campagne, terrains.

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :

Աղքատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր 15էն սկսեալ հաշուեցոյեր պիտի ղրկենք մեր այն բաժանորդներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնենք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ :

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդները կը կարգադրեն իրենց առկախ հաշիւները, աւելի եւս չդժուարացնելու համար, հայկական օրաթերթի մը հրատարակութեան ծանր պայմանները :

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Բ. ԽՈՒՄԲԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

ՓԱՐԻԶԻ խումբը կը հասնի Փարիզ Սքուառ Մոնթոլոն, *Չորեքշաբթի Օգոստոս 31, ժամը 18ին :*

ԼԻՈՆԻ խումբը կը հասնի, Փեռաշ, *Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր մէկին :*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ խումբը կը հասնի Սէն – Շառլ, *Հինգշաբթի, Սեպտ. 1ին, ժամը 14·30ին :*

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Օգոստոսի շրջանին բաց է Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 16էն 18, բացի Օգոստոս 13էն :

Չեքով վճարումները ընել

C. C. P. PARIS 5 986 - 07

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են : Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նորոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ :

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Խաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) շրջանին Կիրակիները եկեղեցական արարողութիւնները տեղի պիտի չունենան :

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանատան :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ
ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈՐՅՇ :

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով :

ՆՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ

ԳՐԻԳՈՐ – ՎԱՀԱՆԻ

«ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ»
ԵՒ
«ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ»

Տաղաչափեալ թատերգութիւնը պարունակող գրքոյկը՝ 10 Ֆրանք :

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

K.-V. MAKSOUDIAN

53, Rue Richer — PARIS (9e)

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կայանի համար շնորհակալութեամբ ստացուած են հետեւեալ նուէրները. —

Փարիզի, Լիոնի, Մարսէյլի հայ բիժիշկներէ եւ դեղագործներէ դեղորայք եւ խնամքի նիւթեր, նաեւ ընկերուհի Մաղաքեանէ (Վիէն) : Տէր եւ Տիկին Օպոզեանէ (Լիոն) վարագոյրի կերպասեղէն, Պ. Ղազարեանէ (Տէսին) նկարչական մեծաքանակ թուղթ, Վալանսի Կ. Խաչի մասնաճիւղէն յիսուն քիլօ ձաւար, Լիոնի մասնաճիւղէն երկու հանդերձակալ հսկայ պահարաններ, Պ. Շ. Փափազեանէ (Փարիզ) անփլիֆիքաթէօր գործիք, Տէր եւ Տիկ. Տամլամայեանէ (Փարիզ) աէրաթէօր, Տէրոյեան ընտանիքէ (Մարսէյլ) կահաւորման գոյքեր, Տէր եւ Տիկ. Շ. Ներկիզեանէ (Լիոն) ինքնաշարժի գործիքներ եւ անիւներ, Պ. Մելքոն Պետիլեանէ (Մարսէյլ) խորովածի 54 շամփուրներ : Պ. Գաբրիէլեան (Մարսէյլէն) շաքարեղէն :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
CONTES ET LEGENDES ARMENIENS

Ֆրանսերէնով պատրաստուած՝
Շ. Տէր – Մելքոնեանի կողմէ

Գունաւոր կողք, մաքուր տպագրութիւն, պատկերազարդ :

Գին՝ 5 ֆրանք

Առաքման ծախքերով 6·50

Ստանալու համար դիմել Հ. Սամուէլեան գրատունը, եւ կամ՝

Mme C. DER-MELKONIAN
11, Rue Gabriel Péri
CHATILLON s/BAGNEUX (Seine
C. C. P. PARIS 19668-59

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել Յառաջի խմբագրութեան :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը կը յայտնէ թէ՝ Կիրակի, 28 Օգոստոսին, եկեղեցւոյս մէջ, Ս. պատարագ պիտի մատուցանէ եւ քարոզէ՝ Թեմիս Առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Նոյն օրն ալ, Պուլ. Օտտոյի եկեղեցւոյն մէջ կը պատարագէ, եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ ԳԵՂԱՄ ՎՐԴ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ
28
ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE
28 AOUT
1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10697

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — N° 10.697

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԳՐԱՒՄԱՆ ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

—o—

Գ.

Դեսպաններուն ուղղուած վերջին թղթին մէջ կը ներկայացնէր այն պահանջները, զորս Ֆ. Յ. Դ. Պոլ – սոյ կեդր. կոմիտէն օր մը առաջ հայերէն եւ թուրքերէն լեզուներով հրապարակած էր Թուրկիոյ – յայտարարութեան ձեւին տակ :

Նախաբանին մէջ կ'ըսուէր·

« Մենք անդուլ բողոքեցինք Եւրոպա – յին թուրք բռնապետութեան դէմ, բայց մեր բողոքները, որ օրինական էին, սիս – տեմաբար մերժուեցան :

«Սուլթան Համիտ արիւնահեղ վրէժ – խնդրութեամբ պատասխանեց մեզ :

« Տեսաւ Եւրոպան այս ահռելի ոճիրը եւ լռեց: Ո՛չ միայն դահճի ձեռքը չբռնեց, այլ եւ մեզ լրբաբար համակերպութեան հարկադրեց :

«... Մեր արիւնով սրբագործուած մեր պահանջներուն կուգայ հիմա միանալու եւ սրբազան վրէժի սեւեռուն գաղափարը, որ սեւ ուրուականի պէս արձանացած է մեր աչքերուն առջեւ :

« Դիւանագիտական խաղերու ժամանակը ա՛լ անցած է :

« Մեր հարիւր հազար նահատակներուն թափած արիւնը իրաւունք կուտայ ազա – տութիւն պահանջելու :

« ... Ո՛չ մէկ զոհողութեան առջեւ կանգ պիտի առնենք մեր նպատակին հասնելու համար», եւայլն :

Գլխաւոր պահանջներն էին ·

1· Հայաստանի համար նշանակել եւրո – պացի մարզպան մը՝ ընտրուած վեց մեծ պետութեանց կողմէ :

2· Մարզպանը պիտի նշանակէ կառա – վարիչները (Վալի, Միւթէսարըֆ, գայ – մագամ) :

3· Տեղական ազգերէն պիտի կազմուի միլիցիա, ժանտարմա եւ ոստիկանու – թիւն, եւրոպացի սպաներու հրամանա – տարութեան տակ :

Ցետոյ նաեւ՝ դատական բարենորո – գում : Կրօնի, կրթութեան եւ մամուլի կատարեալ ազատութիւն : Ցետնեալ տուրքերու ջնջում : Հայերէն դրաւուած անշարժ գոյքերու վերադարձումը : Ընդհ. ներում հայ քաղաքական յանցա – գործներու, եւայլն :

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան հրապարակած Կապոյտ Տետրակը (Հայ – կական Խնդիրներ, 1893 – 1897) կարեւոր մանրամասնութիւններ կուտայ Պանք Օ – թոմանի դէպքին մասին :

Պոլսոյ Ֆրանս. դեսպանատան գործա – կատար Ժ. տը Պուլինիէր (դեսպան Փօլ Քանոնոն բացակայութեան) Օգոստոս 26– ին սկսեալ օրը օրին հեռագրով Պոլսոյ անցուդարձերէն տեղեակ պահած է ար – տաքին նախարար Գաբրիէլ Հանոթոն :

1896 Սեպտեմբեր 3ին դեսպանատան ա– ռաջնոյ Թարապիայէն գրուած երկար տեղեկագրով մը Պուլինիէր կը հաստատէ թէ « այս յանդուգն ձեռնարկին կազմա – կերպիչները օր մը առաջ աղդարարած է – ին պաղատ դեսպանատանդ, որ պետու – թիւնները լքած ըլլալով հայ ազգը, պէտք է սպասել ծանր դէպքերու : Ցուսահա – տութեան ծայր աստիճանին հասած, (հայ ազգը) ամէն միջոցի պիտի դիմէ՝ Եւրո – պան իր անպործութենէն դուրս բերելու համար :

« Ո՛չ ոք մտքէն կ'անցընէր, որ այս նամակը ղրկելէ քանի մը ժամ ետք, հայ յեղափոխականները իրենց սպառնալիքնե – րու գործադրութեան պիտի ձեռնարկէ – ին» :

ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻԻ

ԵԹՈՎՊԻԱ ԵՒ ԻՐ ԱՐՔԱՅԻՑ ԱՐՔԱՆ

Աչխարհի ամէնէն հին պետութիւննե – րէն մին՝ Եթովպիա մէկ միլիոն 184 հա– զար 320 քառակուսի մեթր տարածութիւն ունի (երկու անգամ՝ Ֆրանսան եւ քիչ մըն ալ աւելի) եւ 22 միլիոն 500 հազար բնակիչ : Այս բնակչութեան մէկ երրորդը կը կազմեն Հապէշները, մէկ երրորդը կալաններ եւ մէկ երրորդն ալ Սոմալի – ներ : Երկրին լեզուն է արհամարհինը : Գլխաւոր քաղաքներն են՝ Ատիս Ապապա (450 հազար բնակիչ), Ամարա (120 հա– զար), Տէսի (43 հազար), Ճիմա եւ Հա – րար (40 հազար), Տիրէ – Տավա (30 հա– զար) :

Տնտեսութիւնը գլխաւորաբար երկրա – գործութեան վրայ հիմնուած է եւ սուր– ճի մշակութեան (65 առ հարիւր արտա– ծում) : Տասը հազար քիլոմեթր ճամբայ ունի երկիրը, եւ մինչեւ Ճիպութի 784 քիլոմեթր երկաթուղի :

Գլխաւոր կրօնքը դպտի կրօնքն է (Ե – դիպտոսի հին քրիստոնեայ եկեղեցին) : Ներկայ Եթովպիան Ափրիկէի քրիստոնէ– ութեան օճախն է եւ պաշտօնական կրօնքը քրիստոնէութիւնն է Ազգ· օրթոտոքս է – կեղեցւոյ դիմակին տակ (բնակչութեան յիսուն առ հարիւրը) :

Իր ծագումէն ի վեր, Դ· դար երբ Ա– սում թագաւորը քրիստոնէութիւնն ըն տ – րեց, Եթովպիոյ եկեղեցին ենթակայ է Ալեքսանդրիոյ պատրիարքութեան եւ Թիւի տեսակէտով, ամէնէն կարեւորն է դպտի եկեղեցիին : Զայն կը ղեկավարէ

Նախապէս որոշուած էր, կ'ըսէ, յոյցե– րը կատարել Օգոստոս 19/31ին, Սուլթան Համիտի գահակալութեան տարեդարձի օրը, սակայն կազմակերպիչներու ջղային վիճակն ու անհամբերութիւնը հինդ օր կանխեցին ծրագրին գործադրութիւնը՝ ոչ լրիւ կերպով : Այսպէս՝ Բարձրադոյն Դրան վրայ յարձակում չգործուեցաւ : Քրէտի Լիոնէն հանդիստ ձգուեցաւ : Վոյ– վոտա փողոցի եւ Ղալաթա – Սարայի դինուորական պահականոցներուն վրայ քանի մը ռումբեր միայն նետուեցան :

Լա Պուլինիէր Սամաթիոյ դէպքը կը պատմէ հետեւեալ ձեւով ·—

Լրտեսները մէկ օր առաջ ոստիկան – նախարար Նազըմ փաշայի լուր տուեր էր– ին, որ Սամաթիա Սուլու Մանասթըրի աղջկանց վարժարանին մէջ ռումբի դաշտնի գործարան մը կար : Արձակուրդի առթիւ դպրոցը փակ էր : Սակայն տեղէ մը լ վեր խումբ մը գործաւորներ ռումբ կը պատրաստէին այնտեղ : Երեք հայ ու– սուցչուհիներ ներկայ էին հոն միշտ, ոս– տիկանութեան կասկածը չհրաւիրելու համար :

Երբ դաշտնիքը խմացուեցաւ, պինուռ– բական ջոկատ մը պաշարեց չէնքը եւ ներ– սը գտնուողները հրաւիրեց, որ անձնա – տուր ըլլան : Անոնք մերժեցին ու սաս – տուր ըլլան : Զինուորները փոխա – տիկ կրակ բացին : Զինուորները փոխա – դարձեցին : Բաւական սաստիկ կռիւ մը եղաւ, որուն մասնակցեցան երեք կիները, Հայերը յանձնուեցան եւ տեղւոյն վրայ սպաննուեցան : Երկու ուսուցչուհիներ ձերբակալուեցան : Երրորդը՝ աղջիկ մը՝ յաջողեցաւ խոյս տալ եւ չորեքնաս նըս– տաւ Եւրոպա երթալու համար :

Շուտով սարսափ տիրեց ամբողջ Թաղին մէջ եւ Հայերը մինչեւ առաւօտ կլինեն ու մանուկները ասիական եղերք փոխադրե – ցին :

Դեսպանատան դործակատարը յետոյ մանրամասնօրէն կը պատմէ Պանքայի պրաւումն ու Պոլսոյ Ջարդը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈՂ Եթովպիա մեկնե – ցաւ Ճիպութիէն, բաւական փոթորկալից ժամեր անցընելէ ետք : Նախագահը ըս – տիպուեցաւ հրաժարիլ երկրորդ ճառէն ղոր պիտի արտասանէր հրապարակին վը– րայ : Նախագահ տը Կոլի մեկնումի ժամերուն ամբողջ քաղաքը պարպուած էր, ժողովուրդին արգիլուած էր դուրս ելլել :

ՀԵՐՄԱՆ ԿԱՅԿԷՐ, աշխարհահռչակ օ – դաչուն, որ մասնաւոր թեքնիք մը ստեղ– ծած էր լեռներու ագէտալները փրկելու համար, զոհ գնաց օդանաւային արկածի մը : Օդանաւային փրկութեանց ոահվի – րան նկատուած, Կայկէր 53 տարեկան էր :

ԶԻՆԱՍՏԱՆԻ «Մշակութային յեղափո – խութիւնը » ահաւոր ծաւալ մը ստացած է եւ «կարմիր պահակազօրքը», որ կազ– մուած է գլխաւորաբար 13էն 18 տարեկան պատանիներէ, սկսած է թալանի տալ փե– քինի թանգարանը եւ քարուքանդ ընել հին արուեստի բոլոր գլուխ գործոցները : Ֆրանսա, Զուիցերիա եւ Մեծն Բրիտա – նիա դիմում մը կատարած են Զինաստանի Արտաքին նախարարութեան մօտ, Սաք – րէօ – Քէօրի գրաւման առթիւ, ուր կ'ապ– րէին չորս եւրոպացի քոյրեր, եւ որոնց– մէ ոչ մէկ լուր կայ : Միւս կողմէ, Մոս – կուա բողոքած է Զինաստանի «Մշակու – թային յեղափոխութեան » հակախորհր – դային բնոյթին դէմ :

ԼԻԲԱՆԱՆ փակած է Իրաքի սահմանա – գլուխը, հոն տարածուած քուէուայի հա– մաճարակին պատճառով :

ՍՈՒՐԻՈՅ Հանրապետութեան նախա – գահը յայտարարած է թէ «Սուրիա վըճ – ռած է պատերազմ պատրաստել ազատա– գրելու համար Պաղեստինը սիոնական լուծէն » :

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՏՈՒՆԸ

Վիէննական Միաբան Հ· Իգնատիոս Վրդ· ընիկ Քէօթահիայի, այս ամառուան սկիզբը այցելութեան գացած է իր ծնընդավայրը, ուր կը գտնէ Գրիգոր Քորեանի ընտանիքը : Ցետոյ գացած են տեսնելու տունը, ուր ծնած է հայ երգի մեծ վար– պետը : Հ· Իգնատիոս կը հաղորդէ թէ անվթար եւ լաւ վիճակի մէջ կը գտնուի տունը, սենեակները, խոհանոցը, մառա – նը, պարտէզները :

Հ· Իգնատիոսի տուած տեղեկութեանց համաձայն, Քէօթահիոյ մէջ կ'ապրին, Քորեան ընտանիքէն գատ, երկու Հայեր եւս :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՊԱՐՏԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԽԱՂԱՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս կը տեղեկանանք, Հայկական Սպարտակ մարզախաղացներու Միութեան Գործադիր Մարմինը, իր Օգոստոս 23ի նիստին, որոշած է ուշադրութեան առնել Հայկական Սպարտակ մարզախաղացներու Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան Ընդհանուր Ժողովի որոշումը, որ կը վերաբերի Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան անդամներու ընտրութեան :

Գործադիր Մարմինը, ուշադրութեան առնելով Ընդհանուր Ժողովի որոշումը, որ կը պահանջէ, որ Կեդրոնական Վարչութեան անդամները ընտրուին ոչ թէ ցուցակներով, այլ անհատապէս, որոշած է, որ Կեդրոնական Վարչութեան անդամները ընտրուին ոչ թէ ցուցակներով, այլ անհատապէս, եւ որ Կեդրոնական Վարչութեան անդամներու ընտրութեան համար գումարուելիք Ընդհանուր Ժողովը տեղի ունենայ Սեպտեմբեր 25ին, Կիրակի, ժամը 3ին, Սարգիսեան Կեդրոնի սրահին մէջ :

ԳԱՂՏՆԻՔ ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ... ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ

Դ.

Ո՞վ է անուանեալն Ալպէր Լը Կրան, հայերէն՝ Մեծն Ալբերտոս(*), որ հեղինակ ցոյց կը տրուի «Գաղտնիք Կանանց» գրքոյկին :

Տոքթ. Ա. Շերօ այսպէս կը ներկայացընէ զայն .—

1245ին, Փարիզի ժողովուրդը, երբ կ'անցնէր այն հրապարակէն՝ որ այժմ կը կոչուի Փլաս Մօպէր, կը տեսնէր մարդ մը, փոքրահասակ, վատոյժ ու դողդոջուն, զոր կը շրջապատէին երիտասարդ կղերիկոսներ, ուսանողներ, մտաւորականներ, վերջապէս խայտաճամուկ բազմութիւն մը՝ գիտութեան եւ ուսման ծարաւ, ընդ որս՝ Բոճըր Պէյքըն, իր դորշ վերարկուին մէջ փաթթուած, Թովմաս Աքուինացի, իր սքեմին մէջ աւելի զապուն, Ռոպէր տը Սորպոն, Առնօ Վիլլանովացի, Ժան տը Սաքրոպոսքօ, Ալպէր Սաքսոնացի, Միշէլ Սքոթ եւ քանի քանի ուրիշներ, որոնք, ետքէն, պիտի դառնային դարաշրջանին լոյսերը :

Դոմինիկեան կրօնաւոր մըն էր մարդկային ծովի մը մէջ կղզիացեալ այդ անձը, որ բացօթեայ դասարանի մը ձեւ տըւած էր հրապարակին ու կ'աւանդէր աստուածաբանութիւն, փիլիսոփայութիւն, վերջապէս դարաշրջանին ամբողջ մտաւորական ժառանգութիւնը, մեկնաբանելով Արիստոտէլի եւ Իպն Սինայի գործերը, ուսուցանելով տրամաբանութիւն, աստեղագիտութիւն, քիմիագիտութիւն, մաթեմաթիք, եւ ինչ որ դարը գիտէր մարդու եւ կենդանիներու դաղտնեաց մասին :

Կը դասաւանդէր կախարդական լեզուով մը, հմայելով բոլորը, բերանը հովին՝ բացօթեայ, Փլաս Մօպէրի վրայ, յիշեցընելով հանճարեղ այլ դժբախտ Ապելարը: Շնորհիւ ստեղծուած այդ հմայքին՝ ունկնդիրներուն թիւը աճած էր այնքան, որ կարելի չէր այլեւս նման բազմութիւն մը պարփակել դպրոցի մը կամ եկեղեցիի մը մէջ, ու թերեւս ատոր համար՝ նախընտրելի դարձած բացօթեայ դասարանը, — զէթ այդպէս, կ'ըսեն ոմանք :

Այս դասախօսը կը կոչուէր Ալպէր, — իր օրով՝ Մագիստէր Ալբերտուս (հին առումով՝ վարդապետ Ալպէր, նաեւ Օպէր): Ի վերջոյ հրապարակը եւս կոչուեցաւ, ստորոգելիին եւ անձնանուան սղումով, Փլաս Մօպէր (վարդապետ Ալպէրի հրապարակը), — այսօր ալ տակաւին քովնտի փողոց մը կը կրէ Մէթրը Ալպէր անունը: Բացօթեայ այս դասընթացքներուն հետեւողները կոչուեցան Ալպէրթիստ :

Դոմինիկեան այս վարդապետը ծնած է 1205ին, ըստ ոմանց՝ 1193ին, Լավինկէն քաղաքին մէջ, Դանուբի եզերքը (Գերմանիոյ հարաւ – արեւմտեան շրջանը, Սուապիա): Մատենագրութեան պատմութեան մէջ ծանօթ է Ալբերտոս Տեւտոնիկոս, Ալպերթուս տէ Քոլոնիա, Ալպերթուս Ռաթիսպոնենսիս, Ալբերտուս Գրոտուս, — այս վերջին անուանաձեւը Ֆրանսերէնի մէջ տուած է Ալպէր Լը Կրան: Բայց ստորոգելին կը վկայէ ոչ թէ իր հմտութեան մեծութիւնը, (այլ խօսքով՝ մեծարանքի տիտղոս մը չէ, կ'ըսեն, թէեւ ոչ ոք կ'ուրանայ կամ կը հերքէ իր հմտութիւնը), այլ կը մատնէ թարգմանական շփոթութիւն մը: Արդարեւ, Կրոթուս կը ծագի միջնադարեան դերմաներէն կամ հոլանտերէն բառէ մը, գրօտ կամ գրօտ, որ կը նշանակէ մեծ, բայց դերդաստանէն մնացած մականուն մըն է: Ուրիշներ, որոնք երկար պրպտումներ կատարած են, կ'առարկեն թէ Ալպէրի դերդաստանին մէջ, որ ծանօթ է իբրեւ Պոլշթատի դքսութեան տոհմ, ոչ ոք կրած է գրօտ մականունը: Այսուհանդերձ, շատեր նախընտրելի կը համարին Ալպէր տը Պոլշթատ կոչել զայն քան Ալպէր Լը Կրան՝ չշփոթելու համար Մեծն Ալպէրի հետ, որ ուրիշ դէմք մըն է :

Ֆրանսական մատենագրութիւնը, սակայն, կը պահէ Ալպէր Լը Կրան անունը եւ այս անունով ծանօթ է փիլիսոփայութեան եւ բժշկութեան պատմութեան, ինչպէս եւ աստուածաբանութեան մէջ :

Հարուստ եւ հզօր դերդաստանի զաւակ, կարելիութիւնն ունեցաւ հետեւելու Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի մեծագոյն ե համբաւաւոր համալսարաններուն դասընթացքներուն :

Արտակարգ յիշողութեամբ եւ բնածին ուշիմութեամբ օժտուած, կարելի է ըսել՝ ծծեց, անյագօրէն ծծեց դարը եւ առաւ ինչ որ ունէր դարը: Այսպէս է որ կը ծովանար, ինչպէս պիտի ըսէին ետքէն, իր հմտութիւնը փիլիսոփայական, աստուածաբանական, բնապատմական, տիեզերագիտական, բնազանցական, բժշկական ծանօթութեանց եւ մաթեմաթիքի մէջ: Ու դարձաւ քրիստոնեայ դարերու Արիստոտէլը, (այս անունով եւս ծանօթ ու մեծարուած), ոչ միայն իր հմտութեամբ, այլ եւ իր արտադրութեամբ :

— Ի՞նչ կայ, որ ուսումնասիրած չըլլայ Արիստոտէլ եւ գրած, կ'ըսէին հիները :

Նոյն ձեւով սովորութիւն դարձաւ ըսել.

— Ի՞նչ կայ, որ ուսումնասիրած չըլլայ Ալպէր եւ գրած :

Կազմուած եւ հրատարակուած են մասնաւոր մատենացոյցներ, որոնք էջեր կը լեցնեն Ալպէրի գործերուն յիշատակութեամբ, — պէտք է խոստովանիլ, սակայն, թէ շատ գործեր կան, որ վերագրուած են իրեն, բայց չեն պատկանիր իրեն (այդ մասին պիտի խօսիմ առանձին) :

Բախտաւոր դարու զաւակ, ոչ նախանձը հալածեց զինք, ոչ ալ մարդոց չարութիւնը կամ անտարբերութիւնը : Առաջին օրէն իր մէջ տեսան հանճարին շեղբը, որ «որքան հատանէ՝ այնքան ունի»: Եւ ամէն ոք նպաստեց իրեն: Պապը, արքեպիսկոպոսները, իշխանները, ազնուականները կարելիութիւններ ընծայեցին, իր առջեւ բացին հարուստ մատենադարանները :

Հանճարը այսպէ'ս միայն կը բանայ իր թեւերը, կ'արծուանայ եւ կը սաւառնի:

Եւ այսպէս է որ Ալպէր Լը Կրան, ինչպէ կը գրէ Հէօֆէր, դարձաւ « դարաշրջանին մտաւորական ճիգերու ամէնէն հզօր արտայայտութիւնը »: Կամ «ծաւալուն հանճար»: Այլ մանաւանդ՝ կամուրջ մը, որ կը նետուի հին դարէն նոր դարուն վրայ: Մարդկային միտքը դնելով արդի ժամանակներու գիտական նուաճումներու ճամբուն վրայ :

Դոմինիկեան միաբանութիւնը, մասնաւորաբար Ժորտան, իմաստութիւնն ունեցաւ որսալու այս հանճարը՝ երբ դեռ ուսանող էր Փատովայի համալսարանին, երիտասարդին մէջ տեսնելով ապագայ փառքն ու պարծանքը, եւ կապեց իր ուխտին՝ հեղինակութիւն տալու համար իրենց վանական կազմակերպութեան :

Ալպէր նախ մնաց Փատովայի վանքը : Յետոյ զրկուեցաւ Քէօլն, Ֆրիպուրկ, Ռաթիսպոն, Սթրազպուրկ : Համալսարանական այս քաղաքներն եղան, իրենց մատենադարաններով, այն սանդուխը, ուրկէ բարձրացաւ Ալպէր եւ... աստղացաւ՝ եթէ կարելի է գործածել այս բացատրութիւնը :

Կ'ապրէր խստակրօն կեանք մը,— նըկարիչները զայն կը ներկայացնեն խուցի մը մէջ, ճրագի մը լոյսով, գիրքերու վրայ հակած ամէն ժամ : Զըսաւ երբեք. « Գիտցածս կը բաւէ, սորվածս շատ է»: Ամբարեց՝ քանի նկատեց որ ամբարն ընդունակ է ամբարելու, ու սորվեցաւ, զարգացաւ, աճեցաւ, դեռ երիտասարդ՝ դարձաւ փառքն ու պարծանքը ոչ միայն իր միաբանութեան եւ քրիստոնէութեան, այլ եւ իր դարուն :

1245ին հասած է Փարիզ: Եւ ինչպէս պատմեցինք, սկսաւ դասախօսել բացօթեայ, բազմութեան մը առջեւ, զոր ոչ մէկ եկեղեցի կամ դպրոց կրնար պարփակել : Այս համբաւը, այս ժողովրդականութիւնը կը պարտի, կ'ըսէ Հէօֆէր, «արգիլեալ պտուղի» խորհուրդին: Պապը արգելքի տակ դրած էր Արիստոտէլի գիրքերը (ընդհանրապէս զէշ թարգմանուած, որովհետեւ կատարուած արաբական թարգմանութեանց հետեւողութեամբ), ճեմականութիւնը (պերիպատիկեան դպրոցը), եւ երիտասարդութիւնը կը վազէր « արգիլուած » ուսումը մտիկ ընելու, — Ալպէր Լը Կրան տարուած էր Արիստոտէլով :

Երեք տարի ետքը՝ կ'անցնի Հռենոսը, ուր կը կանչէին զինքը՝ իր լոյսերուն կարօտով : Այս անգամ պապն է որ կը կանչէ, ուղելով քրիստոնէութեան մայրաքաղաքին կապել իր անունը, իր հմայքը: 1260ին կը զրկուի Ռաթիսպոն, այն մըտածումով որ Ալպէրի հմայքը կրնայ վերջ դնել կրօնական վէճերուն, որոնք ծագած էին Պավարիոյ եպիսկոպոսապետութեան մէջ :

Ալպէր, սակայն, շատ կը կարօտնայ գիրքերը, ու պապէն կը խնդրէ որ ազատ թողու զինք՝ զբաղելու համար ուսումնասիրութեամբ, ու դարձեալ կ'երթայ Քէօլն, որու մատենադարաններն էին որ շինած էին իր փառքը: Կարճ ժամանակ մը կը թողու Քէօլնը, անգամ մը հրահրելու կոչուելով խաչակրաց արշաւանքի պատրաստութիւնները, երկրորդ անգամ մը՝ մասնակցելու համար Լիոնի եկեղեցական ժողովին :

Ի վերջոյ կը վերադառնայ իր սիրական քաղաքը, զբաղելու համար իր գիրքերով, ընթերցանութեամբ եւ գրելով, նաեւ իր աշակերտներով: Օր մը, դասախօսութեան միջոցին, յանկարծ կը խաւարի յիշողութիւնը, չի կրնար բանաձեւել իր մտածումը, կանգ կ'առնէ ինչպէս հասարակ տգէտ մը :

Բազմաթիւ եւ անթիւ են առասպելները, որոնք հիւսուած են Ալպէրի կեանքին շուրջ : Յաջորդով՝ քանի մը հատ, առասպելներու այդ փունջէն: Այսօր հատ մը միայն, որ կը վերաբերի իր կեանքի վերջալոյսին :

Ըստ ոմանց վկայութեան, անառակ էր Ալպէր, երբ երիտասարդ էր: Ու կը փորձէր փախուստ տալ Փատովայի վանքէն, անընդունակ՝ սորվելու ինչ որ սքեմը կը պահանջէր իրմէ: Օր մը, տեսիլքի մէջ կը յայտնուի Աստուածամայրը.— « Վերադարձիր վանք, կ'ըսէ, և ահա քեզի երկու ճամբայ՝ գերազանցելու համար ընկերներդ, ո՞րը կը նախընտրես, փիլիսոփայութի՞ւն թէ աստուածաբանութիւն » : Ալպէր նախընտրութիւնը կուտայ փիլիսոփայութեան : Աստուածամայրը կը խոստանայ Ալպէրի շնորհել գերազանցութիւն իր ժամանակակիցներուն վրայ, բայց եւ այնպէս դժգոհ որ չնախընտրեց աստուածաբանութիւնը, իբրեւ պատիժ՝ կ'ըսէ թէ մահուընէ առաջ, ժամանակ մը, դարձեալ պիտի իյնայ նոյն ագիտութեան մէջ՝ ինչպէս առաջ :

Այն օրը, երբ դասախօսութիւնը չկըրցաւ շարունակել եւ յանկարծակի պապանձեցաւ, կարծես ապուշ դարձաւ, առասպելը կ'ըսէ թէ յիշեց որ հասած է Աստուածամօր սահմանած ժամը: Զգաց թէ կը ցնդի: Քաշուեցաւ Քէօլնի վանքը:

Կենսագիրները կը վկայեն թէ իր կեանքի վերջին տարիներուն՝ զառամած էր Ալպէր, ոչինչ կը յիշէր իր անսահման գիտութենէն եւ հրատարակութիւններէն : Շատ ժամանակ չանցաւ ու մեռաւ 15 Նոյեմբեր 1280ին :

Թաղումը կատարուեցաւ իր համբաւին արժանի շքեղութեամբ, արքայազուններու, արքեպիսկոպոսներու, ազնուականներու եւ ժողովրդային հսկայ թափօրով մը: Մարմինը հանդչեցաւ Քէօլնի մէջ:

Իր դամբարանը բացուեցաւ 1483ին: Անոնք որ կը պատմեն թէ հրաշքներ տեղի կ'ունենային իր գերեզմանին վրայ, կը գրեն թէ անուշ հոտ մը բարձրացաւ՝ երբ բացուեցաւ դամբարանը, ու տեսնուեցաւ որ անեղծ կը մնայ մարմինը, միշտ խոյրն ի գլուխ, ասան ի ձեռին, մուճակներն հագին, եպիսկոպոսական մատանին ի մատնեմատն : Դամբարանը փակելէ առաջ՝ աջ բազուկը անջատեցին ու զրկեցին Պոլոնիոյ եկեղեցիին, ձախ բազուկը՝ Ռաթիսպոնի եկեղեցիին :

Սկիզբը գրեցինք թէ կարճահասակ էր : Առասպելահաւաքները, որոնք կարծես վիրաւորուած կը զգային որ փոքրահասակ կը ներկայացուի այս մեծ մարդը, դամբարանին բացման նկարագրութեամբ կը վկայեն թէ ... ոսկորները բնական մեծութիւն ունէին : Այսուհանդերձ կը պատմուի թէ Ալպէր, երբ գնաց Հռոմ ու ներկայացաւ Պապին, ծնրադիր՝ ի համբոյր քահանայապետին ոտքերուն, պապը պահ մը կարծեց թէ ծնրադրած կը մնայ Ալպէր :

— Ոտքի ելիր, որդեա'կ, կ'ըսէ :

Շուրջինները կ'ըսեն թէ ոտքի ելած է արդէն ... նոր Զաքէոսը: Բայց Փիէռ Պէլ դիտել կուտայ թէ առասպել մըն է այս պատմութիւնը, որ հիւսուած է շատ ուրիշներու կենսագրութեան հետ, ինչպէս եւ Ժան Անտրէի :

Անկախ նման առասպելներէ, հանճարեղ դէմք մըն էր Ալպէր Լը Կրան, սիրուած՝ համեւրոպական չափով, գնահատուած իր ժամանակին մէջ եւ իր ժամանակէն դուրս : Յոգնիլ չէր գիտեր, կը պրպըտէր, կը քննէր, կը զննէր, կը վերլուծէր, կը կարդար, շարունակ կը կարդար, օրուան լոյսով, մոմի լոյսով, անդադար կը ճամբորդէր քաղաքէ քաղաք, մատենադարանէ մատենադարան, յաճախ հետիոտըն : Այսպէս էր որ ժառանդ թողուց հսկայ վաստակ մը: Քննական միտք ունէր, վերագնահատութեան ոգի, այլ մանաւանդ փորձնական աշխատանքներու ճաշակ, որով պիտի բանար նոր օրերու մտածման դռները :

Եւ այսօր չկայ փիլիսոփայութեան պատմութեան գիրք մը, չկայ բժշկութեան պատմութեան գիրք մը, չկայ աստուածաբանութեան գիրք մը, որ մոռնայ քանի մը էջ յատկացնել այս մարդուն :

Այսքան տարածուն համբաւը ի վերջոյ... պիտի վնասէր անշուշտ իր անուան : Մակարոյծները նման համբաւներ կը փնտռեն : Եւ չարաշահութեան մոգերը օգտագործեցին իր հեղինակութիւնը, Ալպէր անուան տակ ի վաճառ հանելով իրենց գործերը:

Եւ հիմա խօսինք իր գործերուն մասին, — ատոնց կարգին՝ Գաղտնիք Կանանց գրքոյկին մասին, որ վերագրուած է իրեն եւ հրապարակ նետուած է իր անուամբ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Մեծ թիւ մը կը կազմեն Ալպէրները,— կայ Մեծն Ալպէր մը եւս, կոչուած նաեւ Առիւծ, ինչպէս կայ Ալպէր Արջ, Ալպէր Մեծագործ, կաղ Ալպէր, կռուազան Ալպէր, այս վերջինը կը համարուի Գերմանիոյ Ալկիբիադէսը :

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ» ՕՐ

ԽՄԲ.— Արձագանգ տալով Հայաստանէն հասած ձայնի մը (Յառաջ, 17 Օգոստոս), կ'արտատպենք մեր ողբացեալ խմբագրապետին խօսքը (8 Յուլիս 1927), թարմացնելու համար առաջարկը,— ամէն տարի տօնել «Հայ Մշակոյթի Օր», մանաւանդ արտասահմանի մէջ, նման տօներով եւ հանդիսութիւններով ստեղծելու համար հայրենական մթնոլորտ, ազգային հպարտութեան արտայայտութիւն : Յառաջի այս առաջարկին պատմութիւնն ընելու համար՝ պիտի արտատպենք նաեւ շարք մը այլ գրութիւններ.

Այս տարի ալ, Թարգմանչաց տօնը անցաւ անշուք, ինչպէս որեւէ օր: Թերեւս յիշատակի արարողութիւն մը կատարեցին եկեղեցին, երկու վարդապետներուն եւ անոնց աշակերտներուն համար :

Ատենին Թուրքիոյ մէջ, նոյնիսկ Համիտեան օրերուն, կը կատարուէր այս տօնը, կրօնական արարողութիւններով եւ դպրոցական հանդէսներով: Մինչեւ այսօր ալ, շատ մը դաղութներ, մասնաւորաբար Ատրպատական, առանձին շուքով կը տօնեն զայն: Անցեալ տարի, Պուլկարահայ դաղութին մէջ ալ աննախընթաց հանդիսութիւններ եղան :

Հարցը այն է որ, պատահականութեան ձգուած է ամէն բան, եւ իւրաքանչիւր դաղութ իր հասկցած եղանակով կը շարժի: Իսկ իբրեւ ընդհանուր կանոն, պարզ հոգեհանգիստ մըն է որ տեղի կ'ունենայ, ամէն տեղ : Ուրիշ խօսքով, եկեղեցին իր մասը կը կատարէ, իր հայեացքով, մինչ ժողովուրդը կը մնայ մեկուսի, անհաղորդ եւ անտարբեր :

Կը կարծենք թէ ժամանակը շատոնց եկած է, Թարգմանչաց տօնը հռչակելու « Հայկական Մշակոյթի Օր» ճիշդ այնպէս ինչպէս ունին Ռուսերը :

Ընթերցողները կը յիշեն թէ Յունիս 12ին, այստեղ Փարիզի մէջ, հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ «Ռուսական Մշակոյթի Օր»ը: Հինգ հազար Ռուսեր, բոլորն ալ տարադիր, խորին երկիւղածութեամբ համախմբուեր էին Թրոքատէրոյի ընդարձակ սրահը, առանց դասակարգի եւ դաւանանքի խտրութեան, եւ կը փառաբանէին այդ օրը, իրենց մտքի վաստակն ու վաստակաւորները : Այս այն օրն է ուր ինքնաբերաբար կը դադրին բոլոր վէճերն ու քէները, քաղաքական,

ԿԻՆԵՐԸ ՏԻՐԱԿԱԼ

Վիճակագրութիւններու համաձայն, ամբողջ աշխարհի վրայ, տարեկան երկուքէն հինգ առ հարիւր տոկոսով աւելի տղաք (մանչեր) կը ծնին: Սակայն եւ այնպէս, կիներուն թիւը շատ աւելի մեծ է այլ մարդերէն: Պատճառը այն է, որ մահացու հիւանդութիւնները ղըլ – քը մանկական հիւանդութիւնները աւելի հեռաւորաբար արական սեռը կը հնձեն:

Այս երեւոյթը կը մատուցէ աղբերան – ները, ընկերաբանները եւ կենսաբանները, որ բոլոր երկիրներուն մէջ կ'ուսումնա –

կատակական թէ դաւանական, եւ բոլո – րին սիրտը կը տրոփէ նոյն հպարտու – թեամբ:

Ուրի՛շ օրինակ մը:

Անոնք որ Պուլկարիա բնակած են, կը – տեն թէ ինչպէս կը ծօնուի Կիրիլ եւ Մեթոտ, անոնց Սահակ – Մեսրոպին ծօնը:

Այդ օրը կը դադրի ամէն գրագրակա – պետական թէ անհատական: Կը փակուին բոլոր վաճառատուները: Ցեախն գիւ – ղացին մինչեւ օրուան վերապահօ – հանայէն մինչեւ եօթանասունական թը – ւականներու պատերազմի վետերանները, Մակեդոնական «Հայդուկ»ներէն մինչեւ նորագոյն ազնուականը, բոլորը՛, բոլո՛ – րը մասնակից են ծօնին, եկեղեցին, սրա – հը կամ փողոցներու մէջ: Մասնաւորա – պէս չարժման մէջ կը դրուի ամբողջ նոր սերունդը, մանկապարտէզի սաներէն մինչեւ համալսարանի ուսանողները: Ա – մէն տեղ արարողութիւններ, բանախօ – սութիւններ, եւ թափօրներ, որոնց անց – քը ժամեր կը տեւէ: Եւ այս մայրաքա – ղաքն մինչեւ վերջին դիւղը: Սոֆիայի մէջ, թաղաւորն ու նախարարները ըս – տիպուած են ժամերով, յոտնկայս բարեւի կենալ արքայական պալատէդին մէջ, ուր իրենց առջեւէն զունդ զունդ կ'անցնին քաջերներն ու ժողովուրդը, միւս դուռ – նէն դուրս գալու համար:

Ահա թէ ինչպէս կը ծօնէ իր «Մշակոյ – թի Օր»ը բաղդատաբար յետամնաց ժողո – վուրդ մը, որուն պատմութիւնը այնքան ծօս է «Հայոց պատմութեան»:

Ի՞նչ անյապաղելի արդելքներ կան, որ մենք անձրկեր ենք, Հայկական Մշակոյ – թի փառքը երդելու համար, ամէն տեղ, եւ ամէն տարի միեւնոյն օրը:

Եթէ երեւան խելք ընէր Սահակ – Մես – րոպի ծօնը հռչակելու իբր այդ, ամէնէն առաջ լինք պիտի չհէր, միայնան լուրջ դիծ մը հաստատելով հայրենիքին եւ գա – դութներուն միջեւ, առանց ծապլվարա – կան մարդանքներու:

Բայց դիտենք որ մեր մարդպանները ժամանակ չունին այդպիսի «մանր» , կամ «բուրժուա – ազգայնական» գործերով զբաղելու: Անոնք մինչեւ անգամ խաչ քաշած են Ապրիլ 11/24ի վրայ: Հետեւա – բար, նորէն արտաստմանն է որ պիտի արձանագրէ նախաձեռնութիւնը, իր իսկ բարիքին համար:

Կը հասկնանք, մեր ցերեւոյթ վիճակը եւ տեղական պայմանները շատ մը դժ – ուարութիւններ կը ներկայացնեն: Բայց անոնք պատճառ չեն չարունակելու ներ – կայ անպատասխանատուութիւնը:

Անտասիկ տարիներէ ի վեր կը ծօն – ուին Ապրիլ 11/24ն ու Մայիս 28ը եւ տարուէ տարի աւելի կանոնաւոր ու զրե – թէ ժամամանակ: Նոյն ձեւով կարելի է կազմակերպել «Մշակոյթի Օրը» ամէն տարի, Սահակ – Մեսրոպի տարեդարձին. կը բաւէ որ, համապետական պաշտօնական ժամերին մը կամ միւսներուն մը առանձ – նի նախաձեռնութիւնը:

Իհարկէ թանկագին պատեհութիւն տարին պիտի մէկ անգամ համախմբելու ամբողջ հայ ժողովուրդը, բայց մանաւանդ անոր ժամանակակից, «ուսումնական» դասը, որ ամէնէն աւելի պատասխանատու է: Եւ ի՜նչ չքնաղ ծրագիրներ ու թելադրութիւն – ներ կարելի չէ յղանալ այդ օրը, բայց պատով եւ անկեղծ առաջադրութեամբ:

Պիտի չկանուի՞ն ալ մը հեղինակաւոր դէմքեր, «Հայկական Մշակոյթի Օրը» ձեւաւորելու եւ պարտադրելու համար:

Եթէ ներընձման աղբիւր կ'ուզեն, թող դիմեն Տաճերու Գիւտի 1500ամեակի եւ Տպագրութեան 400ամեակի ծօնները բո – վանդակ Թուրքիոյ մէջ, 1913ին...

Շ.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ

ԹԱՏՐՈՆԻ 2500ԱՄԵԱԿԸ

Այս տարի, 2500ամեակին է Յունաստանի Թատրոնին, Արեւմտեան Թատրոնի օրրանին:

Այս առիթով դեղարուեստական դպնա – նական ներկայացումներ տեղի ունեցան Աթէնքի եւ Տելֆիի հնադարեան վայրին մէջ: Օտար եւ հելլէն դրական եւ արուեստի մարդոց կողմէ տրուեցան չարք մը դասախօսութիւններ, որոնց ընթացքին ընդհանրապէս չեչտուեցաւ Թատրոնին դերը եւ կարեւորութիւնը մեր կեանքին մէջ:

Թատրոնը ծնունդ առաւ կրօնական պաշտամունքէն: Առաջին չափովը՝ կրօ – նական բնոյթ կը կրէր միշտ, որովհե – տեւ, առաջին արձանները, առաջին եր – գերու, առաջին պարերու, առաջին կա – ռուցումներու (տաճար) եւ արուեստի միւս բոլոր արտայայտութիւններուն մեկ – նակէտը կրօնական պաշտամունքն էր:

Թատրոնի իմաստի մօտաւոր սահմա – նումը տալու համար, կրնանք ըսել, որ ան կենդանի պատկերացումն է իրական տուեալներու կամ մարդկային կեանքին երեւակայական իրադարձութիւններու:

Թատրոնի նպատակն է՝ զբօսացնել ու բարոյապէս դաստիարակել: Ան մեզի ցոյց կուտայ նաեւ մարդուն բախումը Աստուծոյ հետ, աղէտ մը կամ բուռն ցանկու – թիւն մը եւ այս բոլորը՝ դեղագիտական կերպով ու տրուած՝ անսպառ դեղեցկու – թեանց ազբիւրէ մը, — արուեստով:

Թատրոնի արուեստի արտայայտու – թիւնները դանազան ժամանակաշրջաններ – ու ըմբռնումներուն համապատասխան էին:

Հնադարեան հելլենական քաղաքներու մէջ, քաղաքացիները կը հրճուէին ու կը տառապէին կատակերգութեանց եւ ող – բերգութեանց հերոսներուն հետ, զրա մեծանուն ողբերգակ բանաստեղծները դէմ յանդիման կը բերէին աստուածային ու բարոյական անխուսափելի օրէնքնե – րուն հետ: Անոնք, բանաստեղծական խոհումով կը ջանային ըմբռնել մարդու երջանկութեան կամ դժբախտութեան պատճառները:

Թատրոնի պատմութեան մէջ, յետագա – յին, կարեւոր հանգրուան մը եղաւ էլի – զապէթեան շրջանի Անգլիան, ուր Թատ – րոնը, ժամանակի ընթացքին, կերպարա – նափոխուելով, ստիպուեցաւ մարդկա – յին ապրումներու ուրիշ պատկերներ տալ եւ հարազատ կերպով ներկայացնել իր հերոսներու մարդկային դէմքը:

Իրրեւ իր շրջանի Թատրոնի հիմնա – դիր, Շէյքսփիր երդեց մարդը, անոր ցա – ւերն ու մարդկային սրտի յոյզերը, եր – գեց անոր ներքին ողբերգութիւնը, թէ ընկերային հաւաքականութեան հետ իր յարաբերութիւններուն մէջ եւ թէ իր ան – հատական զոյութեան, իր խղճին հետ:

Մեր օրերուն ալ, երբ Թատրոնը քա – ղաքակրթական բարձր արտայայտու – թիւն մը կը նկատուի, մարդ իր անձը վերլուծելով կը ջանայ իր նմաններու հոգեկան աշխարհին հետ հաղորդակցիլ, լուծելու համար կեանքի, սիրոյ եւ մահ – ուան յաւիտենական հարցերը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

կողմէ՞ պիտի պատրաստուին, ի նպաստ կիներուն, ինչպէս այսօր Ֆրանսական քաղաքացիական օրէնսդրութիւնը այրե – րուն կողմէ պատրաստուած է ի նպաստ այրերուն: Աւրդեօք դատարաններու որո – շումները եւ արդարութեան ըմբռնողու – թիւնը բոլորովին պիտի փոխուի՞ն, երբ դատարաններու բոլոր պաշտօնները դոր – ծադրուին բացառապէս կիներու կողմէ:

Քաղաքակրթութիւնը պիտի կերպարա – նափոխո՞ւի, ընկերային դասակարգերը փոփոխութեան պիտի ենթարկուի՞ն:

Երբ կիներու թուական դերակայու – թիւնը «չախչախիչ» ըլլայ, թերեւս բու – սական ու կենդանական աշխարհներն ալ կերպարանափոխութեան ենթարկուին: Մարդն է որ ընտանի բոյսերուն եւ կեն – դանիներուն ձեւի ու չափի ուղղութիւնը կուտայ: Ան է որ կենդանիները եւ բոյ – սերը կը զուգաւորէ, նոր ցեղեր ու նոր ձեւեր կը ստեղծէ: Կիներու ճաշակը շատ հաւանաբար տարբեր պիտի ըլլայ այս մարդին մէջ եւս:

Կենսաբանները եւ հոգեբանները կը ձըղ – տին հաւատալ թէ ընկերային ապրելա – կերպի ձեւակերպումը կախում ունի մարդոց սեռէն, այսինքն, այս կամ այն ձեւով ապրելու նախասիրութիւնը մար – դոց սեռին հետ կապուած հարց մըն է: Եթէ այս տեսակէտը ճիշդ է, այդ պա – րագային, բնակարանները, քաղաքները եւ վերջապէս մինչեւ հիմա ինչ որ այլ մարդու ձեռքով ու ճաշակով է չինուած՝ պիտի փոխուին: Արուեստը, բանաստեղ – ծութիւնը խոր յեղաշրջումներու պիտի ենթարկուին:

Կարելի է ըսել՝ թէ ընկերութեան դէմ – մադիծը ամբողջութեամբ փոփոխութեան պիտի ենթարկուի:

Ճշմարտութիւն է, թէ այլ մարդիկ դեռ ամուր կերպով կը պաշտպանուին: Կը չարունակին կիներուն արդիլել ուսման որոշ ճիւղեր եւ արհեստներ: Իշխանու – թիւնն ու Ժողովրդարանը իրենց ձեռքն է, եւ կը մտածեն թէ կիներուն յաւութիւնը կանխարդիլող դեղահատերու գործածու – թիւնը պիտի արտօնե՞ն թէ ոչ:

Թարգմ. Ն. Ա.

- Ե Ր Բ -

ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Այդ անկոպիններուն վրայ, եւ երբեմնատա – ակամածին վրան իսկ, մարդիկ տարած – ուած էին սոսկալի անկարգութեան մը մէջ, երբեմն անոնք երեքով կը պրաւէին անկոպին մը: Ա՛ս բանաարկեալներէն մեծ մասը կը քնանային խոովեալ քունով մը, երբեմն հատկատել հառաչներ կ'արձակէ – ին. ջղային չարժումներէ ցնցուած, կը դառնային իրենց նեղ ու կարծր անկով – նին վրայ, թեւերը օդին մէջ երկնցած է – ին. տենդոտ ձեռքերով կը քերէին ոջիլէ խածուած իրենց ծոծրակները, ուրիշներ կռնակի վրայ, բերանաբաց կը խորդա – յին: Անկիւն մը, պլանիկի մը փոքր կար – միր ծայրը կը փայլէր դժոխային պար – ակղի մը մէջ կորսուած կայծոռիկի մը պէս:

Պզտիկ կուզիկ մը, չմորուն, մոլեգին դէմքով, անկուսցաւ յանկարծ իր մահ – ճին վրայ, վազեց, լամբարին տակ, պըղ – տիկ տեարակ մը հանեց դրպանէն, եւ տենդագին մէկ քանի բառ արձանագրեց. ... յետոյ կատածոռ նայուածք մը ձգե – լով նոբեկներուն վրայ դնաց իր տեղը:

Սավինաքի նշմարեց վերջապէս սեղա – նին մօտ նստարան մը որուն վրայ տեղ մը կար ազատ: Լիտիան հոն առաջնոր – դեց. նստաւ եւ զայն ծունկերուն վրան առաւ:

Լիտիա սեղմուեցաւ անոր կուրծքին, զայն մեղմօրէն համբուրեց առանց խօսե – լու նորէն անդիմադրելի պարտասանք մը դինք կ'ընկճէր: Անմիջապէս քնացաւ:

Երբ ժամ մը վերջը արթնցաւ, արդէն ցերեկ էր, տխուր դորշ ցերեկը, Փեթ – րոկրատի ձմեռնային առաւօտներու ցերեկ մը այնքան ազօտ որ դիշերը փնտռել կու տայ: Աչքերը բացաւ եւ տեսաւ որ Սա – վինաքի բազուկներուն մէջն էր: Ինչ հո – գին էր իրեն բանտը եւ իր սարսափները: Գորովալիր ժպտեցաւ սիրահարին որու ծանր եւ յոգնած դէմքը լուսաւորուեցաւ: Մեղմօրէն կը չոյէր իր կուրծքին կրծնած դեռատի աղջկան ձեռքը:

Արդէն մեծ սրահը կ'ոգեւորուէր: Բան – տարկեալները կ'ելլէին դաժանարեկ ևրե – ւոյթ ունէին եւ կը հանդչէին հառաչելով, չատերը դլանիկ մը կը վառէին:

Մէկ ժամուան քունը Լիտիայի վերա – դարձուց իր թարմութիւնը: Մաքի ամ – բողջական հանդարտութիւնը վերստացած էր եւ լաւ տրամադրութիւնով կ'ընդու – նէր ինչ որ ինք կ'անուանէր արկածա – խնդրութիւն մը:

— Այս անդամին, ըսաւ Սավինաքի կատակելով, դոնէ բան մը պիտի յեղա – փոխութեան մասին, սա է որ շատ դէշ կը հոտի:

Մարդիկ իրենց կուդային, խօսակցու – թիւններ կը սկսէին: Լիտիայի ներկա – յութիւնը մեծ տպաւորութիւն յառաջ բե – րած էր: Մուշտակը վրան թողած էր, բայց սենեակին տաքութեան պատճառով, վե – րէն քիչ մը կիսաբաց թողուց. իր թար – մացեղ վիզը, եւ լանջամերկ հպատակին տակ կուրծքը քիչ մը կը նշմարուէին: Նմանութիւն մըն էր այս, հիւանդի սեն – եակի մը ապականած օդին մէջ ծաղիկներ սփռուած ըլլալու:

Սավինաքի տեղեկութիւններ կ'ուզէր բանտի կեանքի վրայ: Միակ բանը որ դինքը կը զբաղեցնէր, հիմա սա էր թէ ե՞րբ դինքը պիտի հարցաքննեն, վասնդի կարեւորը սա էր, որ Լիտիա կարենար իր տունը վերադառնալ ճաշի առեն, այսպէ – սով մարդ պիտի չդիտնար թէ դիշերը ուր անցուցած էր: Տեղեկութիւնները լաւ չէին: Տասներկուքի չափ բանտարկեալ – ները հաստատեցին խոսքն թէ երեք, 4, հինդ օրէ ի վեր իրենք հոն էին եւ դեռ չէին կանչուած Ուիցքիի կողմէ եւ չէին պիտեր իրենց ձերբակալումին պատճառը:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

GERMAIN SANCHEZ

31bis, Avenue de Tassigny à CHARENTON - LE - PONT
Téléphone: 368. 03-13 et 368. 56-46

Agent Immobilier Agréé — Affilié à la Caisse de Garantie des A.I.F.

ՁԵԶԻ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ քանի մը չէնքեր, պարապ մասերով, ի մասնաւորի. —

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

1°) Rue de Seine :
Երկու փավիյոն, հող՝ 470 քառակուսի մեթր, գետնայարկը ազատ, մուտք, սեժուր, երկու սենեակ, լուացարան, կեդրոնական ջեռուցիչ, ձմեռուան պարտէզ, հող :

2°) Rue Roger Girodit :
Երկու փավիյոն որուն մէկը վեց սենեակ, երկու խոհանոց, երկու արտաքնոց, պարապ, միւսը բնակուած, ամբողջ հողը՝ 1370 քառակուսի մեթր :

3°) Rue Louis Blanc :
Պարապ փավիյոն մը երեք սենեակ, հանկար, խոհանոց, փոքր աշխատանոց մը ելեկտրական ուժով, երկու նկուղ, արտաքնոց, փոքրիկ պարտէզ, առաւել պարապ յարկաբաժին մը, Ա. յարկ, 3 սենեակ, խոհանոց, արտաքնոց, Սալ տ'Օի կարելիութիւն, առաւել բնակուած փավիյոն մը, առաւել երեք սենեակնոց յարկաբաժին մը, խոհանոց, արտաքնոց, մէկ հոգի կը բնակի միայն : Տարածութիւն հողի 492 քառակուսի մեթր : Վարկով վճարելու կարելիութիւն

Ձեր տրամադրութեան տակ է այցելելու եւ ձեզի այլ շահեկան գործեր առաջարկելու համար :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ Բ. ԽՈՒՄԲԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

ՓԱՐԻԶԻ խումբը կը հասնի Փարիզ Սբուառ Մոնթոլոն, Զորեքշաբթի Օգոստոս 31, ժամը 18ին :

ԼԻՈՆԻ խումբը կը հասնի, Փեռաշ, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր մէկին :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ խումբը կը հասնի Սէն-Շառլ, Հինգշաբթի, Սեպտ. 1ին, ժամը 14·30ին :

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են : Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նորոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ :

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Խաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) շրջանին Կիրակիները եկեղեցական արարողութիւնները տեղի պիտի չունենան :

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանատան :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր 15էն սկսեալ հաշուեցոյեր պիտի ղրկենք մեր այն բաժանորդներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնենք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ :

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդները կը կարգադրեն իրենց առկախ հաշիւները, աւելի եւս չդժուարացնելու համար, հայկական օրաթերթի մը հրատարակութեան ծանր պայմանները :

Կանխայայտ չնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել :

Աղքատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93 : Հեռաձայն 927 – 01 – 72 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին :

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28 :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը : Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12 : 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Շրջանակով 400 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

LA MUNICIPALITÉ D'ALFORTVILLE

et Toutes les Organisations Arméniennes de la Commune

PRESENTENT LE 1er OCTOBRE 1966 DANS LE CADRE DU

PREMIER FESTIVAL INTERNATIONAL DU FOLKLORE

La Grande Nuit DE L'ARMÉNIE

sous un chapiteau de 4000 places

UN EXTRAORDINAIRE PROGRAMME

Avec la participation de :

- **Tous les Artistes Arméniens en Renom de France**
- **de la Troupe Folklorique d'Arménie, spécialement venue d'Erévan**

D'ORES ET DÉJA... RETENEZ CETTE DATE :
Samedi, 1er Octobre 1966 à 20 h. 30, Alfortville

ՅԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI 30 AOUT 1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10698 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 42e ANNÉE — N° 10.698

Օրը Օրին

«ՈՒՆ ՀՈՄ ԷԹ ՈՒՆ ՖԷՄ»

Զայնասփիւռին ամերիկացի խօսնակը կը յանձնարարէր իր ունկնդիրներուն որ անպատճառ երթային տեսնէին Փարիզէն նոր հասած ժապաւէնը, որուն անունն էր... Ուն հոմ էթ ուն ֆէմ...

Տանուտէրը, ընդհանրապէս, հանդարտաբարոյ մէկը, յանկարծ, նստած տեղէն վեր ցատկեց ու մօտեցաւ դաշնակին, որուն վրայ կար ծաղկաման մը: Վերցուց զայն՝ խօսնակին... գլխուն զարնելու սպառնալիքով:

— Տե՛ղդ նստէ, խենթեցա՞ր... Մարդը գործիքին մէջ չէ, մեզմէ հինգ մղոն հեռու է, սաստեց տանտիրուհին:

— Աստուա՛ծ ինծի համբերութիւն տայ, ըսաւ տանուտէրը... Եղբա՛յր, մարդ ո՞ր-չափ յետամնաց ըլլալու է որ այսքան պարզ ֆրանսերէն մը չկարենայ արտասանել... Ապո՛ւշ արարած, չե՞ս կրնար «էօն օմ է իւն ֆամ» ըսել... Ինչու՞ ե՛ս, դպրոցի, երես չտեսած խանութպան, կրնամ եւ դո՛ւն չես կրնար եղեր...

Բնականաբար գործիքը չէր կրնար այդ հարցումին պատասխանել: Ուրեմն այդ պարտականութիւնը կատարեց տանտիրուհին.

— Որովհետեւ դուն Հայ ես, ան Հայ չէ... Մենք, Հայերս, աշխարհի բոլոր լեզուներն ալ կ՚արտասանենք... Ազգային ձի՞րք է, տաղա՞նդ է, ի՞նչ է չեմ դիտեր, բայց ասասանկ է... Կ՚երեւայ որ Աստուած մեր բերանը, մեր կղակը, մեր կոկորդը տարբեր ձեւով մը շիներ է... Է՛, ի՞նչ ըսեմ — ուրիշներուն ինչե՛ր, ինչե՛ր պարգեւեր է, մեզի ալ թող ասպարգեւը տուած ըլլայ... Սաւոր նայեցէ՛ք — կարծես թէ մեր ազգին կորսընցուցածները չէին բաւեր, մազ մնացեր էր որ անուշիկ ծաղկամանս ալ վրայ երթար...

×

Արեւիդ բարեւ, արեւափառ հայերէն: Իրա՛ւ Աստուծոյ պարգեւը մեզի: Մեր պատուանշանը, որ հպարտանալու ամէն իրաւունք կուտայ:

Շէյքսփիր իր «Ռիչարտ Երկրորդ»ին մէջ, Անգլիան կը նմանցնէ «արծաթէ ծովուն մէջ զետեղուած թանկագին քարի մը»:

Մեր մայրենի լեզուն ալ մեր թանկագին քարը՝ մեզ շրջապատող ծովուն մէջ: Ահաւասիկ արտասանութեան իր բացառիկ կարողութիւնը ի շարս իր այլ առաքինութեանց: Հանճար, ճշմարտապէս եւ ո՛չ կարծեօք:

Երեսունըութ տառ, որոնց շնորհիւ կուտայ բազմաթիւ լեզուներու հնչումները, գրեթէ, առանց դժուարութեան, երբեմն նոյնիսկ տալով միեւնոյն տառին տարբեր երանգները տարբեր լեզուներու մէջ:

Մեզի համար ժ, խ, ծ, ձ, ղ, ք, շ, չ, ջ, ց ձայներուն արտաբերումը հաւկիթ մը կուլ տալու չափ դիւրին արարողութիւն է:

Բայց, որիշ կարգ մը ժողովուրդներու համար՝ իրական տաժանք:

Ցոյնը «չ» ձայն չունի, Ֆրանսացին «ձ, ց, ծ» ձայները չունի, Ռուսը «հ» ձայնը չունի, Սպանացին «ճ» չունի, Ամերիկացին եւ Անգլիացին չեն կրնար արտասանել ո՛չ «խ»ն, ո՛չ ալ «ղ»ը:

Ընդհանուր առմամբ, իւրաքանչիւր լեզու ունի մօտաւորապէս յիսուն ձայն:

Որոշ վիճակագրութիւն մը չկայ թէ մարդկային բերանը — իր օժանդակներով — քանի տեսակ ձայն կրնայ արտաբերել, բայց ենթադրողներ կան թէ համրանքը հազարը կ՚անցնի: Չկայ այբուբեն մը, որ կարենար տալ այս ձայները, ամբողջութեամբ: Բոլոր հնարաւոր նրբութիւններով:

Բայց, կրնանք պարծանքով յայտարարել թէ մեր Մեսրոպեան այբուբենը ամէնէն «տաղանդաւոր»ներէն մէկն է: Ժուլիկ եւ աչքը բաց: Ու կ՚անճրկի միայն այն ատեն երբ իր օգնութեան կը դիմենք՝ դիմացի լեզուին կարգ մը տառերը թուղթին վրայ չարելու համար:

Օրինակ, ռեւէ Հայ — նոյնիսկ կիսկատար Ֆրանսերէն գիտցողը — կրնայ չատ ճիշդ արտասանել Պուլոնեը, Նէօյյի, Մարսէյլ անունները, բայց իր ա՛յս ուղղագրութիւնները սխալ են:

Անգլերէնի ծանօթ ռեւէ Հայ կրնայ չատ ճիշդ արտասանել «փայտ» եւ «բուրդ» տառերուն անգլերէնները, բայց — զի քո է կարողութիւն, չի կրնար շիտակ գրել:

Ռեւէ Հայ կրնայ արտասանել Գերմանացիին «չեմ գիտեր» խօսքը, բայց կարելի պիտի չըլլար պնդել թէ թուղթին վրայ անոր ձեռքով գրուած «ի՛հ վայս նիհթ»ը բացարձակօրէն ճիշդ է:

Հնչաբանները հաշիւ ըրած են որ երբ մէկը կը սկսի խօսիլ, իր արտասանած բառերուն յառաջ բերած ձայնալիքները կը սուրան երկվայրկեանը 1200 ոտք արագութեամբ: Բաղաձայններու պարագային, թրթռացումը աւելի արագ է:

Ուրեմն...

×

Բայց, ներողութիւն, ուրկէ սկսայ ուր հասայ: «Օրակարգ»ի նիւթը «Ուն հոմ էթ ուն ֆէմ»ն էր:

Օտար բառերու եւ անուններու արտասանութեան աշխատանքին մէջ անգլիախօս ժողովուրդները ե՛ւ ծոյլ են ե՛ն անճարակ: Քիչ մըն ալ կոկողավիզ ու ամբարտաւան:

Ո՛չ Անգլիացին կրնայ մեզի պէս լեզուագէտ ըլլալ, ո՛չ ալ Ամերիկացին: Երկուքն ալ լիուլի բաւական կը նկատեն իրենց մայրենի լեզուն:

Ցետոյ, ո՛չ մէկ ճիգ ի գործ կը դնեն օտարին — իրենց անծանօթ լեզուին տիրոջ — արտասանութիւնը ընդօրինակելու:

Մնաց որ կարծէք բնախօսական թէ կազմախօսական անկարողութիւն մը ունին չկարենալ սորվելու օտար լեզուներու արտասանութեան կանոնները: Անոնց գիրերուն հնչական արժէքը:

Տարիներով ալ դաս տաք, նորէն, Անգլիացին ու Ամերիկացին պիտի չկարենան արտասանել ո՛չ մեր խաղողն ու մեր ձանձրացուցիչը, ո՛չ ալ Ֆրանսացիի պոնժուռն ու պոնսուառը:

Եւ հոգերնին ալ չէ, շիտակը:

Այս անհոգութիւնն է, անշուշտ, որ կը մղէ զիրենք խաթարելու, այլափոխելու եւ ծաղրանկարի վերածելու դիմացի լեզուին արտասանութիւնը:

Ողբացեալ Չրչիլը այս խաթարումին ախոյեաններէն մէկն էր — իր ճառերուն մէջ ո՛չ մէկ ատեն փորձեց Ֆրանսերէն բառը Ֆրանսացիին պէս արտասանել:

— Թող անոնք մեր ետեւէն դան, մե՞նք ինչու անոնց ետեւէն պիտի երթանք եղեր...

Կարծեմ այս մտայնութիւնն է պատճառը որ կարգ մը Անգլիացիներ ու Ամերիկացիներ, մինչեւ այսօր ալ Շան գ՚Էլիզէին համար կ՚ըսեն Չեմփս Էլայսիս ու Ֆոլի Պէռժէռին համար ալ Ֆոլիս Պըրնըր:

Ականջը խօսի անգլիաբարբառ մեր նոր սերունդին ալ, որ Փիլիպոսեանը ըրեր է Փիլիպոշիլն եւ Նիկողոսեանը՝ Նիկոոշիլն:

Ամերիկացի խօսնակին «ուն հոմ»ին մէջ մեծամտութիւն չկայ, բայց կայ քիլօներով տգիտութիւն:

×

— Փառք տանք Աստուծոյ որ մեզի տըւեր է ասանկ լեզու մը եւ ասանկ այբուբեն մը, ըսի դեղացի Մարդար Ազբարին, որ ոստիկանի պէս քիթիս տակ նստեր՝ գիրերս կը համրէր:

— Երանի թէ ուրիշ բան տուած ըլլար... Լեզո՞ւն ինչիս է պէտք, այբուբեն ի՞նչ տ՚ընիմ...

— Ի՞նչ կ՚ուզէիր որ տուած ըլլար, Մարդար Ազբար...

— Տուն մը, տեղ մը, մեր հողերը...

— Տուած է, չէ՞ տուած... Մեղա՛յ ըսէ:

— Հա՛, տուած է... Ամա բալլի՞քը որուն ծառքն է...:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ճիպութիի ցոյցերէն ետք, Ատիս-Ապապայի մէջ, Նախագահ տը Կոլ արժանացաւ շատ ջերմ ու խանդավառ ընդունելութեան մը: Այս այցելութեան առթիւ կնքուեցան երկու նոր համաձայնագրեր եւ նորոգուեցաւ երրորդ մը: Առաջին համաձայնագիրը մշակութային պայմանագրութիւն մըն է, որ կը ճշդէ երկու երկիրներու գործակցութեան գլխաւոր կէտերը, ի մասնաւորի Ֆրանսերէնի տարածումը Եթովպիոյ մէջ: Երկրորդ համաձայնութիւնը գործակցութեան ընդհանուր պայմանագրութիւն մըն է, որ կը վերաբերի թեքնիք օժանդակութեան զոր Ֆրանսա պիտի տայ Եթովպիոյ: Կը նորոգուի նաեւ, հինգ տարուան համար, գոյութիւն ունեցող համաձայնագիր մը Ատիս-Ապապայի Ֆրանքեւեթովպական լիսէին վերաբերեալ, որ այս տարի մօտ 2000 աշակերտ պիտի ընդունի:

Հայլէ Սելասիէ եւ Նախագահ տը Կոլ բաժակաճառեր փոխանակած են այն կոչունքին ընթացքին զոր արքայից արքան կուտար իր մեծանուն հիւրին ի պատիւ:

Կայսրը շեշտած է այս առթիւ թէ վիէթնամեան հարցը միայն հաւաքական լուծում կրնայ ունենալ եւ Նախագահ տը Կոլ յայտարարած է. «Համաշխարհային բախումի ծաւալող վտանգին առջեւ, խաղաղասէր ազգերը պէտք է ներդաշնակեն իրենց դիրքը»:

Ատիս-Ապապայէն ետք, Նախագահ տը Կոլ դէպի Քամպոճ իր ճամբուն վրայ, կրկին կը հանդիպէր Ճիպութի:

Ցիշենք որ Զօր. Պիյոթ, պետական նախարար Ճիպութի մնացած էր քննութիւն մը կատարելու համար հոն կատարուած ցոյցերուն շուրջ: Այս առընչութեամբ, Զօր. Պիյոթ յայտարարած է թէ որեւէ փաստ չկայ որ Սոմալիէն զատ որեւէ արտաքին միջամտութիւն եղած ըլլայ այդ դէպքերու համար:

ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՓԵՔԻՆԻ ՄԷՋ

Չինաստանի «մշակութային յեղափոխութիւնը» երթալով վտանգաւոր համեմատութիւններ կը ստանայ եւ կուսակցական պաշտօնաթերթն անդամ պարտադրուած է հանդարտութեան կոչ մը ընել, տրուած ըլլալով մանաւանդ որ պահակազօրքէն ինը հոգի սպաննուած են:

Միւս կողմէ, ժողովուրդին հրահանգուած է որ երկու օր եւ մէկ գիշեր տողանցք կատարէ խորհրդային դեսպանատան առջեւ, ի պատասխան Մոսկուայի բողոքին: Թռուցիկներ կը բաժնուին ամէն կողմ, մէկը կը թելադրէ որ արագանայ Մաօ-Ցէ-Թունկի գործերու հրատարակութիւնները եւ տպագրութիւնը կատարուի ընտիր թուղթի վրայ: Քանթոն քաղաքին մէջ, երեք հարիւր խանութներ, ճաշարան, վարսայարդար, դերձակ, դեղարան, քանդուած են: Մաքրագործումը սկսած է հարիւր հազար բնակիչներուն մէջ, որոնք «ազգային դրամատէրեր» կը նկատուին: Եւ «յեղափոխութիւնը» կը շարունակուի:

ԼԵՒՈՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(ԼԵՒՈՆ ԳԱՐՄԷՆ)

Վերջին պահուն, ցաւով կ՚իմանանք թէ ընկեր Լեւոն Ստեփանեան (Գարմէն) յանկարծամահ եղած է Օգոստ. 25ին, Պէյրութի մէջ, ուր փոխադրուած էր վերջերս եւ կը վարէր «Ազդակ»ի խմբագրապետի պաշտօնը:

Սասունցի ծնողքէ, ծնած Հալէպ, Լեւոն Գարմէն 52 տարեկան էր եւ ծանօթ իբրեւ գրագէտ եւ բանաստեղծ եւ կուսակցական գործիչ:

Մանրամասնութիւններ մեր վաղուան թիւով:

ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ՞Ն

Երեւանէն հասած կարգ մը լուրերու համաձայն, Հայաստանի կառավարութիւնը պաշտօնապէս դիմած է Մոսկուա, որպէսզի Ղարաբաղը կցուի Մայր-Հայրենիքին: Նոյն աղբիւրներու համաձայն, Մոսկուա դրական կերպով պատասխանած է եւ թելադրած է որ հարցը կարգադրուի երկու հանրապետութեանց միջեւ, բանակցութիւններով եւ կը վաւերացուի Մոսկուայի կողմէ:

«Յառաջ» միշտ հաւատարիմ իր սկզբունքին, որն է խուսափիլ զգայացունց լուրեր տալու, հասարակ «զազեթաճիութենէն», գոհունակութեամբ արձագանգ կը հանդիսանայ նման բարեբաստիկ լուրի մը, սպասելով պաշտօնական աղբիւրներու:

Այնուամենայնիւ, այս լուրին տարաձայնութիւնը որոշ ոգեւորութիւն ստեղծած է Երեանի մէջ, տրուած ըլլալով որ — եթէ ըսուածը ճիշդ է — առաջին անգամն է, որ Հայաստանի կառավարութիւնը նախաձեռնարկ կ՚ըլլայ նման դիմումի մը եւ Մոսկուայի պատասխանը, ինքնին, որոշ յոյսեր կրնայ ներշնչել:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

1.— Տէր եւ Տիկին Մանուկ Տէր-Սարգիսեան (Պաղտատէն) որոնք շրջապտոյտ մը կը կատարեն Եւրոպա:

2.— Տոքթ. Գէորգ Մազլումեան եւ Տիկինը, Գահիրէէն:

3.— Պ. Խաչիկ Նետուրեան Նիւ-Ճըրզիէն:

4.— Քոյր Աղաւնի Աշճեան, Պէյրութի Անարատ Յղութեան քոյրերէն:

5.— Տոքթ. Հ. Դաւթեան եւ Տիկինը, Թեհրանէն: Տոքթորը Մատրիտ կ՚երթայ մասնակցելու հոգեբուժական համագումարին, որու ընթացքին զեկուցում մը պիտի կատարէ:

ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԱՐԾԻՒԸ ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

(ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏ)

Ա.

Ուսումնասիրութեան ենթարկելով անգլիական արտաքին նախարարութեան հրատարակած թղթակցութիւնները, տասը ամսուան շրջանի մը համար, (16 Հոկտեմբեր 1903 – 16 Օգոստոս 1904), կը գտնենք հոն 106 տեղեկագիրներ, նամակներ եւ հեռագիրներ Սասնոյ մէջ հայ ֆէտայիներու մղած կռիւներու մասին :

Այդ թղթակցութիւնները եւ տեղեկագիրները ղրկուած են մեծ մասամբ 1903 – 1904 թուականներուն Պոլսոյ անգլիական դեսպան Սըր Ն. Օ'Քանըրի կողմէ, եւ ուղղուած են այդ նոյն թուականներուն՝ անգլիական արտաքին նախարար մարքիզ Լէնզտաունի :

1904 Հոկտեմբերին, այդ թղթակցութեանց եւ տեղեկագիրներու հաւաքածոն Անգլիոյ թագաւորին հրամանով յանձնուած է Անգլիոյ Խորհրդարանին երկու ժողովներուն, եւ դարձած Ֆորէյն Օֆիսի 1904 տարուան երրորդ հրատարակութիւնը :

Այդ փաստաթուղթերուն մէջ կը տեսնենք կարգ մը վաւերական տեղեկութիւններ Սասնոյ կռիւներու մասին, նաեւ մանրամասնութիւններ հայ ֆէտայիներու եւ թուրք զինուորներու եւ «Համիտիէ» քիւրտ ալայներու (հեծելագունդ) թիւի եւ քանակի մասին :

13 Ապրիլ 1904 տեղեկագրին մէջ արձանագրուած կը գտնենք հետեւեալը. —

« Հայ ֆէտայիներու դէմ ղրկուած թրքական զինուորներու ընդհանուր թիւն է 38·000»:

Իսկ 25 Ապրիլ 1904 թիւ տեղեկագրին մէջ կը հաղորդուի . —

« Այդ ուժերուն մաս կը կազմեն 8 Բէտիֆի թապուրներ (2րդ կարգի պահեստիներ), թիւով 12 հազար զինուոր, որոնք կռիւ կը մղեն հայ ֆէտայիներու դէմ, Սասնոյ եւ Մշոյ շրջաններու գիւղերու եւ լեռներու մէջ»:

Թրքական այդ հսկայական ուժերուն « ընկերացած է նաեւ Ահմէտ փաշայի 4րդ ձիաւոր ֆըրգան (զօրաբաժինը), Էրզրումէն եկած հետեւակազօրքի 13րդ լիվան, որ բաղկացած է 2 ալայներէ, եւ ասկէ զատ՝ թրքական կանոնաւոր զինուորներէ : Հոն են նաեւ 52րդ, 61րդ, 62րդ «Համիտիէ» ալայները, ինչպէս նաեւ Տէլիպապայէն ղրկուած 5րդ, 11րդ, 12րդ «Համիտիէ» ալայները: Հոն են նոյնպէս Պիթլիսի ժանտարմըրիի հրամանատարը գնդապետ Իզզէթ պէյ, 32րդ ալայի հրամանատարը գնդապետ Եավէր պէյ, եւ Մուշի փոխ – հրամանատար՝ Ճէլալ փաշան» :

Անկարելի է, Հայու արիւն կրող ոեւէ անհատի համար չունենալ անխառն հիացում եւ պաշտամունք այդ անձնազոհ հայ Դաշնակցական հերոսներու նկատմամբ, որոնք իրենց կեանքի գնով կռիւ մղելով, կ'ուզէին օգնել հայ գիւղացիներու իրաւունքներու պաշտպանութեան, ընդդէմ Հայը իբր գերի գործածել ուզող տզրուկ թուրք բռնակալութեան եւ անոր գործիքը կազմող թուրք բանակին եւ անոր մաս կազմած « Համիտիէ» քիւրտ ձիաւորներուն :

Ըստ Էրզրումի անգլիական հիւպատոս Զարլըզ Հէմփսընի, Վանէն՝ հարիւրապետ Թիրէլի, Էրզրումէն՝ փոխ – հիւպատոս Շիփլիի և Տիգրանակերտէն՝ փոխ–հիւպատոս Հ. Ու. Եանկի եւ Պիթլիսէն՝ Մուշ ժամանած՝ հիւպատոս Հիթքոթի տեղեկագիրներուն, որոնք ղրկուած են Պոլսոյ անգլիական դեսպանին եւ անկէ փոխանցուած են Լոնտոն՝ արտաքին նախարարութեան, գիւցազնական կռիւ մղող հայ ուժերու թիւը (Անդրանիկի, Դումանի, Մուրատի, Սեպուհի եւ այլ ընկերներու ղեկավարութեան տակ), ֆէտայիներ եւ կռուողներ, ընդամէնը՝ ամենաշատը 1500 հոգիի կը հասնի :

Այս տեղեկագիրները կը յիշատակեն նոյնպէս, որ «Թուրքերը կը տարածեն այն սուտ լուրը թէ հայ ֆէտայիներու թիւը վեց հազարը կ'անցնի »:

Հիւպատոսները կը տեղեկագրեն դարձեալ թէ հայ ֆէտայիները, Հ. Յ. Դաշնակցութեան մետաքսէ դրօշակը բարձր բռնած, կը ծածանեցնեն գիրքերու վրայ : Տեսած են անոր վերտառութիւնը եւս, — « ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ կամ ՄԱՀ»: Անոնք կ'աւեցնեն թէ (հայ ֆէտայիները) «զէնքը վար պիտի չդնեն, մինչեւ որ չերաշխաւորուի ապահովութիւն հայ ժողովուրդին համար, մինչեւ որ «քանդուած տուներն ու եկեղեցիները չվերաշինուին », մինչեւ որ «գողցուած ընտանի կենդանիներն եւ գոյքերը չվերադարձուին », եւ մինչեւ որ « թափառաշրջիկ Քիւրտերու մուտքը չարգիլուի այդ շրջաններու մէջ»: Ուխտած են պայքարիլ մինչեւ վերջը, որովհետեւ «թուրք կառավարութիւնը ընդունակ է միայն վայրենութիւն, անարդարութիւն և կաշառակերութիւնգործադրելու» , որովհետեւ թուրք յոռեգոյն կառավարութիւնը արմատացուցած է իր մէջ այնպիսի մոլութիւններ, որ ոեւէ Հայու համար կեանքը անտանելի դարձուցած է»: (Տես Դեսպան Օ'Քանըրի տեղեկագիրը, էջ 66, փաստաթուղթ թիւ 88, 12 Յուլիս 1904):

Այդ տեղեկագիրներու պարունակութիւնը համապատասխան էր կեանքի իրականութեան ճշգրտօրէն: Որովհետեւ նախ չկար երկրին մէջ պարկեշտ թուրք պաշտօնէութիւն եւ թուրք կառավարութեան պարտադրած բոլոր տուրքերը համեմատական չէին բնաւ ժողովուրդի նիւթական միջոցներուն եւ կարողութեան, եւ խաղաղ ժողովուրդը բնաւ չէր պաշտպանուած, ու փրկութեան վերջին միջոցը կը մնային զէնքով պաշտպանութիւնն ու դիմադրութիւնը , — «համոզուած ենք որ միայն զէնքով կայ Հայոց փրկութիւն» կ'ըսէ հայ երգը :

Ահա այդ անհաւասար կռիւին մէջ էր , որ Սեբաստացի Մուրատ, անմահներու փաղանգին այդ կարկառուն ռազմիկներէն մին, կարեւոր բաժին մը վերցուցած է գիւցազնական խոյանքներու ժամանակ , եւ հակառակ անոր որ թուրք զինուորները եւ քիւրտ Համիտիէ հեծելազօրքը թիւով անբաղդատելի կերպով գերակշիռ էին , դարձեալ ամենազօրաւոր հարուածը իջեցուց անոնց գլխին :

Մուրատ հոգին էր ժողովրդական երգի մէջ յիշուած «Դարձեալ փայլեց Սասնոյ գլխին Ազատութեան դրօշակը» պարզելու գործին : Ինչպէս նաեւ հայ – թաթարական կռիւներու գլխաւոր հերոսներէն մին :

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ՍՓԻՒՌՔԸ

ԵՒ ԻՐ ԱՆԾԱՆՕԹ ԱՆԿԻՒՆՆԵՐԸ

Հայկական գիւղ մը, Խնիյէ, որ կը գտնուի Հալէպէն հարիւր քսան քիլոմեթր դէպի արեւմուտք , բլրակի մը վրայ հաստատուած : Մօտն է Շէյխ Իսա անունով ծանօթ հանքային ջերմուկը, ուր գարնան եղանակին կը յաճախեն յօդացաւէ տառապողներ՝ Հալէպէն ու շրջակայ գիւղաքաղաքներէն :

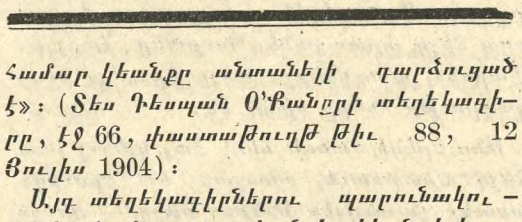

Խնիյէ զուտ հայկական գիւղ մըն է, մօտաւորապէս հարիւրէ աւելի ընտանիքէ բաղկացած : Գիւղը շրջապատուած է պարտէզներով, ունի ձիթենիի, թզենիի ածուներ եւ ջուրի բազմաթիւ ակեր : Տեսարանը հաճելի է: Որոնդէս գետի ոլորապտոյտ գնացքը , Ամբքի ընդարձակ ու ծաւալուն դաշտերը աչքերուդ առջեւ կը պարզեն սիրուն համապատկեր մը :

Խնիյէի հարաւը,հազիւ քսան վայրկեան հեռաւորութեան, բարձր բլրակի մը սարահարթին վրայ, շինուած է հայկական գիւղ մը եւս, Եագուպիէ անունով : Եագուպիէն թէեւ անջրդի, բայց ունի ընդարձակ ձիթաստաններ ու այգեստաններ: Գիւղին ջուրը կը հայթայթուի հեռու ակէ մը: Եւ այսպէս դարձած է Հալէպի հայ միջակորեար դասակարգի օդափոխութեան վայր: Ունի եկեղեցի ու դպրոց, ժրաջան քահանայի մը հսկողութեան տակ :

Պատմական որոշ տուեալներ չունինք, թէ Հայերը ե՞րբ եկած ու բնակած են այստեղ, չունինք ծանօթութիւններ պատմութենէն, այս լեռներու վրայ հաստատուած մէկէ աւելի հայկական գիւղերու մասին, որոնք իրարմէ քանի մը ժամ հեռաւորութեան վրայ տարտղնուած են հոս ու հոն, ինչպէս Արամօ, Խնիմիյէ, Քեսապ եւ շրջանի հայ գիւղերը :

Առասպելախառն զրոյցներ են բոլորն ալ, երբ կ'ըսուի թէ Հայերը Հայաստանէն այստեղ գաղթած են, Տիգրան Բ.ի Սուրիան նուաճելու ժամանակամիջոցին : Մեծն Տիգրան հազիւ տասնեւինը տարի այս շրջանին տէրը եղած է : Այս կարճ ատենուան մէջ գաղթող Հայերը չէին կրնար լեռներու վրայ թափառիլ եւ ի վերջոյ ընտրել անբերրի տեղ մը լեռներու, անանցանելի անտառներու ու ձորերու մէջ :

Ներկայիս հայաբնակ վայրերու այս գիւղախումբերը կը գտնուին ոչ թէ մեր դրականութեան մէջ ծանօթ Սեաւ կամ Ամանոս լեռներուն վրայ, այլ հին պատմութեան արձանագրած Ալազա լեռներուն վրայ : Սեաւ լեռները կը բաժնուին Ալազա լեռներէն Որոնդէս գետի ընթացքովը: Որոնդէս գետին դէպի հարաւի լեռները կը կոչուին Ալաւա կամ Ճեպել Նուսէյրի՝ արդի յորջորջումով, իսկ Որոնդէսէն հիւսիս արեւմուտք՝ Ամանոս կամ Սեաւ լեռները, որ կ'երկարին մինչեւ Մարաշի մօտերը :

Ներսէս Լամբրոնացին ԺԲ. դարու մէջ «Մեկնութիւն Պատարագի» անունով իր երկասիրութեան համար այցելեց Անտիոք եւ անկից անցաւ Պիթիաս, յոյն եւ ասորի վանքերու մէջ փնտռելու իր նիւթին շուրջ յունարէն լեզուով գրուած գիրքեր : Եթէ իր այս ճամբորդութեան մէջ հանդիպած ըլլար հայկական գիւղերու, նոյն իսկ վանքերու, անպայման պիտի գրէր անոնց մասին, բայց լուռ կը մնայ, քանի որ Պիթիաս գիւղը ոչ – հայկական գիւղ մըն էր, եւ այդ շրջանին մէջ գտնուող վանքերը հայկական չէին : Մինչդեռ վերջին շրջաններուն ոչ թէ Պիթիաս, այլ Պիթիասէն մինչեւ Քեսապ երկարող հողամասին վրայ ունինք տասնեակներով հայկական գիւղեր ու աւաններ: Այս իրականութիւնը որոշ ապացոյց մըն է, թէ Հայերը վերջին ատենները այս անառիկ վայրերուն վրայ հաստատուած են, հալածանքէ զերծ մնալու մտադրութեամբ : Այդ հալածանքը կը սկսի Կիլիկեան հայկական թագաւորութեան շիջումի ատենները :

Հայերը այս հողամասին վրայ հաւաքուած են Կիլիկիայէն, Հայաստանէն ու

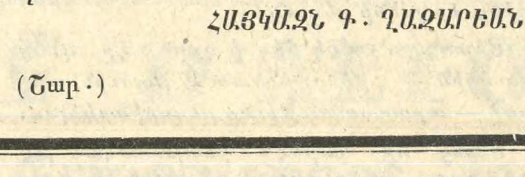

ԱՄՈՔ

ԿԱՄ

ՄԱԼԵԶԻՈՅ ԽԵՆԹԸ

Ա՛հ, անտառները, առանձնութիւնը , ինքնամփոփումը, այս բոլորը կը լեցնէին երազներս :

« Օ, առանձնութիւնը չէր որ պիտի պակսէր ինծի : Պաթավիա կամ Սէօրապայա չզրկեցին զիս, քաղաք մը ուր մարդ էակներ կը գտնուին, ակումբներ, «կոլֆ»ի խաղ մը, գիրքեր ու թերթեր, այն — անունը բան չի փոխեր —նահանգային կայարաններէն մէկը, որ ոտքով ամենամօտ քաղաքէն երկու օրուան ճամբայ հեռու է : Քանի մը ձանձրացուցիչ եւ չոր ու ցամաք պաշտօնեաներ, երկու խառնածիններ կը կազմէին ամբողջ ընկերութիւնս. ասոնցմէ դուրս, ամէն կողմ շուրջս կային միայն անտառը , ծառերը, թաւուտը եւ ճամբայ մը :

« Սկիզբը տակաւին տանելի էր: Ամէն տեսակ ուսումնասիրութիւն կը կատարէի: Օր մը, փոխ մարզպանը , իր քննական պտոյտի ընթացքին , ինքնաշարժը տապալած եւ սրունքը կոտրած ըլլալով , առանձին կատարեցի գործողութիւնը, որու մասին շատ խօսուեցաւ: Թոյներու եւ բնիկներու զէնքերուն հաւաքածոն կ'ընէի. հազար տեսակ պզտիկ բաներով կը զբաղէի տրամադրութիւնս բարձր պահելու համար :

«Սակայն ասիկա տեւեց այնքան ատեն որ մէջս կը գործէր Եւրոպայէն բերուած ներուժը , որմէ յետոյ ընդարմացայ : Հազուագիւտ Եւրոպացիները որ կը տեսնէի, միայն ձանձրոյթ կը պատճառէին ինծի, ամէն յարաբերութիւն խզեցի անոնց հետ, ու սկսայ խմել եւ կծկուիլ միայնակ երազանքներու մէջ :

« Պէտք է միայն երկու տարի համբերէի, յետոյ ազատ պիտի ըլլայի, եւ հանդստեան թոշակ պիտի ստանայի , կրնայի Եւրոպա վերադառնալ եւ նոր կեանք մը սկսիլ հոն: Ճիշդը , միայն կը սպասէի, կը սպասէի, հանդարտօրէն պառկած: Ու այսպէս պիտի սպասէի եթէ նա... եթէ ատիկա չպատահէր»:

×

Մութին մէջ խօսող ձայնը կանգ առաւ: Ծխամորճը ալ չէր վառեր: Այնպիսի լռութիւն մը կար, որ յանկարծ, կրկին լսեցի որ ջուրը յորձանքով կը փշրուի նաւու ողնափայտին դէմ, ինչպէս նաեւ մեքենայի սրտին խուլ եւ հեռաւոր բարախումը : Սիրով պիտի ուզէի սիկառէթ մը վառել , սակայն կը վախնայի լուցկիին զօրաւոր լոյսէն եւ անծանօթին դէմ քին վրայ արձակելիք ցոլքէն: Կը լռէր, կը լռէր շարունակ : Չէի գիտեր թէ վերջացուցած է, կ'երազէ՞ր կամ կը քնանա՞ր , այնքան բացարձակ էր իր լռութիւնը :

×

« Ահաւասիկ նաւուն զանգակը հնչեցուց չոր ու ուժգին ձայն մը. ժամը մէկն էր : Յանկարծ ոտքի ելաւ. կրկին լսեցի գաւաթին շաչիւնը: Յայտնի էր որ ձեռքը խարխարելով ուիսքին կը փնտռէր: Լսեցի հեղուկին թեթեւ գլգլոցը, յետոյ, յանկարծ, ձայնը վերսկսաւ, բայց հիմա , այսպէս ըսած ,աւելի լարուածութեամբ ե ւկրքով :

×

« Ուրեմն ... սպասեցէք ... այս, եղաւ : Հոն էի իմ անիծեալ խոռոչիս մէջ, ինչպէս սարդը՝ ոստայնին ,ամիսներէ ի վեր անշարժ : Ճիշդ անձրեւներու եղանակէն ետքն էր: Շաբաթներ շարունակ ջուրը կը ծփծփար տանիքիս վրան : Ոչ ոք եկած էր, ոչ մէկ Եւրոպացի. ամէն օր ժամանակս անցուցած էի նստած տունիս մէջ , դեղին կիներովս եւ ընտիր ուիսքիովս : Բոլորովին ստորնացած էի այլեւս, մահացուօրէն կարօտցած էի Եւրոպան, երբ կը կարդայի վէպ մը ուր կը խօսուէր լուսաւոր փողոցներու եւ սպիտակ կիներու մասին, մատներս կը սկսէին դողալ : Չեմ կրնար ճշգրտօրէն ձեզի նկարագրել այդ վիճակը, արեւադարձային տեսակ մը հիւանդութիւն ունէի, մոլեգին կարօտ մը , եւ սակայն վատուժիչ, որ երբեմն կը համակէ ձեզ: Օր մը, որքան կը յիշեմ , աթլասի մը վրայ հակած ճամբորդութիւններու մասին կ'երազէի: Յանկարծ դուռը կը զարնեն, սպասաւորը դուրսն է, ինչպէս նաեւ կիներէն մէկը . երկուքին ալ աչքերը զարմանքէն պիշ պիշ կը բացուին : Մեծ շարժումներ կ'ընեն. կին մը եկած է, լէյտի մը, սպիտակ կին մը ...

« Թափով ոտքի կ'ելլեմ : Ոչ կառքի եւ ոչ ալ ինքնաշարժի գալը լսած էի : Սպիտակ կին մը հո՞ս , այս անապատին մէջ:

« Կը պատրաստուիմ սանդուխներէն վար իջնել, սակայն ետ կը դառնամ : Հայելիին մէջ ակնարկ մը, եւ, աճապարանքով քիչ մը հագուստս կարգի կը դընեմ: Ջղային եմ, մտահոգ, անախորժ նախազգացումով մը կարծես տանջահար , որովհետեւ երկրի վրայ ոչ ոք կը ճանչնամ որ քովս գայ բարեկամութեան համար : Վերջապէս կ'իջնեմ :

ՍԹԵՖԱՆ ՅՎԱՅԿ

(8 Շար.)

ՍԿԻՒՏԱՐ

ՄՄՐ.— կուտաք կարն ֆաղուածք մը ե· Ջաֆրաստի յուշերէն, ուր կը ներկա – յացուի Պոլսոյ այս պատմական արուար– ձանը, որ բանաստեղծութիւն է, սէր է, երազ է :

Փոքրիկ քաղաք մը, փոշեպատ, որ այնքան ծանօթ է ու թանկագին Պոլսոյ հայութեան, բայց մանաւանդ Սկիւտար– ցիներուն : Առանցքէ դուրս, ոչ ոք կը նանչնայ այդ փոքրիկ քաղաքը այնպէս ինչպէս որ է : Ու թերեւս չատե՛ր, որոնք պատահաբար այցելած են ու վայելած անոր այնքան առա՛տ փոշին ու ցեխը, մինչդեռ , ինչ որ արդէն իրենց այ– լոյան զաւտաբարբառները ցոյց կու – տայ :

Անդրադառնալով քուն խակ մեր նիւ – թին՝ հնայէ կամ Ննիյէի մասին կ'արժէ խօսիլ չ· Սահակ Քէչէճեանի կողմէ հողի մակերեսային պեղումի արդիւնք գտնը – ւած երկու արձանագրութիւնները՝ ցեղա– յին ու պատմական արժէքներով :

Հայերէն այս երկու արձանագրութիւն– ները փորագրուած են երկու խոշոր քա – րերու վրայ , հեռուէռալ բովանդակու – թեամբ :

Ա· ԿԱՐ·— Եղեւ պատճառ նորոգման աղբիւրս(*) Շէյխ Իսան որդի Տէր Օհան– նէսի 1238 = 1818·

Բ· ԿԱՐ·— Վերստին նորոգեցաւ աղ – բիւրս արդեամբ Տէր Օհաննէսի որդի Տէր Յակոբին 1280 = 1856 :

Գտնուած այս երկու արձանագրու – թիւնէն յայտնի կը դառնայ որ մինչեւ 1856 Հայաստանեայց Եկեղեցիի գաւակներուն պատկանող դիւղ մըն էր Ննիյէ, հոն կը խօսուէր հայերէնը իբրայատուկ գաւա – ռաբարբառով , ժամերգութիւնը կ'ըլլար հայերէն, մեր քաղցրալուր չարականնե – րը եկեղեցիի զմբէթին տակ կ'արձագան – գէին առտու և իրիկուն, խակ հիմա բոլո– րովին լատինացած, եկեղեցիի արարո – զութիւնները կը կատարուին լատիներէն, խակ հայ լեզուի մէջ արաբերէնը դարձած է ընտանեկան լեզու : Դժուար է այժմ նկատել թէ ինչպիսի ընթացքով մը նիյէցիները վերադարձնել իրենց պապե – նական օճախին , մեր միակ աշխատան – քը պէտք է ըլլայ զգացնել նորահաս սե – րունդին, թէ իրենք Հայեր են եւ Աբմե – նական ցեղին կը պատկանին : Այս ալ կա– րելի է մէկ միջոցով միայն, այն է՝ ա – նանդել տալ հայերէն լեզուն դիւղի դըպ– րոցներուն մէջ, միջամտութիւնով Հա – կոլ Թեմին լատին եպիսկոպոսին :

ՏՈՒԲ· Ց· ՏԷՐ–ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(*) Յայտնի ջերմուկը «Շէյխ Իսան » Հայու անուն կը կրէ :

ղղուանքով փախած են անկէ :

Բայց Սկիւտարցիները դամուած մը – նացած են հոն, հրապոյր մը գտնելով նոյնիսկ անոր անհանդուրժելի ցեխին ու փոշիին մէջ :

Քաղաք մը չէ՛ր, համայնք մը չէ՛ր ըմ – կիւտարը, այլ ոգի մը աստուածաշնորհ , որ նոյնիսկ հակառակ քու կամքիդ , վե՛ր կը բարձրացնէր քեզ մաքով ու հոգիով , եթէ քիչ մը խոռվք ունենայիր կուրծքիդ տակ ու ձգտումը բան մը քաղելու, օգ – տակար ու դեղեցիկ բան մը :

Սկիւտարը՝ բազկերակն էր ու սիրտը Պոլսոյ հայ մտաւորականութեան : Պիտի ըսեմ աւելին : Սկիւտարը, իր ամբողջու– թեանը մէջ, աշխարհի մեծագոյն համա – լսարանն էր, որուն փողոցներէն անցած միլիոդիդ խակ, բա՛ն մը կը քաղէիր, բա՛ն մը կը սորվէիր, եթէ այդ տենչը կար հո– գիիդ մէջ :

Սկիւտարը կը ժպտէր քեզի, նոյնիսկ իր ցեխառատ փողոցներէն անցած պա – հուդ ու կը խոստանար քեզի այնքան դե– ղեցիկ բաներ, որոնք մոռցնել կու տային՝ ձմրան անտանելի ցեխը եւ ամառուան անհանդուրժելի փոշին : Սկիւտարը, մո – գական սիրուհիի մը պէս, կը հմայէր քու հոգիդ ու կապուած կը մնայիր անոր :

Ձմեռը՝ ձիւնն ու ցուրտը կը յարձակէին վրադ, ամառը չարաճճի մլուկներու ա – հաւոր բանակները : Բայց յամառօրէն կը մնայիր հոն, որովհետեւ Սկիւտարը ո – դեղինացած քաղաք մըն էր եւ կրնար ամբողջ էութիւնդ լեցնե՛լ, կշտացնե՛լ : Բա՛ւ է որ ըմբռնէիր զայն :

Գուցէ չատերուն թուի տարօրինա՛կ եւ անըմբռնելի, բայց այդպէս էր իրակա – նութիւնը :

Մեր խե՛ղճ ու աղուոր օրերուն, ընկեր– ներով եւ ընկերուհիներով, կը բարձրա – նայինք «Ջամլըճա»յի գագաթը, ըմբոշխ– նելու համար անբաղդատելի դեղեցկու – թիւնը այդ արեւի ծագումին ...

Ցանկարծ , հրդեհ մը ծայր կուտար երկնակամարին վրայ ու բնութիւնը , վրձինը ձեռքին, անհունին վրայ կը սըփ– ռէր՝ իր երանգապնակի բոլոր դեղեցիկ գոյները : Ու այդ հիացումի ու վերա – գոյմի պահուն , աստիճանաբար կը բար– ձրանար հրաչէկ դունդը ու կ'ողողէր մեր ամբողջ էութիւնը ...

Ո՞վ կերտեց Սկիւտարը: Ո՞վ տուաւ Սկիւտարին այդքան խորք ու հոգի : Մեղպուրեաննե՞րը, Պէրպէրեաննե՞րը , Երուխաննե՞րը, Զէկվուրեաննե՞րը, Դուր– եաննե՞րը, Սիամանթոնե՞րը, Թէքէեան – նե՞րը, Վարուժաննե՞րը Զարիֆեաննե՞րը Զրաքեաննե՞րը եւ ասոնց նման չատ չա– տե՞րը ...

Շատ հաւանաբար , այս խնկելի զրա – դէտ – ուսուցչապետներու ողեղինացած Համադրութիւնը :

Համալսարան մըն էր Սկիւտարը : Կարծես՝ անտեսանելի ձեռք մը դեղեցիկ ծագիկներու սերմեր կը նետէր հոգիիդ պուրակին մէջ, երբ անոր գոները բաց գոնէր ու հոգը բերէր :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ, (Յատ.)·— Խանասորի տարե – դարձը այս տարի եւս տօնուեցաւ Նիսի մէջ, նախաձեռնութեամբ տեղւոյս Հ· Յ· Դ· «Գէորգ Զաւուշ» խումբին եւ հովա – նաւորութեամբ Հ· Յ· Դ· Մարսէյլի Շրջ· կոմիտէին :

Փարք Ոկրինիէի մեծ եւ դեղեցիկ ան – տառը թերեւս՝ իր գոյութիւնէն ի վեր , առաջին անգամն էր որ իր ծոցին մէջ կ'ընդունէր հայ տարագիր եռագոյնը եւ նման բազմութիւն մը :

Հայութիւն մը որ եկած էր Ֆրանսայի բոլոր չրջաններէն, Փարիզէն, Լիոնէն , Վալանսէն , Մարսէյլէն եւ այլն վայրե – րէն :

Կիրակի, Օգոստոս 21ին առաւօտեան մասնաւոր վարձուած օթօքառը անտառ կը մտնէր ժամը 9·30ին : Մարսէյլի Շրջ· կո– միտէի եւ Նոր Սերունդի միացեալ օթօ – քառը կը հասնէր քիչ յետոյ, չուրջ երեք տասնեակ երիտասարդ – երիտասարդու – հիներով :

Ընկեր Գեղամ Խոսրովեան հանդէսը բա– ցաւ քանի մը խօսքով եւ «Կարկուտ տե – ղաց »երգով : Ցետոյ բեմ հրաւիրեց ըն – կեր Խաչիկ Մկրտիչեանը որ հիւրաբար կը գտնուէր մեր չրջանը : Մեր երգչ ընկերը իւրայատուկ խանդավառութեամբ պատ – մականը ըրաւ Խանասորի արշաւանքին : Պատկերացուց այն պայմանները որոնց մէջ կ'ապրէր մեր տարաբախտ ժողո – վուրդը :

« Ներկայ օրերուն այդ չարժումը նոյն իսկ կարելի է կոչել տղայական, բայց այն օրերուն Հայոց առաջին բանակն էր անիկա, որ կ'երթար դէպի իրական մահ փրկելու համար հայ ժողովուրդը իր սարկական վիճակէն » :

« 250 հոգիով , յարձակեցան Շարաֆ Բէկի Մաղրիկ ցեղին վրայ, որ պատու – հաս գարձած էր հայ ժողովուրդի գըլ – խուն իր ջարդերով , կեղեքումներով եւ կողոպուտներով : Անոնք զարկին որ հայ ժողովուրդը ձերբազատուի այդ ստորնա– գոյնէչ կեանքէն եւ անոր պարգեւէն ա– զատ ապրելու դաղափարը »:

Յաջողութեամբ երգեցին՝ Ժընըվիեվ Ամատանեան « Անուշ»ը եւ Զինարը » : Տիգրան Տէրտէրեան՝ «Ես իմ անուշ Հա– յաստանին» , Շաքէ Գուլումճեան եւ Ֆը– րանկիւլեան եղբայրք :

Նոյնպէս յաջողութեամբ եւ լաւ առո – գանութեամբ արտասանեցին Լեւոն Տէր – մէրեան «Մեռան չէորան» , Մասիս Բը – լուրեան՝ «Մայիս 28», Մարկրիտ Կրկայ– եան՝ Սիամանթոյի «Պարը»:

Ապա խօսք առաւ ընկեր Մերճեանը, որ ընդհ· պատկերազարդում մը ըրաւ տարա – դիր Հայութեան, Հայաստանի երիտա – սարդութեան եւ չուրջ հարիր տարի ա – ռաջ Հայութեան ապրած վիճակին, Դաշ– նակցութեան կատարած եւ կատարելիք դերին մասին: Բացատրեց Խանասորի ո– դին, Յատազովեց Խանասորի, Սարդա – րապատի եւ այլ ռազմավայրերու կռիւի ոգին:

Ամուրդի դրուեցաւ երկու ափսէ թեր– թանուչ, որմէ գոյացաւ չուրջ 700 ֆր· :

Գեղարուեստական բաժինը տառնձնած էր Մարսէյլի Նոր Սերունդը որ տեղւոյն վրայ վերակազմեց Նիսի Նոր Սերունդի մասնաճիւղը ղեկավարութեամբ ընկ· Տարօնի :

ՇԱՀԱՆ ՍԵՒԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ (Խօսք մահուան 25ամեակին առիթով) : Հեղինակ՝ Գառ – նիկ Ադդարեան, հրատարակութիւն «Գը– բական Շրջանակի», Պէյրութ, 1966:

ԿԻՉ ՄԸ ՏԻՏՂ

Շարժապատկերի սրահին մէջ, երկու տիկիններ բարձրաձայն կը չաղակրատեն ժապաւէնի ցուցադրութեան պահուն : Իրենց մօտ նստած պարոն մը, անհան – գըստացած՝ կ'ըսէ ·

— Ներողութիւն, տիկիններ, չէ՞ք կըր– նար քիչ մը աւելի ցած ձայնով խօսիլ :

— Ինչո՞ւ: Մեր խօսածները մէջ դաղտնի բան մը չկայ, կը յարէ տիկին – ներէն մէկը :

×

Այր ու կնոջ կռիւէ մը եաք, խօսքը կը– նոջը ուղղելով՝ ամուսինը կ'ըսէ·

— Սիրելիս, եկուր այսօրուընէ քար մը դնենք այս մեր վէճերուն վրայ եւ նոր կեանք մը սկսինք :

— Համաձայն եմ, կը պատասխանէ կի– նը, պայմանաւ որ քարը ես ընտրեմ դո– հարաւճառէն :

- Ե Ր Բ -
ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱՒ

Սպայ մը կը խօսէր Լիսիայի հետ : Դեռատիս մէկին էր, կը խնդար եւ կը կա– տակաբանէր : Առանց նեղութեան բանտին կեանքի յարմարած ըլլալու երեւոյթը ունէր : Լիսիա զարմանքով նչմարեց որ ձեռքերը կը դողային երբ իրեն կը խօսէր : «Ինչպէս կը վախնայ » խորհեցաւ : Այս տպաւորութիւնը իրեն անախորժ եղաւ , բայց չուտ ցրուեցաւ : Իր մէջը ունէր եր– ջանկութեան այնպիսի յորդառատ ալբիւր մը որ ոչինչ կրնար զայն ցամքեցնել : Չէր խորհեր խակ երկարատեւ բանտար – կութեան մը հաւանականութեանը մասին Սավինաքիի համար : Այնքան աւելորդ ձերբակալուած էին այսպէս, յետոյ ա – զատուած էին քանի մը օրէ ետք : Փեթ – րոկրատի բանտերը, թէեւ անհամար, չէ– ին կրնար բաւել բնակեցնելու համար ժո– ղովրդին կէսը ... Այս պահուն, չրջա – պատուած էր մարդոցմով որոնք կը չա – նային իրեն հաճոյանալ . սիրահարը ու– նէր իր քովը, չէր ուղեր աւելի հեռուն տեսնել :

Այս սրահին մէջ, ամենազարմանալի խառնուրդ մը կար որ մարդ չէր կրնար երեւակայել : Հակայեղափոխականներ , այսինքն ամէն աստիճանի սպաներ, քանի մը երեւելի քաղքենիներ , յետոյ չահա – դէտներ, չորս հոգինոց խումբ մը որ յան– դուգն յարձակում մը ըրեր էին փալաթին դրաւելով , յետոյ հասարակ գողեր, փո – դոցին մէջ բռնուած, քաղաքական բան – տարկեալներ, խաբեբաներ: Այս խումբին աղնուական դասակարդը կազմուած էր դրամանենդներէ որ վարպետօրէն չրջա – բերութեան մէջ գրած էին քանի մը հա – դար կեղծ «Քէրէնաքի» իրենք իրենց հա – մար գոհ երեւոյթ ունէին իրենց գլուխը վեր կը բռնէին , հոն գտնուողներուն դո– նէ մէկ երրորդը հարստահարութիւններ ըրած ըլլալու համար բոլչեւիկներ էին : Մարդ մը ,գրաւած էր թէյ պատրաստելու սեղանի մը վրայ դրուած ալքօլի լամբարի միջոցաւ եւ բաժակ մը բերաւ Լիսիայի որ չատ հաճոյքով ընդունեցաւ եւ երբ կը սկսէր խմել , ըսաւ անոր , «կեցէք կեցէք» եւ յաղթականօրէն , բաւական աղտոտ գրպանէն կտոր մը չաքար հանելով տը – ւաւ :

— Վերջինն է որ կը մնայ, ըսաւ Լի – սիա , չհամարձակեցաւ մերժել : Իր գը– պայիներէն մէկէն տեղեկացաւ թէ չաք– քարին մարդը կոմիսար մըն էր, որ բանա– կին դրամ տանելու համար Սիպերիա գրկուած ըլլալով, որպէս թէ ճամբան կողոպտուած էր :

Սակայն սենեկակիցներուն պետը եկաւ իր յարդանքը մատուցանելու Սավինաքիին եւ Լիսիայի, ինքն էր որ կը կարդադրէր բանտարկեալներուն իրենց մէջ եղած յա– րաբերութիւնները, կը նչանակէր ձրի աշ– խատանքներու չրջանը և լուացարանիչնե– լու կարգը : Կը կազմակերպէր խմբակ – ներ ապուրի ամաններըը բաժնելու , կը գրէր ցուցակը այն առարկաներուն դուր– սէն գնել տալու համար կարմիր պահա – կին :Այս կարեւոր անձնաւորութիւնը հա– դիւ երեսուն տարու մարդ մըն էր, կորովի եւ հաճելի դէմքով, չէկ մազերով վստահ քալուածքով : Կարմիր բանակի սպայա – կոյտին մէջ բարձր պաշտօն մը ունեցած էր : Օր մը, չորս հարիւր հազար ռուբլի իր գրասենեակէն անհետացաւ եւ ձերբա– կալուեցաւ : Սավինաքին եւ Լիսիան տա– րաւ չրջան մը ընելու իր կալուածին մէջ ուր հիմա կը սիրէր, եւ որովհետեւ բան– տարկեալները սրահը կ'աւելէին, իր նոր հիւրերը անցուց գրկից պզտիկ սենեակ մը ուր երկվեցեակի մը չափ պինուորական անկողիններ քով քովի էին : Կին մը պատ– ւած էր անոնցմէ մէկուն վրայ, եւ թեւե– րուն մէջ կը բռնէր աղջնակ մը հազիւ վեց տարեկանի չափ , որ կը քնանար դեռ : Մօրը պարտաւած դէմքին վրայ կը կարդացուէր թէ այս պզտիկն էր ամ– բողջ իր մտատանջութիւնը, որ տխեղճ , ժժդոյն էր ինչպէս բոլոր այն մանուկները որ այն տաեն ծնան Փեթրոկրատի խոնաւ հողին վրայ :

Լիսիա, կիսաձայն, խօսեցաւ անոր հետ : Իբր պատանդ վար դրուած էր իր աղջկանը հետ , վասնզի իր ամուսինը , իբր հակայեղափոխական ամբաստանուած յանձնուէր , հող պիտի մնար աղջկան հետ : Վիշտէն կիսովին խենթեցած երե– ւոյթ ունէր :

—Եթէ վերադառնայ , հրացանի պիտի բռնեն : Եթէ չվերադառնայ , ինչ պիտի ըլլայ իմ պզտիկս ... Զի կրնար այլեւս այս երկար բանտարկութեան դիմանալ :

Նայեցէք ինչպէս նիհար է : — Ծած – կոց մը վեր առաւ : Լիսիա տեսաւ սրինգի չափ բարակ սրունքներ :

Սենեկակիցներու պետը ըսաւ Սավինա– քիի·

— Հոս պիտի բնակիք այս դիշեր, ասի քաղքենի Թաղն է, Սավինաքի անկողինի մը վրայ նստաւ : Ընկճուած էր, երկու ժամէ ի վեր էր որ արթնցած էր : Լիսիա– յի հետ մէկ բառ չէր փոխանակած :

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար·)

GERMAIN SANCHEZ

31bis, Avenue de Tassigny à CHARENTON - LE - PONT
Téléphone: 368. 03-13 et 368. 56-46

Agent Immobilier Agréé — Affilié à la Caisse de Garantie des A.I.F.

ՁԵԶԻ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԾԱԽՈՒ ՊԱՐԱՊ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ.—

1) ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Rue Marcel Bourdarias
Գետնայարկ, մուտք, խոհանոց, 3 սենեակ, արտաքնոց, լուացարան (սալ տ'օ) տէպառա, փանտըռի, փոքրիկ բակ, երկու նկուղ, կեդրոնական ջեռուցում, փոքրիկ պարտէզ:

Rue du Président Kennedy
Մուտք, խոհանոց, երկու սենեակ, մառան եւ ձեղնայարկ (մանսառտէ) սենեակ, փոքրիկ պարտէզ:

Rue du Pt. Ivry
Մուտք, խոհանոց, ճաշասենեակ, երկու սենեակ, նկուղ:

Rue P. V. Couturier
Մուտք, խոհանոց, երկու սենեակ, պալքոն, բաղնիք, արտաքնոց, նկուղ, կեդրոնական ջեռուցում, վերելակ:

Rue des Ecoles
Մուտք, երեք սենեակ, խոհանոց, արտաքնոց, բաղնիքի կարելիութիւն, նկուղ, պարտիզակ:

Rue Véron
Մուտք, խոհանոց, 3 սենեակ, տէպառա, արտաքնոց, նկուղ, փոքր պարտէզ:

Rue Mal. de Tassigny
Մուտք, խոհանոց, երկու սենեակ, փանտըռի, արտաքնոց, նկուղ+սպասուհիի սենեակ, գեղեցիկ չէնք (ծախողը 100էն50 վարկ կուտայ):

Rue de Lyon
Չորս եւ հինգ սենեակ ամէն յարմարութիւնով (թու քոնֆոռ), մաս մը Քրետի Ֆոնսիէ:

2) ՄԵԶՈՆ – ԱԼՖՈՌ
Բազմաթիւ յարկաբաժիններ, երկուքէն հինգ սենեակ, հին եւ նոր չէնքեր, մասնաւորաբար

Au Chalet Bleu, 96 Ave. Gal. Leclerc
Մուտք, խոհանոց, 3 սեն. սալ տ'օ, արտաքնոց, նկուղ, կառքի տեղ (փառքինկ) Քրետի Ֆոնսիէ առաւել 7–8 տարուան վրայ վարկ ծախողին կողմէ 7,50 %:

3) ՎԻԼՆԷՕՎ–ԹՐԻԱԺ
Գետնայարկ, մուտք, խոհանոց, երեք սենեակ, տէպառա, արտաքնոց, նկուղ (նորոգութեան կարօտ բայց շատ մատչելի գին):

4) ՇԱՌԱՆԹՈՆ–ՍԷՆ–ՄՕՐԻՍ
Բազմաթիւ յարկաբաժիններ երկուքէն հինգ սենեակ:

Ձեր տրամադրութեան տակ է այցելելու եւ ձեզի այլ շահեկան գործեր առաջարկելու համար:

GROSSISTE rue d'ABOUKIR

APPEL OFFRES DIRECTES FABRICANTS SPECIALISES ROBES, MANTEAUX, ENSEMBLES etc... style 20 ans, 30 ans articles soignés
tél. 488-69-57

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին:

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92

կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր 15էն սկսեալ հաշուեցոյեր պիտի ղրկենք մեր այն բաժանորդներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնենք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ:

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդները կը կարգադրեն իրենց առկախ հաշիւները, աւելի եւս չդժուարացնելու համար, հայկական օրաթերթի մը հրատարակութեան ծանր պայմանները:

Կանխայայտ չնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի *Յունիս 19ին կազմակերպած* դաշտահանդէսը *օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել:*

Աղքատախնամի *վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս* դաշտահանդէսը, *որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային:*

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը: Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են: Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նորոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ:

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Խաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) շրջանին Կիրակիները եկեղեցական արարողութիւնները տեղի պիտի չունենան:

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանատան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԿՌԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն չնորհակալութեամբ ստացած է 10 տոլար Ֆիլատելֆիայէն ընկեր Ստեփան Աղնաւորեանի կողմէն, իր նշանախօսութեան ուրախ առիթով, Օր. Սոնիա Ալիքեանի հետ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տիկին էլիզ Քիւփէլեանի մահուան քառասունքին առթիւ Տոքթ. Լ. Մոմճեան 50 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ Բ. ԽՈՒՄԲԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

ՓԱՐԻԶԻ խումբը կը հասնի Փարիզ Սքուառ Մոնթոլոն, Չորեքշաբթի Օգոստոս 31, ժամը 18ին:

ԼԻՈՆԻ խումբը կը հասնի, Փեռաշ, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր մէկին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ խումբը կը հասնի Սէն – Շառլ, Հինգշաբթի, Սեպտ. 1ին, ժամը 14·30ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ԱՐՄԱՆԸ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
31
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
31 AOUT
1966

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

42րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10699

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

42e ANNÉE — N° 10.699

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԳՐԱՒՄԱՆ ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

—o—

Դ.

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան 1897ի Դեղին Տետրակը (դիւանագիտական վաւերագրեր) 31 էջ յատկացուցած է Պանք Օթոմանի ղրաման եւ յարակից դէպքերուն։

Դեսպանատան գործակատարը՝ Ժ. տը լա Պուլինիէր՝ ականատեսներու վկայութեանց վրայ հիմնուած, 1896 Սեպտեմբեր 3ին արտաքին նախարարին ղրկած իր տեղեկագրով բացէ ի բաց կ՚ամբաստանէ Ապտիւլ Համիտն ու ոստիկանական նախարարը իրբեւ կազմակերպիչները Պոլսոյ հայկական ջարդերուն, կանխամտածուած ծրագրով։ Սուլթանը անձամբ գինած էր, կ՚ըսէ, ջարդարարներու բազուկները՝ հրամայելով անոնց անխնայ կոտորել բոլոր Հայերը։

Դրամատան չէնքը ղրաւուած էր Օգոստոս 14–26ի չորեքշաբթի կէսօրէ ետք ժամ մէկին միայն, մինչդեռ ջարդերը սկսեր էին նոյն օրուան առաւօտեան պիտի տեւէին ամբողջ երեք օր, հակառակ դեսպաններու բողոքին եւ Սուլթանին կողմէ անոնց տրուած հաւաստիքներուն թէ կատարեալ խաղաղութիւն կը տիրէ (ապացոյց պէր Քէմալ տըր)։

Ոստիկանութիւնը օրեր առաջ բիրեր, երկաթեայ ձողեր եւ դաշոյններ բաշխած էր թուրք տականքին՝ որոշեալ օրը զանոնք գործածելու համար Հայերուն դէմ, իր բարեացակամ մեղսակցութեամբ։ Մատնանշած էր նաեւ յարձակման են թարկուելիք վայրերը։

Ելլոըզի պալատի չրջանին մէջ երեսուն հաղարնոց պահակազօրք կար։ Արիւնարբու սուլթանը թոյլ չէր տուած որ այդ դինուորներէն գոնէ փոքրիկ մաս մը չարժման մէջ դրուի՝ ջարդերը արդիւնաւէտ եւ անդորրութիւնը վերահաստատելու համար։

Պոլսոյ բոլոր թաղերն ալ թուրք խուժանի վայրագ յարձակման ենթարկուած են։ Ամէնէն առաջ խողխողուած են Ղալաթիոյ քարափի հայ բեռնակիրներն ու խաներու պահակները, որոնք գրեթէ բոլորն ալ Հայեր էին։

Բացի Ղալաթիայէն Բերա, Փէրչեմպէ Գալաթա, Թոփհանէ, Պէշիկթաշ, Գասըմ Փաշա, Մասլաղ, Նոյնիսկ Վոսփորի հարուստ արուարձանները՝ Պէպէք, Բուման Հիսար, Քանտիլլի եւայլն սպանդանոցի վերածուած են։ Շատ Հայեր Թարապիա եւ Պէօյիւք–Տէրէ ապաստաներ են, դեռ պատանոց պաշտպանութեան տակ։

«Գիտէինք որ, կ՚ըսէ տը լա Պուլինիէր, Հայերու ընդհանուր ջարդ տեղի ունենցեր էր Մասլաղի մէջ, (Ոսկեղջիւրի թաղամաս), որուն բնակիչները մեծ մասամբ Հրեաներ են։ Ատոնք իսլամներու կողմէ դողցուած ապրանքները աժան դինով ծախու առնելու համար կ՚առաջնորդէին զանոնք իրենց տխուր գործը կատարելու»։

Հանրածանօթ է Հրեաներու վերաբերուած մաքիավելեան մատնութիւնը Մասլաղի ջարդերուն առթիւ.— «Հայ է, քայց լաւ մարդ է···»։ Այս ձեւով մատնանշուած Հայերը վայրկենական կը ջարդուէին թուրք խուժանին կողմէ։

Գործակատարը անձամբ այցելած է Բերայի Ֆրանս. հիմնարկութիւնները եւ ճամբան հանդիպած է չատ մը ջարդարձութիւններու։ Բերայի եւ Բանկալթիի փողոցներու երկայնքին տեսեր է երկար շարքեր մեռելակառքերու, որոնց մէջ դիակները մեռելակառքերու, որոնց մէջ դիակները դիզուած էին խառնիխուռն։ Շիշլիի Հայոց գերեզմանատան մէջ տեսեր է 400 դիակներ սարսափելիօրէն անդամահատուած։

Այդ մթնոլորտին հայ յեղափոխականները իրենց ձեռքին մէջ կը պահէին դրամատան չէնքը։ Ու լսած ըլլալով, որ ջարդերը կը չարունակուին, Ֆրանսերէն դըրուխիւն մը կ՚ուղղեն վեց դեսպաններուն, պահանջելով՝ դադրեցնել կոտորածը եւ դրամատան վրայ դինուած յարձակումը, դրաւոր երաչխիքներ տալ բռնորոշումներու գործադրութեան համար։ Հակառակ պարագային կը սպառնար։ Նային օդը հանել դրամատունը, մէջին եղողով մխոին։

Պանք Օթոմանի փոխ–տնօրէն Ֆրանսացի Օպուանօ, որ բանտարկուած պաշտօնէութեան մաս կը կազմէր, բանակցութեան մէջ կը մտնէ «հրօսակ»ներու չատ երիտասարդ եւ սահուն Ֆրանսերէն խօսող երկու զեկավարներուն հետ (Արմէն Գարօ եւ Հրաչ)։

«Պ. Օպուանօ փորձեց համոզել այս աւազակները, որ ձգեն դրամատան չէնքը։ Անոնք մերժեցին, ըսելով. «Զեզի դէմ բան մը չունինք մենք. մի՛ վախնաք մեզմէ։ Մենք ո՛չ ձեր դրամին, ո՛չ ալ ձեր պատ հեստներուն կ՚ուզենք դպչիլ։ Մենք միայն կ՚ուզենք ցոյց մը կատարել եւ այստեղէն ներկայացնել մեր պայմանները»։

Օպուանօ հաւաստիք ստանալէ ետք, որ դինուորները դուրսէն այլեւս յարձակում պիտի չգործեն պանքային վրայ մինչեւ իր վերադարձը, կը փութայ Ելլըտըզ, ուր կը տեսնէ Մեծ Եպարքոս Խալիլ Րիֆաթ փաչան։

Սուլթանը կը մերժէ ընդունիլ հայ յեղափոխական կոմիտէի քաղաքական պահանջները։

Ելլըտըզի պալատին մէջ տեղի կ՚ունենայ երկար վիճաբանութիւն, որուն կը մասնակցին Օսմ. դրամատան տնօրէնն սըր Էտկար Վինսընթ եւ ռուսական դեսպան Նատան աւագ թարգման Մաքսիմով, Ապտիւլ Համիտ կը հաւանի յեղափոխական ներուն կեանքին չդպչիլ եւ թոյլ տալ, որ անոնք չէնքէն դուրս ելլեն ոստիկանութեան եւ դրամատան պատուիրակներու հսկողութեան տակ, սըր Էտկար Վինսընթի դիւանատունը տարուին, մինչեւ որ փոխադրուին Եւրոպա պացող առաջին նաւով։

«Դիւրին չեղաւ այս լուծումը ընդունիլ տալ Հայերուն, կը դրէ տը լա Պուլինիէր։ Ժամերով մերժեցին զայն եւ Պ. Օպուանօ մեծապէս կը դնահատէ Մաքսիմովի ճարպիկ պերճախօսութեան իրեն ընծայած աջակցութիւնը»։

Առտուան ժամը երեքուկէսին յեղափոխականները կ՚ընդունին իրենց ներկայացուած պայմանները, կը պարպեն դրամատունը, ազատելով հարիւր քսան պաշտօնեաները, որոնք 14 ժամէ ի վեր պարհուրելի անձկութեան մէջ էին, կ՚ըսէ Ֆրանս. դեսպանատան գործակատարը։

Հետեւանքը ծանօթ է։ Տասնեւեօթը հայդուկները (26ի վրայ չորսը նահատակուած եւ հինգը վիրաւորուած էին) Ֆրանս. փիրոնետ չոդենաւով կը ղրկուին Մարսէյլ, չատ վիրաւորական պայմաններու մէջ։ Ֆրանս. դեսպանատան թարգմանը նաւապետին ներկայացուցեր էր զանոնք իրրեւ «աւազակ»ներ, որոնք կ՚ուզէին կողոպտել դրամատունը։

Մարսիլիոյ մէջ անոնք կը բանտարկուին Սէն–Փիէրի բանտը։ 17 հոգի բեռնատար չոդենաւով կը ղրկուին Պուէնոս Այրէս, իսկ Արմէն Գարօ եւ Հրաչ կ՚արտօնուին անցնիլ Զուիցերիա, չարունակելու իրենց կիսատ մնացած ուսումը։

Քանի՞ Հայեր զոհ գացին Պոլսոյ կոտորածներուն։

Տը լա Պուլինիէր կը դրէ, որ եթէ 6000 ըսէ, իրական թիւէն չատ պակաս պիտի ըլլայ։ 4·500 հոգի թաղուած են Հայոց դերեզմանատան մէջ։ Ոստիկանութեան բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը ըսեր է իրեն, որ 750 Հայեր սպաննուած են Ղալաթա–Սարայի բանտին մէջ, Բերայի սրտին վրայ։ Հարիւրաւոր դիակներ «մալվունա»ներու մէջ դիզուած՝ ծոլ նետուած են։

Դեսպաններու դրաւոր եւ բերանացի բողոքներուն ո՛չ մէկ կարեւորութիւն տրուած է կարմիր սուլթանը, որ հրամայած է չարունակել ջարդը։ Անոնք ալ փոխվրէժի դիմած են··· չլուսաւարդելով դեսպանատունները Համիտի գահակալութեան տարեդարձին դիշերը, Օգոստոս 19–31ին։

Ա՛յսքան միայն։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԻՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ''ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ''

—o—

ԳԵՐՄԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՆԵՐ ԾԵԾ ԿՈՒՏԵՆ

Մինչ խաղաղ տողանցքը կը չարունակուի Փեքինի խորհրդային դեսպանատան առջեւ, համայնավար երիտասարդներ յարձակած են արեւելեան դերմանացի դիւանագէտներու եւ իրենց ընտանիքին վրայ ու փառաւոր ծեծ մը քաչած են։ Եուկոսլաւ մամուլի Թանեուկ դործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ դիւանագէտներուն մէկուն 17 տարեկան տղան վիրաւորուած է։ Փանքովի կառավարութիւնը բուռն բողոք մը ներկայացուցած է այս առթիւ։

Խորհրդային դեսպանատան առջեւ կատարուած ցոյցը սակայն խաղաղ է։ Քանի մը նշանախօսքեր փոխուած են եւ ցուցարարները փոխանակ «անկէ՛ արդի վերաքննականութիւնը» պոռալու, «անկ – ցի՛ խորհրդային վերաքննականութիւնը» կը պոռան։ «Ժողովուրդին օրաթերթը» անդամ մը եւս խմբագրականով հանդարտութեան կոչ կ՚ընէ։

Հոնկ–Քոնկի թերթերուն համաձայն, Քանթոն քաղաքին մէջ եկեղեցի մը կրակի տրուած է «կարմիր պահակազօրքի» անդամներուն կողմէ։

Սաքէշ–Քէօր վարժարանի ութ քոյրեր արտաքսուած են իրրեւ լրտես։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱԼԵՆՑԻԱՅԻ (Սպանիա) Արքեպիսկոպոսը՝ Դերպ. Օլայէա իր հրաժարականը տուած է համաձայն Պապին Մոթու փրոփրիոյին, որ կը թելադրէր 75ը անց եպիսկոպոսներուն ասպարէզէն քաչուիլ։ Այս հրաժարականը քաղաքական հարց մը կը ստեղծէ Ֆրանքոյի համար, որը – ուած ըլլալով որ Դերապայծառը անդամ էր խնամակալ մարմնին որ կազմուած է միայն երեք անդամներէ եւ որու պաշտօնն է թագաւորը նշանակել Ֆրանքոյի մահուան պարագային։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախկին նախագահը՝ զօր. Կիւրսէլ երկու հարիւր օր է մահաքունի մէջ է։

ՎԱՏԻԿԱՆ եւ իրաք որոչեցին դիւանադիտական յարաբերութիւններ ստեղծել։ Լիբանանէն, Եգիպտոսէն եւ Սուրիայէն ետք, չորրորդ արաբական երկիրն է, որ դիւանագիտական յարաբերութիւն կը ստեղծէ Առաքելական Աթոռին հետ։

ԹՈՒԼՈՆի նաւահանգիստին մէջ, յուղիչ արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ առջի օր, Հնդկաչին ինկած 337 Ֆրանսայի զինուորներու մարմիններուն փոխադրութեան առթիւ։

ԳԱՀԻՐէի մէջ, «մահմետական երեք եղբայրներ» կախաղան հանուած են առջի օր, բայց հաղարաւոր ուրիչներ կան որոնց միակ յոյսն է՝ Նասրէն վրէժ լուծել։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ մէկէն սկսեալ, Ֆրանսայի մէջ, անգլիական եւ ամերիկեան ծխիկներու գինը կը բարձրանայ։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ սաո ընդունելութիւն մը պատաւ, առջի դիշեր, ձիպուքի ուր դիշեր մը կ՚անցընէր Քամպոճ մեկնելէ առաջ։

ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԱՐԾԻՒԸ ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

(ՍԵՒԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏ)

Բ.

Սասնոյ կռիւներէն մօտ 10 տարի ետք, 2 Օգոստոս 1914ին, Թուրք կառավարու – թիւնը կը ստորագրէր գերմանահպատակ զաղտնի զինակցութեան դաշնագրութիւն մը, որուն յօդուած 4րդը կ'ըսէր բառ առ բառ.—

« Գերմանիա կ'ընդունի պաշտպանել զինու զօրութեամբ Թրքական հողերը, այն պարագային՝ երբ Ռուսիա կը սպառնայ այդ հողերուն » (*) :

Թուրքիա, իր կռնակը ամրացուցած գերմանական զինուորական ուժով եւ զի – նակցութեամբ, կը մեկուսացնէր Թրքա – կան բանակին մէջ հայ ժողովուրդին կըռ – ուելու ընդունակ զաւակները մեծամաս – նութիւնը, 20էն 45 տարեկան այրերը, այսինքն՝ 1869ի ծնունդներէն մինչեւ 1894ի ծնածները, 25 տարիներու բոլոր զինուորցուները :

Զինուորական երկաթէ կարգապահու – թեան տակ սեղմելէ եւ մեկուսացնելէ ետք զանոնք՝ կը սկսի զինաթափումի, որուն զուգընթաց կը ձեռնարկէ նաեւ հայ քա – ղաքային բնակչութեան զինաթափումին,

Թուրք կառավարութիւնը, իր ոճրային ծրագիրը գլուխ հանելու համար, պատըր – ուակ կը փնտռէր՝ յայտարարելով թէ Հ. Ց. Դաշնակցութեան Էրզրումի Պատգ. Ժողովը, իբր թէ «Թուրքիոյ չօդնելու ո – րոշում տուած է», եւ կը խեղաթիւրէր այն խիստ տրամաբանական պատասխա – նը, որ Դաշնակցական լիտըրները տուած էին Թուրք պատուիրակութեան՝ Էրզրու – մի մէջ Յուլիս 1914ին, այն է՝ «Թրքա – հպատակ Հայը իր կառավարութեան հանդէպ պարտադրուած քաղաքացիական պարտականութիւնը պիտի կատարէ» :

Թուրք կառավարութիւնը, կրկին պա – տրըուակելով թէ «Գարօ Փաստրմաճեան սահմանն անցած է, 28 Յունուար 1915ին սպաննել կուտար անոր եղբայրը՝ Ս. Փաստրմաճեանը, եւ չարունակելով յա՛ – րաճուն կերպով ոճիրներու չարքը գա – նազան վայրերու մէջ մանկահի եւ խըմ – բական տէրորներով, կ'ուզէր աւելի մեծ պատրուակ մը մատի փաթթոց ընել՝ տա – րագրութեանց եւ զանգուածային սպա – նութեան իր ծրագրին հիմ ծառայեցնե – լու համար :

Հնչակեաններու 1913ի Քէօսթէնճէի Պատգմ. Ժողովի որոշումները փաստ բռնելով՝ 20 Հնչակեաններու Պոլսոյ մէջ կախաղանով չզոհացաւ եւ զաւառներու մէջ ալ «պատերազմական առեւանգներ» գործի մղեց՝ «Հայրենիքի Դաւաճանու – թեան» երեւակայական զաւեր ստեղծե – լով : Եւ նոյնիսկ 1912–1913 Պօղոս Նու – պար փաչայի բարենորոգումներու մասին կատարած աշխատանքներն ու զիմումնե – րը «հող փրցնելու նպատակով Թուրքիա – յի հողային ամբողջականութեան դէմ դաւաճանութիւն» նկատուելով, Պոլսոյ պատերազմական առեանը, չինծու վըճ – ռադրով մը, ի բացակայութեան մահա – ւճիռ արձակեց Պօղոս Նուպարի Յուլիս 1915ին, Թուրք տիմար ժողովուրդին առ – ջեւ արդարացում մը կեղծելու համար զործադրուած զանգուածային սպանու – թեանց :

Մինչեւ 31 Յուլիս 1914, Սեբաստիոյ մէջ 30·000 զինուորներ պատրաստ կային, եւ Թուրք կառավարութիւնը կ'ակնկալէր որ միայն Սեբաստիոյ նահանգէն 100·000 հոգի զօրակոչի պիտի ենթարկէ : Եւ ար – դէն մինչեւ 15 Օգոստոս 1914, Սեբաս – տիոյ քաղաքին մէջ պատրաստ զօրքին թիւը հասաւ 56·000ի : Եւ հետզհետէ նո – րակոչերով կը ստուարանար Թրքական 10րդ Գոլ Օրտուն Սեբաստիոյ մէջ, Ալնի փաչայի հրամանին տակ :

Ինչպէս Մուրատի օրագրէն կը տես – նենք, հրատարակուած «Վէմ»ի մէջ (Նո – յեմբեր–Դեկտ. 1933ի եւ Յունուար – Փե – բրուար 1934, եւ Մարտ – Ապրիլ 1934 թիւերուն մէջ), Մուրատ առաջին օրէն իսկ զգացած էր մօտալուտ վտանգը հայ ժողովուրդի գոյութեան դէմ, եւ կ'արձա – նագրէր իր օրագրին մէջ 1 Յունուար 1915 թուականով.

«Ահը սրտերնիս է թէ ի՞նչպէս... պի – տի վերջանայ վերահաս մրրիկը» : Եւ պաղարիւնը առանց կորսնցնելու կը ջա – նար վերջին զերադոյն հաւաքական ճիգ մը ընելու եւ փրկելու Սեբաստահայու – թիւնը բնաջնջումի վերահաս վտանգէն :

Մուրատ իր օրագրին մէջ կ'ըսէր (14 Փետր. 1915 թուականով.—

« ... վերջապէս հայ տառապանքին չափն ու սահմանն անցաւ : Շէն տուներ այրել, անհատները սպաննել, բռնի զրա – ւումները աւելի Հայուն բարդել, հայը ձրի կերցնել զօրքին, բացի իր առածէն, Փոքր Հայքի հայ ժողովուրդին բացար – ձակ կորուստ կը սպառնայ» :

Եւ իր լեռ բարձրանալէն երեք օր ետ – քը, 18 Մարտ 1915, իր օրագրին մէջ ար – ձանագրած է «Թալան եւ կոտորած» Թուրքերու կողմէ :

Մուրատ միակն էր, որ սառնօրէն կը տրամաբանէր, եւ միակ փրկութիւնը ղեն – քով զիմադրութեան մէջ կը գտնէր, ինչ – պէս իր դիւցազնական կեանքի օրինակո – վը ցոյց տուաւ : Աւա՛ղ, Սեբաստիոյ մէջ իր փոքր խումբովը ստիպուեցաւ առան – ձին պայքարիլ անհաւասար կռիւին մէջ :

Սեբաստիոյ Հայութեան ժամանակին չարթնալը որքան մեծ դժբախտութիւն մըն էր, նոյնքան ճակատագրական դըժ – բախտութիւն մը եղաւ ժողովուրդի փըր – կութեան գործին Մուրատի հիւանդու – թիւնը (Թիֆոյէ, որ սկսաւ 27 Մարտ 1915ին իր լեռ բարձրանալէն 12 օր ետքը եւ տեւեց ամբողջ Ապրիլ ամիսը 1915ին) :

Մուրատի օրագրին մէջ իր հիւանդու – թեան օրերուն արձանագրուած կը զըտ – նենք 15 Ապրիլ 1915ին թէ «դիւղերը զի – նաթափ եղած են» :

Ռազմիկը, որ նոր ապաքինիլ սկսած էր, տեսնելով աւելի քան երկուքուկէս ա – միս ժողովուրդի քնած ըլլալը եւ քաղա – քին ու զիւղերուն զինաթափումը, կ'ըսէ 30 Ապրիլ 1915ին.

«Սեբաստիոյ ժողովուրդը աւելի թու – լամորթ է քան թէ ուրիշ տեղեր» :

Ռազմիկի այս ծանր վճիռը իր հիմն ունէր : Անոր սրտէն արիւն կ'երթար, երբ «բռնաբարումներ, սպանութիւններ, կո – ղեքումներ լման էին» (Օրագիր 18 Մայիս 1915) եւ ինք ցասումէն ինքզինքը կ'ու – տէր.

«Մ'ըլա, այս ժողովուրդը ե՞րբ զիտակ – ցութեան պիտի գայ» (Օրագիր 23 Մայիս 1915), երբ կը տեսնէր որ «հայ զա – ւաճանները լիրբ կառավարութեան մը ձեռքը դործիք դարձած՝ կը քանդէին հայ զիւղերը» : (Օրագիր, 29 Մայիս 1915) :

Ժողովուրդը չհետեւեցաւ ռազմիկի ճիշդ ժամանակին յայտնած նախազգու – շացումներուն եւ զէնքով զիմադրելու խորհուրդին, եւ այդ անտարբերութեան հետեւանքն եղաւ Փոքր Հայքի ամայա – ցումը եւ Սեբաստահայութեան բնաջընջումը :

Մուրատ, որպէս նուրբ եւ հոտառու քաղաքագէտ, կշռած էր կացութեան բո – վանդակ ծանրութիւնը, վեց ամիս առաջ, եւ 1 Յունուար 1915ին, կասկածանքով լի հարցական նշանը դրած էր թէ «ի՞նչպէս դուրս պիտի զար» ժողովուրդը այս ա – զէտէն :

Երբ Էնվէր փաչա, իր հրամանին տակ 3 գոլ օրտուներու (9րդ, 10րդ, 11րդ) 96·000 զինուորներով ջախջախուած էր Սարըղամիշի մէջ Դեկտեմբեր 1914ի վերջին մէկ չաբթուան մէջ ռուսին եւ կոր – սընցուցած էր իր կովկասեան ճակատի բանակին 85 առ հարիւրը, եւ միայն 7500 բոպիկ եւ մերկ զինուորներով նահանջած էր Էրզրում, եւ սիրտը վրէժով լեցուցած, ճեպընթաց կը փութար Պոլիս, անցնելով Սեբաստիայէն, սարքելու համար արեան բաղնիքներ անմեղ եւ անզէն ժողովուր – դին դէմ :

Մուրատ այդ օրը, 5 Յունուար 1915ին զիմաւորած էր Էնվէրը, եւ կարզացած Թուրք զահիճին սրտի զառնութիւնը ա – նոր արտայայտած խօսքերէն եւ զուշա – կած անոր արիւնռուչտ մտադրութիւնը անոր կեղծող աչքերէն :

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ԻՆՉՊԷՍ ՍՈՐՎԵՑԱՒ ՀԱՅԵՐԷՆԸ

ԽՄԲ.— Մեր ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ այն գրութիւնները, զորս արար մտաւորական մը, Նազէմ Ձապրի, մեզի զրկած էր հրատարակութեան համար : Իր հայ մօրը սիրտը կրող այս մտաւորակա – նին գրութիւնները կը թրթռային որբաո մեզի հարազատ զգացումներով, նոյնիսկ բանաստեղծական բարձր արուեստով մը : Նոր ստացած ենք երկար գրութիւն մը, զոր հրատարակելէ առաջ՝ այսօր մեր ընթերցողներուն կը ներկայացնենք արար ուրիշ մտաւորական մը, Նիգար Խալիլի, որ 1943–1947 պաշտօնավարած է Հալէպի Ձուարեան վարժարանին մէջ իբրեւ արա – բերէն լեզուի ուսուցիչ եւ այդ առթիւ հայերէն սորված, — ահաւասիկ իր գրու – քիւնը, յօրինակ... հայ փրանսախօս ե – րիտասարդութեան կամ իբրեւ գրգիռ :

Այդ օրը այլեւս ուժասպառ դործ փըն – տռելէ՝ տուն վերադարձած էի : Դանկն հագիւ ներս մտած, մայրս ժպլիտով դի – մաւորեց եւ ըսաւ. — Տղաս, պղտոր լուր մը քեզի, լսեցի՛ր որ հայկական վար – ժարան մը, «Զաւարեան» անունով, արա – բերէնի ուսուցիչի մը պէտք ունի եղեր, փորձէ դուցէ յաջողիս :

Դժուար բան է անզործութիւնը եւ յանկարծ դործի մը յոյսն անդամ երա – նութիւն մը կը թուի ըլլալ մարդուս : Այդ դիշերը անուշ մը քնացայ :

Շաբաթ օր մըն էր յաջորդ օրը : Ան – թընդայ առաւօտուն կանուխ, վայելուչ կերպով մը հագուեցայ եւ անհամբերու – թեամբ սպասեցի հօրեղբօրս, որ ժամը 8ին դիս պիտի առաջնորդէր Նոր Գիւղի յիշեալ վարժարանը :

Դրան առջեւ կեցած տնտեսուհին մեր խնդրանքին վրայ մեզ առաջնորդեց տես – չարան, ուր կը գտնուէր միայն դպրոցին տնօրէնը : Բարեւեցինք ոպիտակահեր եւ տպաւորիչ արտաքինով այդ տերունին եւ նստանք մեզի յոյժ տրուած աթոռնե – րուն վրայ :

Քանի մը քաղաքավարական խօսքերէ ետք, հօրեղբայրս ներկայացուց զիս.

— Ահաւասիկ, Պ. Տնօրէն, եղբօրոր – դիս Նիզար, որու մասին նախապէս խօ – սած եմ ձեզի, որպէս ձեր վարժարանի յարմարագոյն ուսուցիչ արաբերէնի :

— Շատ ուրախ եմ, պատասխանեց ան, ու դառնալով ինծի սկսաւ հարցումներ ուղղել վկայականիս, եւ ուրիշ վարժա – րանի մէջ պաշտօնավարած ըլլալուս մա – սին :

Պատասխանեցի թէ երկրորդական ու – սում ստացած եմ եւ թէ ասիկա առաջին պաշտօնավարութիւնս պիտի ըլլար, բայց միեւնոյն ժամանակ ալ խոստացայ որ կարելիս պիտի ընէի՝ զիրենք դոհ ձգելու համար :

Ապա ոտքի ելլելով՝ մեզմէ խնդրեց, որպէսզի առանց ժամանակ կորսնցնելու երթայինք տեսնելու Պ. Հոզաբաշեան, որ ծանօթ բժիշկ մըն էր, եւ որուն ա – նունը դժբախտաբար չեմ յիշեր հիմա :

Հրաժեշտ առնելով դուրս ելանք եւ ան – միջապէս ուղղուեցանք Պ. Հոզաբար – ձուին դարմանատունը :

Սիրով ընդունեցաւ մեզ եւ չուտով կըր – ցանք համաձայնիլ, ամսականի եւ այլ պայմաններու չուրջ :

Պաշտօնավարութեանս պիտի սկսէի եր – կուշաբթի օրուընէ սկսեալ :

Այդ օրը սովորական ժամէն չատ կա – նուխ գացի դպրոց : Հետզհետէ սկսան հաւաքուիլ աշակերտները եւ ուսուցիչնե – րը : Զանգը հնչեց, Պ. Տնօրէնը դիս առաջ – նորդեց կարգաւ բոլոր այն դասարաննե – րը, որոնց դասաւանդելու կոչուած էի : Արաբերէնով կը ներկայացնէր ինծի պա – տասխանատու ուսուցիչները, ետքէն ալ ինծի կը յանձնէր զանոնք :

Ժամանակ չունիմ ... պղտիկ պատմի մը ելած ենք : Ա՛, Ցլացեր ալ ունիք : Շատ կը սիրեմ զայն կարդալ ... Հիանալի, բացարձակապէս հիանալի, ու կը տեսնեմ որ Ֆրանսերէնն ալ կը կարդաք ... Ինչ լայն զարգացում ունիք ... Այո, Գեր – մանացիք ամէն ինչ կը սորվին դպրոցին մէջ ... իրապէս հրաշալի է այսքան լե – զուներ դիտնալը ... Փոխ – մարդպանը միայն ձեր վրայ կ'երդնու : Միշտ կ'ըսէր թէ միայն ձեր նշարակին կ'ուզէր յանձ – նուիլ ... Մեր բարեմիտ վիրաբոյժը մի – այն պրիճ կրնայ խաղալ ... Թէեւ, դիտցիք որ, ու նոյնիսկ ասիկա ըսելու առեն իմ կողմս դարձաւ, «այսօր մտա – ծեցի ձեղմէ խորհուրդ առնել ... Ու քա – նի որ ձեր քովէն կ'անցնէինք, մտածեցի ... սակայն կրնայ ըլլալ որ չատ զբաղած էք ... աւելի լաւ կ'ըլլար եթէ ուրիշ օր մը կրկին դայի » :

« Վերջապէս, յայտնի կ'ընես խաղդ», մտածեցի անմիջապէս, բայց բան համար յայտնի չընելով, ըսի թէ ինծի պատիւ մը պիտի ըլլայ իրեն ծառայել, հիմա կամ երբ որ ուզէ :

ՍԹԵՓԱՆ ՁՎԱՁԿ

(9 Շար.)

Ա Մ Ո Ք

ԿԱՄ

ՄԱԼԵԶԻՈՑ ԽԵՆԹԸ

«Գաւիթին մէջ, կինը կը սպասէ, եւ ան իմ կողմս կը յառաջանայ : Ինքնաչարժ վարդի քօղ մը կը ծածկէ դէմքը : Կ'ու – զեմ բարեւել, բայց փութով խօսքս կը կտրէ :

« — Բարեւ, տոքթոր» կ'ըսէ սահուն անդլերէնով մը (որ նոյնիսկ քիչ մը չատ սահուն է եւ կանխաւ սերտուած) : «Նե – րեցէք եթէ անակնկալի կը բերեմ ձեզ : Սակայն կայարան եկած էինք, մեր ինք – նաչարժը հոն կեցած է» : Ուրեմն ինչո՞ւ ինքնաչարժով չէ եկած հոս, այս մտա – ծումն էր որ կայծակի մը պէս անցաւ մտքէս : « Ցիշեցի թէ հոս կը բնակիք : Շատ լսած եմ ձեր մասին. իսկական հը – րաչք մը ըրիք փոխ–մարդպանին պարա – դային. սրունքը կատարեալ վիճակի մէջ է, առաջուան պէս կոլֆ կը խաղայ : Ա՛, այո, ամէն մարդ այդ մասին կը խօսի տակաւին մեզ մօտ, եւ բոլորս ալ կուտա – յինք մեր սաստող վիրաբոյժն որ անոր վրայ ալ միւս երկուքը, եթէ մեր քով գա – յիք : Իրապէս, ինչո՞ւ բնաւ չէք տեսնը – ւիր : Իսկապէս Եոկիի մը պէս կ'ապ – րիք ... » :

« Ու այսպէս կը չարունակէր չատա – խօսել. յարաճուն դիւրախօսութեամբ մը, առանց տալէ տալու որ խօսք մը ըսեմ : Այս բազմազան չատախօսութեան մէջ ջղայնութիւն եւ մտահոգութիւն կար, ու ես իսկ զգացի որ որոշ խոովք սկսաւ տի – րել մէջս : Ինչո՞ւ այսքան կը խօսի, կ'ը – սէի : Ինչո՞ւ ինքզինքը չի ներկայացներ : Ինչո՞ւ քօղը չի հաներ : Տաքութիւն ու – նի՞ արդեօք : Հիւա՞նդ է : Ա՞ենթ է : Ջը – ղայնութիւնս տակաւ կ'աւելնար, որով – հետեւ կը զգամ թէ ծիծաղելի եմ այս – պէս իր առջեւ, խօսքերուն հեղեղովը ո – ղողուած : Վերջապէս կը կենայ քիչ մը, եւ կը յաջողիմ խնդրել որ ներս անցնի : Սպասաւորին նշան կ'ընէ հետեւը մնալու, եւ առնդուխին վրայ դիս կը կանիչ : « Հաճելի է հոս, կ'ըսէ, սենեակիս նա – յելով, օ՛, զեղեցիկ զիրքեր : Բոլորն ալ կ'ուզէի կարդալ » : Գրադարանին քովը կ'երթայ եւ զիրքերուն խորագիրները աչ – քէ կ'անցընէ : Գալէն ի վեր առաջին ան – դամ ըլլալով վայրկեան մը լուռ կը մնայ :

« Կրնա՞մ քիչ մը թէյ հրամցնել ձեզի, կը հարցընեմ :

« Ձէ, չնորհակալ եմ, տոքթոր», կ'ըսէ, առանց դառնալու եւ չարունակելով նայիլ զիրքերու խորագիրներուն :

« Պէտք է որ չուտով երթանք : Շատ ժամանակ չունիմ ... պղտիկ պատմի մը ելած ենք : Ա՛, Ցլացեր ալ ունիք : Շատ կը սիրեմ զայն կարդալ ... Հիանալի, բացարձակապէս հիանալի, ու կը տեսնեմ որ Ֆրանսերէնն ալ կը կարդաք ... Ինչ լայն զարգացում ունիք ... Այո, Գեր – մանացիք ամէն ինչ կը սորվին դպրոցին մէջ ... իրապէս հրաշալի է այսքան լե – զուներ դիտնալը ... Փոխ – մարդպանը միայն ձեր վրայ կ'երդնու : Միշտ կ'ըսէր թէ միայն ձեր նշարակին կ'ուզէր յանձ – նուիլ ... Մեր բարեմիտ վիրաբոյժը մի – այն պրիճ կրնայ խաղալ ... Թէեւ, դիտցիք որ, ու նոյնիսկ ասիկա ըսելու առեն իմ կողմս դարձաւ, «այսօր մտա – ծեցի ձեղմէ խորհուրդ առնել ... Ու քա – նի որ ձեր քովէն կ'անցնէինք, մտածեցի ... սակայն կրնայ ըլլալ որ չատ զբաղած էք ... աւելի լաւ կ'ըլլար եթէ ուրիշ օր մը կրկին դայի » :

« Վերջապէս, յայտնի կ'ընես խաղդ», մտածեցի անմիջապէս, բայց բան համար յայտնի չընելով, ըսի թէ ինծի պատիւ մը պիտի ըլլայ իրեն ծառայել, հիմա կամ երբ որ ուզէ :

(9 Շար.)

---

*) Տե՛ս Ահմէտ Էմին «Թուրքիա համաշխարհային պատերազմին մէջ», էջ 67 :

Եոհաննէս Հէօհլֆէլտ, «Գերման պե – տութեան պատմութիւնը՝ փաստաթուղ – թերու մէջէն», 1849–1927, Բ. հատոր, էջ 521 :

Ն. Ս. Հաուրտ, «Թուրքիոյ Բաժանու – մը», էջ 8. եւ 406 :

սարանը եւ հայերէնով ալ զիս աշակերտներուն: Այս մասը աւելի երկար կը տեւէր: Կարծեմ հնազանդութեան խրատական մը կուտար անոնց:

Ի վերջոյ զիս ներկայացուց այն դասարանին, որու անմիջապէս պիտի դասաւանդէի, եւ յաջողութիւն մաղթելէ ետք դուրս ելաւ:

Յաղթահարելով երկչոտութիւնս սկսայ բացատրել առաջին դասը, բայց դժուար էր պարտականութիւնս, որովհետեւ դրժբախտաբար աշակերտներուն գրեթէ ամբողջութիւնը արաբերէն չէր հասկնար, եւ բնականաբար ես ալ հայերէն չգիտնալով չէի կրնար իրենց լեզուով տալ պէտք եղած բացատրութիւնները: Ստիպուած, զիրար հասկնալու համար՝ սկսայ գործածել խուլ – համբերու լեզուն, այսինքն շարժուձեւերով եւ գրատախտակի վրայ գծուած պատկերներով:

Անշուշտ այս ընթացքը այս ձեւով չէր կրնար շարունակուիլ զանազան պատճառներով, նախ պէտք եղածին չափ օգտակար չէի կրնար ըլլալ, յետոյ տղաքը սկսած էին իմ շարժուձեւերուս վրայ ծիծաղիլ, որուն հետեւանքով դասարանը իր լրջութիւնը կը կորսնցնէր: Հետեւաբար միջոց մը պէտք էր գտնել, կա՛մ այն է որ տղաքը արաբերէն պէտք է սորվէին զիս հասկնալու համար, կա՛մ ալ ես հայերէն պէտք է սորվէի:

Չէի կրնար աշակերտներէն պահանջել որ երթային եւ արաբերէն սորվէին, որպէսզի ետքն ալ ես իրենց կարենայի արաբերէն սորվեցնել: Հետեւաբար ուզէի թէ ոչ՝ պարտաւոր էի հայերէն սորվիլ:

Օր մը, երբ տեսչարան կը գտնուէի, պատը կախուած նկար մը տեսայ: Չէի դիտեր ենթակային ով ըլլալը, որոշեցի հասկնալ զայն առանց մէկուն օժանդակութեան: Նախ սկսայ գծագրել տակի անուան գիրերը: Այս գործողութիւնը կրկնեցի բազմաթիւ անգամներ, մինչեւ որ կարողացայ գրել ամբողջ անունը բաւականաչափ նմանողութեամբ:

Երբ դասարան մտայ, գրատախտակին վրայ անգամ մը եւս գրեցի անուան գիրերը: Ասոր վրայ աշակերտները միաբերան «Զաւարեան» պոռացին:

Հետզհետէ աշակերտներուն օժանդակութեամբ սորվեցայ այբուբենը: Համբերութեամբ սկսայ կարդալ ձեռքս անցած հայերէն որեւէ գիրք, տոմսակ, թուղթի կտորներ, խանութներու նշանատախտակներ, անշուշտ առանց բան մը հասկընալու: Բաւական ճամբայ կտրած էի, կը մնար պարզապէս կարդացածս հասկընալ: Ասոր համար ստիպուած էի աշակերտներուս օժանդակութեան դիմել: Դասի պահուն ես անոնց ուսուցիչն էի, իսկ զբօսանքի պահուն՝ անոնք իմ ուսուցիչս: Դասերը կը կարդայի, բառերը կը հարցնէի եւ կը նոթագրէի տետրակի մը մէջ, որ միշտ գրպանս կը գտնուէր:

Այսպէս, մինչեւ որ տարին վերջացաւ:

Յաջորդ տարի նշանակուեցայ առաջին դասարանի դաստիարակ-ուսուցիչ: Փոքրիկները արաբերէն երբեք չէին դիտեր եւ ինծի հետ միայն հայերէն կը խօսէին: Ուրեմն ինծի կը մնար հայերէն խօսիլ փորձել իրենց հետ՝ սորվածներս գործածելով, սակայն չէի կրնար հանդուրժել որ ես ալ սխալ խօսէի: Հետեւաբար կը սրբագրէին եւ ան ալ ի՛նչպէս... հեգնանքով ու խնամքով:

Օրին մէկը դասարանին մէջ մէկը ծիծաղեցաւ: Ես բարկացած պոռացի.— «Մի խնդիր»: Յանկարծ բոլոր դասարանը բարձրաձայն սկսաւ խնդալ:

Քիչ ետք աղջնակ մը ինծի ըսաւ թէ պէտք էի «մի խնդար» ըսէի եւ ոչ թէ «մի խնդիր»:

Այս սխալիս նման շատ ուրիշ սխալներ կը պատահէին, մինչեւ որ բաւական մը սորվեցայ եւ սկսայ գրել, կարդալ ու խօսիլ:

Այս ամէնը տեւեց երեք տարի:

Յաւիտեանս պիտի չմոռնամ աշակերտներուս ինծի մատուցած այս մեծ ծառայութիւնները, որոնց շնորհիւ սորվեցայ այս հոյակապ լեզուն, լեզու մը որ ինծի համար երկրորդ մայրենի լեզու մըն է եւ որուն շնորհիւ այսօր ի վիճակի եմ կարդալու եւ ըմբռնելու արժէքը Զօհրապներու, Վարուժաններու եւ Իսահակեաններու:

ՆԻԶԱՐ ԽԱԼԻԼԻ

ՅԱՌԱՋ.—Նոր սերունդ արևմտեան երկիրներու, օրինակ առէք: Այսօր Նիզար Խալիլի այնքան ընտանեցած է հայ լեզուին, որ արաբերէնի սկսած է թարգմանել Զօհրապը, Վարուժանը հրատարակելով արաբական մամուլին մէջ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ՊՕՂՈՍ ԱՐԱՔՍԵԱՆ

Անթիւ ու անհամար են հայրենի բեմի առաքեալները արեւելահայ թէ արեւմտահայ բեմերուն վրայ, որոնք իրենց կեանքը նուիրաբերած են հայ թատրոնին: Որքան քրքրենք մեր ազգային թատերական պատմութեան մատեանին էջերը, այնքան կը հանդիպինք դէմքերու որոնք ի գին տաժանագին զոհողութիւններու բարձր բռնած են հայ թատրոնին դրօշը: Այդ գործիչներէն շատեր տիրացած են համբաւի, դարձած են «աստղ»եր եւ իրենց մահէն ետք անոնց անունները յիշատակուած են ու կը յիշատակուին դեռ արժանի պատուով ու յարգանքով: Դրժբախտաբար, կան նաեւ ուրիշներ, որոնք թատերական հաւաքական գործին առաւելագոյն չափով իրենց նպաստը բերած ըլլալով հանդերձ, չեն արժանացած պատմութեան մէջ յիշատակուելու բախտին, ընդհակառակն, անտեսուած են ու անհետացած մոռացութեան անագորոյն փոսին մէջ:

Այդ անտեսուածներէն ու մոռցուածներէն մէկն է եղած ահա՝ Պօղոս Արաքսեան:

Բնիկ Թիֆլիզցի, Պօղոս Արաքսեան, իր ուսումը ստացած է իր ծննդավայրին մէջ: Ուսումնատենչ երիտասարդը իր դպրոցական շրջանը աւարտելէ ետք, շնորհիւ իր ընթերցասիրութեան, հետզհետէ աճեցուցած եւ բազմապատկած է իր մտային պաշարը, դառնալով գրական ու գեղարուեսական բազմակողմանի գիտելիքներով օժտուած անձ մը:

Ու այդ գիտելիքներով զրահաւորուած, Պօղոս Արաքսեան նետուած է բեմ այնպիսի շրջանի մը ուր հայ թատրոնը Թիֆլիզի մէջ հետզհետէ հող գտնելով, հասած էր գեղարուեստական նախանձելի բարձրութեան մը:

Բեմական իր առաջին քայլերը Պօղոս Արաքսեան կ՚առնէ շրջապատուած ըլլալով բեմական շողշողուն դէմքերով: Սիրանոյշ, Յովհ. Աբէլեան, Յովհ. Զարիֆեան, Իսահակ Ալիխանեան, Օլգա Մայսուրեան, Միքայէլ Մանուէլեան եւ տակաւին այլ հանրածանօթ բեմական դէմքեր, որոնց շինիչ շունչին տակ Պօղոս Արաքսեան կը թրծուի, կը կոփուի արուեստի հնոցին մէջ եւ քիչ ժամանակի ընթացքին կը դառնայ Թիֆլիզի հայ թատերական կեանքին սիրուած ու փնտըռուած դէմքը:

Չափազանց բարի ու ժողովրդասէր անձ մը, Պօղոս Արաքսեան բարի օր մը, յանկարծ ինքզինքը կը գտնէ կենսական հարցի մը առջեւ, որուն լուծումը այնուհետեւ կը դառնայ իր մտասեւեռման առարկան:

Եղած է շրջան մը, ուր Թիֆլիզի հայ թատրոնը դարձած է մենաշնորհը միայն ու միայն քաղքենի եւ հարուստ դասակարգին: Միջակ դասակարգը ցանցառ կերպով օգտուած է թատրոնի բարիքներէն, իսկ աշխատաւոր ժողովուրդը բոլորովին զուրկ է մնացած անկէ:

Թիֆլիզի համբաւաւոր Հաւլաբար թաղամասը, որ կեդրոնն է եղած աշխատաւոր ու համեստ Հայութեան եւ որուն ծոցէն դուրս են եկած Գաբրիէլ Սունդուկեանի անմահացուցած տիպարները՝ Պէպօ, Կակուլի, Գիքօ, Շուշան ու Կէկէլ, զգալով հանդերձ պապակը հայ թատրոնին, անկարելիութեան առջեւ կը գտնուէր — նիւթական թէ բարոյական — յաճախելու Թիֆլիզ քաղաքի հայ թատրոնը:

Աշխատաւոր Հայութեան այդ զրկանքը կը խռովէ Պօղոս Արաքսեանի հոգին ու կը խորհի ճարը գտնել այդ կենսական հարցին:

Եւ իր ամբողջ հոգին դնելով գործին մէջ, յաղթահարելով անհամար նիւթական դժուարութիւններու, Պօղոս Արաքսեան կը յաջողի Հաւլաբարի մէջ հիմնել հայ թատրոն մը ու զայն կը մկրտէ իր անունով՝ «Արաքսեան Թատրոն»:

Արդար ըլլալու համար պէտք է խոստովանիլ որ Արաքսեանի այս յանդուգն ձեռնարկը խէթ աչքով չի դիտուիր քաղաքի թատրոնի ղեկավարներուն կողմէ: Մեր թատերական պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, նախանձը՝ այդ «կանաչաչուի հրէշը» փակ կը պահէ իր աչքերը եւ փոխանակ խանգարելու Արաքսեանի սկսած գործը, ընդհակառակն, իր մեծանուն ընկերները ընդառաջելով Արաքսեանի հրաւէրին, կը մասնակցին անոր կազմակերպած թատրոնին:

Սկիզբէն իսկ այս գործը մեծ խանդավառութեամբ կ՚ողջունուի աշխատաւորական զանգուածին կողմէ, մարդիկ՝ որոնք մինչեւ այդ ոչ մէկ գաղափար ունէին բեմի ու դերասանի մասին:

Կազմակերպիչը, ինքն ալ խանդավառուած, կը լծուի աւելի կարեւոր աշխատանքի մը, շնորհիւ ռուսերէնի եւ այլ լեզուներու իր հմտութեան, Արաքսեան կը թարգմանէ ռուսական եւ այլ ժողովուրդներու թատերական գրականութենէն երկեր ու կը բեմադրէ զանոնք իր թատրոնի բեմին վրայ: Հայկական կենցաղային թատերական երկերը աւելորդ է ըսել որ կը կազմեն «Արաքսեան» թատրոնի խաղացանկին ծանրութեան կեդրոնը եւ միշտ ալ ի պատուի կ՚ըլլան այդ բեմին վրայ Սունդուկեանն ու Շիրվանզադէն:

Իբրեւ դերասան Պօղոս Արաքսեանի բեմական սեռը եղած է կատակերգութիւնը: Անպաճոյճ արուեստով մը, առանց բռնազբօսիկ ճիգի, հեռու ցուցարարական եւ ժողովուրդը «զօռ»ով խնդացնելու մարմաջէն, Պօղոս Արաքսեան մինչեւ ետքը մնացած է անխառն արուեստի տէր դերասան մը:

Բացի Գաբրիէլ Սունդուկեանի տիպարներու ստեղծագործութիւններէն, Պօղոս Արաքսեան թարգմանածոյ օտար թատերակներու մէջ ստեղծագործած է այլ տիպարներ, որոնցմէ «Զարլէի մօրաքոյրը» վոտըվիլին մէջ ստեղծագործած իր տիպարը կը մնայ մեծանուն արուեստագէտին բեմական յաղթանակը:

Այս հազուագիւտ արուեստագէտը, դժբախտաբար, իր կեանքի վերջին շրջանին կը լքէ դերակատարութիւնը, այլեւս չի մասնակցիր ներկայացումներուն, եւ աւելի ուշ, բոլորովին յոգնած ու պարտասած, կը լքէ նաեւ իր կազմակերպչական աշխատանքներն ալ:

Այնուամենայնիւ, մեծ է Պօղոս Արաքսեանի դերը հայ թատերական պատմութեան մէջ:

Անկախ այն հանգամանքէն որ Պօղոս Արաքսեան իրեն յատուկ արուեստով մը պատիւ բերած է հայրենի բեմին եւ արժանի է մեր թատերական պատմութեան մէջ իր պատուոյ տեղը ունենալու, կայ նաեւ այն՝ որ Պօղոս Արաքսեան, ցարական բիրտ ու դժնդակ գրաքննութեան մը շրջանին հիմը դրած է առաջին հայ աշխատաւորական թատրոնին Հաւլաբարի նման յետամնաց գործաւորական թաղի մը մէջ:

Պօղոս Արաքսեանի մահէն ետք, Հաւլաբարի «Արաքսեան» թատրոնը երկար տարիներ շարունակած է իր գործունէութիւնը եւ անոր ղեկավարները ի պատիւ հիմնադիրին պահած են «Արաքսեան» անունը:

Այդ եղած է միայն հայ բեմի անխոնջ ու անձնուէր աշխատաւորին յետ մահու վարձատրութիւնը:

Իցիւ թէ օր մը, հայ թատրոնի պատմութիւնը արժանի կերպով յիշէ նաեւ մոռցուած ու անտեսուած Պօղոս Արաքսեանի անունը, «յապագայում թէ հաճի»:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

-ԵՐԲ-

ԵՐԿԻՐԸ ՍԱՐՍԵՑԱԻ

Առաւօտը կը յառաջանար: Ժամը տասնըմէկի մօտ էր: Պէտք էր որ առանձին խօսէր անոր հետ: Հիմա յոռեգոյնէն կը վախնար, երկար բաժանումէ մը: Բոլշեւիկները զինքը վար պիտի դնէին, Տօնի բանակին հետ ունեցած յարաբերութիւնները անշուշտ մէջտեղ ելած էին: Վախը մարդիկը կը վերածէր մատնիչներու: Լիտիայի բան չէր կրնար ըսել իր մտատանջութիւններէն: Կ՚ուզէր անոր հասկըցնել թէ պիտի հեռանար իրմէ քանի մը ժամէն: Ասիկա դիւրին բան չէր: Դեռատի աղջիկը մերժեց բացարձակապէս:

— Ուր որ դուն ըլլաս, ըսաւ, ես հոն պիտի ըլլամ... միայն քեզ ունիմ աշխարհի վրայ, եւ դիտցիր, հիմակուընէ, թէ դուն ալ միայն զիս ունիս:

Շատ երկար պնդումներու պէտք ունեցաւ Սավինսքի որպէսզի կարենար համոզել զայն թէ դուրսը իրեն պէտք պիտի ունենար: Ով իրեն սնունդ բերել պիտի տար ամէն առտու, ո՞վ ձեռնարկներ պիտի ընէր ազատութիւնը վերստանալու համար: Վերջապէս զայն համոզեց: Բայց նորատի աղջկան աչքերը լեցուած էին:

— Որքան ցաւ կը պատճառես ինծի, ըսաւ: Բայց, ափսոս, կը տեսնեմ թէ իրաւունք ունիս:

Երբ այսպէս կը խօսէր, բարձրաձայն իր անունը տրուեցաւ սրահին դուռնէն, պաշտօնեայ մը թուղթ մը կ՚երերցընէր: Ելաւ, հետեւեցէք ինծի, ըսաւ, հարցաքննութեան կը սպասուիք:

Գոչիւններ լսուեցան սրահին մէջ: Իրար խառնուած ձայներով կ՚ըսէին: Երբեք այսքան շուտ չէին հարցաքններ: Հրաշք մըն է: — Գիտէիք արդէն, կը մեկնիք արդէն — աւաղ — կը մրմնջէր ուրիշ մը: Պէտք է իրարմէ բաժնուէին: Լիտիա նետուեցաւ Սավինսքիի վիզը, անտես առնելով բանտարկեալները որոնք, ամէնքն ալ, իրեն կը նայէին, կաթոգին համբուրեց զայն: Չէր կրնար անկէ բաժնուիլ: Կարծես թէ իր կեանքին վերջին ժամըն էր որ կ՚անցընէր անոր թեւերուն մէջ: Դրան մէջ, պաշտօնեան համակուեցաւ ընդհանուր համակրութենէն որ կ՚երթար նորատի աղջկան: Թոյլ ձայնով մը, գրեթէ մեքենաբար էր որ կը կրկնէր, պէտք է աճապարել, պէտք է աճապարել: Յանկարծ, Լիտիա նոր գաղափար մը ունեցաւ:

— Քեզ պիտի տեսնեմ նորէն, նոյնիսկ եթէ զիս ազատ ձգեն:

Անմիջապէս հանեց մուշտակը զոր վրան պահած էր եւ զայն թողուց իր սիրահարին թեւերուն վրայ, եւ հիմա, պարահանդէսի արդուզարդով, լանջամերկ ճառագայթարձակ թարմութիւնով եւ գեղեցկութիւնով, ուղիղ, գլուխը քիչ մը ետք ըստ իր ձեւին, քալեց դէպի դուռը, որ վրան գոցուեցաւ շլացած թողլով այս տեսարանը դիտողները որ շունչերնին կը բռնէին այս խուսափուկ տեսիլքին առջեւ:

Քառորդ ժամ մը անցաւ: Սավինսքի ոչինչ կրնար խորհիլ: Նստարանի մը վրայ ինկած, գլուխը ձեռքերուն մէջ, թմրածի պէս մնացած էր: Գիտակցութիւն չունէր ոչ ժամանակէն ոչ ալ սենեկակիցներուն ժխորէն: Նորէն թոհուբոհ մը տեղի ունեցաւ: Լիտիա երեւցաւ: Վազեց սիրահարին:

— Ազատ եմ... ըսաւ: Շատ քաղաքավար մարդու մը հետ գործ ունեցայ: Շատ սիրալիր կերպով ներում խնդրեց այն ցաւալի սխալին համար որուն հետեւանքով ձերբակալուեցայ... Քեզ պիտի հարցաքննէ անմիջապէս: Ինծի հետ վար պիտի իջնես: Բայց վստահ եմ, ըսաւ մոլեգնօրէն, վստահ, կը լսե՞ս, թէ քեզ ալ պիտի արձակեն:

Ուրախութիւնը կը ճառագայթէր իրմէն, երբ պաշտօնեան կանչեց, Նիքոլա, Վլատիմիրովիչ – Սավինսքի հետեւեցաւ դեռատի աղջկան որ ճամբան կը ցուցընէր:

Նորէն առաջնորդուեցան այն սրահը, ուր մտած էին վեց ժամ առաջ, հոն Լիտիա մեծ յուսախարութիւն մը ունեցաւ: Թոյլտուութիւն չունեցաւ ընկերանալու Սավինսքիի կոմիսարին մօտ որ պաշտօն ունէր հարցաքննելու: Պէտք էր հեռանար բանտէն անմիջապէս:

Բայց այն ապահովութիւնը թէ քանի մը վայրկեանէն նորէն զայն պիտի տեսնէր սիրտը կը լեցընէր եւ անձկութիւնը անցաւ:

ՔԼՕՏ ԱՆԷ

(Շար.)

GERMAIN SANCHEZ

31bis, Avenue de Tassigny à CHARENTON - LE - PONT
Téléphone: 368. 03-13 et 368. 56-46

Agent Immobilier Agréé — Affilié à la Caisse de Garantie des A.I.F.

ՁԵԶԻ ԿԱՌԱՋԱՐԿԷ ՊԱՐԱՊ ԾԱԽՈՒ քանի մը փավիյոններ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Rue des Myosotis
Չորս սենեակ, երկու խոհանոց, կառատուն, պզտիկ հող:

Rue René Girodit
Երեք սենեակ, խոհանոց, առաւել 300 քառակուսի մեթրնոց մեծ տեղ մը:

Rue Pierre Curie
Սու–սոլ, կեդրոնական ջեռուցումի վառարան, գետնայարկ, մուտք, մեծ խոհանոց, երեք սենեակ, բաղնիք, արտաքնոց, կառատուն, հեռաձայն, հող՝ 213 քառակուսի մեթր:

Rue du Mal. de Tassigny
Երկու սենեակ, խոհանոց (նորոգուելիք սու–սոլ), հող՝ 300 քառակուսի մեթր:

Rue Raymond Jaclard
Երեք սենեակ, արտաքնոց լաւապոյով, գեղեցիկ սու–սոլ, կեդրոնական ջեռուցում, հող՝ 187 քառակուսի մեթր, կառատան կարելիութիւն:

171 ter, Rue Etienne Dolet
Գեղեցիկ նոր փավիյոն, սու–սոլ, գետնայարկ, գեղեցիկ ճաշասեղան, երկու սենեակ, խոհանոց, լուացարան (սալ տ'օ), մազութով կեդրոնական ջեռուցում, արտաքնոց, պարտէզ՝ 300 քառակուսի մեթր:

Rue Sandrin
Մեծ սու–սոլ, գետնայարկ, ճաշասեղան, խոհանոց, թեռաս, արտաքնոց, Ա. յարկ, 2 սենեակ, լուացարան, մառան, առաւել լամպրիսէ սենեակ:
Եւ ուրիշ փավիյոն մը.— սու–սոլ, գետնայարկ, մուտք, խոհանոց, Ա. յարկ՝ երկու սենեակ, լուացարան (սալ տ'օ), մառան:

Quai Blanqui
Գեղեցիկ սու–սոլ, գետնայարկ, երեք սենեակ, խոհանոց, լուացարան (սալ տ'օ) երկու սենեակի վերածուած մառան, խոհանոց, պարտէզին մէջ, փոքր շէնք մը, երկու սենեակնոց, խոհ. ամբողջը պարապ, հող՝ 300 քառակուսի մեթր:

Ձեր տրամադրութեան տակ է այցելելու եւ ձեզի այլ շահեկան գործեր առաջարկելու համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի հայ. դպրոցի վարչութիւնը Յովհաննէս Մխճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկ. Հռիփսիմէ Տէյիրմէնճեանէ եւ զաւակներէն յիսուն Ֆրանք:

×

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը Յովհաննէս Մխճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է 20 Ֆր. այրի Տիկ. Թէֆար Պօղոսեանէ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ներքին մասի նորոգութիւնները սկսած են: Եկեղեցւոյ կեդր. բաժնին նորոգութիւնները պիտի լրանան Սեպտ. ամսոյ կէսէն առաջ:

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոսէն մինչեւ Խաչվերացի (11 Սեպտեմբեր) շրջանին Կիրակիները եկեղեցական արարողութիւնները տեղի պիտի չունենան:

Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց համար կարելի պիտի ըլլայ բացառիկ կարգադրութիւններ ընել, որոնց համար կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանատան:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Թումանեանց Խորէն Մովսէսի Ղզլարեցի (Կովկասցի) ծնած 1897–99 թուականներուն, 1930ին եղած է փրոֆեսէօր Գիւղատնտեսական Ակադեմիայի՝ Մոնփելիէ: Լուր ունեցողներէն (ողջ թէ մեռած) տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին.

Երեւան քաղաք 38,
Գուկասեան Աւետիս Առաքելի
Շնարների 1511 Ա. յարկ, 4 մուտք
38 սենեակ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ Բ. ԽՈՒՄԲԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

ՓԱՐԻԶԻ խումբը կը հասնի Փարիզ Սքուառ Մոնթոլոն, Չորեքշաբթի Օգոստոս 31, ժամը 18ին:

ԼԻՈՆԻ խումբը կը հասնի, Փեռաշ, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր մէկին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ խումբը կը հասնի Սէն–Շառլ, Հինգշաբթի, Սեպտ. 1ին, ժամը 14·30ին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը պէտք ունի օգնական խոհարարուհի մը, ինչպէս նաեւ ուրիշ օժանդակ պաշտօնեայի մը: Դիմել վարժարան ամէն առաւօտ ժամը 9–12: 1 Պուլվ. տիւ Նօր, Լը Բէնսի:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքինիրենց աղջիկները վարժարան դնել այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. Տիւ Նօռ, Լը Բէնսի 93: Հեռաձայն 927 – 01 – 72:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւն 1966 – 1967 ուսումնական տարեշրջանին:

Տակաւին տրամադրելի տեղերուն համար իրենց զաւակը արձանագրել փափաքողներէն կը խնդրուի ժամադրուիլ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին.

26, Rue Troyon, SEVRES 92
կամ հեռաձայնելով՝ 027 – 18 – 28:

ՆՈՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Աղքատախնամի Յունիս 19ին կազմակերպած դաշտահանդէսը օդի աննպաստ ընթացքին պատճառով, ծրագրուած յայտագիրը կարելի չեղաւ իր ամբողջութեան մէջ իրականացնել:

Աղքատախնամի վարչութիւնը, որոշեց կրկնել Սեպտեմբերի վերջ այս դաշտահանդէսը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարուին յառաջիկային:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 10, կարճ ալիք՝ 25,1, 26,3 եւ 31 մեթրի վրայ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

CONTES ET LEGENDES ARMENIENS

Ֆրանսերէնով պատրաստուած՝
Շ. Տէր – Մելքոնեանի կողմէ

Գունաւոր կողք, մաքուր տպագրութիւն, պատկերազարդ:

Գին՝ 5 ֆրանք

Առաքման ծախքերով 6·50

Ստանալու համար դիմել Հ. Սամուէլեան գրատունը, եւ կամ՝
Mme C. DER-MELKONIAN
11, Rue Gabriel Péri
CHATILLON s/BAGNEUX (Seine
C. C. P. PARIS 19668-59

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել Յառաջի խմբագրութեան:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր 15էն սկսեալ հաշուեցոյեր պիտի ղրկենք մեր այն բաժանորդներուն, որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անմիջական կերպով դադրեցնենք թերթին առաքումը, այն բաժանորդներուն, որոնք չեն պատասխաներ:

Կը յուսանք որ առանց սպասելու, մեր հաշուեցոյցին, մեր կարգ մը բաժանորդները կը կարգադրեն իրենց առկախ հաշիւները, աւելի եւս չդժուարացնելու համար, հայկական օրաթերթի մը հրատարակութեան ծանր պայմանները:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋԻ»

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՀԱ ԵՍ
ՃԱՆԿԵՐՍ ԼԱՅՆ ԲԱՑԱԾ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍՏՈՒԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ, ՈՒՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԳՐԻՉ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԱՏՈՒԻ ՄԸ ՃԱՆԿԵՐԸ,— ԿԱՂԱՄԲԱՎԱՃԱՌՆԵՐ, ԶԳՈՒՅՇ:

Գին 15 Ֆրանք

Դիմել հեղինակին՝ ՅԱՌԱՋի հասցէով:

MUSEE DE L'ATHENEE
GENEVE

CARZOU

Du 7 Juillet au 30 Septembre

HUILES — AQUARELLES
DESSINS — LITHOGRAPHIE

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	45 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	25 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ: ՆՇԱՆՏՈՒՔ	25 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	25 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	10 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան: